

ជីវិត

ភាសាចាស់

សុត្តន្តបិដក

ខុទ្ទកនិកាយោ

នេត្តិការវិជ្ជា

។ នមោ តស្ស ភក្កតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ខុទ្ទកនិកាយ

នេត្តិវិការីនី

គន្ថាវម្ភកថា

យជិតត្ថំ យជិត្វាន, នមិតត្ថំ នមាមហំ;

យជនាឡានុកាវេន, អន្តរាយេ ជហំ សទា។

យេន យា វចិតា នេត្តិ, យេន សា អនុមោទិតា;

យេហិ សំវណ្ណានា កតា, តេសានុការីនិស្សិតោ។

កិត្តិ កិត្តិ សរិត្វាន, លីនាលីនានុសន្យាធិ;

ករិស្សំ ជិនសុត្តានំ, ហិតំ នេត្តិវិការីនំ។

អប្បមេយ្យគុណោ មហាធម្មរាជ្ជយោ ភវេ;

អច្ឆរិយោ អត្តតោ យោ, ពោធិសម្ពាវប្បរណោ។

នាធារដ្ឋិស្សរិស្សរោ, សេដ្ឋោ សាសនបគ្គហោ;

ចាសំសរាជចាសំសោ, នរាចិន្តេយ្យចិន្តកោ។

ចិន្តិតការកោ រាជា, សិរដ្ឋិមាលចាលកោ;

អដេយ្យដេយ្យកោ មហាចេត្យាធិការកោ សទា។

អស្សមធូន ព្យត្តន, ជិនចក្កហិតត្ថិនា;
អនន្តសុតិណមេន, សក្កច្ចំ អភិយាចិតោ។

កាមំ សំវណ្ណាន កតា, យេវាសភេហិ គម្ពីរា;
គម្ពីរត្តា តុ ជាតិគំ, ជិនបុត្តហិ ទុក្ករា។

តស្មា យាចិតានុរូបេន, ករិស្សំ សាទរំ សុណា;
សិស្សសិក្ខនយានុគំ, យោត្តំ នេត្តិវិការំនន្តិ។

១. សង្គហវារអត្ថវិការណា

តត្ថ យស្ស សិក្ខត្ថយសង្គហស្ស នវុត្ថស្ស សត្តសាសនវរស្ស
អត្ថសំវណ្ណានំ យំ នេត្តិប្បករណំ កាតុកាមោ, តស្ស នេត្តិប្បករណស្ស
និស្សយំ វិសយភូតំ សំវណ្ណាតព្ពសហិតំ, សំវណ្ណាតព្ពំ ឯវ វា សលោកចាលេន
តិលោកេន សទា បូជេតព្ពស្ស ចេវ នមស្សិតព្ពស្ស ច នុត្តមស្ស សត្តនោ
សាសនវរំ វិទូហេវ ញាតព្ពំ។ ឯតំ សាសនវរំ តាវ ទស្សេន្តោ តំជនកេន,
តំវិជានកវិទូហិ ច និយមេតុំ, រតនត្ថយគុណបរិធិបនញា កាតុំ -

“យំ លោកោ បូជយតេ, សលោកចាលោ សទា នមស្សិតិ ច;
តស្សេត សាសនវរំ, វិទូហិ ញោយ្យំ នវរស្សា”តិ។ - បឋមគាថមាហា;

ឥមាយ ហិ បឋមគាថាយ “ឯតំ សាសនវរំ ញោយ្យ”ន្តិ ឯត្ថកមេវ ឯកន្តតោ
ករណាវិសេសភាវេន អធិប្ប័តំ។ ឯតេនេវ វិសេសករណោន
ឯកន្តាធិប្បតនេត្តិវិសយសាសនវរស្ស ទស្សិតត្តា។
ឯកន្តាធិប្បតសាសនវរមេវ នេត្តិសំវណ្ណនាយ សំវណ្ណាតព្ពត្តា វិសយំ តេនេវ
វក្ខតិ អដ្ឋកថាថវិយោ -

“ឯតំ ឥនានិ អម្ពេហិ វិភជិតព្ពហារនយបដ្ឋានវិចារណាវិសយក្ខតំ
សាសនំ អាទិកល្យាណតាទិគុណាសម្បត្តិយា វំ អគ្គំ ឧត្តមំ
និបុណញ្ញាណគោចរតាយ បណ្ឌិតវេទនីយមេវា” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ.
សង្កហវាវវណ្ណានា) ច,

“ឯតំ តិវិធម្មិ ‘សាសនវ’ ត្ថិ បទេន សង្កណ្ឌិត្វា តត្ថ យំ បឋមំ, តំ
ឥតវេសំ អធិកម្មចាយោតិ សព្ពសាសនមូលក្ខតំ, អត្ថនោ ប ករណស្ស
ច វិសយក្ខតំ បរិយត្តិសាសនមេវា” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. សង្កហវាវវណ្ណានា) ច,

“ឥនានិ យំ វុត្ថំ ‘សាសនវ’ វិទូហិ ព្រាយ្យ’ ត្ថិ, តត្ថ នេត្តិសំវណ្ណនាយ
វិសយក្ខតំ បរិយត្តិធម្មមេវ បការន្តវេន និយមេត្វា ទស្សេតុ” ត្ថិ (នេត្តិ.
អដ្ឋ. សង្កហវាវវណ្ណានា) ច។

តត្ថ បរិយត្តិសាសនស្សាបិ មូលំ ហោតីតិ វុត្ថំ “សព្ពសាសនមូលក្ខត” ត្ថិ។
ឯតេន កម្មសាធនេនបិ អធិប្បតត្ថ សិទ្ធនោនាវិធសាធកវេនំ នាណាវាទានំ
អនោកាសករណត្ថាយ កតំ។ ស្វាគ្វាតតាទិធម្មគុណា បន សាសនស្ស
វិសេសទេសកនវវេសទ្កេន វា បរិធិបកត្ថភាវេន វា ធិបិតា អវិជាការតោ។
សាសនវស្ស បន ជនកសម្ពុទ្ធិបេក្ខត្ថា “នវវស្ស” តិ វុត្ថំ។ តេន ច
អគ្គបុគ្គលោ សាសនវជនកោ វាចកត្ថសម្ពុទ្ធិភាវេន វុត្ថោ។
អនញ្ញសាធារណមហាករុណាសព្ពញ្ញតញ្ញាណាទិគុណាវិសេសា បន
ជនកសម្ពុទ្ធិក្ខតស្ស នវស្ស វិសេសកេនវវេសទ្កេន វា បរិធិបកត្ថភាវេន វា
ធិបិតោ។

កី នុ សោ សាសនវជនកោ នវវេ បរមត្ថោវ, ឧទាហុ បូជនីយោ ចេវ
នមស្សនីយោ ចាតិ វុត្ថំ “យំ លោកោ... បេ.... នមស្សតិ ចា” តិ, តេន

សាសនវរជនកោនរវរោ បរមត្ថោ ន ហោតិ, អថ ខោ សលោកតាលេន
លោកេន សទា សត្តកាលេសុ បូជនីយោ ចេវ នមស្សនីយោ ចាតិ វិសេសិតោ
ថោមិតោតិ។

ឯត្ថ ច បូជននមស្សនេចតនាវាចកេន វា បូជននមស្សនសន្ទេន
ជលូបចារត្ថោ បុញ្ញមហត្ថសង្ខារោ បូជនីយភារោ ចេវ
អាសវក្ខយញ្ញាណបទដ្ឋានសត្តញ្ញតញ្ញាណាទិគុណាសង្ខារោ
នមស្សនីយភារោ ច ទីបកត្ថភារេន បរិគ្គហេត្វា ទីបិតោ។ តេនាហ
អដ្ឋកថាចរិយោ “ភគវតោ សនេវកស្ស លោកស្ស បូជនីយវន្តនីយភារោ,
អគ្គបុគ្គលភារោ ច វុច្ចមានោ គុណាវិសិដ្ឋតំ ទីបេតី” តិអាទិ (នេត្តិ. អដ្ឋ.
សង្គហវារវណ្ណានា)។

តាទិសស្ស នរវស្ស តាទិសំ សាសនវំ កី យេន កេនចិ វិញ្ញេយ្យន្តិ វុត្ថំ
“វិទូហី” តិ។ តេន តិបិដកធរា អរិយភូតា បណ្ឌិតា វាចកត្ថភារេន គហិតា,
សុប្បដិបន្នតាទិសង្ឃគុណា បន វន្តនាតុវចនេន វា ទីបកត្ថភារេន វា
ទីបិតាតិ។ ឯវំ បរិគ្គហេត្វា ទីបិតេ រតនត្ថយគុណោ សន្ធាយ “ឯវំ
បឋមគាថាយ សាតិសយំ រតនត្ថយគុណាបរិទីបនំ កត្វា” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ.
សង្គហវារវណ្ណានា) វក្ខតិ, ន គាថាយ និវរសេសត្ថេ។ តត្ថ ឯវន្តិ ឯវំ
សាសនវរទស្សនភូតាយ បឋមគាថាយាតិ អត្ថោវ ទដ្ឋត្ថោ។ អបរេ បនាចរិយា
“ឥមាយ បឋមគាថាយ ឯកន្តតោ អធិប្បតានាធិប្បតវចនានិ ចេវ
វាចកត្ថទីបកត្ថវិសេសានិ ច សុដ្ឋអរិចារេត្វា ‘ឯវំ បឋមគាថាយ សាតិសយំ
រតនត្ថយគុណាបរិទីបនំ កត្វា’ តិ វចនច្ឆាយំ និស្សាយ សាតិសយំ
រតនត្ថយគុណាបរិទីបនំ កាតុំ ‘យំ លោកោត្យាទិមាហា’ តិ ច
សាតិសយរតនត្ថយគុណោ ទស្សន្តោ ‘យំ លោកោត្យាទិមាហា’ តិ” ច វទន្តិ។

តេសំ វាទោ អម្ពកំ នក្ខមតិ។ ការណំ បន មយា ហេដ្ឋា វុត្តានុសារេន
ញាតព្ពន្ធិ អយំ បទានុក្កមាទុរចានុសន្សត្ថោ។

អថ វា ឯកំ សមយំ ជម្ពុវនសណ្ណោ និសីទិទ្វា សិស្សានំ ហិតំ ចិន្តេន្តោ,
អត្ថនោ អភិទីហារសម្បត្តិ បស្សន្តោ, សម្មាសម្ពុទ្ធន បសំសិតោ,
មហាកច្ចាយនោ សត្តារា អនុមោទិតំ សាសនាយត្ថំ នវុត្តស្សត្ថវណ្ណានំ
សោឡសហារាទិអនេកត្ថវិធំ នេត្តិប្បករណំ អារកន្តោ, “យំ
លោកោ” ត្យាទិមាហា។ យទិ ឯវំ យថាវុត្តប្បការំ នេត្តិប្បករណាភូតំ
សោឡសហារាត្យាទិកំ អារកិតត្ថំ, តំ អនារកិត្វា កស្មា នេត្តិប្បករណតោ
ពហិត្វតំ “យំ លោកោ” ត្យាទិកំ អារកិតត្ថំ, សេយ្យថាបិ អម្ពំ បុដ្ឋោលពុជំ
ព្យាករេយ្យ, លពុជំ បុដ្ឋោ អម្ពំ ព្យាករេយ្យ, ឯវមេវ នេត្តិប្បករណាមារកន្តោ
អញ្ញំ អារកតីតិ? តថាបិ យស្ស យថាវុត្តស្ស សាសនវរស្ស អត្ថសំវណ្ណានំ យំ
នេត្តិប្បករណំ កាតុកាមោ យស្ស នេត្តិប្បករណស្ស វិសយភូតំ
សំវណ្ណោតព្ពសហិតំ, សំវណ្ណោតព្ពំ ឯវ វា តំ សាសនវំ តាវ ធស្សេន្តោ
តំជនកេន, តំវិជានកវិទូហិ ច និយមេតុំ, រតនត្ថយគុណាបរិធិបនព្វា កាតុ
“យំ លោកោ” ត្យាទិមាហា។ អយំ លីនន្តវចោទនាសហិតោ អនុសន្សត្ថោ។

“យំ លោកោ បូជយតេ, សលោកចាលោ សទា នមស្សតិ ច;

តស្សេត សាសនវំ, វិទូហិ ព្រាយ្យំ នវរស្សា” តិ។ -

និគ្គហិតលោបំ កត្វា រចិតា កាថា អរិយាសាមញ្ញលក្ខណេន សម្បជ្ជា។ កថំ
បុព្ពេន្ន តីស មត្តា, អបរេន្ន សត្តវីស មត្តា។ សម្មិណ្ឌិតា សត្តបញ្ញាស មត្តាវ
ភវន្តិ។ អក្ខរានំ បន ឥមិស្សំ កាថាយំ សត្តតីស។ តេសុ គរុក្ខរាវីសតិ,
លហុក្ខរា សត្តរស ភវន្តិ។ “តស្សេតំ សាសនវំ” ន្តិ បន សានុនាសិកំ វិវុជ្ឈតិ។

តត្ថ និទ្ទេសត្តោ អដ្ឋកថានុសារេនវិជានិតញ្ចោ។ សលោកថាលោ សញ្ញោ
សត្តលោកោ សក្កជ្ជំ សព្វញ្ញតញ្ញាណាធិអនេកគុណានុស្សវណោន វា
បូជេតត្ថបូជនេន វា បដិបត្តិបូជនេន វា សនា សព្វកាលេសុ សក្កជ្ជំ យំ នវវំ
បូជយតេ ចេវ នមស្សតិ ច, តស្ស បូជេតត្ថស្ស ចេវ នមស្សិតត្ថស្ស ច សត្តនោ
នវវស្ស តិលោកគ្គស្ស មយា សំវណ្ណោតត្ថសហិតំ, សំវណ្ណោតត្ថំ ឯវ វាវិទូហោវ
ញ្ញេយ្យំ ញ្ញាតត្ថំ។ និបុណញ្ញាណោគាចរំ ឯតំ មយា ពុទ្ធិយំ បឋិតំ សាសនវំ
មយា អារភិតត្ថស្ស នេត្តិប្បករណស្ស វិសយន្តិ បឋមំ ជានិតត្ថំ ធស្សេត្វា
តស្ស អត្ថសំវណ្ណោនាគូតំ នេត្តិប្បករណំ អហំ អារភិស្សមិ, តំ តុម្ពេ សាធកោ
សុណាថ មនសិ ករោថាតិ សមុទាយយោជនា, អវយវយោជនាបិ កាតញ្ចា។

កថំ? “សលោកថាលោ លោកោ” តិ វិសេសនវិសេសិតត្ថភាវេន យោជនា។
លោកថាលោ វដ្ឋេត្វា អវសេសោ លោកោ ច ន ហោតិ, អថ ខោ
លោកថាលសហិតោ លោកោតិ វិសេសេតិ។ “លោកោ បូជយតេ ចេវ
នមស្សតិ ចា” តិ កត្តការកអាឡាតកិរិយាភាវេន យោជនា “យោ ករោតិ, ស
កត្តា” តិ វុត្តត្តា។ យោ លោកោ ការកោ, សោ កត្តា ហោតុ។ យោ លោកោ
បូជយតេ ចេវ នមស្សតិ ច, កថំ សោ កត្តាតិ? “យោ ករោតិ, ស កត្តា” តិ
សុត្តស្ស “យោ ករោតិ កិរិយំ និច្ឆាទេតិ, សោ កិរិយានិច្ឆាទកោ កត្តា” តិ
អត្ថសម្ពុតោ សយនកុញ្ញនាធិសព្វកិរិយានិច្ឆាទកោ កត្តាយេវ ហោតិ។
អយញ្ច លោកោ បូជននមស្សនកិរិយានិច្ឆាទកោយេវាតិ។ កថំ អយំ លោកោ
កិរិយានិច្ឆាទកោតិ? “លោកោ” តិ សត្តបញ្ញត្តិយា បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានាយបិ
បញ្ញាបេតញ្ចោ សន្តានេ បវត្តមានោ ហធយវត្ថុនិស្សិតោ ចិត្តប្បាទោ
គហោតញ្ចោ, សោ យថាវហំ ហោតាធិបតិសហជាតាធិបច្ចយេន បច្ចយោ
និច្ឆាទកោ ភវេ។ ឯវ លោកស្ស កត្តការកភាវេវិជានិតញ្ចោតិ

បច្ចុប្បន្នភាវៈនៃ យោជនា។ ឯស នយោ ភីសុ បិដកេសុ ឯ ឯវ្យបេសុ ហ្នានេសុ។

“យំ នវវំ បូជយតេ ចេវ នមស្សតិ ចា”តិ

កម្មការកអាឡាតកិរិយាភាវៈនៃ យោជនា “យំ ករោតិ, តំ កម្ម”ន្តិ វុត្តត្តា។ យំ កាតតំ, តំ កម្មំ ហោតុ។ យំ បូជយតិ ចេវ នមស្សតិ ច, កថំ តំ កម្មន្តិ? “យំ ករោតិ, តំ កម្ម”ន្តិ សុត្តស្ស “យំ ករោតិ កិរិយាយ សម្ពជ្ឈតិ, កិរិយាយ សម្ពជ្ឈតតំ កម្ម”ន្តិ អត្ថសម្ពវតោ ករណាវាចកវចនីយាទិសត្ថកិរិយាយ សម្ពជ្ឈតតំ កម្មំ ហោត្រូវ។ អយញ្ញា នវវំ បូជននមស្សនកិរិយាយ វាចកវចនីយភាវៈនៃ សម្ពជ្ឈតត្រាយេវាតិ។ កថំ អយំ នវវំ វចនីយោតិ? បូជននមស្សនចេតនាយ អារម្មណាករណាវសេន នវវំ វចនីយោ, ចេតនា វាចកា, ឯវំ វាចកវចិត្តត្ថភាវៈ ហោត្រូវ។ “យំ នវវំ”ន្តិ បញ្ញត្តិយា បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានាយបិ បញ្ញាបេតញ្ញោ សន្តានវសេន បវត្តមាណោ លោកិយលោកុត្តរគុណាសហិតោ ខន្ធបញ្ញាកោ វុត្តោ, សោ អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ, ចេតនា បច្ចុប្បន្នាតិ បច្ចុប្បន្នភាវៈនៃ យោជនា។ ឯស នយោ ភីសុ បិដកេសុ ឯ ឯវ្យបេសុ ហ្នានេសុ។

“តស្ស នវវំស្ស”តិ វិសេសនិសេសិតត្ថភាវៈនៃ យោជនា។ នវវំ ឆាម និមន្តិតត្ថាទិកោ ន ហោតិ, អថ ខោ បូជេតត្ថោ នមស្សិតត្ថោ ឯវាតិ វិសេសេតិ។ តស្ស បូជេតត្ថស្ស ចេវ នមស្សិតត្ថស្ស ច នវវំស្ស សាសនវំន្តិ ជញ្ញជនកភាវៈនៃ យោជនា។ សាសនវំ ឆាម បច្ចេកពុទ្ធសាវកពុទ្ធរាជរាជាធិនំ សាសនវំ ន ហោតិ, បូជេតត្ថស្ស ចេវ នមស្សិតត្ថស្ស ច នវវំស្ស តិលោកស្មេវ សាសនវំន្តិ និយមេតិ។

“វិទូហិ ព្រោយ្យ”ន្តិ កត្តការកកិតកិរិយាការៈន យោជនា។ កត្តភារោ
ហេដ្ឋា វុត្តោវ។ “វិទូហិ”តិ សត្តបញ្ញត្តិយា បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានាយបិ
បញ្ញាបេតញ្ញោ សន្តានេ បវត្តមនោ សាសនវរេ
សម្មាសម្ពុទ្ធសកញ្ញាណសហិតោ បាធយវត្ថុនិស្សិតោ ចិត្តប្បនោ វុត្តោ, សោ
យថាវហំ ហេតាធិបតិសហជាតាធិបច្ចយេន បច្ចយោ និច្ឆាទកោ ភវេ។ ញា-
តតិធាតុយា អត្តក្ខតំ ញាណំ បច្ចយុប្បន្នំ និច្ឆាទេយ្យំ ភវេ, ឯវំ
បច្ចយបច្ចយុប្បន្នភារេន យោជនា។

“ព្រោយ្យំ សាសនវរ”ន្តិ វិសេសនវិសេស្យភារេន យោជនា។ សាសនវំ នាម
ន យេន កេនចិ ព្រោយ្យំ, អថ ខោវិទូហោវ សណ្ឋាសុខុមញ្ញាលោន ព្រោយ្យំ
សាសនវន្តិ វិសេសេតិ។

“ឯតំ សាសនវរ”ន្តិ វិសេសនវិសេស្យភារេន យោជនា។ សាសនវំ នាម
មយា ពុទ្ធិយំ អដ្ឋបិកំ អប្បវត្តតព្វំ ហោតិ, មយា ឥនាទិ នេត្តិប្បករណស្ស
វិសយភារេន ពុទ្ធិយំ វិបរិវត្តមាទំ បេតព្វំ បវត្តតព្វំ សាសនវន្តិ វិសេសេតិ។
ឯតំ សាសនវំ នេត្តិប្បករណស្ស វិសយន្តិ យោជនា កាតញ្ញា។ តេនាហ “ឯតំ
ឥនាទិ អម្ពេហិ វិភជិតព្វហារនយបដ្ឋានវិចារណាវិសយក្ខតំ សាសន”ន្តិ (នេត្តិ.
អដ្ឋ. សង្គហវារវណ្ណនា)។ ឥច្ឆេនំ នេត្តិយា បឋមកាថាយ សង្ខេបេន យោជនត្ថោ
សមត្ថោ។

តត្ថ យន្តិ អនិយមនវរស្ស សត្តនោ វាចកំ បយោកវន្តសព្ពនាមំ។
អនិយមោ ច បូជននមស្សនកិរិយាយ អនិយមិតត្តា វុត្តោ, ន នវរតោ
អញ្ញាសត្តស្ស សម្ពុតតោតិ។ ឯស នយោ សេសានិយតេសុបិ តីសុ បិដកេសុ។
លោកិយន្តិ ឯត្ថ បុញ្ញាបុញ្ញានិ, តព្វិចាកោ ចាតិ លោកោ។ ឯត្ថ សត្តនិកាយេ
បុញ្ញាបុញ្ញានិ លោកិយន្តិ បវត្តន្តិ, តព្វិចាកោ ច លោកិយតិ បវត្តតិ, ឥតិ

សត្វនិកាយស្ស បុញ្ញាបុញ្ញានំ, តត្ថិចាកស្ស ច បវត្តនស្ស អាធារការតោ
“ឯត្តា”តិបទេន និទ្ទិដ្ឋោ សត្វនិកាយោ លោកោនាម។ បូជយតេតិ
វិគ្គហវិរហិតំ អាឡាតបទំ, សក្កច្ចំ បូជនំ ករោតិ។

លោកំ ចាលេន្តិតិ លោកចាលា, បុញ្ញាបុញ្ញានព្វោវ តត្ថិចាកស្ស ច
បវត្តនាធារត្តា លោកា ច។ កេ តេ? ចត្តារោ មហារាជានោ,
ឥន្ទយមវុណាកុវេរាវា,
ខត្តិយចតុមហារាជសក្កសុយាមសន្តុសិតសុនិម្មិតបរនិម្មិតវសវត្តិមហាព្រា
ហ្មាធយោ វា។ ចាលនព្វោត្ត ឥស្សរិយាធិបច្ឆេន តំតំសត្វលោកស្ស
អញ្ញមញ្ញវិហោសននិវារណាទិអាណាបវត្តាបនយសបរិវារដ្ឋានន្តរាទិនិយ្យាធនា,
សហ លោកចាលេហិ យោ វត្តតិតិ សលោកចាលោ។ អថ វា យេ
ហិរោត្តប្បា លោកំ ចាលេន្តិ, ឥតិ ចាលនតោ តេ ហិរោត្តប្បា លោកចាលា។
តេនាហា ភគវា “ទ្វេមេ, ភិក្ខុវេ, សុក្កា ធម្មា លោកំ ចាលេន្តិ”តិ (អ. និ. ២.៩;
ឥតិវុ. ៤២)។ លោកចាលេហិ ហិរោត្តប្បេហិ សមន្មាគតោ លោកោ
សលោកចាលោ នាម។ ហិរោត្តប្បសម្បន្នោ ហិ សប្បរិសោ លោកោ សក្កច្ចំ
សទា សត្តកាលេសុ បូជយតិ ចេវ នមស្សតិ ច ចាបហិវិជិតុច្ឆនតោ,
ធម្មច្ឆន្ទវន្តតាយ ច។

អញ្ជោ បន បូជេន្តា នមស្សន្តាបិ កតាចិយេវ បូជេន្តិ នមស្សន្តិ, ន សត្តនាតិ។
សនាតិ បូជននមស្សនកាលវាចកវិគ្គហវិរហិតំ វិកប្បនាមំ, សត្តនាមំ វា។
នមស្សតិវិគ្គហវិរហិតំ អាឡាតបទំ, សក្កច្ចំ នមស្សនំ ករោតិ។ តស្សេតាតិ
ឯត្ត តស្សាតិ និយមវាចកំ បយោគវន្តសត្តនាមំ វិគ្គហវិរហិតមេវ។ និយមោ ច
បូជននមស្សនកិរិយាយ វិសេសិតោ។ តស្មា តស្ស បូជននមស្សនកិរិយាយ
និយមិតត្ថស្ស បូជេតត្ថស្ស នមស្សិតត្ថស្ស នវវស្សាតិ អត្តោ យុត្តោវ។

សេសនិយមេសុ អញ្ជេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯតន្តិ អាចរិយេន
វិភជិតត្ថហារនយបដ្ឋានវិចារណាវិសយភូតស្ស សាសនវរបរាមសនំ
បយោគវន្តសព្ពនាមំ វិគ្គហវិហិតំ។

សាសតិ ឯតេនាតិ សាសនំ, ឯតេន នវវិធសុត្តន្តេន, នវវិធសុត្តន្តសហិតេន
វា វេន សព្ពេន សមត្ថេ វេនេយ្យេ ទិដ្ឋជម្ពុកសម្មរាយិកបរមត្ថហិ
តិវិធយានមុខេន យថាវហំ សត្តេ សាសតិ អនុសាសតិ វិនេតិ។ ឥតិ
សាសនានុសាសនកិរិយានុសារេន វេនេយ្យសត្តានំ ជាននបដិបជ្ជនាធិគមស្ស
ការណាករណត្ថា “ឯតេនា”តិ បទេន និទ្ទិដ្ឋំ នវវិធសុត្តន្តំ, នវវិធសុត្តន្តសហិតំ
វា វំ សត្តំ សាសនំ នាម។ នវវិធសុត្តន្តទេសនាយ ហិ វេនេយ្យានំ ជាននំ
បុរិមជាននេន បច្ឆិមជាននំ, ជាននេន បដិបជ្ជនេន បច្ឆិមបដិបជ្ជនេន អធិគមោ,
បុរិមាធិគមេន បច្ឆិមាធិគមោ ហោតិ។ តេន វុត្តំ “សទ្ធា សីលំ សុតំ ចាគោ
បញ្ញា សទ្ធាយ សីលស្ស សុតស្ស ចាគស្ស បញ្ញាយា”តិ (បដ្ឋា. ១.១.៤២៣) ច
“បឋមស្ស ឈានស្ស បរិកម្មំ បឋមស្ស ឈានស្ស”ត្យាទិ (បដ្ឋា. ១.១.៤២៣) ច។
សាសនាតុយា ទេសនាសន្តោ ច តំជនកោ

ទេសនាញាណសម្មយុត្តចិត្តប្បទោ ច មុឡត្ថោ, តំឧបនិស្សយបច្ចយា
វេនេយ្យានំ អត្តជាននបដិបជ្ជនអធិគមនាទិ ការណូបចារត្ថោ, “ឯតេនា”តិ
បទេន វុត្តាយ សាសនភូតាយ នាមបញ្ញត្តិយា ករណសត្តិសម្ពាតា
ឧបនិស្សយបច្ចយសត្តិ ជលូបចារត្ថោ។ ឥតិ-សន្តោបិ តមេវ នាមបញ្ញត្តិយា
ឧបនិស្សយបច្ចយសត្តិ ហេតុភាវេន បរាមសតិ, តស្សា សត្តិយា អាធារភូតា
នាមបញ្ញត្តិ យុ-បច្ចយត្ថោ។ ឯសេវ នយោ តីសុ បិដកេសុ ឯវេបេសុ ហីនេសុ។

ឯកន្តនិយ្យានជ្ជេន, អនញ្ញាសាធារណគុណតាយ ច ឧត្តមជ្ជេន វំ ឧត្តមំ,
បរិយត្តិសាសនម្ហិ ជលនិយ្យាននតោ, មគ្គនិយ្យានហេតុភាវតោ ច

និយ្យានជ្ជន, សាវកាធិបា អជនិយត្តា អសាធារណជ្ជន ច ឧត្តមជ្ជន វរំ,
វរិតព្ពន្ធិ វា វរំ។ យថាវុត្តស្ស សាសនស្ស បណ្ឌិតេហិ
អភិបត្តិតសមិទ្ធិហេតុតាយ វរិតព្ពន្ធិ បត្តតព្ពន្ធិ សាសនវរំ ឆាម,
យថាវុត្តជ្ជន វា សាសនញ្ច តំ វរញ្ញាតិ សាសនវរំ។ ច-សន្នេន សត្តិភេទំ, តំ-
សន្នេន អត្តាភេទំ ទេស្សតិ។

វិទន្តីតិ វិទូ។ យេ បណ្ឌិតា យថាសភាវតោ កម្មកម្មជលានិ,
កុសលាទិភេទេ ច ធម្មេ វិទន្តិ, ឥតិ វិទនតោ តេ បណ្ឌិតា វិទូ ឆាម, តេហិ។
ញាតព្ពន្ធិ ព្រោយ្យំ។ ញា-ឆាតុយា និប្បវិយាយតោ អារម្មណីកំ ញាណំ វុត្តំ,
ហំនូបចារតោ សាសនវរស្ស អារម្មណបច្ចយភាវោ ទស្សតោ, ឥតិ-សន្នេន
អារម្មណបច្ចយភាវោ បរាមសិតោ។ តស្ស ឥតិ-សន្នេន បរាមសិតព្ពស្ស
អារម្មណបច្ចយភាវស្ស អាធារំ សាសនវរំ ឈ្យ-បច្ចយត្តោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ញាណំ
អរហតីតិ វា ព្រោយ្យំ, វិទូនំ ញាណំ ជាននំ អារម្មណភាវេន អរហតីតិ អត្តោ។
ឥមស្មី នយេ តទ្ធិតបទំ ទដ្ឋព្ពំ។

នរតិ នេតីតិ នរោ។ យោ បុរិសោ អត្តានំ ឥតីនំ ឧច្ចជ្ជានំ នរតិ នេតិ, ឥតិ
នរនតោ នយនតោ សោ បុរិសោ នរោ ឆាម។ សោ ហិ បុត្តភូតោបិ មាតុយា
បិតុជ្ជានេ តិជ្ជតិ, កនិជ្ជភាតុភូតោបិ ជេជ្ជភគិនំនំ បិតុជ្ជានេ តិជ្ជតិ។ អថ វា
នរិតញោ នេតញោតិ នរោ។ សោ ហិ ជាតកាលតោ បដ្ឋាយ យាវ អត្តនោ
សភាវេន អត្តានំ ធារេតុំ សមត្តោ ន ហោតិ, តាវ បរេហិ នេតញោ, ន តថា
អញ្ញោ តិរច្ឆានាទិកោតិ។ ឯត្ថ បន សត្តុវិសយតាយ នរតិ វេនេយ្យសត្តេតិ
នរោតិ អត្តោ អធិប្បតោ។ សត្តា ហិ សត្តេ អចាយាទិកោ សុគតី វា
មគ្គជលនិព្ពានំ វា នេតីតិ។ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណាទិអនេកគុណសមន្មាគតត្តា វរោ
ឧត្តមោ, វរិតញោ បត្តតញោតិ វា វរោ, តិលោកត្តោ។ បកតិយា ឧច្ចជ្ជានជ្ជោ

នរោ គុណុត្តមេន សមន្មាគតោ វរោ, នរោ ច សោ វរោ ចាតិ នរវរោ។ ច-ត-
សន្មានំ អត្ថភេទោ វុត្តោវ, វិសេសនបរបទសមាសោយំ។ យេន វុត្តំ
“អគ្គបុគ្គលស្សាតិ អត្តោ”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. សង្កហវាវវណ្ណានា)។ អញ្ញោ បន “នរានំ,
នរេសុ វា វរោតិ នរវរោ”តិ វទន្តិ, តំ វចនំ “អគ្គបុគ្គលស្សាតិ អត្តោ”តិ (នេត្តិ.
អដ្ឋ. សង្កហវាវវណ្ណានា) អដ្ឋកថាវចនេន វិវុជ្ឈតិ មញ្ញោ។ តស្ស នរវរស្សាតិ។
តេជ្ជំ នេត្តិប្បករណស្ស អាទិភាពាយ សមាសេន ច វចនត្ថោ សមត្ថោ។

សរូបត្ថោ យោជនត្ថវចនត្ថានុសារេន វិជានិតញ្ញោ។ តថាបិ វិសុំ សុដ្ឋ
ជាននត្ថាយ បុន វត្ថុញ្ញោ។ “យ”ន្តិ បទស្ស
អនញ្ញសាធារណសព្ពញ្ញតញ្ញាណាទិអនេកគុណសម្បជ្ជោ សលោកចាលេន
លោកេន បូជេតញ្ញោ ចេវ នមស្សិតញ្ញោ ច សាសនវរទេសកោ តិលោកត្ថោ
សរូបត្ថោ។ “លោកោ”តិ បទស្ស យថាវុត្ថលោកចាលសហិតោ
សទ្ធាចាតាទិសម្បជ្ជោ សព្ពសត្តលោកោ សរូបត្ថោ។ លោកសន្នោ
ឯកវចនយុត្តោបិ ជាតិសទ្ធត្ថានិវរសេសតោ សត្ត សង្កណ្ឌាតិ យថា
“មហាជនោ”តិ។ កាមញ្ញោត្ថ លោកសន្នោ “លោកវិទូ”ត្យាទិសុ
សម្ពារភាជនេសុបិ បរត្ថោ, បូជននមស្សនកិរិយាសាធនត្ថោ បន សត្តលោកេវ
វាចកភាវេន បរត្ថោតិ។ តេនាហ “បូជនកិរិយាយោគ្យក្ខតតាវសេនា”តិ
(នេត្តិ. អដ្ឋ. សង្កហវាវវណ្ណានា)។

បូជយតេតិ ឯត្ថ បូជនកិរិយាយ មុឡតោ បូជនសម្ពាតោ បូជន្តានំ
ចិត្តប្បាទោ សរូបត្ថោ, ជលូបចារេន តំចិត្តប្បាទស្ស
អារម្មណបកត្ថបនិស្សយភូតា វុត្តប្បកាវា សព្វេ ពុទ្ធកុណា សរូបត្ថោ។ តេ-
វិភត្តិបច្ចយស្ស បូជនកិរិយាសាធកោ វុត្តប្បកាវោ លោកោ ច សរូបត្ថោ, ឯវំ
សតិ អត្ថភេទាភាវតោ ទ្វីសុ វាចកេសុ ឯកោវ វាចកោ វត្ថុញ្ញោ, កស្មា ឯកស្មី

អត្ថ ទ្វេ វាចកា វុត្តាតិ? នាយំ ទោសោ ទ្វិន្នំ វាចកានំ
សាមញ្ញវិសេសវាចកត្តា។ លោកសន្នោ ហិ បូជនកិរិយាសាធកោ,
អញ្ញកិរិយាសាធកោ ច វុត្តាតិ សាមញ្ញវាចកោ ច ហោតិ។ បូជយតេ-សន្នោ
លោកបូជនត្ថិបូជនបុរិសបូជនតិវច្ឆានបូជនាទិកិរិយាសាធកញ្ញ វុត្តាតិ
សាមញ្ញវាចកោ។ តស្មា បូជយតេ-សន្នោ លោកសទ្ធស្ស សរូបត្ថោ,
បូជនកិរិយាសាធកោ ច ន អញ្ញកិរិយាសាធកោតិ និយមេតិ។ លោកសន្នោ ច
បូជយតេសទ្ធស្ស សរូបត្ថោ បូជនកិរិយាសាធកោ។ លោកោ បន
បូជនកិរិយាសាធកោ តត្ថិបុរិសតិវច្ឆានាទិកោតិ និយមេតិ។ តីសុ បិដកេសុ
អញ្ញេសុបិ វេទេសុ ហិរេសុ ឯសេវ នយោ។

“សលោកថាលោ”តិ បទស្ស យថាវុត្តសេដ្ឋលោកថាលសហគតោ,
បូជននមស្សនកិរិយាសាធកោ ច សត្តនិកាយោ សរូបត្ថោ។ “សទា”តិ បទស្ស
វត្តិទិវសកាលោ អតីតភក្កវតោ ជរមានកាលោ តតោ បរកាលោ
អភិនិហារតោ យាវ សាសនន្តរជានា កាលោ តតោ បរកាលោ សរូបត្ថោ។
សោ បន អនាគតពុទ្ធបុព្វជនកាលោ អតីតសម្មាសម្ពុទ្ធ ឥនាទិ បូជយន្តិ
នមស្សន្តិវិយ បូជយិស្សតិ ចេវ នមស្សិស្សតិ ច។ នមស្សតីតិ វត្ត
នមស្សនកិរិយាយ មុឡតោ នមស្សនសម្ពុទ្ធាតោ ចិត្តប្បាទោ សរូបត្ថោ,
ជលូបចារេន តំចិត្តប្បាទស្ស អារម្មណបកតូបនិស្សយភូតា វុត្តប្បកាវា
សព្វេ ពុទ្ធកុណា សរូបត្ថោ។ តិ-វិភត្តិបច្ចយស្ស នមស្សនកិរិយាសាធកោ
យថាវុត្តសត្តនិកាយោ លោកោ ច សរូបត្ថោ, អត្ថភេទានាវេបិ ទ្វិន្នំ វាចកានំ
បវត្តកាវោ ហោជ្ជា វុត្តាវ។ “ចា”តិ បទស្ស ឥនេកេច្ឆា បូជេន្លាបិ ន នមស្សតិ,
នមស្សន្លាបិ ន បូជេតិ ច, អយំ បន សត្តនិកាយោ លោកោ បូជយតិ ចេវ
នមស្សតិ ចាតិ សមុច្ចយត្ថោ សរូបត្ថោ។

តស៊ូរតិ ឯត្ថ តំ-សទ្ធស្ស សព្វញ្ញតញ្ញាណាធិអនេកគុណាសមន្មាគតោ
បូជេតញ្ញេ នមស្សិតញ្ញេ តិលោកក្តោ សត្តា សរូបត្តោ, ធម្មិកត្តិយា ជនកស្ស
នវវស្ស ជញ្ញេន សាសនវវេន សម្ពុទ្ធា បធានសរូបត្តោ, ជញ្ញសាសនវវស្ស
ជនកេន នវវេន សម្ពុទ្ធា អបធានសរូបត្តោ។ តិសុ បិដកេសុ ឯវេបេសុ
អញ្ញេសុបិ ឯសេវ នយោ។

“ឯត”ន្ត បទស្ស អាចរិយេន វិភជិតត្ថហារនយបដ្ឋានវិចារណាវិសយក្ខតំ
សាសនំ សរូបត្តោ។ “សាសនវវ”ន្ត បទស្សបិ តមេវ សរូបត្តោ, ឯតំ សាសនវវ
បរិយត្តិបដិបត្តិបដិវេធកេនេន តិវិធម្មិ បរិយត្តិសាសនមេវ
សព្វសាសនមូលក្ខតត្តា, នេត្តិយ្យករណស្ស វិសយក្ខតត្តា ច វិសេសតោ
អធិប្បតំ តស្ស មូលក្ខតភាវតោ វិនយសំវណ្ណនាធិសុ ពហូបការេន
ទស្សិតោតិ អម្ពេហិ ន វត្តញ្ញោ។ វទន្តោបិ អញ្ញំ រចិតតំ រចិតុំ អសមត្តោវ ហុត្វា
វទតីតិ កហិតញ្ញោ វទេយ្យ។

តំ បន បរិយត្តិសាសនំ វិមុត្តិវសវសេន ឯកវិធំ, ធម្មវិនយវសេន ធុវិធំ,
វិនយបិដកេសុត្តន្តបិដកអភិធម្មបិដកវសេន តិវិធំ,
អាណាទេសនាវោហារទេសនាបរមត្ថទេសនាវសេន តិវិធំ,
យថាបរាធសាសនាយថានុលោមសាសនាយថាធម្មសាសនាភេនេនបិ តិវិធំ,
សំវរាសំវរកថាធិដ្ឋិវិនិវេធកថាធម្មបរិច្ឆេទកថាភេនេនបិ តិវិធំ។ ឯត្ថ ច
ទេសនា ទេសកាធិនា, សាសនំ សាសិតញ្ញាយត្ថំ, កថា កថេតញ្ញត្តាបេក្ខាតិ
វិសេសោ។ ធិយនិកាយោ, មជ្ឈិមនិកាយោ, សំយុត្តនិកាយោ,
អង្គត្តនិកាយោ, ខុទ្ទកនិកាយោតិ និកាយភេនេន បន បញ្ចវិធំ;
សុត្តកេយ្យវេយ្យករណកាថាឧទានតិវុត្តកជាតកអព្ពតធម្មវេទល្អភេនេន
បន នវិធំ; ធម្មក្ខន្ធភេនេន បន ចតុរាសីតិធម្មក្ខន្ធសហស្សវិធំ;

“សំគិតលេសភាគិយវាសនាភាគិយនិព្វេជភាគិយអសេក្ខភាគិយាតិ
អមិស្សនិ ចត្តារិ; សំគិតលេសភាគិយវាសនាភាគិយសំគិតលេសភាគិយនិព្វេជ
ភាគិយសំគិតលេសភាគិយអសេក្ខភាគិយវាសនាភាគិយនិព្វេជភាគិយាតិ
មិស្សកុកុកានិ ចត្តារិ;

សំគិតលេសភាគិយវាសនាភាគិយអសេក្ខភាគិយសំគិតលេសភាគិយវាសនា
ភាគិយនិព្វេជភាគិយាតិ មិស្សកុតិកានិ ទេ;

តណ្ហាសំគិតលេសនិដ្ឋិសំគិតលេសនុច្ឆរិតសំគិតលេសតណ្ហាវេទានភាគិយនិដ្ឋិវ
- ឧទានភាគិយនុច្ឆរិតវេទានភាគិយាតិវា”តិ (នេត្តិ. ៨៩) សោឡសន្នំ សុត្តានំ
ភេទេន សោឡសវិធំ;

“លោកិយលោកុត្តរលោកិយលោកុត្តរសត្តាធិដ្ឋានធម្មាធិដ្ឋានសត្តធម្មាធិដ្ឋា
នញ្ញាណញ្ញេយ្យ-

ញ្ញាណញ្ញេយ្យធស្សនភាវនាធស្សនភាវនាសកវចនបរវចនសកវចនបរវច
ន

វិស្សន្ននីយអវិស្សន្ននីយវិស្សន្ននីយអវិស្សន្ននីយកម្មវិចាកកម្មវិចាកកុស
ល អកុសលកុសលាកុសលអនុញ្ញាតបដិក្ខុត្តអនុញ្ញាតបដិក្ខុត្តបវស្ស
ភេទេន អដ្ឋវិសតិវិធ”ន្តិ (នេត្តិ. ១១២) ឯវមាទិតហុវិធំ បរិយត្តិសាសនំ
នេត្តិប្បករណស្សវិសេសតោវិសយំ។ តស្សវិសយភាវេ សតិ
បដិបត្តិបដិវេធសម្ពាទំ សាសនទ្វយម្បិ តម្កលកត្តាវិសយំ ហោតិ
បរិយាយតោតិ ធន្តំ។

“វិទូហិ”តិ បទស្ស យថាវុត្តសាសនវស្ស

សបរសន្តានបវត្តនបវត្តាបនាទិវសេនវិជាននសមត្តា

សណ្ឋាសុខមញ្ញាណាទិគុណាសម្បន្នោ កល្យាណបុគ្គដ្ឋនសោតាបន្នាទិកោ
បុគ្គលោ សរូបតោ។ “ញ្ញេយ្យ”ន្តិ បទស្ស តាទិសេហិវិទូហិ

សណ្តានុមុខព្យាណាទិដ្ឋាវិជានិតត្ថំ សាសនវរំ សរុបត្ថោ។ “នវវរស្ស” តិ
បទស្ស ឯកវិជានិតត្ថំ ភេទស្ស សាសនវរស្ស ជនកោ អនេកគុណសម្បជ្ជោ
តិលោកត្ថោ សរុបត្ថោ។ ឥច្ឆេវំ នេត្តិយា អាទិភាពាយ សរុបត្ថោ សង្ខេបេន
វិជានិតត្ថោ។

ឯវំ តស្ស អនុសន្យាទីនំ ជានិតត្ថកាវេ សតិបិ អជានន្តោវិយ បុច្ឆិត្វា
នោសំ អាហេបេត្វា បរិហារវសេនាបិ គម្ពីរាធិប្បាយស្ស អនាគុលស្ស
វិសេសជាននំ ភវិស្សតិ។ តស្មា បុច្ឆិត្វា នោសំ ហេបេត្វា បរិហារវសេន
គម្ពីរាធិប្បាយំ សម្មិល្លោត្វា កថយិស្សំ។ អម្ពាភាចរិយ កិមត្ថំ “យំ
លោកោ” ត្បាទិមាហា? នេត្តិប្បករណំ កាតុំ។ ឯវំ សតិ នេត្តិប្បករណាភូតំ
“សោឡសហារា នេត្តិ” ត្បាទិកំ ឯវំ វត្ថុត្ថំ, កស្មា តំ អវត្វា តតោ
នេត្តិប្បករណតោ អញ្ញំ “យំ លោកោ បូជយតេ” ត្បាទិមាហា។ សេយ្យថាបិ
សមុទ្ធំ គច្ឆន្តោ ហិមវន្តំ គច្ឆតិ, ហិមវន្តំ គច្ឆន្តោ សមុទ្ធំ គច្ឆតិ, ឯវមេវ
នេត្តិប្បករណំ កហេន្តោ សាសនវរទស្សនំ កហេតិទិ? សច្ចំ, តថាបិ យស្ស
សំវណ្ណានំ នេត្តិប្បករណំ កាតុកាមោ តំ សាសនវរំ បឋមំ ទស្សេតុំ “យំ
លោកោ” ត្បាទិមាហា។ ឯវំ សតិ “ឯតំ សាសនវរំ” ត្ថិ ឯត្ថកមេវ វត្ថុត្ថំ, កស្មា “យំ
លោកោ” ត្បាទិ វុត្ថុត្ថិ? តំ សាសនវរំ ជនកេន នវវេន និយមេត្វា ថោមេតុំ វុត្ថុត្ថំ។
តថាបិ “តស្ស នវវរស្ស” តិ ឯត្ថកមេវ វត្ថុត្ថំ, កស្មា “យំ លោកោ” ត្បាទិ វុត្ថុត្ថិ?
តំ ជនកំ នវវរំ លោកចាលេន លោកសេដ្ឋេន សទ្ធិ សព្វេន លោកេន
បូជនីយនមស្សនីយភាវេន ថោមេតុំ “យំ លោកោ” ត្បាទិ វុត្ថុត្ថំ។ បូជន្តាបិ វន្តិត្វា
បូជេត្ថិ, តស្មា “បូជយតេ” តិ ឯត្ថកមេវ វត្ថុត្ថុត្ថិ? តថាបិ កេចិ កេសញ្ចិ
បូជាសក្ការាទីនិ កហេន្តាបិ តេសំ អចាកជគុណតាយ នមក្ការំ ន កហេត្ថិ។ ឯវំ
ភគវតោ យថាភូតអពុត្តតសទ្ធិតាយ បនភគវន្តំ បូជេត្វាបិ វន្តិតិយេវាតិ
ទស្សេតុំ “នមស្សតិ ចា” តិ វុត្ថុត្ថំ។ បូជេន្តោ, នមស្សន្តោ ច ន កទាចិយេវ, អថ ខោ

សព្វកាលន្តិ ឧស្សេត្តំ “សទា”តិ វុត្តំ។ តាធិសស្ស នវវស្ស តាធិសំ សាសនវំ
សណ្តាសុខុមញ្ញាណាសម្មន្នេហិ វិទូហេវ សុខុមញ្ញាណេវ ព្រាយ្យន្តិ
សាសនវំ ថោមេត្តំ “វិទូហិ ព្រាយ្យ”ន្តិ វុត្តំ។

ឯត្ថ ច “បូជយតេ, នមស្សតី”តិ ឯតេហិ បូជននមស្សនកិរិយាយ
ហេតុភូតា សព្វញ្ញតញ្ញាណាធម្មោ អនេកេ លោកិយលោកុត្តរគុណា
បកាសិតា ហោន្តិ តេ គុណោ អាគម្ម សព្វលោកស្ស បូជននមស្សនេតនាយ
បវត្តនតោ។ តេសុ ហិ កិញ្ចិ សរូបតោ, កិញ្ចិ អនុមាណតោ សារិបុត្តត្ថោធម្មោ
អនុស្សវន្តិ, បូជន្តិ, នមស្សន្តិ។ តេន វុត្តំ “អនុស្សវេថ សម្ពុទ្ធ”ន្តិ (សំ. និ. ១.២៤៩)។
ឯកទេសគុណាបិ បូជារហា នមស្សនារហា, កស្មា សព្វេបិ គុណា
បកាសិតាតិ? សព្វគុណាធស្សនេន
ពោធិសម្ពុរសម្ពុរណាមហាករុណាយោគសម្ព័ន្ធតហេតុញ្ញាណាបហាន-
អាណុការវរូបកាយសម្មត្តិសម្ព័ន្ធតដលហិតជ្ឈាសយិទ្ធិយ-
ចាកកាលាគមនទេសនាញ្ញាណាសម្ព័ន្ធតសត្ថ- បការសម្មទានសេន ថោមនា
ធស្សិតា។ តេន អត្ថហិតបដិបត្តិ, បរហិតបដិបត្តិ ច
និរុបក្កិលេសូបគមនាបគមនញ្ច លោកសមញ្ញានុបបវត្តិ, តទនតិដាវនញ្ច
ចរណាសម្មត្តិ, វិជ្ជាសម្មត្តិ ច អត្តាធិបតិតា, ធម្មាធិបតិតា ច
លោកនាថអត្តនាថតា ច បុព្វការិកតញ្ញតា ច អបរន្តបតា, អនត្តន្តបតា ច
ពុទ្ធករណាធម្មពុទ្ធការសិទ្ធិ ច បរតារណាអត្តតារណាញ្ច សត្តានុគ្គហិច្ចតា,
ធម្មវិវត្តិច្ចតា ច បកាសិតា ភវន្តិ។ តេន សព្វប្បការេន
អនុត្តរធខ្ចិណោយ្យតាធិត្ថមបូជនីយនមស្សនីយភាវបូជននមស្សនកិរិយាយ
ច ខេត្តផ្គតភាវំ បកាសេតិ។ តេន បូជនកនមស្សនកានំ
យថិច្ឆិតព្ពបយោជនសម្មត្តិ បកាសិតាតិ សព្វគុណា បកាសិតាតិ។

អាធិកល្យាណតាធិគុណសម្បត្តិយា វំ អគ្គំ ឧត្តមំ,
និបុណញ្ញាណគោចរតាយ បណ្ឌិតវេទនីយញ្ច, តស្មា “វំ ព្រាយ្យ” ត្ថិ វចនេហិ
ស្វាគ្វាតតាធិយោ សព្ពេ ធម្មគុណា បកាសិតា។ អរិយសង្ខបដិវេជន
សមុគ្គាតកិលេសសម្មោហាយេវ បរមត្ថតោ បណ្ឌិតា
ពាល្យាធិសមតិក្កមនតោ, តស្មា ភាវិតលោកុត្តរមគ្គា, សង្ខិកតសាមញ្ញដលា
ច បុគ្គលាវិសេសតោ “វិទូ” តិ វុច្ឆន្តិ។ តេ ហិ យថាវុត្តសាសនវំ អរិបរីតតោ
ញាតុំ, នេតុញ្ច សបរសន្តានេ សក្កណន្តិ។ តស្មា យេ សុប្បដិបន្នតាធិយោ
អនេកេហិ សុត្តបទេហិ សំវណ្ណិតា, តេ អរិយសង្ខ័យគុណាបិ និវរសេសតោ
“វិទូហិ” តិ បទេន បកាសិតាតិ។ ឯវំ នេត្តិយា បឋមគាថាយ “ឯតំ សាសនវំ” ត្ថិ
បទេន សាសនត្ថយំ សង្កណ្ឌិតា តត្ថ ឥតវេសំ ទិដ្ឋំ អធិកម្មចាយភាវតោ
សព្វសាសនមូលភូតស្ស, អត្តនោ នេត្តិប្បករណស្ស ច វិសយភូតស្ស
បរិយត្តិសាសនវស្ស ធស្សនមុខេន សព្ពេ រតនត្ថយគុណាបិ ថោមនាវសេន
នយតោវ បកាសិតា ហោន្តិ។ នយតោ ហិ ធស្សិតា សព្ពេ គុណា និវរសេសា
គហិតា ភវន្តិ, ន សរូបតោ។ តេនាហ ភគវន្តំ ឋបេត្វា បញ្ញាវន្តានំ អគ្គត្ថតោ
ធម្មសេនាបតិសាវិបុត្តត្ថរោបិ ពុទ្ធកុណាបរិច្ឆេទនមនុយុត្តោ “អបិច មេ
ធម្មនុយោវិធិតោ” តិ (ធី. និ. ២.១៤៦) ភគវតាបិ -

“ឯវំ អចិន្តិយា ពុទ្ធា, ពុទ្ធជម្ពា អចិន្តិយា;
អចិន្តិយេ បសន្នានំ, វិចាគោ ហោតិ អចិន្តិយោ” តិ។ (អប. ខេរ ១.១.៨២;
នេត្តិ. ៩៥) -

គាថា វុត្តា។ តត្ថ ពុទ្ធជម្ពាតិ ពុទ្ធកុណា។ អម្ពាភំ បន យាវជីវំ
រតនត្ថយគុណាបរិធិបនេ អតិឧស្សហន្តានម្បិ សរូបតោ និហរិត្វា ធស្សេតុំ
អសមត្ថភាវោ បគេវ បណ្ឌិតេហិ វេទិតញ្ចាតិ។

ឥឡូវ -

“យំ លោកោ បូជយតេ, សលោកចាលោ សទា នមស្សតិ ច;
តស្សេត សាសនវំ, វិទូហិ ព្រាយ្យំ នវវស្សា” តិ។ -

និគ្គហិតលោបវសេន វុត្តាយ កាថាយ សង្ខេបេន កថិតោ អនុសន្យាធិកោ
សមត្តាតិ។

“យំ លោកោ បូជយតេ, ស លោកចាលោ សទា នមស្សតិ ច;
តំ តស្ស សាសនវំ, វិទូហិ ព្រាយ្យំ នវវស្សា” តិ។ -

កាថំ អបរេ បឋន្តិ។ តស្សាបិ អនុសន្យត្ថោ វុត្តនយោវ។ យោជនត្ថោ បន
វិសេសោ។ តត្ថ ហិ សលោកចាលោ លោកោ យស្ស សត្តនោ នវវស្ស យំ
សាសនវំ សំវណ្ណាតព្ពសហិតំ, សំវណ្ណាតព្ពំ ឯវ វា បូជយតេ ចេវ នមស្សតិ ច,
តស្ស លោកចាលស្ស សត្តនោ តំ បូជេតព្ពំ, នមស្សិតព្ពញ្ច វិទូហេវ វិញ្ញាតព្ពំ,
ឯតំ សាសនវំ នេត្តិប្បករណស្ស វិសយន្តិ គហេតព្ពន្តិ យោជនា។
យោជនាការោបិ ហេជ្ជា វុត្តនយោវ។

វិគ្គហត្ថោបិ វិសេសោ។ ឥមស្មិញ្ចី នយេ លោកំ ចាលេន្តិតិ លោកចាលា,
យថាវុត្ថចតុមហារាជាធម្មោ។ តេហិ លោកចាលេហិ សហិតំ សព្ពលោកំ
ចាលេតិ លោកគ្គនាយកត្តាតិ លោកចាលេតិ ភគវាបិ លោកចាលសន្នេន
វុត្តោ។ សោ ហិ “តស្សា” តិ ឯត្ថ តំ-សន្នេន បរាមសីយតិ, តស្មា តស្ស
លោកចាលស្ស សត្តនោ នវវស្សតិ អត្តោ គហិតោ។ យធិ ឯវំ លោកចាលោ
គុណីភូតោ អបដានោ បដានភូតំ លោកំ វិសេសេត្វាវិនិវត្តោ, កថំ តំ-សន្នេន
បរាមសីយតីតិ? លោកវិសេសកោ សមាធាបិ សាសនវារោ បេក្ខតាយ
ជនកសាមិការេន សម្ពុទ្ធវិសេសភូតត្តា បដានភូតោ វិយ បរាមសីយតីតិ។

ភគវា សាសនវរស្ស សាមិកាវេន គហិកោ។ កេនំ សាសនវរស្ស សាមី ភគវា
សាសនវំ បូជយតីតិ? ន ចាយំ វិរោធា។ ពុទ្ធា ហិ ភគវន្តោ ធម្មគរុនោ, តេ
សព្ពកាលំ ធម្មមបធមយមាណវំ វិហរន្តីតិ។ ពុទ្ធានញ្ចិ
ធម្មគរុធម្មាបធមយមាណកាវោ “យំនូនាហំ...បេ.... តមេវ ធម្មំ សក្កត្វា គរុំ កត្វា
មាណេត្វា បូជេត្វា ឧបនិស្សាយ វិហរេយ្យ” ឆ្ល (អ. និ. ៤.២១) វុត្តោ, តស្មា
លោកចាលោ ភគវា សាសនវំ បូជយតីតិ ធន្ទញ្ចោ។ ឯវំ សតិ លោកចាលោ
ភគវា សាសនវំ បូជយតីតិ អត្ថោ យុត្តោ ហោតុ, កេនំ លោកចាលោ ភគវា
សាសនវំ នមស្សតីតិ យុត្តោតិ? យុត្តោវ “នមស្សតី” តិ បទស្ស គរុករណោន
តន្តិទ្ធិចោណាបញ្ញាវេតិ អត្ថស្សបិ លព្ពនតោ។ ភគវា ហិ ធម្មគរុតាយ
សព្ពកាលំ ធម្មនិទ្ធិចោណាបញ្ញាវេន វិហរតីតិ។ វុត្តញ្ចោតំ “យេន សុខំ
និច្ចកប្បំ វិហរមី” តិ អាទិ។ សេសមេត្ត ហេជ្ជា វុត្តនយេន វា សំវណ្ណានាសុ
វុត្តនយេន វា ញាតព្ពន្ធិ អម្ពេហិ ន វិត្តារីយតិ។

ឯវំ បឋមគាថាយ “សាសនវរ” ឆ្ល បទេន តិវិធម្មិ សាសនំ សង្កណ្ឌិត្វា តត្ថ
បរិយត្តិសាសនមេវ អត្ថនោ នេត្តិប្បករណស្ស វិសយំ និយមេត្វា ធស្សេន្តោ
“**ទ្វាទស បទានិ**” ត្យាទិមាហា។ អថ វា បឋមគាថាយ រតនត្ថយថោមនេន សហ
នេត្តិប្បករណតាវិសយំ សាសនវំ អាចរិយេន ធស្សិតំ, “តស្ស សាសនវំ កី
សព្ពំយេវ នេត្តិប្បករណស្ស វិសយំ, ឧទាហុ បរិយត្តិសាសនមេវា” តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា បរិយត្តិសាសនភូតំ សុត្តមេវាតិ ធស្សេន្តោ “**ទ្វាទស បទានិ
សុត្ត**” ឆ្ល អាទិមាហា។ តត្ថ “សាសនវរ” ឆ្ល សាមញ្ញេន វុត្តម្បិ បរិយត្តិសុត្តមេវ
សាសនវរ ឆ្ល គហេតព្ពន្ធិ អត្ថោ។ “តំ បន កតិវិធ” ឆ្ល វុត្តព្ពត្តា “**ទ្វាទស បទានិ**” តិ
វុត្តំ, សង្ខេបតោ បកេនេន ទ្វាទសវិធឆ្ល អត្ថោ។ បកេនតោ ទ្វាទសវិធម្មិ
ព្យញ្ញនបទអត្ថបទតោ បន ធុរិធមេវាតិ ធស្សេតុ “តំ សព្ពំ ព្យញ្ញនព្វា អត្ថោ
ចា” តិ វុត្តំ។ “តស្មី ទ្វយេ ឯកមេវ សរូបតោ នេត្តិប្បករណស្ស វិសយន្តិ

វិញ្ញេយ្យំ, ឧទាហុ ឧភយ"ន្តិ បុច្ឆិតពុត្តា ឧភយន្តិ ទស្សេតុំ "តំវិញ្ញេយ្យំ ឧភយ"ន្តិ វុត្តំ។ វេទនវេទនីយភាវេន សម្ពន្ធន្ទេយស្មី ព្យញ្ញនេ, អត្ថេ ច "សុត្ត"ន្តិ វេហាហេ បវត្តោ, តំ ឧភយំ សរូបតោ នេត្តិប្បករណស្ស វិសយន្តិ វិញ្ញេយ្យន្តិ អត្តោ។ "កិន្តិវិញ្ញេយ្យ"ន្តិ វុត្តពុត្តា "កោ អត្តោ, ព្យញ្ញនំ កតម"ន្តិ វុត្តំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - ធម្មញ្ញនបទធម្មតូបទកេនេន ធានសវិធំ ព្យញ្ញនបទធម្មតូបទវសេន ធុវិធំ សព្វបរិយត្តិសម្ពាតំ សុត្តំ មម នេត្តិប្បករណស្ស វិសយំ សាសនវន្តិ ញាតព្វំ។ សរូបតោ បុច្ឆិតា អត្ថបទំ, ព្យញ្ញនបទញ្ច សរូបតោ ញាតព្វន្តិ។

ឯវំ បឋមគាថាយ "សាសនវ"ន្តិ វុត្តស្ស សុត្តស្ស បរិយត្តិការព្រោវ អត្ថបទព្យញ្ញនបទភាវេន វេទិតពុត្តញ្ច ទស្សេត្វា ឥទានិ តស្ស សុត្តស្ស បរិចយ្ហចាយំ នេត្តិប្បករណំ បទត្តវិភាគេន ទស្សេតុំ "សោឡសហារា"ត្យាធិមាហ។ អថ វា ធុតិយគាថាយ នេត្តិប្បករណស្ស វិសយំ សាសនវំ និយមេត្វា ទស្សិតំ, "នេត្តិ នាម កតមា, កតិវិជា"តិ បុច្ឆិតពុត្តា នេត្តិនាម ឯត្តិកាតិ សង្ខេបតោ ទស្សេតុំ "សោឡសហារា"ត្យាធិមាហ។ តត្ថ តស្ស សាសនស្ស សុត្តស្ស អត្ថបរិយេដ្ឋិ នេត្តិសំវណ្ណានា មយា មហាកក្ខាយនេន និទ្ទិដ្ឋា នេត្តិ នាម សោឡសហារសមុទាយា បញ្ចនយសមុទាយា អដ្ឋាវសមូលបទសមុទាយាតិ វិជានិតញាតិ។

តេ ហារាធយោ កេនជ្ជេន នេត្តិ នាម? វេនេយ្យសត្តេ អរិយធម៌ំ នេតីតិ នេត្តិតិ ឯវមាធិ អត្តោ សំវណ្ណានសុ (នេត្តិ. អដ្ឋ. គន្ថាវម្ពកថា) វុត្តោវ។ ឥមាយ តតិយគាថាយបិ "មហាកក្ខាយនេន និទ្ទិដ្ឋា"តិ ចាថោ សុន្ទរោ។ "មហាកក្ខាយនេន និទ្ទិដ្ឋា"តិ វា ចាថោ, ន សុន្ទរោ។ លក្ខណញ្ចិ មយា ហេដ្ឋា វុត្តន្តិ។ "សោឡសហារាធិសមុទាយា នេត្តិ"តិ វុត្តោ, តេ ហារា សុត្តស្ស

ព្យញ្ជនវិចយោ វា ហោត្តិ, អត្ថវិចយោ វា, នយា ច ព្យញ្ជនវិចយោ វា ហោត្តិ,
អត្ថវិចយោ វា តិ វិចារណាយំ សតិ “ឥមេ ឥមស្សវិចយោ” តិ និយមេត្វា
ទស្សេតុំ “ហារា ព្យញ្ជនវិចយោ” តិ អាទិមាហា។ តត្ថ ហារា សុត្តស្ស
ព្យញ្ជនវិចយោ ហោត្តិ, ន អត្ថវិចយោ សោឡសហារានំ មូលបទនិដ្ឋារណំ
វដ្ឋេត្វា ព្យញ្ជនមុខេនេវ សំវណ្ណានាការតោ។ តយោ បន នយា សុត្តស្ស
អត្ថវិចយោ ហោត្តិ, តិ ណ្ហំ នយានំ
មូលបទសម្ពាតអវិជ្ជាទិសភាវធម្មនិដ្ឋារណាមុខេនេវ សុត្តស្ស
អត្ថសំវណ្ណានាការតោតិ។

“តំ ឧកយំ សុត្ត សំវណ្ណានាការេន កេនចិ កត្តចិយេវ យោជេតព្ពំ, ឧទាហុ
សព្ពថា សព្ពត្ត យោជិត” ត្ថិ បុច្ឆិតព្ពការតោ តំ ឧកយំ សព្ពត្ត សុត្តសុ សព្ពថា
យោជិតត្ថិ ទស្សេតុំ “ឧកយំ បរិគ្គហិត” ត្ថិ វុត្ថំ។ ហារា ចេវ នយា ច ឧកយំ
សុត្តស្ស អត្ថនិដ្ឋារណាវសេន បរិតោ សមន្តតោ កហិតំ សព្ពថា សុត្តសុ
យោជិតត្ថិ។

“ហារាទិសមុទាយភូតំ នេត្តិសម្ពាតំ សុត្តំ កថំ សំវណ្ណាតព្ពំ សុត្តំ
សំវណ្ណាតិ” តិ វត្ថព្ពការតោ វុត្ថំ “វុច្ឆតិ សុត្តំ យថាសុត្ត” ត្ថិ។ នេត្តិសម្ពាតំ
សំវណ្ណាសុត្តំ សំវណ្ណាតព្ពសុត្តានុប្បយថា យេន យេន ទេសនាហារេន វា
អញ្ញេន វា សំវណ្ណាតព្ពំ, តេន តេន វុច្ឆតិ សំវណ្ណាតិ តិ អត្ថោ។ អថ វា
“នេត្តិសម្ពាតំ សុត្តំ កិត្តកំ សំវណ្ណាតព្ពំ សុត្តំ សំវណ្ណាតិ” តិ វត្ថព្ពការតោ វុត្ថំ
“វុច្ឆតិ សុត្តំ យថាសុត្ត” ត្ថិ។ តត្ថ យថាសុត្តំ យំ យំ សុត្តំ ភកវតា វុត្ថំ, តំ តំ សព្ពំ
សុត្តំ នេត្តិសម្ពាតំ សុត្តំ វុច្ឆតិ វេទិតិ អស្សាទានីនវេទស្សនវសេន សំវណ្ណាតិ តិ។
តេន វុត្ថំ “នេត្តិនយេន ហិ សំវណ្ណាតុំ អសក្កុណោយ្យំ នាម សុត្តំ នត្ថិ” តិ (នេត្តិ.
អដ្ឋ. សង្កហាវាវណ្ណានា)។

“យំ យំ ភក្ត្រតា ទេសិតំ សុត្តំ នេត្តិសំវណ្ណនាយ សំវណ្ណិតំ, សា
សំវណ្ណតត្តា ទេសនា ច វិញ្ញេយ្យា, ឧទាហុ ទេសិតត្តញ្ញា” តិ វត្តត្ថភាវតោ “យា
ចេវ ទេសនា” ត្យាទិមាហ។ យា ចេវ ទេសនា ចាឡិ សំវណ្ណិតា, សា ច, តាយ
ទេសនាយ ទេសិតំ យំ ធម្មជាតំ, តញ្ញា ឧកយំ វិមុត្តាយ តនទេសនាសីសេន
បរិចយំ ករោន្តេហិ ឯកន្តេន វិញ្ញេយ្យំ ឧកយស្សេវ
អនុចាទិសេសបរិនិព្វានបរិយោសានានំ សម្មត្ថិនំ ហេតុភាវតោ។ “តស្ស
ឧកយស្ស វិជាននេ សាធនេ សាធនេ សាធនេ សាធនេ សាធនេ សាធនេ សាធនេ
អនុបុត្តិ” តិ បុច្ឆិតត្ថភាវតោ វុត្តំ “តត្រា” ត្យាទិ។ តត្ថ តត្រ វិជាននេ សាធនេ
សុត្តាទិនវដ្តស្ស សាសនស្ស អត្ថបរិយេសនា អត្ថវិចារណា ហារនយានំ អយំ
អនុបុត្តិ វិជាននស្ស សាធនេ សាធនេ សាធនេ សាធនេ សាធនេ សាធនេ សាធនេ
តស្ស ឧកយស្ស វិជាននេ សាធនេ សាធនេ សាធនេ សាធនេ សាធនេ សាធនេ សាធនេ
អត្ថបរិយេសនាយ អត្ថវិចារណាយ អយំ អនុបុត្តិ វិជាននស្ស សាធនេ សាធនេ
ហេតុភាវតោ អនុបុត្តិ នាមាតិ។ អថ វា វក្ខមា នាយ ហារនយានុបុត្តិយា
នវិជសុត្តន្តបរិយេសនា វិជាននស្ស ហេតុភាវតា វេទិតញ្ញា។ តេនាការេនេវ
អជ្ជកថាយំ តិ ធា វុត្តាតិ។

សង្គហវាស្ស អត្ថវិការនា និដ្ឋិតា។

២. ឧទេសវាវអត្ថវិការនា

១. ឯវំ សង្គហវាវេន សង្ខេបតោ ទស្សិតេ ហារាទយោ វេទានិ វិភាគេន
ទស្សេតុំ “តត្ថ កតមេ សោឡស ហារា” តិ អាទិទេសនា អារទ្ធា។ អថ វា
សោឡសហារាទិសមុទាយា នេត្តិ នាម មយា មហាកថានេន និទ្ទិដ្ឋាតិ វុត្តា,
“កតមេ តេ សោឡស ហារា” តិ បុច្ឆិតត្ថភាវតោ វុត្តំ “តត្ថ សោឡស ហារា” ត្យាទិ។

តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ សោឡសហារាជីសុ។ ទេសនា ហារោ, វិចយោ ហារោ... បេ...
សាមារោបនោ ហារោតិ ឥមេ សោឡស ហារាតិ ធន្ទញ្ញា។

តត្ថ សព្វសាធារណត្ថា ហារាបទស្ស វចនត្ថោ បឋម វត្ថុញ្ញោ។ កេនជ្ជន
ហារាតិ? ហរិយន្តិ ឯតេហីតិ ហារា។ ឯតេហី សំវណ្ណានិវិសេសេហិ
សំវណ្ណិយេសុ សុត្តតេយ្យធិសុ អញ្ញាណសំសយវិបល្លាសា ហរិយន្តិ, ឥតិ
អញ្ញាណាធិហារណាការណត្ថា “ឯតេហី”តិ បទេន និទ្ទិដ្ឋា សំវណ្ណានិវិសេសា
ហារា នាម, ហារ-ធាតុយា អាចរិយស្ស វចីកេនទសន្តោ, តំសមុដ្ឋាបកោ
ចិត្តប្បាទោ ច មុខ្យត្ថោ, វេនេយ្យនំ សំវណ្ណាតព្វសុត្តស្ស
អត្ថជាននាធិញ្ញាណសម្មយុត្តចិត្តប្បាទោ ការណ្ឌបចារត្ថោ, តស្ស
ឧបនិស្សយបច្ចយភូតានំ សំវណ្ណានិវិសេសានំ ឧបនិស្សយបច្ចយសត្តិ
ជលូបចារត្ថោ, ឥតិ-សទ្ទេន សា ឧបនិស្សយបច្ចយសត្តិយេវ បរាមសីយតិ។
តំសត្តិសម្មជ្ជា សំវណ្ណានិវិសេសា ណ-បច្ចយត្ថោ ហោន្តិ។ ឯស នយោ
ឯវេសុ ហានេសុបិ។ វិត្ថារោ អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១) វុត្ថោ ឯវ។

អសាធារណតោ បទ ទេសីយតិ ឯតាយាតិ ទេសនា។ ឯតាយ
សំវណ្ណាយ សំវណ្ណាតព្វសុត្តត្ថោ ទេសីយតិ សំវណ្ណិយតិ សំវណ្ណានុសារេន
ញ្ញាបីយតិ, ឥតិ ញ្ញាបទការណត្ថា “ឯតាយា”តិ បទេន និទ្ទិដ្ឋា
វិសេសសំវណ្ណានា ទេសនា នាម, ន ចាឡិទេសនា, ចាឡិទេសនាយ
សំវណ្ណាតព្វសំវណ្ណានាការេន សហចរណតោ វា ទេសនា។ កិញ្ញាបិ អញ្ញោ
ហារា ទេសនាចាឡិសម្ពាតស្ស សុត្តស្ស អត្ថសំវណ្ណានាការតោ ទេសនាយ
សហចារិនោ ហោន្តិ, អយំ បទ ហារោ យេតុយ្យេន យថាវុត្ថវសេនេវ
វិញ្ញាយមានត្ថា ចាឡិទេសនាយ សហ ចរតីតិ វត្ថុព្ពតំ អរហតិ, ន តថា បរេ។

ន ហិ អស្សុទានីនវនិស្សរណាទិសន្ទស្សនលក្ខណាហិតា ចាឡិទេសនា អត្ថិ,
អយញ្ច ហារោ អស្សុទានិសន្ទស្សនលក្ខណាតិ។

វិចិយន្តិ ឯតេនាតិ វិចយោ។ ឯតេន សំវណ្ណានិសេសេន សុត្ត
បទបញ្ញាទយោ វិចិយន្តិ, ឥតិ វិចារណាការណាត្ថា សោ សំវណ្ណានិសេសោ
វិចយោ នាម។ កត្វត្ថាធិករណាត្ថាបិ លព្ពន្ធ។ សំវណ្ណាតព្ពសុត្តន
បទបញ្ញាទិវិចយនលក្ខណា សំវណ្ណានិសេសោ វិចយោ ហារោ។

យុត្តាយុត្តិ វិចារីយតិ ឯតាយាតិ យុត្តិ។ ឯតាយ វិសេសសំវណ្ណាយ
សព្វេសំ ហារានំ ភូមិគោចរានំ យុត្តាយុត្តិ វិចារីយតិ, ឥតិ វិចារណាការណាត្ថា
“ឯតាយា”តិ បទេន និទ្ទិដ្ឋា វិសេសសំវណ្ណាន យុត្តិ នាម។ ឥធ ឧត្តរបទលោចោ
ទដ្ឋញ្ចោ, យុត្តិយា វិចារណា, វិចារណីយភាវេន សហចរណតោ វា យុត្តិ។
សព្វហារានំ ភូមិគោចរានំ យុត្តាយុត្តិវិចារណាលក្ខណា សំវណ្ណានិសេសោ
យុត្តិ ហារោ។

បទតិ បវត្ថេតិ ដលំ ឯតេនាតិ បទំ, ការណំ។ វន្តិ តិជ្ជន្តិ ឯត្ថ ដលានិ
តទាយត្តវុត្តិតាយាតិ ហានំ, ការណំ។ បទញ្ច តំ ហានញ្ចាតិ បទដ្ឋានំ,
អាសន្នការណំ។ សុត្ត អាគតធម្មានំ បទដ្ឋានំ វិចារីយតិ ឯតាយាតិ បទដ្ឋានា,
វិសេសសំវណ្ណាន, វិចារណាលោចោវ, សុត្ត អាគតធម្មានំ បទដ្ឋានានំ, តេសញ្ច
បទដ្ឋានានំ វិចារណាលក្ខណា សំវណ្ណានិសេសោ បទដ្ឋានោ ហារោ។

សុត្ត អវុត្តាបិ សមាទលក្ខណា ធម្មា លក្ខិយន្តិ ឯតេន
សំវណ្ណានិសេសេនាតិ លក្ខណា, សុត្ត វុត្តន ធម្មេន សមាទលក្ខណានំ
ធម្មានំ អវុត្តានម្បិ និទ្វារណាលក្ខណា សំវណ្ណានិសេសោ លក្ខណា ហារោ។

សុត្តន្ត ទស្សន្ទិយមាណ និព្វេននាទយោ ចត្តារោមិ វិយូហ័យន្តិ វិភាគេន
សម្មវិណ្ឌ័យន្តិ ឯត្ថ, ឯតេន វាតិ ព្យូហោ, ចតុន្នំ និព្វេននាទីនំ ព្យូហោ
ចតុព្យូហោ។ និព្វេននាទិប្បាយព្យញ្ញនាទតោវ ទេសនានិទានស្ស ច បុព្វាបរេន
សទ្ធិ សន្តស្សនលក្ខណោ សំវណ្ណានាវិសេសោ ចតុព្យូហោ ហារោ។

ទេសនាយ គហិតធម្មេន សភាគា, វិសភាគា ច ធម្មា អារដ្ឋីយន្តិ ឯត្ថ,
ឯតេន វាតិ អារដ្ឋោ, ទេសនាយ គហិតធម្មានំ សភាគវិសភាគធម្មវសេន
អារដ្ឋនលក្ខណោ សំវណ្ណានាវិសេសោ អារដ្ឋោ ហារោ។

អសាធារណាសាធារណានំ សំកិលេសធម្មេ, វេទានធម្មេ ច
សាធារណាសាធារណតោ, បទដ្ឋានតោ, ភូមិតោ ច វិភជនលក្ខណោ
សំវណ្ណានាវិសេសោ វិភត្តិ ហារោ។

សុត្តន្ត និទ្ទិដ្ឋា ធម្មា បដិបក្ខវសេន បរិវត្តីយន្តិ ឥមិនា, ឯត្ថ វាតិ បរិវត្តោ,
សុត្តន្ត និទ្ទិដ្ឋានំ ធម្មានំ បដិបក្ខតោ បរិវត្តនលក្ខណោ សំវណ្ណានាវិសេសោ
បរិវត្តនោ ហារោ។

សុត្តន្ត វុត្តស្ស ឯកស្សេវ អត្តស្ស វាចកំ វិវិធំ វចនំ ឯត្ថ
សំវណ្ណានាវិសេសេតិ វិវចនំ, វិវចនមេវ វេវចនំ, សុត្តន្ត វុត្ត ឯកស្មី អត្ត
អនេកបរិយាយសន្តយោជនាលក្ខណោ សំវណ្ណានាវិសេសោ វេវចនោ ហារោ។

សុត្តន្ត វុត្តា អត្តា បកាវេហិ ញាប័យន្តិ ឥមិនា, ឯត្ថ វាតិ បញ្ញត្តិ, ឯកេកស្ស
ធម្មស្ស អនេកាហិ បញ្ញត្តិហិ បញ្ញាបេតព្វាការលក្ខណោ
សំវណ្ណានាវិសេសោ បញ្ញត្តិ ហារោ។

សុត្តាភក្តា ធម្មា បដិច្ចសមុប្បាទាទិសុ ឡិក្ខយន្តិ អនុប្បវេសីយន្តិ ឯត្ថ,
ឯតេន វាតិ ឡិក្ខរណោ, បដិច្ចសមុប្បាទាទិមុខេហិ សុត្តត្ថស្ស
ឡិក្ខរណាលក្ខណោ សំវណ្ណានិវេសេសោ ឡិក្ខរណោ ហារោ។

សុត្តេ បទបទត្ថបញ្ញាវម្ពា សោដីយន្តិ សមាដីយន្តិ ឯត្ថ, ឯតេន វាតិ
សោធនោ, សុត្តេ បទបទត្ថបញ្ញាវម្ពានំ សោធនលក្ខណោ សំវណ្ណានិវេសេសោ
សោធនោ ហារោ។

សាមញ្ញវិសេសភូតា ធម្មា វិជារិកប្បន អធិដ្ឋយន្តិ អនុប្បវត្តីយន្តិ ឯត្ថ,
ឯតេន វាតិ អធិដ្ឋានោ, សុត្តាភក្តានំ ធម្មានំ អវិកប្បនវសេន
សាមញ្ញវិសេសនិទ្ធារណលក្ខណោ សំវណ្ណានិវេសេសោ អធិដ្ឋានោ ហារោ។

យោ ហេតុ ចេវ បច្ចយោ ច ផលំ បរិករោតិ អភិសង្ការោតិ, ឥតិ សោ ហេតុ
ចេវ បច្ចយោ ច បរិក្ខារោ, យោ សំវណ្ណានិវេសេសោ តំ បរិក្ខារំ ហេតុញ្ចេវ
បច្ចយញ្ច អាចិត្តតិ, ឥតិ សោ សំវណ្ណានិវេសេសោ បរិក្ខារោ នាម។ សុត្តេ
អាគតធម្មានំ បរិក្ខារសង្ខារេ ហេតុបច្ចយេ និទ្ធាវេត្វា សំវណ្ណាលក្ខណោ
សំវណ្ណានិវេសេសោ បរិក្ខារោ ហារោ។

សុត្តេ អាគតធម្មា បទដ្ឋានាទិមុខេន សមារោបីយន្តិ ឯត្ថ, ឯតេន វាតិ
សមារោបនោ, សុត្តេ អាគតធម្មានំ
បទដ្ឋានវេវចនភាវបហានសមារោបនីចារណលក្ខណោ
សំវណ្ណានិវេសេសោ សមារោបនោ ហារោ។ ភាវសាធនវសេនាបិ សព្វត្ថ
វេចនត្ថោ វត្ថុញ្ញោតិ តស្សាបិ វសេន យោជេតព្ពន្ធិ។ សេសំ សំវណ្ណានានុសារេន
ញាតព្ពន្ធិ។

“តត្ថ កតមេ សោឡស ហារា ទេសនា” ត្បាទិណ ហារសរុប វុត្ថំ, កិមត្ថំ
“តស្សនុគីតិ” ត្បាទិ វុត្ថន្តិ? អនុគីតិកាថាយ សុខគ្គហណត្ថំ បុន “តស្សនុគីតិ
ទេសនាវិចយោ យុត្តិ” ត្បាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ តស្សនិ ហារុទ្ទេសស្ស។ អនុគីតិ អនុ
បច្ឆា កាយនកាថា។ បញ្ចនសោតិ បញ្ចនសមោ។ សោឡសោតិ សោឡសមោ។
អត្ថតោ អសំកិល្លាតិ ទេសនាទិបទត្ថតោ លក្ខណត្ថតោ សង្ករតោ រហិតា។
តេន វុត្ថំ អដ្ឋកថាយំ “សោ ច នេសំ អសង្ករេ លក្ខណានិទ្ទេសេ សុចាកដោ
ហោតី” តិ។ សេសំ សំវណ្ណានុសារេន ញាតព្ពន្ធិ។ “កេចិ ហារា កេហិចិ
ហារេហិ សំកិល្លាវិយ ទិស្សន្តិ, កស្មា អសំកិល្លាតិ ញាតព្ព” ន្តិ វុត្ថព្ពត្ថា វុត្ថំ
“ឯតេសញ្ចោវា” តិអាទិ។ តត្ថ ឯតេសញ្ចោវ ភវតីតិ ឯតេសំ សោឡសន្នំ ហារានំ
យថា យេនាការេន អសង្ករេ ហោតិ, តថា អសង្ករការេន ភវតិ។ អយតិ
បវត្ថតិ នយវិភត្តតិ អយា, វិត្ថារេន អយាតិ វិត្ថារតយា, ត-កាវេ
មិស្សកនោសាបគមត្ថាយ អាគតោ, នយវិភត្តិវិសេសវចនំ។ នយេន ញាយេន
វិភត្តិ នយវិភត្តិ, ន បញ្ចនយវិភត្តាហារានំ វិត្ថារេន បវត្ថា ញាយវិភត្តិ តថា
អសង្ករការេន ភវតិ តស្មី អសំកិល្លាតិ ញាតព្ពាតិ អធិប្បាយោ។

២. សោឡស ហារា សរុបតោ វុត្ថា, អម្ពេហិ ច វិញ្ញាតា, “កតមេ បញ្ច
នយា” តិ វុត្ថព្ពភាវតោ តថា បុច្ឆិត្វា សរុបតោ ឧទ្ទិសិតុំ “តត្ថ កតមេ បញ្ច
នយា” ត្បាទិ វុត្ថំ។ អដ្ឋកថាយំ បុន “ឯវំ ហារេ ឧទ្ទិសិត្វា ឥនានិ នយេ ឧទ្ទិសិតុំ
‘តត្ថ កតមេ’ តិអាទិ វុត្ថ” ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២) វុត្ថំ។ “តត្ថ នយន្តិ សំកិលេសេ,
វោនានេ ច វិភាគតោ ញាបេន្តិ តិ នយា, និយន្តិ វា តានិ ឯត្ថ, ឯតេហិ វា តិ
នយា” តិអាទិណ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២) អដ្ឋកថាយំ វិត្ថារេន វចនតោ វុត្ថោ។ និ-ធាតុយា
នន្ទិយាវដ្ឋានិ នយានុសារេន សំកិលេសេ, វោនានេ ច អាលម្ពិត្វា បវត្ថោ
ញាណសម្បយុត្តចិត្តប្បាទោ មុខ្យតោ, នន្ទិយាវដ្ឋានិ នយានំ

ឧបនិស្សយបច្ចយសត្តិ ដលូបចារតោ គហិតា, ឥតិ-សន្នោ តំ ដលូបចារតោ
គហិតសត្តិ បរាមសិ, តំសត្តិសហិតា នន្ទិយាវដ្ឋាធិនយា អ-បច្ចយត្តា។

តណ្ហាអវិជ្ជាហិ សំកិលេសបក្ខស្ស សុត្តស្ស, សមថវិបស្សនាហិ
វោទានបក្ខស្ស សុត្តស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ
សំវណ្ណានិវិសេសោ នន្ទិយាវដ្ឋា នយោ។ តត្ថ ចតុសច្ចន្តំ តណ្ហា ច អវិជ្ជា ច
កវមូលត្តា សមុទយសច្ចំ, អវសេសា តេភូមកា ធម្មា ទុក្ខសច្ចំ,
សមថវិបស្សនា មគ្គសច្ចំ, តេន បត្តញ្ញា អសម្ពុតធាតុ និរោធសច្ចន្តិ។

តីហិ អវយវេហិ លោភាធិហិ សំកិលេសបក្ខេ, តីហិ អវយវេហិ
អលោភាធិហិ ច វោទានបក្ខេ បុក្ខលោ សោភនោតិ តិបុក្ខលោ,
អកុសលមូលេហិ សំកិលេសបក្ខស្ស, កុសលមូលេហិ វោទានបក្ខស្ស
សុត្តត្ថស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ សំវណ្ណានិវិសេសោ
តិបុក្ខលោ។

សីហស្ស ភកវតោ វិក្កិឡិ តំ ឯត្ថ នយេតិ សីហវិក្កិឡិតោ, សុភសញ្ញាធិហិ
វិបល្លាសេហិ សកលសំកិលេសបក្ខស្ស, សទ្ធិន្ទ្រិយាធិហិ វោទានបក្ខស្ស
សុត្តត្ថស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ សំវណ្ណានិវិសេសោ
សីហវិក្កិឡិតនយោ។

អត្ថនយត្ថយទិសាភាវេន កុសលាធិធម្មានំ អាហោចនំ ទិសាលោចនំ។
តស្ស តស្ស អត្ថនយស្ស យោជនត្ថំ កតេសុ សុត្តស្ស អត្ថវិស្សន្ននេសុ យេ
វោទានាធយោ, សំកិលេសិកា ច តស្ស តស្ស នយស្ស ទិសាក្ខតា ធម្មា
សុត្តតោ និទ្ធាវេត្វា កថិតា, តេសំ យថាវុត្តធម្មានំ ចិត្តេនេវ “អយំ បឋមា ទិសា,
អយំ ទុតិយា ទិសា” តិអាធិនា អាហោចនំ ទិសាលោចនំ។

តថា អាណិច្ចាតំ ធម្មានំ អត្ថនយត្ថយយោជនេ សមាធនតោ អង្គសោ
វិយាតិ អង្គសោ, តស្ស តស្ស នយស្ស ទិសាក្ខតានំ កុសលាធិធម្មានំ
សមាធនំ អង្គសោ នយោ។

លញ្ឆេតិ តិ លញ្ឆេកោ។ យោ នយោ សុត្តត្ថំ លញ្ឆេតិ បកាសេតិ, ឥតិ
លញ្ឆេតោ បកាសនតោ សោ នយោ លញ្ឆេកោ នាម, នយោ ច សោ លញ្ឆេកោ
ចាតិ នយលញ្ឆេកោ។ នយលញ្ឆេកោ បឋមោ នន្ទិយាវដ្ឋោ នាម, នយលញ្ឆេកោ
ទុតិយោ តិបុក្ខលោ នាម, នយលញ្ឆេកោ តតិយោ សីហាវិក្កិឡិតោ នាមាតិ
យោជេតញ្ឆោ។

ឧគ្គតានំ វិសេសេន ឧគ្គតោតិ ឧត្តមោ, តំ ឧត្តមំ។ គតាតិ ញ្ញាតា, មតាតិ
អត្តោ។ “មតា” តិ វា ចាហោ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយានុសារេនបិ
សំវណ្ណានុសារេនបិ ជានិតព្ពន្ធិ។

យថាវុត្តនយវិសេសសំវណ្ណោនាយ ជីកាយំ -

“សមូហាទី ឧទាទាយ លោកសង្កេតសិទ្ធា វោហារមត្តតា
សម្មតិសភាវោ, បដិវិជស្សនីនំ កក្កដ្យាធុសនាទិលក្ខណំ
បរមត្ថសភាវោ។ អយញ្ញេត្ថ សង្ខេបោ - យស្មី ភិទ្ទេ, ឥតរាចោហោ វា
ចិត្តេន កតេ ន តថា ពុទ្ធិ, ឥទំ សម្មតិសច្ចំ យថា យជេ, សសម្ភារជលេ ច,
តត្ថិបរិយាយេន បរមត្ថសច្ច” ត្ថិ -

វេចនេ យជកថលអាបជលកទ្ធមាទិសង្ខេតំ សមូហាទី ឧទាទាយ លោកស្ស
បុព្វេ យជកថលអាបជលកទ្ធមាទិសង្ខេតសិទ្ធា
យជកថលអាបជលកទ្ធមាទិវោហារមត្តតា សម្មតិសភាវោ សង្កេតវិសេន
អវិតថត្តា។ បដិវិជស្សនីនំ កក្កដ្យាធុសនាទិលក្ខណំ, ជស្សនីនំ ធុសនាទិលក្ខណំ

បរមត្ថសភាវោ។ “យទិ ឯវំ យជាទិកេ អភិន្នេ វា អាចាទិកេ វា អនុរូបេន
ឧនភាវេន អប្បវត្តមានេ វា សតិ សម្មតិភាវោ ហោតុ, ភិន្នេ វា ឧនេ វា កថំ
សម្មតិភាវោ ភវេយ្យ, បថវីជស្សនីនម្បិ ភិជ្ជមានត្តា, កក្ខឡធុដុសនាទីនព្វា
បថវីជស្សនីហិ អនញ្ញត្តា កថំ បរមត្ថសភាវោ ភវេយ្យ, កតមេន សង្ខេបេន
អត្តេន សម្មតិសភាវោ, បរមត្ថសភាវោ ច អម្ពេហិ ជានិតញ្ញោ” តិ វត្តព្ភការវតោ
“អយញ្ញត្ថ សង្ខេហោ” តិ អាទិមាហា។ តត្ថ ឯត្ថាតិ ឯតេសុ
សម្មតិសភាវបរមត្ថសភាវេសុ អយំ នយោ វុច្ចមានោ សង្ខេហោ អត្តោ ធម្មញ្ញោ។

យស្មី យជាទិកេ ភិន្នេ សតិ តតោ យជាទិតោ ឥតរោ កថលាទិភាវោ
ចិត្តេន បុព្វេ កតេន យថា យេន កថលាទិវោហារេន ភវតិ, យស្មី អាចាទិកេ
សម្ភារជលាទិកេ ឧនភាវេន បវត្តមានេ សតិ វា តតោ អាចាទិកេ ឥតរោ
កក្ខមាទិភាវោ ចិត្តេន បុព្វេ កតេន យថា យេន កក្ខមាទិវោហារេន ភវតិ, តថា
តេន វោហារេន ពុទ្ធិ កថលាទិសភាវជាននំ កក្ខមាទិសភាវជាននំ ភវតិ, ឥទំ
អភិន្នេ យជាទិកំ វា ភិន្នេ កថលាទិកំ វា អនុនេ អាចាទិកំ វា ឧនេ កក្ខមាទិកំ វា
សត្តំ សម្មតិសច្ចំ ហោត្វេវ។ “កក្ខមស្មី ភិន្នេ, កក្ខមស្មី ឧនេ វា សតិ ឥតរោ
សម្មតិសភាវោ” តិ បុច្ឆិតព្ភការវតោ “យដេ, សម្ភារជលេ ចា” តិ វុត្តំ។

សម្មតិសច្ចសភាវោ តុម្ពេហិ វុត្តោ, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតោ, “កតមោ
បរមត្ថសច្ចសភាវោ” តិ វត្តព្ភការវតោ “តត្ថិបរិយាយេន បរមត្ថសច្ច” តិ វុត្តំ។
បថវីអាទីនំ កក្ខឡាទិលក្ខណតោ ឥតរស្ស ដុសនាទិលក្ខណស្ស
អសម្ភវតោ, ជស្សនីនព្វា ដុសនាទិលក្ខណតោ ឥតរស្ស
កក្ខឡាទិលក្ខណស្ស អសម្ភវតោ បថវីជស្សនីនំ លក្ខឡធុដុសនាទិលក្ខណំ
បរមត្ថសច្ចំ ហោត្វេវាតិ ឥមស្មី សង្ខេបត្ថេ គហិតេ កោចិ វិរោដោ នត្ថិតិ
អធិប្បាយោតិ។

៣. បញ្ចូនយោសរូបតោអាចរិយេនឧទ្ទិដ្ឋា, អម្ពេហិ ច វិញ្ញាតា, “យានិ
បទានិ អដ្ឋាវស មូលបទានិ ឧទ្ទិដ្ឋានិ, កតមានិ តានិ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តានិ
សរូបតោ ទស្សេតុំ “តត្ថ កតមានិ អដ្ឋាវស មូលបទានិ” ត្យាទិមាហ។
អដ្ឋកថាយំ បន “ឯវំ នយេបិ ឧទ្ទិសិទ្ធា ឥទានិ មូលបទានិ ឧទ្ទិសិតុំ ‘តត្ថ
កតមានិ’ តិ អាទិ អាវុទ្ធ” ត្ថិ វុត្ថំ។ តត្ថ កុសលានិ នវ បទានិ, អកុសលានិ នវ
បទានិ អដ្ឋាវស មូលបទានិ តិ ទដ្ឋព្ពានិ តិ យោជនា។ មូលន្តិ បតិជ្ជហន្តិ ឯតេហិ
នយា, បតិជ្ជានវិភាគា ចាតិ មូលានិ, បទន្តិ បតិជ្ជហន្តិ ឯត្ថ នយា,
បដ្ឋានវិភាគា, អធិកមា ចាតិ បទានិ, វុត្ថប្បការដ្ឋេន មូលានិ ច តានិ បទានិ
ចាតិ មូលបទានិ។ កុច្ឆិតេ ចាបធម្មេ សលយន្តិ តិ កុសលានិ, កុសេ វាគាទយោ
លុនន្តិ តិ កុសលានិ, កុសារិយ លុនន្តិ តិ កុសលានិ, កុសេន ព្រាណេន
លាតព្ពានិ បវត្តេតព្ពានិ តិ កុសលានិ។ កុសលានំ បដិបក្ខានិ តិ អកុសលានិ អ-
សន្នោ ចេតុ បដិបក្ខត្ថោ តិ។

នវ បទានិ កុសលានិ, នវ បទានិ អកុសលានិ តិ គណនបរិច្ឆេទតោ,
ជាតិកេទតោ ច ឧទ្ទិដ្ឋានិ, “កតមានិ តានិ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា នវ បទានិ
អកុសលានិ បច្ឆាសត្តិន្យាយេន សរូបតោ ទស្សេតុំ “កតមានិ នវ បទានិ
អកុសលានិ” តិ អាទិ វុត្ថំ។ អដ្ឋកថាយំ បន -

“ឯវំ គណនបរិច្ឆេទតោ, ជាតិកេទតោ ច មូលបទានិ ទស្សេត្វា
ឥទានិ សរូបតោ ទស្សេន្តោ សំកិលេសបក្ខំយេវ បឋមំ ឧទ្ទិសតិ
‘តល្លាវ’ តិ អាទិនា” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣) -

វុត្ថំ។ តត្ថ រូបាទិកេ ខន្ធព តសតិ បរិតសតី តិ តល្លាវ។ អវិទ្ចយំ កាយទុច្ឆរិតានី
វិន្ទតី តិ អវិជ្ជា, វិទ្ចយំ កាយសុចរិតានី ន វិន្ទតី តិ អវិជ្ជា, វិជ្ជាយ បដិបក្ខា តិ វា
អវិជ្ជា។ លុព្ពន្តិ តេនាតិ លោភោ, លុព្ពតី តិ វា លោភោ, លុព្ពនំ វា លោភោ។

នោសមោហសុបិ ឯសេវ នយោ។ អសុភេ រូបក្ខន្ធាធិកេ “សុភ”ន្តិ បវត្តា សញ្ញា
សុភសញ្ញា។ ទុក្ខទុក្ខាធិកេ “សុខ”ន្តិ បវត្តា សញ្ញា សុខសញ្ញា។ អនិច្ច
សង្ខារធម្ម “និច្ច”ន្តិ បវត្តា សញ្ញា និច្ចសញ្ញា។ អនត្តសភាវេសុ ចក្ខាធិសុ
ខន្ទេសុ “អត្តា”តិ បវត្តា សញ្ញា អត្តសញ្ញា។ យត្តាតិ យេសុ បទេសុ សញ្ញោ
អកុសលបក្ខោ សង្ខហំ សមោសវណំ គច្ឆតិ, តានិ បទានិ អកុសលានីតិ
យោជនា។ សង្ខហំ គណនំ។ សមោសវណំ សមារោបនំ។

បច្ចនិកធម្ម ឧទ្ធច្ឆាធិកេ នីវរណោ សមេតិ រូបសមេតិ
តទន្តិវិក្ខម្ពនវសេនាតិ សមថោ។ សង្ខារេ អនិច្ឆាធិហិ វិវិដេហិ អាការេហិ
បស្សតីតិ វិបស្សនា។ លោកស្ស បដិបក្ខោ អលោកោ។ នោសស្ស បដិបក្ខោ
អនោសោ។ មោហស្ស បដិបក្ខោ អមោហោ។ ឯត្ថាបិ អ-សន្នោ បដិបក្ខតោ, ន
អភាវត្តាធិកោតិ អធិប្បាយោ។ អសុភេ រូបក្ខន្ធាធិកេ, ចក្ខាធិម្ហិ វា “អសុភ”ន្តិ
បវត្តា សញ្ញាបធានចិត្តប្បាទា អសុភសញ្ញា, វិសេសតោ
កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ។ ទុក្ខទុក្ខតាធិសុ “ទុក្ខ”ន្តិ បវត្តា
សញ្ញាបធានចិត្តប្បាទា ទុក្ខសញ្ញា, វិសេសតោ វេទនានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ។
អនិច្ច ខន្ធាធិកេ វិបរិណាមធម្ម “អនិច្ច”ន្តិ បវត្តា សញ្ញាបធានចិត្តប្បាទា
អនិច្ចសញ្ញា, វិសេសតោ ចិត្តានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ។ អនត្តសភាវេ ខន្ទេ,
ចក្ខាធិម្ហិ វា “អនត្តា”តិ បវត្តា សញ្ញាបធានចិត្តប្បាទា អនត្តសញ្ញា,
វិសេសតោ ធម្មានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ។ បញ្ញាសតិសីសេន ហិ បវត្តា អយំ
ទេសនា។ តេន វុត្តំ ភក្កវតា “កថញ្ច, ភិក្ខុវេ, សតិពលំ ទដ្ឋព្ភំ? ចត្វសុ
សតិបដ្ឋានេសុ, ឯត្ថ សតិពលំ ទដ្ឋព្ភំ”ន្តិ។ យត្តាតិ យេសុ បទេសុ សញ្ញោ
កុសលបក្ខោ សង្ខហំ សមោសវណំ គច្ឆតិ, តានិ បទានិ កុសលានីតិ
យោជនា។

ឧទ្ទានន្តិ ឧទ្ធុំ ធានំ រក្ខណំ ឧទ្ទានំ, សង្កហវចនន្តិ អត្ថោ។ ឧទ្ទានេ អវុត្តេ សតិ
ហោជ្ជា វុត្តស្ស អត្ថស្ស វិប្បកិណ្ឌាការោ ទិន្នោ វិយ ភវេយ្យ, តស្មា
វិប្បកិណ្ឌាការស្ស និវារណត្ថំ ឧទ្ទានន្តិ អធិប្បាយោ។ ចតុរោ ចវិបល្លាសាតិ
សុភសុខនិច្ចអត្តសញ្ញា។ កិលេសា ភវន្តិ ឯត្ថ នវបទេសូតិ ភូមិ, កិលេសានំ
ភូមិ កិលេសភូមិ, កិលេសបវត្តនជ្ជានានិ នវ បទានីតិ វុត្តំ ហោតិ។

ចតុរោ សតិបដ្ឋានាតិ អសុភទុក្ខអនិច្ចអនត្តសញ្ញា។ ឥន្ទ្រិយភូមិ តិ
សទ្ធាធិនំ វិមុត្តិបរិចាចនិឡាយានំ ភូមិ បវត្តនជ្ជានានិ សមោសរណជ្ជានានិ។

នវហិ កុសលបទេហិ កុសលបក្ខា យុទ្ធន្តិ យោជីយន្តិ, នវហិ
អកុសលបទេហិ អកុសលបក្ខា យុទ្ធន្តិ យោជីយន្តិ។ នវហិ កុសលបទេហិ
សហ កុសលបក្ខា យុទ្ធន្តិ យុទ្ធន្តា ភវន្តិ, នវហិ អកុសលបទេហិ សហ
អកុសលបក្ខា យុទ្ធន្តិ យុទ្ធន្តា ភវន្តិ ឧទ្ទេសវារេ វុត្តាវសេសោ
សំវណ្ណានានុសារេន វិជានិតញោ។

ឥតិ សត្តិពលានុរូចា រចិតា

ឧទ្ទេសវារស្ស អត្ថវិការីនា និដ្ឋិតា។

៣. និទ្ទេសវារអត្ថវិការីនា

សោឡសហារនិទ្ទេសវិការីនា

៤. ហារាទីសុ សមុទាយស្ស នេត្តិប្បករណស្ស ឧទ្ទេសោ ឧទ្ធិដ្ឋោ, អម្ពេហិ ច
ញាតោ, “កតមោ និទ្ទេសោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឧទ្ធិដ្ឋេ ហារាទយោ និទ្ធិសិក្ខុ “តត្ថ
សម្ពេបតោ នេត្តិ” តិ អាទិ អារទ្ធុ។ អដ្ឋកថាយំ បទ “ឯវំ ឧទ្ធិដ្ឋេ ហារាទយោ

និទ្ទិសិតុំ ‘តត្ថ សង្ខេបតោ’តិអាទិ អារទ្ធ”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤) វុត្ថំ។ តត្ថ តត្ថាតិ
តស្មី “តត្ថ កតមេ សោឡស ហារា? ទេសនាវិចយោ”តិអាទិឧទ្ទេសថាថេ។
សង្ខេបតោតិ សមាសតោ។ នេត្តិតិ នេត្តិប្បករណំ។ កិត្តិតាតិ កថិតា, ឥនាទិ
និទ្ទេសតោ កថេស្សមីតិ វុត្ថំ ហោតិ។

១.

“អស្សនាទីនវតា, និស្សរណម្បិ ច ផលំ ឧទាយោ ច។

អាណត្តិ ច ភគវតោ, យោគីនំ ទេសនាហារោ”តិ។ -

គាថាយំ យេន សំវណ្ណានាវិសេសេន សុត្តោ អាគតា អស្សនោបិ អាទីនវតា
អាទីនវេបិ និស្សរណម្បិ ផលម្បិ ឧទាយោបិ យោគីនំ អត្ថាយ ភគវតោ
អាណត្តិបិ ឥមេ ធម្មា ទស្សិតា សំវណ្ណិតា សំវណ្ណានាវិសេន ញាបិតា, សោ
សំវណ្ណានាវិសេសោ ទេសនាហារោ នាមាតិ អត្ថយោជនា។

វេទនត្ថាទយោ អដ្ឋកថាយំ វិត្តារតោ វុត្តាវ, តស្មា កិញ្ចិមត្ថមេវ
កថេស្សមី។ អស្សនីយតេតិ អស្សនោ, កោ សោ? សុខំ, សោមនស្សំ,
ឥដ្ឋាវម្ពណភូតា បញ្ចថាទានក្ខន្ធា ច។ អស្សនេតិ ឯតាយាតិ វា អស្សនោ,
កោ សោ? តណ្ហា, វិបល្លាសា ច។ វិបល្លាសវិសេន ហិ ឯកច្ឆេ សត្តា អនិដ្ឋម្បិ
អារម្មណំ ឥដ្ឋាការេន អស្សនេន្តិ។

អាកុសំ កម្មេន ទីនំ ទុក្ខាទិ ហុត្វា វាតិ បវត្តតីតិ អាទីនវេ, ទុក្ខាទិ។ អថ វា
អតិវិយ អាទីនំ កបណំ ហុត្វា វាតិ បវត្តតីតិ អាទីនវេ, កបណាមនុស្សោ,
តថាភាវា ច តេភូមកា ធម្មា អនិច្ចតាទិយោគតោ។

និស្សរតិ ឯតេនាតិ និស្សរណំ, អរិយមគ្គោ។ និស្សរតីតិ វា និស្សរណំ,
និព្វានំ។ បិ-សន្តោ សម្មិល្លានតោ។ និស្សរណាកេនោ អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤
ហារសន្ធិប) ពហុធា វុត្តោ។

ដលតិ បវត្តតីតិ ដលំ, ទេសនាយ ដលំ។ យទិបិ ទេសនា ដលនិច្ឆាទិកា ន
ហោតិ, តថាបិ ភគវតោ ធម្មទេសនំ សុត្វា បុញ្ញសម្ភារា សម្ពវន្តិ,
បុញ្ញសម្ភារហេតុតោ ដលំ បវត្តំ, តស្មា ទេសនាយ ដលំ នាមាតិ។ កតមំ តំ?
ទេវមនុស្សសុ
អាយុវណ្ណសុខពលយសបរិវារអធិបតេយ្យឧបទិសម្បត្តិចក្កវត្តិសិរិនេវរដ្ឋ-
សិរិចតុសម្បត្តិចក្កសីលសមាទិសម្បទាវិជ្ជាភិញ្ញា បទិសម្ពិទ្ធា
សាវកពោធិបច្ឆេកពោធិសម្មាសម្ពោធិយោ។

បច្ចយសាមគ្គី ឧបកន្ធា អយតិ បវត្តតិ ដលំ ឯតេនាតិ ឧទាយោ, កោ សោ?
អរិយមគ្គស្ស បុព្វភាគបដិបទា។ បុរិមា បដិបទា ហិ បច្ឆិមាយ បដិបទាយ
អធិកម្មទាយោ, បរម្បរាយ មគ្គនិព្វានាធិកមស្ស ច ឧទាយោ។ កេចិ “មគ្គោបិ
ឧទាយោ” តិ វទន្តិ, តេសំ មតេន និព្វានមេវ និស្សរណាន្តិ វុត្តំ សិយា។ “តេ
បហាយ តវេ ឱយន្តិ ឥទំ និស្សរណា” ន្តិ (នេត្តិ. ៥) បន អរិយមគ្គស្ស
និស្សរណភារំ វត្តតិ, តស្មា កេសញ្ចិ វាទោ ន គហេតត្តោ។

អាណត្តីតិ អាណារហស្ស ភគវតោ វេនេយ្យានំ ហិតសិទ្ធិយា “ឯវំ
សម្មាបដិបត្តិ បដិបដ្ឋាហិ, មិច្ឆាបដិបត្តិ មា បដិបដ្ឋាហិ” តិ វិធានំ អាណាប័បនំ
អាណាត្តិ នាម។

យុជ្ជន្តិ បយុជ្ជន្តិ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានការណសូតិ យោគិនោ, វេនេយ្យា, តេសំ
យោគីនំ អត្តាយាតិ វេនេសេសំ និហិរិទ្ធា យោជនា កាតត្តា។ សុត្តោ អាគតានំ

សព្វេសំ អស្សុនាធិនំ ឯកទេសាគតានម្បិ នីហរិត្វា សព្វេសំ
វិភជនសំវណ្ណានាវិសេសោ ទេសនាហារោតិ និទ្ទេសតោ គហោតញ្ចោ, សោ ច
វិភជនាការោ ទេសនាហារវិភជ្ជេ (នេត្តិ. ៥) អាគមិស្សតីតិ ឥធន ទស្សតោតិ។

ទេសនាហារនិទ្ទេសោ និទ្ទេដ្ឋោ, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតោ, “កតមោ
វិចយហារនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតពុត្តា -

២.

“យំ បុច្ឆិតញ្ញាវិស្សន្និតញ្ញា, សុត្តស្ស យោ ច អនុគីតិ។

សុត្តស្ស យោ បរិចយោ, ហារោវិចយោតិ និទ្ទេដ្ឋោ”តិ។ -

គាថា វុត្តា។ តត្ថ សុត្តស្ស យំ បុច្ឆិតញ្ញា យា បុច្ឆាវិចយមាណា ច សុត្តស្ស យំ
វិស្សន្និតញ្ញា យា វិស្សន្និតាវិចយមាណា ច សុត្តស្ស យោ បទាធិវិចយោ,
អស្សុនាធិវិចយោ ច អត្ថិ, តេ វុត្តប្បកាវាវិចយមាណា បុច្ឆាធយោ យេន
សំវណ្ណានាវិសេសេន វិចយន្តិ, សោ សំវណ្ណានាវិសេសោ វិចយោ ហារោតិ
និទ្ទេដ្ឋោតិ អត្ថយោជនា កាតញ្ញា។

បុច្ឆិយតេ បុច្ឆិតំ។ វិស្សន្និយតេ វិស្សន្និតន្តិ ការសាធនត្ថោ ទដ្ឋញ្ចោ, ន
កម្មសាធនត្ថោ។ តេន វុត្តំ ដីកាយំ “ការត្ថេ តោតិ អាហា - វិស្សន្និតន្តិ
វិស្សន្និតា”តិ។

“សុត្តស្ស”តិ និយមិតត្ថា សំវណ្ណានាវិសេន អដ្ឋកថាយំ អាគតំ ន
គហោតព្ពន្ធិ ទដ្ឋព្ពំ។ សោ វិចយោ ហារោ អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤ ហារសង្ខេប)
វុត្តោវ។ កថំ? -

“អយំ បុត្តា អធិដ្ឋជាតនា ធិដ្ឋសំសន្តនា វិមតិច្ឆេទនា អនុមតិបុត្តា
កថេតុកម្មតាបុត្តា សត្តាធិដ្ឋនា ធម្មាធិដ្ឋនា ឯកាធិដ្ឋនា
អនេកាធិដ្ឋនា សម្មតិវិសយា បរមត្ថវិសយា អតីតវិសយា
អនាគតវិសយា បច្ចុប្បន្នវិសយា” តិអាទិនា បុត្តាវិចយោ វេទិតញ្ចោ។
“ឥទំវិស្សជ្ជនំ ឯកំសព្យាករណំ វិភជ្ជព្យាករណំ បដិបុត្តាព្យាករណំ
ឋបនំ សាវសេសំ និវរសេសំ សឧត្តរំ និរុត្តរំ លោកិយំ
លោកុត្តរ” តិអាទិនា វិស្សជ្ជនវិចយោ។

“អយំ បុត្តា ឥមិនា សមេតិ, ឯតេន ន សមេតី” តិ បុច្ឆិតត្ថំ អាទេត្វា,
វិចយោ បុត្តេនាបរំ សំសន្តិត្វា ច វិចយោ បុត្តាបរវិចយោ។ “អយំ អនុគីតិ
វុត្តត្ថសង្កហា អវុត្តត្ថសង្កហា តទុភយត្ថសង្កហា កុសលត្ថសង្កហា
អកុសលត្ថសង្កហា” តិអាទិនា អនុគីតិវិចយោ។ អស្សាទានីសុ
សុខវេទនាយ “ឥដ្ឋារម្មណានុភវនលក្ខណា” តិអាទិនា, តណ្ហាយ
“អារម្មណគ្គហណាលក្ខណា” តិអាទិនា, វិបល្លាសានំ
“វិបរីតគ្គហណាលក្ខណា” តិអាទិនា, អវសិដ្ឋានំ តេភូមកធម្មានំ
“យថាសកលក្ខណា” តិអាទិនា សព្វេសញ្ច ធាវិសតិយា តិកេសុ,
ធាចត្តាលីសាធិកេ ច ទុកសតេ លព្ពមានបទវសេន
តំតំអស្សាទត្ថវិសេសនិធារណំ អស្សាទវិចយោ។

ទុក្ខវេទនាយ “អនិដ្ឋានុភវនលក្ខណា” តិអាទិនា, ទុក្ខសច្ចានំ
“បដិសន្ធិលក្ខណា” តិអាទិនា, អនិច្ចតាទីនំ អាទិអន្តវន្តតាយ
អនិច្ចន្តិកតាយ ច “អនិច្ចា” តិអាទិនា សព្វេសញ្ច លោកិយធម្មានំ
សំកិលេសភាគិយហានភាគិយតាទិវសេន អាទិនវវុត្តិយា
ឱការនិធារណេន អាទិនវិចយោ។ និស្សរណាបទេ អរិយមគ្គស្ស

អាគមនតោ

កាយានុបស្សនាធិបុត្តភាគបដិបទាវិភាគវិសេសនិទ្ទារណាវសេន,
និព្ពានស្ស យថាវុត្តបរិយាយវិភាគវិសេសនិទ្ទារណាវសេនាតិ ឯវំ
និស្សរណាវិចយោ។ ដលាធីនំ តំតំសុត្តនេសនាយ សាធនតព្ពដលស្ស
តទុចាយស្ស តត្ថ តត្ថ សុត្តវិធីវចនស្ស ច វិភាគនិទ្ទារណាវសេន
វិចយោ វេទិតញោ។ ឯវំ បទបុច្ឆាវិស្សន្ធនបុច្ឆាបុត្តាបរាទុគីតីនំ,
អស្សនាធិនញាវិសេសនិទ្ទារណាវសេនេវ វិចយលក្ខណោ “វិចយោ
ហារោ”តិ វេទិតញោតិ -

ឯវំ វុត្តារ។

វិស្សន្ធនវិសេសោ បន ដីកាយំ វុត្តារ។ កថំ? -

“ចក្កុ អនិច្ច”ន្តិ បុដ្ឋ “អាម, ចក្កុ អនិច្ចមេវា”តិ ឯកន្តតោ វិស្សន្ធនំ
ឯកំសព្យាករណំ, “អញ្ញាទ្ធិយំ ភាវេតព្ពំ, សច្ចិកាតព្ពញា”តិ បុដ្ឋ
“មគ្គបរិយាបន្នំ ភាវេតព្ពំ, ដលបរិយាបន្នំ សច្ចិកាតព្ព”ន្តិ វិភជិត្វា
វិស្សន្ធនំ វិភជ្ជព្យាករណំ, “អញ្ញាទ្ធិយំ កុសល”ន្តិ បុដ្ឋ “កី អនវន្តដ្ឋោ
កុសលត្ថោ, ឧទាហុ សុខវិចាកដ្ឋោ”តិ បដិបុច្ឆិត្វា វិស្សន្ធនំ
បដិបុច្ឆាព្យាករណំ, “សស្សតោ អត្តោ, អសស្សតោ វា”តិ វុត្ត
“អព្យាកតមេត”ន្តិ អាធិនា អវិស្សន្ធនំ វេបនំ, “កី បនេតេ ‘កុសលា’តិ វា
‘ធម្មា’តិ វា ឯកត្តោ, ឧទាហុ នាទត្តោ”តិ ឥទំ បុច្ឆនំ សាវសេសំ។
វិស្សន្ធនស្ស បន សាវសេសតោ វេនេយ្យជ្ឈាសយវសេន ទេសនាយំ
វេទិតញោ។ អថាជិហ្មរកំ សឧត្តរំ សប្បាជិហ្មរកំ និរុត្តរំ, សេសំ
វិចយហារនិទ្ទេសេ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ -

វុត្តារ។ សំវណ្ណានុវុត្តា អត្តា អនាគុលោ ចាកដោយតិចោតហិ
វិញ្ញាតោ, សោ សព្ពត្ត អម្ពេហិ នវិកត្តាតិ ទដ្ឋព្ពោ។

វិចយហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “កតមោ
យុត្តិហារនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា -

៣.

“សព្ពេសំ ហារាណំ, យា ភូមិ យោ ច គោចរោ តេសំ។

យុត្តាយុត្តបរិក្ខា, ហារោ យុត្តិ តិ និទ្ទិដ្ឋោ”តិ។ -

គាថា វុត្តា។ តត្ថ សព្ពេសំ សោឡសន្នំ ហារាណំ យា ភូមិ បវត្តនជ្ជានភូតំ ព្យញ្ជនំ,
យោ គោចរោ សុត្តត្តោ ច អត្ថិ, តេសំ

ភូមិសម្ពាតព្យញ្ជនគោចរសម្ពាតសុត្តត្តានំ យា យុត្តាយុត្តបរិក្ខា យុត្តាយុត្តនំ
វិចារណា សំវណ្ណាន កតា, សោ យុត្តិអយុត្តិបរិក្ខាវិចារណាសម្ពាតោ
សំវណ្ណានវិសេសោ “យុត្តិ ហារោ”តិ និទ្ទិដ្ឋោតិ អត្ថយោជនា។

តេសំ ហារាណំ ភូមិភូតស្ស សុត្ត អាគតស្ស ព្យញ្ជនស្ស យុត្តិភារោ ធុរិដោ
សភារនិរុត្តិភារោ, អធិប្បតត្តវាចកភារោ ច។ គោចរភូតស្ស បន សុត្ត
អាគតស្ស យុត្តិភារោ សុត្តវិនយធម្មតាហិ អវិលោមនំ។ អយុត្តិភារោ
វុត្តវិបរិយាយេន គហោតព្ពោ។

យុត្តិហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “កតមោ
បទដ្ឋានហារនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា -

៤.

“ធម្មំ ទេសេតិ ជិនោ, តស្ស ច ធម្មស្ស យំ បទដ្ឋានំ។

ឥតិ យាវ សព្វធម្មា, ឯសោ ហារោ បទដ្ឋានោ”តិ។ -

កាថា វុត្តា។ តត្ថ ធម្មន្តិ យំ កិញ្ចា កុសលាធិធម្មំ សុត្ត ជិនោ ទេសេតិ, តស្ស
សុត្ត ជិនេន ទេសិតស្ស កុសលាធិធម្មស្ស យញ្ច បទដ្ឋានំ និទ្ទារេតព្ពំ, តំ តំ
បទដ្ឋានញាតិ ឯវំ វុត្តនយេន យាវ យត្តកា សព្វេ ធម្មា សុត្ត ជិនេន ទេសិតា,
តត្ថកានំ សព្វេសំ ធម្មានំ យញ្ច បទដ្ឋានំ និទ្ទារេតព្ពំ, តស្ស ច បទដ្ឋានស្ស
យញ្ច បទដ្ឋានំ និទ្ទារេតព្ពំ, តំ តំ បទដ្ឋានញា, ឥតិ ឯវំ វុត្តនយេន យាវ យត្តកា
សព្វេ បទដ្ឋានធម្មា និទ្ទារេតព្ពាវ, តត្ថកានិ សព្វានិ ធម្មបទដ្ឋានានិ យថានុរូបំ
និទ្ទារេត្វា យេន សំវណ្ណានាវិសេសេន កថិតានិ, ឯសោ សំវណ្ណានាវិសេសោ
“បទដ្ឋានោ ហារោ”តិ និទ្ទិដ្ឋាតិ អត្ថយោជនា។

សុត្ត ទេសិតកុសលធម្មស្ស
យោនិសោមនសិការសទ្ធម្មស្សវនសប្បវិស្វបនិស្សយាធិ បទដ្ឋានំ, សុត្ត
ទេសិតអកុសលធម្មស្ស
អយោនិសោមនសិការអសទ្ធម្មស្សវនអសប្បវិស្វបនិស្សយាធិ បទដ្ឋានំ,
អព្យាកតស្ស ធម្មស្ស យថាវហំ កុសលាកុសលាព្យាកតា បទដ្ឋានន្តិអាទិនា
និទ្ទារេតព្ពន្តិ។

បទដ្ឋានហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “កតមោ
លក្ខណហារនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា -

៥.

“វុត្តម្ហិ ឯកធម្មេ, យេ ធម្មា ឯកលក្ខណា កេចិ។

វុត្តា ភវន្តិ សព្វេ, សោ ហារោ លក្ខណោ នាមា”តិ។ -

គាថា វុត្តា។ តត្ថ ឯកធម្មេ សុត្តេ ភក្កតា វុត្តម្ហិ, អដ្ឋកថាយំ និទ្ទាវិតេ វា សតិ
តេន ធម្មេន យេ កេចិ ធម្មា ឯកលក្ខណា ភវន្តិ, សព្វេតេ ធម្មា សុត្តេ សរូបតោ
អវុត្តាបិ សមាណលក្ខណតាយ សំវណ្ណាតព្ភកាវេន អានេត្វា យេន
សំវណ្ណានាវិសេសេន វុត្តា ភវន្តិ, សោ សំវណ្ណានាវិសេសោ “លក្ខណោ នាម
ហារោ”តិ និទ្ទិដ្ឋាតិ អត្ថយោជនា។

ឯកំ សមាណលក្ខណំ ឯតេសន្តិ ឯកលក្ខណា, សមាណលក្ខណា,
សហចារិតាយ វា សមាណកិច្ចតាយ វា សមាណហេតុតាយ វា សមាណផលតាយ
វា សមាណាម្ពណតាយ វា អវុត្តាបិ និទ្ទាវិតាតិ។ កថំ? -

“នានត្ថកាយានានត្ថសញ្ញនោ (ធិ. និ. ៣.៣៤១, ៣៥៧, ៣៥៩; អ. និ. ៩.២៤),
នានត្ថសញ្ញានំ អមនសិការា”តិអាធិសុ សហចារិតាយ សញ្ញាយ សហគតា
ធម្មា និទ្ទាវិតា។ “ធនំ មិត្តានិ គន្តតិ”តិអាធិសុ (សំ. និ. ១.២៤៦; សុ. និ. ១៨៩)
សមាណកិច្ចតា, បិយវេចនអត្ថចរិយា សមាណត្ថតាបិ និទ្ទាវិតា, “ជស្សបច្ចយា
វេទនា”តិអាធិសុ (ម. និ. ៣.១២៦; សំ. និ. ២.១; មហាវ. ១; វិភ. ២២៥; ឧទា. ១;
នេត្តិ. ២៤) សមាណហេតុតាយ សញ្ញាធយោបិ និទ្ទាវិតា, “អវិជ្ជាបច្ចយា
សង្ខារា”តិអាធិសុ (ម. និ. ៣.១២៦; សំ. និ. ២.១; មហាវ. ១; វិភ. ២២៥; ឧទា. ១;
នេត្តិ. ២៤) សមាណផលតាយ តណ្ហាបាទានាធយោបិ និទ្ទាវិតា, “រូបំ អស្សាទេតិ
អភិនន្តតិ, តំ អារត្ត រាគោ ឧប្បជ្ជតិ”តិអាធិសុ (បដ្ឋា. ១.១.៤២៤)
សមាណាម្ពណតាយ តំសម្បយុត្តា វេទនាធយោបិ និទ្ទាវិតា, និទ្ទាវេត្វា
វុត្តញ្ញាតិ អត្ថោតិ។ វិត្តារោ វិភង្គវារេ (នេត្តិ. ២៣) អាគមិស្សតិ។

លក្ខណោ ហារោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “កតមោ ចតុព្យហោ
ហារោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា -

៦.

“នេតុត្ថមធិប្បាយោ, ព្យញ្ញនមថ ទេសនាធិនាធិបា; បុញ្ញបរាទុសន្ធិ, ឯសោ ហារោ ចតុព្យហោ” តិ។ -

គាថា វុត្តា។ តត្ថ នេតុត្ថំ សុត្ថបទនិព្វបទណ្ឌ ពុទ្ធានំ តស្ស តស្ស សុត្ថស្ស ទេសកានំ, សាវកានំ វា អធិប្បាយោ ច អត្ថព្យញ្ញនេន ព្យញ្ញនមុខេន ទេសនាធិនាធិបា បុញ្ញបរេន អនុសន្ធិ ច ឯតេ និវុត្តាធម្មាយោ យេន សំវណ្ណានិវិសេសេន វិភាវីយន្តិ, ឯសោ សំវណ្ណានិវិសេសោ “ចតុព្យហោ ហារោ” តិ និទ្ទិដ្ឋោ។ ទេសនាបវត្តិនិមិត្តំ ទេសកស្ស អដ្ឋាសយាធិ ទេសនាធិនាធិនាម។ ចតុព្យហាហារស្ស ពហុវិសយត្តា វិភង្គេ (នេត្តិ. ២៥ អាធម្មាយោ) លក្ខណសម្បត្តិ កត្វា កថយិស្សាម។

ចតុព្យហាហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ពេហិ ច ព្យាតោ, “កតមោ អារដ្ឋហារនិទ្ទេសោ” តិ បុច្ឆិតត្ថត្តា -

៧.

“ឯកម្ហិ បទដ្ឋានេ, បរិយេសតិ សេសកំ បទដ្ឋានំ; អារដ្ឋតិ បដិបក្ខេ, អារដ្ឋោ នាម សោ ហារោ” តិ។ -

គាថា វុត្តា។ តត្ថ បរក្កមធាតុអាទីនំ បទដ្ឋានេ ឯកម្ហិ អារម្ភធាតុអាទិកេ ទេសនារុទ្ទេ សតិ វិសភាគតាយ វា សេសកំ បទដ្ឋានំ បរិយេសតិ, ទេសនាយ សរូបតោ អគ្គហឈាន វា សេសកំ បទដ្ឋានំ បរិយេសតិ, យេន សំវណ្ណានិវិសេសេន បរិយេសិត្វា យោជេន្តោ ទេសនំ បមាធាទីនំ បទដ្ឋានក្ខតេ កោសដ្ឋាធិកេ បដិបក្ខេ អារដ្ឋតិ អារដ្ឋាបេតិ, សោ សំវណ្ណានិវិសេសោ “អារដ្ឋោ ហារោ នាមា” តិ និទ្ទិដ្ឋាតិ អត្ថយោជនា។

“បដិបក្ខ” គឺ ឥទ្ធិ និងស្សនមត្តំ, សេសេបិ សភាកេ អារដ្ឋនតោ។ ន ហិ
អារម្មណតុអាទិកេ ទេសនារុទ្ធោ សតិ តប្បដិបក្ខេ កោសជ្ជាទិកេយេវ ទេសនំ
អារដ្ឋតិ, អថ ខោ អវសេសវីរិយាម្ហាទិកេបិ ទេសនំ អារដ្ឋតិ តិ។

អារដ្ឋហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ពេហិ ច ព្យាតោ, “កតមោ
វិភត្តិហារនិទ្ទេសោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា -

៨.

“ធម្មញ្ញ បទដ្ឋានំ, ភូមិញ្ញ វិភជតេ អយំ ហារោ។

សាធារណោ អសាធារណោ ច នេយ្យោ វិភត្តិ” តិ។ -

គាថា វុត្តា។ តត្ថ កុសលាទិវសេន អនេកវិធំ សភាវធម្មញ្ញ
ធានសីលាទិបទដ្ឋានញ្ញ “ទស្សនភូមិ ភាវនាភូមិ” តិ ឯវមាទិកំ ភូមិញ្ញ
សាធារណោ ច អសាធារណោ ច យេន សំវណ្ណានិវសេសេន វិភជតេ, សោ
សំវណ្ណានិវសេសោ “វិភត្តិ ហារោ” តិ នេយ្យោ តិ អត្ថយោជនា។

“ឥមស្មី សុត្តេ វុត្តា កុសលា វាសនាភាគិយា, ឥមស្មី សុត្តេ វុត្តា កុសលា
និព្វេធភាគិយា” ត្យាទិនា, “ឥមស្មី សុត្តេ វុត្តា អកុសលា
កិលេសភាគិយា” ត្យាទិនា ធម្មញ្ញ, “ឥទ្ធិ សីលំ ឥមស្ស មហាគ្គតវិសេសស្ស
បទដ្ឋានំ, ឥទ្ធិ សីលំ ឥទ្ធិ ឈានំ ឥមស្ស លោកុត្តរស្ស បទដ្ឋាន” ត្យាទិនា
បទដ្ឋានញ្ញ, “ទស្សនបហាតព្ពស្ស បុច្ឆជ្ជនោ ភូមិ, ភាវនាបហាតព្ពស្ស
សោតាបន្នាទយោ ភូមិ” ត្យាទិនា ភូមិញ្ញ, “កាមរាគព្យាថាទា
បុច្ឆជ្ជនសោតាបន្នានំ សាធារណា” ត្យាទិនា សាធារណោ ច,
“កាមរាគព្យាថាទា អនាគាមិអរហន្តានំ អសាធារណា” ត្យាទិនា

អសាធារណៈ ច យេន វិភជតិ, សោ វិភត្តិ ហារោ នាមាតិអាទិនា (នេត្តិ. ៣៣-៣៤) វិត្តាវេត្តាវិភជនាការោ គហេតញ្ញោ។

វិភត្តិហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតោ, “កតមោ បរិវត្តនហារនិទ្ទេសោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា -

៩.

“កុសលាកុសលេ ធម្មេ, និទ្ទិដ្ឋេ ភាវិតេ បហីនេ ច។

បរិវត្តតិ បដិបក្ខេ, ហារោ បរិវត្តនោ នាមា” តិ។ -

គាថា វុត្តា។ តត្ថ សុត្តេ ភាវិតេ ភាវិតញ្ចេ កុសលេ អនវដ្ឋធម្មេ និទ្ទិដ្ឋេ កថិតេ, សំវណ្ណិតេ វា បហីនេ បហាតញ្ចេ អកុសលេ សាវដ្ឋធម្មេ និទ្ទិដ្ឋេ កថិតេ, សំវណ្ណិតេ វា តេសំ ធម្មានំ បដិបក្ខេ វិបរិតធម្មេ យេន សំវណ្ណានាវិសេសេន បរិវត្តតិ បរិវត្តតិ, សោ សំវណ្ណានាវិសេសោ “បរិវត្តនោ ហារោ នាមា” តិ វេទិតញ្ញោតិ អត្ថយោជនា។

“សម្មាទិដ្ឋិស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិ និដ្ឋិល្អោ ភវតី” តិអាទិនា ច “យស្ស វា ចាណាតិចាតា បដិវរតស្ស ចាណាតិចាតោ បហីនោ” តិអាទិនា ច “ភុញ្ញាតញ្ញា កាមា ... បេ... កាមេហិ វេរមណី តេសំ អធម្មោ” តិអាទិនា ច បដិបក្ខេ បរិវត្តនការំ វិភដ្ឋវារេ (នេត្តិ. ៣៥ អាទយោ) វក្ខតីតិ នវិត្តាវិតា។

បរិវត្តនហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតោ, “កតមោ វេរេនហារនិទ្ទេសោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា -

១០.

“វេរេននានិ ពហូនិ តុ, សុត្តេ វុត្តានិ ឯកធម្មស្ស។

យោ ជាធាតុ សុត្តវិទូ, វេវចនា នាម សោ ហារោ"តិ។ -

គាថា វុត្តា។ តត ឯកធម្មស្ស បទត្ថស្ស សុត្ត វុត្តានិ តុ វុត្តានិ ឯវ, ពហុនិ តុ
ពហុនិ ឯវ វេវចនានិ យេន សំវណ្ណានិសេសេន យោ សុត្តវិទូ ជាធាតុ, ជាធិត្វា
ឯកស្មីយេវ បទត្ត យោជេតិ, តស្ស សុត្តវិទុនោ សោ សំវណ្ណានិសេសោ
“វេវចនា នាម ហារោ”តិ និទ្ទិដ្ឋោតិ អត្ថយោជនា។

ឯត្ថ ច យោ សោ-សទ្ធា អសមាទត្ថា ច ហោន្តិតិ “យោ សុត្តវិទូ”តិ វត្ថា “សោ
សំវណ្ណានិសេសោ”តិ វុត្តន្តិ។ “ភគវា”តិ បទស្ស ឯកស្មីយេវ អត្ថ ភគវតិ
“អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធវិជ្ជាចរណាសម្មន្នោ សុគតោ លោកវិទូ អនុត្តរោ
បុរិសធម្មសារថិ សត្តា ទេវមនុស្សានំ ពុទ្ធវា ភគវា, ជលនិប្ពត្តិគតោ
វេសារជ្ជប្បត្តោ អធិគតបដិសម្ពិទោ ចតុយោគវិប្បហំនោ
អគតិគមនីតិវត្ថោ ឧទ្ធដសល្លោ និរុទ្ធាវលោកា មទ្ធិតកណ្តោកោ
និព្វាបិតបរិយុដ្ឋានោ ពន្ធនាតិគោ គន្ធវិនិវេសនោ អជ្ឈាសយីតិវត្ថោ
ភិន្នន្នការោ ចក្កុមា លោកធម្មសមតិក្កន្តោ អនុរោជវិរោជវិប្បយុត្តោ
ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ ធម្មេសុ អសង្ខេបគតោ ពន្ធនាតិវត្ថោ បរិសុដ្ឋាមោ
អភិក្កន្តតរោ ឧក្កាជរោ អាសោកករោ បដ្ឋោតករោ តមោនុទោ រណញ្ញហោ
អបរិមាណាវល្លោកា អប្បមេយ្យវល្លោកា អសង្ខេយ្យវល្លោកា អាកន្តរោ បកន្តរោ
ធម្មោភាសបដ្ឋោតករោ”តិ (នេត្តិ. ៣៨) ឯវមាធិនិ ពហុនិ វេវចនានិ
យោជិតានិ។ វិត្ថារោ វិភង្គវារ (នេត្តិ. ៣៧ អាទយោ) អាគមិស្សតិ។

វេវចនហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “កតមោ
បញ្ញត្តិហារនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា -

“ឯកំ ភគវា ធម្មំ, បញ្ញត្តិហិ វិវិធាហិ ទេសេតិ។

សោ អាគារោ ព្រោយ្យោ, បញ្ញត្តិ នាម សោ ហារោ”តិ។ -

កាថា វុត្តា។ តត្ថ ភគវា ឯកំ ខន្ធទិធម្មំ វិវិធាហិ និក្ខេបប្បកវបញ្ញត្តាធិហិ
បញ្ញត្តិហិ យេន បញ្ញាបេតញ្ញាការេន ទេសេតិ, សោ បញ្ញាបេតញ្ញាការោ យេន
សំវណ្ណានិសេសេន វិភាវិតោ, សោ សំវណ្ណានិសេសោ “បញ្ញត្តិ ហារោ
នាមា”តិ ព្រោយ្យេតិ អត្ថយោជនា។

តត្ថ វិវិធាហិ បញ្ញត្តិហិ

និក្ខេបបញ្ញត្តិបកវបញ្ញត្តិបរិញ្ញាបញ្ញត្តិបហានបញ្ញត្តិ-
ភាវនាបញ្ញត្តិសន្និកិរិយាបញ្ញត្តិនិរោធបញ្ញត្តិនិព្វិទាបញ្ញត្តិតិ
ឯវមាធិបញ្ញត្តិហិ ឯកបទត្ថស្សេវ បញ្ញាបេតញ្ញាការិភាវនាលក្ខណោ
សំវណ្ណានិសេសោ បញ្ញត្តិ ហារោ នាមាតិ។

តត្ថ “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ អយំ បញ្ញត្តិ បញ្ចន្ធិ ខន្ធនំ, ធន្ធិ ធាត្វនំ, អដ្ឋារសន្ធិ
ធាត្វនំ, ធានសន្ធិ អាយតនានំ, ធនន្ធិ ឥន្ទ្រិយានំ និក្ខេបបញ្ញត្តិ។

“កតឡី ការេ ចេ, ភិក្ខុវេ, អាហារេ អត្ថិ រាគោ, អត្ថិ នន្ទិ, អត្ថិ តណ្ហា,
បតិជ្ជិតំ តត្ថ វិញ្ញាណំ វិរុទ្ធា។ យត្ថ បតិជ្ជិតំ វិញ្ញាណំ វិរុទ្ធា, អត្ថិ តត្ថ
នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ។ យត្ថ អត្ថិ នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ, អត្ថិ តត្ថ សង្ខារានំ វុទ្ធិ”តិ
(សំ. និ. ២.៦៤; កថា. ២៩៦) ឯវមាធិ បកវបញ្ញត្តិ ទុក្ខស្ស ច សមុទយស្ស ចាតិ។

“កតឡី ការេ ចេ, ភិក្ខុវេ, អាហារេ នត្ថិ រាគោ, នត្ថិ នន្ទិ, នត្ថិ តណ្ហា”តិ (សំ.
និ. ២.៦៤; កថា. ២៩៦) ឯវមាធិ បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ ទុក្ខស្ស, “បហានបញ្ញត្តិ
សមុទយស្ស, ភាវនាបញ្ញត្តិ មគ្គស្ស, សន្និកិរិយាបញ្ញត្តិ និរោធស្ស”តិ ច

“និក្ខេបបញ្ញត្តិ សុតមយិយា បញ្ញាយ, សង្ឃិកិរិយាបញ្ញត្តិ
អនញ្ញាតញ្ញស្សមីតិន្ទ្រិយស្ស, បវត្តនាបញ្ញត្តិ ធម្មចក្កស្ស” តិ វេរមាធិវិត្តារោ
វិកង្ក័ (នេត្តិ. ៣៩ អាធមយោ) អាគមិស្សតិ តិ។

បណ្ឌិតិហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតោ, “កតមោ
ឌីតរណាហារនិទ្ទេសោ” តិ បុច្ឆិតត្ថត្តា -

១២.

“យោ ច បដិច្ចប្បាទោ, ឥន្ទ្រិយខន្ធា ច ធាតុអាយតនា។

ឯតេហិ ឌីតរតិ យោ, ឌីតរណោ នាម សោ ហារោ” តិ។ -

គាថា វុត្តា។ តត្ថ យោ បដិច្ចសមុប្បាទោ ច យេ ឥន្ទ្រិយខន្ធា ច យានិ
ធាតុអាយតនានិ ច យេន សំវណ្ណានិវិសេសេន និទ្ធាវិតានិ, ឯតេហិ
បដិច្ចសមុប្បាទានិឥន្ទ្រិយខន្ធាតាយតនេហិ, សុត្ថ អាគតបទត្ថមុខេន
និទ្ធាវិយមាទេហិ ច យោ សំវណ្ណានិវិសេសោ ឌីតរតិ ឌីតាហតិ
បដិច្ចសមុប្បាទានិកេ តត្ថ វាចកវសេន, តត្ថ ញ្ញាបកវសេន វា អនុបរិសតិ,
សោ សំវណ្ណានិវិសេសោ ឌីតរណោ ហារោ នាមាតិ អត្ថយោជនា។

តត្ថ ឥន្ទ្រិយខន្ធាតិ ឥន្ទ្រិយានិ ច ខន្ធា ចាតិ ឥន្ទ្រិយខន្ធា។ ធាតុអាយតនាតិ
ធាតុយោ ច អាយតនានិ ច ធាតុអាយតនា។ កមំ ឌីតរណោ? “ឧទ្ទំ អដោ
សព្ពុធិវិប្បមុត្តោ” តិ អាធិ (នេត្តិ. ៤២) ចាថោ។

ឧទ្ទិទ្ទំ រូបធាតុ ច អរូបធាតុ ច។ អដោតិ កាមធាតុ។ សព្ពុធិវិប្បមុត្តោតិ
តេធាតុកេ អយំ អសេក្ខានិមុត្តិ។ តានិយេវ អសេក្ខានិ បញ្ញិទ្ធិយានិ, អយំ
ឥន្ទ្រិយេហិ ឌីតរណា។

តានិយេវ អសេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រយានិវិជ្ជា, វិជ្ជុប្បាទា អវិជ្ជានិរោធា... បេ...
ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធា ហោតិ, អយំ បដិច្ចសមុប្បាទេហិ ឌីតរណា។

តានិយេវ អសេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រយានិ តីហិ ខន្ធហិ សង្កហិតានិ សីលក្ខន្ធន
សមាធិក្ខន្ធន បញ្ញាក្ខន្ធន, អយំ ខន្ធហិ ឌីតរណា។

តានិយេវ អសេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រយានិ សង្ខារបរិយាបន្នានិ យេ សង្ខារ
អនាសវំ, នោ ច ភវន្តំ, តេ សង្ខារា ធម្មធាតុសង្កហិតា, អយំ ធាតុហិ
ឌីតរណា។

សា ធម្មធាតុ ធម្មាយតនបរិយាបន្នា, យំ អាយតនំ អនាសវំ, នោ ច ភវន្តំ,
អយំ អាយតនេហិ ឌីតរណាតិ ឯវមាធិហិវិភង្កេ (នេត្តិ. ៤២ អាទយោ)
អាគមិស្សតីតិ។

ឌីតរណាហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “កតមោ
សោធនហារនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតត្ថា -

១៣.

“វិស្សន្និតម្ហិ បញ្ចោ, គាថាយំ បុច្ឆិតា យមាវត្ថុ។

សុទ្ធាសុទ្ធបរិក្ខា, ហារោ សោ សោធនោ នាមា”តិ។ -

គាថាវុត្ថា។ តត្ថ តិស្សំ គាថាយំ អារុន្ទេ បញ្ចោ ញាតុមិច្ឆិតេ អត្ថេ ភកវតា
វិស្សន្ននគាថាយំ វិស្សន្និតម្ហិ យំ សុត្ថតំ អារត្ត អធិកិច្ច សា គាថា បុច្ឆិតា
បុច្ឆនត្ថាយ វេយ្យា, តស្ស សុត្ថតស្ស យេន សំវណ្ណានិសេសេន
សុទ្ធាសុទ្ធបរិក្ខាវិចារណា ភវេ, សោ សំវណ្ណានិសេសោ សោធនោ ហារោ
នាមាតិ អត្ថយោជនា។

ក៏ប៉ុន្តែ “អវិជ្ជាយាម និរុត្តន្តរកា” តិ បទំ សោធិតំ, អារម្មណ៍ សោធិតោ។
“វិវិច្ឆា បមាទា នប្បកាសតិ” តិ បទំ សោធិតំ, អារម្មណ៍ សោធិតោ។
“ជប្បាភិលេបនំ ព្រមី” តិ បទំ សោធិតំ, អារម្មណ៍ សោធិតោ។ “ទុក្ខមស្ស
មហាព្ពយ” ន្តិ បទព្វា សោធិតំ, អារម្មណ៍ សោធិតោតិ។ ឯវំ បទាទីនំ
សោធិតាសោធិតការិវិចារេ ហារេ សោធិតោ នាម។ វិគ្គារតោ បទ វិក្កេ
(នេត្តិ. ៤៥ អាទយោ) អាគមិស្សតិ។

សោធិនហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “កតមោ
អធិដ្ឋានហារនិទ្ទេសោ” តិ បុច្ឆិតពុត្តា -

១៤.

“ឯកត្ថតាយ ធម្មា, យេថ ច វេមត្ថតាយ និទ្ទិដ្ឋា។

តេ ន វិកប្បយិតញា, ឯសោ ហារេ អធិដ្ឋានោ” តិ។ -

តាថា វុត្តា។ តត្ថ យេ ទុក្ខសច្ចាទយោ ធម្មា ឯកត្ថតាយ សាមញ្ញេនបិ ច
វេមត្ថតាយ វិសេសេនបិ និទ្ទិដ្ឋា, យេន សំវណ្ណានិវេសេន និទ្ទិដ្ឋា
ទុក្ខសច្ចាទយោ ធម្មា ន វិកប្បយិតញា សាមញ្ញវិសេសកប្បនាយ
វេហារភាវេន អនវដ្ឋានតោ, កាលទិសាវិសេសាទីនំ វិយ អបេក្ខាសិទ្ធិតោ ច,
ឯសោ សំវណ្ណានិវេសោ អធិដ្ឋានោ ហារេតិ អត្ថយោជនា។

តត្ថ ឯកត្ថតាយាតិ ឯកស្ស សមាទស្ស ភារោ ឯកត្ថំ, ឯកត្ថមេវ
ឯកត្ថតា, តាយ។ ឯកសន្តោ ចេត្ត សមាទត្តវាចកោ, ន សន្ត្យវាចកោតិ។
វេមត្ថតាយាតិ វិសិដ្ឋា មត្តាវិមត្តា, វិមត្តា ឯវ វេមត្ថំ, វេមត្ថស្ស ភារោ
វេមត្ថតា, តាយ។ យថា ហិ “អន្ធិស្ស” តិ វុច្ចមានា កាលវិសេសា អនវដ្ឋិតា
ភវន្តិ, “បុរិមា ទិសា, បច្ឆិមា ទិសា” តិ វុច្ចមានា ទិសាវិសេសា, ឯវំ

សាមញ្ញវិសេសា ច អត្ថស្ស សភាវាតិ។ តថា ហិ “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ វុច្ចមានំ ជាតិអាទិ៍
អបេក្ខាយ សាមញ្ញំ សមាធម្មិ សច្ចាបេក្ខាយ វិសេសោ ហោតិ។ ឯស នយោ
សមុទយសច្ចាទីសុប័តិ។ “ទុក្ខ”ន្តិ ឯកត្តតា។ “ជាតិ ទុក្ខា, ជរា ទុក្ខា, មរណំ
ទុក្ខ”ន្តិ ឯវមាទិ វេមត្តតា។ “ទុក្ខសមុទយោ”តិ ឯកត្តតា, “តណ្ហា
ចោនោភវិកា នន្ទិរាគសហគតា”តិ ឯវមាទិ វេមត្តតាតិ ឯវមាទិ វិត្តារោ វិភង្គេ
(នេត្តិ. ៤៦ អាទយោ) អាគមិស្សតីតិ។

អធិដ្ឋានហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “កតមោ
បរិក្ខារហារនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា -

១៥.

“យេ ធម្មា យំ ធម្មំ, ជនយន្តិប្បច្ចយា បរម្មរតោ។

ហេតុមវកឡយិទ្ធា, ឯសោ ហារោ បរិក្ខារោ”តិ។ -

តាថា វុត្តា។ តត្ថ អវិជ្ជាទិកា យេ បច្ចយធម្មា សង្ខារាទិកំ យំ ជលធម្មំ បច្ចយា
សហជាតបច្ចយេន បរម្មរតោ បរម្មរាបច្ចយភាវេន ជនយន្តិ, តស្ស
សង្ខារាទិជលស្ស បច្ចយំ បរិក្ខារភូតំ បុរិមុប្បន្នំ អវិជ្ជាទិកំ អសាធារណំ ជនកំ
ហេតុំ, អយោនិសោមនសិការាទិកំ សាធារណំ បច្ចយហេតុញ្ច អវកឡយិទ្ធា
សុត្តតោ និទ្ធារេត្វា យោ សំវណ្ណានិវិសេសោ បរិក្ខារសំវណ្ណានភាវេន បវត្តោ,
ឯសោ សំវណ្ណានិវិសេសោ បរិក្ខារោ ហារោ នាមាតិ អត្ថយោជនា។
អវិជ្ជាទយោ ហិ អវិជ្ជាទីនំ អសាធារណហេតុ ភវន្តិ,
អយោនិសោមនសិការាទយោ សាធារណបច្ចយា។ តេនាហ -
“អសាធារណាលក្ខណោ ហេតុ, សាធារណាលក្ខណោ បច្ចយោ”តិ, “អវិជ្ជា

អវិជ្ជាយ ហេតុ, អយោនិសោមនសិការោ បច្ចយោ"តិអាទិកំ (នេត្តិ. ៤៩)
វិភង្គវចនញ្ច។

បរិក្ខារហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតោ, "កតមោ
សមារោបនហារនិទ្ទេសោ"តិ បុច្ឆិតពុត្តា -

១៦.

"យេ ធម្មា យំមូលា, យេ ចេកត្តា បកាសិតា មុនិនា។

តេ សមារោបយិតញ្ច, ឯស សមារោបនោ ហារោ"តិ។ -

គាថា វុត្តា។ តត្ថ យេ សីលាទយោ ធម្មា យំមូលា យេសំ សមាធិអាទិនំ មូលា, តេ
សីលាទយោ ធម្មា តេសំ សមាធិអាទិនំ បទដ្ឋានភាវេន សំវណ្ណានិសេសេន
សមារោបយិតញ្ច, យេ ច
រាគវិរាគចេតោវិមុត្តិសេក្ខជលកាមធាតុសមតិក្កមនាទិសទ្ធា
អនាគាមិជលត្ថតាយ ឯកត្តា សមាទត្តាតិ ពុទ្ធមុនិនា បកាសិតា, តេ
រាគ...បេ.... តិក្កមនាទិសទ្ធា អញ្ញមញ្ញវេវចនភាវេន សមារោបយិតញ្ច, ឯសោ
សំវណ្ណានិសេសោ សមារោបនោ ហារោ នាមាតិ អត្ថយោជនា។

ឯត្ថ ច សីលាទិក្ខន្ធត្ថយស្ស បរិយាយន្តរិការវនាចារិប្បវិ កថិតា,
ការវនាចារិប្បវិ ច បហាតព្ពស្ស បហានេន ហោតីតិ
ការវនាសមារោបនបហានសមារោបនាបិ ទស្សិតាតិ ចតុត្ថិដោ សមារោបនោ
បទដ្ឋានសមារោបនោ, វេវចនសមារោបនោ, ការវនាសមារោបនោ,
បហានសមារោបនោតិ។

តត្ថ កាយិកសុចរិតំ, វាចសិកសុចរិតញ្ច សីលក្ខន្ធា, មនោសុចរិតេ
អនភិជ្ឈា, អព្យាចារោ ច សមាធិក្ខន្ធា, សម្មាធិដ្ឋិ បញ្ញាក្ខន្ធា។ សីលក្ខន្ធា
សមាធិក្ខន្ធស្ស បទដ្ឋានំ, សមាធិក្ខន្ធា បញ្ញាក្ខន្ធស្ស បទដ្ឋានំ។ សីលក្ខន្ធា,
សមាធិក្ខន្ធា ច សមថស្ស បទដ្ឋានំ, បញ្ញាក្ខន្ធាវិបស្សនាយ បទដ្ឋានំ។
សមថោ រាគវិរាគចេតោវិមុត្តិយា បទដ្ឋានំ, វិបស្សនា
អវិជ្ជាវិរាគបញ្ញាវិមុត្តិយា បទដ្ឋានន្តិ ឯវមាធិ បទដ្ឋានសមារោបនោ។
រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ សេក្ខដលំ, អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តិ អសេក្ខដលំ, ឥទំ
វេវចនំ។ រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ អនាគាមិដលំ, អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តិ
អគ្គដលំ អរហត្តំ, ឥទំ វេវចនំ។ រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ កាមធាតុសមតិក្កមនំ,
អវិជ្ជាវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ តេជ្ជាតុសមតិក្កមនំ, ឥទំ វេវចនំ។ បញ្ញាវិជ្ជាយំ,
បញ្ញាពលំ, អធិបញ្ញាសិក្ខា, បញ្ញាក្ខន្ធាតិ ឯវមាធិ វេវចនន្តិ ឯវមាធិ
វេវចនសមារោបនោ។ កាយេ កាយានុបស្សីនោវិហារតោ ចត្តារោ
សតិបដ្ឋានា ភាវនាចារិប្បវី គច្ឆន្តិ, ចតុសុ សតិបដ្ឋានេសុ ភាវិយមាទេសុ
ចត្តារោ សម្មប្បធានា ភាវនាចារិប្បវី គច្ឆន្តិ, ចតុសុ សម្មប្បធានេសុ
ភាវិយមាទេសុ ចត្តារោ ឥទ្ធិចាទា ភាវនាចារិប្បវី គច្ឆន្តិតិ ឯវមាធិ
ភាវនាសមារោបនោ។ កាយេ កាយានុបស្សីវិហារន្តោ អសុភេ “សុភ”ន្តិ
វិបល្លាសំ បដហតិ, កតឡីកា ចស្ស អាហារោ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ, កាមុចាទានេន
ច អនុចាទានោ ភវតិ, កាមយោគេន ច វិសំយុត្តោ ភវតិ, អភិជ្ឈាកាយគន្លេន
ច វិប្បយុដ្ឋតិ, កាមាសវេន ច អនាសវោ ភវតិ, កាមោយញ្ច ឧត្តិណ្ណោ ភវតិ,
រាគសល្លេន ច វិសល្លោ ភវតិ, រូបុបិកា ចស្ស វិញ្ញាណដ្ឋិតិ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ,
រូបធាតុយំ ចស្ស រាគោ បហីនោ ភវតិ, ន ច ធន្ទាគតី គច្ឆតិ, វេទនាសូតិ
ឯវមាធិ បហានសមារោបនោតិ ឯវមាធិ សមារោបនោ ហារោ និយុត្តោតិ។

ឥតិ សត្តិពលានុរូចា រចិតា។

សោឡសហារនិទ្ទេសវិការវនា និដ្ឋិតា។

នយនិទ្ទេសវិការវនា

១៧. ហារនិទ្ទេសា និទ្ទិដ្ឋា, អម្ពេហិ ច ញាតា, “កតមេ នយនិទ្ទេសា” តិ
បុច្ឆិតពុត្តា “តណ្ហាញា” តិអាទិ វុត្តំ។ អថ វា ឯ ឧទ្ទេសក្កមេនេវ ហារេ និទ្ទិសិត្វា
តនានិ នយេ និទ្ទិសិតុំ “តណ្ហាញា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យោ សំវណ្ណានិសេសោ
សុត្ត អាគតំ តណ្ហាញា អវិជ្ជញា អត្ថតោ និទ្ទារណាវសេន គហិតំ តណ្ហាញា
អវិជ្ជញា សំកិលេសបក្ខំ នេតិ, សុត្ត អាគតេន សមថេន, សុត្ត អាគតាយ
វិបស្សនាយ អត្ថតោ និទ្ទារណាវសេន វា គហិតេន សមថេន, គហិតាយ
វិបស្សនាយ វេទានបក្ខំ នេតិ, នយន្តោ ច សច្ចេហិ យោជេត្វា នេតិ, អយំ
សំវណ្ណានិសេសោ សោ នន្ទិយាវដ្ឋោ នយោ នាមាតិ អត្ថយោជនា។

ឯត្ថ ច អត្ថនយស្ស ភូមិ, សំវណ្ណានា ច គាថាយំ “នយោ” តិ វុត្តា, តស្មា
“សំវណ្ណានិសេសោ” តិ វុត្តំ។ ន ហិ អត្ថនយោ សំវណ្ណានា, ចតុសច្ចបដិវេធស្ស
អនុរោ បុព្វកាគេ អនុគាហណានយោ អត្ថនយោវ។ តស្ស បន អត្ថនយស្ស
យា សំវណ្ណានា ឧក្សដិតញ្ញាអាទិនំ វសេន តណ្ហាទិមុខេន នយភូមិវចនា បវត្តា,
តស្ស សំវណ្ណានាវ នយវេហារោ កតោតិ វិត្តារតោ ហារសម្មាតេ (នេត្តិ. ៧៨-
៧៩) អាគមិស្សតិ។

នន្ទិយាវដ្ឋនយនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋា, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “កតមេ
តិបុក្ខលនយនិទ្ទេសោ” តិ បុច្ឆិតពុត្តា -

១៨.
“យោ អកុសលេ សម្មលេហិ, នេតិ កុសលេ ច កុសលម្មលេហិ។

ភូតំ តថំ អវិតថំ, តិបុក្កលំ តំ នយំ អាហូ”តិ។ -

គាថា វុត្តា។ តត្ថ យោ សំវណ្ណានិវិសេសោ អកុសលេ សមូលេហិ អត្ថនោ
អកុសលស្ស តីហិ លោភាធិហិ មូលេហិ សំគិលេសបក្ខំ នេតិ, កុសលេ ច
កុសលមូលេហិ តីហិ អលោភាធិហិ វេទានបក្ខំ នេតិ, នយន្តោ ច ភូតំ
កុសលាកុសលំ នេតិ, ន អភូតំ មាយាមរិច្ចិអាធយោវិយ, តថំ កុសលាកុសលំ
នេតិ, ន យជាធយោវិយ សម្មតិសច្ចមត្ថំ, អវិតថំ កុសលាកុសលំ នេតិ, ន
វិតថំ។ កុសលាកុសលានំ សភាវតោ វិជ្ជមានត្តា ភូតា បរមត្ថសច្ចត្តា តថា,
អកុសលស្ស ឥដ្ឋិចាកតាភាវតោ, កុសលស្ស ច អនិដ្ឋិចាកតាភាវតោ
វិចាកេ សតិ អវិសំវាទកត្តា អវិតថា ភវន្តិ, កុសលាកុសលា ហិ ឯតេសំ
តិណ្ណំ “ភូតំ, តថំ, អវិតថ”ន្តិ បទានំ កុសលាកុសលវិសេសនតា ធម្មញ្ញា។

អថ វា អកុសលមូលេហិ អកុសលានិ, កុសលមូលេហិ ច កុសលានិ
នយន្តោ អយំ នយោ ភូតំ តថំ អវិតថំ នេតិ ចត្តារិ សច្ចានិ និទ្ធាវេត្វា យោជេតិ។
ទុក្ខាធិនិ ហិ ពាធកាធិភាវតោ អញ្ញាថាភាវាភាវេន ភូតានិ, សច្ចសភាវត្តា
តថានិ, អវិសំវាទនតោ អវិតថានិ។ វុត្តញ្ញោតំ ភគវតោ - “ចត្តារិមានិ, ភិក្ខុវេ,
តថានិ អវិតថានិ អនញ្ញាថានិ”តិ សំ. និ. ៥.១០៩០; បដិ. ម. ២.៨)។

អកុសលានិសុត្តត្ថស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណំ តំ
សំវណ្ណានិវិសេសំ តិបុក្កលំ នយន្តិ អាហូតិ អត្ថយោជនា។

តត្ថ តីហិ ហេតុហិ បុក្កលោ សោភនោតិ តិបុក្កលោ អកុសលានិកោ
អត្ថនយោ សំវណ្ណានិវិសេសោតិ ហេតុបចារតោ តិបុក្កលនយោ នាមាតិ។
វិត្តារោ បន ហារសម្មាតេ (នេត្តិ. ៨៧-៨៨) អាគមិស្សតិ។

តិបុក្ខលនយនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “កតមោ
សីហវិក្កិឡិវតនយនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតពុត្តា -

១៩.

“យោ នេតិ វិបល្លាសេហិ, កិលេសេ ឥន្ទ្រិយេហិ សទ្ធម្មេ។

ឯតំ នយំ នយវិទូ, សីហវិក្កិឡិវតំ អាហូ”តិ។ -

គាថា វុត្តា។ តត្ថ យោ សំវណ្ណានិវេសេសោ សុត្តេ វុត្តហិ វិបល្លាសេហិ
កិលេសេ សំកិលេសបក្ខំ នេតិ, សុត្តេ វុត្តហិ ឥន្ទ្រិយេហិ សទ្ធម្មេ វោទានបក្ខំ
នេតិ, ឯតំ សំវណ្ណានិវេសំ នយវិទូ សទ្ធម្មនយកោវិទា, អត្ថនយកុសលា ឯវ
វា សីហវិក្កិឡិវតំ នយន្តិ អាហូតិ អត្ថយោជនា។

តត្ថ វិបល្លាសេហិតិ អសុភេ សុភំ, ធុក្ខេ សុខំ, អនិច្ចេ និច្ចំ, អនត្តនិ អត្តាតិ
ចត្វហិ វិបល្លាសេហិ។ ឥន្ទ្រិយេហិតិ សទ្ធាធិហិ ឥន្ទ្រិយេហិ។ សទ្ធម្មេតិ
បដិបត្តិបដិវេជនសទ្ធម្មេ។ សេសមេត្ត វុត្តនយមេវ។ វិត្តារោ បន ហារសម្មាតេ
(នេត្តិ. ៨៦-៨៧) អាគមិស្សតីតិ។

សីហវិក្កិឡិវតនយនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “កតមោ
ធិសាលោចននយនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតពុត្តា -

២០.

“វេយ្យាករណេសុ ហិ យេ, កុសលាកុសលា តហិ តហិ វុត្តា។

មនសា វោលោកយតេ, តំ ខុ ធិសាលោចនំ អាហូ”តិ។ -

គាថា វុត្តា។ “សីហាលោចនំ អាហូ” តិ ចាហោ លិខិតោ, សោ បន ន ថេរស្ស
ចាហោ តិ ធន្ទញ្ញោ ភិទ្ទល ក្ខណត្តា។ តត្ថ តហី តហី វេយ្យាករណេសុ យេ
កុសលាកុសលេ នយស្ស ទិសាក្ខតា ធម្មា វុត្តា, តេ កុសលាកុសលេ នយស្ស
ទិសាក្ខតធម្មេ អតហី អព្ពន្ធនំ ចិត្តេ ឯវ យំ ឱលោកនំ ករោតិ, តំ ឱលោកនំ ខុ
ឱលោកនំ ឯវ ទិសាលោចនន្តិ អាហូ តិ អត្ថយោជនា។

តត្ថ វេយ្យាករណេសូ តិ តស្ស តស្ស អត្ថនយស្ស យោជនត្ថំ កតេសុ
សុត្តស្ស អត្ថវិស្សជ្ជនេសុ។ កុសលា តិ វោធានិយា។ អកុសលា តិ
សំកិលេសិកា។ វុត្តា តិ សុត្តតោ និទ្ទាវេត្វា កថិតា។ ឱលោកយតេ តិ តេ
កុសលាធិធម្មេ ចិត្តេនេវ “អយំ បឋមា ទិសា, អយំ ទុតិយា ទិសា” តិ អាធិនា
តស្ស តស្ស នយស្ស ទិសាការេន ឧបបរិក្ខតិ, វិចារេតីតិ អត្ថោ។ ខុតិ
អវុជារណាត្ថេ និចារោ, តេន ទិសាលោចននយោ កោចិ អត្ថវិសេសោ ន
ហោតីតិ ធស្សេតីតិ។

២០. ទិសាលោចននយនិទ្ទេសោ និទ្ទេដ្ឋោ។ អម្ពេហិ ច ញាតោ។ “កតមោ
អង្គុសនយនិទ្ទេសោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឱលោកត្វា” តិ អាធិគាថា វុត្តា។ តត្ថ
តំតំនយទិសាក្ខតេ សព្ពេ កុសលាកុសលេ ទិសាលោចនេន ឱលោកត្វា
ឧក្ខិបិយ សុត្តតោ ឧទ្ធវិក្វា យំ សមាទេតិ យំ សមាទយនំ ករោតិ, អយំ
សមាទយនសង្ខារោ នយោ អង្គុសោ នយោ នាមាតិ អត្ថយោជនា។

ឯត្ថ ច អង្គុសោ នាម ហត្ថិនំ ឥច្ឆិតដ្ឋានំ អានយនការណាក្ខតោ
វេរិយាធិមយោ តិ ក្ខត្តោ ឧដុវង្គត្វតោ ធព្ពសម្ភារវិសេសោ, អយម្បិ នយោ អង្គុសោ
វិយាតិ អត្ថេន អង្គុសោ។ ឯតេន ហិ នយេន ឥច្ឆិតំ សុត្តតំ នយតីតិ។ មុឡតោ
បន អង្គុវិជ្ជនដ្ឋានេ ឧទ្ធវេជោ អសតិ អន្តោ បរិសតីតិ អង្គុសោ។

អង្គុយបងប្អូនអស់ឆាតុ អបច្ចយោតិ។ អយម្យំ នយោ កោចិបិ
អត្ថវិសេសោ ន ហោតិ តិ។

សោឡុស ហារនិទ្ទេសា ចេវ បញ្ច នយនិទ្ទេសា ច អាចរិយេន និទ្ទិដ្ឋា។
អម្ពេហិ ច ញាតា, “សំវណ្ណោតព្ភសុត្ត កី សោឡុស ហារា បឋមំ យោជេតញ្ចា,
ឧទាហុ នយា” តិ បុច្ឆិតព្ភត្តា -

២២.

“សោឡុស ហារា បឋមំ, ទិសាលោចនេតា ទិសាវិលោកេត្វា។

សន្ធិបិយ អង្គុយេន ហិ, នយេហិ តិហិ និទ្ទិសេ សុត្ត” តិ -

តាថមាហា។ អដ្ឋកថាយំ បន “ឯវំ ហារេ, នយេ ច និទ្ទិសិត្វា ឥទានិ នេសំ
យោជេនក្កមំ ទស្សន្តោ ‘សោឡុស ហារា បឋម’ តិ អាទិមាហា” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ.
២២) វុត្តំ។ តត្ថ សោឡុស ហារា ព្យញ្ញនបរិយេដ្ឋិការតោ សំវណ្ណោតព្ភសុត្ត
សំវណ្ណោនាគារេន បឋមំ យោជេតញ្ចា, យោជេន្តេន និទ្ទិដ្ឋា ហារានុក្កមេនេវ
យោជេតញ្ចា, ន ឧប្បជិចាជិយា។ ហារសំវណ្ណោនានុក្កមេន សំវណ្ណោតព្ភំ បឋមំ
សំវណ្ណោត្វា បច្ឆា ទិសាលោចនេន ឱលោកេត្វា អង្គុយេន នេត្វា តិហិ
អត្ថនយេហិ និទ្ទិសេតិ អធិប្បាយោ។

ឥតិ សត្តិពលានុរូចា រចិតា

នយនិទ្ទេសវិការីនា និដ្ឋិតា។

ប្រាជ្ញសបទវិការីនា

នេត្តិវិសយំ សាសនវសម្មាតំ សំវណ្ណាតព្ពសុត្តំ យេសំ ព្យញ្ញនបទានំ,
អត្ថបទានញ្ច វសេន “ទ្វាទស បទានិ សុត្ត”ន្តិ សង្កហវារេ វុត្តំ, “កតមាជិ
តានិ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា សរូបតោ និទ្ទិសិតុំ -

២៣.

“អក្ខរំ បទំ ព្យញ្ញនំ, និរុត្តិ តថេវ និទ្ទេសោ។

អាការធម្មវចនំ, ឯត្តាវ ព្យញ្ញនំ សព្ទំ។

២៤.

សង្គាសនា បកាសនា, វិវរណា វិភជនុត្តានិកម្មបញ្ញត្តិ។

ឯតេហិ ធម្មា បទេហិ, អត្ថោ កម្មញ្ច និទ្ទិដ្ឋ”ន្តិ។ -

គាថាទ្វយំ វុត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ បទ “ឥទានិ យេសំ ព្យញ្ញនបទានំ, អត្ថបទានញ្ច
វសេន ‘ទ្វាទស បទានិ ‘សុត្ត’ន្តិ វុត្តំ, តានិ បទានិ និទ្ទិសិតុំ
‘អក្ខរ បទ’ន្តិអាទិមាហា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៣) វុត្តំ។

តត្ថ កេនជ្ឈេន អក្ខរន្តិ? អក្ខរជ្ឈេន អសញ្ញរណជ្ឈេន។ អកាវាទិវណ្ណា ហិ
អកាវាទិតោ ឥកាវាទិបរិយាយំ នក្ខរតិ, ន សញ្ញរតិ, ន សង្គមតិ។ តេនាហ
អដ្ឋកថាយំ “អបរិយោសិតេ បទេ វណ្ណា អក្ខរំ បរិយាយវសេន អក្ខរណតោ
អសញ្ញរណតោ”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៣)។ អបរិយោសិតេ បទេតិ ច វិភត្យន្តការំ
អប្បត្តេ ទ្វិតិចតុក្ខរវន្តេសុ បទេសុ ឯកទ្វិតិក្ខរមត្តយេវ អក្ខរំ នាម,
បរិយោសិតេ បទំយេវ, ន អក្ខរន្តិ អធិប្បាយោ។ បទំ បទ បវេសនតោ
អត្ថវសេន បរិយាយំ សញ្ញរន្តំវិយ ហោតិ, ន ឯវំ អកាវាទិវណ្ណា អវេវចនត្តា។

“មា ឃំ មញ្ញសី” តិអាជីសុ វា ឯកក្ខន្ធរបទា មា-ការាជិ អក្ខរំ នាម, វិភត្យន្តំ បទំ
បន បទមេវ ហោតិ។

បដ្ឋតិ អត្ថោ ឯតេនាតិ បទំ។ តំ នាមាឡាតោបសគ្គនិចាតប្បភេទេន
ចតុត្ថំដំ។ តត្ថ ធម្មបដានំ “ជស្សោ វេទនា ចិត្ត” ន្តិ ឯវមាជិកំ នាមបទំ។ តត្ថ ហិ
ធម្មមាវិក្ខត្យបំ, កិរិយា អនាវិក្ខត្យចា។ កិរិយាបដានំ “ដុសតិ វេទយតិ
វិជានាតី” តិ ឯវមាជិកំ អាឡាតបទំ នាម។ តត្ថ ហិ ដុសនាជិកិរិយា
អាវិក្ខត្យចា, ធម្មមនាវិក្ខត្យបំ។ កិរិយាវិសេសពោធិហេតុក្ខតំ ប-ឧប-
សតិឯវមាជិកំ ឧបសគ្គបទំ នាម។ “ចិរយ្យវាសី (ធម. ប. ២០៩) ឧបវុត្ថ” ន្តិ (អ. និ.
៣.៧០; សុ. និ. ៤០៥) ឯវមាជីសុ ហិ ប-ឧចាទិសន្តា វសនាជិកិរិយាយ
វិយោកាទិវិសិដ្ឋតំ ទីបេន្តិ។ វចនត្ថោ បន នាមបទអាឡាតបទទ្វយំ ឧបគន្ធា
តស្ស បទទ្វយស្ស អត្ថំ សដ្ឋន្តីតិ ឧបសគ្គាតិ ធម្មត្ថោ។ កិរិយាយ ចេវ ធម្មស្ស ច
សរូបវិសេសបកាសនហេតុក្ខតំ “ឯវំ, ឥតី” តិ ឯវមាជិកំ និចាតបទំ អស្សបិ
សំវណ្ណនាយបិ ឥន្ទ្រតត្ថា, អក្ខរេន បន កថំ គហិតោតិ ចេ? អក្ខរេហិ
សុយ្យមាទេហិ សុណាន្តានំវិសេសវិជានស្ស កតត្ថា បទបរិយោសានេ
បទត្ថសម្បជិបត្តិ ហោតិ។ តស្មា អក្ខរេនបិ អត្តាការោ គហិតោវាតិ
វេទិតត្ថោ។ តេន វុត្ថំ - “អក្ខរេហិ សង្គាសេតិ, បទេហិ បកាសេតិ, អក្ខរេហិ ច
បទេហិ ច ឧក្ស្រេតី” តិ (នេត្តិ. ៩) ច។

វិវរណាវិត្តារណា។ វិភជនា ច ឧត្តានីកម្មញ្ញ បញ្ញត្តិ ច
វិភជនុត្តានីកម្មបញ្ញត្តិ តិ សមាហារេ អយំ ទ្វន្ធសមាសោ។ តត្ថ វិភាគករណំ
វិភជនំ នាម។ ព្យញ្ញនាការេហិ យោ អត្តាការោ និទ្ទិសិយមាទោ, សោ
អត្តាការោ វិវរណាវិភជនាតិ ទ្វិហិ អត្ថបទេហិ និទ្ទិសិតោ។ ចាកជករណំ
ឧត្តានីកម្មំ នាម។ បការេហិ ញាបនំ បញ្ញត្តិ។ និរុត្តិនិទ្ទេសសង្ខាតេហិ

ព្យញ្ជនបទេហិ បកាសិយមាណោ យោ អត្តាការោ អត្ថិ, សោ អត្តាការោ
ឧត្តានិកម្មបញ្ញត្តិហិ បដិនិទ្ទិសិតោ។ ឯតេហិ សង្គាសនាធិហិ ធម្មា អត្ថបទេហិ
អត្តោ សុត្តត្ថោ ភហិតោ, កម្មញ្ញា ឧក្សជនាធិកម្មញ្ញា និទ្ទិដ្ឋន្តិ អត្តោ។ យេន
សុត្តត្ថេន ឧក្សជិតញ្ញោនោ ចិត្តសន្តានស្ស សម្ពោធនកិរិយាសម្ពោតស្ស
ឧក្សជនកម្មស្ស និព្ពត្តិ ភវេ, សោ សុត្តត្ថោ សង្គាសនាបកាសនាការោ
ហោតិ។ យេន សុត្តត្ថេន វិបញ្ចិតញ្ញោនោ ចិត្តសន្តានស្ស
ពោធនកិរិយាសម្ពោតស្ស វិបញ្ចនកម្មស្ស និព្ពត្តិ, សោ សុត្តត្ថោ
វិវរណាវិកជនាការោ ហោតិ។ យេន សុត្តត្ថេន នេយ្យស្ស ចិត្តសន្តានស្ស
បពោធនកិរិយាសម្ពោតស្ស នយកម្មស្ស និព្ពត្តិ, សោ សុត្តត្ថោ
ឧត្តានិកម្មបញ្ញត្តាការោ ហោតិ ទដ្ឋញ្ញោ។ តេនាហា អដ្ឋកថាចរិយោ
“សុត្តត្ថេន ហិ ទេសនាយ បវត្ថិយមាណេន ឧក្សជិតញ្ញាអានិវេនេយ្យានំ
ចិត្តសន្តានស្ស បពោធនកិរិយានិព្ពត្តិ, សោ ច សុត្តត្ថោ
សង្គាសនាធិអាការោ” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៤)។

“យថាវុត្ថេហិ តីហិ អត្ថនយេហិ ចេវ ធម្មា អត្ថបទេហិ ច អយុត្តោបិ អត្តោ
កី កោចិ អត្ថិ, ឧទាហុ សញ្ញោ អត្តោ យុត្តោ វា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា -

២៥.

“តីណិ ច នយា អន្ធនា, អត្ថស្ស ច ធម្មទានិ គណីតានិ។

នវហិ បទេហិ ភគវតោ, វចនស្សត្ថោ សមាយុត្តោ” តិ -

ភាថមាហា។ តត្ថ តីណីតិ លិង្គិវិបល្លាសនិទ្ទេសោ, តយោតិ បន
បកតិលិង្គនិទ្ទេសោ វត្ថញ្ញោ។ គណីតា អន្ធនា តយោ អត្ថស្ស នយា ច
គណីតានិ អន្ធនានិ ធម្ម អត្ថស្ស បទានិ ច និទ្ទិដ្ឋានិ, និទ្ទិដ្ឋេហិ ច អត្ថបទេហិ

ភគវតោ វចនស្ស សញ្ញា អត្តោ សមាយុត្តោ អយុត្តោ កោចិ អត្តោ នត្ថិតិ
យោជនា កាតញ្ញា។ អត្តស្សាតិ សុត្តត្ថស្ស។ នយាតិ នេត្តិអត្តនយា។ បទានីតិ
នេត្តិអត្តបទានិ។

២៦. យេ ហារាទយោ និទ្ទិដ្ឋា, តេ ហារាទយោ សម្មិណ្ឌោត្វា
នេត្តិប្បករណស្ស បទេត្ថ សុខគ្គហណត្ថំ គណានវសេន បរិច្ឆិទ្ធា ទស្សេត្តោ
“អត្តស្សា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ អត្តស្ស សមូហស្ស អវយវភូតានិ នវកេទានិ
អត្តបទានិ សុត្តព្យញ្ញនស្ស អត្តស្ស បរិយេដ្ឋិសម្ពាតាយ សំវណ្ណនាយ
គណនតោ ចតុរិសតិ ព្យញ្ញនបទានិ ហោត្តិ, អត្តបទព្យញ្ញនបទភូតំ ឧកយំ
សម្ពេបយតោ សម្មិណ្ឌាយតោ តេត្ថិសា តេត្ថិសិទា ឯត្ថិកា តេត្ថិសិទាវ
នេត្តិតិ យោជនា។

តត្ថ នវប្បទានីតិ តយោ អត្តនយា, ធម៌ អត្តបទានិ ច។ ចតុត្ថិសាតិ សោឡស
ហារា, ធម៌ ព្យញ្ញនបទានិ, ទ្វេ ទិសាលោចននយអង្គសនយា ចាតិ ឯវំ តេត្ថិសិទា
ច នេត្តិ នាម, ឥតោវិនិមុត្តោ អញ្ញោ កោចិ នេត្តិបទត្តោ នត្ថិតិ អត្តោ ទដ្ឋញ្ញោ។

“ឯវំ តេត្ថិសបទត្តាយ នេត្តិយា ហារនយានំ កតមោ
ទេសនាហារវិចយហារោ”តិអាទិ ទេសនាគ្គមេនេវ សិទ្ធា, ឯវំ សិទ្ធិ សតិបិ
“សោឡស ហារា បឋម”ត្ថិ អារម្មោ “សញ្ញេបិមេ ហារា ចេវ នយា ច ឥមិនា
ទស្សិតគ្គមេនេវ សំវណ្ណតព្ពេសុ សុត្តេសុ សំវណ្ណនាវសេន យោជនតញ្ញា, ន
ឧប្បជិទាជិយា”តិ ឥមមត្តំ ជីបេតិ។ ជីបនវចនសវនានុសារេន ញាបេតិ, តស្មា
ឯវំ កមោ ទស្សិតោ, អស្សាទានីនវិនិស្សរណានិ ធម្មទេសនាយ និស្សយានិ,
ជលញ្ញា ធម្មទេសនាយ ជលំ, ឧទាយោ ច ធម្មទេសនាយ ឧទាយោ, អាណត្តិ ច
ធម្មទេសនាយ សរីរំ។ ទេសនាហារស្ស តាសំ
អស្សាទានីនវិនិស្សរណាជលុចាយាណត្ថិនំ វិការវនសភាវត្តា។

និទ្ទារណេនវិជ្ជាបិ បកតិយា សព្ពសំវណ្ណាតព្ពសុត្តេសុ អនុចាតិ
សុវិញ្ញយ្យត្តា, សំវណ្ណាធាវិសេសានំវិចយហារាធិនំ និស្សយភាវតោ ច បឋមំ
ទេសនាហារោ ទស្សិតោ។

បទបុច្ឆាវិស្សជ្ជនាបុច្ឆាបទានុគីតិហិ សទ្ធិ ទេសនាហារបទត្ថានំ
អស្សនាធិនំ បវិចយភាវតោ ទេសនាហារាធិនំ វិចយោ ហារោ។

វិចយហារេន បរិចិតានំ អត្ថានំ យុត្តាយុត្តិវិចារណភាវតោ
វិចយហារាធិនំ យុត្តិ ហារោ។

បទដ្ឋានហារស្ស យុត្តាយុត្តានំយេវ អត្ថានំ ឧបបត្តិអនុបំ
ការណបរម្បរាយ និទ្ទារណត្តា យុត្តិហារាធិនំ បទដ្ឋានហារោ។

យុត្តាយុត្តានំ ការណបរម្បរាយ បរិគ្គហិតសភាវានំយេវ ច ធម្មានំ
អវុត្តានម្មិ សមាធលក្ខណតាយ គហណាលក្ខណតាយ បទដ្ឋានហារាធិនំ
លក្ខណហារោ។

លក្ខណហារេន អត្ថតោ សុត្តន្តរតោ និទ្ទារិតានម្មិ ធម្មានំ និព្វចនាធិនិ
វុត្តញ្ញានិ, ន សុត្តេ សរូបតោ អាគតធម្មានំយេវាតិ ទស្សនត្ថំ លក្ខណហារាធិនំ
ចតុព្យហោ ហារោ។ ឯវញ្ញំ និវេសេសតោ អត្តាវពោធា ហោតិ។

ចតុព្យហោន ហារេន វុត្តហិ និព្វចនាធិប្បាយនិទានេហិ សទ្ធិ សុត្តេ
បទត្ថានំ សុត្តន្តរសំសទ្ធនសម្ព័ន្ធតេ បុព្វាបរិចារេ ទស្សិតេ តេសំ សុត្តបទត្ថានំ
សភាគវិសភាគធម្មន្តរាវដ្ឋនំ សុខេន សក្កា ទស្សេតុន្តិ ចតុព្យហារាធិនំ
អារដ្ឋោ ហារោ។ សុត្តន្តរសំសទ្ធនស្ស ហិ សភាគវិសភាគធម្មន្តរាវដ្ឋនយស្ស
ឧបាយភាវតោ “អារម្ភេន និក្ខមថា” តិអាទិកាថាយ (សំ. និ. ១.១៨៥; ទេត្តិ. ២៩;

(បេដកោ. ៣៨) អារម្មណ៍ក្នុងមនុស្សសាសនយោគជននេហិ
វិរិយសមាធិបញ្ញាជ្រួញានិ និទ្ធាវេត្វា តេសុ
អារម្មណ៍ក្នុងមនុស្សសាសនយោគជននេសុ អននុយោគស្ស មូលំ បមាទោតិ
សុត្តន្តរេ ធស្សិតោ បមាទោ អារដ្ឋិតោតិ។

អារដ្ឋេន ហារេន សភាគវិសភាគធម្មារដ្ឋេនេន បយោជិតេ
សាធារណសាធារណាវសេន សំកិលេសវេទានធម្មានំ បទដ្ឋានតោ ចេវ
ភូមិតោ ច វិភាគោ សក្កា សុខេន យោជេតុន្តិ អារដ្ឋហារាណន្តរំ វិភត្តិ ហារោ។

វិភត្តិហារេន សំកិលេសវេទានធម្មានំ វិភាគេ កតេ សំវណ្ណោតព្ភសុត្ត
អាគតា ធម្មា អកសិវេន បដិបក្ខតោ បរិវត្តតុំ សក្កាតិ វិភត្តិហារាណន្តរំ
បរិវត្តនហារោ។ វិភត្តិហារេន ហិ “សម្មាធិដ្ឋិស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស មិច្ឆាធិដ្ឋិ
និដ្ឋិណ្ណា ហោតី” តិ (នេត្តិ. ៣៥) បដិវិភត្តសភាវេ វេ ធម្មេ បរិវត្តនហារវិភត្តេ
ឧទាហរិយិស្សតិ។

បរិវត្តនហារេន បដិបក្ខតោ បរិវត្តិតាមិ ធម្មា បរិយាយវេនេហិ
ពោធនតព្ភា, ន សំវណ្ណោតព្ភសុត្ត អាគតធម្មាយេវាតិ ធស្សនត្ថំ
បរិវត្តនហារាណន្តរំ វេវចនហារោ។

វេវចនហារេន បរិយាយតោ បកាសិតានំ ធម្មានំ បភេទតោ បញ្ញត្តិវសេន
វិភជនំ សុខេន សក្កា ញាតុន្តិ វេវចនហារាណន្តរំ បញ្ញត្តិ ហារោ។

បញ្ញត្តិហារេន បភវបរិញ្ញាធិបញ្ញត្តិវិភាគមុខេន
បដិច្ចសមុប្បាទសច្ចាធិធម្មវិភាគេ កតេ សុត្ត អាគតធម្មានំ
បដិច្ចសមុប្បាទាធិមុខេន អវតរណំ សក្កា ធស្សេតុន្តិ បញ្ញត្តិហារាណន្តរំ
ឱតរណា ហារោ។

ឡើយ ឯណា ហោរេន ឆាយតនាធីសុ ឡើយ តានំ សំវណ្ណាតព្វសុត្ត
បទត្ថានំ បុច្ឆារម្ភសោធនំ សក្កា សុខេន សម្មាទេតុន្តិ ឡើយ ឯណា ហោរេន
សោធនោ ហោរេ។

សោធនេន ហោរេន សំវណ្ណាតព្វសុត្ត បទបទត្ថសុវិសោធិតេសុ តត្ថ តត្ថ
ឯកត្ថតាយ វា វេមត្ថតាយ វា លព្វមានសាមញ្ញវិសេសភារោ សុករោ
ហោតីតិ ទស្សេតុំ សោធនហោរេនន្តំ អធិដ្ឋានោ ហោរេ។

សាមញ្ញវិសេសភូតេសុ សាធារណសាធារណេសុ ធម្មេសុ អធិដ្ឋានេន
ហោរេន បវេទិតេសុ បរិក្ខារសម្ព័ន្ធតស្ស សាធារណសាធារណារូបស្ស
បច្ចយហេតុរាសីស្ស បភេទោ សុវិញ្ញយ្យេតិ អធិដ្ឋានហោរេនន្តំ បរិក្ខារោ
ហោរេ។

អសាធារណោ, សាធារណោ ច ការណោ បរិក្ខារេន ហោរេន ទស្សិតេ តស្ស
អត្តនោ ជលេសុ ការណាការោ, តេសំ ហេតុផលានំ បភេទតោ
ទេសនាការោ, ភាវេតព្វបហាតព្វធម្មានំ ភាវនាបហានានិ ច និទ្ទារេត្វា
វុច្ចមានានិ សម្មា សំវណ្ណាតព្វសុត្តស្ស អត្តំ តថត្តារពោធាយ សំវត្ថន្តិតិ
បរិក្ខារហោរេនន្តំ សមារោបនោ ហោរេ ទស្សិតោ ហោតិ។ ៩ទំ ហោរេនំ
ទស្សនាទុក្ខមការណំ ទដ្ឋព្វំ។

ឧទ្ទេសោ ឧគ្សជិតញ្ញនោ ឧបការាយ សំវត្ថតិ យថា, ឯវំ នន្ទិយាវដ្ឋនយោ
ឧគ្សជិតញ្ញនោ ឧបការាយ សំវត្ថតិ, តស្មា បឋមំ នន្ទិយាវដ្ឋនយោ ទស្សិតោ។
និទ្ទេសោ វិបត្តិតញ្ញនោ ឧបការាយ សំវត្ថតិ យថា, ឯវំ តិបុក្ខលនយោ
វិបត្តិតញ្ញនោ ឧបការាយ សំវត្ថតិ, តស្មា នន្ទិយាវដ្ឋនយោនន្តំ
តិបុក្ខលនយោ។ បដិនិទ្ទេសោ នេយ្យស្ស ឧបការាយ សំវត្ថតិ យថា, ឯវំ

សីហាវិក្កិឡិវតនយោ នេយ្យស្ស ឧបការាយ សំវត្ថុតិ។ តស្មា តិបុគ្គលានន្តរំ
សីហាវិក្កិឡិវតនយោ ទស្សីតោតិ តិណ្ណំ អត្ថនយានំ ទស្សនានុក្កមោ
វេទិតញោ។ អត្ថនយានំ ទិសាក្ខតាយ ភូមិយា អាលោកេត្វា តេសំ តស្សា
ទិសាយ ភូមិយា សមាធយនំ ហោតិ។ ន ហិ សក្កា អនោលោកេត្វា
សមាទេតុន្តិ ទិសាលោចននយំ ទស្សេត្វា អង្គុសនយោ ទស្សីតោ។
ចោត្តការុឡារនេកា សញ្ញាសុ ទិសាសុ ហត្ថិគមនដ្ឋានំ ឌីលោកេត្វា អង្គុសេន
ឥច្ឆិតដ្ឋានំ សមាធយន្តិ។ កេចិ អប្បេកា អនោលោកេត្វា វិនយន្តិ។ តេសំ
នយនមត្ថមេវ, ន សមាធយនំ។ វេរមេវ បណ្ឌិតា សុត្តត្ថំ វណ្ណាន្តា មនសាវ
ឌីលោកេត្វាវ នយា នេតញ្ញាតិ ទដ្ឋញ្ញា។

សមុដ្ឋានសំវណ្ណានា អធិប្បាយសំវណ្ណានា បទត្ថសំវណ្ណានា
វិធីអនុវាទសំវណ្ណានា និគមនសំវណ្ណានាតិ វា, បយោជនសំវណ្ណានា
បិណ្ឌាត្ថសំវណ្ណានា អនុសន្និសំវណ្ណានា ចោទនាសំវណ្ណានា បរិហារសំវណ្ណានាតិ
វា, ឧចោគ្យាជសំវណ្ណានា បទិវិគ្គហសំវណ្ណានា បទត្ថចាលនសំវណ្ណានា
បច្ចុបដ្ឋានសំវណ្ណានាតិ វា, តថា ឯកនាឡិកាកថា ចតុរស្សកថា
និសីន្នវត្តិកាកថាតិ វា អាគតា។

តត្ថ សមុដ្ឋានំ និទានមេវ។ វិធីអនុវាទោ វិសេសវចនមេវ។ ឧចោគ្យាដោ
និទានមេវ។ ចាលនា ចោទនាយេវ។ បច្ចុបដ្ឋានំ បរិហារោវ។

ចាឡី វត្វា ឯកេកបទស្ស អត្ថកថនសម្ពាតា សំវណ្ណានា
ឯកនាឡិកាកថា នាម។

បដិបក្ខំ ទស្សេត្វា បដិបក្ខស្ស ឧបមំ ទស្សេត្វា សបក្ខំ ទស្សេត្វា
សបក្ខស្ស ឧបមំ ទស្សេត្វា កថនសម្ពាតា សំវណ្ណានា ចតុរស្សកថា នាម។

វិសភាគធម្មវសេនេវ បរិយោសានំ កត្តា បុន សភាគធម្មវសេនេវ
បរិយោសានគមនសម្ពាតា សំវណ្ណានា និសិន្នវត្តិកាកថា នាម។

តា សញ្ញា សំវណ្ណានាយោមិ ទេសនាហារាធិសុ នេត្តិសំវណ្ណានាសុ
អន្តោគធាយេវ។ តេនាហ “យត្ថកា ហិ សុត្តស្ស សំវណ្ណានាវិសេសា, សព្វេ តេ
នេត្តិឧបទេសាយត្ថា” តិ។ ឯវំ ឯត្តាវតា ឯតបរមតា ទដ្ឋញ្ញា។
ហេតុផលភូមិឧបនិសាសភាគវិសភាគលក្ខណនយោ បន អដ្ឋកថាយំ
(នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤ ធានសបទ) វិត្តារតោ វុត្តាតិ នវិត្តារយិស្សមីតិ។

ឥតិ សត្តិពលានុរូចា រចិតា

និទ្ទេសវារអត្ថវិការវនា និដ្ឋិតា។

៤. បដិនិទ្ទេសវារអត្ថវិការវនា

១. ទេសនាហារវិភង្គវិការវនា

៥. ឯវំ ហារាធម្មេ សរូបតោ អាចរិយេន ឧទ្ទេសតោ ឧទ្ទិដ្ឋា, និទ្ទេសតោ ច
និទ្ទិដ្ឋា, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតា, អថ កស្មា បុន “តត្ថ កតមោ
ទេសនាហារោ” តិអាទិកោ អារទ្ធោតិ ចេ? វេនេយ្យានំ តិវិធម្ពា។ វេនេយ្យា ហិ
អតិទិក្ខបញ្ញោ នាទិទិក្ខបញ្ញោ មន្តបញ្ញោតិ តិវិធា ហោន្តិ។ តេសញ្ញា
អតិទិក្ខបញ្ញាស្សនុរូបំ ហារាធម្មេ ឧទ្ទេសតោ ឧទ្ទិដ្ឋា, នាទិទិក្ខបញ្ញាស្ស
អនុរូបំ និទ្ទេសតោ និទ្ទិដ្ឋា, ឥនានិ មន្តបញ្ញាស្សនុរូបំ ហារាធម្មេវិភង្គវិ
ធស្សេតុំ “តត្ថ កតមោ ទេសនាហារោ” តិអាទិកោ វិភង្គវារោ អារទ្ធោ។
អដ្ឋកថាយំ បន “ឯវំ ហារាធម្មេសុខគ្គហណត្ថំ កាថាពន្ធវសេន សរូបតោ

និទ្ទិសិត្វា ឥនាទិ តេសុ ហារេ តាវ បដិទិទ្ទេសវសេនវិភជិតុំ ‘តត្ថ កតមោ
ទេសនាហារេ’តិអាទិ អារទ្ធ”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥) វុត្ថំ។

តត្ថ យេ ហារាទយោ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសេសុ និទ្ទិដ្ឋា, តត្ថ ហារាទីសុ កតមោ
ទេសនាហារេតិ ចេ? យា “អស្សនាទីនវតា”តិអាទិកាថា (នេត្តិ. ៤) វុត្ថា, សា
អយំ កាថា និទ្ទេសវសេន ទេសនាហារេ នាម, តស្ស
“អស្សនាទីនវតា”តិអាទិ (នេត្តិ. ៤) និទ្ទេសស្ស ឥនាទិ មយា វុច្ចមាណោ “អយំ
ទេសនាហារេ កី ទេសយតី”តិអាទិកោ វិត្តាវសំវណ្ណានាវិសេសោ
ទេសនាហារវិភជ្ជោ នាមាទិ យោជនា។ “អយំ ទេសនាហារេ កី ទេសយតី”តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា បុច្ឆំ បេត្វា “ឥមំ ទេសយតី”តិ និយមេត្វា ទស្សេតុំ “អយំ
ទេសនាហារេ កី ទេសយតិ? អស្សនំ អាទីនវ”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ អយំ
ទេសនាហារេ កី ទេសយតីតិ ចេ? អស្សនំ ទេសយតិ សំវណ្ណាទិ វិត្តាវេតិ,
អាទីនវំ ទេសយតិ... បេ... វិត្តាវេតិ, និស្សរណំ ទេសយតិ... បេ... វិត្តាវេតិ, ផលំ
ទេសយតិ... បេ... វិត្តាវេតិ, ឧបាយំ ទេសយតិ... បេ... វិត្តាវេតិ, អាណាត្តិ
ទេសយតិ សំវណ្ណាទិ វិត្តាវេតីតិ យោជនា។

ឯត្ថ ច “អយំ ទេសនាហារេ”តិ សន្នេ បុព្ពាបរាបេក្ខោទិ ទដ្ឋព្ពោ។
“អស្សនាទីនវតា”តិអាទិកាថាយំ (នេត្តិ. ៤) ទស្សិតា ឥមេ អស្សនាទយោ
កត្ថ សំវណ្ណាទតព្ពេ ចាឡិធម្មេ អាគតា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ធម្មំ វោ, ភិក្ខុវេ,
ទេសេស្សមី”តិអាទិ វុត្ថំ។ “អស្សនាទីនវតា”តិអាទិកាថាយំ (នេត្តិ. ៤) ទស្សិតា
ឥមេ អស្សនាទយោ កត្ថ សំវណ្ណាទតព្ពេ ចាឡិធម្មេ អាគតា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ធម្មំ
វោ, ភិក្ខុវេ, ទេសេស្សមី អាទិកល្យាណំ មជ្ឈេកល្យាណំ
បរិយោសានកល្យាណំ សាត្តំ សព្វញ្ញនំ កេវលបរិបុណ្ណំ បរិសុទ្ធិំ ព្រហ្មចរិយំ

បកាសេស្សមី"តិ បដិញ្ញាតត្តេ ចាឡិធម្មេ សំវណ្ណាតត្តេ យេ អស្សនាទយោ
អាគតា, តេ អយំ ទេសនាហារោ ទេសយតីតិ អធិប្បាយោ។

តត្ថ ធម្មសន្តោ បរិយត្តិសច្ចសមាធិបញ្ញាបកតិបុញ្ញាបត្តិព្រាយ្យាទីសុ
ពហូសុ អត្ថេសុ បរុត្តោ, តថាបិ ឥធម៌ បរិយត្តិធម្មេយេវ បរុត្តោតិ ទដ្ឋព្ពោ។
អត្ថុទ្ធសោ បន អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥) វុត្តោ, តស្មា ឥធម៌ មយា ន វុត្តោ។ វោ-
កាវោបិ ឧបយោគករណបទបូរណសម្បទានត្ថេសុ ទិស្សតិ ច, តថាបិ ឥធម៌
សម្បទានត្ថេវាតិ ទដ្ឋព្ពោ។ ភិក្ខុន្តិ យាចន្តិ សីលក្ខន្ធាទយោ, បច្ចយេ វា
កាយវិញ្ញត្តិយាតិ ភិក្ខុ, សំសារេ ភយំ ឥក្ខន្តិ បច្ចវេក្ខន្តិតិ វា ភិក្ខុ។ ភិក្ខុវេតិ តេ
ភិក្ខុ អាលបតិ, កិមត្ថាយាតិ អត្ថនោ មុខាភិមុខំ កត្វា ធម្មស្សវនេ
អតិឧស្សហនេ និយោដេតុំ អាលបតីតិ វេទិតព្ពោ។

ធម្មំ ទេសេស្សមីតិ នាហំ ឥស្សរតាយ តុម្ពេ អញ្ចំ កិញ្ចិ ការេយ្យាមិ,
ធម្មំយេវ ទេសេស្សមិ, ទេសេន្តោ ច ន អញ្ញេសំ ធម្មំ សុត្វា
សុតមយញ្ញាណានុសារេន ទេសេស្សមិ, អនាវរណញ្ញាណោន
សត្តព្រាយ្យធម្មេសុ បច្ចក្ខការីតាយ ឥនាទិ មយាយេវ បរុត្តិយមាទំ ធម្មំ អហំ
ទេសេស្សមីតិ បដិជាតាតិ។ អាទិម្ហំ កល្យាណំ អាទិកល្យាណំ, អាទិ
កល្យាណាមេតស្សតិ វា អាទិកល្យាណំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។
អាទិកល្យាណាទយោ ចេត្ត អត្ថកល្យាណាទិវសេន វុត្តោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ តេនាហា -
“សីលេន អាទិកល្យាណំ, សមាធិនា មជ្ឈេកល្យាណំ, បញ្ញាយ
បរិយោសានកល្យាណំ។ ពុទ្ធសុពុទ្ធតាយ វា អាទិកល្យាណំ, ធម្មសុធម្មតាយ
មជ្ឈេកល្យាណំ, សង្ឃសុប្បដិបត្តិយា បរិយោសានកល្យាណំ។ អថ វា
ឧក្សដិតញ្ញវិនយនេន អាទិកល្យាណំ, វិបត្តិតញ្ញវិនយនេន មជ្ឈេកល្យាណំ,

នេយ្យបុគ្គលវិនយនេន បរិយោសានកល្យាណំ។ អយមេវត្ថោ
ឥធាធិប្បតោ"តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥)។

អរិយតិ ញាយតីតិ អត្ថោ, អរ-ធាតុយា និប្បវិយាយតោ ញាណាប្បធានោ
អារម្មណីកចិត្តប្បាទោ អត្ថោ, ហិដូបចារតោ អត្ថស្ស ញាតព្ពស្ស
អារម្មណាបច្ចយសត្តិ អត្ថោ, ឥតិ-សន្នេន សាយេវ សត្តិ បរាមសីយតិ,
អារម្មណាបច្ចយសត្តិសហិតោ អារម្មណាបច្ចយសង្ខារោ ញាតព្ពោ អត្ថោ ត-
បច្ចយស្ស អត្ថោតិ ធាតុបច្ចយានំ អត្ថវិសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។ អសតិ ភវតីតិ វា
អត្ថោ, សហ អត្ថេន យោ ធម្មោ វត្ថតីតិ សោ ធម្មោ សាត្ថោ, អត្ថេន
សមន្មាគតោ វា ធម្មោ សាត្ថោ, សង្ខាសនាទិនអត្ថបទសមាយោគតោ វា
សាត្ថោ។ អយមេវត្ថោ ឥធាធិប្បតោ នេត្តិវិសយត្ថា។ សម្បជ្ជំ ព្យញ្ញនំ យស្ស
ធម្មស្សាតិ សព្វញ្ញោ។

សិលីលធនិតទីយវស្សគរុលហុសម្ពន្ធវវត្ថិតវិមុត្តនិគ្គហិតសម្បជ្ជត្ថា,
អការាដ្ឋាទិតត្ថិលីដ្ឋាទិឯកវចនាទិសម្បជ្ជត្ថា, បមាទលេខាទិវហិតត្ថា ច
អវយវោ សម្បជ្ជោ តំសមូហត្ថា ធម្មោ សម្បជ្ជព្យញ្ញោ នាម,
អក្ខរាទិនព្យញ្ញនបទសមាយោគា វា សព្វញ្ញោ។ អយមេវត្ថោ
ឥធាធិប្បតោ។ ឥមស្មី អយំ ឧដោ, សោ នេតព្ពោ បក្ខិបិតព្ពោតិ
ឧបនេតព្ពាការតោ កេវលបរិបុណ្ណោ, សីលក្ខន្ធសមាធិក្ខន្ធបញ្ញាក្ខន្ធី-
វិមុត្តិក្ខន្ធវិមុត្តិញាណាទស្សនក្ខន្ធចារិប្បវិយា វា កេវលបរិបុណ្ណោ។ ឥធាយំ
អតិរេកោ, សោ អបនេតព្ពោតិ វត្វា អបនេតព្ពាការតោ បរិសុទ្ធា,
ចតុរោយនិត្តរណត្ថាយ, លោកាមិសនិរបេក្ខតាយ បវត្តិយមានត្ថា វា
បរិសុទ្ធា។ សេដ្ឋត្ថា ព្រហ្មចរិយំ, ព្រហ្មានំ វា សេដ្ឋានំ អរិយានំ ចរិយំ
ព្រហ្មចរិយំ, បព្ពដ្ឋព្រហ្មចរិយមគ្គព្រហ្មចរិយសាសនព្រហ្មចរិយាទីសុ
សាសនព្រហ្មចរិយំ បកាសយិស្សាមិ, បរិធិបយិស្សាមីតិ អត្ថោ។

“ធម្មំ វោ, ភិក្ខុវេ, ទេសេស្សមិ... បេ... បកាសេស្សមិ” តិ បដិញ្ញាតញ្ចេ
ចាឡិធម្ម អាគតេ អស្សនាធម្មោ ទេសនាហារោ ទេសយតិ សំវណ្ណាតិ
វិត្តាវេតីតិ អាចរិយេន សាមញ្ញវសេនេវ វុត្តំ, តស្មា ទេសនាហារោ ឥធម ចាឡិយំ
អាគតំ ឥមំ អស្សនំ ទេសយតិ, ឥធម ចាឡិយំ អាគតំ ឥមំ អាធិនំ
ទេសយតិ តិ អាធិវិសេសោ ន វិញ្ញាតញ្ចេ, “កេចំ វិញ្ញាតញ្ចេ” តិ បុច្ឆិតត្ថា “ឥធម
ចាឡិយំ អាគតោ អយំ អស្សនោ, ឥធម ចាឡិយំ អាគតោ អយំ អាធិនោ” តិ
វិសេសំ និយមេត្វា ឧបលក្ខណនយេន ទស្សេតុំ “តត្ថ កតមោ អស្សនោ?
កាមំ កាមយមាណស្ស” តិ អាធិ អារទ្ធុ។ តត្ថ តត្ថាតិ តស្ស
“អស្សនាធិនំវតា” តិ អាធិ កាថាយំ និទ្ទិដ្ឋេសុ វិសយវិសយិកេទេសុ អស្សនេសុ
កតមោ អស្សនោ តត្ថ តេសុ ចាឡិធម្មេសុ កត្ថ ចាឡិយំ អាគតោតិ បុច្ឆិត្វា -

“កាមំ កាមយមាណស្ស, តស្ស ចេតំ សមិជ្ឈតិ;
អទ្ធា បីតិមនោ ហោតិ, លទ្ធា មច្ឆោ យទិច្ឆតី” តិ។ (សុ. និ. ៧៧២;
មហានិ. ១) -

ឥធម ចាឡិកាថាយំ យោ វិសយភូតោ អស្សនោ អាគតោ, សោ អយំ
អស្សនេតញ្ចេ អស្សនោ ទេសនាហារស្ស វិសយោតិ។ អដ្ឋកថាយំ បន -

“ឃំ ភកវតា ទេសិតោ, បកាសិតោ ច សាសនធម្មោ យេសំ
អស្សនាធិនំ ទស្សនវសេន បវត្តោ, តេ អស្សនាធម្មោ ទេសនាហារស្ស
វិសយភូតា យត្ថ យត្ថ ចាបេ សវិសេសំ វុត្តោ, តតោ តតោ និទ្ធាវេត្វា
ឧទាហរណាវសេន ឥធានេត្វា ទស្សេតុំ ‘តត្ថ កតមោ អស្សនោ’ តិ អាធិ
អារទ្ធុ” ត្ថិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥) វុត្តំ។

តត្ថ អស្សជ័យតេតិ អស្សនោ, អស្សនេតញ្ញោ វត្ថុកាមោ។ កាមីយតេតិ
កាមោ, វត្ថុកាមោ ច។ តំ កាមយតីតិ កាមយមាណោ, សត្តោ។ តស្ស បីតិយា
យុត្តំ មនោ ឯតស្សតិ បីតិមនោ។ មនតិ ជាតាតីតិអាទិវចនត្ថន មនោ។ កាមំ
កាមិតតំ វត្ថុ កាមយមាណស្ស តស្ស សត្តស្ស ឯតំ កាមិតតំ វត្ថុ សច
សមិជ្ឈតិ, ឯវំ សតិ សោ សត្តោ អន្ធា បីតិមនោ ហោតិ។ យោ មនោ យំ វត្ថុ
តិច្ឆតិ, តំ វត្ថុ សោ មនោលន្ធា អន្ធា បីតិមនោ ហោតីតិ គាថាយត្តោ ទដ្ឋញ្ញោ។

“កាមំ ...បេ.... បីតិមនោ ហោតី”តិ ឯត្ថកមេវ អវត្ថា “លន្ធា មនោ
យទិច្ឆតី”តិ វត្ថុត្តា លោភនីយំ វត្ថុយេវ លន្ធា បីតិមនោ ន ហោតិ, អថ ខោ
បត្តតត្ថំ បូជេតត្ថន្តិ សត្ថំ លន្ធា មនោ បីតិមនោ ច ហោតីតិ អតិវេកត្តោ
ទដ្ឋញ្ញោ។

វិសយភូតោ អស្សនេតញ្ញោ អស្សនោ ឥធន ចាឡិយំ គាថាយំ អាគតោតិ
អាចរិយេន វិកត្តោ, អម្ពេហិ ច ព្យាតោ, “ទុក្ខនោមនស្សនិកេទេសុ អាទីនវេសុ
កតមោ អាទីនវោ កត្ថ ចាឡិយេ អាគតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមោ
អាទីនវោ? តស្ស ច កាមយានស្ស”តិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ តត្ថាតិ តស្សំ
“អស្សនាទីនវតោ”តិអាទិគាថាយំ និទ្ទិដ្ឋេសុ ទុក្ខនោមនស្សនិកេទេសុ អាទីនវេសុ
កតមោ អាទីនវោ តត្ថ តេសុ ចាឡិយេសុ កត្ថ ចាឡិយំ អាគតោតិ បុច្ឆិតា -

“តស្ស ច កាមយានស្ស, ធន្តជាតស្ស ជន្តនោ;
តេ កាមា បរិហាយន្តិ, សល្លវិទ្ធោវ វុប្បតី”តិ។ (សុ. និ. ៧៧៣; មហានិ.
២) -

ឥធន ចាឡិយំ យោ នោមនស្សសង្ខារោ អាទីនវោ អាគតោ, សោ អយំ
នោមនស្សសង្ខារោ អាទីនវោ ទេសនាហារស្ស វិសយោតិ។

គាថាយំ បន កាមយតិ ឥន្ទ្រតីតិ កាមយានោ។ អថ វា យាយតិ គន្ធាតីតិ
យានោ, កាមេន យានោ កាមយានោ, តស្ស។ ធម្មោ ជាតោ យស្ស សោ
ធម្មជាតោ, តស្ស។ វិជ្ជីយតេតិ វិទ្ធោ, សល្លតិ បរិសតីតិ សល្លោ, សល្លេន វិទ្ធោ
សល្លវិទ្ធោ។ កាមំ កាមយានស្ស ធម្មជាតស្ស ជន្តនោ យេ កាមា លភិតត្តា, តេ
កាមា កេនចិ អន្តរាយេន យទា បរិហាយន្តិ, តទា សោ ជន្ត រុប្បតិ។ កីធិសោវ
រុប្បតិ? អយោមយសល្លវិទ្ធោ មិគោ រុប្បតិ ឥវ, បរិហ័នកាមោ ជន្ត រុប្បតីតិ
ធម្មញ្ញោ។ ឯត្ថ ច “រុប្បតី” តិវចនេន ទោមនស្សប្បត្តិ ទស្សិតាតិ ធម្មញ្ញោ។

ទោមនស្សក្ខតោ អាទីនវោ ឥធម ចាឡិយំ អាគតោតិ អាចរិយេន វិភត្តោ,
អម្ពេហិ ច ញ្ញាតោ, “មគ្គនិព្វានវសេន ធុរិយេសុ និស្សរណេសុ កតមំ និស្សរណំ
កត្ត ចាឡិយំ អាគត” ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមំ និស្សរណំ? យោ កាមេ
បរិវេន្ទ្រតី” តិអាទិ អារទ្ធា។ តត្ថ តត្តាតិ តស្សំ “អស្សាទាទីនវតា” តិអាទិគាថាយំ
និទ្ទិដ្ឋេសុ មគ្គនិព្វានវសេន ធុរិយេសុ និស្សរណេសុ កតមំ និស្សរណំ តត្ថ តេសុ
ចាឡិយេសុ កត្ត ចាឡិយេសុ អាគតន្តិ បុច្ឆិតា -

“យោ កាមេ បរិវេន្ទ្រតិ, សប្បស្សេវ បទា សិរោ;
សោមំ វិសត្តិកំ លោកេ, សតោ សមតិវត្តតី” តិ។ (សុ. និ. ៧៧៤;
មហានិ. ៣) -

ឥធម ចាឡិគាថាយំ យំ សមតិវត្តនករណំ មគ្គសម្មាតំ និស្សរណំ អាគតំ, តំ
ឥទំ មគ្គសម្មាតំ សមតិវត្តនករណំ និស្សរណំ ទេសនាហារស្ស វិសយន្តិ។

គាថាយំ យោតិ ឈានលាភី វា អរិយោ វា។ កាមេតិ វុត្តប្បកាហោ
វុត្តកាមោ។ តេសុ បវត្តធម្មាភស្ស វិក្ខម្ពនេន វា សមុច្ឆិន្ទនេន វា បរិវេន្ទ្រតិ។ កី
បរិវេន្ទ្រតិ ឥវ វេន្ទ្រតិ? សប្បស្ស សិរោ សិរំ ចក្កុមា បុរិសោ ធិស្វា បទា ចាទេន

បរិវេណ្ឌតិ ៩៧, ឯវំ បរិវេណ្ឌតិ។ សតោ សតិសម្មាសោ បុគ្គលោ លោកេ
រូបាធិសុវិសត្តិកំ ឥមំ តណ្ហំ យេន មគ្គេន សមតិវត្តតិ សំ សុដ្ឋុ អតិក្កមិត្វា
វត្តតិ, ឥទំ មគ្គសម្ពាទំ សមតិវត្តនករណំ ឯកទេសំ និស្សរណំ នាមាតិ
យោជេតព្ពំ។ “ចាធា”តិ វត្តព្ពេ អាការស្ស រស្សំ កត្វា “បធា”តិ វត្តំ។ ចាធាតិ ច
ចាធនេ យថា “អមោហភាវំ អមោហភាវេនា”តិ។ តេន វត្តំ “អត្តនោ
ចាធនា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥)។

ឯកទេសោវិសយសម្ពាទោ អស្សនោ ឥធិ ចាធិយំ អាគតោតិ អាចរិយេន
វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ព្យាតោ, “ឯកទេសោវិសយសម្ពាទោ អស្សនោ កត្ត
ចាធិយំ អាគតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមោ អស្សនោ? ខេត្តំ វត្ត”ន្តិអាធិ
អារទ្ធី។ អថ វា “តត្ថ កតមោ អស្សនោ? ខេត្តំ វត្ត”ន្តិអាធិ កស្មា ឯវំ អារទ្ធី, ននុ
“តត្ថ កតមោ អស្សនោ? កាមំ កាមយមាណស្ស”តិអាធិនា អស្សនោ
វិភត្តោ? សច្ចំ, អស្សនោ បន ធុរិយោវិសយវិសយិវសេន, តស្មីវិសយសម្ពាទោ
អស្សនោ បុព្ពេវិភត្តោ, ឥទានិវិសយសម្ពាទំ អស្សនំវិភត្តំ “តត្ថ កតមោ
អស្សនោ? ខេត្តំ វត្ត”ន្តិអាធិ អារទ្ធី។ តត្ថ តត្ថាតិ តស្សំ
“អស្សនាធិនវតោ”តិអាធិកាថាយំ និទ្ទិដ្ឋេសុវិសយវិសយិកេទេសុ អស្សនេសុ
កតមោ អស្សនោ តត្ថ តេសុ ចាធិធម្មេសុ កត្ត ចាធិយំ អាគតោតិ បុច្ឆិតា -

“ខេត្តំ វត្តំ ហិរញ្ញំ វា, គវាស្សំ ទាសចោរិសំ;
ជិយោ ពន្ធ បុច្ឆ កាមេ, យោ នរោ អនុគិដ្ឋតី”តិ។ (សុ. និ. ៧៧៥; មហានិ.
៤) -

ឥធិ ចាធិកាថាយំ យោ អនុគិដ្ឋនសម្ពាទោ អស្សនោ អាគតោ, សោ អយំ
អនុគិដ្ឋនសម្ពាទោវិសយិអស្សនោ ទេសនាហារស្ស វិសយោតិ។

គាថាយំ ខេត្តន្តិ ខិប័យន្តិ តីជានិ ឯត្ថ ហ្មនេតិ ខេត្តំ។ ខិបន្តានំ ជនានំ
ខិបនកិរិយា ខិប-ឆាតុយា មុឡត្ថោ, ខិបនកិរិយាជនកោ ចិត្តប្បាទោ
ជលូបចារត្ថោ, តស្ស ចិត្តប្បាទស្ស ឧបនិស្សយបច្ចយភូតស្ស កេធារស្ស
វិរុទ្ឋាបនសត្តិ ជលូបចារត្ថោ, ឥតិ-សន្នេន សាវិរុទ្ឋាបនសត្តិយេវ
បរាមសីយតិ, តស្ស សត្តិយា បតិជ្ជំ កេធារសន្នាតំ ហ្មនំ ត-បច្ចយត្ថោ។ ឯស
នយោ តិសុ បិដកេសុ ឯវេសុ ច វេនត្ថេសុ យថាវហំ និហិក្ខា គហេតត្ថោ។
វេនន្តិ បតិជ្ជហន្តិ ឯត្ថាតិ វត្ថុ។ អបរណ្ណាធិនំ បតិជ្ជហនំ វេន-ឆាតុយា មុឡត្ថោ,
ហ្មនស្ស បតិជ្ជាបនសត្តិ ជលូបចារត្ថោ, ឥតិ-សន្នេន សា បតិជ្ជាបនសត្តិ
បរាមសីយតិ។ តស្ស សត្តិយា បតិជ្ជដ្ឋានំ ត-បច្ចយត្ថោ។ ខេត្តំ បន
បុព្វណ្ណាវិរុហនដ្ឋានំ, វត្ថុ អបរណ្ណាវិរុហនដ្ឋានំ។

ហិរោតិ បវត្ថតិ បីតិសោមនស្សន្តិ ហិ, កី តំ? បីតិសោមនស្សំ, រាតិ
បវត្ថតិ ជាតរូបន្តិ រំ, កី តំ? ជាតរូបំ, ហិ រន្តិ ហិរំ, ទុតិយាតប្បវិសសមាសោ។
ញាបេតិ តោសេតីតិ ញំ, កី តំ? ជាតរូបំ។ ហិរំ ហុត្វាញំ ហិរញំ, បវត្ថមានំ
បីតិសោមនស្សំ បវត្ថត្វា ជនេវិសេសេន តោសេតីតិ អត្ថោ គហេតត្ថោ។ វា-
សន្នោ វុត្ថាវុត្ថត្ថសមុច្ចយត្ថោ។ គច្ឆន្តិ វិសេសេនាតិ គាវោ, វត្ថិន្ធិរំ អសន្តិ ភក្ខន្តិ
វិសេសេនាតិ អស្ស, គាវោ ច អស្ស ច គវាស្សំ។ ធាតព្ធុំ បឋមំ ទេន្តីតិ ធា,
អសន្តិ ភក្ខន្តីតិ អសា, ទត្វា អសា ធាសា, សាមិកានំ ធាតព្ធុំ បឋមំ ទត្វា បច្ឆា
អសន្តិ ភក្ខន្តីតិ អត្ថោ។ សាមិកេហិ វា ទិន្នំ អសន្តិ ភក្ខន្តីតិ ធាសា, ទុក្ខេន
កសិរេន អសន្តិ បវត្ថន្តីតិ វា ធាសា, ។ មាតាបិតុនំ បាទយំ បុរេន្តីតិ បុរិសា, បុរំ
ហិតំ វា ឥសន្តិ គវេសន្តីតិ បុរិសា។ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធចក្កវត្តិការំ បុរេតិ កម្មន្តិ បុរំ,
កី តំ? ពលវកម្មំ, បុរំ ឥសន្តិ សីលេនាតិ វា បុរិសា។ បុរិសា ឯវ ហិ
សម្មាសម្ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធចក្កវត្តិការំ គច្ឆន្តិ។ “បុរិ ឧច្ឆជ្ជានេ សេន្តីតិ វា បុរិសា។
បុរិសា ហិ មាតុនំ បិតុជ្ជានេ បិតា” តិ ឥមេ វេនត្ថោ វុត្ថប្បការា យុត្តាយេវ

អត្ថសម្បត្តិរតោ។ ធាសា ច បុរិសា ច ធាសាចោរិសំ, មជ្ឈេ វុទ្ធិ។ ឯត្ថ ច
ធាសគ្គហណោន ធាសីបិ គហិតា។ ធាសា ទុក្ខដជនា, បុរិសា សុខិតជនាតិ
វិសេសោ ទដ្ឋព្រោ។ វេន្តិ បតិជ្ជហន្តិ ឯត្ថ មាតុគាមេ បុត្តជិតាតិ ជិយោ។
នរសទ្ធស្ស វិគ្គហត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តោវ។

ឯកទេសោ ទោមនស្សសម្ពាតោ អាទិនវោ ឥធន ចាឡិកាថាយំ អាគតោតិ
អាចរិយេន វិកត្តោ, អម្ពេហិ ច ព្យាតោ, “ទុក្ខសម្ពាតោ អាទិនវោ កត្ថ ចាឡិយំ
អាគតោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមោ អាទិនវោ? អពលា នំ ពលីយន្តិ” តិ អាទិ
អារទ្ធី។ អថ វា “តត្ថ កតមោ អាទិនវោ? អពលា នំ ពលីយន្តិ” តិ អាទិ កស្មា ឯវំ
អារទ្ធី, ននុ “តត្ថ កតមោ អាទិនវោ? តស្ស ចេ កាមយានស្ស” តិ អាទិនា
អាទិនវោ វិកត្តោតិ? សច្ចំ, អាទិនវោ បន ពហុវិដោ ទុក្ខទោមនស្សនិវេសេន,
តស្មី ពហុវិដេ អាទិនវេ ឯកទេសោ ទោមនស្សសម្ពាតោ អាទិនវោ បុព្វេ វិកត្តោ,
ឥធនិ ទុក្ខសម្ពាតំ អាទិនវំ វិកតិ តុំ “តត្ថ កតមោ អាទិនវោ? អពលា នំ
ពលីយន្តិ” តិ អាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ តត្ថាតិ តស្សំ “អស្សនាទិនវតោ” តិ អាទិកាថាយំ
និទ្ទិដ្ឋេសុ ទុក្ខទោមនស្សនិសុ អាទិនវេសុ កតមោ អាទិនវោ តត្ថ តេសុ
ចាឡិយេសុ កត្ថ ចាឡិយេសុ អាគតោតិ បុច្ឆិតា -

“អពលា នំ ពលីយន្តិ, មទ្កន្តេនំ បរិស្សយា;

តតោ នំ ទុក្ខមន្ទេតិ, នាវំ ភិន្នមិវោទក” ន្តិ។ (សុ. និ. ៧៧៦; មហានិ. ៥) -

ឥធន ចាឡិកាថាយំ យោ ទុក្ខសម្ពាតោ ឯកទេសោ អាទិនវោ អាគតោ, សោ
អយំ ទុក្ខសម្ពាតោ ឯកទេសោ អាទិនវោ ទេសនាហារស្ស វិសយោតិ។

កាថាយំ នត្ថិ ពលំ ឯតេសំ កិលេសានន្តិ អពលា។ កស្មា កិលេសា អពលា
ហោន្តិតិ? កុសលេហិ បហាតព្ពត្តា។ នវន្តិ ខេត្តាទិកាមេ អនុគិដ្ឋន្តំ នវំ,

សទ្ធាពលាធិវិរហតោ វា អពលំ តំ នំ ពលីយន្តិ អភិកវន្តិ។ កិញ្ចាបិ កិលេសា
កុសលេហិ បហាតព្ពត្តា អពលា ហោន្តិ, តថាបិ កាមមនុគិជ្ឈន្តំ
សទ្ធាពលាធិវិហិតំ អភិកវិតុំ សមត្ថា ភវន្តិ។ មទ្កន្តេនំ បរិសុរុយាតិ កាមគិទ្ធំ
កាមេ បរិយេសន្តំ, កាមំ រក្ខន្តញ្ច ឯនំ នំ បរិ សមន្តតោ បរិបីឡេត្វា អយន្តិ
បវត្តន្តិ បរិសុរុយា, សីហាព្យគ្សាធខយោ ចេវ កាយទុច្ឆរិតាធខយោ ច មទ្កន្តិ។
តតោ តេហិ បរិសុរុយេហិ អភិក្ខតំ នំ នំ ជាតិអាទិទុក្ខំ អន្លេតិ អនុគច្ឆតិ។
កិមិវ អន្លេតិ? ឧទកំ ភិទ្ធនាវំ អន្លេតិ វេ, ឯវំ អន្លេតិ តិ អត្ថោ។

ឯកទេសំ មគ្គសម្ពាទំ និស្សរណំ វេ ចាឡិកាថាយំ អាគតន្តិ អាចរិយេន
វិភត្តំ, អម្ពេតិ ច វិញ្ញាតំ, “និព្វានសម្ពាទំ ឯកទេសំ និស្សរណំ កត្ត ចាឡិធម្មេ
អាគត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមំ និស្សរណំ? តស្មា ជន្តុ សទា សតោ”តិអាទិ
អារទ្ធី។ អថ វា “តត្ថ កតមំ និស្សរណំ? តស្មា ជន្តុ សទា សតោ”តិអាទិ កស្មា
ឯវំ អារទ្ធី, នន្ទ “តត្ថ កតមំ និស្សរណំ? យោ កាមេ បរិវរ្ម័ន្តេតិ”តិអាទិនា
និស្សរណំ វិភត្តន្តិ? សច្ចំ, និស្សរណំ បន ធុរិធំ មគ្គនិព្វានវសេន, តត្ថ ធុរិធំ
និស្សរណោ មគ្គសម្ពាទំ និស្សរណំ បុព្វេវិភត្តំ, វេ ធានិ និព្វានសម្ពាទំ និស្សរណំ
វិភត្តិ “តត្ថ កតមំ និស្សរណំ? តស្មា ជន្តុ សទា សតោ”តិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ
តត្ថាតិ តស្សំ “អស្សាទាធិនវតោ”តិអាទិកាថាយំ និទ្ទិដ្ឋេសុ មគ្គនិព្វានេសុ
និស្សរណេសុ ឯកទេសំ និព្វានសម្ពាទំ និស្សរណំ តត្ថ តេសុ ចាឡិធម្មេសុ
កត្ត ចាឡិធម្មេ អាគតន្តិ បុច្ឆិតា -

“តស្មា ជន្តុ សទា សតោ, កាមាធិ បរិវរ្ម័ន្តេយេ;
តេ បហាយ តេវ ឡិយំ, នាវំ សិទ្ធាវ ចារត្ថ”តិ។ -

វេ ចាឡិកាថាយំ យំ និព្វានសម្ពាទំ និស្សរណំ អាគតំ, វេ និស្សរណំ
ទេសនាហារស្សវិសយន្តិ។

គាថាយំ តស្មាតិ យស្មា កាមគិទ្ធីនំ ទុក្ខំ អន្លេតិ, តស្មា ជន្តុ សទា
សត្តកាលេ បុព្វត្ថាបររត្តេ ជាគរិយានុយោគេន សតោ សតិសម្បន្នោ ហុត្វា
កាមាធិ កិលេសកាមេវិត្តម្ពនវសេន វា សមុច្ឆេទវសេន វា បរិវដ្ឋយេ
បរិជេហាយ្យ។ តេ កាមេ អរិយមគ្គេន បហាយ ចតុត្ថិធំ ឱយំ តរេយ្យ តវិត្តំ
សក្កុណោយ្យ។ កោ តវតិ វេ តរេយ្យ? នាវាសាមិកោ នាវំ យំ បរិសន្តំ ឧទកំ
សិទ្ធា ពហិ សិញ្ញាត្វាលហុកាយ នាវាយ អប្បកសិរេន តវិត្វា ចារត្វ ចារំ
គច្ឆតិ វេ, វេ អត្តនិ បវត្តំ កិលេសូទកំ សិញ្ញាត្វា អរិយមគ្គេន និហិត្វា
លហុកេន អត្តភាវេន អនុចាធិសេសាយ និព្វានធាតុយា និព្វានេន ចារំ និព្វានំ
សន្តិ គច្ឆេយ្យាតិ អត្ថោ។ វេ និព្វានំ កស្មា និស្សរណំ ហោតិ?
សត្តសម្ពុតនិស្សរណតោ និស្សរណំ នាម។

ឥទំ និស្សរណំ ឥធ ចាឡិធម្មេ អាគតន្តិ អាចរិយេន វិតត្តំ, អម្ពេហិ ច
វិញ្ញាតំ, “កតមំ ជលំ កត្ត ចាឡិធម្មេ អាគត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមំ ជលំ?
ធម្មោ ហវេ វក្ខតិ ធម្មចារី”ន្តិអាធិ អារទ្ធុ។ តត្ថ តត្ថាតិ តស្សំ
“អស្សាទាធិនវតា”តិអាធិគាថាយំ និទ្ទិដ្ឋេសុ វក្ខននិច្ឆាទនមច្ចុតរណាធិសុ
ជលេសុ កតមំ ជលំ តត្ថ តេសុ ចាឡិធម្មេសុ កត្ត ចាឡិធម្មេ អាគតន្តិ បុច្ឆិត្វា
-

“ធម្មោ ហវេ វក្ខតិ ធម្មចារី, ធន្តំ មហន្តំ យថ វស្សកាលេ;
ឯសានិសំសោ ធម្មេ សុចិណ្ឌោ, ន ទុក្ខតិ គច្ឆតិ ធម្មចារី”តិ។ (សុ. និ. ១០២,
១០៣) -

ឥធ ចាឡិគាថាយំ យំ អនត្ថេហិ ធម្មស្ស វក្ខនជលំ អាគតំ, វក្ខាវហានស្ស
អព្ពទយស្ស យញ្ចា និច្ឆាទនំ ជលំ អាគតំ, ឥទំ វក្ខននិច្ឆាទនំ ជលំ
ទេសនាហារស្ស វិសយន្តិ។

គាថាយំ ធម្មោតិ យេន បុគ្គលេន យោ នាណទិប្បកេនោ បុញ្ញធម្មា
និព្ពត្តិតោ, សោ ធម្មា។ ធម្មចារី ធម្មនិព្ពត្តកំ តំ បុគ្គលំ អនត្ថហិ រក្ខតិ។ កិមិវ?
វស្សកាលេ ទេវេ វស្សន្តេ សតិ មហន្តំ កុសលេន ជារេតព្ពំ ធន្តំ ជារេន្តំ កុសលំ
តំ ជនំ វស្សតេមនតោ រក្ខតិ យថា, ឯវំ រក្ខិតត្រោ ធម្មាបិ
អត្តសម្មាបណិជានេន អប្បមត្តោ ហុត្វា សុដ្ឋ ធម្មំ រក្ខន្តិយេវ រក្ខតិ, តាទិសោ
ធម្មចារីយេវ ទុក្ខតី ន គច្ឆតិ។ ឯសោ អានិសំសោ សុចិណ្ឌោ សុចិណ្ឌាស្ស ធម្មេ
ធម្មស្ស អានិសំសោតិ អត្តោ។

ឯកទេសំ ជលំ ឥធម ចាឡិធម្ម អាគតន្តិ អាចរិយេន វិភត្តំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ,
“កតមោ ឧចាយោ កត្ត ចាឡិយំ អាគតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមោ
ឧចាយោ? សព្វេ សម្ពាហ អនិច្ចា”តិ អាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ តត្ថាតិ តស្សំ
“អស្សនាទីនវតា”តិ អាទិ គាថាយំ និទ្ទិដ្ឋេសុ វិបស្សនាបុព្ពដ្ឋមនិព្ពិទានិសុ
ឧចាយេសុ កតមោ ឧចាយោ តត្ថ តេសុ ចាឡិធម្មេសុ កត្ត ចាឡិធម្មេ
អាគតោតិ បុច្ឆិត្វា -

“សព្វេ សម្ពាហ ‘អនិច្ចា’តិ...បេ....;

សព្វេ ធម្មា ‘អនត្ថា’តិ, យទា បញ្ញាយ បស្សតី”តិ។ (ធម. ប. ២៧៧-២៧៩) -

ឥធម ចាឡិគាថាសុ យោ វិបស្សនាបុព្ពដ្ឋមនិព្ពិទាញាណសម្ពាតោ វិសុទ្ធិយា
អធិគមហេតុការតោ មត្តោ អាគតោ, អយំ ឧចាយោ ទេសនាហារស្ស
វិសយោតិ។

គាថាសុ សព្វេ និវរសេសា កម្មចិត្តាតុអាហារេហិ សម្ពិទ្ធិតា សម្ពុតសម្ពាហ
ហុត្វា អភាវជ្ឈេន អនិច្ចា ឥតិ យទា បញ្ញាយ បស្សតិ, អថ អនិច្ចេ ទុក្ខសភាវេ
និព្ពិន្ទតិ, ឯសោ វិបស្សនាបុព្ពដ្ឋមោ និព្ពិន្ទនញាណសម្ពាតោ ធម្មោ វិសុទ្ធិយា

មក្តៅតិ។ “សព្វេ សង្ខារា អនិច្ចា” តិអាទិសុ សង្ខារានំ សង្ខតធម្មភារោ
បច្ចយាការិវិភង្គជ្ជកថាយំ (វិភ. អដ្ឋ. ២២៦ សង្ខារបទនិទ្ទេស) រុក្ខោវ, តំ
វិភង្គជ្ជកថំ អនោលោកេត្វា ឯកេច្ឆេ អាចរិយា “វិបស្សនាញាណារម្មណត្តា
តេភូមកធម្មាយេវ” តិ វេទន្តិ, ឯវំ សតិ មគ្គជលធម្មានំ និច្ចាធិភារោ ភវេយ្យ,
តស្មា វិភង្គជ្ជកថានុរោហេ អត្តោ ទដ្ឋញោ។ ទុក្ខាតិ
ទុក្ខទុក្ខវិបរិណាមទុក្ខសង្ខារទុក្ខភារេន ទុក្ខា។ អនត្តាតិ
និច្ចសារសុខសារអត្តសារវហិតត្តា អសារកដ្ឋេន អនត្តា, អវសវត្តនដ្ឋេន វា
អនត្តា។

ឯកទេសោ ឧចាយោ ឥធន ចាឡិធម្មេ អាគតាតិ អាចរិយេន វិភត្តោ,
អម្ពេហិ ច ញាតោ, “កតមា អាណាត្តិ កត្ត ចាឡិធម្មេ អាគតា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
“តត្ថ កតមា អាណាត្តិ? ចក្ខុមា វិសមាជីវ” តិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ តត្ថាតិ តស្សំ
“អស្សុទាទីនវតា” តិអាទិកាថាយំ និទ្ធិដ្ឋាសុ
ចាបទុច្ឆរិតបរិវេជ្ជនាណាត្តិកល្យាណសុចរិតចរណាណាត្តិអាទិសុ
កតមាណាត្តិ តត្ថ តេសុ ចាឡិធម្មេសុ កត្ត ចាឡិធម្មេ អាគតាតិ បុច្ឆិតា -

“ចក្ខុមា វិសមាជីវ, វិជ្ជមាទេ បរក្កមេ;
បណ្ឌិតោ ជីវលោកស្មី, ចាចានិ បរិវេជ្ជយេ” តិ។ (ឧទា. ៤៣) -

ឥធន ចាឡិធម្មេ យា ចាបទុច្ឆរិតបរិវេជ្ជនាណាត្តិ អាគតា, អយំ
ចាបទុច្ឆរិតបរិវេជ្ជនាណាត្តិ ទេសនាហារស្ស វិសយាតិ។

គាថាយំ ចក្ខុមា បុរិសោ វិជ្ជមាទេ បរក្កមេ អារហិតំ សរីរំ អារហត្តោវ
ហុត្វា វិសមាជិ ភូមិប្បទេសានិ វា វិសមេ ហត្ថិអាទយោ វា បរិវេជ្ជតិ ឥវ, ឯវំ
ជីវលោកស្មី បណ្ឌិតោ ចាចានិ លាមកានិ ទុច្ឆរិតានិ បរិវេជ្ជតិ។ អាណាត្តិ នាម

អាណាវហស្ស ធម្មរាជស្ស ភគវតោ អាណា, សា ពហុវិជា, តស្មា “ករេយ្យ
កល្យាណ”ន្តិអាទិភាថាយំ សុចរិតចរណា អាណាត្ថិ។

“ឧបេថ សរណំ ពុទ្ធិ, ធម្មំ សង្ឃញ្ញា តាទិនំ;
សមាទិយថ សីលានិ, តំ វេ អត្តាយ ហេហិតី”តិ។ (ថេរីតា. ២៤៩-២៥០,
២៨៩-២៩០) -

អាទិសុ ភាថាសុ សរណាគមនាណាត្ថិសីលសមាទានាណាត្ថិអាទិ អាគតាតិ។

“សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខស្ស”តិអាទិ កស្មា ឯវំ អារទ្ធិ, ននុ “តត្ថ កតមំ
ជលំ? ធម្មោ ហវេ”តិអាទិនា, “តត្ថ កតមោ ឧចាយោ? សព្វេ សង្ខារ”តិអាទិនា,
“តត្ថ កតមា អាណាត្ថិ? ចក្កមា”តិអាទិនា ច ជលូចាយាណាត្ថិយោ វិភត្តាតិ?
សទ្ធិ, វិសុំ វិសុំ បន សុត្តសុ អាគតា ជលូចាយាណាត្ថិយោ វិភត្តា, ឥទានិ
ឯកតោ អាគតា ជលូចាយាណាត្ថិយោ វិភត្តិគុំ “សុញ្ញតោ លោកំ
អវេក្ខស្ស”តិអាទិ អារទ្ធិ។

តត្ថ សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខស្សតិ សព្វម្បី សង្ខារលោកំ អត្តតោ
សុញ្ញាតិ អវសវត្តិតាសល្លក្ខណាវសេន វា តុច្ឆការសមនុបស្សនវសេន វា
បស្សតិ ឥទំ ភគវតោ វចនំ វិជានការតោ អាណាត្ថិ នាម។
និច្ចសារសុខសារអត្តសារាទិវហិតត្តា “មោយរាជា”តិ អាលបតិ,
សន្នាសីលសុតចាកាទិវហិតត្តា វា មោយោ។

“សទា សតោ”តិ បុគ្គលវសេន វុត្តាយ សតិយា សុញ្ញតាទស្សនស្ស
សម្បជានហេតុការតោ សតិយេវ ឧចាយោ, ន សតិមាតិ ឯត្ថ សតីតិ
អធិប្បាយោ។

អត្តានុទិដ្ឋិឧបាទ្វាតិ ឯត្ថ អត្តានុទិដ្ឋិ នាម “រូបំ អត្តា, រូបវា អត្តា, រូបស្មី
អត្តា, អត្តនិ រូប” ត្ថិអាទិប្បការាវិសតិវត្ថុកា ទិដ្ឋិ។ មគ្គេន ឧបាទ្វា សមុច្ឆិទ្ធា
ឯវំ វុត្តវិធិនា មច្ចុតរោ មច្ចុនោ វិសយាតិក្កន្តោ សិយា ភវេយ្យ។ ឯត្ថ យំ
មច្ចុវិសយំ តរណំ អតិក្កមនំ, តស្ស អតិក្កមនស្ស យព្វា
បុព្វភាគបដិបទាសម្បជ្ឈនំ, ឥទំ ភគវតោ ទេសនាយ ដលំ ទេសនាហារស្ស
វិសយន្តិ អធិប្បាយោ។ បុព្វេវិសុំ វិសុំ ដលូចាយាណាត្តិយោ វិភត្តាបិ -

“សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខស្ស, មោយរាជ សទា សតោ;
អត្តានុទិដ្ឋិ ឧបាទ្វា, ឯវំ មច្ចុតរោ សិយា” តិ។ (សុ. និ. ១១២៥; មហានិ.
១៨៦; ចូឡនិ. បិដ្ឋិយមាណាវបុច្ឆា ១៤៤, មោយរាជមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស
៨៨) -

ឯកតាថាយំ បុន ឯកតោ វិភជនតោ ដលាទីសុ ឯកតោ ទស្សិតេសុ សព្វត្ថ
សុត្ថេសុ វា សព្វត្ថ តាថាសុ វា ដលាទយោ ទស្សេតព្វា អស្សាទាទយោ វិយ
កត្ថចិ និទ្ធាវេត្វាតិ វិសេសោ វិជានិតព្វោ។ តេនាហា អដ្ឋកថាចរិយោ “យថា
បន... បេ... ឯកតោ ឧទាហរណំ កតន្តិ ទដ្ឋព្វ” ត្ថិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥)។

៦. ទេសនាហារស្ស វិសយភូតា អស្សាទាទយោ “ឥធ ចាឡិធម្មេ អយំ
អស្សាទោ អាគតោ, ឥធ ចាឡិធម្មេ អយំ អាទីនេវោ អាគតោ” តិអាទិទា
វិសេសតោ និទស្សនវសេន សរូបតោ អាចរិយេន វិភត្តា, តេ អស្សាទាទយោ
តិណ្ណំ ឧក្ខដិតញ្ញាអាទីនំ បុគ្គលានំ សាមញ្ញតោ ភគវា កី នុខោ ទេសេតិ,
ឧទាហុ ឯកស្ស បុគ្គលស្ស យថាលាភំ កី នុ ទេសេតីតិ អនុយោកស្ស
សម្ពវតោ ឥមស្ស បុគ្គលស្ស ឥមំ ទេសេតិ, ឥមស្ស បុគ្គលស្ស ឥមំ ទេសេតីតិ
បុគ្គលភេទេន អស្សាទាទយោ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ “តត្ថ ភគវា
ឧក្ខដិតញ្ញាស្ស” តិអាទិ អារទ្ធា។ តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ អស្សាទាទីសុ។ និស្សរណំ

ឧក្សជិតញ្ញស្ស បុគ្គលស្ស ភគវា ទេសេតិ, អាទិនវញ្ញា និស្សរណញ្ញា ឥមេ ទ្វេ
វិបញ្ញាតញ្ញស្ស បុគ្គលស្ស ភគវា ទេសេតិ, អស្សាទញ្ញា អាទិនវញ្ញា និស្សរណញ្ញា
ឥមេ តយោ នេយ្យស្ស បុគ្គលស្ស ភគវា ទេសេតីតិ យោជនត្ថោ ទដ្ឋញ្ញោ។

អដ្ឋកថាយំ បន “ឯវំ អស្សាទាទយោ ឧទាហរណាវសេន សរូបតោ
ទស្សេត្វា ឥនានិ តត្ថ បុគ្គលវិភាគេន ទេសនាវិភាគំ ទស្សេត្ថំ ‘តត្ថ
ភគវា’តិអាទិវុត្ថ”ន្តិវុត្ថំ។

តត្ថ ឧក្សជិតញ្ញស្សាតិ ឧក្សជ័យតេ បដិវិជ្ឈីយតេ, វេប័យតេ វា
សប្បភេទោវិត្តារោ អត្ថោតិ ឧក្សជិតោ, ជាតាតីតិ ញ្ញ, ឧក្សជិតំ អត្ថំ ញ្ញ
ឧក្សជិតញ្ញ, ឧទ្ទេសមត្តនេវ សប្បភេទំ សវិត្តារំ បដិវិជ្ឈិតត្ថំ អត្ថំ បដិវិជ្ឈិតីតិ
អត្ថោ។ យោ បុគ្គលោ ឧទ្ទេសេនេវ ឧទ្ទិដ្ឋមត្តនេវ អត្ថំ ញ្ញាត្វា អត្ថសិទ្ធិប្បត្តោ
ហោតិ, សោ ឧក្សជិតញ្ញា នាម។

វិបញ្ញាយតេ វិត្តរិយតេ អត្ថោតិ វិបញ្ញតោ, តំ ជាតាតីតិ វិបញ្ញាតញ្ញ។ យោ
បុគ្គលោ និទ្ទេសេន និទ្ទិដ្ឋមត្តមេវ អត្ថំ ញ្ញាត្វា អត្ថសិទ្ធិប្បត្តោ, សោ វិបញ្ញាតញ្ញ
នាម។

បដិនិទ្ទេសេន អត្ថោ នេតញ្ញោ ចាបេតញ្ញោតិ នេយ្យោ។ យោ បុគ្គលោ
បដិនិទ្ទេសេន វា បដិលោមេន វា វិភត្តំ ឯវំ អត្ថំ ញ្ញាត្វា អត្ថសិទ្ធិប្បត្តោ, សោ
នេយ្យោ នាម។ និស្សរណទេសនាយេវ ឧក្សជិតញ្ញស្ស បដិវេធាភិសមយោ
សិទ្ធា ហោតិ, អាទិនវទេសនាយ ចេវ និស្សរណទេសនាយ ច វិបញ្ញាតញ្ញស្ស
បដិវេធាភិសមយោ សិទ្ធា ហោតិ, អស្សាទទេសនាយ ច អាទិនវទេសនាយ ច
និស្សរណទេសនាយ ច នេយ្យស្ស បដិវេធាភិសមយោ សិទ្ធា ហោតីតិ
អធិប្បាយោ ឥធ គហោតញ្ញោ។

បទបរមោ បនេត្ថ បដិវេជានិសមយភជនាការតោ ន គហិតោ។ តស្មិញ្ច
អគ្គហិតោ អស្សនោ, អាទិនវោ, និស្សរណំ, អស្សនាទិនវា,
អស្សននិស្សរណានិ, អាទិនវនិស្សរណានិ, អស្សនាទិនវនិស្សរណានិ ចាតិ
សត្តសុ បដ្ឋាននយេសុ តតិយធម្មសត្តមាវ គហិតា, អវសេសា ចត្តារោ នយា ន
គហិតា។ វេនេយ្យវិនយនាការតោ ហិ គហណាគហណំ ទដ្ឋព្ពំ។
វេនេយ្យវិនយញ្ច វេនេយ្យានំ សន្តានេ អរិយមគ្គស្សប្បទនំ, ន
សាសនវិនយនមត្តំ, អរិយមគ្គប្បទនញ្ច យថាវុត្តហិ វេ តីហិ
បទដ្ឋាននយេហិ សិដ្ឋតីតិ ឥតវេ នយា ឥធ នវុត្តា។

យស្មា បន បេជកេ (បេជកោ. ២៣) -

“តត្ថ កតមោ អស្សនោ ច អាទិនវោ ច?
‘យានិ ករោតិ បុរិសោ, តានិ បស្សតិ អត្តនិ;
កល្យាណការី កល្យាណំ, ចាបការី ច ចាបក’ន្តិ។

“តត្ថ យំ កល្យាណការី កល្យាណំ បច្ចនុភោតិ, អយំ អស្សនោ។ យំ
ចាបការី ចាបំ បច្ចនុភោតិ, អយំ អាទិនវោ។

“អដ្ឋិមេ, ភិក្ខុវេ, លោកធម្មា។ កតមេ អដ្ឋ? ‘លាភោ’តិអាទិ (អ. និ. ៨.៦)។
តត្ថ លាភោ យសោ សុខំ បសំសា, អយំ អស្សនោ។ អលាភោ អយសោ ទុក្ខំ
និព្វា, អយំ អាទិនវោ។

“តត្ថ កតមោ អស្សនោ ច និស្សរណញ្ច?

‘សុខោវិចារកោ បុញ្ញានំ, អធិប្បាយោ ច ឥដ្ឋតិ;
ឱប្បញ្ច បរមំ សន្តិ, និព្វានមធិគច្ឆតី’តិ។ -

អយំ អស្សនោ ច និស្សរណញ្ច។

“ទុត្តិសិមាទិ, ភិក្ខុវេ, មហាបុរិសស្ស មហាបុរិសលក្ខណាទិ, យេហិ សមន្នាគតស្ស មហាបុរិសស្ស ទ្វេយេវ គតិយោ ភវន្តិ... បេ... វិវជន្ននោតិ សត្តំ លក្ខណសុត្តំ (ធិ. និ. ៣.១៩៩) អយំ អស្សនោ ច និស្សរណញ្ច។

“តត្ថ កតមោ អាទីនវោ ច និស្សរណញ្ច?

‘ភាវា ហវេ បញ្ចក្ខន្ធា, ភាវហារោ ច បុគ្គលោ;
ភាវនានំ ទុទំ លោកេ, ភាវនិក្ខេបនំ សុទំ។

‘និក្ខិបិត្វា គវុំ ភាវំ, អញ្ញំ ភាវំ អនាទិយ;
សម្មលំ តណ្ហាមត្តយ្ហ, និច្ឆាតោ បរិនិព្វតោ’តិ។ (សំ. និ. ៣.២២) -

អយំ អាទីនវោ ច និស្សរណញ្ច។

“តត្ថ កតមោ អស្សនោ ច អាទីនវោ ច និស្សរណញ្ច?

‘កាមា ហិ ចិត្រា មជ្ជរា មនោរមា, វិរូបរូបេន មថេន្តិ ចិត្តំ;
តស្មា អហំ បព្ពជិតោម្ហិ រាជ, អបណ្ណកំ សាមញ្ញមេវ សេយ្យោ’តិ។ (ម.
និ. ២.៣០៧; ថេរគា. ៧៨៧; បេជគោ. ២៣) -

អយំ អស្សនោ ច អាទីនវោ ច និស្សរណញ្ច”តិ វុត្តំ, តស្មា តេបិ នយា ឥធ និទ្ធាវេត្វា វេទិតញ្ច។ ដលាទីសុបិ អយំ នយោ លត្តតិយេវ។

យស្មា បេជគោ (សំ. និ. ១.២៣, ១៩២; បេជគោ. ២២; មិ. ប. ២.១.៩) - “តត្ថ កតមំ ដលញ្ច ឧទាយោ ច? ‘សីលេ បតិដ្ឋាយ នរោ សប្បញ្ញោ’តិ កាថា, ឥទំ ដលញ្ច ឧទាយោ ច។

“តត្ថ កតមំ ជលញ្ចា អាណត្តិ ច?

‘សេ ភាយថ ទុក្ខស្ស, សេ វោ ទុក្ខមប្បិយំ;

មាកត្ថ ចាបកំ កម្មំ, អារិ វា យទិ វា រហោ’តិ។ (ឧទា. ៤៤) -

ឥទំ ជលញ្ចា អាណត្តិ ច។

“តត្ថ កតមោ ឧទាយោ ច អាណត្តិ ច?

‘កុម្ភបមំ កាយមិមំ វិទិត្វា, នករូបមំ ចិត្តមិទំ បេហេត្វា;

យោធនេ មារំ បញ្ញារុជេន, ជិតញ្ចា រក្ខេ អនិវេសនោ សិយា’តិ។ (ធម. ប.

៤០) -

អយំ ឧទាយោ ច អាណត្តិ ចា”តិ វុត្ថំ, តស្មា ឯវំ ជលាទីនំ ទុក្ខវសេនាបិ
ឧទាហរណំ វេទិតព្ពំ។

“ឧក្សជិតញ្ញាអាទិនំ តិណ្ណំ បុគ្គលានំ ឥមស្ស បុគ្គលស្ស ឥមំ នេសេតិ,
ឥមស្ស បុគ្គលស្ស ឥមំ នេសេតិ”តិ យេហិ បុគ្គលេហិ អស្សាទាទយោ យថាវហំ
អាចរិយេន វិភត្តា, តេ បុគ្គលា យាហិ បដិបទាហិ ភិណ្ឌា, តា បដិបទា កិត្តិកា
ភវន្តិ, តាហិ ភិណ្ឌា បុគ្គលា ច កិត្តិកាតិ វិចារណាយ សម្មវតោ តា បដិបទា, តេ
ច បុគ្គលា ឯត្ថកាតិ គណនតោ ទស្សេតុំ “តត្ថ ចតស្សោ បដិបទា”តិអាទិ
អារទ្ធំ។

តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ ឧក្សជិតញ្ញាអាទិសុ បុគ្គលេសុ។ យេ បុគ្គលា យាហិ
បដិបទាហិ ភិណ្ឌា, តា បដិបទា ចតស្សោ ភវន្តិ, តេ ច បុគ្គលា ចត្តារោតិ
យោជនា កាតញ្ញា។ កតមា ចតស្សោ? ទុក្ខាបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា, ទុក្ខាបដិបទា
ទិប្បាភិញ្ញា, សុខាបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា, សុខាបដិបទា ទិប្បាភិញ្ញា ចាតិ

ចតស្សោ។ កតមេ ចត្តារោ? តណ្ហាចរិតោ មន្ទោ បុគ្គលោ, តណ្ហាចរិតោ
ឧទត្តោ បុគ្គលោ, ធិដ្ឋចរិតោ មន្ទោ បុគ្គលោ, ធិដ្ឋចរិតោ ឧទត្តោ បុគ្គលោ ចាតិ
ចត្តារោ។

បដិបទាភិញ្ញាហិ កតោវិភាគោបិ បដិបទាហិ កតោវិភាគោ នាម
ហោតិ អវិនាសាវតោតិ មនសិ កត្វា “ចតស្សោ បដិបទាភិញ្ញា”តិ អវត្វា
“ចតស្សោ បដិបទា”តិ វុត្តា។ តា បនេតា សមថវសេនាបិ ភិដ្ឋា,
វិបស្សនាវសេនាបិ ភិដ្ឋា។ កតំ សមថវសេន? បថវិកសិណាធិសុ សព្វបឋមំ
“បថវិ បថវិ”តិ អាធិនា បវត្តមនសិការតោ បដ្ឋាយ យាវ ឈានស្ស ឧបចារំ
ឧប្បជ្ឈតិ, តាវ បវត្តា បញ្ញា សមថភាវនា “បដិបទា”តិ វុច្ចតិ។ ឧបចារតោ បន
បដ្ឋាយ យាវ អប្បនា, តាវ បវត្តា បញ្ញា “អភិញ្ញា”តិ វុច្ចតិ ហេដ្ឋិមបញ្ញាតោ
អធិគតបញ្ញាភាវតោ។

សា ច បដិបទា កស្សចិ ទុក្ខា កិដ្ឋា ហោតិ
នីវរណាធិបច្ចនីកធម្មសមុទាចារគ្គហណាតាយ, កស្សចិ តទភាវតោ សុខា
អកិដ្ឋា ហោតិ, អភិញ្ញាបិ កស្សចិ ទន្ធា អសីយប្បវត្តិ ហោតិ
អវិសទញ្ញាណាតាយ, កស្សចិ ទិប្បា សីយប្បវត្តិ ហោតិ
វិសទញ្ញាណាតាយាតិ។

កតំ វិបស្សនាវសេន? យោ រូចារូបមុខេន វិបស្សនំ អភិនិវេសន្តោ ចត្តាវ
មហាកូតានិ បរិគ្គហេត្វា ឧទាធារូបំ បរិគ្គណ្ហាតិ, អរូបំ បរិគ្គណ្ហាតិ, រូចារូបំ
បន បរិគ្គណ្ហោ ទុក្ខេន កសិវេន កិលមន្តោ បរិគ្គហេតុំ ឧសក្កោតិ, តស្ស
ទុក្ខាបដិបទា នាម ហោតិ។ បរិគ្គហិតរូចារូបស្ស វិបស្សនាបរិវាសេ
មគ្គចាតុភាវទន្ធាតាយ ទន្ធាភិញ្ញា នាម ហោតិ។ តត្ថិបរិយាយេន ឥតរា ទ្វេ
ហោតិ។ វិបស្សនាវសេន បន ភិដ្ឋាយេវ បដិបទាភិញ្ញាយោ ឥធ ទដ្ឋត្តា

អភិសមយាធិការត្តា, អដ្ឋកថាយំ បទ “ឯវំ យេសំ បុគ្គលានំ វសេន
ទេសនាវិភាគោ ទស្សិតោ, តេ បុគ្គលេ បដិបទាវិភាគេន វិភជិត្វា ទស្សេតុំ
‘ចតស្សោ បដិបទា’តិអាទិ វុត្ត”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៦) វុត្តំ។ យោជនានយោ
វុត្តនយានុសារេនេវ វេទិតញ្ចោ។

ចតុបិ បដិបទាភិញ្ញាបិ ចត្តារោ បុគ្គលា សញ្ញេវ អនិយមតោ វដ្ឋទុក្ខតោ
កី ទុខោ និយ្យន្តិ, ឧទាហុ “ឥមាយ បដិបទាភិញ្ញាយ អយំ បុគ្គលោ និយ្យាតិ,
ឥមាយ បដិបទាភិញ្ញាយ អយំ បុគ្គលោ និយ្យាតិ”តិ និយមតោ ច និយ្យាតីតិ
វិចារណាយ សម្ពុតោ “អយំ បុគ្គលោ ឥមេហិ និស្សយេហិ ឧបនិស្សយបច្ចយំ
លភិត្វា ឥមាយ បដិបទាភិញ្ញាយ វដ្ឋទុក្ខតោ និយ្យាតិ”តិ និយមេត្វា ទស្សេតុំ
“តណ្ហាចរិតោ មន្នោ”តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ តណ្ហាចរិតោ មន្នោ បុគ្គលោ សតិបដ្ឋានេហិ និស្សយេហិ
ឧបនិស្សយបច្ចយំ លភិត្វា សតិទ្រ្ទិយេន សតិទ្រ្ទិយាធិកេន អរិយមគ្គេន
ទុក្ខាបដិបទាទន្ទាភិញ្ញាយ វដ្ឋទុក្ខតោ និយ្យាតិ, តណ្ហាចរិតោ ឧទត្តោ
បុគ្គលោ លាទេហិ និស្សយេហិ ឧបនិស្សយបច្ចយំ លភិត្វា សមាធិទ្រ្ទិយេន
សមាធិទ្រ្ទិយាធិកេន អរិយមគ្គេន ទុក្ខាបដិបទាទិប្បាភិញ្ញាយ វដ្ឋទុក្ខតោ
និយ្យាតិ, ទិដ្ឋិចរិតោ មន្នោ បុគ្គលោ សម្មប្បដានេហិ និស្សយេហិ
ឧបនិស្សយបច្ចយំ លភិត្វា វិរិយទ្រ្ទិយេន វិរិយទ្រ្ទិយាធិកេន អរិយមគ្គេន
សុខាបដិបទាទន្ទាភិញ្ញាយ វដ្ឋទុក្ខតោ និយ្យាតិ, ទិដ្ឋិចរិតោ ឧទត្តោ បុគ្គលោ
សច្ចេហិ និស្សយេហិ ឧបនិស្សយបច្ចយំ លភិត្វា បញ្ញាទ្រ្ទិយេន
បញ្ញាទ្រ្ទិយាធិកេន អរិយមគ្គេន សុខាបដិបទាទិប្បាភិញ្ញាយ វដ្ឋទុក្ខតោ
និយ្យាតីតិ យោជនា កាតញ្ចោ។ អដ្ឋកថាយំ បទ -

“ចត្តារោ បុគ្គលាតិ យថាវុត្តបដិបទាវិភាក្សេនេ ចត្តារោ
បដិបទ្គកបុគ្គលា, តំ បន បដិបទាវិភាកំ សធូរិហេតុចាយដលេហិ
នស្សេតុំ ‘តណ្ហាចរិតោ’តិអាទិ វុត្ត”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៦) -

វុត្តំ។ តត្ថ តណ្ហាចរិតោតិ តណ្ហាយ និព្វត្តិតំ ចរិតំ ឯតស្ស បុគ្គលស្សាតិ
តណ្ហាចរិតោ។ មន្តោតិ មន្តិយាយ អវិជ្ជាយ សមន្នាគតោតិ មន្តោ,
មោហាធិកបុគ្គលោ។ ឧទត្តោតិ ឧទអត្តោ, ឧទ្យាបញ្ញោតិ អត្តោ។ ឧទ្យាវំ ដលំ
នេតីតិ ឧទោ, កោ សោ? បរិចយោ, អត្តនិ និព្វត្តោតិ អត្តោ, ឧទោ អត្តោ យស្ស
បុគ្គលស្សាតិ ឧទត្តោតិ វចនត្តោ កាតញ្ញោ។

បឋមាយ បដិបទាយ ហេតុ នាម តណ្ហាចរិតតា, មន្តបញ្ញតា ច, ឧទាយោ
សតិទ្រិយំ, សញ្ញាសម្មិ ដលំ និយ្យានមេវ។ ទុតិយាយ បដិបទាយ ហេតុ នាម
តណ្ហាចរិតតា, ឧទត្តបញ្ញតា ច, ឧទាយោ វិរិយិទ្រិយំ។ តតិយាយ បដិបទាយ
ហេតុ នាម ទិដ្ឋិចរិតតា, មន្តបញ្ញតា ច, ឧទាយោ សមាធិទ្រិយំ។ ចតុតិយា
បដិបទាយ ហេតុ នាម ទិដ្ឋិចរិតតា, ឧទត្តបញ្ញតា ច, ឧទាយោ បញ្ញិទ្រិយន្តិ
ហេតុចាយដលានិ ទដ្ឋញ្ញានិ។

ឯត្ថ ច ទិដ្ឋិចរិតោ ឧទត្តោ បុគ្គលោ ឧគ្សជិតញ្ញោ នាម, ទិដ្ឋិចរិតោ មន្តោ ចេវ
តណ្ហាចរិតោ ឧទត្តោ ច វិបស្សិតញ្ញោ នាម, តណ្ហាចរិតោ មន្តោ បុគ្គលោ
នេយ្យោ នាម, តស្មា “តត្ថ ភគវា ឧគ្សជិតញ្ញស្ស បុគ្គលស្ស និស្សរណំ
នេសយតី”តិអាទិនា នយេន ឧគ្សជិតញ្ញអាទិវេនេយ្យត្ថយស្ស ភេទទស្សនេន
និស្សរណំ នេសយតិ, “អាទិនវញ្ញា និស្សរណញ្ញោ នេសយតិ, អស្សាទញ្ញា
អាទិនវញ្ញា និស្សរណញ្ញោ នេសយតី”តិ នេសទាវិភាកោ ទស្សិតោ។ “តត្ថ
ចតស្សោ បដិបទា”តិអាទិនា បដិបទាកេទទស្សនេន “តណ្ហាចរិតោ មន្តោ
បុគ្គលោ, តណ្ហាចរិតោ ឧទត្តោ បុគ្គលោ, ទិដ្ឋិចរិតោ មន្តោ បុគ្គលោ, ទិដ្ឋិចរិតោ

ឧទេត្តា បុគ្គលា"តិ ចតុដាភិទ្ធី តណ្ហាចរិតមន្ទាទិកំ បុគ្គលចតុក្កំ ទស្សិតន្តិ ទដ្ឋព្ភំ។

ឥនានិ ចតុហិ បដិបទាភិញ្ញាហិ ចតុដាភិទ្ធី តណ្ហាចរិតមន្ទចតុក្កំ អត្ថនយយោជនាយ ទុតិយាយ វិសយំ កត្វា ទស្សេតុំ “ឧកោ តណ្ហាចរិតា”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ តណ្ហាយ សមាធិបដិបក្ខត្តា តណ្ហាចរិតា មន្ទឧទត្តា ឧកោ បុគ្គលា សមថបុព្វដ្ឋមាយ វិបស្សនាយ ឧបនិស្សយំ លភិត្វា រាគវិរាគាយ មគ្គបញ្ញាយ និយ្យន្តិ ចេតោវិមុត្តិយា សេក្ខជលភាវាយ។ សម្មាទិដ្ឋិសហិតេនេវ សម្មាសមាធិនា និយ្យានំ ភវតិ, ន សម្មាសមាធិនា ឯវ, តស្មា ទិដ្ឋិចរិតា មន្ទឧទត្តា ឧកោ បុគ្គលា វិបស្សនាបុព្វដ្ឋមេន សមថេន អវិជ្ជាវិរាគាយ មគ្គបញ្ញាយ និយ្យន្តិ បញ្ញាវិមុត្តិយា អសេក្ខជលភាវាយាតិ ចត្តារោបិ បុគ្គលា ធុរិយាយេវ ភវន្តីតិ វុត្ថំ ហោតិ។

រាគវិរាគាយាតិ រញ្ជតីតិ រាគោ, សោវិរដ្ឋតិ ឯតាយាតិ វិរាគា, រាគស្ស វិរាគា រាគវិរាគា, តាយ រាគវិរាគាយ។ ចេតោតិ ចិត្តប្បកេទេន ច សមាធិ វុច្ចតិ យថា “ចិត្តំ បញ្ញាញា ភាវយ”ន្តិ (សំ. និ. ១.២៣, ១៩២; មិ. ប. ២.១.៩.)។ បដិប្បស្សន្តិវសេន បដិបក្ខតោវិមុច្ចតីតិ វិមុត្តិ, ចេតសា ចិត្តេន សមាធិនា វិមុច្ចតីតិ ចេតោវិមុត្តិ, ចេតោ ឯវ វាវិមុត្តិ ចេតោវិមុត្តិ, អនាគាមិជលសមាធិ។ អនាគាមិបុគ្គលា ហិ សមាធិស្មី បរិបូរការិកាយ ចេតោវិមុត្តិយា និយ្យាតិ។ អវិជ្ជាវិរាគាយាតិ អវិន្ទយំ កាយទុច្ចរិតាទីវិន្ទតីតិ អវិជ្ជា, វិន្ទយំ វា កាយសុចរិតាទី នវិន្ទតីតិ អវិជ្ជា និវុត្តនយេន។ វិរដ្ឋតិ ឯតាយាតិ វិរាគា, អវិជ្ជាយ វិរាគា អវិជ្ជាវិរាគា, តាយ អវិជ្ជាវិរាគាយ។ បកាវេហិ ជានាតីតិ បញ្ញា, វិមុច្ចតីតិ វិមុត្តិ, បញ្ញាយ វិមុច្ចតីតិ បញ្ញាវិមុត្តិ, បញ្ញា ឯវ វាវិមុត្តិ បញ្ញាវិមុត្តិ, អរហត្តជលបញ្ញា, តាយ បញ្ញាវិមុត្តិយា។

“តេសុ កតមេ បុគ្គលា កេន អត្ថនយេន ហាតញ្ចា” តិ វត្តញ្ចតោ “តត្ថ យេ សមថបុព្វដ្ឋមាហី” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ “ឧភោ តណ្ហាចរិតា” តិ អាទិនា វិភត្តេសុ បុគ្គលេសុ យេ ឧភោ តណ្ហាចរិតា មន្ទុឧទត្ថា បុគ្គលា សមថ... បេ... និយ្យន្តិ, តេ ឧភោ តណ្ហាចរិតា មន្ទុឧទត្ថា បុគ្គលា នន្ទិយាវដ្ឋេន នយេន ហាតញ្ចា កមេតញ្ចា នេតញ្ចា។ យេ ឧភោ ទិដ្ឋិចរិតា មន្ទុឧទត្ថា បុគ្គលា វិបស្សនា... បេ... សមថេន និយ្យន្តិ, តេ ឧភោ ទិដ្ឋិចរិតា មន្ទុឧទត្ថា បុគ្គលា សីហាវិក្កិឡិ តេន នយេន ហាតញ្ចា កមេតញ្ចា នេតញ្ចា តិ អត្ថោ។

៧. “តត្ថ ចតស្សោ បដិបទា” តិ អាទិនា ទេសនាហារេន ទុក្ខាបដិបទាកេនេន តណ្ហាចរិតមន្ទាទិកេនោ បុគ្គលា វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតោ, “តស្ស វិភត្តានន្តរំ ស្វាយំ ទេសនាហារោ កត្ថ សំវណ្ណាតព្កេ ធម្មេ កេនចិ អាការេន សម្ភវតី” តិ បុច្ឆិតព្ពការតោ “ស្វាយំ ហារោ កត្ថ សម្ភវតី” តិ អាទិមាហា។ នវមក្ខណាសម្បន្នស្ស សត្តា យំ ធម្មំ ទេសេតិ, តស្មី សំវណ្ណាតព្កេ ធម្មេ យា វីមសាទិកា សុតមយាទិកា តិ ស្សោ បញ្ញា វិភត្តា, តាហិ បញ្ញាហិ យេ ឧក្សដិតញ្ញាអាទយោ តយោ បុគ្គលា វិភត្តា, ឥតិ វិភត្តាការេន អយំ ទេសនាហារោ សត្តារា ទេសេតព្កេ ធម្មេ សម្ភវតី តិ ទដ្ឋញ្ញោ។

តត្ថ ស្វាយំ ហារោតិ ទេសនាហារេន បដិបទាវិភាកេន វេនេយ្យបុគ្គលវិភាកោ ទស្សិតោ, សោ អយំ ទេសនាហារោ។ កត្ថ សម្ភវតី តិ កត្ថ សំវណ្ណាតព្កេ ធម្មេ សំវណ្ណានាការេន សម្ភវតី តិ។ យស្សាតិ យោ សោ វេនេយ្យោ បច្ចន្តជាទីហិ អដ្ឋហិ អក្ខណេហិ វិមុត្តោ, សវនធារណាទីហិ ច សម្បត្តិហិ សមន្មាគតោ, តស្ស វេនេយ្យស្ស។ សត្តាតិ សទេវកំ លោកំ សាសតិ អនុសាសតីតិ សត្តា។ ធម្មន្តិ ទេសិតំ សំវណ្ណាតព្កំ ធម្មំ។ ទេសយតីតិ

សង្ខេបនយវិត្តាននយេហិ ភាសតិ។ អញ្ញតរោតិ ភកវតោ សាវកេសុ ឯវំ ធម្មំ
ទេសេតុំ សមត្តោ សាវកោ។ គរុជ្ឈានិយោតិ ការវស្ស ហ្វានភូតេហិ
សីលសុតចាតាទិគុណាវិសេសេហិ យុត្តោ មាណិកោ សទ្ធិហិតព្រាចនោ។
សព្វហ្មចារីតិ សមំ, សហ វា ព្រហ្មំ សត្តសាសនំ ចរតិ បដិបទ្ឋតីតិ
សព្វហ្មចារី។ សទ្ធិលភតិ “យោ សត្តោ ធម្មំ ទេសេតិ, សោ សត្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធោ
ហោតី”តិ សត្តរិ, “ស្វាគ្គាតោ វតាយំ ធម្មោ សាត្តោ សព្វញ្ញនោ
ឯកន្តបរិបុណ្ណោ ឯកន្តបរិសុទ្ធោ អត្តាវហោ ហិតាវហោ សុខាវហោ
ឈានមគ្គជលនិព្ពត្តកោ, អម្ពេហិ ច សទ្ធិហិតព្រា”តិ ទេសិតេ ធម្មេ ច
អចលសទ្ធិលភតិ, សទ្ធិហនំ អត្តនោ សន្តានេ បុណប្បនំ ឧប្បាទេតិ។ តថា “យោ
សាវកោ ធម្មំ ទេសេតិ, សោ សាវកោ សង្ខេបតោ វាវិត្តានតោ វា ធម្មំ ទេសេតុំ
សមត្តោ វត គរុជ្ឈានិយោ សព្វហ្មចារី មាណិកោ សទ្ធិហិតព្រាចនោ”តិ ទេសកេ
សាវកេ ច “តាទិសេន សាវកេន ទេសិតោ យោ ធម្មោ, សោ ធម្មោ សាត្តោ
សព្វញ្ញនោ ឯកន្តបរិបុណ្ណោ ឯកន្តបរិសុទ្ធោ អត្តាវហោ ហិតាវហោ
សុខាវហោ ឈានមគ្គជលនិព្ពត្តកោ, អម្ពេហិ ច សទ្ធិហិតព្រា”តិ សាវកេន
ទេសិតេ ធម្មេ ច សទ្ធិ សទ្ធិហនំ អត្តនោ សន្តានេ បុណប្បនំ ឧប្បាទេតីតិ អត្តោ។

តត្ថាតិ តស្មី សទ្ធិហិតព្រេ សត្តារា ទេសិតេ ធម្មេ ចេវ សាវកេន ទេសិតេ ធម្មេ
ច សទ្ធិហន្តស្ស វេនេយ្យស្ស យាវីមំសា, វីមំសន្តស្ស យា ឧស្សហនា,
ឧស្សហន្តស្ស យា តុលនា, តុលយន្តស្ស យា ឧបបរិក្ខា, សា អយំ វីមំសាទិកា
បញ្ញា សទ្ធានុសារេន បវត្តនតោ សុតមយំ បញ្ញា នាម។ តត្ថ វីមំសនំ វីមំសា,
ចាឡិយា, ចាឡិអត្តស្ស ច វីមំសា។ វីមំសតីតិ វាវីមំសា, បទំ បទន្តរេន, បទត្ថំ
បទត្តន្តរេន វិចារណកា បញ្ញា។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ ឧស្សហនាទិសុបិ
ការសាធនកត្តសាធនានិ កាតព្វានិ។ ឧស្សហនា ច ឧស្សហេន ឧបត្ថម្ភិកា
ធម្មស្ស ធារណបរិចយសាទិកា បញ្ញា ច, នវីរិយំ, ឯត្ថ ច យា សុតមត្តេយវ

បវត្តា, វីមសាធិការំ អប្បត្តា និវត្តា, សា សុតមយី បញ្ញា ន ហោតិ។ យា ច
សុត្វា វីមសិត្វា ឧស្សហនាធិការំ អប្បត្តា និវត្តា, យា ច សុត្វា វីមសិត្វា
ឧស្សហិត្វា តុលនាធិការំ អប្បត្តា និវត្តា, យា ច សុត្វា វីមសិត្វា ឧស្សហិត្វា
តុលយិត្វា ឧបបរិក្ខនការំ អប្បត្តា និវត្តា, សាបិ បញ្ញា ន សុតមយី បញ្ញា
ហោតីតិ ទដ្ឋញ្ញា។ យា បន សុត្វា សទ្ធិហន្តស្ស វីមសា, វីមសន្តស្ស ឧស្សហនា,
ឧស្សហន្តស្ស តុលនា, តុលយន្តស្ស ឧបបរិក្ខា ហោតិ, អយំ សុតមយី បញ្ញា
នាម ហោតីតិ ទដ្ឋញ្ញា។

សុតមយី បញ្ញា អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ពេហិ ច ញាតា, “កតមា ចិន្តាមយី
បញ្ញា” តិ វត្តត្ថការតោ សុតមយី យា បញ្ញាយ វិភជនានន្តរំ ចិន្តាមយី បញ្ញំ
វិភជិតំ “តថា សុតេន និស្សយេនា” តិ អាទិមាហា។ តត្ថ សុតន្តិ សុយ្យតេ
បរិយត្តិ ធម្មោតិ សុតោ, សវនំ បរិយត្តិ ធម្មស្សាតិ វា សុតំ, ធុរិ ធម្មិ សុតំ។
និស្សយេន ឧបនិស្សយាតិ អត្តោ។ ឥត្ថម្ហតុលក្ខណោ ចេតំ “សុតេន
និស្សយេនា” តិ ករណាវចនំ។ ឯត្ថ បន “ឥទំ ចាណាតិ ចាតាធិវិរមនំ
សីលនដ្ឋេន សីលំ, អយំ ឯកគ្គតា សមាទហនដ្ឋេន សមាធិ, ឥមាធិ ភូតុចាទាធិ
រុប្បនដ្ឋេន រូចាធិ, ឥមេ ជស្សនយោ នមនដ្ឋេន នាមាធិ, ឥមេ រូចាទយោ បញ្ច
ធម្មា វាសដ្ឋេន ខន្ធា” តិ តេសំ តេសំ ធម្មានំ បិឡនាធិសការស្ស វីមសនាភូតា
បញ្ញា វីមសា នាម។ តេសំយេវ សីលសមាធិអាធិនំ សីលតិ បតិជ្ឈហតិ ឯត្តាតិ
សីលន្តិអាធិវចនតំ បុច្ឆិត្វា សភាគលក្ខណាវសបច្ចុបដ្ឋានបទដ្ឋានានំ តុលេត្វា
វិយ គហណាបញ្ញា តុលនំ នាម។ តេសំយេវ សីលសមាធិអាធិនំ ធម្មានំ
សការវលក្ខណំ អវិជហិត្វា
អនិច្ចតាធុក្ខតាធិនមនរុប្បនាធិសប្បច្ចយសម្ពុតាធិអាការេ វិតក្កេត្វា
ឧបបរិក្ខណាបញ្ញា ឯវ ឧបបរិក្ខា នាមាតិ វិសេសតោ ទដ្ឋញ្ញា។ សុតធម្មស្ស
ធារណាបរិចយវសេន បវត្តនតោ សុតមយី បញ្ញា ឧស្សហនា ជាតាវិយ ន

ចិន្តាមយី បញ្ញា ចិន្តិតស្ស ធារណាបរិចយវសេន អប្បវត្តនតោតិ
“ឧស្សហនា”តិ ន វុត្ថំ។

សុតមយី បញ្ញា ចេវ ចិន្តាមយី បញ្ញា ច អាចរិយេនវិភត្តា, អម្ពេហិ ច
ញាតា, “កតមា ភាវនាមយី បញ្ញា”តិ វត្តព្ភភាវតោ ការណាភូតានំ ទិដ្ឋំ
សុតមយីចិន្តាមយីបញ្ញានំ ឧស្សនានន្តំ ជលភូតំ ភាវនាមយី បញ្ញាវិភជន្តោ
“ឥមាហិ ទិដ្ឋិហិ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ ឥមាហិ ទិដ្ឋិហិ បញ្ញាហិតិ
សុតមយីចិន្តាមយីបញ្ញាហិ ការណាភូតាហិ។ សុតមយីបញ្ញាយ វា
ចិន្តាមយីបញ្ញាយ វា ឧភយត្ថ វា ឋិតោយេវ យោការចរោ វិបស្សនំ អារកតីតិ។
មនសិការសម្បយុត្តស្សាតិ រូចារូបេសុ បរិគ្គហានិវសេន សង្ខារេសុ
អនិច្ចតានិវសេន មនសិការេន សម្មា បការេហិ យុត្តប្បយុត្តស្ស។
ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិកម្ពីវិភរណាវិសុទ្ធិមគ្គាមគ្គញាណឧស្សនិវិសុទ្ធិ-
បដិបទាញាណឧស្សនិវិសុទ្ធិសម្មាទនេនវិបស្សនំ ឧស្សក្កន្តស្ស
យោការចរស្ស សន្តានេ ញាណឧស្សនិវិសុទ្ធិសង្ខាតំ យំ អរិយមគ្គញាណំ
និព្វានាម្ពណឧស្សនភូមិយំ វា ភាវនាភូមិយំ វា ឧប្បជ្ជតិ, អយំ ភាវនាមយី
បញ្ញាតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ យទិបិ បឋមមគ្គញាណំ បឋមំ និព្វានឧស្សនតោ
“ឧស្សន”ន្តិ វុត្ថំ, ភាវនាវសេន បន បវត្តនតោ “ភាវនាមយី បញ្ញា”តិ វេទិតព្ពំ។
ឧស្សនភូមីតិ បឋមមគ្គជលានិ, សេសានិ “ភាវនាភូមី”តិ វុច្ឆន្តិ។

៨. អម្ពាភាចរិយ តុម្ពេហិ “យស្ស សត្តា វា”តិអាទិនា សុតមយីបញ្ញាទិកា
វិភត្តា, ឯវំ សតិ សុតេនវិនា ចិន្តាមយី បញ្ញា នាម ន ភវេយ្យ,
មហាពោធិសត្តានំ បន សុតេនវិនា ចិន្តាមយី បញ្ញា ហោត្វេវាតិ ចោទនំ
មនសិ កត្វា តស្មី សង្កហេត្វា បការន្តរេនវិភជិតំ
“បរតោឃោសា”តិអាទិមាហ។

តត្ថ បរតោឃោសាតិ បរតោ បរត្ថោ ទេសនាឃោសោ បច្ឆយោ ឯតិស្សាតិ
បរតោឃោសា។ បច្ឆត្ថសមុដ្ឋិតាតិ បតិវិសុំ អត្ថនិយេវ សមុដ្ឋិតា។
យោនិសោមនសិកាវាតិ តេសំ តេសំ ចិន្តេតព្ពានំ រូបាទីនំ ធម្មានំ
រុប្បននមនាទិសភាវបរិក្កល្លាណាទិនា ឧចាយេន បរត្ថមនសិកាវា ចិន្តាមយី
បញ្ញា នាម, ឥមិនា សាវកាបិ សាមញ្ញតោ គហិតា, តថាបិ
ឧក្សជិតញ្ញអាទិនំយេវ វុត្ថត្តា សាវកា ឥធ គហិតា, តស្មា បុរិមនយោ
យុត្តតរោ។ បរតោតិ ធម្មទេសកតោ បរត្ថេន ធម្មទេសនាឃោសេន ហេតុនា
យំ ញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ឆត្ថសមុដ្ឋិតេន, យោនិសោមនសិកាវេន ច ហេតុនា យំ
ញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, អយំ ភាវនាវសេន បរត្ថេនតោ ភាវនាមយី បញ្ញា នាម,
ឥមិនា សាវកាបិ សាមញ្ញតោ គហិតា, តថាបិ ឧក្សជិតញ្ញអាទិនំយេវ វុត្ថត្តា
សាវកា ឥធ គហិតា, តស្មា បុរិមនយោ យុត្តតរោ។ បរតោតិ ធម្មទេសកតោ
បរត្ថេន ធម្មទេសនាឃោសេន ហេតុនា យំ ញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ឆត្ថសមុដ្ឋិតេន,
យោនិសោមនសិកាវេន ច ហេតុនា យំ ញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, អយំ ភាវនាវសេន
បរត្ថេនតោ ភាវនាមយី បញ្ញា នាមាតិ វិភជិត្វា បណ្ឌិតេហិ ព្រាយ្យាតិ វិត្តាវេន
គម្ពីរត្ថំ ញាតុំ ឥច្ឆន្តេហិ “ឯវំ បដិបទាវិកាគេនា” តិអាទិនា (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៩)
អដ្ឋកថាវចនេន ជានិតត្តោ។

សុតមយីបញ្ញាទិកា តិស្សោ បញ្ញា អាចរិយេន នាឆានយេហិ វិភត្តា,
អម្ពេហិ ច ញាតា, “តាសុ យស្ស ឯកា វា ទ្វេ វា បញ្ញា អត្ថិ, សោ បុគ្គលោ
កោនាមោ, យស្ស ឯកាបិ នត្ថិ, សោ បុគ្គលោ កោនាមោ” តិ បុច្ឆិតព្ពការតោ
យស្ស អយំ បញ្ញា, ឥមា វា អត្ថិ, សោ បុគ្គលោ ឥត្ថន្នាមោ, យស្ស នត្ថិ, សោ
បុគ្គលោ ឥត្ថន្នាមោតិ បដិបទាបញ្ញាប្បភេទេន បុគ្គលំ វិភជិតុំ “យស្ស
ឥមា” តិអាទិ វុត្ថំ។

តត្ថ យស្ស អតិទិក្ខបញ្ញាស្ស សុតមយី បញ្ញា ចេវ ចិន្តាមយី បញ្ញា ច ឥមា
ទ្វេ បញ្ញា អត្ថិ, អយំ អតិទិក្ខបញ្ញា ឧទ្ទេសមត្តនេវ ជាននតោ ឧគ្គដិតញ្ញ
នាម។ យស្ស នាទិទិក្ខបញ្ញាស្ស ឧទ្ទេសនិទ្ទេសេហិ សុតមយី បញ្ញា អត្ថិ,
ចិន្តាមយី បញ្ញា នត្ថិ, អយំ នាទិទិក្ខបញ្ញា ឧទ្ទេសនិទ្ទេសេហិ ជាននតោ
វិបញ្ចិតញ្ញ នាម។ យស្ស មន្តបញ្ញាស្ស ឧទ្ទេសនិទ្ទេសេហិ នេវ សុតមយី បញ្ញា
អត្ថិ, ន ចិន្តាមយី បញ្ញា ច, អយំ មន្តបញ្ញា ឧទ្ទេសនិទ្ទេសបដិទ្ទេសេហិ
ជាននតោ និវេសេសវិត្តារទេសនាយ នេតព្ពតោ នេយ្យា នាមាតិ។
អដ្ឋកថាយំ បន “ឥទានិ យទត្ថំ ឥមា បញ្ញា ឧទ្ធជា, តមេវ វេនេយ្យបុគ្គលវិភាគំ
យោជេត្វា ទស្សេតុំ ‘យស្ស’ តិអាទិ វុត្ថ” ត្ថិអាទិ (នេត្ថិ. អដ្ឋ. ៨) វុត្ថំ។

៩. “តត្ថ ភគវា ឧគ្គដិតញ្ញាស្ស” តិអាទិនា ទេសនំ វិភាវេតិ, “តត្ថ ចតស្សោ
បដិបទា” តិអាទិនា បដិបទាវិភាគេហិ, “ស្វាយំ ហារោ” តិអាទិនា
ញាណវិភាគេហិ ច ទេសនាភាជនំ វេនេយ្យត្ថយំ អាចរិយេន វិភត្តំ, អម្ពេហិ ច
ញាតំ, “យាយ ទេសនាចាឡិយា ទេសនាហារំ យោជេតុំ បុព្វេ ‘ធម្មំ វោ, ភិក្ខុវេ,
ទេសេស្សមី’ តិអាទិនា ទេសនាហារស្ស វិសយភាវេន យា ចាឡិទេសនា
និក្ខិត្តា, សា ចាឡិទេសនា ទេសនាហារេន និទ្ធាវិភេសុ អស្សនាទីសុ អត្ថេសុ
កិមត្ថំ ទេសយតី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឥមំ អត្ថំ ទេសយតី” តិ និយមេត្វា ទស្សេតុំ
“សាយំ ធម្មទេសនា” តិអាទិ អារទ្ធី។

តត្ថ សាយំ ធម្មទេសនាតិ យា ធម្មទេសនា អាទិកល្យាណាទិកា បុព្វេ
ទេសនាហារស្ស វិសយភាវេន និក្ខិត្តា, សាយំ ធម្មទេសនា អស្សនាទីសុ
កិមត្ថំ ទេសយតីតិ កថេតុកាមតាយ បុច្ឆតិ, បុច្ឆិត្វា “ចត្តារិ សច្ចានិ
ទេសយតី” តិ វិស្សន្នេតិ, តានិ សរូបតោ ទស្សេតុំ “ទុក្ខំ សមុទយំ និរោធំ មគ្គ” ត្ថិ

វុត្តំ។ បវត្តិបវត្ត កនិវត្តិនិវត្តនុបាយការេន អវិបវត្តការេតា “សច្ចានិ”តិ
វុត្តានិ។

យស្សំ ទេសនាយំ សច្ចានិ ទេសនាហារេន និទ្ទាវិតានិ, សា ទេសនា ចត្តាវិ
សច្ចានិ ទេសយតីតិ យុត្តំ ហោតុ។ យស្សំ ទេសនាយំ អស្សាទានយោ និទ្ទាវិតា,
សា ទេសនា ចត្តាវិ សច្ចានិ ទេសយតីតិ ន សក្កា វុត្តំ។ ហោជ្ជា ច អស្សាទានយោ
និទ្ទាវិតា, តស្មា “អស្សាទានយោ”តិបិ វុត្តព្ពន្ធិ ហោទនំ មនសិ កត្វា “អាទីនវោ
ជលញ្ច ទុក្ខ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ ទេសនាហារេន សំវណ្ណានានយេន ទេសនាយំ
និទ្ទាវិតោ អាទីនវោ ចេវ ជលញ្ច ទុក្ខសច្ចំ ហោតិ, អស្សាទោ សមុទយសច្ចំ,
និស្សរណំ និរោធសច្ចំ, ឧបាយោ ចេវ អាណាត្តិ ច មគ្គសច្ចំ ហោតិ, តស្មា “ចត្តាវិ
សច្ចានិ ទេសយតី”តិ វុត្តព្ពមេវាតិ។

តណ្ហាវុជ្ជា តេភូមកធម្មា ទុក្ខំ, តេ ច អនិច្ចាទីហិ បិធឿតត្តា អាទីនវោយេវ។
ជលន្តិ ទេសនាយ ជលំ លោកិយំ, ន លោកុត្តរំ, តស្មា ទុក្ខន្តិ វុត្តព្ពមេវ។
អស្សាទោតិ តណ្ហាស្សាទស្ស គហិតត្តា “អស្សាទោ សមុទយោ”តិ ច វុត្តព្ពំ។
អស្សាទេកេនេសោ ទុក្ខមេវ, អស្សាទេកេនេសោ ទុក្ខញ្ចេវ សមុទយោ ច។ សហ
វិបស្សនាយ អរិយមគ្គោ ច ភគវតោ អាណាត្តិ ច ទេសនាយ ជលានិគមស្ស
ឧបាយការេតា “ឧបាយោ, អាណាត្តិ ច មគ្គោ”តិ វុត្តំ, និស្សរណាកេនេសោបិ
មគ្គោតិ ទដ្ឋញ្ចេ។ “ឥមានិ ចត្តាវិ សច្ចានិ យា ទេសនាវិសេសតោ ទេសយតិ,
កតមា សា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តាវិសេសំ និយមេត្វា ទស្សេតុ “ឥមានិ ចត្តាវិ សច្ចានិ
ឥទំ ធម្មចក្ក”ន្តិវុត្តំ។ ឥទំ វុច្ឆមាទំ ធម្មចក្កំ ឥមានិ ចត្តាវិ សច្ចានិ វិសេសតោ
ទេសយតីតិ យោជនា កាតញ្ចា។

“យា ទេសនា ឥមានិ ចត្តាវិ សច្ចានិ វិសេសតោ ទេសយតិ, តស្សា
ទេសនាយ ធម្មចក្កការំ កី ភគវា អាហា”តិ វុត្តព្ពការេតា “យថាហ

ភគវា"តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ "ជាតិបិ ទុក្ខា"តិអាទិវចនតោ (មហាវ. ១៤) តណ្ហាវដ្ឋំ
ជាតិអាទិកំ តេភូមកធម្មជាតំ ទុក្ខស្ស អធិដ្ឋានភាវេន, ទុក្ខទុក្ខាទិភាវេន ច
"ទុក្ខ"ន្តិ វុត្តំ។ មេតិ មយា បវត្តិតន្តិ យោជនា។ ភិក្ខុវេតិ សវនេ ឧស្សហំ ជនេតុំ
អាលបតិ។ ពារាណសីយន្តិ ពារាណសីនគរស្ស អវិទូរេ។ ឥសិបតនេតិ
សីលក្ខន្ធានីនំ ឥសនតោ គវេសនតោ "ឥសី"តិ វោហរិតានំ បច្ចេកពុទ្ធានំ
បតនដ្ឋានេ។ មិគទាយេតិ មិគានំ អភយទានដ្ឋានេ ការិតេ អស្សមេវ។

អនុត្តរន្តិ ឧត្តរិតរាភាវេន អនុត្តរំ អនតិសយំ។ ធម្មចក្កន្តិ សតិបដ្ឋានាទិកេ
សភាវធារណាទិនា អត្ថន ធម្មា ចេវ បវត្តនជ្ជន ចក្កញាតិ ធម្មចក្កំ។
អប្បជីវត្តិយន្តិ អប្បជិសេធនីយំ។ កស្មា? ជនកស្ស ភគវតោ ធម្មិស្សវត្ថា
សម្មាសម្ពុទ្ធត្ថា, ជញ្ញាស្ស ច អនុត្តរត្ថា កោណ្ឌញ្ញាទិនញ្ជោវ
អជ្ឈារសព្វាហ្មកោដិយា ច ចតុសច្ចបដិវេធសាធនតោ ច។ "កេន
អប្បជីវត្តិយ"ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្ថា "សមណោ វា"តិអាទិមាហា។ តត្ថ សមណោនាតិ
បព្ពដ្ឋមត្ថបគតេន។ ព្រាហ្មណោនាតិ ជាតិព្រាហ្មណោន។ បរមត្ថានញ្ចិ
សមណាព្រាហ្មណានំ បដិសេធនេ ចិត្តប្បាទានុប្បជ្ជនម្បិ នត្តិ។ ទេវេនាតិ
ធនកាមាវចរទេវេន។ ព្រាហ្មនាតិ រូបព្រាហ្មា គហិតា។ "សមណោ វា ...បេ....
ព្រាហ្មនា"តិ ឯត្ថកមេវ អវត្ថា "កេនជី"តិ វុត្តវចនេន
អវសេសខត្តិយគហបតិបរិសជនា សង្កហិតា។ តស្មា
ខត្តិយព្រាហ្មណគហបតិសមណាចាតុមហារាជិកតាវតីសមាព្រាហ្មបរិសា
អជ្ឈិធាបិ បដិសេធនុំ អសមត្ថាយេវាតិ វេទិតញ្ចា។ លោកស្មិន្តិ សត្តសមូហេ
ធម្មចក្កាធាវេ។

"ទ្វាទស បទានិ សុត្ត"ន្តិ កាថានុរូបំ ធម្មចក្កសុត្តេ បទានិ វិភជន្តោ "តត្ថ
អបរិមាណា"តិអាទិមាហា។ តត្ថ តត្ថាតិ ធម្មចក្កទេសនាយំ (សំ. និ. ៥.១០៨១;

មហាវ. ១៣ អាធម្មោ; បដិ. ម. ២.៣០)។ “អបរិមាណា អក្ខរា អបរិមាណា
បទា” តិ អវត្ថា “អបរិមាណា បទា អបរិមាណា អក្ខរា” តិ ឧប្បដិចាជិវចនេហិ
យេតុយ្យេន បទសង្កហិតានីតិ ធស្សេតិ។ បទា, អក្ខរា, ព្យញ្ញនាតិ ច
លីង្កិបល្លាសានីតិ ធម្មញ្ញានិ។ ឯតស្សេវ អត្ថស្សតិ វត្ថុញ្ញាការស្ស
ចតុសច្ចសង្ខាតស្ស អត្ថស្សេវ សង្ខាសនា បកាសនា បកាសនាការោ
បញ្ញត្តាការោតិ អាការវន្តអាការសម្ពន្ធ សាមិវចនំ។ សង្ខាសនាការោតិ ច
សង្ខាសនីយស្ស អត្ថស្ស អាការោ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ ឥតិបីតិ ឥតិ
ឥមិនា បការេនបិ, ឥមិនា បការេនបិ ឥទំ ជាតិអាទិកំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចន្តិ
វេទិតព្ពំ។

អយន្តិ កាមតណ្ហាទិភេទា អយំ តណ្ហា។ ទុក្ខសមុទយោតិ
ទុក្ខនិព្វត្តនស្ស ហេតុការតោ ទុក្ខសមុទយោ។ អយន្តិ សព្វសង្ខតតោ និស្សជា
អយំ អសង្ខតា ធាតុ។ ទុក្ខនិរោធាតិ ជាតិអាទិប្បភេទស្ស ទុក្ខស្ស
អនុប្បាទននិរោធបច្ចយត្តា ទុក្ខនិរោធា។ អយន្តិ សម្មាទិដ្ឋាទិកោ អដ្ឋង្គិកោ
អរិយោ មគ្គោ។ ទុក្ខនិរោធភូតំ និព្វានំ អារម្មណាករណាវសេន គតត្តា,
ទុក្ខនិរោធប្បត្តិយា បដិបទាការតោ ច ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា។ សេសំ
វុត្ថនយមេវ។

“តត្ថ អបរិមាណា” តិអាទិនា ព្យញ្ញនបទអត្ថបទានិវិភជិត្វា តេសំ
អញ្ញមញ្ញំវិសយិវិសយភាវេន សម្ពន្ធការំ ធស្សេតុំ “តត្ថ ភគវា អក្ខរេហិ
សង្ខាសេតី” តិអាទិ វុត្ថំ។ អថ វា ភគវា កី សាមញ្ញេហិ អក្ខរាធិហិ សង្ខាសេតិ វា
បកាសេតិ វា, ឧទាហុ យថាវហំ សង្ខាសេតិ បកាសេតីតិអាទិវិចារណាយ
សម្ពវតោវិសយិវិសយភាវេន សម្ពន្ធការំ និយមេត្វា ធស្សេតុំ “តត្ថ ភគវា
អក្ខរេហិ សង្ខាសេតី” តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ “អក្ខរេហិ សង្ខាសេតី” តិ កស្មា ឯវំ

វុត្តំ, នន្ទ “ទុក្ខសច្ច”ន្តិអាទីសុ បទេនេវ ទុក្ខសច្ចត្ថត្ថាទិកោ សង្គាសិតញោតិ?
 សច្ចំ, បទាវយវស្ស បន អក្ខរស្ស គហណាមុខេនេវ អក្ខរសមុទាយស្សបិ
 បទស្ស គហណំ ហោតិ, បទេ គហិតេ ច ទុក្ខសច្ចត្ថាទិការពោធា ហោតេវ,
 ឯវំ សតិ បទេនេវ សិជ្ឈនតោ អក្ខរេវិសុំ ន គហិតញោតិ? ន,
 ទុក្ខសច្ចត្ថាទិការពោធស្ស វិសេសុប្បត្តិការតោ។ ទុ-៩តិ អក្ខរេន ហិ
 អនេកុបទ្ធវាជិជ្ជានភាវេន កុច្ឆិតត្ថោ គហិតោ, ១-៩តិ អក្ខរេន
 ធុវសុភសុខត្ថការវិវេហន តុច្ឆត្ថោតិ ឯវមាទិការពោធស្ស វិសេសុប្បត្តិ
 ភវតិ។ តេន វុត្តំ “បទត្ថគហណាស្ស វិសេសាធានំ ជាយតី”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៩)។
 បទបរិយោសានេ វាក្យបរិយោសាណភាវតោ អក្ខរេហិ សំខិត្តេន ធិបិយមាណោ
 អត្ថោ បទេហិ បកាសិតោវាតិ វុត្តំ “បទេហិ បកាសេតី”តិ។
 វាក្យបរិយោសានេ បន សង្គាសិតោ បកាសិតោ អត្ថោ វិវិតោ វិវេជា
 កតោវាតិ វុត្តំ។ “ព្យញ្ញនេហិ វិវតី”តិ។ បកាវេហិ ច វាក្យភេទេ កតេ សោ
 អត្ថោ វិភត្តោ នាមាតិ វុត្តំ “អាគារេហិ វិភជតី”តិ។ វាក្យាវយវានំ បទានំ
 បច្ឆេកំ និព្វេនវិភាគេ កតេ សោ អត្ថោ ចាកដោ កតោវាតិ វុត្តំ “និវុត្តិហិ
 ឧត្តានិករោតី”តិ។ កតនិព្វេនេហិ វាក្យាវយវេហិ វិត្ថាវសេន និវសេសតោ
 ទេសិតេហិ វេនយ្យសត្តានំ ចិត្តេ បរិសមន្តតោ តោសនំ ហោតិ,
 បញ្ញាតេជនញោតិ អាហ “និទ្ទេសេហិ បញ្ញាបេតី”តិ។

“ភគវា អក្ខរេហិ សង្គាសេតី”តិអាទីសុ “ភគវា ឯវា”តិ វា “អក្ខរេហិ ឯវា”តិ
 វា អវធារណោ យោជិតេ “សាវកោ ន សង្គាសេតិ, បទាទីហិ ន សង្គាសេតី”តិ
 អត្ថោ ភវេយ្យ, សាវកោ ច សង្គាសេតិ, បទាទីហិ ច សង្គាសេតិ។ កត្ត
 អវធារណំ យោជេតព្ពន្ធិ ចេ? “ភគវា អក្ខរេហិ សង្គាសេតិយេវា”តិ អវធារណំ
 យោជេតព្ពន្ធ។ ឯវញ្ញិ សតិ សាវកេន សង្គាសិតោ វា បទាទីហិ សង្គាសិតោ វា
 អត្ថោ សង្គហិតោ ហោតិ។ អត្ថបទានញោ អក្ខរាទិណាវិសយតា សិទ្ធា

ហោតិ។ តេន ឯកានុសន្និកេ សុត្តេ ធម្មេវ អត្ថបទានិ និទ្ទាវេតញ្ចានិ,
អនេកានុសន្និកេ សុត្តេ អនុសន្និកេនេនវិសុំវិសុំ ធម៌ អត្ថបទានិ
និទ្ទាវេតញ្ចានិ។

“ធម្មេ ព្យញ្ញនបទេសុ កតមេន ព្យញ្ញនបទេន កតមំ កិច្ចំ សាធនី” តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឥមិនា ឥទំ កិច្ចំ, ឥមិនា ឥទំ កិច្ចំ សាធនី” តិ និយមេត្វា ទស្សេតុំ
“តត្ថ ភគវា អក្ខរេហិ ច បទេហិ ច ឧក្សរេតី” តិ អាទិមាហ។ តត្ថ តត្ថាតិ
អក្ខរាទីសុ ព្យញ្ញនបទេសុ។ ឧក្សរេតី តិ ឧក្សរេតី កិច្ចំ សាធនី តិ អត្ថោ។
កិញ្ចាបិ ទេសនាវ ឧក្សរេតី កិច្ចំ សាធនី, ភគវា បទេ ទេសនាជនកត្តា
ឧក្សរេតី កិច្ចំ សាធនី តិ វុច្ឆតិ។ សេសេសុបិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋញ្ចោ។

“ឧក្សរេតី កិច្ចសាធនី ទេសនាយេវ កិវិបញ្ចនវិត្តារណា កិច្ចសាធនី កា
ទេសនាជនកត្តា, ឧទាហរិសុំវិសុំ កិច្ចសាធនី អញ្ញា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា វតោវិសុំ
វិសុំ កិច្ចសាធនី អញ្ញា ទេសនាតិ និយមេត្វា ទស្សេតុំ “តត្ថ ឧក្សរេតី
អាទី” តិ អាទិមាហ។ អថ វា “កតមា ឧក្សរេតី, កតមា វិបញ្ចនា, កតមា
វិត្តារណា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា វុត្ថំ “តត្ថ ឧក្សរេតី អាទី” តិ អាទិ។ តត្ថ តត្ថាតិ
ឧក្សរេតី កិច្ចសាធនី សុ ទេសនាសុ។ ឧក្សរេតី តិ ឧក្សរេតី កិច្ចសាធនី
ទេសនា អាទិទេសនា ហោតិ។ វិបញ្ចនា តិ វិបញ្ចន កិច្ចសាធនី ទេសនា
មជ្ឈេទេសនា ហោតិ។ វិត្តារណា តិ វិត្តារណ កិច្ចសាធនី ទេសនា
បរិយោសានទេសនា ហោតី តិ អត្ថោ ទដ្ឋញ្ចោ។

“ឧក្សរេតី ឧទ្ទិសិយមា បរិយត្តិ អត្ថក្ខតោ ធម្មវិនយោ កតមំ បុគ្គលំ
វិនេតិ, វិបញ្ចនាយ ឧទ្ទិសិយមា បរិយត្តិ អត្ថក្ខតោ ធម្មវិនយោ កតមំ
បុគ្គលំ វិនេតិ, វិត្តារិយ ឧទ្ទិសិយមា បរិយត្តិ អត្ថក្ខតោ ធម្មវិនយោ
កតមំ បុគ្គលំ វិនេតិ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “សោយំ ធម្មវិនយោ” តិ អាទិមាហ។

អដ្ឋកថាយំ បន “ឯវំ ‘អក្ខរេហិ សង្គាសេតិ’ តិអាទិនំ ធន្នំ ព្យញ្ជនបទានំ ព្យាចារំ
ធស្សេត្វា ឥទានិ អត្ថបទានំ ព្យាចារំ ធស្សេត្តំ ‘សោយំ ធម្មវិនយោ’ តិអាទិ វុត្ត” ត្ថិ
(នេត្តិ. អដ្ឋ. ៩) វុត្តំ។

តត្ថ ឧក្សដិយន្តោ ឧទ្ទិសិយមាណោ ឧទ្ទេសបរិយត្តិអត្តក្ខតោ សោ អយំ
ធម្មវិនយោ ឧក្សដិកញ្ញបុគ្គលំ វិនេតិ, តេន ឧក្សដិកញ្ញោ នោ បុគ្គលស្ស
វិនយនេន នំ ឧក្សដិយន្តំ ឧទ្ទិសិយមានំ ឧទ្ទេសបរិយត្តិអត្តក្ខតំ វិនយំ
“អាទិកល្យាណោ” តិ អាហុ។ វិបញ្ចិយន្តោ និទ្ទិសិយមាណោ
និទ្ទេសបរិយត្តិអត្តក្ខតោ សោ អយំ ធម្មវិនយោ វិបញ្ចិតញ្ញបុគ្គលំ វិនេតិ, តេន
វិបញ្ចិតញ្ញបុគ្គលស្ស វិនយនេន នំ វិបញ្ចិយន្តំ និទ្ទិសិយមានំ
និទ្ទេសបរិយត្តិអត្តក្ខតំ វិនយំ “មជ្ឈេកល្យាណោ” តិ អាហុ។ វិត្ថាវិយន្តោ
បដិនិទ្ទិសិយមាណោ បដិនិទ្ទេសបរិយត្តិអត្តក្ខតោ សោ អយំ ធម្មវិនយោ នេយ្យំ
បុគ្គលំ វិនេតិ វិនយនំ ជនេតិ, តេន នេយ្យស្ស បុគ្គលស្ស វិនយនេន នំ
វិត្ថាវិយន្តំ បដិនិទ្ទិសិយមានំ បដិនិទ្ទេសបរិយត្តិអត្តក្ខតំ វិនយំ
“បរិយោសានកល្យាណោ” តិ អាហុ តិ យោជនត្ថោ តិ ទដ្ឋព្ភោ។

អថ វា “អក្ខរេហិ សង្គាសេតិ” តិអាទិនា ធន្នំ បទានំ ព្យាចារោ ធស្សេតោ, ឯវំ
សតិ អត្ថោ និព្យាចារោ សិយា, អត្ថោ ច និប្បវិយាយតោ សព្វាចារោយេវា តិ
ចោទនំ មនសិ កត្វា អាហា “សោយំ ធម្មវិនយោ” តិអាទិ។ ឯតេន អត្ថោយេវ
មុខ្យតោ វេនេយ្យត្ថយស្ស វិនយនកិច្ចំ សាធនិ, អត្តវាចកោ បន សន្នោ
ហិម្ពបចារតោ វេនេយ្យត្ថយស្ស វិនយនកិច្ចំ សាធនិ តិ ធស្សេតិ។
បទបរមស្ស បន សច្ចប្បដិវេធស្ស បតិដ្ឋានាការតោ សោ ឥធន វុត្តោ។
សេក្ខគ្គហណោន វា កល្យាណបុគ្គលស្ស វិយ នេយ្យគ្គហណោន បទបរមស្ស
បុគ្គលស្សាបិ គហណំ ទដ្ឋព្ភំ។ អក្ខរេហិតិអាទិសុ ករណាត្ថោ ករណាវចនំ, ន

ហេតុត្ត។ អក្ខរាធិនញ្ញា ឧក្សជនាធិនិ បយោជនាធិយេវ ហោត្តិ, ន ឧក្សជនាធិនំ
អក្ខរាធិនិ បយោជនាធិតិ “អន្នេន វសតិ” តិអាធិសុរិយ ន ហេតុអត្ថោ
គហេតត្តោ។ តត្ថ ហិ អន្នេន ហេតុនា វសតិ, វសនេន ហេតុនា អន្នំលទ្ធន្តិ
វសនកិរិយាយ ដលំ វសនកិរិយាយ ហេតុភាវេន គហិតំ។ “អន្នេសនេន
វសតិ” តិអាធិសុបិ ឯសេវ នយោ។ តេនាហ “យទត្តា ច កិរិយា, សោ ហេតុ” តិ
(នេត្តិ. អដ្ឋ. ៩)។ តត្ថ យទត្តាតិ សោ អន្នាធិកោ អត្ថោ យស្ស
វសនាធិកិរិយាយាតិ យទត្តា, វសនាធិកិរិយា, សោ អន្នាធិកោ អត្ថោ តស្ស
វសនាធិកិរិយាយ ហេតុតិ អត្ថោ វេទិតត្តោ។

១០. “តត្ថ អបរិមាណា បទា” តិអាធិនា “ធម្មំ វោ ភិក្ខុវេ ទេសេស្សមី” តិ
ឧទ្ទិដ្ឋាយ ចាឡិយា ទ្វាទសបទសម្បត្តិសម្ពាតំ តិវិធកល្យាណាតំ ទស្សេត្វា
ឥនានិ ធអត្ថបទព្យញ្ញនបទភេទេន សម្បត្តិសម្ពាតំ
អត្ថបទព្យញ្ញនបទកល្យាណាតំ ទស្សេត្តោ “តត្ថ ធម្មទានិ
អត្ថោ” តិអាធិមាហា។ អថ វា “ទ្វាទស បទានិ សុត្ត” តិ វុត្តានុរូបំ “តត្ថ
អបរិមាណា” តិអាធិនា “ធម្មំ វោ ភិក្ខុវេ ទេសេស្សមី” តិ ឧទ្ទិដ្ឋាយ ចាឡិយា
ទ្វាទសបទតា ទស្សេត្វា “អាធិកល្យាណំ មន្កេកល្យាណំ
បរិយោសានកល្យាណា” តិ វុត្តានុរូបំ “តត្ថ ភគវា អក្ខរេហិ ចា” តិអាធិនា
តស្ស ចាឡិយា តិវិធកល្យាណាតា ទស្សេតា, ទស្សេត្វា ឥនានិ “សាត្ថំ
សព្វញ្ញនំ កេវលបរិបុណ្ណំ បរិសុទ្ធ” តិ វុត្តានុរូបំ តស្ស ចាឡិយា
ធអត្ថបទព្យញ្ញនបទសម្បត្តនតំ ទស្សេតុំ “តត្ថ ធម្មទានិ អត្ថោ” តិអាធិ វុត្តំ។
តត្ថ តត្ថាតិ តិស្សំ ទេសនាហារវិសយសម្ពាតាយំ ចាឡិយំ ធម្មទានិ អត្ថោ។
កតមានិ ធម្មទានិ? សម្ពាសនា, បកាសនា, វិវរណា, វិភជនា, ឧត្តានីកម្មំ,
បញ្ញត្តិ ឥមានិ ធម្មទានិ។ អត្ថោ យស្ស អត្ថិ តស្មា សាត្ថំ។ តត្ថាតិ តិស្សំ
ទេសនាហារវិសយសម្ពាតាយំ ចាឡិយំ ធម្មទានិ ព្យញ្ញនំ។ កតមានិ

ធម្មនាមិ? អក្ខរំ, បទំ, ព្យញ្ជនំ, អាការោ, និរុត្តិ, និរុទ្ធសោ ឥមាធម្មនាមិ។
ព្យញ្ជនំ យស្ស អត្ថិតិ សព្វញ្ញនន្តិ យោជនា កាតត្តា។ តេនាតិ តស្ស ចាឡិយា
តិវិធកល្យាណធម្មតូបទសម្មន្នធម្មញ្ញនបទសម្មន្នជ្ជន, “ធម្មំ វោ,
ភិក្ខុវេ... បេ... សុទ្ធ”ន្តិ ភគវា អាហាតិ អត្ថោ។

កេវលសទ្ធិស្ស សកលាធិអត្ថវាចកត្តា អធិប្បតត្ថំ និយមេត្វា ទស្សេត្ថំ
“កេវលន្តិ លោកុត្តរំ ន មិស្សំ លោកិយេហិ ធម្មេហិ” តិ វុត្ថំ។ បរិបុណ្ណាន្តិ
អធិប្បតត្ថ ឯកោបិ អត្ថោ ឡនោ នត្ថិ, វាចកសទ្ធិសុបិ អនត្ថកោ ឯកោបិ
សទ្ធា អធិកោ នត្ថិតិ បរិបុណ្ណំ អន្ធនំ អនតិវេកំ។ បរិសុទ្ធិន្តិ
សទ្ធានោសអត្ថនោសាធិវិវហតោ វា បរិសុទ្ធិ, រាគាធិមលវិវហតោ វា
បរិយោទាតានំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មវិសេសានំ ឧបជ្ជិតជ្ជានត្តា បរិសុទ្ធិ
បរិយោទាតំ។ និក្ខតំ មលំ ឯតស្ស ធម្មស្សាតិ និម្មលំ។ សទ្ធានោសាធិវិវហតោ វា
រាគាធិវិវហតោ វា សព្វមលេហិ អបគតំ បរិសមន្តតោ ឱទាតន្តិ បរិយោទាតំ។
ឧបជ្ជិតន្តិ ឧបតិជ្ជន្តិ ឯត្ថ សព្វវិសេសាតិ ឧបជ្ជិតំ យថា “បទក្កន្ត”ន្តិ។ បទក្កន្តំ
បទក្កន្តជ្ជានំ។ វិសិសន្តិ មនុស្សធម្មេហិតិ វិសេសា, សព្វវិសេសា សព្វវិសេសា,
សព្វតោ វា វិសេសាតិ សព្វវិសេសា, ឧត្តរិមនុស្សធម្មា។ តេសំ សព្វវិសេសានំ
ឧបជ្ជិតន្តិ យោជនា។ ឥន្តិ សិក្ខត្តយសង្កហំ សាសនព្រហ្មចរិយំ។ តថាគតស្ស
សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស បទន្តិ តថាគតបទំ។ បទន្តិ ប បដិបត្តិកមនេន វា
ទេសនាគមនេន វា កិលេសគ្គហរំ។ ឱត្តរិទ្ធា គមនជ្ជានំ ឥតិបិ វុច្ឆតិ បវុច្ឆតិ,
តថាគតេន គោចរាសេវនេន វា ភាវនាសេវនេន វា និសេវិតំ ភជិតំ ឥតិបិ
វុច្ឆតិ, តថាគតស្ស មហាវជិរញ្ញាណសព្វញ្ញតញ្ញាណទន្តេហិ អារញ្ញិតំ
អារញ្ញិតជ្ជានំ ឥតិបិ វុច្ឆតិ, អតោ តថាគតបទាធិការេន វុត្តព្ភការតោ ឯតំ
សាសនព្រហ្មចរិយំ ឥតិ បញ្ញាយតិ។ ព្រហ្មចរិយន្តិ ព្រហ្មនោ សព្វសត្តត្ថមស្ស

ភគវតោ ចរិយំ, ព្រហ្មំ វា សព្វសេដ្ឋំ ចរិយំ ព្រហ្មចរិយំ។ បញ្ញាយតីតិ
យថារុត្តហិ បកាវេហិ ញាយតីតិ អត្ថោ វេទិតញោ។

“ឥមស្ស សិក្ខត្តយស្ស សង្កហស្ស សាសនស្ស
បរិបុណ្ណភាវបរិសុទ្ធភាវសម្មាតំ តថាគតបទការំ! តថាគតបទការំ,
តថាគតនិសេវិតការំ, តថាគតអារម្មិតការំ, តេហិ បកាវេហិ ញាបិតការំ
កមំ មយំ និក្ខម្ពា ជានិស្សមា” តិ វុត្តព្ពតោ “តេនាហ ភគវា” តិ អាទិ វុត្តំ,
តញ្ញាវធិបកេន ភគវតា វុត្តេន វចនេន តុម្ពេហិ និក្ខម្ពេហិ ជានិតញោតិ វុត្តំ
ហោតិ។

យទិ ភគវា អក្ខវេហិ ច បទេហិ ច ឧគ្សជេតិ, ព្យញ្ញេហិ ច អាកាវេហិ ច
វិបញ្ញាយតិ, និវុត្តិហិ ច និទ្ទេសេហិ ច វិត្ថាវេតិ, វរំ សតិ អាចរិយេន វចិតេន
នេសនាហារេន បយោជនំ ន ភវតិ, នេសនាហារេន នវិធា ភគវតោ
នេសនាយមេវ អត្ថសិដ្ឋនតោតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា “កេសំ អយំ
ធម្មនេសនា” តិ បុច្ឆិត្វា “យោគីន” ត្ថិ អាហា។ តត្ថ យោគីនត្ថិ យុដ្ឋត្ថិ
ចតុសច្ចកម្មជ្ជានភាវនាយត្ថិ យោគិនោ, តេសំ យោគីនំ។ តេន មយា វចិតេន
នេសនាហារេន សំវណ្ណិតា អយំ វុត្តប្បការា ភគវតោ នេសនា ឧគ្សជនាទិកិច្ចំ
សាធជីតិ នេសនាហារេ យោគីនំ សាត្តកោយេវាតិ ទដ្ឋញោ។

“នេសនាហារស្ស អស្សនាទិនេសនាហារភាវេ កេន អម្ពេហិ ជានិតញោ
សទ្ធិហិតញោ” តិ វុត្តព្ពត្តា “តេនាហ អាយស្មា... បេ... នេសនាហារេ” តិ វុត្តំ។
តត្ថ តេន អស្សនាទិនេសនាហារភាវេន អាយស្មា មហាកច្ចានោ
“អស្សនាទិនវតា... បេ... នេសនាហារេ” តិ យំ វចនំ អាហា, តេន វចនេន
តុម្ពេហិ នេសនាហារស្ស យោគីនំ អស្សនាទិនេសនាហារភាវេ ជានិតញោ
សទ្ធិហិតញោតិ វុត្តំ ហោតិ។

“ក៏ បន ឯត្រាវតា ទេសនាហារោ បរិបុណ្ណោ, អញ្ញោ និយុត្តោ នត្ថី” តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “និយុត្តោ ទេសនាហារោ” តិ វុត្ថំ។ តត្ថ យស្សំ ទេសនាយំ
អស្សុទានយោ យេន ទេសនាហារេន និទ្ធាវិតា, តស្សំ ទេសនាយំ សោ
ទេសនាហារោ និទ្ធាវេត្វា យោជិតោតិ អត្តោ ទដ្ឋព្ពោតិ។

ឥតិ ទេសនាហារវិកដ្ឋេ សត្តិពលានុរូចា រចិតា

វិការវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាជីកានុសារេន គម្ពីរត្ថោ វិត្តារតោ វិកជិត្វា
គហោតព្ពោតិ។

២. វិចយហារវិកដ្ឋវិការវនា

១១. យេន យេន សំវណ្ណានាវិសេសភូតេន ទេសនាហារវិកដ្ឋេន
អស្សុទានយោ សុត្តត្ថា អាចរិយេន វិកត្តា, សោ សំវណ្ណានាវិសេសភូតោ
ទេសនាហារវិកដ្ឋោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ វិចយោ ហារោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ
កតមោ វិចយោ ហារោ” តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ
ទេសនាហារាទីសុ ហារេសុ កតមោ សំវណ្ណានាវិសេសោ វិចយោ ហារោ
វិចយហារវិកដ្ឋោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។ “យំ បុច្ឆិតព្ព
វិស្សន្ទិតព្ពា” តិ អាទិនិទ្ទេសកាថាយ ឥទានិ មយា វុច្ឆមា នោ “អយំ វិចយោ
ហារោ កី វិចិនតី” តិ អាទិកោ សំវណ្ណានាវិសេសោ វិចយហារវិកដ្ឋោ នាមាតិ
យោជនា។

“អយំ វិចយោ ហារោ កី វិចិនតី” តិ ឥមិនា យោ វិចយោ វិចិនតព្ពោ, តំ
វិចយំ វិចិនតព្ពំ បុច្ឆតិ, តស្មា វិចិនតព្ពំ វិសយំ វិសុំ វិសុំ និយមេត្វា ទស្សេតុំ

“បទំវិចិត្ត, បញ្ចំវិចិត្ត” តិអាទិ វុត្ថំ។ “កីវិចយោ បទិវិចយោ” តិអាទី អវត្ថា
“កីវិចិត្ត, បទំវិចិត្ត” តិអាទិវចនេន វិចយសទ្ធស្ស កត្តសាធនតំ ទស្សតិ។
តត្ថ បទំវិចិត្តតិ នវិវិចស្ស សុត្តន្តស្ស សព្វំ បទំ យាវ និកមនា
នាមបទាទិជាតិសទ្ធាទិសត្តិលិដ្ឋាទិអាការន្តាទិបឋមវិភត្យន្តាទិឯកវចនាទិវ
សេន វិចិត្ត។ បញ្ចំវិចិត្តតិ

អទិដ្ឋជាតនាទិសត្តាទិដ្ឋាទិសម្មតិវិសយាទិអតីតវិសយាទិវសេន វិចិត្ត។
វិស្សជ្ជនំវិចិត្តតិ

ឯកំសព្យាករណវិស្សជ្ជនាទិសាវសេសព្យាករណវិស្សជ្ជនាទិ
សឧត្តរព្យាករណវិស្សជ្ជនាទិ លោកិយព្យាករណវិស្សជ្ជនាទិវសេន វិចិត្ត។
បុញ្ញបរំវិចិត្តតិ បុព្វេន អបរំ សំសន្និទ្ធាវិចិត្ត។ អស្សាទំវិចិត្តតិ
អស្សាទកតណ្ហាទិអស្សាទេតព្ភសុខាទិវសេន វិចិត្ត។ អាទិនំវិចិត្តតិ
ទុក្ខទុក្ខវិបរិណាមទុក្ខសម្ពាទុក្ខវសេន វា

អនិដ្ឋានុកវនាទិអាទិអន្តវន្តតាទិសំកិលេសភាគិយាទិវសេន វា វិចិត្ត។
និស្សរណំវិចិត្តតិ មគ្គវសេន វា និព្វានវសេន វា មគ្គស្ស វា អាកមវសេន,
និព្វានស្ស អសម្ព័ន្ធតធាតុអាទិបរិយាយវសេន វា វិចិត្ត។ ផលំវិចិត្តតិ
ធម្មចរណាស្ស ទុក្ខតិកមនាភាវេន វា មច្ចុតរណាទិនា វា ទេសនាយ ផលំ,
ទេសនានុសារេន ចរណាស្ស ផលំ វិចិត្ត។ ឧបាយំ វិចិត្តតិ

អនិច្ចានុបស្សនាទិវសេន បវត្តននិព្វិទាញាណាទិវសេន វា សទ្ធាសតិវសេន វា
វិសុទ្ធិយា ឧបាយំ វិចិត្ត។ អាណត្តិវិចិត្តតិ ចាបបរិវដ្ឋនាណាត្តិវសេន វា
លោកស្ស សុញ្ញតាបេក្ខនាណាត្តិវសេន វា វិចិត្ត។ អនុគីតិវិចិត្តតិ
វុត្ថានុគីតិវសេន វា វុច្ចមានានុគីតិវសេន វា អនុរូបំ គីតិវិចិត្ត។ សព្វេ នវ
សុត្តន្តវិចិត្តតិ សុត្តគេយ្យាទិកេ នវ សុត្ត អាហាច្ឆវចនវសេន វា

អនុសន្តវចនវសេន វា នីតត្តវចនវសេន វា នេយ្យត្តវចនវសេន វា
សំគិលេសភាគិយាធិវសេន វា វិចិនតិ។

កិញ្ចាបិ បទវិចយោ បឋមំវិកត្តោ, សុត្តស្ស បន អនុបទំវិចិនតត្ថតាយ
អតិភារិយោ, ន សុករោ បទវិចយោតិ តំ អគ្គហេត្វា
បញ្ញាវិចយវិស្សជ្ជនវិចយេ តាវ វិកជន្តោ “យថា កី ភវេ” តិ អាធិមាហ។ តត្ថ
យថា កី ភវេតិ យេន បការេន សោ បញ្ញាវិចយោ បវត្តតត្តោ, តំ បកាវជាតំ
កីធិសំ ភវេយ្យាតិ អត្តោ ធម្មត្តោ។ អាយស្មា អជិតោ ចារាយនេ ភគវន្តំ បញ្ញំ
យថា យេន បការេន បុច្ឆតិ, តថា តេន បការេន បញ្ញាវិចយោ បវត្តតត្តោតិ
អត្តោ។ តត្ថ អាយស្មាតិ បិយវចនំ។ អជិតោតិ ពារីព្រាហ្មណស្ស
បរិចារកក្ខតានំ សោឡសន្នំ អញ្ញតរោ អជិតោ។ ចារាយនេតិ ចារំ និព្វានំ
អយតិ គច្ឆតិ ឯតេនាតិ ចារាយនំ, អជិតសុត្តាធិសោឡសសុត្តស្សេតំ
អធិវចនំ។

“កេនស្ស និវុតោ លោកោ, (ឥច្ចាយស្មា អជិតោ,)
កេនស្ស នប្បកាសតិ;
កិស្សាភិលេបនំ ព្រូសិ, កី សុ តស្ស មហព្ពយ” ត្ថិ។ (សុ. និ. ១០៣៨;
ចូឡនិ. វត្ថុកាថា ៥៧, អជិតមាលាវបុច្ឆានិទ្ទេស ១) -

តាថាយ “កេន ធម្មេន លោកោ អរិយវង្ខោ សត្តោ និវុតោ បដិច្ឆាធិតោ, ឥតិ
អាយស្មា អជិតោ បុច្ឆតិ។ កេន ហេតុនា យថាវត្ថុលោកោ នប្បកាសតិ, អស្ស
យថាវត្ថុលោកស្ស កី អភិលេបនំ ឥតិ ត្វំ ព្រូសិ, តស្ស យថាវត្ថុលោកស្ស កី
មហព្ពយន្តិ ត្វំ ព្រូសីតិ បុច្ឆតិ” តិ អត្តោ។

ឥតិ ឥមិនា បកេនេន ចត្តាវិ ឥមាធិ កាថាថាធម្មទានិ បុច្ឆិតានិ បុច្ឆាវសេន
វុត្តានិ, បុច្ឆិតត្ថធិបកានិ វា, បធានវសេន បន សោ “ឯកោ បញ្ចោ” តិ មតោ,
យទិបិ ចតុន្នំ បទានំ បុច្ឆនវសេន បវត្តត្តា ចតុត្ថិជោតិ វត្តញ្ចោ, ញាតុំ បន
ឥច្ឆិតស្ស ឯកស្សេវ អត្ថស្ស សម្ពវតោ “ឯកោ បញ្ចោ” តិ វុត្តំ។ “ការណំ
វទេហី” តិ វត្តញ្ចត្តា ការណាមាហា “ឯកវត្ថុបរិគ្គហា” តិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ -
“យទិបិ និវារណាបកាសនាភិលេបនមហព្ពយសដ្ឋានា ចត្តារោ អត្តា បុច្ឆាយំ
គហិតា, ឯកស្ស បន អភិធម្មេវត្ថស្ស គហណតោ ‘ឯកោ បញ្ចោ’ តិ
បធានវសេន គហិតោតិ ទដ្ឋញ្ចោ” តិ។ “ឯកវត្ថុបរិគ្គហណំ កថំ អម្ពេហិ
សទ្ធិហិតព្ព” តិ វត្តញ្ចការតោ “ឯវត្តិ អាហា” តិ វុត្តំ។ ឯវំ
ឯកវត្ថុបរិគ្គហណេវ ភគវា ហិ យស្មា អាហា, ឥតិ តស្មា ឯកវត្ថុបរិគ្គហណំ
តុម្ពេហិ សទ្ធិហិតព្ពតិ វុត្តំ ហោតិ។

“កេនស្ស និវុតោ លោកោ” តិ ឥមិនា លោកាធិដ្ឋានំ បដិច្ឆាទនំ បុច្ឆតិ, ន
នាធាធម្មាធិដ្ឋានំ។ “កេនស្ស នប្បកាសតី” តិ ឥមិនា លោកស្សេវ អប្បកាសនំ
បុច្ឆតិ, ន នាធាសភាវធម្មស្ស។ “កិស្សាភិលេបនំ ព្រូសី” តិ ឥមិនា លោកស្សេវ
អភិលេបនំ បុច្ឆតិ, ន នាធាសភាវធម្មស្ស។ “កី សុ តស្ស មហព្ពយ” តិ ឥមិនា
តស្សេវ លោកស្ស មហព្ពយំ បុច្ឆតិ, ន នាធាសភាវធម្មស្ស។ តស្មា “កេនស្ស
និវុតោ លោកោ” តិ អាទិបញ្ចោ ឯកាធិដ្ឋាននាធាធិដ្ឋានេសុ ឯកាធិដ្ឋានោ,
ធម្មាធិដ្ឋានសត្តាធិដ្ឋានេសុ សត្តាធិដ្ឋានោ, អទិដ្ឋជោតនាធិសុ
អទិដ្ឋជោតនាបញ្ចោតិ អាទិនា យថាសម្ពុវំ វិចិនិតញ្ចោតិ អទិប្បាយោ។

“បញ្ចស្ស យោ លោកោ ‘អទិដ្ឋានោ’ តិ គហិតោ, សោ លោកោ តិវិជោ” តិ
វត្តញ្ចការតោ “លោកោ តិវិជោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តយោវិជោ ឯតស្ស
លោកស្សាតិ តិវិជោ។ កិលិស្សតិ វាគាធិវសេន កាមាវចរសត្តោតិ កិលេសោ,

កិលេសោ ច សោ លោកោ ចាតិ កិលេសលោកោ, កាមាវចរសត្តោ។ សោ ហិ
រាគាធិកិលេសពហុលតាយ កិលេសលោកោតិ។ ភវតិ ឈានាភិញ្ញាហិ
ពុទ្ធិហិតិ ភវេ, ភវេ ច សោ លោកោ ចាតិ ភវលោកោ, រូចាវចរសត្តោ។ សោ
ហិ ឈានាធិពុទ្ធិហិ ភវតីតិ។ ឥន្ទ្រិយេន សមន្នាគតោតិ ឥន្ទ្រិយោ, ឥន្ទ្រិយោ ច
សោ លោកោ ចាតិ ឥន្ទ្រិយលោកោ, អរូចាវចរសត្តោ។ សោ ហិ
អានេញ្ញសមាធិពហុលតាយ វិសុទ្ធិន្ទ្រិយោ ហោតីតិ លោកសមញ្ញា
បរិយាបន្នធម្មវសេន បវត្តា, តស្មា អរិយា ន គហិតាតិ។

“កេនស្សុ និវុតោ លោកោ”តិអាធិកាថាយ បុច្ឆាវិចយោ ហារោ អាចរិយេន
វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “វិស្សជ្ជនាវិចយោ ហារោ កត្តវិស្សជ្ជនាយ
វិភត្តោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថវិស្សជ្ជនា”តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តស្សុ
“កេនស្សុ និវុតោ លោកោ”តិអាធិបុច្ឆាយំ -

“អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ, (អជិតាតិ ភគវា,) វិវិច្ឆា បមាទា នប្បកាសតិ;
ជប្បាភិលេបនំ ព្រមិ, ធុក្ខមស្ស មហាព្ពយ”ន្តិ។ (សុ. និ. ១០៣៩; ចូឡនិ.
វត្ថុកាថា ៥៨, អជិតមាលាវបុច្ឆានិទ្ទេស) -

អយំ កាថាវិស្សជ្ជនាតិ ធន្តញ្ញា។ តត្ថ អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោតិ
កាឡបក្ខចតុទ្ទសី, យនវនសណ្ឋា, មេយបជលច្ឆាទន, អឡវត្តីនំ វសេន
ចតុវគ្គសមន្នាគតេន អន្ធការេន វេយ្យាជានិ បដិច្ឆាធិតោវិយ
ធម្មសភាវបដិច្ឆាទនលក្ខណាយ អវិជ្ជាយ សត្តលោកោ និវុតោ បដិច្ឆាធិតោ។
“អជិតា”តិ ច អាលបនំ កត្វា ភគវា អាហា។ វិវិច្ឆាតិ វិចិកិច្ឆាយ បមាទហេតុ
យថាវុត្តលោកោ នប្បកាសតិ។ ជប្បំ តណ្ហំ យថាវុត្តលោកស្សុ

“អភិលេបន”ន្តិ អហំ ព្រមីតិ ភគវា អាហា, ទុក្ខំ ជាតិអាទិវដ្តទុក្ខំ អស្ស
យថាវុត្តលោកស្ស “មហាព្ពយ”ន្តិ អហំ ព្រមីតិ ភគវា អធិតំ អាហាតិ អត្ថោ។

“ឥមាយ វិស្សជ្ជនាយ កថំវិចិនេយ្យា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឥមាធិ ចត្តាវ
បទានី”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឥមាធិ ចត្តាវ បទានីតិ “កេនស្ស និវុតោ
លោកោ”តិអាទិបុច្ឆាគាថាយំ វុត្តានិ គាថាបទានិ។ ឥមេហិ ចត្វហិ បទេហិតិ
“អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ”តិ វិស្សជ្ជនាគាថាយំ វុត្តហិ គាថាបទេហិ
វិស្សជ្ជិតានិ។ កថំ? បឋមំ បទំ បឋមេន បទេន, ទុតិយំ បទំ ទុតិយេន បទេន,
តតិយំ បទំ តតិយេន បទេន, ចតុត្ថំ បទំ ចតុត្ថេន បទេនវិស្សជ្ជិតំ។

“កេនស្ស និវុតោ លោកោ”តិ បឋមបញ្ញោ “អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ”តិ
បឋមាវិស្សជ្ជនា កតា, ន ឧប្បជិចាជិយា។ វិជ្ជាយ បដិបក្ខា អវិជ្ជា, តស្មា
អវិជ្ជាយ អជាធិកោ លោកោ ភវេយ្យ។ កថំ និវុតោ សទ្ធិហិតញ្ចោតិ អាហា
“នីវរណេហិ និវុតោ លោកោ”តិ។ យទិ ឯវំ “នីវរណេន និវុតោ លោកោ”តិ
វិស្សជ្ជនា កាតញ្ចោតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា វុត្តំ “អវិជ្ជានីវរណា ហិ សព្វេ
សត្តា”តិ។ “សព្វសត្តានំ អវិជ្ជានីវរណាការោ កេន វចនេន សទ្ធិហិតញ្ចោ”តិ
វុត្តព្ពត្តា “យថាហា ភគវា”តិអាទិ វុត្តំ។

“សព្វសត្តានំ, ភិក្ខុវេ, សព្វចារណានំ សព្វភូតានំ, បរិយាយតោ ឯកមេវ
នីវរណំ វនាមិ, យទិទំ អវិជ្ជា។ អវិជ្ជានីវរណា ហិ សព្វេ សត្តា។ សព្វសោវ
ភិក្ខុវេ អវិជ្ជាយ និរោធិ ចាតា បដិនិស្សក្កា នត្តិ សត្តានំ នីវរណានិ វនាមិ”តិ យំ
វចនំ យថាយេន បកាវេន ភគវា អាហា, តថា តេន បកាវេន វុត្តេន តេន
វចនេន តុម្ពេហិ សព្វសត្តានំ អវិជ្ជានីវរណាការោ សទ្ធិហិតញ្ចោតិ។

“អវិជ្ជាយ និរុត្តោ លោកោ”តិ បទេន “កេនស្សុ និរុត្តោ លោកោ”តិ
បឋមស្សេវ បទស្សុ វិស្សជ្ជនា ន សិយា, “កេនស្សុ នប្បកាសតី”តិ
ទុតិយបទស្សបិ វិស្សជ្ជនា សិយាតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា “តេន ចា”តិ អាទិ
វុត្តំ។ តត្ថ តេន “អវិជ្ជាយ និរុត្តោ លោកោ”តិ បទេន “កេនស្សុ និរុត្តោ
លោកោ”តិ បឋមស្សុ បទស្សុ វិស្សជ្ជនា យុត្តា យុត្តតរា ហោតិ, យុត្តតរត្តា
“កេនស្សុ និរុត្តោ លោកោ”តិ បញ្ចេ “អវិជ្ជាយ និរុត្តោ លោកោ”តិ វិស្សជ្ជនាតិ
មយា វុត្តញ្ញាយេវាតិ អធិប្បាយោ។

“កេនស្សុ នប្បកាសតី”តិ ឥមស្មី បញ្ចេ “វិវិច្ឆា បមាទា នប្បកាសតី”តិ
អយំ វិស្សជ្ជនា កាតញ្ញា, វិវិច្ឆាយ បវុត្តត្តា, បមាទា ច លោកោ នប្បកាសតីតិ
អត្ថោ។ អវិជ្ជានីវរណាយ និរុត្តោ លោកោ នប្បកាសតីតិ វិស្សជ្ជនា កាតញ្ញា,
“កថំ វិវិច្ឆា បមាទា លោកោ នប្បកាសតីតិ វិស្សជ្ជនា កតា”តិ វុត្តញ្ញត្តា “យោ
បុគ្គលោ”តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យោ បុគ្គលោ ភូតោ បុគ្គលោ អវិជ្ជានីវរណេហិ
និរុត្តោ, សោ បុគ្គលោ វិវិច្ឆាយ វិវិច្ឆតិ។ “យាយ វិវិច្ឆាយ វិវិច្ឆតិ,
សា វិវិច្ឆា កតមា នាមា”តិ បុច្ឆិតញ្ញត្តា “វិវិច្ឆា នាម វុច្ឆតិ វិចិកិច្ឆា”តិ វុត្តំ។
“តាយ កស្មា នប្បកាសតី”តិ វុត្តញ្ញត្តា “សោ វិចិកិច្ឆន្តោ”តិ អាទិ វុត្តំ។ តាយ
វិចិកិច្ឆន្តោ សោ បុគ្គលោ ភូតោ បុគ្គលោ សទ្ធិហិតព្ពេសុ នាភិសទ្ធិហិតិ;
សទ្ធិហិតព្ពេសុ ន អភិសទ្ធិហិតោ អកុសលានំ ធម្មានំ បហានាយ, កុសលានំ
ធម្មានំ សច្ចិកិរិយាយ អារភិតត្ថំ វិរិយំ នារភតិ; អនារភន្តោ សោ បុគ្គលោ ឥធ
លោកេ បមាទមនុយុត្តោ វិហរតីតិ, បមាទេន វិហរន្តោ បមត្តោ បុគ្គលោ សុក្កោ
ធម្មេ ន ឧប្បាទិយតិ; អនុប្បាទិយន្តស្ស តស្ស បុគ្គលស្ស តេ សុក្កា ធម្មា
អនុប្បាទិយមាទា ហុត្វា នប្បកាសន្តិ បកាសនវសេន ន បវុត្តន្តិ; តស្មា “វិវិច្ឆា
បមាទា លោកោ នប្បកាសតី”តិ វិស្សជ្ជនា កាតញ្ញាតិ អធិប្បាយោ។

“តាធិសស្ស សុក្កធម្មានំ អប្បកាសនកាលោ អម្ពេហិ កេន វចនេន
សទ្ធិហិតញោ” តិ វត្តព្ពត្តារតោ “យថាហ ភគវា” តិ អាធិ វុត្តំ។ តត្ថ -

“ទូរេ សន្តោ បកាសន្តិ, ហិមវន្តោ បព្ពតោ;
អសន្តត្ថ ន ធិស្សន្តិ, វត្តិ ឱត្តា យថា សរា;
តេ គុណោហិ បកាសន្តិ, កិត្តិយា ច យសេន ចា” តិ។ -

យំ គាថាថាបំ ភគវា យថា យេន អប្បកាសនាការេន អាហា, តថា តេន
អប្បកាសនាការេន វុត្តេន តេន គាថាថា ឋេន តាធិសស្ស បុគ្គលស្ស
សុក្កធម្មានំ អប្បកាសនកាលោ តុម្ពេហិ សទ្ធិហិតញោយេវ, តស្មា “វិវិច្ឆា
បមាធា លោកោ នប្បកាសតិ” តិ វិស្សជ្ជនា កាតញ្ញាវា តិ អធិប្បាយោ។

គាថាត្ថោ បន - ហិមវន្តោ បព្ពតោ ទូរេ ឋិតោ ទូរេ ឋិតានម្មិ សចក្កកានំ
បុគ្គលានំ បកាសតិ ឥវ, ឯវំ សន្តោ សប្បវិសា ទូរេ ឋិតានម្មិ គុណាវសេន
បវត្តាយ កិត្តិយា ច គុណាវសេន បវត្តេហិ យសបរិភោគបរិវារេហិ ច ទូរេ
ឋិតានំ បណ្ឌិតានំ បកាសន្តិ, វត្តិកាលេ ឱត្តា សរា ឧស្ស ន ធិស្សន្តិ យថា, ឯត្ថ
សត្តលោកេ វិវិច្ឆាបមាធានំ វសេន វិហារន្តោ អសន្តត្ថ ន ធិស្សន្តិ។ យេ សន្តោ
បកាសន្តិ, តេ សន្តោ គុណោហិ បកាសន្តិ តិ ធស្សេតុំ “តេ គុណោហិ
បកាសន្តិ” តិ វុត្តំ។ គុណា នាម អព្ពន្ធនេ ជាតា, “កេន គុណោហិ បកាសន្តិ” តិ
វត្តព្ពត្តា “កិត្តិយា ច យសេន ចា” តិ វុត្តំ។ គុណានុកាលេន បវត្តាយ កិត្តិយា ច
គុណានុកាលេន បវត្តេន យសេន ច បកាសន្តោ បុគ្គលា គុណោហិ បកាសន្តិ តិ
វត្តញ្ញាវា តិ។

យធិ វិវិច្ឆាបមាធានំ វសេន នប្បកាសតិ, ឯវំ សតិ លោកោ និវុតោ ហោតិ,
តស្មា បឋមស្ស បទស្សបិ វិស្សជ្ជនា កាតញ្ញាតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា “តេន

ចា"តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តេនាតិ "វិវិដ្ឋា បមាទា នប្បកាសតី"តិ បទេន "កេនស្សុ
នប្បកាសតី"តិ ធុតិយស្ស បទស្ស វិស្សជ្ជនា យុត្តា យុត្តតរាតិ អត្ថោ។
បទេនាតិ ច បទត្ថជ្ជេន វិស្សជ្ជនាតិ អត្ថោ។ បទស្សាតិ បទត្ថស្ស បុច្ឆិតព្ពស្សាតិ
អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯស នយោ ហោជ្ជា, ឧបរិ ច។

"កិស្សាភិលេបនំ ព្រូសី"តិ បញ្ញោ "ជប្បាភិលេបនំ ព្រូមី"តិ វិស្សជ្ជនា តស្សា
អជិតេន ទដ្ឋព្ពោ។ "កតមា ជប្បា នាមា"តិ បុច្ឆិតព្ពត្ថា "ជប្បា នាម វុច្ឆតិ
តណ្ហា"តិ វុត្តំ។ សា តណ្ហា លោកំ អភិលិម្បតីតិ កថំ វិញ្ញាយតីតិ យោជនា។
តេន វុត្តំ "យថាហ ភក្កវា"តិអាទិ។ តត្ថ យថា យេន តណ្ហាយ
អភិលេបនភាវេន -

"រត្ថោ អត្ថំ ន ជានាតិ, រត្ថោ ធម្មំ ន បស្សតិ;
អន្ធមំ តមំ តទា ហោតិ, យំ រាគោ សហតេ នរ"ន្តិ។ -

យំ កាថំ ភក្កវា អាហា, តថា តេន អភិលេបនភាវេន វុត្តាយ តាយ កាថាយ សា
តណ្ហា លោកំ អភិលិម្បតីតិ វិញ្ញាយតីតិ អធិប្បាយោ។

កាថាយំ បន - រដ្ឋតិ សត្តោតិ រត្ថោ, រាគសមដ្ឋីសត្តោ។ ការណំ បដិច្ច
អសតិ បវត្តតិ ជលន្តិ អត្ថំ, ជលំ។ ការណំ ជលំ ជារេតិ, តំ ការណំ ធម្មំ នាម។
អន្ធការំ អន្ធមំ។ យន្តិ យម្ហិ កាលេ។ យន្តិ ហិ ភុម្មតេ បច្ចត្តវចនំ។ យម្ហិ កាលេ
រាគោ នរំ រាគសមដ្ឋី សហតេ អភិភវតិ, តទា កាលេ អន្ធមំ អន្ធការំ តមំ
ហោតីតិ យោជនា។ រាគោ នរំ យំ យស្មា សហតេ, តស្មា អន្ធមំ តមំ តទា
ហោតីតិ វា, រាគោ យំ នរំ សហតេ, តស្ស នរស្ស អន្ធមំ តមំ តទា ហោតីតិ វា,
រាគោ នរំ យំ សហតេ អភិភូយតេ យំ សហនំ អភិភវនំ និច្ឆាទេតិ, តំ សហនំ
អភិភវនំ អន្ធមំ អន្ធការំ តមំ ហោតីតិ វា យោជនា។

“យទិ រត្តោ អត្តាទិកំ ន ជានាតិ, ឯវំ សតិ កេចំ ជប្បាភិលេបនំ ភវតី” តិ
វត្តពុត្តា “សាយំ តណ្ហា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អារម្មណេសុ អាសន្តិពហុលស្ស
អាសន្តិពហុលស្ស តណ្ហាសមន្តិស្ស បុគ្គលស្ស សា អយំ តណ្ហា ឯវំ
ពហុអាសន្តិវសេន អភិជប្បា បរិយុដ្ឋានជ្ជាយិនី ហោតិ។ ឥតិ ករិត្យា ឥមិនា
ការណេន តត្ថ តណ្ហាយ សត្តលោកោ កេនចិ សិលេសេន អភិលីត្តោ
មក្ខិតោវិយ ជប្បាភិលេបេន អភិលីត្តោ នាម ភវតីតិ យោជនា។
“ជប្បាភិលេបនំ អប្បកាសនស្សបិ ការណំ ភវតិ, តស្មា ‘កេនស្ស
នប្បកាសតី’ តិ ទុតិយបទត្ថស្សបិ វិស្សជ្ជនា សិយា” តិ វត្តពុត្តា “តេន
ចា” តិអាទិ វុត្តំ។

“តស្ស លោកស្ស មហាព្ពយំ កិ” តិ ឥមស្មី ចតុត្ថបញ្ញោ “អស្ស លោកស្ស
ទុក្ខំ មហាព្ពយំ ភវេ” តិ អយំ វិស្សជ្ជនា តស្ស អជិតេន ទដ្ឋញ្ញា។ ភាយតិ
លោកោ ឯតស្មាតិ ភយំ, មហន្តំ ភយំ មហាព្ពយំ។ “កតិវិធំ ទុក្ខ” តិ បុច្ឆិតពុត្តា
“ទុវិធំ ទុក្ខ” តិអាទិ វុត្តំ។ ទ្វេវិធា អស្ស ទុក្ខស្សាតិ ទុវិធំ។ “កតមំ ទុវិធំ ទុក្ខ” តិ
បុច្ឆិតពុត្តា “កាយិកញ្ច ចេតសិកញ្ច” តិ វុត្តំ។ “កតមំ កាយិកំ, កតមំ
ចេតសិក” តិ បុច្ឆិតពុត្តា “យំ កាយិកំ, ឥទំ ទុក្ខំ យំ ចេតសិកំ, ឥទំ
នោមនស្ស” តិ វុត្តំ។

រោគាទិសត្តាទិអនិជ្ឈបំ សត្តលោកស្ស មហាព្ពយំ ភវេយ្យ, “កេចំ ទុក្ខំ
មហាព្ពយំ ភវេតិ សទ្ធិហោតព្ព” តិ វត្តពុត្តា ភាវតោ “សព្វេ សត្តា ហិ” តិអាទិ វុត្តំ។
តត្ថ សព្វេ សត្តា យថាវុត្ថស្ស ទុក្ខស្ស ឧត្តិជ្ជន្តិ, ទុក្ខេន សមសមំ អញ្ញំ ភយំ
សត្តានំ នត្តិ, ទុក្ខតោ ឧត្តរិតំ វា បន ភយំ កុតោ អត្ថិ។ ហិ យស្មា នត្តិ, តស្មា
ទុក្ខតោ អញ្ញស្ស ភយស្ស អភាវតោ “ទុក្ខំ លោកស្ស មហាព្ពយ” តិ វចនំ
សទ្ធិហោតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។

“សព្វេសត្តា”តិអាទិវចនេន រោគាទិសត្តាទិអនិជ្ឈបំ ទុក្ខមូលមេវាតិ
នស្សេតិ។ “កាយិកចេតសិកវសេន ទុវិធំ ទុក្ខំ ទុក្ខវេទនាយេវ, ឯវំ សតិ
សម្មារទុក្ខវិបរិណាមទុក្ខានំ មហព្ពយភារោ ន អាបន្នេយ្យា”តិ វត្តព្ពភាវតោ
“តិស្សោ ទុក្ខតា”តិអាទិ វុត្តំ។

“តិស្សោ ទុក្ខតា សព្វេសំ សត្តានំ សព្ពកាលេសុ ឧប្បជ្ឈន្តិ, កនាចិ កស្សចិ
ន ឧប្បជ្ឈន្តិ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ លោកោ”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តាសុ តីសុ
ទុក្ខតាសុ។ លោកោតិ ភោគសម្បន្នោ ចេវ អប្បពាធា ច សត្តលោកោ។
ឱធិសោ ឱធិសោ កនាចិ ករបាចិ អត្ថបក្កមមូលាយ ទុក្ខទុក្ខតាយ មុច្ចតិ,
កនាចិ បរុបក្កមមូលាយ ទុក្ខទុក្ខតាយ មុច្ចតិ, តថា ឱធិសោ ឱធិសោ កនាចិ
ករបាចិ ធីយាយុកោ លោកោ វិបរិណាមទុក្ខតាយ មុច្ចតិ, “កេន ហេតុនា
មុច្ចតិ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា បុច្ឆំ វេយ្យាហេតុំ នស្សេតុំ “តំ កិស្ស ហេតុ”តិអាទិ វុត្តំ។
សត្តលោកេ អប្បេកច្ចេ អប្បពាធា ហោន្តិ, តេ ភោគសម្បន្នតោ ចេវ
អប្បពាធា ច ទុក្ខទុក្ខតាយ មុច្ចន្តិ, វិសេសតោ អរូចាវចរសត្តា មុច្ចន្តិ។
អប្បេកច្ចេ ធីយាយុកាចិ ហោន្តិ, តេ ធីយាយុកត្តា វិបរិណាមទុក្ខតាយ
មុច្ចន្តិ, វិសេសតោ អរូចាវចរសត្តា មុច្ចន្តិ អរូចាវចរសត្តានំ
ឧបេក្ខាសមាបត្តិពហុលត្តា។

តេសំ តាហិ ទុក្ខតាហិ មុច្ចនំ អនេកន្តិកំ ហោតិ, តស្មា តាហិ
អនតិក្កន្តត្តា អនេកន្តិកំ មុច្ចនំ តុម្ពេហិ វុត្តំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ, “កតមំ
ឯកន្តិកមុច្ចន”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “សម្មារទុក្ខតាយ បដា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
សម្មារទុក្ខតាយាតិ ទុក្ខវេទនាចិ សម្ពុតត្តា សម្មារបរិយាបន្នា, តាទិសាយ
សម្មារទុក្ខតាយាតិ អត្តោ គហេតញ្ចោ។ លោកោតិ អរហា។ ឧចាធីយតិ
វិចាកក្ខន្ធចតុក្កកដត្តារូបសម្ពាតំ ខន្ធបញ្ចកន្តិ ឧចាធិ, ឧចាធិយេវ សេសំ

ឧបាទិសេសំ, ឧទ្ទបញ្ចកំ, តំ នត្ថិ ឯតិស្សន និព្វានធាតុយាតិ អនុបាទិសេសា។
អនុបាទិសេសាយ និព្វានធាតុយា អនុបាទិសេសនិព្វានធាតុ ហុត្វា មុច្ចតិ,
ឥត្តម្ហូតលក្ខណោ ចាយំ ករណានិទ្ទេសោ។ និព្វានធាតុតិ ច ឧទ្ទបញ្ចកស្ស
និព្វាយនមត្ថំ អធិប្បតំ, ន អសម្ព័តធាតុ។ តស្មាតិ សម្ព័ន្ធអនុក្ខតាយ
សកលលោកព្យាបកកាវេន សព្វលោកសង្គ្រាហកត្តា
វុត្តប្បការសម្ព័ន្ធអនុក្ខតាយ សព្វលោកស្ស ទុក្ខំ ហោតិ, ឥតិ កត្វា
សម្ព័ន្ធអនុក្ខតាយ សព្វលោកស្ស ទុក្ខការវតោ “ទុក្ខមស្ស មហព្ភយ”ន្តិ ភគវតោ
វុត្តំ។

“វេទនាបច្ចយា តណ្ហា”តិ (ម. និ. ៣.១២៦; សំ. និ. ២.១, ៣, ៣៦; មហាវ. ១;
វិភ. ២២៥) វចនតោ “ទុក្ខមស្ស មហព្ភយ”ន្តិ បទេន “កិស្សនិលេបនំ ព្រូសី”តិ
តតិយបទស្សបិ វិស្សជ្ជនា សិយាតិ អាសង្កការវតោ “តេន ច ចតុត្ថស្ស
បទស្សវិស្សជ្ជនា យុត្តា”តិ វុត្តំ។ “កេន យថាភ្នមំ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនានំ
យុត្តតរភារោ ជានិតញោ”តិ វុត្តព្ពត្តា “តេនាហ ភគវា”តិ អាទិ វុត្តំ។ តេន
យថាភ្នមំ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនានំ យុត្តតរត្តា យុត្តតរជាននកោ ភគវា “អវិជ្ជាយ
និវុតោ លោកោ”តិ អាទិមាហ, តស្មា យុត្តតរភារោ តុម្ពេហិ ជានិតញោតិ។

ឯត្ថ ច លោកស្ស នីវរណាទីនិ អជានន្តេន ច តិតិយវាទេសុ សមយន្តវេសុ
បរិចយេន ច តេសុ សមយន្តវេសុ ចេវ នីវរណាទីសុ ច សំសយបក្ខន្តេន
ឯកំសេនេវ សត្តាធិដ្ឋានេន បុច្ឆិតព្ពត្តា, ឯកំសេនេវ សត្តាធិដ្ឋានេន
ព្យាកាតព្ពត្តា ច សត្តាធិដ្ឋានា បុច្ឆា កតាតិ វេទិតញា។ សា ចាយំ បុច្ឆា
អជានន្តស្ស ជាននត្ថាយ, ជាតសំសយស្ស ច សំសយវិនោទនត្ថាយ
វិស្សជ្ជិតព្ពស្ស នីវរណាទីវិសយស្ស ចតុត្ថិធាតុ ចតុត្ថិធា។ នីវរណាទីនំ បទ
វិសយានំ លោកោ ច អាធារភារេន គាថាយំ វុត្តោតិ “ឯកោ បញ្ចោ

ធស្សីតោ”តិ អយមេត្ត បុច្ឆាវិចយោ, វិស្សជ្ជនាវិចយោ បន “អធិដ្ឋជាតនា
វិស្សជ្ជនា, វិមតិច្ឆេទនាវិស្សជ្ជនា”តិអាធិនា បុច្ឆាវិចយេ វុត្តនយានុសារេន
វេទិតញោ។

ឯកាធារេ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនេវិចយោ អាចរិយេហិវិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ,
“អនេកាធារេ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនេ យោវិចយោវិភជនារហោ, សោវិចយោ កមំ
អម្ពេហិវិញ្ញាយតិ, អម្ពាភំវិញ្ញាបនត្ថាយ តស្មីវិចយំវិភជថា”តិ
វុត្តព្ភការតោ អនេកាធារំ បុច្ឆំ តាវ នីហិវិទ្យា ធស្សេតុំ -

“សវន្តិ សត្តដិ សោតា, (ឥច្ឆាយស្មា អជិតោ,)

សោតានំ កី និវារណំ;

សោតានំ សំវំ ព្រហ្មិ, កេន សោតា បិដិយេវ”តិ។ (សុ. និ. ១០៤០; ចូឡនិ.

វុត្តកថា ៥៩, អធិតមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស ៣) -

គាថមាហា។ គាថាត្ថោ តាវ ធន្ទញោ។ សវន្តិតិ សន្ទន្តិ, បវុត្តន្តិតិ អត្ថោ។ សត្តដិតិ
តណ្ហាធីនំ អារម្មណភូតេសុ សព្ពេសុ រូបាធិសុ អាយតនេសុ។ សោតាតិ
តណ្ហាភិជ្ឈាព្យាបាទាធយោ សោតា។ ឥច្ឆាយស្មាតិ ឥតិ ឯវំ អាយស្មា អជិតោ
អាហា។ សោតានន្តិ តណ្ហាភិជ្ឈាព្យាបាទាធីនំ សោតានំ។ កី និវារណាន្តិ កី
កតមំ ធម្មជាតំ អារវណំ ភវេ, កា កតមា ធម្មជាតិ វត្តា ភវេ។ សោតានំ សំវំ
ព្រហ្មិតិ សោតានំ តណ្ហាភិជ្ឈាព្យាបាទាធីនំ សំវារណំ អារវណំ ឥនំ ធម្មជាតំ
ភវេតិ សព្ពសត្តហិតត្ថំ អម្ពាភំ ត្វំ កថេហិ។ កេន សោតា បិដិយេវតិ កេន
បហាយ កធម្មេន តណ្ហាភិជ្ឈាព្យាបាទាធយោ សោតា បណ្ឌិតេហិ បិដិយេវតិ
បុច្ឆតីតិ បុច្ឆតានិ។

“បុត្រាស្រីសេន កងិតាយ ‘ស្រី’...បេ... បិដិយវេតិ ឥមាយ គាថាយ
កិត្តកានិ បទានិ បុត្តិកានិ, កិត្តកា បញ្ញា” តិ បុត្តិកត្តត្ថា “ឥមានិ ចត្តារិ បទានិ
បុត្តិកានិ, តេ ទ្វេ បញ្ញា” តិ វុត្តំ។ “បុត្រាស្រីសេន បវត្តាយ ឥមិស្សា គាថាយ យទិ
ចត្តារិ បទានិ សិយុំ, ឃុំ សន្តេសុ បញ្ញាបិ ចតុត្ថិដា សិយុំ, កស្មា ‘ទ្វេ’ តិ វុត្តា” តិ
វុត្តត្ថា “កស្មា? ឥមេ ហិ ពហ្វាធិវចនេន បុត្តិកា” តិ វុត្តំ។ ឥមេ ឯតាយ
គាថាយ គហិតា អត្តា ពហ្វាធិវចនេន បុត្តិកា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - “ស្រី...បេ...
បិដិយវេតិ ពហ្វាធិវចនានិ អធិកិច្ច បវត្តា សំវរសង្ខាតា សតិ បេវ
បិទហនហេតុក្ខតា បញ្ញា ចាតិ ឥមេ ទ្វេ អត្តាវ បុត្តិកា, តស្មា អត្តវសេន ទ្វេ
បញ្ញា វុត្តា វា” តិ។ “បុត្រាយ ធុរិយត្ថវិសយតា កងំ វុត្តា” តិ វុត្តត្ថា បុត្រាយ
ធុរិយត្ថវិសយតំ វិវិវតំ “ឃុំ សមាបន្នស្ស” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឃុំ សមាបន្នស្ស តិ
ឥមាហិ ធុត្តតិហេតុក្ខតាហិ ញាតិព្យសនាធិសង្ខាតាហិ អាបទាហិ វា,
ចាណាវធាធិហិ អាបទាហិ វា, សមំ សហា, សត្តថា វា អយំ សត្តលោកោ
អាបន្នោ អន្នោត្តជេ, ឃុំ អន្នោត្តជស្ស វា សមាបន្នស្ស។ ឃុំ សំកិលិជ្ជស្ស តិ
ញាតិព្យសនាធិយោ វា ចាណាវធាធិនិ អាគម្ម បវត្តេហិ ទសហិ កិលេសវត្ថុហិ
ច អយំ សត្តលោកោ សំកិលិជ្ជោ, ឃុំ សំកិលិជ្ជស្ស ច លោកស្ស តិ
សមាបន្នស្ស អន្នោត្តជស្ស លោកស្ស វោទានំ វុដ្ឋានំ កី កតមំ ធម្មជាតំ ភវេ។
ឥតិ ឃុំ ស្រី សង្ខំ អធិតសុត្ត អាហាតិ វិត្តាវត្តោ, បុត្រាយ ធុរិយត្ថវិសយតា
ញាតត្ថា តិ អធិប្បាយោ។

“កី នុ សោតា សត្តស្ស លោកស្ស សត្តជិ សវន្តិ, ឧទាហុ, ឯកច្ឆស្សេវា” តិ
បុត្តិកត្តត្ថា “សវន្តិ សត្តជិ សោតាតិ, អសមាហិតស្ស សវន្តិ
អភិជ្ឈាព្យាចាធម្មមាធពហុលស្ស” តិ វុត្តំ។ តត្ថ
អភិជ្ឈាព្យាចាធម្មមាធពហុលត្ថា វុចាធិសុ នាណាវម្ពណេសុ វិក្ខិត្តចិត្តស្សេវ
សោតា សវន្តិ បវត្តន្តិ, ន សមាហិតស្ស អភិជ្ឈាព្យាចាធម្មមាធិវហិតស្ស តិ

អធិប្បាយោ ធម្មតោ។ “កតមា អភិជ្ឈា, កតមោ ព្យាបាទោ, កតមោ
បមាទោ” តិ វុត្តព្ពត្តា “តត្ថ យា អភិជ្ឈា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តត្ថា តិ តេសុ
អភិជ្ឈា ព្យាបាទប្បមាទេសុ។ យា អភិជ្ឈា, អយំ លោភោ, ន អភិជ្ឈាយនមត្តំ។
លោភោ ច អកុសលមូលំ, ន លុព្ពនមត្តំ។ យោ ព្យាបាទោ, អយំ ទោសោ, ន
ព្យាបន្ននមត្តំ។ ទោសោ ច អកុសលមូលំ, ន ទូសនមត្តំ។ យោ បមាទោ, អយំ
មោហោ, ន សតិវិប្បវាសមត្តំ។ មោហោ ច អកុសលមូលំ, ន មូហនមត្តំ។ ឯវំ
ឥមំ វុត្តប្បការេន អភិជ្ឈាទីនំ អកុសលមូលត្តា យស្ស
អភិជ្ឈា ព្យាបាទប្បមាទាហុលស្ស អសមាហិតស្ស ធនុ រូបាទីសុ
អាយតនេសុ តណ្ហា សវន្តិ។

“កតិវិជា សា តណ្ហា” តិ វុត្តព្ពត្តា “រូបតណ្ហា... បេ... ធម្មតណ្ហា” តិ វុត្តំ។
“ធនុ រូបតណ្ហាទីនំ ធនុ រូបាទិ អាយតនេសុ សវនំ កេន ច វចនេន អម្ពេហិ
សទ្ធិហិតព្ព” តិ វុត្តព្ពត្តា “យថាហ ភគវា” តិ អាទិ វុត្តំ។ “សវតី តិ ច ខោ,
ភិក្ខុវេ... បេ... បដិហញ្ញតី” តិ យំ វចនំ ភគវា យថា យេន បការេន អាហា, តថា
តេន បការេន វុត្តនយេន វចនេន តុម្ពេហិ សទ្ធិហិតព្ព តិ អធិប្បាយោ។ ឯត្ថ ច
ចក្ខាទីនំ រូបតណ្ហាទីនំ ធនុ សោតានំ ធារកាវេន បវត្តត្តា ចក្ខាធម្មោ
និស្សិតូបចារវសេន សយំ សវន្តោ វិយ ភគវតា វុត្តា។ ឥតី ឯវំ វុត្តប្បការេន
សព្ពា សព្ពស្មា ចក្ខាទិធារតោ ច សវតី បវត្តតិ។ សព្ពថា សព្ពប្បការេន
តណ្ហាយនមិច្ឆាភិនិវេសនឧន្ទមនាទិប្បការេន សវតី បវត្តតី តិ អត្ថោ។
“កស្មា សព្ពស្មា ចក្ខាទិធារតោ ច សវតី បវត្តតិ, សព្ពប្បការេន
តណ្ហាយនមិច្ឆាភិនិវេសនឧន្ទមនាទិប្បការេន សវនកាវោ វិជានិតព្ពោ” តិ
វុត្តព្ពត្តា “តេនាហា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តេនា តិ អសមាហិតស្ស
អភិជ្ឈា ព្យាបាទាទីនំ ចក្ខាទិធារតោ ច តណ្ហាយនមិច្ឆាភិនិវេសឧន្ទមនាការេន

តណ្ហាទីវសេន បវត្តនតោ បវត្តជាននកោ ភគវា “សវន្តិ សព្ពដិ សោតា”តិ
អាហ។

“សោតានំ ‘កី និវារណា’ន្តិ ឥមីនា កី បុច្ឆតិ? សោតានំ អនុសយប្បហានំ
បុច្ឆតិ កី? ឧទាហ។ វីតិក្កមប្បហានំ បុច្ឆតិ”តិ វត្តព្ពត្តា “សោតានំ កី និវារណា’ន្តិ
បរិយុដ្ឋានវិយាតំ បុច្ឆតិ”តិ វុត្តំ។ “ឥទំ បរិយុដ្ឋានវិយាតំ វោទានំ, ឧទាហ។ វុដ្ឋានំ
កី”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “ឥទំ វោទាន”ន្តិ វុត្តំ។ “សោតានំ សំវរំ ព្រូមិ, ‘កេន សោតា
បិដិយវេ’តិ ឥមីនា កី បុច្ឆតិ? សោតានំ បរិយុដ្ឋានំ បុច្ឆតិ កី? ឧទាហ។ វីតិក្កមនំ,
សមុគ្គាជំ វា បុច្ឆតិ កី”ន្តិ វត្តព្ពត្តា សោតានំ... បេ... បិដិយវេតិ
អនុសយសមុគ្គាជំ បុច្ឆតិ”តិ វុត្តំ។ “ឥទំ អនុសយសមុគ្គាជំ វោទានំ កី, ឧទាហ។
វុដ្ឋានំ កី”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “ឥទំ វុដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តំ។

“សវន្តិ សព្ពដិ សោតា”តិ អាទិបុច្ឆាវិចយោ អាចរិយេន វុត្តោ, អម្ពេហិ ច
ញាតោ; តាយ បុច្ឆាយ “កតមោ វិស្សជ្ជនវិចយោ”តិ វត្តព្ពត្តា “តត្ថ
វិស្សជ្ជនា”តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ បុច្ឆាយំ -

“យានិ សោតានិ លោកស្មី, (អជិតាតិ ភគវា,)
សតិ តេសំ និវារណំ;
សោតានំ សំវរំ ព្រូមិ, បញ្ញាយេតេ បិដិយវេ”តិ។ (សុ. និ. ១០៤១ ដូឡនិ.
វត្តគាថា ៦០, អជិតមាលាវបុច្ឆានិទ្ទេស ៤) -

គាថាវិស្សជ្ជនាតិ ទដ្ឋញ្ច។ តស្សំ គាថាយំ អជិត លោកស្មី យានិ សោតានិ
សវន្តិ, តេសំ សោតានំ យំ និវារណំ, សា សតិ ហោតិ; តំ សតី សោតានំ សំវរន្តិ
អហំ ព្រូមិ; ឯតេ សោតា បញ្ញាយ បិដិយវេតិ យោជនា កាតញ្ច។ តត្ថ សតីតិ

វិបស្សនាបញ្ញាយ សម្មយុត្តា សតិ។ បញ្ញាយាតិ មគ្គបញ្ញាយ។ បិដិយេតិ
ឧប្បជ្ជិតុំ អប្បធានវសេន បិដិយន្តិ បដិជ្ជន្តិ។

“សតិ តេសំ និវារណំ សោតានំ សំវរំ ព្រមី” តិ ភគវា អាហា - “យាយ
កាយចិ សតិយា សោតានំ សំវរណកិច្ចំ សិទ្ធ�ំ កី, វិសិដ្ឋាយ សតិយា សោតានំ
សំវរណកិច្ចំ សិទ្ធ�ំ កី, កតមាយ សតិយា សោតានំ សំវរណកិច្ចំ សិទ្ធិ” ន្តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “កាយគតាយ សតិយា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ កាយគតាយ
សតិយាតិ រូបកាយេ គតំ កេសាទិកំ អនិច្ចាទិតោ វិបស្សិត្វា បវត្តាយ
វិបស្សនាញាណសម្មយុត្តាយ សតិយា។ ភាវិតាយាតិ កាយគតំ អនិច្ចតោ
ទុក្ខតោ អនត្តតោ និព្វិន្ទនតោ វិវដ្ឋនតោ និរោធនតោ បដិសិស្សន្តនតោ
អនុបស្សនាវសេន ភាវិតាយ។ ឯវញ្ញំ អនិច្ចតោ អនុបស្សន្តោ និច្ចសញ្ញំ
បដហតិ; ទុក្ខតោ អនុបស្សន្តោ សុខសញ្ញំ បដហតិ; អនត្តតោ អនុបស្សន្តោ
អត្តសញ្ញំ បដហតិ; និព្វិន្ទន្តោ នន្តិ បដហតិ; វិវដ្ឋន្តោ រាគំ បដហតិ; និរោធន្តោ
សមុទយំ បដហតិ; បដិសិស្សន្តន្តោ អាធានំ បដហតិ តិ។ ពហុលីកតាយាតិ
យថាវុត្តប្បការេន ទិវសម្មិ មាសម្មិ សំវច្ឆរម្មិ សត្តសំវច្ឆរម្មិ
ពហុលីកតាយ។ ចក្ខុន្តិ អភិជ្ឈាទិបវត្តិទ្វារភាវេន បិទំ ចក្ខុំ, និគ្គហិតាគមំ
ទដ្ឋព្វំ។ នាវិញ្ញាតីតិ ចក្ខុទ្វារេ បវត្តំ អភិជ្ឈាទិសហិតំ ចិត្តសន្តានំ,
តំសមដ្ឋីបុគ្គលំ វា នាកខ្សតិ, មនាបិកេសុ រូបេសុ នាវិញ្ញាតីតិ យោជនា។
អមនាបិកេសុ រូបេសុ ន បដិហញ្ញាតិ។ កាយគតាយ សតិយា ភាវិតាយ
ពហុលីកតាយ សោតំ នាវិញ្ញាតិ។ មនាបិកេសុ សន្តេសុ... បេ... អមនាបិកេសុ
សន្តេសុ ន បដិហញ្ញាតីតិ យោជនា យថាសម្ភវតោ កាតព្វា។

“កេន ការណេន នាវិញ្ញាតិ បដិហញ្ញាតី” តិ បុច្ឆតិ, ឥន្ទ្រិយានំ
សំវុតនិវារិតត្តា នាវិញ្ញាតិ ន បដិហញ្ញាតីតិ វិស្សន្តេតិ។ “កេនាវកេន តេ

សំរុំតនិវារតា"តិ បុច្ឆតិ, សតិអារក្ខេនតេ សំរុំតនិវារតាតិ វិស្សន្នេតិ។
“សតិអារក្ខេន សំរុំតនិវារតកាលោ កេន អម្ពេហិ សទ្ធិហិតញោ”តិ វត្តព្ពត្តា
តេនាហា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តេនាតិ តស្មា សតិអារក្ខេន សំរុំតនិវារតត្តា
សំរុំតនិវារតជាននកោ ភគវា “សតិ តេសំ និវារណា”ន្តិ យំ វេចនំ អាហា, តេន
វេចនេន តុម្ពេហិ សតិអារក្ខេន សំរុំតនិវារតកាលោ សទ្ធិហិតញោតិ បុព្ពកាកេ
បញ្ញា សត្យានុភាតិ កិច្ចមេវេតុ អធិកន្តិ ធម្មតំ។

“សតិ តេសំ និវារណា”ន្តិ វិស្សន្នេនស្ស វិត្តារត្តោ អាចរិយេន វុត្តោ, អម្ពេហិ
ចញ្ញាតោ, “បញ្ញាយេតេ បិដិយេវ”តិ វិស្សន្នេនស្ស វិត្តារត្តោ “កមំ អម្ពេហិ
ជានិតញោ”តិ វត្តព្ពត្តា “បញ្ញាយេតេ បិដិយេវ”តិ វិស្សន្នេនស្ស វិត្តារត្តំ
នស្សេន្តោ “បញ្ញាយ អនុសយា បហីយន្តិ”តិអាទិមាហា។ តត្ថ បញ្ញាយាតិ
មគ្គបញ្ញាយ។ អនុសយាតិ អនុវបំ ការណំ លភិក្ខុ ឧប្បជ្ឈនារហា
កាមរាគានុសយាធម្មោ។ បហីយន្តិ សមុច្ឆេទវសេន អនុសយេសុ បញ្ញាយ
បហីនេសុ បរិយុដ្ឋានាបិ អត្ថតោ បហីយន្តិ។ កិស្ស បហីនត្តា “បហីយន្តិ”តិ
វុច្ឆតិ? អនុសយស្ស បហីនត្តា បរិយុដ្ឋានា បហីយន្តិតិ វិស្សន្នេតិ។

“តំ អនុសយប្បហានេន បរិយុដ្ឋានប្បហានំ កីរិយ ភវតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
“តំ យថា ខន្ធវន្តស្ស”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ខន្ធវន្តស្ស វុក្ខស្ស កុទាលាទិនា ភូមិ
ខណិក្ខា អនវសេសមូលុទ្ធវណោ កតេ តស្ស វុក្ខស្ស
បុច្ឆជលបល្លវត្តិរសន្តតិបិ កុទាលាទិនា សមុច្ឆិន្ទាវ ភវតិ យថា, វេ
អរហត្តមគ្គញ្ញាណេន អនុសយេសុ បហីនេសុ អនុសយានំ បរិយុដ្ឋានសន្តតិ
សមុច្ឆិន្ទា បិទហិតា បដិច្ចន្ទា ភវតិ។ កេន សមុច្ឆិន្ទា ភវតិ? បញ្ញាយ
មគ្គបញ្ញាយ សមុច្ឆិន្ទា ភវតីតិ អត្ថយោជនា ធម្មញ្ញា។ “បញ្ញាយ បរិច្ឆិន្ទកាលោ
កមំ សទ្ធិហិតញោ”តិ វត្តព្ពត្តា “តេនា”តិអាទិ វុត្តំ។ “បញ្ញាយេតេ បិដិយេវ”តិ

វេទនតោ អនុសយានំ បរិយុដ្ឋានសន្តតិយា បញ្ញាយ បរិច្ឆិទ្ឋភារោ បណ្ឌិតេហិ
សន្តតិញ្ញាតិ អធិប្បាយោ។

ឥមេសុ បញ្ញាវិស្សន្ននេសុ សោតានំ សំវរំ, បិដានញ្ច អជានន្តេន វា
សំសយិតេន វា សំវរបិដានានំ បុច្ឆិតព្ពត្តា ធម្មាធិដ្ឋានា បុច្ឆាតិ បុច្ឆាវិចយោ
ចេវ សតិបញ្ញានំ វិស្សន្នេតព្ពត្តា ធម្មាធិដ្ឋានំ វិស្សន្ននន្តិ វិស្សន្ននិចយោ ច
វេទិតញ្ញោ។ ឯតេសុ ច “កេនស្សុ និវុតោ លោកោ” តិអាទិកោ បញ្ញោ
នីវរណាវិចិកិច្ចាបមាទជប្បានំ វសេន ចតុត្ថិដោបិ លោកាធិដ្ឋានវសេន ឯកោ
បញ្ញោតិ វុត្តោ, ឯវំ សតិ “សវន្តិ សព្ពដិ សោតា” តិអាទិកោបិ បញ្ញោ
សំវរបិដានានំ វសេន ធុរិដោបិ ឯកត្ថវសេន គហេត្វា ឯកាធិដ្ឋានវសេន
“ឯកោ បញ្ញោ” តិ វត្ថញ្ញោ, សោតានំ ពហុភាវតោ វា “ពហុបញ្ញោ” តិ វត្ថញ្ញោ;
តថា បន អវត្វា សោតេ អនាមសិក្ខា សំវរបិដានានំ វសេន “សវន្តិ សព្ពដិ
សោតា” តិអាទិម្ហិ “ទ្វេ បញ្ញោ” តិ វុត្តោ។ តទនុសារេន “កេនស្សុ និវុតោ
លោកោ” តិអាទិម្ហិបិ លោកំ អនាមសិក្ខា នីវរណាធិនំ ចតុត្ថំ វសេន “ចត្តារោ
បញ្ញោ” តិបិ វត្ថញ្ញាតិ អយំ នយោ ទស្សិតោតិ នយទស្សនំ ទដ្ឋព្ពំ។

ទេសនាកាលេ វុត្តធម្មស្ស អនុសន្និមគ្គហេត្វា អត្តនា វចិតនិយាមេនេវ
បុច្ឆិតបញ្ញាស្ស ចេវ បញ្ចំ អដ្ឋបេត្វា, បដិញ្ញញ្ច អកត្វា វិស្សន្ននស្ស ច
វិចយហារោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ញ្ញតោ, “ទេសនាកាលេ
វុត្តធម្មស្ស អនុសន្និ គហេត្វា បុច្ឆិតបញ្ញាស្ស ចេវ តំ បញ្ចំ ឋបេត្វា, បដិញ្ញញ្ច
កត្វា វិស្សន្ននស្ស ច យោវិចយោ ហារោ វិភត្តោ, សោវិចយហារោ កថំ
អម្ពេហិ វិញ្ញាយតិ, អម្ពាភំ វិញ្ញាបនត្ថាយ តស្មី វិចយំ វិភជេថា” តិ
វត្ថញ្ញាភាវតោ តេសុ វិចតញ្ញាការំ ទស្សន្តោ “យានិ សោតានិ” តិអាទិកាថាយ
វិចយាការទស្សនានន្តំ “បញ្ញោ ចេវ សតិ ចា” តិអាទិមាហា។

តត្ថ គាថាត្រា តាវវិញ្ញាតត្រា - យាយ បញ្ញាយ អនុសយប្បហានេន
សោតនិរុដ្ឋនំវុត្ថំ, យាយ សតិយា ច បរិយុដ្ឋានប្បហានេន សោតនិរុដ្ឋនំវុត្ថំ,
សាយំ បញ្ញា ចេវ សាយំ សតិ ច តាហិ បញ្ញាសតិហិ អសេសំ សហុប្បន្នំ
នាមញ្ជាវ រូបញ្ច, ឯតំ សត្តំ កត្ត និរុដ្ឋមានេ អសេសំ ឧបរុដ្ឋតិ មារិស មេ
មយា បុដ្ឋោ ភំ ភកវា មយំ ឯតំ និរុដ្ឋនំ បព្រហិ, ឥតិ អាយស្មា អជិតោ ភកវន្តំ
បុច្ឆតិ។

អជិត ភំ យមេតំ បញ្ញំ បុច្ឆតំ និរុដ្ឋនំ មំ អបុច្ឆិ, អហំ តេ តវ តំ និរុដ្ឋនំ
វនាមិ។ យត្ថ វិញ្ញាណនិរោធបញ្ញាសតិសហិតំ នាមញ្ច រូបញ្ច វិញ្ញាណស្ស
និរោធន សហ ឯកតោ អសេសំ ឧបរុដ្ឋតិ, ឯត្ថ វិញ្ញាណនិរោធបឯតំ សត្តំ
វិញ្ញាណនិរោធបឯកតោ ឯកក្ខណោ អបុត្តំ អចរិមំ ឧបរុដ្ឋតិ, ឯតំ
វិញ្ញាណនិរោធំ តស្ស នាមរូបស្ស និរោធនា នាតិវត្ថតិ, តំ តំ នាមរូបនិរោធំ សោ
សោ វិញ្ញាណនិរោធនា នាតិវត្ថតិ។

“តស្មី បញ្ជោ អយំ អជិតោ កី បុច្ឆតិ? ឧបរុដ្ឋនមេវ បុច្ឆតិ, ឧទាហុ អញ្ចំ
បុច្ឆតិ” តិ វត្ថព្ភតោ “អយំ បញ្ជោ អនុសន្និ បុច្ឆតិ” តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ អយន្តិ យោ
អាយស្មា អជិតោ បញ្ចំ អបុច្ឆតិ អយំ អជិតោ។ បញ្ជោតិ “បញ្ញា ចេវ សតិ
ចា” តិ អាទិបញ្ជោ។ យទិ អនុសន្និ បុច្ឆតិ, ឯវំ សតិ “កត្ថតំ ឧបរុដ្ឋតិ” តិ បុច្ឆនំ
អយុត្តំ ភវេយ្យាតិ? ន, អនុសន្និយតិ ឯតេន ឧបនិរុដ្ឋនេនាតិ អនុសន្និ
អត្ថសម្ភវតោ។ តេន វុត្ថំ “អនុសន្និ បុច្ឆន្តោ កី... បេ.... និព្វានធាតុ” តិ។
អនុសន្និបុច្ឆនេន អនុចាទិសេសនិព្វានធាតុយាបិ បុច្ឆនតោ “កត្ថតំ
ឧបរុដ្ឋតិ” តិ បុច្ឆនំ យុត្តមេវ។

“យា អនុចាទិសេសនិព្វានធាតុ បុច្ឆតា, តំ កតមាយ បដិបទាយ
អធិកច្ឆតិ” តិ បុច្ឆិតព្ភត្តា ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានភាវនាសម្ពាសំ បដិបទំ វិសយេន

សហ ទស្សន៍ “តិណ្ឌី សច្ចានី” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សង្ខតានីតិ កម្មាទិបច្ចយេហិ
 សមេច្ច សម្ពុយ ទុក្ខានីតិ ករិយន្តិតិ សង្ខតានិ។ និរោធដម្មានីតិ និរុដ្ឋនំ
 និរោធា, ធម្មាបិ និរោធដម្ការ, តស្មា និរោធា ធម្មា សភាវោ យេសំ ទុក្ខានីតិ
 និរោធដម្មានីតិ អត្តោ គហោតព្វោ។ តានិ តិណ្ឌី សច្ចានិ សរូបតោ ទស្សន៍
 “ទុក្ខំ សមុទយោ មគ្គោ” តិ វុត្តំ។ តិណ្ឌី ទុក្ខសមុទយមគ្គសច្ចានិ សង្ខតានីតិ
 វុត្តានិ, “កី និរោធសច្ច” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “និរោធា អសង្ខតោ” តិ វុត្តំ។ ឥធន
 “និរោធដម្ការ” តិបិ វុត្តព្ពំ។ កម្មាទិបច្ចយេហិ អសង្ខតត្ថា អសង្ខតោ។
 ឧប្បាទនិរោធាភាវតោ អនិរោធដម្ការ។ “បហាយ កបហាតព្វេសុ សច្ចេសុ
 កតមេន បហាយកេន កតមោ បហាតព្វោ, កតមាយ ភូមិយា បហីនោ” តិ
 បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ សមុទយោ ទិសុ ភូមិសុ” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ទិសុ ភូមិសុ តិ
 ទស្សនភាវនាភូមិសុ។ កាមច្ឆន្ទោតិ កាមភវរាគោ។ រូបរាគោតិ រូបភវរាគោ។
 អរូបរាគោតិ អរូបភវរាគោ។ សំយោជនភេទតោ ទស សំយោជនានិ
 បហីយន្តិតិ យោជនា។

១២. បហាតព្វសំយោជនានិ ទស្សនភូមិភាវនាភូមិភេទេន វិភត្តានិ,
 អម្ពេហិបិ ញាតានិ, “ឥន្ទ្រិយភេទតោ កបំ វិភត្តានិ” តិ វុត្តព្ពភាវតោ “តត្ថ
 តិណ្ឌី” តិអាទិ វុត្តំ។ អថ វា “បហាតព្វសំយោជនេសុ កតមានិ សំយោជនានិ
 កតមំ ឥន្ទ្រិយំ អត្ថនោ បហាយកំ កត្វា និរុដ្ឋន្តិ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ
 តិណ្ឌី” តិអាទិ វុត្តំ។ អធិដ្ឋាយ អត្ថនោ បហាយកំ កត្វា និរុដ្ឋន្តិ
 អនុប្បាទវសេន។ “អនញ្ញាតញ្ញាស្សនីតិ ឥន្ទ្រិយញ្ញ អញ្ញាឥន្ទ្រិយញ្ញ សំយោជនានំ
 និរុដ្ឋនហេតុ ហេតុ, អញ្ញាតាវិឥន្ទ្រិយំ កិស្ស ហេតុ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “យំ
 បនា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យំ យេន អញ្ញាតាវិឥន្ទ្រិយេន អរហា “មេ ជាតិ ខីណា” តិ
 ឯវំ ជាតិ, ឥនំ ជាទនហេតុ អញ្ញាតាវិឥន្ទ្រិយំ ខយេ ជាតិក្ខយេ អរហត្ថជលេ
 បវុត្តំ ញាណំ។ យំ យេន អញ្ញាតាវិឥន្ទ្រិយេន អរហា “ឥត្តត្តាយ អបរំ ន

ភវិស្សមី"តិ បដាឆាតិ, ឥទំ បដាននហេតុ អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។ អនុប្បាទេ បន
អនុប្បដ្ឋនេ អរហត្តជលេ បរុត្តំ ញាណំ អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ ជាននហេតុ ហោតីតិ
វុត្តំ ហោតិ។ ឥន្ទ្រិយញាណានិ បហាយកានិ កត្វា សំយោជនានិ និរុដ្ឋន្តិ,
“តានិ ញាណានិ កតា និរុដ្ឋន្តិ”តិ វុត្តព្ភតាវតោ “តត្ថ យញ្ច”តិ អាទិ វុត្តំ។

“អនញ្ញាតញ្ញាស្សមីតិន្ទ្រិយំ អញ្ញិន្ទ្រិយំ ចាបុណន្តស្ស និរុដ្ឋតុ, អញ្ញិន្ទ្រិយំ
អរហត្តំ ចាបុណន្តស្ស និរុដ្ឋតុ, អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ កតា និរុដ្ឋតិ”តិ បុច្ឆិតព្ភត្តា
“តត្ថ យញ្ច ខយេ”តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ទ្វេតិ កិច្ចភេទេន ទ្វេ, សភាវតោ បន
ឯការ។

“បដាននកិច្ចម្យី ឯកមេវ, កងំ ទ្វេ សិយុ”ន្តិ វុត្តព្ភត្តា “អបិចា”តិ អាទិ វុត្តំ។
អារម្មណបញ្ញាភេទេន ទ្វេ នាមានិ លព្ភន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ សាតិ យា បញ្ញា
បុព្ភតាថាយំ សោតបិដានកិច្ចេន វុត្តា, សា បញ្ញា បកាវេហិ ជាននសភាវេន
បញ្ញា នាម។ យថាទិដ្ឋំ អារម្មណំ អបិលាបនដ្ឋេន ឱកាហានដ្ឋេន សតិ នាម។

១៣. “បញ្ញា ចេវ សតិ ចា”តិ បទស្ស អត្ថោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច
ញាតោ, “នាមរូបញ្ច”តិ បទស្ស អត្ថោ កងំ អម្ពេហិ ញាតញ្ច”តិ វុត្តព្ភត្តា
នាមរូបំ វិភជន្តោ “តត្ថ យេ បញ្ចាចានក្ខន្ធា”តិ អាទិមាហា។ តត្ថ តត្ថាតិ
កម្មវិចាកវដ្តភេទេ ភវត្ថយេ។ តត្ថាតិ

បញ្ចាចានក្ខន្ធសម្ពាសនាមរូបសមុទាយេ។ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ តិ
ចក្ខាទិបញ្ចិន្ទ្រិយានិ។ វិញ្ញាណសម្មយុត្តន្តិ សម្មយុត្តបច្ចយត្តំ សន្ធាយ ន វុត្តំ,
បច្ឆរជនស្ស បន អវិភជិត្វា គហណីយសភាវមត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ វិភាគំ
ជានន្តេហិ បន “នាមំ វិញ្ញាណសម្មយុត្តំ, រូបំ បន នវិញ្ញាណសម្មយុត្តំ,
សហជាត”ន្តិ វិភជិត្វា គហេតព្ភំ។ តស្សាតិ បញ្ញាសតិសហិតស្ស នាមរូបស្ស។
និរោធន្តិ អនុចាទិសេសនិព្ពានធាតុ។

ភក្តីវង្ស បុត្រន្តោ អាយស្មា អជិតោ “បញ្ញា ចេវ...បេ... កត្តតំ ឧបរុដ្ឋតិ” តិ
ឯវំ ចារាយនេ អាហា។ “បញ្ញា ចេវាតិអាទិកាថាយ យា
អនុចាទិសេសនិព្ពានធាតុ បុច្ឆិតា, សា អនុចាទិសេសនិព្ពានធាតុ កតមេន
អធិគមេន បត្តញ្ញា” តិ បុច្ឆិតត្ថត្តា ចតុវិទ្ធិចាទមុខេន អរិយមគ្គាធិគមមុខេន
បត្តញ្ញា, ចតុវិទ្ធិចាទភាវនាយ ច ចត្តាវិន្ទិយានិ មូលភូតានិ, តស្មា មូលភូតានិ
តានិ ចត្តាវិន្ទិយានិ និទ្ធាវេត្វា ទស្សន្តោ “តត្ថ សតិ ច បញ្ញា ចា” តិអាទិមាហា។
កុសលាកុសលធម្មគតិយោ សមន្ទេសមាធាយ សតិយា សិដ្ឋមាធាយ
ឯកន្តេន សមាធិ និច្ចាទេតញ្ញោ, សតិគ្គហាលោន ច បរិយុដ្ឋានប្បហានំ កាថាយំ
អធិប្បតំ, បរិយុដ្ឋានប្បហានេន ច សមាធិកិច្ចំ ចាកដន្តិ អាហា “សតិ ទ្វេ
ស្ម័ន្ទិយានិ សតិស្ម័ន្ទិយញ្ច សមាធិស្ម័ន្ទិយញ្ច” តិ។ បញ្ញាយ អនុសយសមុគ្គាតំ
ចតុត្ថិធសម្មប្បធានសម្ព័ន្ធតេន វិរិយេន សិដ្ឋតិ, នវិធា តេជាតិ វុត្តំ “បញ្ញា ទ្វេ
ស្ម័ន្ទិយានិ បញ្ញាស្ម័ន្ទិយញ្ច វិរិយស្ម័ន្ទិយញ្ច” តិ។

តេមេសុ យថាវុត្តេសុ ចតុសុ ស្ម័ន្ទិយេសុ បុព្វភាគេ វា មគ្គកូលោ វា
សិដ្ឋន្តេសុ តំសម្បយុត្តា យា សទ្ធិបាធា ឱកប្បធា សិទ្ធា, តេនំ
សទ្ធិបាធាឱកប្បនសម្ពាតំ ធម្មជាតំ សទ្ធិស្ម័ន្ទិយំ សិទ្ធិ, “តេសុ មូលភូតេសុ
ស្ម័ន្ទិយេសុ សិទ្ធិសុ កតមេន ស្ម័ន្ទិយេន កតមោ ធម្មា សិទ្ធា” តិ បុច្ឆិតត្ថត្តា
តមិធា អយំ សិទ្ធាតិ ទស្សន្តោ “តត្ថ យា សទ្ធាធិបតេយ្យា” តិអាទិមាហា។ តត្ថ
តត្ថាតិ សត្យាទីសុ។ សទ្ធាធិបតេយ្យាតិ បច្ចយភូតាយ សទ្ធាយ សិទ្ធា ធម្មោ
អធិបតីតិ សទ្ធាធិបតិ, សទ្ធាធិបតិធា បវត្តតញ្ញា ចិត្តកគ្គតាតិ
សទ្ធាធិបតេយ្យា។ ធន្ទសមាធិតិ ធន្ទំ ជេដ្ឋកំ កត្វា បវត្តិតោ សមាធិ វា
ធន្ទាធិបតិធា សម្បយុត្តោ បុព្វភាគេ បវត្តោ សមាធិ វា ធន្ទសមាធិ, បហានំ
បហានហេតុ ហោតីតិ យោជនា កាតញ្ញា។ បហានន្តិ ច បដហតិ
វិក្ខម្ពិតកិលេសេ ឯតេន ធន្ទសមាធិនាតិ បហានន្តិ ករណសាធនត្ថោ

គហេតុញ្ចោ។ បដិសម្ពាទពលេនាតិ បរិកម្មពលេន។ ភាវនាពលេនាតិ
មហាគ្គតភាវនាពលេន។

“សោ ធន្តសមាធិសយំ កេវលោវ បហាន”ន្តំ វុត្តព្ពត្តា “តត្ថ យេ
អស្សាសបស្សសា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តស្មី សមាហិតេ ចិត្ត
ចិត្តប្បាទេ។ “តស្មី សមាហិតេ ចិត្តប្បាទេ អស្សាសា”តិអាទិនា
អស្សាសាធិសីសេន អស្សាសាធិជនកា វីរិយសម្ពាទ គហិតា, តេ ច យាវ
ភាវនាចារិប្បវី, តាវ បុនប្ប្បនំ សរណតោ ច សរា, បុនប្ប្បនំ សង្កប្បតោ ច
សង្កប្បា។ យោ បន “សរសង្កប្បា, ឥមេ សម្ពាទ ចា”តិ វុត្ត វុត្តប្បកាពេ បុរិមកោ
ធន្តសមាធិ វា កិលេសវិក្ខម្ពនតាយ ច តទង្គប្បហានតាយ ច បហានំ
បហានហេតុបធានំ វា, “ឥមេ វុត្តប្បកាពេ សម្ពាទធម្មោ កី ភាវេន្តិ”តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឥមេ ច សម្ពាទ”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឥមេ សម្ពាទ ច តទុកយព្វ
ធន្តសមាធិប្បធានសម្ពាទសមម្ពាគតំ វិវេកនិស្សិតំ វិរាគនិស្សិតំ និរោធនិស្សិតំ
វោស្សគ្គបរិណាមី ឥន្ទិចាទំ ភាវេតីតិ យោជនា។

ធន្តសមាធិប្បធានសម្ពាទសមម្ពាគតន្តិ ធន្តោ វុត្ត អធិបតិ ធន្តាធិបតិ,
ធន្តាធិបតិសមាធិ។ តេន វុត្តំ ភក្កតា - “ធន្តំ ចេ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ អធិបតី ករិត្វា
លភតិ សមាធិ”ន្តិ (វិភ. ៤៣២)។ ធន្តហេតុកោ វា សមាធិ, ធន្តាធិកោ វា សមាធិ
ធន្តសមាធិ, ធន្តាធិបតិស្ស បច្ចយុប្បន្នោ សមាធិតិ វុត្តំ ហោតិ។ បធានភូតា
សម្ពាទ បធានសម្ពាទ, បធានសន្តេន សម្ពាទសម្ពាទធម្មោ និវត្តាបិតា,
ធន្តសមាធិ ច បធានសម្ពាទ ចាតិ ធន្តសមាធិប្បធានសម្ពាទ, តេហិ
សមម្ពាគតោ ធន្ត...ចេ.... សមម្ពាគតោ, តំ...ចេ.... គតំ។ ឥន្ទ្យតិ សមិជ្ឈតិ
និប្បជ្ឈតីតិ ឥន្ទ្យ, កោដ្ឋាសោ, ឥន្ទ្យ វុត្ត ចាទោ កោដ្ឋាសោតិ ឥន្ទ្យចាទោ,
ឥន្ទ្យចាទចតុត្តោ។ ឥន្ទ្យន្តិ វា តាយ សត្តា ឥន្ទ្យ វុត្តា ឧក្កសកតា ហោន្តិតិ ឥន្ទ្យ,

បង្ខំ ឯតេជានតិ ចានោ, ឥទ្ធិយា ចានោតិ ឥទ្ធិចានោ។ ឥទ្ធិចានោតិ
សាមញ្ញត្ថវសេន វុត្តាបិ “ធន្តសមាធិប្បធានសម្ព័ន្ធវសមន្មាគត”ន្តិ វុត្តត្ថា
ធន្តិទ្ធិចានោវ គហេតញ្ញោ, តំ ឥទ្ធិចានំ តំ ធន្តិទ្ធិចានំ ភាវេតិ វង្សតីតិ អត្ថោ។

វិវេកនិស្សិតំ វិរាគនិស្សិតន្តិ វិបស្សនាកូលោ កិច្ចតោ តទន្តិវិវេកនិស្សិតំ,
អដ្ឋាសយតោ និស្សរណាវិវេកនិស្សិតំ, មគ្គកូលោ បន កិច្ចតោ
សមុច្ឆេទវិវេកនិស្សិតំ, អារម្មណតោ និស្សរណាវិវេកនិស្សិតំ។ វិរាគនិស្សិតន្តិ
វិបស្សនាកូលោ កិច្ចតោ តទន្តិវិរាគនិស្សិតំ, អដ្ឋាសយតោ
និស្សរណាវិវេកនិស្សិតំ, មគ្គកូលោ បន កិច្ចតោ សមុច្ឆេទវិរាគនិស្សិតំ,
អារម្មណតោ និស្សរណាវិរាគនិស្សិតំ។ និរោធនិស្សិតន្តិ វិបស្សនាកូលោ
កិច្ចតោ តទន្តិនិរោធនិស្សិតំ, អដ្ឋាសយតោ និស្សរណានិរោធនិស្សិតំ,
មគ្គកូលោ កិច្ចតោ សមុច្ឆេទនិរោធនិស្សិតំ, អារម្មណតោ
និស្សរណានិរោធនិស្សិតំ។ វោស្សគ្គបរិណាមិន្តិ ឯត្ថ
បរិច្ចាគវោស្សគ្គបក្ខន្ធនវោស្សគ្គវសេន វោស្សគ្គោ ធុរិយោ។ តត្ថបិ
វិបស្សនាកូលោ តទន្តិវសេន បរិច្ចាគវោស្សគ្គោ, និព្វាននិព្វតាវេន
បក្ខន្ធនវោស្សគ្គោ, មគ្គកូលោ សមុច្ឆេទវសេន បរិច្ចាគវោស្សគ្គោ,
អារម្មណករណេន និព្វានបក្ខន្ធនវោស្សគ្គោតិ វិភជិត្វា គហេតញ្ញោ។
យថាវុត្តវោស្សគ្គត្ថំ បរិណាមតិ, បរិណាតំ វា បរិបចតិ បរិបចនំ ករោតីតិ
វោស្សគ្គបរិណាមី, តំ វោស្សគ្គបរិណាមី។

ធន្តិទ្ធិចានភាវនាការោ អាចរិយេន វុត្តោ, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតោ, “កម្ពំ
វិរិយិទ្ធិចានភាវនាការោ អម្ពេហិ វិជានិតញ្ញោ”តិ វុត្តត្ថភាវតោ “តត្ថ យា
វិរិយាធិបតេយ្យា”តិ អាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ ហេជ្ជា វុត្តនយានុសារេនេវ
វិញ្ញោយេ។ សំទិត្តវសេន បន ឋបិតំ ចាបំ វិត្តារតោ ឋបេស្សមិ។ កម្ពំ? -

“តត្ថ យា វីរីយាធិបតេយ្យា ចិត្តកក្កតា, អយំ វីរីយសមាធិ។
សមាហិតេ ចិត្ត កិលេសានំវិក្ខម្ពនតាយ បដិសង្កានពលេន វា
ភាវនាពលេន វា, ឥទំ បហានំ។ តត្ថ យេ អស្សាសបស្សាសាវិតក្កវិចារា
សញ្ញាវេទយិតា សរសង្កប្បា, ឥមេ សង្ខារា។ ឥតិ បុរិមកោ ច
វីរីយសមាធិ, កិលេសវិក្ខម្ពនតាយ ច បហានំ ឥមេ ច សង្ខារា, តទុកយំ
វីរីយសមាធិប្បធានសង្ខារសមន្នាគតំ ឥទ្ធិចាធំ ភាវេតិ វិវេកនិស្សិតំ
វិរាគនិស្សិតំ និរោធនិស្សិតំ វោស្សគ្គបរិណាមី។

“តត្ថ យា ចិត្តាធិបតេយ្យា ចិត្តកក្កតា, អយំ ចិត្តសមាធិ។
សមាហិតេ ចិត្ត កិលេសានំវិក្ខម្ពនតាយ បដិសង្កានពលេន វា
ភាវនាពលេន វា, ឥទំ បហានំ។ តត្ថ យេ អស្សាសបស្សាសាវិតក្កវិចារា
សញ្ញាវេទយិតា សរសង្កប្បា, ឥមេ សង្ខារា។ ឥតិ បុរិមកោ ច ចិត្តសមាធិ,
កិលេសវិក្ខម្ពនតាយ ច បហានំ ឥមេ ច សង្ខារា, តទុកយំ
ចិត្តសមាធិប្បធានសង្ខារសមន្នាគតំ ឥទ្ធិចាធំ ភាវេតិ វិវេកនិស្សិតំ
វិរាគនិស្សិតំ និរោធនិស្សិតំ វោស្សគ្គបរិណាមី។

“តត្ថ យា វីរម៌សាធិបតេយ្យា ចិត្តកក្កតា, អយំ វីរម៌សាសមាធិ,
សមាហិតេ ចិត្ត កិលេសានំវិក្ខម្ពនតាយ បដិសង្កានពលេន វា
ភាវនាពលេន វា, ឥទំ បហានំ។ តត្ថ យេ អស្សាសបស្សាសាវិតក្កវិចារា
សញ្ញាវេទយិតា សរសង្កប្បា, ឥមេ សង្ខារា។ ឥតិ បុរិមកោ ច
វីរម៌សាសមាធិ កិលេសវិក្ខម្ពនតាយ ច បហានំ ឥមេ ច សង្ខារា, តទុកយំ
វីរម៌សាសមាធិប្បធានសង្ខារសមន្នាគតំ ឥទ្ធិចាធំ ភាវេតិ វិវេកនិស្សិតំ
វិរាគនិស្សិតំ និរោធនិស្សិតំ វោស្សគ្គបរិណាមី”ន្តិ។

អយំ បនវិសេសោ - វិរិយសមាធិតិ វិរិយំ ជេដ្ឋកំ កត្វា បវត្តិតោ សមាធិ
វា វិរិយាធិបតីនា សម្បយុត្តោ បុព្វភាគេ បវត្តោ សមាធិ វា វិរិយសមាធិ។
ចិត្តសមាធិតិ ចិត្តំ ជេដ្ឋកំ កត្វា បវត្តិតោ សមាធិ វា ចិត្តាធិបតីនា
សម្បយុត្តោ បុព្វភាគេ បវត្តោ សមាធិ វា ចិត្តសមាធិ។ វីមំសាសមាធិតិ វីមំសំ
ជេដ្ឋកំ កត្វា បវត្តិតោ សមាធិ វា វីមំសាធិបតីនា សម្បយុត្តោ បុព្វភាគេ
បវត្តោ សមាធិ វា វីមំសាសមាធិតិ។

សត្តិពលានុរូបេនេត្ថ សង្ខេបវណ្ណានា កតា, គម្ពីរញ្ញាណេហិ បន
អដ្ឋកថាជីកានុរូបេនវិត្តារតោ វា គម្ពីរតោ វា វិភជិត្វា គហេតព្វា។

១៤. “ធនុសមាធិ វិរិយសមាធិ ចិត្តសមាធិ វីមំសាសមាធិ” តិ វុត្តោ, “ឯវំ
សតិ វីមំសាសមាធិយេវ ញ្ញាណាមូលកោ ញ្ញាណាបុព្វង្គមោ ញ្ញាណានុបវិវត្តិ
ភវេយ្យ, អញ្ញោ តយោ សមាធិយោ អញ្ញាណាមូលកា អញ្ញាណាបុព្វង្គមា
អញ្ញាណាបវត្តិយោ ភវេយ្យ” តិ វុត្តព្ពត្តា សព្វេ សមាធិយោ
ញ្ញាណាមូលកាធិយោយេវាតិ ធស្សេតុំ “សព្វោ សមាធិ
ញ្ញាណាមូលកោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សព្វោ សមាធិតិ ធនុសមាធិ, វិរិយសមាធិ,
ចិត្តសមាធិ, វីមំសាសមាធិតិ ចតុត្ថំ ធា សមាធិ។ ញ្ញាណាមូលកោតិ
ឯការវដ្ឋនវីចិនាធាវដ្ឋនវីចីសុ បវត្តំ ឧបចារញ្ញាណាមូលកោ។
ញ្ញាណាបុព្វង្គមោតិ អធិគមញ្ញាណំ បុព្វង្គមំ អស្សាតិ ញ្ញាណាបុព្វង្គមោ។
ញ្ញាណានុបវិវត្តិតិ បច្ឆវេក្ខណញ្ញាណំ អនុបវិវត្តិ អស្សាតិ ញ្ញាណានុបវិវត្តិ។
អថ វា នាធាវដ្ឋនុបចារញ្ញាណំ វា បដិសន្ធិញ្ញាណំ វា មូលំ អស្សាតិ
ញ្ញាណាមូលកោ, ឧបចារញ្ញាណំ បុព្វង្គមំ អស្សាតិ ញ្ញាណាបុព្វង្គមោ,
អប្បនាញ្ញាណំ អនុបវិវត្តិ អស្សាតិ ញ្ញាណានុបវិវត្តិ។ សព្វំ វា ឧបចារញ្ញាណំ
មូលំ អស្សាតិ ញ្ញាណាមូលកោ។ អប្បនាញ្ញាណំ បុព្វង្គមំ អស្សាតិ

ព្រាណាបុព្វត្ថមោ។ អភិញ្ញាព្រាណាំ អនុបរិវត្តិ អស្សាតិ ព្រាណានុបរិវត្តិ,
អនុបរិវត្តនំ វា អនុបរិវត្តិ, ព្រាណាស្ស អនុបរិវត្តិ ព្រាណានុបរិវត្តិ,
ព្រាណានុបរិវត្តិ អស្សាតិ ព្រាណានុបរិវត្តិ។ ព្រាណាំ បន បុព្វេ
វុត្តប្បការមេវ។

យថា បុរេ តថា បច្ឆាតិ យថា ធន្តសមាធិអាទិចតុព្ពិធសមាធិស្ស
បុព្វេនិវាសានុស្សតិព្រាណានុបរិវត្តិភាវេន បុរេ អតីតាសុ ជាតីសុ
អសន្នៀយ្យេសុបិ សំវដ្តិវិវដ្តេសុ អត្តនោ ខន្ធបដិពទ្ធស្ស, បរេសំ ខន្ធបដិពទ្ធស្ស
ច សុដ្ឋ បដិវិជ្ឈនមេវ, ន ទុប្បដិវិជ្ឈនំ តថា តថាវុត្តសមាធិស្ស
អនាគតំសព្វាណានុបរិវត្តិភាវេន បច្ឆា អនាគតាសុ ជាតីសុ
អសន្នៀយ្យេសុបិ សំវដ្តិវិវដ្តេសុ អត្តនោ ខន្ធបដិពទ្ធស្ស, បរេសំ ខន្ធបដិពទ្ធស្ស
ច សុដ្ឋ បដិវិជ្ឈនមេវ, ន ទុប្បដិវិជ្ឈនន្តិ អត្តោ ធន្តព្វោ។ យថា បច្ឆា តថា បុរេតិ
យថា យថាវុត្តសមាធិស្ស ចេតោបរិយព្រាណានុបរិវត្តិភាវេន អនាគតេសុ
សត្តសុយេវ ទិវសេសុ បរសត្តានំយេវ ចិត្តស្ស សុដ្ឋ បដិវិជ្ឈនមេវ, ន
ទុប្បដិវិជ្ឈនំ, តថា តថាវុត្តសមាធិស្ស បុរេ អតីតេសុ សត្តសុយេវ ទិវសេសុ
បរសត្តានំយេវ ចិត្តស្ស សុដ្ឋ បដិវិជ្ឈនមេវ, ន ទុប្បដិវិជ្ឈនន្តិ អត្តោ។

យថា ទិវា តថា វត្តិន្តិ យថា ចក្ខុមន្តានំ សត្តានំ ទិវសភាគេ
សូរិយាលោកេន អន្ធការស្ស វិទ្ធិសិកត្តា អាចាជគតំ ចក្ខុវិញ្ញេយ្យំ រូបំ
មនោវិញ្ញាណេនបិ សុវិញ្ញេយ្យំ, តថា វត្តិភាគេ ចតុវដ្តសមន្មាគតេបិ អន្ធការេ
វត្តមាទេ យថាវុត្តសមាធិស្ស ទិព្ពចក្ខុព្រាណានុបរិវត្តិភាវេន រូបាយតនស្ស
សុដ្ឋ បដិវិជ្ឈនមេវ, ន ទុប្បដិវិជ្ឈនំ។ យថា វត្តិ តថា ទិវាតិ យថា វត្តិភាគេ
ចតុវដ្តសមន្មាគតេបិ អន្ធការេ យថាវុត្តសមាធិស្ស
ទិព្ពចក្ខុព្រាណានុបរិវត្តិភាវេន រូបាយតនស្ស សុដ្ឋ បដិវិជ្ឈនមេវ, ន

ធុប្បជីវិជ្ជនំ, តថា ទិវសភាគេ សុខុមស្ស រូបាយតនស្ស វា កេនចិ
ចាការាទិនា តិរេហិតស្ស រូបាយតនស្ស វា អតិទូរជ្ជានេ បវត្តស្ស
រូបាយតនស្ស វា យថាវុត្តសមាធិស្ស ទិព្ពសោតញ្ញាណានុបវិវត្តិភាវេន សុដ្ឋ
បជីវិជ្ជនមេវ, ន ធុប្បជីវិជ្ជនន្តិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

យថា យថាវុត្តសមាធិស្ស ទិវសភាគេ ទិព្ពសោតញ្ញាណានុបវិវត្តិភាវេន
សុខុមស្ស សទ្ទាយតនស្ស វា កេនចិ ចាការាទិនា តិរេហិតស្ស
សទ្ទាយតនស្ស វា អតិទូរជ្ជានេ បវត្តស្ស សទ្ទាយតនស្ស វា សុដ្ឋ
បជីវិជ្ជនមេវ, ន ធុប្បជីវិជ្ជនំ, តថា វត្តិភាគេបិ យថាវុត្តសមាធិស្ស
ទិព្ពសោតញ្ញាណានុបវិវត្តិភាវេន សុខុមស្ស សទ្ទាយតនស្ស វា កេនចិ
ចាការាទិនា តិរេហិតស្ស សទ្ទាយតនស្ស វា អតិទូរជ្ជានេ បវត្តស្ស
សទ្ទាយតនស្ស វា សុដ្ឋ បជីវិជ្ជនមេវ, ន ធុប្បជីវិជ្ជនន្តិ អយំ នយោបិ នេតព្ពោ។
តេន វុត្តំ អដ្ឋកថាយំ -

“យថា បុរេតិ យថា សមាធិស្ស
បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណានុបវិវត្តិភាវេនា” តិអាទី វត្ថោ “យថា ច រូបាយតនេ
វុត្តំ, តថា សមាធិស្ស ទិព្ពសោតញ្ញាណានុបវិវត្តិភាយ សទ្ទាយតនេ ច
នេតព្ព” ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១៤)។

“ញ្ញាណមូលកាទិសមាធិនា
បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណានុបវិវត្តិភាវាទិសហិតេន កី ភាវេតី” តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឥតិ វិវដេនា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឥតិ ឯវំ វុត្តប្បការេន។
អបរិយោនទ្ធនាតិ នីវរណាទិវិគមនេន។ សប្បភាសំ ចិត្តន្តិ ឥទ្ធិចាទសម្បយុត្តំ
មគ្គចិត្តំ ភាវេតិ។ ឥទ្ធិចាទសម្បយុត្តេ មគ្គចិត្តេ ឧប្បជ្ជមានេ ហិ
មគ្គចិត្តសហគ្វនិ កុសលានិ

សន្និដ្ឋានយុត្តិធម៌សន្តិសុខសមាជិកសង្គមបញ្ញាស្រីក្នុងក្រុមគ្រួសារ បញ្ញាស្រីយានិ
ឧប្បជ្ឈន្តិ។ មគ្គចិត្តនិរុដ្ឋមាន អនុប្បជ្ឈនកាវេននិរុដ្ឋន្តិ ឯកចិត្តក្នុងកត្តា។
ឯ មគ្គវិញ្ញាណស្ស និរោធា បញ្ញា ច សតិ ច និរុដ្ឋន្តិ យោជនា។

“កស្ស វិញ្ញាណស្ស និរោធា នាមរូបំ និរុដ្ឋន្តិ” តិ វត្ថុពុត្តា
“នាមរូបញ្ច” តិ អាទិ វុត្ថំ, បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស និរោធា នាមរូបញ្ច និរុដ្ឋន្តិ តិ
វុត្ថំ ហោតិ។ អថ វា “វិញ្ញាណស្ស និរោធា បញ្ញា ច សតិ ចាតិ វុត្តានិ
បញ្ញាស្រីយានិ ឯ វុត្ថុនិរុដ្ឋន្តិ” តិ វត្ថុពុត្តា នាមរូបញ្ច និរុដ្ឋន្តិ, និរុដ្ឋន្តិ បន
នាមរូបំ បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស និរោធា និរុដ្ឋន្តិ តិ ទស្សន៍ “នាមរូបញ្ច” តិ អាទិ
វុត្ថំ។ តត្ថ នាមរូបញ្ច មគ្គន តណ្ហាអវិជ្ជាទិកេ អនុបច្ឆន្នេ ឧប្បជ្ឈនា ហំ
វេទនាទិក្ខន្ធត្ថយំ, ភូតុចាទារូបញ្ច។ វិញ្ញាណហេតុកន្តិ ឧប្បជ្ឈនា ហំ
បដិសន្ធិវិញ្ញាណំ ហេតុ អស្ស នាមរូបស្សនតិ វិញ្ញាណហេតុកំ។
វិញ្ញាណបច្ចយា និព្វត្តន្តិ វិញ្ញាណេន បច្ចយេន និព្វត្តំ។ តស្សនតិ
ឧប្បជ្ឈនា ហស្ស បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស។ ហេតុតិ តណ្ហាអវិជ្ជាទិកេ
កិលេសោ។ វិញ្ញាណន្តិ ឧប្បជ្ឈនា ហំ បដិសន្ធិវិញ្ញាណំ។ អនាហារន្តិ
អប្បច្ចយំ។ អនភិនន្តិ កាមតណ្ហាទិហិ អនភិនន្តិ តព្ពំ។ អប្បដិសន្ធិកន្តិ
បុនព្ពាភិសន្ធិហនហិតំ។ ន្តិ តាទិសំ វិញ្ញាណំ។ អហេតុតិ នត្តិ ហេតុសម្ពាតំ
បដិសន្ធិវិញ្ញាណំ ឥមស្ស នាមរូបស្សនតិ អហេតុ។ អប្បច្ចយន្តិ
សហាយវិរហេន នត្តិ បច្ចយា សម្ពាត ឥមស្សនតិ អប្បច្ចយំ។ ឯ
បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស និរោធា នាមរូបញ្ច និរុដ្ឋន្តិ តិ។

“បញ្ញាសតីនព្វេវ នាមរូបស្ស ច វុត្ថុប្បកាវេននិរុដ្ឋនកាវេ កថំ អម្ពេហិ
សន្និហិតព្វេ” តិ វត្ថុពុត្តា “តេនាហ ភគវា” តិ អាទិ វុត្ថំ។ វត្ថុពុត្តា កាវេន
បញ្ញាសតីនព្វេវ នាមរូបស្ស ច និរុដ្ឋនកាវេ ជាទនកោ ភគវា

យថាជនុវត្តនការជីបកំ “យមេតំ...បេ... ឯត្ថតំ ឧបវុត្តតិ” តិ គាថាវចនំ អាហា។
តេន គាថាវចនេន តុម្ពេហិ មយា វុត្តោ និវុត្តនភារោ សទ្ធមាតត្តោយេវាតិ។
ឯត្ថាបិ បញ្ញាសតិធាមរូបាទំ និវុត្តនំ អជានន្តេន តត្ថ វា សំសយន្តេន អជិតេន
បុច្ឆិតពុត្តា “អទិដ្ឋជោតនា បុច្ឆាតិ វា ទិដ្ឋសំសន្តនា បុច្ឆាតិ វា បញ្ញាទិនំ
អនេកត្ថត្តា ធម្មតោ វា អនេកាធិដ្ឋានា បុច្ឆាតិ វា ធម្មាធិដ្ឋានា បុច្ឆា” តិ វា
ឥន្ទ្រមាទិបុច្ឆាវិចយោ និទ្ធារេតត្តោ។ “សរូបទស្សនវិស្សន្ននន្តិ វា
អនេកាធិដ្ឋានវិស្សន្ននន្តិ វា ធម្មាធិដ្ឋានវិស្សន្ននន្តិ” តិ វា
ឥន្ទ្រមាទិវិស្សន្ននវិចយោ និទ្ធារេតត្តោ។

ឯវំ សត្តាធិដ្ឋានាទិបុច្ឆាវិស្សន្ននានិ ចេវ ធម្មាធិដ្ឋានាទិបុច្ឆាវិស្សន្ននានិ ច
វិសុំវិសុំ ទស្សេត្វា បុច្ឆាវិចយោ ចេវវិស្សន្ននវិចយោ ច អាចរិយេនវិកត្តោ,
អម្ពេហិ ច ញាតោ, “សត្តាធិដ្ឋានធម្មាធិដ្ឋានេសុ ឯកតោ ទស្សិតេសុ
បុច្ឆាវិស្សន្ននេសុ កថំ បុច្ឆាវិចយោ ចេវវិស្សន្ននវិចយោ ច អម្ពេហិ
វិញ្ញាតត្តោ” តិ បុច្ឆិតពុត្តា សត្តាធិដ្ឋានធម្មាធិដ្ឋានំ បុច្ឆំ នីហរិត្វា តត្ថ វិចយំ
វិកជន្តោ “យេ ច សង្ខតធម្មាសេ” តិ អាទិមាហា។ អដ្ឋកថាយំ បន -

“ឯវំ អនុសន្និបុច្ឆម្បិ ទស្សេត្វា ហោដ្ឋា សត្តាធិដ្ឋានា, ធម្មាធិដ្ឋានា ច
បុច្ឆាវិសុំវិសុំ ទស្សិតាតិ ឥនានិ តា សហ ទស្សេតុំ “យេ ច
សង្ខតធម្មាសេ” តិ អាទិ អារទ្ធុ” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១២) -

វុត្តំ។ តស្សាយំ អត្តោ - ឥធសាសនេ យេ អរហន្តោ សង្ខតធម្មា ហោត្តិ, បុច្ឆ
ពហូយេវ សត្ត ជនា សេក្ខា សីលាទិសិក្ខុមាណា ហោត្តិ, តេសំ អរហន្តាវញ្ជោវ
សេក្ខានញ្ចា ភិយំ បដិបត្តិ មេ មហា បុដ្ឋោ និបកោ ភ្នំ ភគវា បព្រហ្មិ មារិស
ឥតិ អាយស្មា អជិតោ បុច្ឆន្តោ អាហាតិ។

១៥. តស៊ូ កាថាយំ “កិត្តកាណិ បុច្ឆិតានី” តិ វត្តត្ថុត្ថា “ឥមាជី” តិ អាទិ វុត្តំ។
បទត្ថានុវបំ បុច្ឆិតត្ថុត្ថា “ឥមាជី ឥណ្ឌី បទានិ បុច្ឆិតានី” តិ វុត្តំ។ “យេ ច ... បេ ...
មារិសា” តិ កាថាយំ យេ បញ្ញា បុច្ឆិតា, តេ បញ្ញា តយោ ហោន្តិ, “កិស្ស កេន
ការណេន តយោ ហោន្តិ” តិ បុច្ឆិតត្ថុត្ថា “កិស្ស... បេ... យោគេនា” តិ វុត្តំ។
សេក្ខា អរិយា ច អសេក្ខា អរិយា ច វិបស្សនាបុព្វដ្ឋមំ បហានញ្ញាតិ
សេខាសេខាវិបស្សនាបុព្វដ្ឋមប្បហានានិ, តេសំ យោគោតិ សេខា... បេ...
យោគោ, តេន សេខា... បេ... យោគេន។ ឯវំ បុច្ឆាវិជីនា ហិ យស្មា “យេ ច
សង្កតធម្មាសេ... បេ... មារិសា” តិ កាថមាហា, តស្មា តយោ បញ្ញា ហោន្តិ តិ
ទដ្ឋញ្ញា។

“យេ ច សង្កតធម្មាសេ” តិ ឥមិនា អសេក្ខានំ អរហត្តំ បុច្ឆតិ, “យេ ច
សេក្ខា បុច្ឆ ឥនា” តិ ឥមិនា សេក្ខាសេក្ខានំ សេក្ខសិក្ខានំ បុច្ឆតិ, “តេសំ មេ
និបកោ ឥរិយំ, បុដ្ឋោ បព្រហ្មា មារិសា” តិ ឥមិនា សេក្ខាសេក្ខានំ វិបស្សនា
បុព្វភាគេ តទដ្ឋប្បហានំ បុច្ឆតិ។ “អធិដ្ឋជោតនា បុច្ឆាតិ វា ធិដ្ឋសំសន្តនា
បុច្ឆាតិ វា សត្តាធិដ្ឋានា បុច្ឆាតិ វា អនេកាធិដ្ឋានា បុច្ឆា” តិ វា
ឥន្ទ្រវមាទិបុច្ឆាវិចយោ និទ្ធារេតញ្ញោ។

សត្តធម្មាធិដ្ឋានំ បុច្ឆំ និហរិត្វា បុច្ឆាវិចយោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច
ញ្ញាតោ, “តស៊ូ បុច្ឆាយំ កតមាវិស្សន្ធនាកាថា” តិ បុច្ឆិតត្ថុត្ថា “តត្ថ
វិស្សន្ធនា” តិ អាទិ អារទ្ធី។ តត្ថាតិ តស៊ូ កាថាយំ។ “កាមេសុ... បេ... បរិព្ពជេ” តិ
វិស្សន្ធនាកាថា ភក្កវតា វុត្តា។ កាមេសុតិ កាមីយន្តិ តិ កាមា, តេសុ
កាមេសុ។ វត្តកាមេសុ កិលេសកាមេន បណ្ឌិតេហិ នាភិគិដ្ឋេយ្យ។ មនសា
នាវិលោសិយាតិ អារិលភាវកេ ព្យាបាទវិភក្កាធយោ ចេវ
កាយទុច្ឆរិតាធយោ ច ធម្មេ បដហន្តោ បណ្ឌិតោ មនសា អនាវិលោ

សុប្បសន្នោ ភវេយ្យ។ កុសលោ សព្វធម្មានន្តិ សព្វធម្មានំ អនិច្ចតាទីនា
បរិតុលិតត្តា អនិច្ចតាទីសុ បញ្ចសុ ខន្ធសុ កុសលោ ធរកោ។ សតោតិ
កេសាទីសុ សរតីតិ សតោ។ ភិក្ខុតិ សង្ខតធម្មេ ភយាទិតោ ឥក្ខតីតិ ភិក្ខុ។
បរិត្តជេតិ តទន្តិវិក្ខម្ពនសមុទ្ទេទប្បហានភាវេន កិលេសកាមវត្ថុកាមេ បរិ
សមន្តតោ វជ្ជេយ្យ។

បុច្ឆាតាថាយំ “និបកោ”តិ បទេន បសំសិតេន ភគវតាវិស្សជ្ជនាតាថា
វុត្តា, តស្ស ភគវតោ យេន អនាវរណាញាណោន ឧក្កំសគតេន បក្កកាវោ
ទស្សិតោ, តំ អនាវរណាញាណំ តាវ កាយកម្មាទិភេទេហិ វិភជិត្វា ទស្សន្តោ
“ភគវតោ សព្វំ កាយកម្ម”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ អនាវរណាញាណោន ជានិត្វា
កតំ សព្វំ កាយកម្មំ ញាណាបុព្វន្តមំ ញាណានុបរិវត្តិ។ ឯស នយោ
សេសេសុបិ។ អតីតេ អំសេតិ អតីតភវេ សបរក្ខន្ធាទិកេ កោដ្ឋាសេ
អញ្ញាណោន អប្បដិហតំ ភគវតោ ញាណទស្សនំ។ អនាគតេ អំសេតិ
អនាគតភវេ សបរក្ខន្ធាទិកេ កោដ្ឋាសេ។ បច្ចុប្បន្នេ អំសេតិ បច្ចុប្បន្នេ ភវេ
សបរក្ខន្ធាទិកេ កោដ្ឋាសេ។

“ញាណទស្សនស្ស កតវស្មី បដិយាតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា បុច្ឆំ វេបេត្វា
បដិយាតវិសយំ ទស្សេតុំ “កោ ចា”តិអាទិ វុត្តំ។ អថ វា “បច្ចុប្បន្នភវេ
សបរក្ខន្ធាទិកេ កោដ្ឋាសេ អញ្ញេសម្មិ ញាណទស្សនំ ភវេយ្យ, តទនុសារេន
អតីតានាគតកោដ្ឋាសេសុបិ កតវស្មី អញ្ញេសំ ញាណទស្សនស្ស បដិយាតោ
ភវេយ្យ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា បុច្ឆំ វេបេត្វា បដិយាតវិសយំ និយមេត្វា ទស្សេតុំ “កោ
ចា”តិ វុត្តំ។ តត្ថ កោ ចាតិ ក្ខ កតវស្មី សមយេ អញ្ញេសំ ញាណទស្សនស្ស
បដិយាតោ ភវេយ្យតិ បុច្ឆិ។

អនិច្ច, ឧក្ខេ, អនត្តនិយេ ច អញ្ជោសំ អញ្ជាណំ យំ អនស្សនំ អត្ថិ,
អញ្ជាណានស្សនសម្ពាតោ សភាវោ ញាណានស្សនស្ស បដិយាតោ ភវតិ, ន
សបរក្ខន្ធានិទស្សនមត្តបដិយាតោ។ ឯតេន អនិច្ចតោ លក្ខណាត្ថយេ
បវត្ថស្ស ញាណានស្សនស្ស អញ្ជោសំ ធុរភិសម្ពុរំ, ភគវតោ ច
ញាណានស្សនស្ស អញ្ជោហិ អសាធារណាតំ ទស្សេតិ។ ភគវតោ ហិ
លក្ខណាត្ថយវិការីនេន វេនេយ្យា ចតុសច្ចប្បដិវេដំ លក្ខន្តិ។ “ភគវតោ
ញាណានស្សនបដិយាតាការីនេ អញ្ជោសញ្ច ញាណានស្សនស្ស
បដិយាតភាវោ កតមាយ ឧបមាយ អម្ពាភំ ចាកដោ”តិ វត្ថុព្ពការីតោ
ឧបមាយ ចាកដំ កាតុំ “យថា ឥធា”តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ ឥធិ សត្តលោកេ ចក្កមា
បុរិសោ អាកាសេ តារកានិ បស្សេយ្យ, គណានសង្កេតេន “ឯត្ថកានី”តិ នោ ច
ជានេយ្យ យថា, ឯវំ អញ្ជោសំ ញាណានស្សនស្ស បដិយាតោ អយំ
អញ្ជាណានស្សនសភាវោ ភវតិ។

ភគវតោ បន តថា អភាវតោ កេនចិ អញ្ជាណាន អនស្សនេន
អប្បដិហតំ ញាណានស្សនំ ភវតីតិ អត្ថោ ទដ្ឋញ្ចោ។ “ភគវតោ
ញាណានស្សនស្ស អប្បដិហតភាវោ កស្មា អម្ពេហិ សទ្ធិហិតញ្ចោ”តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “អនាវរណាញាណានស្សនា ហិ ពុទ្ធា ភគវតោ”តិ វុត្ថំ។
“និបកស្ស... បេ.... ភគវតោ អនាវរណាញាណំ កាយកម្មាធិភេទេហិ
អាចរិយេន វិភជិត្វា ទស្សិតំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ, បច្ឆា កាថាយ ‘ភិយ’ន្តិ បទេន
បុច្ឆិតា សេក្ខាសេក្ខបដិបទា កបំវិជានិតញ្ចោ”តិ វត្ថុព្ពត្តា សេក្ខាសេក្ខបដិបទំ
ទស្សេតុំ “តត្ថ សេឧនា”តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តស្មី វិស្សជ្ជនេ។ សេឧនាតិ
សិក្ខនសីលេន បុគ្គលេន វជនីយេសុ រូចារម្មណាទីសុ ធម្មេសុ គេធា ចិត្តំ
រក្ខិតព្ពំ, បរិយុជ្ជានីយេសុ អាយាតវត្ថុសុ ទោសា ចិត្តំ រក្ខិតព្ពំ។

“តេសុ គេធនោសេសុ កតមំ និវរេន្តោ ភគវា វិស្សជ្ជនកាថាយំ កតមំ
បទមាហា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ យា ឥច្ឆា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តត្ថាតិ
គេធនោសេសុ។ ឥច្ឆាតិ រាគិច្ឆា។ មុច្ឆាតិ លោកមោហាសហគតមោហមុច្ឆា។
បត្តនាតិ រាគបត្តនា។ បិយាយនាតិ តណ្ហាបិយាយនាវ, ន មេត្តាបិយាយនា។
កិឡនាតិ គេធកិឡនា។ ឯតានិ ហិ គេធបរិយាយវចនានិ។ តំ គេធសម្ព័ន្ធតំ
ឥច្ឆាទិកំ និវរេន្តោ ភគវា “កាមេសុ នាភិគិដ្ឋយ្យ” តិ ឯវំ វិសុំ វិសុំ បកាវេន
អាហា។

បរិយុដ្ឋានវិយាតំ នោសំ និវរេន្តោ ភគវា “មនសាវាលោ សិយា” តិ ឯវំ
វិសុំ វិសុំ បកាវេន អាហាតិ យោជនា។ គេធនោសានំ វិសុំ វិសុំ និវរេន្តោ ភគវា
ទ្វេ បទានិ អាហាតិ វុត្តំ, “តំ កេន អត្ថេន សទ្ធិហិតព្ព” ត្ថិ វុត្តព្ពត្តា “តថា ហិ
សេខោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ វជនិយេសុ អភិគិដ្ឋន្តោ សេខោ អនុប្បន្នំ លោកបធានំ
កិលេសញ្ច ឧប្បាទេតិ, ឧប្បន្នំ កិលេសញ្ច ជាតិ អភិវឌ្ឍនំ ករោតិ,
បរិយុដ្ឋានិយេសុ អារិលោ សេខោ អនុប្បន្នំ នោសបធានំ កិលេសញ្ច ឧប្បាទេតិ,
ឧប្បន្នំ កិលេសញ្ច ជាតិ វឌ្ឍនំ ករោតិ, ឥតិ ឥមិនា បដិក្ខេបអត្ថេន តំ មម វចនំ
សទ្ធិហិតព្ពត្ថិ អធិប្បាយោ។

“កី បន អនភិគិដ្ឋន្តោ, អនាវិលោ ច សេក្ខោ អគេធនោសនិវរណមេវ
ករោតិ, ឧទាហុ ឧត្តរិបិ បដិបទំ បូរេតី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឧត្តរិបិ បដិបទំ
បូរេតិយេវាតិ ធស្សន្តោ “យោ បន អនាវិលសង្គហ្ម” តិ អាទិមាហា។ តត្ថ
អនាវិលសង្គហ្មតិ នត្ថិ អារិលករា សង្គហ្ម ព្យាបាទសង្គហ្មវិហ័សាសង្គហ្ម
ឯតស្សាតិ អនាវិលសង្គហ្ម, ឥច្ឆាទិគេធស្ស អកាវេន អនភិគិដ្ឋន្តោ វាយមតិ
កុសលវាយមំ បរត្ថេតិ។ “កដំ វាយមតី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “សោ
អនុប្បន្នាន” ត្ថិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សោតិ ឧបរិការវនាមគ្គការវត្ថាយ បដិបដ្ឋមាណោ

សេក្ខា។ អនុប្បន្នានន្តិអាទីនំ អត្ថោ សក្កា អដ្ឋកថាវចនេនេវ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១៥-១៦) ជាតិតុន្តិ នវិភត្តោ។

១៦. យេនាតិ អសុភាទីនំ អនុស្សវណាលក្ខណេន ឥន្ទ្រិយេន
តណ្ហាមយិតវត្ថុសុ កាមតណ្ហាយ សហជាតំ វិតក្កំ វារេតិ, ឥទំ
អសុភាទីអនុស្សវណាលក្ខណំ ឥន្ទ្រិយំ សតិឥន្ទ្រិយំ។ យេន មហាគ្គតការវប្បត្តេន
អវិក្ខេបេន ព្យាបាទវិតក្កំ វារេតិ, ឥទំ អវិក្ខេបសម្ពាទំ ឥន្ទ្រិយំ សមាធិឥន្ទ្រិយំ។
យេន សម្មប្បធានេន វិហ័សាវិតក្កំ វារេតិ, ឥទំ សម្មប្បធានសម្ពាទំ ឥន្ទ្រិយំ
វិរិយឥន្ទ្រិយំ។ យេន សម្មាទិដ្ឋិសម្ពាទេន ឥន្ទ្រិយេន ឧប្បន្ទុប្បន្នេ... បេ....
នាធិវាសេតិ, ឥទំ សម្មាទិដ្ឋិសម្ពាទំ ឥន្ទ្រិយំ បញ្ញាឥន្ទ្រិយំ។ ឥមេសុ ចតុសុ
ឥន្ទ្រិយេសុ សហ ឧប្បជ្ឈមាណា យា សទ្ធិហនា ឱកប្បនា ឧប្បជ្ឈតិ,
អនាវិលការតោ ឥទំ សទ្ធិហនសម្ពាទំ ឥន្ទ្រិយំ សទ្ធិឥន្ទ្រិយំ។ ឥមាធិ សេក្ខស្ស
បញ្ញាឥន្ទ្រិយាធិ។

ឯកស្មីយេវ វិសយេ ជេដ្ឋកការំ ន ចាបុណោយ្យំ, អត្ថនោ វិសយេ
ជេដ្ឋកការំ ចាបុណិតុំ អរហន្តិ, “កតមំ ឥន្ទ្រិយំ កត្ត វិសយេ ជេដ្ឋកការំ
បវត្ត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ភការតោ ឥទំ ឥន្ទ្រិយំ ឥមស្មី វិសយេ បវត្តន្តិ ទស្សន្តោ “តត្ថ
សទ្ធិឥន្ទ្រិយំ កត្ត ទដ្ឋព្ភ”ន្តិអាទិមាហា។ តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ ឥន្ទ្រិយេសុ ចតុសុ
សោតាបត្តិយន្តេសុ សទ្ធិឥន្ទ្រិយំ ជេដ្ឋកការំ បវត្តន្តិ ទដ្ឋព្ភំ។ ឯវំ សេសេសុបិ
យោជេតព្ភំ។ កី នុ សេក្ខោ បញ្ញាឥន្ទ្រិយេវ អប្បមត្តោ’តិ ភគវតោ វុត្តោ ថោមិតោ,
ឧទាហុ សព្វេហិ កុសលេហិ ធម្មេហិតិ បុច្ឆិតព្ភត្តា សព្វេហិ កុសលេហិ ធម្មេហិ
បញ្ញាឥន្ទ្រិយបមុខេហិ វុត្តោ ថោមិតោ ហោតីតិ ទស្សនតុំ “ឯវំ សេខោ”តិអាទិ
វុត្តំ។ តត្ថ ឯវំ បញ្ញាឥន្ទ្រិយានំ និព្វត្តិទស្សនេន សេខោ បុគ្គលោ សព្វេហិ
កុសលេហិ ធម្មេហិ អប្បមត្តោតិ ភគវតោ វុត្តោ ថោមិតោ អនាវិលតាយ

មនសាតិ យោជនា។ “សេក្ខស្ស អនាវិលតា កេន សទ្ធិហិតញ្ញា” តិ វុត្តព្ពត្តា
“តេនាហ ភគវា មនសាឆារិលោសិយា” តិ វុត្តំ។ ភគវតា “មនសាឆារិលោ
សិយា” តិ វុត្តត្តា សេក្ខស្ស អនាវិលតា តុម្ភេហិ សទ្ធិហិតញ្ញាតិ។

១៧. សេក្ខស្ស មត្តកប្បត្តា បដិបទា អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ភេហិ ច ញាតា,
“កមំ អសេក្ខស្ស មត្តកប្បត្តា បដិបទា ញាតញ្ញា” តិ វុត្តព្ពត្តា អសេក្ខស្ស
មត្តកប្បត្តំ បដិបទំ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ “កុសលោ សព្ពធម្មាន” តិ អាទិមាហា។
តត្ថ សព្ពធម្មាន តិ សព្ពេសុ ធម្មេសុ មត្តកប្បត្តាយ បដិបទាយ អសេក្ខោ
កុសលោ ធរកតរោតិ ភគវតា វុត្តោ ថាមិតោ អនាវិលតាយ មនសាតិ។
អសេក្ខស្ស សព្ពធម្មេសុ យំ កោសល្លំ ទស្សេតុ កាមោ, តស្ស កោសល្លស្ស
វិសយភូតេ សព្ពធម្មេ តាវ បុគ្គលាធិដ្ឋានេន វិភជិត្វា ទស្សេតុំ “លោកោ
នាមា” តិ អាទិមាហា។ តត្ថ “សព្ពធម្មាន” តិ ឥមិនា វុត្តធម្មសម្ពាទោ លោកោ
នាម កិលេសលោកោ, ភវលោកោ, ឥន្ទ្រិយលោកោតិ តិវិជោ ហោតីតិ
យោជនា។ តត្ថ បរិត្តធម្មដ្ឋោ កិលេសជននជ្ជន កិលេសោ,
កុសលាធិបវត្តនជ្ជន លោកោ ចាតិ កិលេសលោកោ។ មហាគ្គតធម្មដ្ឋោ
ភវនជ្ជន ភវោ, វុត្តនយេន លោកោ ចាតិ ភវលោកោ។ សទ្ធិន្ទ្រិយាធិធម្មដ្ឋោ
អាធិបច្ចដ្ឋយោគវសេន ឥន្ទ្រិយភូតោ ហុត្វា សទ្ធិន្ទ្រិយាធិបត្តនជ្ជន លោកោ
ចាតិ ឥន្ទ្រិយលោកោ។

“តីសុ លោកេសុ កតមេន កតមោ សមុទាគប្បតី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
“តត្ថា” តិ អាទិ វុត្តំ។ “សទ្ធាធិឥន្ទ្រិយានិ កោ និព្ពត្តេតី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “សោ
ឥន្ទ្រិយានិ និព្ពត្តេតី” តិ វុត្តំ។ តត្ថ សោតិ យោ បុគ្គលោ កិលេសលោកសម្ពាទោ
បរិត្តធម្មេ, ភវលោកសម្ពាទោ មហាគ្គតធម្មេ ច តំ តំសម្បទនវសេន វិគោ,
សោ បុគ្គលោ សទ្ធិន្ទ្រិយាធិនិ ឥន្ទ្រិយានិ អត្តសន្តានេ និព្ពត្តេតិ។

“ឥឡូវយើងសុំ អត្តសន្តានេសុំ បុណ្យបង្គំ ជិតត្បិតបង្គំសេន វុឌ្ឍិបិយមាណេសុ
កា បញ្ញា ភវតី” តិ បុច្ឆិតត្បិត “ឥឡូវយើងសុំ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ នេយ្យស្សាតិ
អភិញ្ញេយ្យស្ស។ បរិញ្ញាតិ រូបាប្បដម្មេ សលក្ខណតោ, បច្ចយតោ ច
បរិគ្គហាទិវសេន បរត្ថបញ្ញា។ “សា បរិញ្ញា កតិវិជេន ឧបបរិក្ខិតញ្ញា” តិ
បុច្ឆិតត្បិត “សា ធុរិជេនា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សា បរិញ្ញា ទស្សនបរិញ្ញាយ ច
ភាវនាបរិញ្ញាយ ច ធុរិជេនវិញ្ញាហិ ឧបបរិក្ខិតញ្ញា គហេតញ្ញាតិ។
ទស្សនបរិញ្ញាយាតិ ច ទស្សនមគ្គបញ្ញាជនិកាយ ញាតបរិញ្ញាយាតិ អត្ថោ
គហេតញ្ញា។ តេន អដ្ឋកថាយំ វុត្តំ “ទស្សនបរិញ្ញាតិ ញាតបរិញ្ញា” តិ (នេត្តិ.
អដ្ឋ. ១៧)។ ភាវនាបរិញ្ញាយាតិ ភាវនាមគ្គបញ្ញាជនិកាយ តីរណបរិញ្ញាយ
សន្និទ្ធិ បហានបរិញ្ញាយាតិ អត្ថោ។

“សា ធុរិជេនា” តិ អាទិនា វុត្តោ អត្ថោ អតិសង្ខេបោ ន សក្កាវិញ្ញាតុំ,
វិត្តាវេត្វា កថេហិ” តិ វត្តត្បិត “យទា ហិ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យទាតិ
ពលវិបស្សនុប្បជ្ជនកាលេ។ សេខាតិ សិក្ខនសីលតាយ កល្យាណបុគ្គលេន
ចេវ សោតាបន្នាទិកោ ច។ ញេយ្យន្តិ ញាតញ្ញំ រូបាទិកំ សង្ខារំ។ បរិជាតាតិ តិ
បរិគ្គហាទិញ្ញាលោន បរិគ្គហេត្វា ជាតាតិ និព្វិទាញ្ញាលាសហគតេន។
តស្សាតិ កល្យាណបុគ្គលេនស្ស ចេវ សោតាបន្នាទិកស្ស ច។ ទ្វេ ធម្មាតិ
កល្យាណបុគ្គលេនស្ស ពលវិបស្សនាធម្មោ ចេវ សោតាបន្នាទិកស្ស ច
ពលវិបស្សនាធម្មោ ច។ យថា ក្នុង ទស្សនកោសល្យំ
សោតាបត្តិមគ្គញ្ញាលាញ្ញោ ភាវនាកោសល្យំ សកទាគាមិមគ្គាទិកញ្ញា
សន្តានេ បរត្ថាបនវសេន គប្បន្តិ។

“បុព្វេ យំ ញ្ញាណំ ‘នេយ្យស្ស បរិញ្ញា’ តិ វុត្តំ, តំ ញ្ញាណំ កតិវិជេន
វេទិតញ្ញំ” តិ បុច្ឆិតត្បិត “តំ ញ្ញាណំ បញ្ចវិជេន វេទិតញ្ញំ... បេ... សន្និកិរិយា” តិ

វុត្តំ។ “តាសុ វិបស្សនាភេទេន ភិដ្ឋាសុ បញ្ចាសុ អភិញ្ញាទីសុ កតមា អភិញ្ញា,
កតមា បរិញ្ញា, កតមំ បហានំ, កតមា ភាវនា, កតមា សច្ចិកិរិយា”តិ
បុច្ឆិតពុត្តា “តត្ថ កតមា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តត្ថាតិ អភិញ្ញាទីសុ។ យំ ធម្មានំ
សលក្ខណោ ញ្ញាណន្តិ រូបធម្មានំ កក្ខដ្ឋាទិសលក្ខណោ, អរូបធម្មានំ
ដុសនាទិសលក្ខណោ អារម្មណាករណាវសេន បវត្តំ យំ ញ្ញាណំ
ហេតុផលជាននហេតុជាននសម្ពាតា ធម្មបដិសម្ពិទ្ធា ចេវ
ហេតុផលជាននសម្ពាតា អត្ថបដិសម្ពិទ្ធា ច ភវតិ។ អយំ សលក្ខណោន សន្និ
ហេតុផលជាននា បញ្ញា អភិញ្ញា នាម។

ឯវុត្តិ វុត្តប្បកាវេន។ អភិញ្ញាញ្ញាណោន អភិជាតិទ្វា។ យា
បរិជាតនាតិអាទីសុ “ឥទំ អនវដ្ឋំ កុសលំ, ឥទំ សាវដ្ឋំ អកុសលំ, ឥទំ
អកុសលវិចាកជនកំ សាវដ្ឋំ, ឥទំ កុសលវិចាកជនកំ អនវដ្ឋំ, ឥទំ សំកិលិដ្ឋំ
កណ្ណំ, ឥទំ អសំកិលិដ្ឋំ សុក្កំ, ឥទំ កុសលំ អនវដ្ឋាទិកំ សេវិតត្ថំ, ឥទំ អកុសលំ
សាវដ្ឋាទិកំ ន សេវិតត្ថំ”ន្តិ ឯវុត្តិ អនិច្ចាទិតោ កលាបសម្មសនាទិវសេន គហិតា
សម្មសិតា ឥមេ វិបស្សនាយ អារម្មណភូតា សម្ពុតធម្មា ឥទំ
ឧទយព្ពយញ្ញាណាទិផលំ អានិសំសំ អនុក្កមេន និព្ពត្តាបេន្តិ។
តន្តិព្ពត្តវិបស្សនាយ ឧប្បជ្ឈនតោ ឧបចារំ ឧប្បាទេន្តិ, ឯវុត្តិ អនុក្កមេន គហិតានំ
បវត្តិតានំ តេសំ ឧទយព្ពយញ្ញាណាទិនំ អយំ សច្ចានុពោធបដិវេទោ អត្ថោតិ
បរិច្ឆិទ្ធិទ្វា យា បរិជាតនា បវត្តា, សា អយំ បរិជាតនា បរិញ្ញា នាមាតិ
យោដេទ្វា, ឯវុត្តិ វុត្តប្បកាវាយ បរិញ្ញាបញ្ញាយ បរិជាតិទ្វា បហាតត្ថា,
ភាវេតត្ថា, សច្ចិកាតត្ថា ច តយោ ធម្មា អវសិដ្ឋា ភវន្តិ។ “យេ អកុសលា, តេ
បហាតត្ថា”តិ យា បរិជាតនា បញ្ញា បវត្តា, ឥទំ បហានំ បហានញ្ញាណំ។ “យេ
កុសលា, តេ ភាវេតត្ថា”តិ យា បរិជាតនា បញ្ញា បវត្តា, សា ភាវនាបញ្ញា។ “យំ
អសម្ពុតំ, ឥទំ សច្ចិកិរិយ”ន្តិ យា បរិជាតនា បញ្ញា បវត្តា, សា

សង្ខតិកិរិយាបញ្ញាតិ យោជេត្វា អដ្ឋកថាធិប្បាយេន អវិរុទ្ធា អត្ថោ
គហេតញ្ចោ។

អភិញ្ញាទយោ បញ្ចវិដា បញ្ញា អាចរិយេនវិភត្តា, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតា,
“តាហិ បរិញ្ញាហិ ជានន្តោ បុគ្គលោ ‘កិ’ន្តំ វុច្ចតិ ថោមីយតី”តិ វុត្តព្ពត្តា “យោ
ឯវ”ន្តំអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យោ បុគ្គលោ ឯវំ វុត្តប្បការេន ជានាតិ, អយំ ជានន្តោ
បុគ្គលោ បច្ចយុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ កុសលត្តា ធរកត្តា “អត្ថកុសលោ”តិ វុច្ចតិ
ថោមីយតិ, បច្ចយធម្មេសុ កុសលត្តា “ធម្មកុសលោ”តិ ច ចតុន្នំ ឯកត្តាទីនំ
នយានំ យុត្តតាយ កោវិទត្តា “កល្យាណតាកុសលោ”តិ ច ជលសមាបត្តិសុ
កោវិទត្តា “ជលតាកុសលោ”តិ ច វឡីសុ កោវិទត្តា “អាយកុសលោ”តិ ច
អវឡីសុ កោវិទត្តា “អហាយកុសលោ”តិ ច អច្ឆាយិកេ កិច្ចេ វា ភយេ វា
ឧប្បន្នេសតិ តស្ស កិច្ចស្ស, ភយស្ស វា តិកិច្ចនសមត្ថេ ហានុប្បត្តិយការណោ
កោវិទត្តា “ឧហាយកុសលោ”តិ ច មហាន្នេសុ អភិក្កមាទីសុ សតិសម្បជញ្ញាយ
សម្បន្នត្តា “មហតា កោសល្លេន សមន្នាគតោ”តិ ច វុច្ចតិ ថោមីយតិ។ “តស្ស
អសេក្ខស្ស អត្តាទីសុ កុសលភារោ កថំ សទ្ធិហិតញ្ចោ”តិ វុត្តព្ពត្តា
“តេនាហា”តិអាទិ វុត្តំ។ “កុសលោ សព្ពធម្មាន”ន្តំ វុត្តត្តា សទ្ធិហិតញ្ចោតិ
អធិប្បាយោ។

“កុសលោ សព្ពធម្មាន”ន្តំ បទស្ស អត្ថោ អាចរិយេនវិភត្តោ, អម្ពេហិ ច
ញ្ញាតោ, “សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ”តិ បទស្ស អត្ថោ កថំ អម្ពេហិ វិត្តារតោ
វិញ្ញាតោ”តិ វុត្តព្ពត្តា “សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ”តិអាទិ វុត្តំ។ អថ វា “សតោ ភិក្ខុ
បរិព្ពជេ”តិ ភគវតោ វុត្តំ, “កត្ថ បរេត្តេន សតិសហិតេន ញ្ញាលោន សម្បន្នោ
សតោ កិមត្ថំ បរិព្ពជេ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឥមេសុ បរេត្តេន សតិសហិតញ្ញាលោន
សម្បន្នោ សតោ ឥមមត្ថំ បរិព្ពជេ”តិ និយមេត្វា ទស្សន្តោ “សតោ ភិក្ខុ

បរិព្វេ"តិអាទិមាហ។ តត្ថ តេនាតិ យោ អភិក្កមាទីសុ បវត្ថេន
សតិសហិតញ្ញាលោន សមន្មាគតោ សតោ អសេក្ខភិក្ខុ, តេន អសេក្ខភិក្ខុនា
បរិនិដ្ឋិតសិក្ខត្តា អញ្ញបយោជនាការតោ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារតំ អភិក្កន្តេ...បេ...
តុណ្ហិកាវេន សតេន សតិសហិតេន សម្មជានេន ញ្ញាលោន វិហារតតំ
ចតុតិរិយាបថបរិវត្តនសម្ពាទំ វិហារណំ បវត្ថេតតំ។

“យា សេក្ខាសេក្ខបដិបទា និទ្ទិដ្ឋា, ឥមា សេក្ខាសេក្ខបដិបទា សង្ខេបតោ
កតិវិជា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមា បដិបទាសម្ពាទា ចរិយា សង្ខេបតោ បុគ្គលវសេន
ទ្វេតិ ទស្សេតុំ “ឥមា ទ្វេ ចរិយា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ យា ចរិយា
ភាវេតព្ពកុសលាទិភេទេន វា អត្ថកោសល្លាទិភេទេន វា អភិក្កមាទីសុ
សតិសម្មជញ្ញាភេទេន វា និទ្ទិដ្ឋា, ឥមា ចរិយា ទ្វេតិ ភគវតោ អនុញ្ញាតា
អនុជាននវសេន ទេសិតា, វិសុទ្ធានំ អរហន្តានំ ឯកា ចរិយា, វិសុជ្ឈន្តានំ
សេក្ខានំ ឯកា ចរិយាតិ បុគ្គលវសេន ទ្វេតិ ទដ្ឋញ្ញ។

“អសេក្ខោយេវ កស្មា ‘សតោ អភិក្កមតី’តិអាទិនា វុច្ចតិ ថោមីយតិ,
កល្យាណបុព្វដ្ឋនោបិ ‘សតោ អភិក្កមតី’តិអាទិនា វុច្ចតិ ថោមីយតិ”តិ
វត្ថព្ពត្តា “កតកិច្ចានិ ហី”តិអាទិ វុត្ថំ។ អរហតោ ឥន្ទ្រិយានិ កតកិច្ចានិ,
ឥន្ទ្រិយានំ កតកិច្ចត្តា យំ បុច្ឆំ បុច្ឆិតតំ, តំ សតំ ចតុត្ថិធំ ទុក្ខស្ស
បរិញ្ញាភិសមយេន ពោជ្ឈិតតំ...បេ... និរោធស្ស សន្និកិរិយាភិសមយេន
ពោជ្ឈិតតំ ភវេ។ ចតុត្ថិធំ ឥធំ ពោជ្ឈំ ពោជ្ឈិតតំ យោ អសេក្ខោ
សតិវេបុល្លប្បត្តត្តា ឯវំ បរិញ្ញាភិសមយាទិនា ជាតាតិ, អយំ អសេក្ខោ
និប្បិរិយាយេន “រាគស្ស ខយាយ, ទោសស្ស ខយាយ, មោហស្ស ខយាយ
សតោ អភិក្កមតិ, សតោ បដិក្កមតី”តិ វុច្ចតិ ថោមីយតិ។ សេក្ខាបិ យថាវុត្ថំ
ពោជ្ឈំ ពោជ្ឈិតតំ អត្ថនោ បរិញ្ញាភិសមយាទិនា ជាតាតិ, តស្មា “សតោ...បេ....

មោហស្ស"តិ វុច្ចតិ ថោមីយតីតិ វេទិតញោ។ តេន វុត្ថំ "កេវិសុដ្ឋន្តា?
សេក្ខា"តិ។

“កស្មា សេក្ខាសេក្ខានំ សតិសម្មជញ្ញេន អភិក្កមនាធិការោ, វាគាធិនញ្ច
ខយភារោ សទ្ធិហិតញោ”តិ វុត្ថត្ថត្ថា វុត្ថំ “តេនាហ ភគវា សតោ ភិក្ខុ
បរិព្ពជេ”តិ។ “ភគវតោ សត្តំ កាយកម្មំ ញាណបុព្វត្ថម’ន្តិអាធិនា (នេត្តិ. ១៥)
មនាបិកេសុ កាមេសុ នាភិគិដ្ឋនភារោ, អមនាបិកេសុ កាមេសុ មនសា
អនាវិលភារោ, សព្វធម្មេសុ កុសលភារោ, សតិសម្មជញ្ញេន សមដ្ឋាគតស្ស
បរិព្ពជនភារោ អាចរិយេន និទ្ទិដ្ឋោ, សោ នាភិគិដ្ឋនភារាវទិកោ កស្មា អម្ពេហិ
សទ្ធិហិតញោ”តិ បុច្ឆិតត្ថត្ថា វុត្ថំ “តេនាហ កាមេសុ...បេ.... បរិព្ពជេ”តិ។
ឥមិស្ស កាថាយបិ បុច្ឆាវិស្សន្ននិចយោ បុព្វេ
ឯកាធិដ្ឋានាធិធម្មាធិដ្ឋានាធិវសេន វុត្ថនយានុសារេន វេទិតញោ។

វិចយហារវិកដ្ឋេ អជិតសុត្ថំ នីហរិក្ខា បុច្ឆាវិស្សន្ននិចយោ អាចរិយេន
វិកត្តោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “កតមោ សុត្តន្តរេសុ បុច្ឆាវិស្សន្ននិចយោ”តិ
បុច្ឆិតត្ថត្ថា អជិតសុត្ថេ បុច្ឆាវិស្សន្ននិចយេនយានុសារេន សុត្តន្តរេសុបិ
បុច្ឆាវិស្សន្ននាធិ នីហរិក្ខា បុច្ឆាវិចយវិស្សន្ននិចយោ យោជេតញ្ចាតិ ទស្សេតុ
“ឯវំ បុច្ឆិតត្ថំ, ឯវំវិស្សន្និតត្ថំ”ន្តិ វុត្ថំ។ អដ្ឋកថាយំ បន -

ឯត្តាវតា ច មហាថេរោ វិចយហារំ វិកដ្ឋន្តោ អជិតសុត្ថវសេន
បុច្ឆាវិចយំ, វិស្សន្ននិចយញ្ច ទស្សេត្វា ឥទានិ សុត្តន្តរេសុបិ
បុច្ឆាវិស្សន្ននិចយានំ នយំ ទស្សេត្តោ ឯវំ បុច្ឆិតត្ថំ, ឯវំវិស្សន្និតត្ថំន្តិ
អាហា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១៧) -

វុត្តំ។ តត្ថ ឯវុត្តិ អធិតសុត្ថេ (សុ. និ. ១០៣៨ អាធមយោ; ចូឡនិ. វុត្តកាថា ៥៧, អធិតមាលាវបុច្ឆានិទ្ទេស ១ អាធមយោ) វុត្តបុច្ឆាវិចយានុសារេន បុច្ឆាវសេន បវុត្តសុត្តំ និហរិក្ខា បុច្ឆាវិចយោវិកជេតព្ពោ, ឯវុត្តិ អធិតសុត្ថេ (សុ. និ. ១០៣៨ អាធមយោ; ចូឡនិ. វុត្តកាថា ៥៧ អាធមយោ, អធិតមាលាវបុច្ឆានិទ្ទេស ១ អាធមយោ) វុត្តវិស្សជ្ជនវិចយានុសារេន សុត្តន្តរេសុបិ វិស្សជ្ជនវសេន បវុត្តសុត្តំ និហរិក្ខាវិស្សជ្ជនវិចយោវិកជេតព្ពោ។

បុច្ឆាវិស្សជ្ជនវិចយា អាចរិយេនវិកត្តា, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “កតមោ សុត្តអនុគីតិវិចយោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “សុត្តស្ស ច អនុគីតិ” តិ អាធិ វុត្តំ។ តត្ថ សុត្តស្ស តិ និហរិក្ខសុត្តស្ស។ អនុគីតិ តិ សុត្តន្តរទេសនាសម្ពាសនា អនុគីតិ។ អត្ថតោ ច ព្យញ្ញនតោ ច សមាទេតព្ពា តិ តស្ស អនុគីតិយា អត្ថតោ, ព្យញ្ញនតោ ច សំវណ្ណាតព្ពសុត្តន សមាទា សទិសី កាតព្ពា, តស្មី វា សំវណ្ណិយមាទសុត្ត អនុគីតិ សុត្តត្ថតោ, ព្យញ្ញនតោ ច សមាទេតព្ពា។ “អត្ថតោ អសមាទេ កោ នាម ទោសោ អាបដ្ឋេយ្យ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា អត្ថាបគតំ ហិ ព្យញ្ញនំ សម្ពប្បលាបំ ភវតី” តិ វុត្តំ។ “អត្ថតោ អសមាទេ ទោសោ វុត្តោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, ព្យញ្ញនតោ អសមាទេ បន កោ នាម ទោសោ អាបដ្ឋតី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ទុន្ទិក្ខិត្តស្ស បទព្យញ្ញនស្ស អត្ថោបិ ទុន្ទយោ ភវតី” តិ វុត្តំ។ តស្មា សទោសត្តា អនុគីតិយា វា សុត្តន អត្ថព្យញ្ញនូបេតំ សង្គាយិតព្ពំ។

អនុគីតិវិចយោ អាចរិយេនវិកត្តា, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “កតមោ សុត្តស្ស វិចយោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា សុត្តញ្ញា” តិ អាធិ វុត្តំ។ តត្ថ សុត្តញ្ញា តិ និទ្ធារិតសុត្តញ្ញា។ “ឥទំ និទ្ធារិតសុត្តំ នាម ភគវតា វុត្តំ អាហាច្ឆវចនំ កី, ឧទាហុ សង្គាយន្តេហិ វុត្តំ អនុសន្ធុវចនំ កី” តិ បរិចិទិតព្ពំ, “ឥទំ និទ្ធារិតសុត្តំ នីតត្ថំ កី, ឧទាហុ នេយ្យត្ថំ កី” តិ បរិចិទិតព្ពំ, “ឥទំ និទ្ធារិតសុត្តំ សំកិលេសភាគិយំ កី, ឧទាហុ

វាសនាកាតិយំ ក៏"ន្តិ បរិច្ឆេទតំ, "ឥទំ និទ្ទារិកសុត្តំ និព្ពេជកាតិយំ ក៏, ឧទាហុ
អសេក្ខកាតិយំ ក៏"ន្តិ បរិច្ឆេទតំ។ ឯវំ បរិច្ឆេទិយា យទិ អាហារ្មវចនំ ភវេ, ឯវំ
សតិ "អាហារ្មវចន"ន្តិ និទ្ទារេត្វា គហេតតំ។ យទិ អសេក្ខសុត្តំ ភវេ, ឯវំ សតិ
"អសេក្ខសុត្ត"ន្តិ និទ្ទារេត្វា គហេតតំ, ញាតន្តិ អត្ថោ។

“សុត្តំ បរិច្ឆេទិយា សុត្តស្ស អត្តភូតានិ សញ្ញានិ សទ្ធានិ និទ្ទារេត្វា កត្ត
បទេសេ បស្សិតញ្ញានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា បុច្ឆំ វេបេត្វា ឥមស្មី បទេសេ
បស្សិតញ្ញានីតិ ទស្សេតុំ “កុហី ឥមស្ស សុត្តស្ស សញ្ញានិ...វេ...
បរិយោសានេ”តិ វុត្តំ។ តត្ថ ឥមស្ស សុត្តស្សតិ យំ សុត្តំ វិច្ឆេទិកំ និទ្ទារិកំ,
ឥមស្ស សុត្តស្ស ចតុសច្ចរិកមុត្តស្ស សុត្តត្ថស្ស អភារតោ សញ្ញានិ សទ្ធានិ
តស្សេវ សុត្តស្ស អាទិមជ្ឈបរិយោសានេ បស្សិតញ្ញានីតិ អត្ថោ។

យថាវុត្តំ សុត្តវិចយំ និកមេត្ថោ “ឯវំ សុត្តំ បរិចេតត្ថ”ន្តិ អាហា។ “ន
យថាវុត្តបុច្ឆានីនំ បរិចេតត្ថភារោ អម្ពេហិ ជានិតញ្ញោ សទ្ធិហិតញ្ញោ”តិ
វុត្តព្ពភារតោ “តេនាហ...វេ... អនុគីតី”តិ វុត្តំ។ តត្ថ តេន យថាវុត្តបុច្ឆានីនំ
វិចេតត្ថភារេន អាយស្មា មហាកច្ឆានោ “យំ បុច្ឆិតញ្ញោ...វេ... អនុគីតី”តិ អាទិកំ
យំ វចនំ អាហា, តេន វចនេន វិចេតត្ថភារោ តុម្ពេហិ ជានិតញ្ញោ
សទ្ធិហិតញ្ញោវាតិ វុត្តំ ហោតិ។

“យថាវុត្តប្បកាហេ ច វិចយោ ហាហេ បរិបុណ្ណោ ក៏, ឧទាហុ អញ្ញោបិ
និទ្ទារេត្វា យោជេតញ្ញោ អត្ថិ ក៏”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “និយុត្តោវិចយោ ហាហេ”តិ វុត្តំ។
តត្ថ បុច្ឆាវិចយវិស្សជ្ជនិវិចយបុញ្ញបរិចយអនុគីតិវិចយសុត្តវិចយា
សរូបតោវិកត្តា, តេហិ អវសេសោ អស្សនាទិវិចយោបិ យថាវបំ និទ្ទារេត្វា
យុត្តោ យុញ្ញិតញ្ញោតិ អធិប្បាយោ។

ឥតិ វិចយហារវិកដ្ឋេ សត្តិពលានុរូចា វចិតា

វិការវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាជីកានុសារេន គម្ពីរត្ថោវិត្តារតោវិកជិត្តា
គហេតព្ពោតិ។

៣. យុត្តិហារវិកដ្ឋវិការវនា

១៨. យេន យេន សំវណ្ណានាវិសេសក្ខតេន វិចយហារវិកដ្ឋេន
បនបញ្ញាធម្មោវិចិតា, សោ សំវណ្ណានាវិសេសក្ខតោវិចយហារវិកដ្ឋោ
បរិបុណ្ណោ, “កតមោ យុត្តិហារវិកដ្ឋោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមោ
យុត្តិហារោ”តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ហារេសុ
កតមោ សំវណ្ណានាវិសេសោ យុត្តិហារោ យុត្តិហារវិកដ្ឋោតិ បុច្ឆិ “សព្វេសំ
ហារាន”តិ អាទិនិទ្ទេសស្ស ឥធានិ វុច្ឆមាធា “អយំ យុត្តិហារោ”តិ អាទិកោ
វិត្តារសំវណ្ណានាវិសេសោ យុត្តិហារវិកដ្ឋោ នាមាតិ វិញ្ញាយោ។ តេន វុត្តំ “តត្ថ
កតមោ យុត្តិហារោតិ អាទិ យុត្តិហារវិកដ្ឋោ”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១៨)។ អយំ
យុត្តិហារោ កី នាម សុត្តត្ថំ យុត្តា យុត្តិវសេន យោជយតីតិ យុញ្ញិតព្ពំ សុត្តត្ថំ
បុច្ឆិតិ។ សុត្តត្ថោ បន ធុរិដោ អតថាការេន គយ្ហមាធា, តថាការេន
គយ្ហមាធា អត្ថោតិ។ តត្ថ អតថាការេន គយ្ហមាធាវ អត្ថោ យាថាវតោ
យុត្តិនិទ្ធារណេន យោជេតព្ពោ, ឥតរោ បន ភូតកថនមត្តេន យោជេតព្ពោ។
យស្មា បនាយំ យុត្តិគវេសនា នាម សំវណ្ណានា មហាបទេសេហិ វិជាន សម្ពុតិ,
តស្មា យុត្តិហារវិកជន្តោ តស្ស យុត្តិហារស្ស លក្ខណំ បឋមំ ឧបទិសិតុំ
“ចត្តារោ មហាបទេសា”តិ អាទិមាហា។ តត្ថ មហាបទេសាតិ មហាន្តេ ពុទ្ធាធម្មោ
អបទិសិត្វា វុត្តានិ ការណានិ, មហាន្តានិ វា ធម្មស្ស អបទេសានិ បតិដ្ឋានានិ។

អបទិសីយតេតិ អបទេសោ, ពុទ្ធា អបទេសោ ឯតស្ស ការណស្សាតិ
ពុទ្ធាបទេសោ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ នេតញ្ញោ។ “ពុទ្ធស្ស សម្មា ឯតំ សុត្តំ
មយា សុត”ន្តិ វត្ថា អាកតស្ស កន្តស្ស សុត្តវិនយេហិ សំសន្ននំ ធម្មា,
អសំសន្ននំ អធម្មាតិ វិនិច្ឆយការណំ មហាបទេសោតិ អធិប្បាយោ។ “ពុទ្ធស្ស
សម្មា មយា អាកតំ, សង្ឃស្ស សម្មា មយា អាកតំ, សម្មហុលត្ថេវានំ សម្មា
មយា អាកតំ, ឯកត្ថេវស្ស សម្មា មយា អាកត”ន្តិ វត្ថា អាកតស្ស កន្តស្ស
យានិ ព្យញ្ញនបទអត្ថបទានិ សន្តិ, តានិ បទព្យញ្ញនានិ ភគវតា ទេសិតេ សុត្ត
ឌីតរយិតព្ពានិ អនុប្បវេសិតានិ, វិនយេ រាគាទិវិនយេ សន្នស្សយិតព្ពានិ
សំសន្នេតព្ពានិ។ ធម្មតាយំ ឧបនិក្ខិបិតព្ពានិ បក្ខិបិតព្ពានិ។ យទិ សុត្តត្ថេន,
វិនយត្ថេន, ធម្មតាយ ច អវិរុទ្ធានិ ហោន្តិ, ឯវំ សតិ តវ អាកតបទព្យញ្ញនានិ
យុត្តានីតិ វិនិច្ឆយន្តេហិ វត្ថា គហេតព្ពានីតិ អធិប្បាយោ។

សុត្តវិនយធម្មតាសុ ឌីតរយិតព្ពានិ សន្នស្សយិតព្ពានិ ឧបនិក្ខិបិតព្ពានីតិ
អាចរិយេន វុត្តានិ, “កត្ត សុត្ត, កត្ត វិនយេ, កត្ត ធម្មតាយ”ន្តិ វត្ថព្ពត្តា
“កតមស្មី សុត្ត”តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ ចត្វសុ អរិយសច្ចេសូតិ ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ
ទស្សនកេសុ សុត្តេសុ។ រាគោវិនស្សតិ វ្យាបសមតិ ឯតេន អសុភាទិនាតិ
រាគវិនយំ, កី តំ? អសុភាទិនិមិត្តំ, តំ អស្ស អត្ថីតិ រាគវិនយោ, កោ សោ?
អសុភាទិនិមិត្តទស្សនកោ សុត្តន្តិវិសេសោ។ ឯស នយោ
នោសវិនយោតិ អាទិសុបិ។ បដិច្ចសមុប្បាទោ នាម សស្សតទិដ្ឋិឧប្បទទិដ្ឋិ
វិវដ្ឋេត្វា ឯកត្តនយាទិនំ ទិបនេន អវិជ្ជាទិសដ្ឋារាទិសភាវធម្មានំ
បច្ចយបច្ចយុប្បន្នភាវទីបកោតិ វុត្ថំ “កតមស្សំ ធម្មតាយំ ឧបនិក្ខិបិតព្ពានិ?
បដិច្ចសមុប្បាទេ”តិ។

“សុត្តាធិសុ អវតរន្តេ សន្និស្សន្តេ អវិលោមន្តេ កី ន ជនេតី” តិ វត្តព្ពត្តា
“ចតុស្ស” តិ អាធិ វុត្តំ។ តត្ថ “ពុទ្ធាធិនំ សម្មា មយា អាកត” ត្ថិ វត្តា អាកតគន្លោ
ចតុស្ស អរិយសច្ចេសុ យទិ អវតរតិ, ឯវំ សតិ អាកតគន្លោ អាសវេ ន ជនេតិ។
រាគាធិកិលេសវិនយេ យទិ សន្និស្សតិ, ឯវំ សតិ អាកតគន្លោ អាសវេ ន
ជនេតិ។ ធម្មតញ្ច យទិ ន វិលោមតិ, ឯវំ សតិ អាកតគន្លោ អាសវេ ន ជនេតី តិ
អត្ថោ ធម្មញ្ចោ។

“កិមត្ថំ យុត្តិហារិកន្តេ ចត្តារោ មហាបទេសា អាកតា” តិ វត្តព្ពត្តា
“ចត្វហិ មហាបទេសេហិ” តិ អាធិមាហា។ តត្ថ អាកតគន្លោ យំ យំ អត្ថជាតំ, យំ
យំ ធម្មជាតំ វា ចត្វហិ មហាបទេសេហិ យុជ្ជតិ, តំ តំ អត្ថជាតំ វា តំ តំ
ធម្មជាតំ វា សំវណ្ណាតព្ពសុត្ត គហេតព្ពំ។ យេន យេន ការណេន ច ចត្វហិ
មហាបទេសេហិ យុជ្ជតិ, តំ តំ ការណំ សំវណ្ណាឆាវសេន សំវណ្ណាតព្ពសុត្ត
គហេតព្ពំ។ យថា យថា បការេន ចត្វហិ មហាបទេសេហិ យុជ្ជតិ, សោ សោ
បការោ សំវណ្ណាឆាវសេន សំវណ្ណាតព្ពសុត្ត គហេតព្ពោ។ ឯវំ គាហណាត្ថំ
ចត្តារោ មហាបទេសា អាកតា តិ អត្ថោ។

១៩. ចត្វហិ មហាបទេសេហិ យុត្ថំ អវិវុទ្ធិ តំ តំ អត្ថជាតំ គហេតព្ពន្តិ
អាចរិយេន វុត្តំ, “កត្ថ កេន យុត្តិនិទ្ធារណំ កាតព្ព” ត្ថិ វត្តព្ពត្តា “បញ្ញំ
បុច្ឆិតេនា” តិ អាធិ វុត្តំ។ បញ្ញោ បញ្ញំ បុច្ឆិតេន បុគ្គលេន យុត្តិនិទ្ធារណំ
កាតព្ពន្តិ។ តត្ថ បញ្ញន្តិ បញ្ញិតព្ពំ សភាវធម្មំ។ បុច្ឆិតេនា តិ វិស្សន្តេតុ សមត្ថេន
បណ្ឌិតបុគ្គលេន។ បញ្ញេតិ បុច្ឆាវសេន បវត្តចាថេ។ បទានិ កតិ កិត្តកានិ
ហោន្តិ តិ បទសោ បឋមំ បរិយោគាហិតព្ពំ យុត្តិហារេន វិចេតព្ពំ វីមសិតព្ពំ។
“កេវំ វិចេតព្ព” ត្ថិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “យទិ សញ្ញានិ” តិ អាធិ វុត្តំ។ តត្ថ សញ្ញានិ បទានិ តិ
បុច្ឆិតចាថេ និវសេសានិ បទានិ ឯកំ សមានំ អត្ថំ យទិ អភិវធិន្តិ, ឯវំ សតិ

អត្ថវសេន ឯកោ បញ្ញា។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ តេន វុត្តំ
“តទត្ថស្សេកស្ស ញាតុំ ឥច្ឆិតត្តា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១៩)។

ឯកន្តិ អត្ថវសេន ឯកវិធំ បញ្ញា។ ឧបបរិក្ខមាទេន បុគ្គលេន អញ្ញាតព្ពំ ទន្ធា
ជានិតព្ពំ។ “កោ អាជាននាការោ”តិ បុច្ឆិតត្តា អាជាននាការំ ទស្សេន្តោ “កី
ឥមេ ធម្មា”តិ អាទិមាហា។ តត្ថ “យេ ហិ បរិយត្តិធម្មា សំវណ្ណោតព្ពា, ឥមេ
បរិយត្តិធម្មា នានត្តា ហោន្តិ កី, នានាព្យញ្ញនា ហោន្តិ កី, ឧទាហុ ឥមេសំ
បរិយត្តិធម្មានំ ឯកោ អត្តោ ហោតិ, ព្យញ្ញនមេវ នានំ ហោតិ កី”ន្តិ យុត្តតោ
វិចេត្វា អញ្ញាតព្ពន្ធិ យោជនា។ “យថាវុត្តោ បញ្ញោ កី ភវេ”តិ បុច្ឆិតត្តា
យថាវុត្តំ បញ្ញំ ឯកទេសំ ទស្សេតុំ “យថា កី ភវេ”តិ បុច្ឆិត្វា “យថា
សា”តិ អាទិមាហា។

តស្សំ បុច្ឆាគាថាយំ - ចោរ ឃាតកេន មនុស្សេន ចោរោ អញ្ញាហតោ វិយ
កេន ធម្មេន សត្តលោកោ សទា អញ្ញាហតោ, មាលុវលតាយ អត្តនោ
និស្សិតុក្ខោ បរិវារិតោ អដ្ឋោត្ថជោ វិយ កេន ធម្មេន សត្តលោកោ សទា
បរិវារិតោ អដ្ឋោត្ថជោ, វិសប្បីតខុរប្បេន សល្លេន ឌីតិល្លោ អនុបវិជ្ជោ វិយ
កេន សល្លេន សត្តលោកោ សទា ឌីតិល្លោ អនុបវិជ្ជោ, កិស្ស កេន
ការណេន សត្តលោកោ សទា ធូចាយិតោ សន្តាបិតោតិ យោជនា។

“ឥមាយ បុច្ឆាគាថាយ កិត្តកានិ បទានី”តិ បុច្ឆិតត្តា “ឥមានី”តិ អាទិ
វុត្តំ។ តត្ថ បុច្ឆិតានីតិ បុច្ឆិតត្តានិ បទានិ ចត្តារិ ហោន្តិ។ “កិត្តកា បញ្ញា”តិ
បុច្ឆិតត្តា “តេ តយោ បញ្ញា”តិ វុត្តំ។

ភគវា ទេវតាយ ហិ យស្មា វិស្សជ្ជេតិ, ឥតិ តស្មា វិស្សជ្ជនតោ
“តយោបញ្ញា”តិ វិញ្ញាយតិ។ “កតមា វិស្សជ្ជនគាថា”តិ បុច្ឆិតត្តា -

“មច្ចុដ្ឋានាហតោ លោកោ, ជរាយ បរិវារិតោ;
តណ្ហាសល្លេន ឌីតិណ្ហោ, ឥច្ឆាធូចាយិតោ សទា” តិ។ -

វុត្តំ។ តិស្សំវិស្សជ្ជនកាថាយំ - ចោរយាតកេន មនុស្សេន ចោរោ អញ្ញាហតោ
វិយ មច្ចុដ្ឋានា សត្តលោកោ សទា អញ្ញាហតោ, មាលុវលតាយ អត្តនោ
និស្សិតុក្កោ បរិវារិតោ អន្លោត្តជោ វិយ ជរាយ សត្តលោកោ សទា បរិវារិតោ
អន្លោត្តជោ, វិសប្បីតខុរប្បេន សល្លេន ឌីតិណ្ហោ អនុបវិជ្ជា វិយ
តណ្ហាសល្លេន សត្តលោកោ សទា ឌីតិណ្ហោ អនុបវិជ្ជា, ឥច្ឆាយ សត្តលោកោ
សទា ធូចាយិតោ សន្តាបិតោតិ យោជនា។

២០. “កតមំ មច្ច, កតមា ជរា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ ជរា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
តត្ថាតិ តិស្សំវិស្សជ្ជនកាថាយំ។ ធុតិយបទេ វុត្តា ជរា ច បឋមបទេ វុត្តំ
មរណញ្ចា ឥមា និទ្ទេ សង្ខតស្ស ខន្ធបញ្ចកស្ស សង្ខតលក្ខណានិ ហោន្តិ,
សង្ខតំ ខន្ធបញ្ចកំ មុញ្ចាត្វា វិសុំ ន ឧបលព្ពតីតិ អត្ថោ។ “សង្ខតលក្ខណានំ
ជរាមរណានំ កតំ ភេទោ ជានិតញ្ចោ” តិ វុត្តព្ពត្តា “ជរាយំ បិតស្ស” តិ អាទិ វុត្តំ។
តត្ថ ជរាយំ បិតស្ស អញ្ញាបត្តន្តិ បិតស្ស ខន្ធបញ្ចកស្ស យំ អញ្ញាបត្តំ, អយំ
ចាកជជរា នាម, ន ខណ្ឌិដ្ឋិតិជរា។ មរណំ វាយោតិ សម្មតិមរណំ ចុតិយេវ
ហោតិ, ន ខណ្ឌិកមរណំ, ន សមុច្ឆេទមរណំ។ តេន វុត្តំ “ឧប្បាទោ បញ្ញាយតិ,
វាយោ បញ្ញាយតិ, បិតស្ស អញ្ញាបត្តំ បញ្ញាយតី” តិ (សំ. និ. ៣.៣៨; អ. និ. ៣.៤៧;
កថា. ២០៤)។

យទិ បិតស្សេវ មរណំ សិយា, ឯវំ សតិ ជរាមរណានំ នានត្តំ យុត្តំ ន សិយា,
អយុត្តេ សតិ “តេ តយោ បញ្ញា” តិ វចនម្បី អយុត្តមេវាតិ វុត្តព្ពតោ “តត្ថ
ជរាយ ចា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តិស្សំវិស្សជ្ជនកាថាយំ វុត្តាយ ជរាយ ច
វុត្តស្ស មរណស្ស ច អត្តតោ នានត្តំ យុត្តំ។

“កេន ការណែន យុត្តំ, កេន ការណែន នានត្តំ សម្បជិដ្ឋិតត្ថ”ន្តិ វត្តពុត្តា
“គត្តតតាបិ ហិ មីយន្តិ”តិ វុត្តំ។ ជំ អប្បត្តា គត្តតតាបិ សត្តា ហិ យស្មា មីយន្តិ,
តស្មា នានត្តំ សម្បជិដ្ឋិតត្ថំ។ “គត្តតតាបិ ជវប្បត្តា ភវេយ្យ”ន្តិ វត្តពុត្តា “ន ច
តេ ជិណ្ហា ភវន្តិ”តិ វុត្តំ។ ជវប្បត្តាបិ អជិណ្ហត្តា ជិណ្ហជំ អប្បត្តាវ មីយន្តិ, ឯវំ
ឥនាធិប្បតស្ស ជិណ្ហជវវិហិតស្ស មរណស្ស សម្ភវតោ អញ្ញា ជវ, អញ្ញំ
មរណន្តិ ញាតត្ថន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ “ន គត្តតតានំយេវ ជិណ្ហជំ អប្បត្តំ មរណំ
អត្ថិ, អញ្ញេសម្បិ អត្ថិ”តិ វត្តពុត្តាវតោ “អត្ថិ ច ទេវានំ មរណ”ន្តិ វុត្តំ។ “ទេវាបិ
ចិរកាលសម្ភវតោ ជំ បត្តា ភវេយ្យ”ន្តិ វត្តពុត្តា “ន ច តេសំ សវីរាធិ ជីវន្តិ”តិ
វុត្តំ។ “ជវមរណានំ នានត្ថេ ការណំ ឯត្ថកមេវ”តិ វត្តពុត្តា អញ្ញម្បិ អត្ថិ តិ
ទស្សេតុំ “សក្កតេ វា”តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ជិណ្ហជវាយ បជិកម្មំ កាតុំ សក្កតេវ,
មរណស្ស បន បជិកម្មស្ស កាតុំ ន សក្កតេវ, ឥមិនាបិ ការណែន
ជវមរណានំ នានត្តំ សម្បជិដ្ឋិតត្ថមេវាតិ អត្ថោ។ “ន សក្កតេ មរណស្ស
បជិកម្មំ កាតុំ”ន្តិ កស្មា វុត្តំ, ននុ ឥទ្ធិចាទភាវោយ វសីភាវេ សតិ សក្កា
មរណស្សបិ បជិកម្មំ កាតុំន្តិ ចោទនំ មនសិ កត្វា “អញ្ញត្រេវ ឥទ្ធិមន្តានំ
ឥទ្ធិវិសយា”តិ វុត្តំ។

ជវមរណានំ អញ្ញមញ្ញំ នានាភាវោ អាចរិយេន ទស្សិតោ, អម្ពេហិ ច
ញាតោ, “កេន បន តណ្ហាយ ជវមរណេហិ នានាភាវោ”តិ វត្តពុត្តោ តេហិ
តណ្ហាយ នានត្តំ ទស្សេតុំ “យំ បនាហា”តិ អាទិ វុត្តំ។ តណ្ហាយ
អវិជ្ជាមាធាយបិ ជីវន្តាបិ មីយន្តាបិ វីតរកា យស្មា ទិស្សន្តិ, តស្មា តណ្ហាយ
ជវមរណេហិ នានាភាវោ សម្បជិដ្ឋិតត្ថោ។

“តណ្ហាយ ជីវណភិជ្ជនលក្ខណំ អត្ថិ តេហិ តណ្ហាយ អនញ្ញត្ថេ កោ
នាម ទោសោ សិយា”តិ វត្តពុត្តោ ទោសំ ទស្សេតុំ “យទិ ចា”តិ អាទិ វុត្តំ។

ជរាមរណំ យថា យេន ជីវណភិជ្ជនលក្ខណេន ចាកដំ, ឯវំ
ជីវណភិជ្ជនលក្ខណេន តណ្ហាបិ ចាកជា។ យទិ ច សិយា; ឯវំ សន្តេ
យោព្ពនដ្ឋាបិ សព្វេ មាណវា វិគតតណ្ហា សិយុំ, ន ច វិគតតណ្ហា, តស្មា
នាគាភារោ សម្មជិដ្ឋិតព្រោ។ តតោ អញ្ញោបិ ទោសោ អាបន្នេយ្យាទិ ទស្សេតុំ
“យថា ច តណ្ហា ទុក្ខស្ស” តិអាទិ វុត្តំ។ តត ជរាមរណានំ តណ្ហាយ អនញ្ញត្ថេ
សតិ តណ្ហាយ ភវតណ្ហាយ ទុក្ខសមុទយោ ហោតិ, ឯវំ ជរាមរណាម្បិ
ទុក្ខសមុទយោ សិយា។ យស្មា ន ជរាមរណំ ទុក្ខសមុទយោ, តស្មា
ជរាមរណេហិ តណ្ហាយ នានត្ថំ វេទិតព្ពំ។

តេហិ តាយ អនញ្ញត្ថេ សតិ ឯវំ ទោសោ អាបន្នេយ្យាទិ ទស្សេតុំ “យថា
ច តណ្ហា មគ្គវដ្ឋិ” តិអាទិ វុត្តំ។ តត តេហិ តាយ អនញ្ញត្ថេ សតិ យថា តណ្ហា
មគ្គវដ្ឋិ ហោតិ, ឯវំ ជរាមរណាម្បិ មគ្គវដ្ឋិ សិយា។ យថា ជរាមរណំ មគ្គវដ្ឋិ ន
ហោតិ, ឯវំ តណ្ហាបិ មគ្គវដ្ឋិ ន សិយា, តថា ច ន ហោតិ
បហាតញ្ញបហាតព្ពភាវតោ, តស្មាបិ ជរាមរណេហិ តណ្ហាយ នានត្ថំ
វេទិតព្ពំ។

“យទិ ចាតិអាទិនា វុត្តាយ យុត្តិយា ឧបបត្តិយា ឯវំ ជរាមរណេហិ
តណ្ហាយ អញ្ញត្ថំ គវេសិតព្ព” តិវុត្តព្ពត្តា អញ្ញោបិ ការណេហិ គវេសិតព្ពន្តិ
ទស្សេតុំ “ឥមាយ យុត្តិយា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត ឥមាយ យុត្តិយា តិ យា យុត្តិ
“យទិ ចា” តិអាទិនា វុត្តាយ ឥមាយ យុត្តិយា ឧបបត្តិយា។ អញ្ញមញ្ញោបិ
ការណេហិ អញ្ញោបិ អញ្ញោបិ ការណាភូតេហិ ឧបបត្តិហិ ជរាមរណេហិ
តណ្ហាយ អញ្ញត្ថំ គវេសិតព្ពន្តិ អត្ថោ។ “អញ្ញមញ្ញោបិ ការណេហិ
គវេសិតព្ព” តិវុត្ត កស្មា វុត្តំ, នទុ យុត្តិយា, អត្ថតោ ច អញ្ញត្ថំ សន្និស្សតីតិ ចោទនំ
មនសិ កត្វា “យទិ ច សន្និស្សតី” តិអាទិមាហា។ តត យុត្តិសមារុដ្ឋំ អត្ថតោ ច

មរណេហិ តណ្ហាយ ច អញ្ញត្ថំ យទិ ច សន្និស្សតិ, ព្យញ្ញនតោបិ អញ្ញត្ថំ
គវេសិតព្ពមេវាតិ អត្ថោ។

“កថំ ព្យញ្ញនតោ អញ្ញត្ថំ គវេសិតព្ព”ន្តិ វត្ថុព្ពត្តា “សល្លោតិ វា”តិ អាទិ វុត្ថំ។
តត្ថ “សល្លោ”តិ វា “ធូចាយន”ន្តិ វា ធ្វើហិ ព្យញ្ញនេហិ វុច្ឆមានានំ ឥមេសំ
ឥច្ឆាតណ្ហាសម្ពាតានំ ធម្មានំ អត្ថតោ ឯកត្ថំ សមាទត្ថំ យុជ្ជតិ, ន អញ្ញត្ថំ។
“សល្លោ”តិ វា “ធូចាយន”ន្តិ វា ធ្វើហិ ព្យញ្ញនេហិ អវុច្ឆមានានំ ជរាមរណានំ
តណ្ហាយ ឯកត្ថំ ន យុជ្ជតិ។ តមេវត្ថំ វិវិត្តំ “ន ហិ”តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ ឥច្ឆាយ ច
តណ្ហាយ ច អត្ថតោ អញ្ញត្ថំ ន យុជ្ជតិ, ឯកត្ថមេវ យុជ្ជតិ តិ យោជនា។ ឥច្ឆាយ
ច តណ្ហាយ ច ជីវណភិជ្ជនសម្ភវតោ ជរាមរណេហិ តណ្ហាយ ឯកត្ថំ សិយា,
“កស្មា អញ្ញត្ថំ យុត្ថ”ន្តិ វត្ថុព្ពតោ “តណ្ហាយ អធិប្បាយ”តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ
តណ្ហាយ អធិប្បាយ អបរិបូរមាទេ នវសុ អាហាតវត្ថុសុ កោដោ ច ឧប្បជ្ជតិ,
ឧបនាហោ ច ឧប្បជ្ជតិ។ ជរាមរណេសុ អបរិបូរមាទេសុ នវសុ អាហាតវត្ថុសុ
កោដោ ច ន ឧប្បជ្ជតិ, ឧបនាហោ ច ន ឧប្បជ្ជតិ។ ឥតិ ឥមាយ យុត្តិយា ជរាយ
ច មរណស្ស ច តណ្ហាយ ច អត្ថតោ អញ្ញត្ថំ យុជ្ជតិ យេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

យទិ ឥច្ឆា តណ្ហាយ អត្ថតោ ឯកត្ថំ យុត្ថំ, ឯវំ សតិ កស្មា ភកវតា
“មច្ឆនាព្ពាហតោ លោកោ”តិ អាទិ គាថាយំ “តណ្ហាសល្លេន ឱតិ ល្លោ,
ឥច្ឆាធូចាយិតោ សទា”តិ ធ្វើធា វុត្តាតិ ចោទនំ បរិហារន្តោ “យំ បនិទំ
ភកវតា”តិ អាទិ មាហា។ តត្ថ “ឥច្ឆា”តិ បិ “តណ្ហា”តិ បិ ធ្វើហិ នាមេហិ យំ បនិទំ
អភិលបិតំ យំ បនិទំ អភិលបនំ កតំ, ឥទំ អភិលបនំ ភកវតា ពាហិរានំ
ឥច្ឆិតព្ពតសិតព្ពានំ វត្ថុនំ រូចាទិ អារម្មណានំ ភេទានំ វសេន “ឥច្ឆា”តិ បិ
“តណ្ហា”តិ បិ ធ្វើហិ នាមេហិ អភិលបិតំ អភិលបនវសេន កតន្តិ ឯកត្ថំ
យុត្ថមេវ, ន នានត្ថន្តិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

“នាមវសេន ទិដ្ឋា វុត្តានំ ឥច្ឆាតណ្ហាជីនំ កេន ឯកត្ថំ យុត្តន្តិ សទ្ធិហិតព្ព”ន្តិ
វុត្តព្ពត្តា “សព្ពាហី”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ នាមាវសេន បភេទា សព្ពា ឥច្ឆាទិកា
តណ្ហា អដ្ឋោសានលក្ខណេន ឯកលក្ខណា ហិ យស្មា យុត្តា, តស្មា
នាមវសេន ភិដ្ឋានម្បី ឯកលក្ខណេន ឯកត្ថំ យុត្តន្តិ សទ្ធិហិតព្ពន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។
“កិមិវ យុត្ត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “យថា សព្ពោ”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ កដ្ឋគិអាទិវសេន
អនេកោ សព្ពោ អគ្គិ ឧណ្ហាត្ថលក្ខណេន ឯកលក្ខណា យថា, ឯ
អដ្ឋោសានលក្ខណេន ឯកលក្ខណាតិ យោជនា។ សព្ពស្ស អគ្គិនោ
ឧបាទានវសេន អនេកានិ នាមានិ សរូបតោ ទស្សេតុំ “អបិចា”តិអាទិ វុត្តំ។
តស្សត្ថោ ចាកដោ។ អារម្មណវសេន តណ្ហា អព្ពេហិ អព្ពេហិ នាមេហិ
ភគវតា អភិលបិតា, ឧបាទានវសេន អគ្គិ អព្ពេហិ អព្ពេហិ នាមេហិ
អភិលបិតោតិ យោជនា កាតព្វា។

“វិស្សជ្ជនកាថាយំ អាគតនាមេហិ ឯវ តណ្ហា អភិលបិតា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
អនេកេហិ នាមេហិ អភិលបិតាតិ ទស្សេតុំ “ឥច្ឆាឥតិបី”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
ឥច្ឆិតព្ពានិ អត្ថានិ រូបាទិនិ អារម្មណានិ សត្តា ឥច្ឆន្តិ ឯតាយាតិ ឥច្ឆា។ តសន្តិ
ឯតាយាតិ តណ្ហា។ សល្លតិ បរិសតិ វិសប្បីតំ សល្លំ វិយាតិ សល្លា, សន្តាបំ
លាតិ អាទនាតីតិ វា សល្លា, សន្តាបំ លាតិ បវត្ថេតីតិ វា សល្លា។ ដូចាយតិ
សន្តាបេតិ បរិទហាតីតិ ដូចាយនា។ សរតិ អាកឡតិ អវហរតិ សីយសោតា
សរតា វិយាតិ សរតា, សរតិ សល្លតីតិ វា សរតា។ វិសរតីតិ វិសត្តិកា។
បីតិវសេន សិទេហាតីតិ សិទេហោ។ តាសុ តាសុ គតីសុ កិលមមំ ឧប្បាទេតីតិ
កិលមថោ។ សត្តា រូបាទិអារម្មណានិ មញ្ញន្តិ ឯតាយាតិ មញ្ញនា។ ភវំ ពន្ធពីតិ
ពន្ធវោ។ អាសីយតេ បត្តិយតេតិ អាសា។ អាសីយតិ បត្តេតីតិ វា អាសា។
បិចាសីយតេតិ បិចាសា, អារម្មណាសំ បិចាសតីតិ វា បិចាសា។

អភិធម្មិយតេតិ អភិធម្មនា, អភិធម្មតីតិ វា អភិធម្មនា។ វិគ្គារតោ
អដ្ឋកថាវសេន (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២០) វេទិតញ្ចោ។

“តណ្ហាយ ឥន្ទ្រាធិប្បការវសេន អាលបិភកាវោ កេន សទ្ធិហិតញ្ចោ” តិ
វត្ថុពុត្តា “យថា ច វេវចនេ” តិ អាទិ វុត្ថំ។ វេវចនហារិកន្ត្រេ “អាសា ច
បីហា... បេ... វេវចន” តិ (នេត្តិ. ៣៧) យា តណ្ហាយ យថា យេន បការេន វុត្តា, តថា
តេន បការេន វុត្តាយ តណ្ហាយ ឥន្ទ្រាធិប្បការវសេន អាលបិភកាវោ
សទ្ធិហិតញ្ចោ។ “វេវចនវិកន្ត្រេ អាចរិយេន វុត្តោបិ ភគវតា អវុត្តេ កេន
សទ្ធិហិតញ្ចោ” តិ វត្ថុពុត្តា “យថាហ ភគវា” តិ អាទិ វុត្ថំ។ យថា យេន បការេន
ភគវា “រូបេ តិស្ស” តិ អាទិកំ យំ វេវចនមាហា, តថា តេន បការេន វុត្តេន តេន
វេវចនេន សទ្ធិហិតញ្ចោ វា តិ។ ឯវំ យុជ្ជតីតិ ឯវំ វុត្តនយេន ឥន្ទ្រាតណ្ហានំ អត្ថតោ
ឯកត្តា, ជរាយ ច មរណស្ស ច តណ្ហាយ ច អត្ថតោ អញ្ញត្តា ច “តយោ
បញ្ញា” តិ យំ វេវចនំ វុត្ថំ, តំ វេវចនំ យុជ្ជតីតិ អត្ថោ គហេតញ្ចោ។

២១. “កេនស្សញ្ញាហតោ លោកោតិ អាទិកាថាយ តយោ បញ្ញា វុត្តា” តិ
បញ្ញត្តយភាវេ យុត្តិ អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតា។ “តតោ អញ្ញេហិ
បការេហិ យុត្តិ កចំ ញ្ញាតញ្ញា” តិ វត្ថុពុត្តាវតោ អញ្ញេហិ បការេហិ បិ
យុត្តិគវេសនំ ធស្សន្តោ “សញ្ញោ ទុក្ខបចារោ” តិ អាទិមាហា។ តត្ថ សញ្ញោ
ទុក្ខបចារោ កាមតណ្ហាសង្ខារមូលកោតិ យុជ្ជតិ, សញ្ញោ និព្វិន្ទបចារោ
កាមតណ្ហាបរិក្ខារមូលកោតិ ន យុជ្ជតិ។ វេវចនត្ថតោ បន ទុក្ខស្ស ឧបចារោ
បរវត្ថីតិ ទុក្ខបចារោ។ កាមតណ្ហាបច្ចយា បរវត្ថោ សង្ខារោ មូលំ ឯតស្សាតិ
កាមតណ្ហាសង្ខារមូលកោ។ និព្វិន្ទាយ ឧបចារោ បរវត្ថីតិ និព្វិន្ទបចារោ។
កាមតណ្ហាយ បរិក្ខារគូតោ វត្ថុកាមោ មូលំ ឯតស្សាតិ
កាមតណ្ហាបរិក្ខារមូលកោតិ។ តត្ថ អនភិវតិសង្ខារោ ឧក្កល្ហា និព្វិន្ទ

កាមតណ្ហាបរិក្ខារមូលិកា យុដ្ឋតិ, ព្យាណនិព្វិទា
កាមតណ្ហាបរិក្ខារមូលិកា ន យុដ្ឋតិ, តស្មា សញ្ញា និព្វិទូបចារោ
កាមតណ្ហាបរិក្ខារមូលកោតិ ន បន យុដ្ឋតិ វុត្ថំ។

“បញ្ចត្តយភាវេ ចេវ ទុក្ខបចារនិព្វិទូបចារេ ច យា យុត្តិ អាចរិយេន វិភត្តា,
សាវ យុត្តិ សល្លក្ខេតញ្ញា កី, ឧទាហុ ឥមាយ យុត្តិយា អញ្ញាបិ យុត្តិ គវេសិតញ្ញា
កី”ន្តិ វុត្តព្ពតោ នយំ ទស្សេតុំ “ឥមាយា”តិអាទិមាហ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ -
បញ្ចត្តយភាវេ ចេវ ទុក្ខបចារនិព្វិទូបចារេ ច យា យុត្តិ មយាវិភត្តា, ឥមាយ
យុត្តិយា អនុសារេន អញ្ញាមញ្ញេហិ ការណេហិ តេសុ តេសុ ចាឡិប្បទេសេសុ
យុត្តិបិ គវេសិតញ្ញាតិ។

“ឥទំ នយទស្សនំ សំខិត្តំ, ន សក្កាវិត្តារតោ គវេសិតុ”ន្តិ វុត្តព្ពតោ តំ
នយទស្សនំ វិត្តារតោ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ “យថា ហិ ភគវា”តិអាទិ អារទ្ធី។
អសុភស្ស ជិតុច្ឆន្ទិយភាវតោ រាគុប្បនោ ន យុត្តោ, តស្មា រាគចរិតស្ស
បុគ្គលស្ស អសុភទេសនា រាគវិនយាយ យុត្តា។ មេត្តាយ ទោសបដិបក្ខត្តា
ទោសចរិតស្ស បុគ្គលស្ស មេត្តាទេសនា ទោសវិនយាយ យុត្តា។
បដិច្ចសមុប្បាទស្ស បញ្ញាវិសយត្តា មោហចរិតស្ស បុគ្គលស្ស
បដិច្ចសមុប្បាទទេសនា មោហវិនយាយ យុត្តា។ “រាគចរិតស្សបិ
មេត្តាទិទេសនា យុទ្ធយ្ប សព្វសត្តសាធារណត្តា”តិ វុត្តព្ពតោ “យទិ ហិ
ភគវា”តិអាទិ វុត្ថំ។ តិព្ពកិលេសស្ស រាគចរិតស្ស អធិប្បតត្តា តាទិសស្ស
បុគ្គលស្ស មេត្តំ ចេតោវិមុត្តិ យទិ ទេសេយ្យ, វរំ សតិ មេត្តាវសេនបិ
រាគុប្បន្ននតោ ទេសនា ន យុដ្ឋតិ។ សុខំ បដិបទំ វា យទិ ទេសេយ្យ, វរំ សតិ
រាគចរិតស្ស ទុក្ខាបដិបទាយុដ្ឋនតោ ទេសនា ន យុដ្ឋតិ។ វិបស្សនាបុព្វដ្ឋមំ

បហានំ វា យទិបិ ទេសេយ្យ, ឯវំ សតិ រាគចរិតស្ស អសុភានុបស្សនំ វុដ្ឋេត្វា
វិបស្សនាបុព្ពត្ថមស្ស បហានស្ស ទុក្ខរតោ ទេសនា ន យុដ្ឋតីតិ យោជនា។

“ភគវា រាគចរិតស្ស” តិអាទិនា និវេសេសវេសេន យុត្តិ ន វិភត្តា,
នយទស្សនមេវាតិ យោ នយោ ទស្សិតោ, តេន នយេន អញ្ញាបិ គវេសិតញ្ញាតិ
ទស្សេតុំ “ឯវំ យំ កិញ្ចី” តិអាទិ វុត្តំ។ រាគស្ស យំ កិញ្ចី អនុលោមប្បហានំ,
នោសស្ស យំ កិញ្ចី អនុលោមប្បហានំ, មោហស្ស យំ កិញ្ចី អនុលោមប្បហានំ
ទេសិតំ, តំ សត្តំ អនុលោមប្បហានំ យត្ថកា ចាឡិប្បទេសា ញ្ញាណស្ស ភូមិ,
តត្ថកេសុ វិចយេន ហារេន វិចិនិត្វា យុត្តិហារេន យោជេតព្ពន្ធិ យោជនា។

“រាគាទិប្បហានវេសេន យុត្តិ គវេសិតញ្ញា” តិ វុត្តញ្ញការតោ អញ្ញាបិបិ
មេត្តាទិព្រហ្មវិហារជលសមាបត្តិនវាទុបុព្ពសមាបត្តិវសីការេហិ វិភជិត្វា
យុត្តិគវេសនំ ទស្សេតុំ “មេត្តាវិហារិស្ស” តិអាទិ អារទ្ធិ។ តត្ថ មេត្តាវិហារិស្ស
មេត្តាវិហារលាភិនោ សតោ សំវិជ្ជមានស្ស បុគ្គលស្ស មេត្តាយ
ព្យាចាទបដិបក្ខត្តា ព្យាចាទោ ចិត្តំ បរិយាធាយ វេស្សតីតិ ទេសនា ន យុដ្ឋតីតិ
ច, មេត្តាវិហារិស្ស សតោ ព្យាចាទោ បហានំ អព្ពត្តំ គច្ឆតីតិ ទេសនា យុដ្ឋតិ។
ករុណាវិហារិស្ស ករុណាវិហារលាភិនោ សតោ សំវិជ្ជមានស្ស បុគ្គលស្ស
ករុណាយ វិហោសាយ បដិបក្ខត្តា វិហោសា ចិត្តំ បរិយាធាយ វេស្សតីតិ
ទេសនា ន យុដ្ឋតិ, ករុណាវិហារិស្ស សតោ វិហោសា បហានំ អព្ពត្តំ គច្ឆតីតិ
ទេសនា យុដ្ឋតិ។ មុទិតាវិហារិស្ស មុទិតាវិហារលាភិនោ សតោ សំវិជ្ជមានស្ស
បុគ្គលស្ស មុទិតាយ អរតិយា បដិបក្ខត្តា អរតិ ចិត្តំ បរិយាធាយ វេស្សតីតិ
ទេសនា ន យុដ្ឋតិ, មុទិតាវិហារិស្ស សតោ អរតិ បហានំ អព្ពត្តំ គច្ឆតីតិ
ទេសនា យុដ្ឋតិ។ ឧបេក្ខាវិហារិស្ស ឧបេក្ខាវិហារលាភិនោ សតោ
សំវិជ្ជមានស្ស បុគ្គលស្ស ឧបេក្ខាយ រាគស្ស បដិបក្ខត្តា រាគោ ចិត្តំ

បរិយាយាយ ឋស្សតីតិ ទេសនា ន យុដ្ឋតិ, ឧបេក្ខាវិហារិស្ស សតោ រាតោ
បហានំ អព្ពត្តំ គច្ឆតីតិ ទេសនា យុដ្ឋតិ។

អនិមិត្តវិហារិស្ស អនិច្ចានុបស្សនាមុខេន

បដិលទ្ធដលសមាបត្តិវិហារលាភិនោ សតោ សំវិជ្ជមានស្ស បុគ្គលស្ស
និមិត្តានុសារី តេន តេនេវ សម្ព័ន្ធនិមិត្តានុសារេនេវ និច្ចាធិសុ បហីនេន
និមិត្តេន វិញ្ញាណំ បវត្តតីតិ ទេសនា ន យុដ្ឋតិ, អនិមិត្តានុបស្សនាយ
និច្ចាធិវិបល្លាសបដិបក្ខត្តា អនិមិត្តវិហារិស្ស សតោ និមិត្តំ បហានំ អព្ពត្តំ
គច្ឆតីតិ ទេសនា យុដ្ឋតិ។ “អស្មី”តិ មញ្ញាតំ ខន្ធបញ្ចកំ អត្តវិគតំ “អយំ
ខន្ធបញ្ចកោ អហំ អស្មី”តិ ន សមនុបស្សមិ, អថ ច បន អសមនុបស្សនេ
សតិបិ “មេ កី អស្មី”តិ “កេមំ អស្មី”តិ វិចិកិច្ឆា កេមំកថាសល្លំ ចិត្តំ បរិយាយាយ
ឋស្សតីតិ ទេសនា ន យុដ្ឋតិ, វិចិកិច្ឆាយ បហានេកជ្ជការតោ “អយំ
ខន្ធបញ្ចកោ អហំ អស្មី”តិ អសមនុបស្សន្តស្ស វិចិកិច្ឆា កេមំកថាសល្លំ
បហានំ អព្ពត្តំ គច្ឆតីតិ ទេសនា យុដ្ឋតិ។

“ដលសមាបត្តិវសេនេវ យុត្តិ គវេសិតញ្ញា កិ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា
ឈានសមាបត្តិវសេនេវ យុត្តិ គវេសិតញ្ញាតិ ទស្សេតុំ “យថា វា បន បឋមំ
ឈាន”ន្តិអាទិ អារទ្ធី។ អថ វា “ដលសមាបត្តិវិហារិស្សេវ យុត្តិ គវេសិតញ្ញា
កិ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា ឈានសមាបត្តិវសេនេវ យុត្តិ គវេសិតញ្ញាតិ ទស្សេតុំ “យថា វា
បន បឋមំ ឈាន”ន្តិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ យថា បឋមំ ឈានំ សមាបន្នស្ស
ដលសមាបត្តិវិហារិស្ស យុត្តិ គវេសិតញ្ញា, ឯវំ ឈានសមាបត្តិវិហារិស្សបិ
យុត្តិ គវេសិតញ្ញា។ កេមំ? បឋមំ ឈានំ សមាបន្នស្ស បឋមជ្ឈានសមន្តិនោ
សតោ សំវិជ្ជមានស្ស បុគ្គលស្ស ជីវេវណាវិក្ខម្ពនតោ កាមរាគព្យាថាទា
វិសេសាយ ទុតិយជ្ឈានាយ សំវត្តន្តីតិ ទេសនា ន យុដ្ឋតិ, កាមរាគព្យាថាទា

ឈានស្ស ហោរាយ សំវត្តន្តិតិ ទេសនា យុដ្ឋតិ។ វិតក្កសហគតា
សញ្ញាមនសិកាវា ឧបចារិយន្តេន សហ ទុតិយជ្ឈានធម្មា ឈានស្ស ហោរាយ
សំវត្តន្តិតិ ទេសនា ន យុដ្ឋតិ, វិតក្កសហគតា សញ្ញាមនសិកាវា វិសេសាយ
ឧបរិឈានត្ថាយ សំវត្តន្តិតិ ទេសនា យុដ្ឋតិ។

ធុតិយំ ឈានំ សមាបន្នស្ស សតោ សំវិជ្ជមានស្ស បុគ្គលស្ស
 វិតក្កវិចារសហគតា វា សញ្ញាមនសិការា ឧបចារធម្មន សហ
 បឋមជ្ឈានធម្មា វិសេសាយ ឧបរិឈានត្ថាយ សំវត្ថុន្តិទិ ទេសនា ន យុជ្ជទិ,
 វិតក្កវិចារសហគតា សញ្ញាមនសិការា អវិតក្កឈានស្ស ហានាយ
 សំវត្ថុន្តិទិ ទេសនា យុជ្ជទិ។ ឧបេក្ខាសហគតា វា សញ្ញាមនសិការា
 ឧបចារធម្មន សហ ចតុត្ថជ្ឈានធម្មា ឈានស្ស ហានាយ សំវត្ថុន្តិទិ ទេសនា ន
 យុជ្ជទិ, ឧបេក្ខាសហគតា សញ្ញាមនសិការា វិសេសាយ ឧបរិឈានត្ថាយ
 សំវត្ថុន្តិទិ ទេសនា យុជ្ជទិ។ សេសេសុបិ អត្តានុរូបំ យោជនា កាតញ្ញា។
 យថាវុត្ថសមាបន្នស្ស វសីភារេន បរិចិតំ កល្យាណបរិចិតំ ចិត្តំ នាម។

ឯត្ថកមេវ យុត្តិកវេសនំ ន កាតព្វំ, នវិជសុត្តន្តសុ
យថាលទ្ធយុត្តិកវេសនម្មិ កាតព្វន្តិ ធស្សេតុំ “ឯវំ សព្ទេ” តិអាទិ វុត្តំ។ “សព្ទេសំ
ហារាវនំ យថាវុត្តភូមិកោចរាវនំ វិចយហារវេន វិចិនិទ្វា យុត្តិហារវេន
យោជេតព្ពកាវោ កេន សទ្ធិហិតព្ពោ” តិ វុត្តព្ពត្តា “តេជហារ” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
តេន យោជេតព្ពកាវេន អាយស្មា មហាកច្ឆានោ “សព្ទេស” ន្តិអាទិកំ យំ វិចនំ
អាហា, តេន វិចនេន សទ្ធិហិតព្ពោ តិ វុត្តំ ហោតិ។

ឥតិ យុត្តិហារវិភង្គេ សុត្តិពលានុរូចា រដិតា

វិភាគនា ៨៨២២។

បណ្ឌិតហិ បន អង្គកថាដ៏កាន់សារេន គម្ពីរត្រូវត្រូវតែវិភាគវិភាគ
គហេតុត្រូវតិ។

២. បទដ្ឋានហារវិភាគវិភាគ

២២. យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសក្ខតេន យុត្តិហារវិភាគក្ខតេន
បញ្ជាវិស្សន្តនាដ៏នំ យុត្តាយុត្តភាវោ វិភាគត្រា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសក្ខតោ
យុត្តិហារវិភាគត្រា បរិបុណ្ណោ, “កតមោ បទដ្ឋានហារវិភាគត្រា” តិ បុច្ឆិតត្រា
“តត្ថ កតមោ បទដ្ឋានោ ហារោ” តិ អាទិ អាវន្តំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ
សោឡសសុ នេសនាហារាទិសុ ហារេសុ កតមោ សំវណ្ណនាវិសេសោ
បទដ្ឋានោ ហារោ បទដ្ឋានហារវិភាគត្រាតិ បុច្ឆិតិ។ “ធម្មំ នេសេសិ
ជិនោ” តិ អាទិនិទ្ទេសស្ស ឥនានិ មយា វុច្ចមាណោ “អយំ បទដ្ឋានោ
ហារោ” តិ អាទិកោ វិភាគសំវណ្ណនាវិសេសោ បទដ្ឋានហារវិភាគត្រាតិ វិញ្ញេយ្យោ។
តេន វុត្ថំ - “តត្ថ កតមោ បទដ្ឋានោ ហារោ តិ អាទិ បទដ្ឋានហារវិភាគត្រា” តិ
(នេត្តិ. អដ្ឋ. ២២)។ “អយំ ឥនានិ វុច្ចមាណោ វិភាគក្ខតោ បទដ្ឋានោ ហារោ
បិដកត្ថយេ នេសិតេសុ ធម្មេសុ កី នាម ធម្មំ នេសយតិ សំវណ្ណាតី” តិ បុច្ឆ
វេបេត្វា “ឥទំ អាសន្នការណំ ឥមស្ស អាសន្នជលស្ស បទដ្ឋាន” ត្ថិ និយមេត្វា
វិភាគិតុំ “អយំ បទដ្ឋានោ” តិ អាទិ វុត្ថំ។ តស្សត្រោ - សព្វេសុ វិញ្ញេយ្យធម្មេសុ
យាថាវតោ អសម្បជិវេជោ លក្ខណំ ឯតិស្ស អវិជ្ជាយាតិ
សព្វធម្មយាថាវអសម្បជិវេជលក្ខណា, អវិជ្ជា, តស្ស អវិជ្ជាយ អសុភេ
“សុភ” ត្ថិ អាទិវិបល្លាសា បទដ្ឋានំ អាសន្នការណំ។ វិបល្លាសេ សតិ អវិជ្ជា វត្ថុតិ
ឧបរូបរិ ជាយតិ ន ហាយតិ, តស្មា វិបល្លាសា អវិជ្ជាយ បទដ្ឋានំ
អាសន្នការណំ ភវន្តិ។ អវិជ្ជាយ វដ្ឋមូលកត្តា តំ អាទិ កត្វា បទដ្ឋានំ វិភាគត្ថិ
នដ្ឋត្ថំ។

តណ្ហាយបិ វដ្តមូលកត្តា តទនន្តរំ តណ្ហាយ បទដ្ឋានំ វិភជិតុំ
“អវ្យោសានលក្ខណា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ បិយរូបំ សាតរូបន្តិ បិយសភារំ
សាតសភារំ ចក្ខាទិធម្មជាតំ។ បិយនិយសាតនិយេ ចក្ខាទិកេ សតិ តណ្ហា
វុត្តតិ ឧបរូបិ ជាយតិ, តស្មា បិយរូបំ សាតរូបំ តណ្ហាយ បទដ្ឋានំ
អាសន្នការណំ ភវតិ។

អទិន្នាទានេ សតិ លោកោ វុត្តតិ, តស្មា អទិន្នាទានំ លោកស្ស បទដ្ឋានំ
ភវតិ។ អទិន្នាទានញ្ចា ឯកវារំ ឧប្បន្នម្បិ អនាទិនវនស្សនតោ លោកស្ស
អាសន្នការណំ ភវត្រូវ។

កេសាទីសុ អសុភេសុ បវត្តាយបិ សុភសញ្ញាយ
នីលាទិវណ្ណាទីយាទិសណ្ណានហសនាទិញ្ញនគ្គហណាលក្ខណាត្តា
ចក្ខុទ្រិយាទីនំ អសំវារោ សុភសញ្ញាយ បទដ្ឋានំ ភវតិ។

ទុក្ខទុក្ខាទីសុ បវត្តាយបិ សុខសញ្ញាយ សាសវជស្សបកមនលក្ខណាត្តា
រូបាទីសុ អស្សាទោ សុខសញ្ញាយ បទដ្ឋានំ។

រូបក្ខន្ធាទីសុ អនិច្ចេសុ បវត្តាយបិ និច្ចេសញ្ញាយ សង្ខតលក្ខណានំ ធម្មានំ
អសមនុបស្សនលក្ខណាត្តា រូបក្ខន្ធាទីសុ និច្ចេសញ្ញាយ វិញ្ញាណំ និច្ចេសញ្ញាយ
បទដ្ឋានំ។

អនិច្ចេសុក្ខានត្ថសង្ខារេសុ ខន្ធាទីសុ បវត្តាយបិ អត្ថសញ្ញាយ
អនិច្ចេសញ្ញាទុក្ខសញ្ញានំ អសមនុបស្សនលក្ខណាត្តា អហំមមាទិវសេន
បវត្តោ នាមកាយោ អត្ថសញ្ញាយ បទដ្ឋានំ។

ឯវំ អវិជ្ជាទីនំ អកុសលបក្ខានំ ធម្មានំ បទដ្ឋានំ ទស្សត្វា ឥទានិ
តប្បដិបក្ខានំ វិជ្ជាទីនំ ធម្មានំ បទដ្ឋានំ ទស្សតុំ
“សត្តធម្មសម្បជ្ឈវេ ធលក្ខណា” តិអាទិ វុត្តំ។ សព្វេសុ ព្រាយ្យធម្មេសុ បវត្ថាយ
វិជ្ជាយ សត្តធម្មសម្បជ្ឈវេ ធលក្ខណត្ថា សត្តំ នេយ្យំ វិជ្ជាយ បទដ្ឋានំ។

សមថស្ស
ចិត្តវិក្ខេបសម្ពាទទុទ្ធច្ចបដិសំហារណាសម្ពាទវិក្ខម្ពនលក្ខណត្ថា
បដិភាគនិមិត្តភូតា អសុភា សមថស្ស បទដ្ឋានំ។ អសុភាយ ហិ
តណ្ហាបដិបក្ខត្ថា, តណ្ហាយ ច អភាវេ សមថោ តិដ្ឋតីតិ។

អទិន្នាទានា វេរមណីវសេន បវត្ថស្ស អលោកស្ស
ឥច្ឆាវចរបដិសំហារណាលក្ខណត្ថា អទិន្នាទានា វេរមណី អលោកស្ស
បទដ្ឋានំ។

ចាណាតិចាតា វេរមណីវសេន បវត្ថស្ស អនោសស្ស
អព្យាបជ្ជលក្ខណត្ថា ចាណាតិចាតា វេរមណី អនោសស្ស បទដ្ឋានំ។

សម្មាបដិបត្តិវសេន បវត្ថស្ស អមោហស្ស វត្ថុអវិប្បដិបត្តិលក្ខណត្ថា
សម្មាបដិបត្តិ អមោហស្ស បទដ្ឋានំ។

និព្វិទាវសេន បវត្ថាយ អសុភសញ្ញាយ
វិន័លកវិបុត្តកកហាលលក្ខណត្ថា និព្វិទា អសុភសញ្ញាយ បទដ្ឋានំ។
និព្វិទាញ្ញាលោន ហិ អនភិរតិ បវត្ថតិ, អនភិរតិយា ច អសុភសញ្ញា បីតាតិ។

ទុក្ខវេទនាវសេន បវត្ថាយ ទុក្ខសញ្ញាយ
សាសវេស្សបរិជាទនលក្ខណត្ថា វេទនា ទុក្ខសញ្ញាយ បទដ្ឋានំ។

ឧប្បាធន៍យវសេន បវត្តាយ អនិច្ចសញ្ញាយ សង្ខតលក្ខណានំ ធម្មានំ
សមនុបស្សនលក្ខណត្ថា ឧប្បាធន៍យា អនិច្ចសញ្ញាយ បទដ្ឋានំ។ ឧប្បាធន៍យញ្ញី
សមនុបស្សិត្វា អនិច្ចសញ្ញា បវត្តា។

ធម្មមត្តសញ្ញាវសេន បវត្តាយ អនត្តសញ្ញាយ
សព្វធម្មអភិធិវេសលក្ខណត្ថា ធម្មសញ្ញា អនត្តសញ្ញាយ បទដ្ឋានំ។

កាមរាគស្ស រូបាធិបញ្ចកាមគុណារម្មណត្ថា បញ្ច កាមគុណា
កាមរាគស្ស បទដ្ឋានំ។

រូបសង្ខាតេ កាយេ អារព្ភ បវត្តស្ស រូបរាគស្ស ចក្ខុវាធិបញ្ចិន្ទ្រិយានំ
អនុសារេន បវត្តនតោ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ រូបាធិ រូបរាគស្ស បទដ្ឋានំ។

ភវនិកន្ត្រីវសេន បវត្តស្ស ភវរាគស្ស ធម្មាយតនំ បទដ្ឋានំ។
និព្ពត្តភវានុបស្សិតាតិ “ឯទិសំ អនិជ្ឈំ រូបំ មា និព្ពត្តតុ, ឯទិសំ ឥដ្ឋំ រូបំ និព្ពត្តតុ
ឯទិសី ទុក្ខា វេទនា មា និព្ពត្តតុ, ឯទិសី សុខា វេទនា និព្ពត្តតុ” តិ ឯវមាទិនា
បកាវេន បវត្តា រូបាភិនន្តនា, សា បញ្ចន្នំ ឧបាទានក្ខន្ធានំ បទដ្ឋានំ។

កម្មស្សកតញ្ញាណស្ស បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណានុគតត្ថា
បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណាទស្សនំ កម្មស្សកតញ្ញាណស្ស បទដ្ឋានំ។

ឌីកប្បនំ លក្ខណំ យស្ស សទ្ធាយាតិ ឌីកប្បនលក្ខណា សទ្ធា។ អធិមុត្តិ
បច្ចុប្បដ្ឋានំ យស្ស សទ្ធាយាតិ អធិមុត្តិបច្ចុប្បដ្ឋានា ច សទ្ធា។ អនាវិលំ លក្ខណំ
យស្ស បសាទស្សតិ អនាវិលលក្ខណោតិ បសាទោ។ សម្មសីទនំ បច្ចុប្បដ្ឋានំ
យស្ស បសាទស្សតិ សម្មសីទនបច្ចុប្បដ្ឋានោ ច បសាទោ។ សោ បន បសាទោ
សទ្ធាយ ឯវ អវត្តាវិសេសោតិ វេទិតញ្ចោ។ អវេច្ចបសាទោ

អភិបត្តិយន្តលក្ខណាយ សទ្ធាយ បទដ្ឋានំ, ឡិកប្បនលក្ខណា សទ្ធា
អនាវិលលក្ខណាស្ស បសាទស្ស បទដ្ឋានំ, ចតុត្ថិដំ សម្មប្បធានំវីរិយំ
អារម្ភលក្ខណាស្ស វីរិយស្ស បទដ្ឋានំ, កាយាទិសតិបដ្ឋានំ
អបិលាបនលក្ខណាយ សតិយា បទដ្ឋានំ, ឈានសហិតស្ស សមាធិស្ស
ឯកគ្គលក្ខណត្តាវិតក្កាទិឈានានិ សមាធិស្ស បទដ្ឋានំ, បញ្ញាយ
កិច្ចបដាននអារម្មណបដាននលក្ខណត្តា សទ្ធានិ បញ្ញាយ បទដ្ឋានំ។

“យេសំ អវិជ្ជាទីនំ បទដ្ឋានានិ អាចរិយេនវិភត្តានិ, តេ អវិជ្ជាទយោ
កតមេសំ ធម្មានំ បទដ្ឋានានិ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តេ អវិជ្ជាទយោបិ ឥមេសំ ធម្មានំ
បទដ្ឋានាតិ ទស្សេតុំ “អបរោទយោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ អវិជ្ជា
អស្សាទមនសិការលក្ខណាស្ស អយោនិសោមនសិការស្ស បទដ្ឋានំ។
អវិជ្ជាយ ហិ អាទិនវច្ឆាទនតោ អយោនិសោមនសិការោ ជាតោតិ។
សច្ចសម្មាហនលក្ខណា អវិជ្ជា បុញ្ញាបុញ្ញានេញ្ញាភិសង្ខារានំ បទដ្ឋានំ,
បុនព្ពវិរោហនលក្ខណា តេភូមកចេតនា សង្ខារវិចាកវិញ្ញាណាស្ស
បទដ្ឋានំ, ឡិបបច្ចយិកសង្ខារេន ឧបបត្តិភវភាវេន និព្ពត្តិលក្ខណំ
បដិសន្ធិវិញ្ញាណំ នាមរូបស្ស បទដ្ឋានំ, នាមកាយរូបកាយសង្ខតលក្ខណំ
នាមរូបំ ធខណ្ឌយតនស្ស បទដ្ឋានំ សហជាតាទិបច្ចយភាវតោ, ចក្ខាទីនំ ធន្នំ
ឥន្ទ្រិយានំ បវត្តានំ លក្ខណំ ធខណ្ឌយតនំ ធម្មិធស្ស ជស្សស្ស យថាក្ខមំ
បទដ្ឋានំ និស្សយាទិបច្ចយភាវតោ, ចក្ខុបសាទរូចារម្មណំ
ចក្ខុវិញ្ញាណាទិសន្និចាតលក្ខណោ ធម្មិជោ ជស្សោ, តំ វេទនាយ តេន
ធម្មិជេន ជស្សេន សហជាតាយ ធម្មិជាយ វេទនាយ យថាក្ខមំ បទដ្ឋានំ
សហជាតាទិបច្ចយភាវតោ,
ឥដ្ឋានុភវនអនិដ្ឋានុភវនឥដ្ឋានិដ្ឋានុភវនលក្ខណា តិវិជា វេទនា, តំ តណ្ហាយ
តាយ តិវិជាយ វេទនាយ វសេន បវត្តាយ តណ្ហាយ បទដ្ឋានំ

ឧបនិស្សយាទិបច្ចយភាវតោ, សបរសន្តានេសុ អដ្ឋោសានលក្ខណា តណ្ហា,
តំ ឧបាទានស្ស តាយ តណ្ហាយ វសេន បវត្ថស្ស ចតុត្ថិធស្ស ឧបាទានស្ស
បទដ្ឋានំ ឧបនិស្សយាទិបច្ចយភាវតោ។ “សោ វេទនាយា”តិ ច “សា
តណ្ហាយា”តិ ច “សា ឧបាទានស្ស”តិ ច ចាវេន ភវិតតំ,
លិង្គិវបល្លាសនិទ្ទេសោ វា សិយា។

យំ ឧបាទានំ ឧបបច្ចយិកំ ឧបបត្តិក្ខន្ធនិព្ពត្តកំ, តំ ឧបាទានំ ធុរិធស្ស
ភវស្ស បទដ្ឋានំ។ យោ កម្មភវោ នាមកាយរូបកាយសម្ពុទ្ធនលក្ខណា, សោ
កម្មភវោ ជាតិយា បទដ្ឋានំ។ យា ឧបបត្តិភូតា ជាតិ ខន្ធចាតុភាវលក្ខណា, តំ
សា ជាតិ ជរាយ បទដ្ឋានំ។ យា ជីវ្ហាជរា ឧបជិត្តន្ធហិចាកលក្ខណា, តំ សា
ជីវ្ហាជរា មរណស្ស បទដ្ឋានំ។ យម្បិយស្ស សម្មតិមរណំ
ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទលក្ខណំ, តម្បិ តស្ស សម្មតិមរណំ សោកស្ស បទដ្ឋានំ។
បិយស្ស មរណំ ចិន្តេន្តស្ស យេភុយ្យេន សោកុប្បជ្ឈនតោ យោ សោកោ
ញាតិអាទិបិយេសុ ឧស្សក្កការកោ, តំ សោ សោកោ បរិទេវស្ស បទដ្ឋានំ។
យោ បរិទេវោ លាលប្បការកោ, តំ សោ បរិទេវោ កាយិកទុក្ខស្ស បទដ្ឋានំ។
យំ កាយិកំ ទុក្ខំ កាយសម្បិឡនលក្ខណំ, តំ កាយិកំ ទុក្ខំ ទោមនស្សស្ស
បទដ្ឋានំ។ យំ ទោមនស្សំ ចិត្តសម្បិឡនលក្ខណំ, តំ ទោមនស្សំ ឧបាយាសស្ស
បទដ្ឋានំ។ យោ ឧបាយាសោ ឱទហនការកោ អវទហនការកោ, តំ សោ
ឧបាយាសោ ភវស្ស ឧបាយាសស្ស និស្សយសន្តានភវស្ស បទដ្ឋានំ។

ភវស្សាតិ វុត្ថភវំ ទស្សេតុំ “ឥមាជី”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ ភវដ្ឋានិ កិលេសោ
ភវស្ស អដ្ឋំ ការណំ កម្មវដ្ឋិចាកវដ្ឋានិ ភវសម្ពាតានិ អដ្ឋានិ អវយវានិ។
យទា បច្ចប្បន្នាទិកាលេ សមគ្គានិ និព្ពត្តានិ ភវន្តិ, តទា សោ
កិលេសវដ្ឋកម្មវដ្ឋិចាកវដ្ឋសម្ពាតោ ធម្មសមូហោ “ភវស្សា”តិ ឯត្ថ ភវោតិ

ធនុញ្ញោ។ តំ ភវសង្ខាតំ កិលេសវដ្តកម្មវដ្តវិចារកវដ្តត្ថយំ សំសារស្ស បទដ្ឋានំ
បុរិមំ បុរិមំ ជាតិនិប្បន្នកិលេសាធិវដ្តេន សំសារស្ស អញ្ញោច្ឆិន្ទប្បជ្ឈនតោ, យោ
អរិយមគ្គោ និយ្យានិកលក្ខណោ, តំ សោ អរិយមគ្គោ និរោធស្ស និព្វានស្ស
បទដ្ឋានំ សម្មាបកហេតុភារតោ។

ពហុស្សតោ សព្វសិស្សានីនំ បតិដ្ឋានត្តា តិត្ថំ វិយាតិ តិត្ថំ, ជាតាតិ តិ ញ្ច,
តិត្ថំ ញ្ច តិ តត្ថញ្ច, តិ តត្ថញ្ច នោ ភារោ តិ តត្ថញ្ចតា, សម្មាបយិរុចាសនា, សា
ប័តញ្ចតាយ បទដ្ឋានំ។ ពហុស្សតស្ស ហិ សម្មាបយិរុចាសនាយ ធម្មបសញ្ញាតំ
ចាមោជ្ឈំ ជាយតិ, ចាមោជ្ឈេន ច កម្មដ្ឋានព្រហ្មនា ជាយតិ តិ
សប្បាយធម្មស្សវនេន បីតិ ជាតាតិ ប័តញ្ច, ប័តញ្ច នោ ភារោ ប័តញ្ចតា,
កម្មដ្ឋានស្ស ព្រហ្មនា, សា បត្តញ្ចតាយ បទដ្ឋានំ។ កម្មដ្ឋានព្រហ្មនាយ ហិ
ភាវនាបត្តជាននតា ជាយតិ តិ បត្តញ្ចតា។ ភាវនាបត្តជាននតា អត្តញ្ចតាយ
បទដ្ឋានំ។ ភាវនាបត្តជាននតាយ ហិ បញ្ចហិ បធានិយង្កេហិ សមន្នាគតស្ស
អត្តនោ ជាននតា ជាយតិ តិ អត្តញ្ចតា បុព្វេកតបុញ្ញតាយ បទដ្ឋានំ។

បធានិយង្កេសុ សមន្នាគតត្ថជាននតាយ ហិ បុព្វេ បុញ្ញករណំ ជាតំ,
បុព្វេកតបុញ្ញតា បតិរូបទេសវាសស្ស បទដ្ឋានំ។ បុព្វេ ហិ កតេន បុញ្ញេន
បតិរូបទេសវាសោ លទ្ធោ, បតិរូបទេសវាសោ សប្បុរិសូបនិស្សយស្ស
បទដ្ឋានំ។ បតិរូបទេសវាសេន ហិ សប្បុរិសូបនិស្សយោ លទ្ធោ,
សប្បុរិសូបនិស្សយោ អត្តសម្មាបណិធានស្ស បទដ្ឋានំ។ សប្បុរិសូបនិស្សយេន
ហិ អត្តសម្មាបណិធានំ ជាតំ, អត្តសម្មាបណិធានំ សីលានំ បទដ្ឋានំ។
អត្តសម្មាបណិធានេន ហិ សីលានិ សម្មតិដ្ឋិតានិ, សីលានិ អវិប្បជិសារស្ស
បទដ្ឋានំ។ អត្តនិ ហិ សម្មតិដ្ឋិតំ សីលំ បច្ចវេក្ខន្ធស្ស វិប្បជិសារោ នត្ថេវាតិ,
អវិប្បជិសារេន ចាមោជ្ឈំ ជាយតិ, តស្មា អវិប្បជិសារោ ចាមោជ្ឈស្ស បទដ្ឋានំ។

ចាមោជ្ជន បីតិ ជាយតិ, តស្មា ចាមោជ្ជំ បីតិយា បទដ្ឋានំ។ បីតិយា បស្សន្តិ
ជាយតិ, តស្មា បីតិ បស្សន្តិយា បទដ្ឋានំ។ បស្សន្តិយា សុខំ ជាយតិ, តស្មា
បស្សន្តិ សុខស្ស បទដ្ឋានំ។ សុខេន សមាធិ ជាយតិ, តស្មា សុខំ សមាធិស្ស
បទដ្ឋានំ។ សមាធិនា យថាភូតញ្ញាណទស្សនំ ជាយតិ, តស្មា សមាធិ
យថាភូតញ្ញាណស្ស បទដ្ឋានំ។ យថាភូតញ្ញាណទស្សនេន និព្វិទានញ្ញាណំ
ជាយតិ, តស្មា យថាភូតញ្ញាណទស្សនំ និព្វិទាយ បទដ្ឋានំ។ និព្វិទាយ វិរាគោ
ជាយតិ, តស្មា និព្វិទា វិរាគស្ស បទដ្ឋានំ។ វិរាគេន វិមុត្តិ ជាយតិ, តស្មា វិរាគោ
វិមុត្តិយា បទដ្ឋានំ។ វិមុត្តិយា វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនំ ជាយតិ, តស្មា វិមុត្តិ
វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនស្ស បទដ្ឋានំ។ ឯវំ យថាវុត្តនយេន យោ កោចិ ធម្មោ
ឧបនិស្សយោ ហោតិ, យោ កោចិ ធម្មោ បច្ចយោ ហោតិ, សញ្ញោ សោ ធម្មោ
អត្តនោ បច្ចយុប្បន្នស្ស ធម្មស្ស បទដ្ឋានន្តិ ទដ្ឋព្រោ។

“ឧបនិស្សយធម្មស្ស, បច្ចយធម្មស្ស វា បច្ចយុប្បន្នធម្មស្ស បទដ្ឋានភារោ
កេន សទ្ធម្មាតញ្ញាតិ” តិ វុត្តព្ពត្តា “តេនាហា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តេនាតិ យស្ស
កស្សចិ ឧបនិស្សយធម្មស្ស, បច្ចយធម្មស្ស ច បច្ចយុប្បន្នធម្មស្ស
បទដ្ឋានភារេន អាយស្មា មហាកក្ខានោ “ធម្មំ ទេសេតិ ជិនោ” តិ អាទិកំ យំ
វេចនំ អាហា, តេន វេចនេន តេសំ ឧបនិស្សយធម្មបច្ចយធម្មានំ បទដ្ឋានភារោ
សទ្ធម្មាតញ្ញាតិ។ “យថាវុត្តោ បទដ្ឋានោ ហារោ បរិបុណ្ណោ កី, ឧទាហុ អញ្ញោ
និទ្ទាវេត្វា យោជេតញ្ញោ អត្តិ កិ” តិ វុត្តព្ពត្តា “និយុត្តោ បទដ្ឋានោ ហារោ” តិ វុត្តំ។
ឥធម ចាឡិយំ អវិភត្តម្យិ យថាលាភវសេន បទដ្ឋានោ ហារោ និហរិត្វា យុត្តោ
យុដ្ឋិតញ្ញោ, វិភជិតព្ពន្ធិ វុត្តំ ហោតិ។

ឥតិ បទដ្ឋានហារវិភដ្ឋេ សត្តិពលានុរូចា រចិតា
វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតហ៊ុន សែន អង្គការជាតិកាសាងសង្គម កម្ពុជាវិទ្យាស្ថានស្រាវជ្រាវវិទ្យាសាស្ត្រ
គោលការណ៍។

៥. លក្ខណៈហិរញ្ញវត្ថុការងារ

២៣. យើង យើង សំរាប់សេចក្តីសង្ខេបនៃ បទដ្ឋានវិភាគនៃ អវិជ្ជាជន្នន៍
បទដ្ឋាននៃ វិភាគន៍, សេចក្តីសំរាប់សេចក្តីសង្ខេបនៃ បទដ្ឋានហិរញ្ញវត្ថុ
បរិបូណ៌, “កតមា លក្ខណៈហិរញ្ញវត្ថុ” ត្រូវបានកត់ត្រា “តត កតមា
លក្ខណៈ ហិរញ្ញវត្ថុ” ត្រូវបាន រៀបចំ។ តត តត-សង្ខេប អត្ថបទ រៀបចំ។ កតមា
សំរាប់សេចក្តីសង្ខេប លក្ខណៈ ហិរញ្ញវត្ថុ លក្ខណៈហិរញ្ញវត្ថុ ត្រូវបាន រៀបចំ។ “រៀបចំ
ឯកសារ” ត្រូវបាន រៀបចំសង្ខេប ឯកសារ មួយ រៀបចំនោះ “យេ ឯកសារ” ត្រូវបានកា
វិទ្យាស្ថានសំរាប់សេចក្តីសង្ខេប លក្ខណៈ ហិរញ្ញវត្ថុ លក្ខណៈហិរញ្ញវត្ថុ នាមាតិ
វិញ្ញាបនបត្រ។ តេន រៀបចំ - “តត កតមា លក្ខណៈ ហិរញ្ញវត្ថុ ត្រូវបាន
លក្ខណៈហិរញ្ញវត្ថុ នាមា” ត្រូវបាន (នេត្តិ. អង្គ. ២៣)។ អយ្យ ឯកសារ រៀបចំនោះ
វិទ្យាស្ថានសំរាប់សេចក្តីសង្ខេប លក្ខណៈ ហិរញ្ញវត្ថុ ប្រើប្រាស់ ទេសស្រី ឯកសារ ក៏នាម
លក្ខណៈ ឯកសារ ឯកសារ ត្រូវបាន រៀបចំ លក្ខណៈហិរញ្ញវត្ថុ ឯកសារ ឯកសារ
ឯកសារ ត្រូវបាន “យេ ឯកសារ” ត្រូវបាន រៀបចំ។ តត យេ ឯកសារ យេ សម្រាប់ ឯកសារ
ឯកសារ ត្រូវបាន សមាជិក លក្ខណៈ។ តេស ឯកសារ ត្រូវបាន សមាជិក តេស
សមាជិក ឯកសារ, ឯកសារ ឯកសារ។ ឯកសារ ឯកសារ សមាជិក ឯកសារ ឯកសារ,
ចាត់តាំង កតមា រៀបចំ សតិ រៀបចំ ឯកសារ អវស្សសមាជិក ឯកសារ
សមាជិក ឯកសារ រៀបចំ កតមា អត្ថបទ។

លក្ខណៈហិរញ្ញវត្ថុ ឯកសារ ត្រូវបាន ឯកសារ ឯកសារ ត្រូវបាន ឯកសារ
សមាជិក ឯកសារ រៀបចំ កតមា ឯកសារ ឯកសារ ឯកសារ “យេ ឯក
កតមា” ត្រូវបាន ឯកសារ។ តត ឯកសារ - យេ ឯកសារ ឯកសារ រៀបចំ, សេចក្តីសង្ខេប

ក៏ ភវេតិ បុច្ឆតិ។ យថា យេន បកាវេន វុត្តា ភវន្តិ, សោ បកាវេន
សមាណលក្ខណាតិ ភាវោ ភវេតិ អត្ថោ។ កិណ្ឌ ភគវា អាហា? “ចក្កំ
ភិក្ខុវេ” តិអាទិ ភគវា អាហា។ “ចក្កំ, ភិក្ខុវេ, អនវដ្ឋិត” តិអាទិម្ហិ វុត្តេ “សោតំ,
ភិក្ខុវេ, អនវដ្ឋិត” តិអាទិវេ បនម្បិ វុត្តមេវ ភវតិ។

“អនវដ្ឋិតាទិលក្ខណោន សមាណលក្ខណាត្តា វា អជ្ឈតិ កាយតនភាវេន
សមាណលក្ខណាត្តា វាតិ អាយតនវសេនេវ ឯកលក្ខណំ វុត្តញ្ច” តិ វុត្តញ្ចត្តា
ខន្ធវសេនបិ ឯកលក្ខណំ ធស្សេតុំ “យថា ចាហា” តិអាទិ វុត្តំ។ “អតីតេ, វាធ,
វូបេ អនបេក្ខោ ហោតិ, អនាគតំ វូបំ មា អភិនន្តិ, បច្ចុប្បន្នស្ស វូបស្ស និព្វិទាយ
វិរាគាយ និរោធាយ ចាគាយ បដិនិស្សក្កាយ បដិបដ្ឋា” តិ វុត្តេ “អតីតាយ, វាធ,
វេទនាយ អនបេក្ខោ ហោតិ, អនាគតំ វេទនំ មា អភិនន្តិ, បច្ចុប្បន្នាយ
វេទនាយ និព្វិទាយ វិរាគាយ និរោធាយ ចាគាយ បដិនិស្សក្កាយ
បដិបដ្ឋា” តិអាទិ វុត្តំ ភវេ។

“អនបេក្ខនីយលក្ខណោន សមាណលក្ខណាត្តា វា ខន្ធលក្ខណោន
សមាណលក្ខណាត្តា វាតិ ខន្ធាយតនវសេនេវ ឯកលក្ខណាធម្មា វុត្តញ្ច” តិ
វុត្តញ្ចត្តា សតិបដ្ឋានវសេនាបិ វុត្តញ្ចតិ ធស្សេតុំ “យថាហា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត
យថា យេន ឯកលក្ខណាត្តេន ច ភគវា អាហា, តថា ច តេន ឯកលក្ខណាត្តេន
ច អវុត្តាបិ ធម្មា វុត្តា ភវន្តិ តិ អត្ថោ។ យេ វិបស្សកា បុគ្គលា បញ្ចសុ ខន្ធសុ
និច្ចំ សុសមាទ្វា និច្ចំ កាយគតាសតី ភាវេន្តិ, តេ វិបស្សកា អភិច្ចំ
សុភសុខាទិកំ, កសិវាណិជ្ជាទិកម្ហំ វា ន សេវន្តិ, កិច្ចេ អសុភាសុខាទិកេ,
កាយាទិកេ វា សាតច្ចការិនោ ហោន្តិ តិ ភគវា អាហា យោជនា។

ឥតិសទ្ធស្ស ចេត្ត ឯកស្ស លោមោ។ ឥតិ ឯវំ “យេសញ្ចា” តិអាទិ តាថាយ
កេសាទិកេ កាយេ គតាយ បវត្តាយ សតិយា ភគវតា សរូបេន វុត្តាយ

វិជ្ជមាននាយ តទៅសេសា វេទនាគតា សតិ ច ចិត្តគតា សតិ ច ធម្មគតា សតិ ច
សតិបដ្ឋានភាវេន ឯកលក្ខណត្ថេន វុត្តា ភវន្តីតិ សង្ខេបតោ និច្ចំ សុសមាទ្វា
និច្ចំ វេទនាគតា សតិ ច...បេ... និច្ចំ ចិត្តគតា សតិ ច...បេ... និច្ចំ ធម្មគតា
សតិ វុត្តញ្ញាតិ។

“សតិបដ្ឋានវសេនេវ ឯកលក្ខណា ធម្មា វុត្តញ្ញា”តិ វុត្តញ្ញត្ថា “តថា យំ
កិញ្ចី”តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យំ កិញ្ចី រូបាយ តនំ ចក្ខុវិញ្ញាណេន ទិដ្ឋំ, យំ កិញ្ចី
សឡាយ តនំ សោតវិញ្ញាណេន សុតំ, យំ កិញ្ចី កន្ធុរសដោជ្ជញ្ញាយ តនំ
យានវិញ្ញាណាទិត្តយេន វិញ្ញាណេន មុតំ, ឥតិ ឯវំ ទិដ្ឋាទិត្តយេ ភគវតា
សរូបេន វុត្តេ សតិ តទៅសេសំ យំ កិញ្ចី វិញ្ញាតំ ធម្មា មុណាបរិយាបន្នំ រូបំ
ភគវតា អាលម្ពិតព្ភភាវេន ឯកលក្ខណត្ថា វុត្តំ ភវន្តីតិ អត្ថោ។ អថ វា យំ
កិញ្ចី រូបាយ តនំ ទិដ្ឋំ ភគវតា វុត្តំ, តស្មី វុត្តេ សតិ តទៅសេសំ សុតាទិកម្មី វុត្តំ
ហោតីតិ អាទិអត្ថោ វិសុំ វិសុំ យោជេតព្ភោ។ តេន វុត្តំ - “ទិដ្ឋំ វា សុតំ វា មុតំ
វា”តិ។

“កាយគតាយ សតិយា វុត្តាយ តទៅសេសា
វេទនាគតាសតិអាទយោយេវ វុត្តញ្ញា”តិ បុច្ឆិតព្ភត្ថា
សត្តតិសពោធិបក្ខិយធម្មាបិ វុត្តា ភវន្តីតិ ទស្សេតុំ “យថា ចាហ ភគវា”តិ អាទិ
វុត្តំ។ តត្ថ យថា យេន និយ្យានិកលក្ខណេន ឯកលក្ខណត្ថេន ច ភគវា អាហា,
តថា តេន ឯកលក្ខណត្ថេន ច ភគវា អាហា, តថា តេន ឯកលក្ខណត្ថេន ច
វុត្តា ភវន្តីតិ អត្ថោ។ “តស្មា អភិជ្ឈាទោមនស្សេន អភិភូតត្ថា ឥហ មម
សាសនេ, ភិក្ខុ, ត្វំ អាតាបី សម្មជាតោ សតិមា ហុត្វា លោកេ
អភិជ្ឈាទោមនស្សំ តទទ្គប្បហានេន វា វិក្ខម្ពនប្បហានេន វា វិនេយ្យ វិនយិត្វា
កាយេ កេសាទិរូបកាយេ កាយានុបស្សី កេសាទិរូបកាយានុបស្សី ហុត្វា

វិហារហិ"តិ ភក្កតា វុត្ថុ សតិ "តស្មាតិហ, តំ ភិក្ខុ, វេទនាសុ វេទនានុបស្សី
វិហារហិ អាតាបិ សម្មជានោ សតិមាវិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ,
តស្មាតិហ, តំ ភិក្ខុ, ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សី វិហារហិ...បេ... ទោមនស្សំ, តស្មាតិហ,
តំ ភិក្ខុ, ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី វិហារហិ...បេ... ទោមនស្សំ"ន្តិ វុត្ថំ ភវតីតិ
សន្នេបត្តោ វេទិតញ្ចោវិត្តារត្តោ បន អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៣) ពហុធា
វុត្តោតិ អម្ពហិ នវិត្តារតោ។

“ឯកស្មី សតិបដ្ឋានេ វុត្ថុ កស្មា ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា វុត្តា ភវេយ្យ”ន្តិ
វត្ថុពុត្តា “អាតាបិ វិវិយំ ជ្រៀយ”ន្តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ “អាតាបិ”តិ ឥមិនា បទេន
កាយវេទនាចិត្តធម្មេសុ បវត្ថំ វិវិយំ ជ្រៀយំ វុត្ថំ។ “សម្មជានោ”តិ បទេន
កាយវេទនាចិត្តធម្មេសុ បវត្ថំ បញ្ញាជ្រៀយំ វុត្ថំ។ “សតិមា”តិ បទេន
កាយវេទនាចិត្តធម្មេសុ បវត្ថំ សតិជ្រៀយំ វុត្ថំ។ “វិនេយ្យ លោកេ
អភិជ្ឈាទោមនស្ស”ន្តិ បទេន កាយវេទនាចិត្តធម្មេសុ បវត្ថំ សមាធិជ្រៀយំ វុត្ថំ,
ន កាយេយេវ បវត្ថំ។ ឯវំ បកាវេន កាយេ កាយានុបស្សិនោ យោការាចរស្ស
ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ភាវនាចារិប្បវី គច្ឆន្តីតិ ចេ វេយ្យ, ឯវំ សតិ ចតុន្នំ
វិវិយបញ្ញាសតិសមាធិនំ ឥន្ទ្រិយានំ ចតុន្នំ សតិបដ្ឋានានំ សាធកកាវេន
ឯកលក្ខណត្តា សមាណលក្ខណត្តា ចារិប្បវី គច្ឆន្តីតិ យោជនា។ តេន វុត្ថំ
អដ្ឋកថាយំ - “ចតុសតិបដ្ឋានសាធនេ ឥមេសំ ឥន្ទ្រិយានំ សភាវកេនាភាវតោ
សមាណលក្ខណត្តា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៣)។

២៤. “ឯវំ វុត្ថេបិ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានាយេវ វត្ថុពុត្តា ភវេយ្យំ, កបំ
សត្តតិសពោធិបក្ខិយធម្មា វត្ថុពុត្តា”តិ វត្ថុពុត្តា “ចតុសុ សតិបដ្ឋានេសុ”តិ អាទិ
វុត្ថំ។ តត្ថ ចតុសុ សតិបដ្ឋានេសុ យេន យោការាចរេន ភាវិយមាណេសុ តស្ស
យោការាចរស្ស ចត្តារោ សម្មប្បធានា ភាវនាចារិប្បវី គច្ឆន្តី។ ឯវំ សេសេសុបិ

យោជនា កាតព្វា។ ចតុន្នំ សទ្ធានំ ពុជ្ឈនំ ពោធំ, អរិយមគ្គញ្ញាណំ, ពោធំ
គច្ឆន្តីតិ ពោធគ្គមា។ ពោធស្ស អរិយមគ្គញ្ញាណស្ស បក្ខេ ភវាតិ
ពោធិបក្ខិយា។

“កុសលាយេវ ធម្មា ឯកលក្ខណភាវេន និហរិតា កី, ឧទាហុ អកុសលាបិ
ធម្មា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឯវំ អកុសលាបិ” តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ កុសលា ធម្មា
ឯកលក្ខណត្ថេន និទ្ធារិតា យថា, ឯវំ អកុសលាបិ ធម្មា ឯកលក្ខណត្ថេន
និទ្ធារិតញ្ញាយេវាតិ អត្ថោ។ “កថំ និទ្ធាវេតញ្ញា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
បហានេកជ្ជភាវេន និទ្ធាវេតញ្ញាតិ ឧស្សេន្តោ “ឯកលក្ខណត្ថា បហានំ អព្ពត្ថំ
គច្ឆន្តី” តិ អាហា។ តត្ថ ឯកលក្ខណត្ថាតិ បហានេកជ្ជភាវេន
សមាណលក្ខណត្ថា។ “កតមំ បហានំ អព្ពត្ថំ គច្ឆន្តី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ចត្វសុ
សតិបដ្ឋានេសូ” តិ អាទិ វុត្ថំ។

តត្ថ ចត្វសុ... បេ... បរិញ្ញំ គច្ឆន្តីតិ កាយាគតាសតិបដ្ឋានេ យោគាវចរេន
ភាវិយមាណេ សតិ តេន យោគាវចរេន អសុភេ កេសាធិកេ រូបកាយេ “សុភ” ង្គិ
វិបល្លាសោ បហាយតិ, អស្ស យោគាវចរស្ស កតឡី កាវហារោ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ,
“អាហារសមុទយា រូបសមុទយោ” តិ (សំ. និ. ៣.៥៦) វុត្ថត្តា រូបកាយេ ធន្តរាគំ
បដហន្តស្ស តស្ស សមុទយេ កតឡី កាវហារោ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ បហាយតិ តិ
អត្ថោ។ វេទនាគតាសតិបដ្ឋានេ ភាវិយមាណេ សតិ ធុក្ខេ “សុខ” ង្គិ វិបល្លាសោ
បហាយតិ, អស្ស យោគាវចរស្ស ជស្សហារោ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ, “ជស្សបច្ចយា
វេទនា” តិ (ម. និ. ៣.១២៦; សំ. និ. ២.១, ៣៩; មហាវ. ១; ឧទា. ១; វិភ. ២២៥) វុត្ថត្តា
វេទនាយ ធន្តរាគំ បដហន្តស្ស តស្ស បច្ចយេ ជស្សហារោ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ បហាយតិ។
ចិត្តគតាសតិបដ្ឋានេ ភាវិយមាណេ អនិច្ចេ “និច្ចេ” ង្គិ វិបល្លាសោ បហាយតិ, អស្ស
យោគាវចរស្ស វិញ្ញាណាហារោ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ។ ធម្មគតាសតិបដ្ឋានេ

ការវិយមាណេ អនត្តនិ “អត្តា”តិ វិបល្លាសោ បហ័យតិ, អស្ស យោការ្វចរស្ស
មនោសញ្ចេតនាហារោ បរិញ្ញំ គច្ឆតីតិ វិសុំ វិសុំ យោដេត្វា ឯកេកស្មី
បហាតព្កេ វុត្ថេ តទវសេសា បហាតព្កា វុត្ថា ភវន្តិ បហាតព្កភាវេន
ឯកលក្ខណត្ថាតិ អត្តោ គហោតព្កោ។

“អាហារា ចស្ស បរិញ្ញំ គច្ឆន្តិ”តិ វេទនេ អាហារេសុ បវត្តា
កាមរាគនោសមោហា ព្យន្តិកតា ហោន្តិ អត្តោ គហិតោ។
កតឡី ការាហារញ្ញំ អារព្ព បវត្តេ កាមរាគេ វិជ្ជមាណេ កតឡី ការាហារស្ស
វិជាននា នត្ថេវ, តស្មី កាមរាគេ បន បហ័នេ បរិជាននា ភវតីតិ។
សេសាហារជាននម្បិ ឯសេវ នយោ។ យស្ស យោការ្វចរស្ស សតិបដ្ឋានា
ភាវិតា, វិបល្លាសា បហ័នា, អាហារបរិជាននា ឧប្បន្នា, សោ យោការ្វចរោ
ឧបាទានេហិ អនុបាទានោ ភវតិ។ សុភសញ្ញតេ ហិ កាយេ កាមុបាទានំ
វិសេសេន ភវតីតិ សុភសញ្ញតោ កាយោ កាមុបាទានស្ស វត្ថុ, កាយគតាយ
សតិយា អនុសរិតញ្ញោ អសុភសញ្ញតោ កេសាទិ កាមុបាទានស្ស វត្ថុ ន
ហោត្វេវ។ សុខវេទនាយ អស្សាទវសេន ទិដ្ឋបាទានំ ភវតីតិ សុខសញ្ញតា
វេទនា ទិដ្ឋបាទានស្ស វត្ថុ, វេទនាគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតញ្ញោ វេទនា
ទិដ្ឋបាទានស្ស វត្ថុ ន ហោត្វេវ។ “ចិត្តំ និច្ច”ន្តិ ទិដ្ឋិកហធាវសេន តស្ស តស្ស
អត្តនោ សីលវតវសេន បរិសុទ្ធិតិ បរាមសនំ ហោតីតិ ចិត្តំ
សីលព្ពតុបាទានស្ស វត្ថុ, ចិត្តគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតញ្ញោ ចិត្តំ
សីលព្ពតុបាទានស្ស វត្ថុ ន ហោត្វេវ។ ធម្មេ នាមរូបបរិច្ឆេទេន យថាភូតំ
អបស្សន្តស្ស ធម្មេសុ អត្តាភិទិវេសោ ហោតីតិ ធម្មា អត្តវាទុបាទានស្ស វត្ថុ,
ធម្មគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតញ្ញោ ធម្មា អត្តវាទុបាទានស្ស វត្ថុ ន ហោត្តិ
ឯវ។ តស្មា ចត្វសុ សតិបដ្ឋានេសុ ភាវិយមាណេសុ ឧបាទានេហិ អនុបាទានោ
ភវតីតិ វុត្ថន្តិ អធិប្បាយោ គហោតព្កោ។

“យេន យោការចរេន សតិបដ្ឋានា ភាវិតា, សោ យោការចរេ
ឧបាទានេហិយេវ អនុបាទានោ ភវតី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា យោគាធិហិបិ វិសំយុត្តោ
ភវតី តិ ធស្សេតុំ “យោគេហិ ច វិសំយុត្តោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យោគេហិ ចាតិ
កាមយោគភវយោគទិដ្ឋិយោគអវិជ្ជាយោគេហិ ច វិសំយុត្តោ តិ
តទង្គប្បហានវិក្ខម្ពនប្បហានសមុប្បន្នប្បហានវសេន វិគតោ, វិមុត្តោ ច
ភវតី តិ អត្តោ។ សុភសញ្ញតោ ហិ រូបកាយោ កាមរាគស្ស វុត្ថុ ហោតិ,
កាយគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតញ្ញោ កាយោ កាមរាគស្ស វុត្ថុ ន
ហោតេវ។ “សុខោ” តិ វា “សុខហេតុ” តិ វា គហណីយោ ភវោ ភវរាគស្ស វុត្ថុ
ហោតិ, វេទនាគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតញ្ញោ ភវោ ភវរាគស្ស វុត្ថុ ន
ហោតិ។ “អត្តោ” តិ អភិធិវិសិតព្ពំ ចិត្តំ ទិដ្ឋិយោគស្ស វុត្ថុ ហោតិ, ចិត្តគតាយ
បន សតិយា អនុបស្សិតព្ពំ ចិត្តំ ទិដ្ឋិយោគស្ស វុត្ថុ ន ហោតិ។ វិនិញ្ញោគស្ស
ទុក្ខរត្តា, ធម្មានំ ធម្មមត្តតាយ ច ទុប្បជីវិជ្ឈត្តា អវិនិព្វជិតញ្ញោ, ធម្មមត្តតាយ
អប្បជីវិជ្ឈិតញ្ញោ ធម្មា អវិជ្ជាយោគស្ស វុត្ថុ ហោតិ, ធម្មគតាយ បន សតិយា
អនុបស្សិតញ្ញោ ធម្មា អវិជ្ជាយោគស្ស វុត្ថុ ន ហោតិ។ តស្មា
ចតុសតិបដ្ឋានានុបស្សកោ “យោគេហិ ច វិសំយុត្តោ” តិ វុត្តោ។ អយំ នយោ
អាសវេហិ ច អនាសវោ ភវតិ, ឡិយេហិ ច និត្តិណ្ណោ ភវតី តិ ឯត្ថាបិ
យោជេតញ្ញោ។

គន្ថេហិ ច វិប្បយុត្តោ ភវតី តិ ឯត្ថ បន សុភសញ្ញតោ រូបកាយោ
អភិជ្ឈាកាយគន្ថស្ស វុត្ថុ, កាយគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតញ្ញោ
រូបកាយោ អភិជ្ឈាកាយគន្ថស្ស វុត្ថុ ន ហោតិ។
ទុក្ខទុក្ខវិបរិណាមទុក្ខសម្ពាទុក្ខត្វតា វេទនា ព្យាបាទកាយគន្ថស្ស វុត្ថុ
ហោតិ, តេន វុត្តំ - “ទុក្ខាយ វេទនាយ បដិយានុសយោ អនុសេតី” តិ (ម. និ.
១.៤៦៥)។ វេទនាគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតញ្ញោ វេទនា

ព្យាបាទកាយគន្ថស្ស វត្ថុ ន ហោតិ។ “ចិត្តំ និច្ច”ន្តិ អភិធិវេសវេសេន
សស្សតស្ស “អត្តនោ សីលេន សុទ្ធិ, វេតេន សុទ្ធិ”តិ បរាមសនំ ហោតិ, តស្មា
“និច្ច”ន្តិ គហិតំ ចិត្តំ សីលព្ពតបរាមាសកាយគន្ថស្ស វត្ថុ, ចិត្តគតាយ បន
សតិយា អនុបស្សិតព្ពំ ចិត្តំ សីលព្ពតបរាមាសស្ស វត្ថុ ន ហោតិ។ ធម្មានំ
សប្បច្ចយនាមរូបសភាវស្ស អនស្សនតោ ភវទិដ្ឋិភវទិដ្ឋិ ហោតិ, តស្មា “ឥទំ
សច្ច”ន្តិ អភិធិវេសិតព្ពា ធម្មា ឥទំសច្ចាភិធិវេសកាយគន្ថស្ស វត្ថុ, ធម្មគតាយ
បន សតិយា អនុបស្សិតព្ពា ធម្មា ឥទំសច្ចាភិធិវេសកាយគន្ថស្ស វត្ថុ ន ហោតិ,
តស្មា ចតុសតិបដ្ឋានានុបស្សកោ “គន្ថេហិ ច វិប្បយុត្តោ”តិ វុត្តោ។

សុភសញ្ញតោ ច កាយោ រាគសល្លស្ស វត្ថុ, កាយគតាយ បន សតិយា
អនុបស្សិតព្ពា កាយោ រាគសល្លស្ស វត្ថុ ន ហោតិ។ សុខសញ្ញតាយ វេទនាយ
នោសោ ហោតិ, តស្មា វេទនា នោសសល្លស្ស វត្ថុ, វេទនាគតាយ បន សតិយា
អនុបស្សិតព្ពា វេទនា នោសសល្លស្ស វត្ថុ ន ហោតិ។ “ចិត្តំ អត្តា”តិ គហិតា
“អត្តា សេយ្យេ”តិ អាធិវេសេន បវត្តស្ស មាណសល្លស្ស ចិត្តំ វត្ថុ, ចិត្តគតាយ
បន សតិយា អនុបស្សិតព្ពំ ចិត្តំ មាណសល្លស្ស វត្ថុ ន ហោតិ។ ធម្មានំ
សប្បច្ចយនាមរូបសភាវស្ស អជាននតោ ធម្មា មោហាសល្លស្ស វត្ថុ,
ធម្មគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតព្ពា ធម្មា មោហាសល្លស្ស វត្ថុ ន ហោតិ,
តស្មា ចតុសតិបដ្ឋានានុបស្សកោ “សល្លេហិ ច វិសល្លោ ភវតី”តិ វុត្តោ។

“អាហារា ចស្ស បរិញ្ញំ គច្ឆន្តិ”តិ អាចរិយេន វុត្តំ, “កី បន អាហារាវ អស្ស
យោការាចរស្ស បរិញ្ញំ គច្ឆន្តិ, ឧទាហុ អញ្ជេបី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ
ច អស្ស យោការាចរស្ស បរិញ្ញំ គច្ឆន្តិតិ ទស្សេតុំ “វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ ចស្ស
បរិញ្ញំ គច្ឆន្តិ”តិ វុត្តំ។ យេន យោការាចរេន ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ភាវិតា, តស្ស
យោការាចរស្ស កាយវេទនាចិត្តធម្មាវ បរិញ្ញំ គច្ឆេយ្យំ, ន វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោតិ

ចេ វេទយ្យ កាយានុបស្សនាទីហិ ច កាយវេទនាចិត្តធម្មេសុ បរិញ្ញាតេសុ
សញ្ញាយបិ បរិញ្ញាតត្ថការតោ។ សា ហិ វេទនាចិត្តសង្ខារេន ធម្មេសុ
បរិញ្ញាតេសុ អវិជាការតោ បរិញ្ញាតាវាតិ។

យេន ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ភាវិតា, សោ យោការចរោ ឧបាទានេហិ
អនុបាទានោ ច, យោគេហិ វិសំយុត្តោ ច, ខន្ធហិ វិប្បយុត្តោ ច, អាសវេហិ
អនាសវោ ច, ឌីយេហិ និត្តិល្លោ ច, សល្លេហិ វិសល្លោ ច ភវតីតិ វុត្តោ, “កី បន
តថាវិជោវ ហោតិ, ឧទាហុ អញ្ញាថាបី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា អគតិម្បំ ន គច្ឆតីតិ
នស្សេន្តោ “អគតិកមនេហិ ច ន អគតី គច្ឆតី”តិ អាហា។ សុភាទិសញ្ញាតេ
រូបកាយេ អបេក្ខមាណោ បុគ្គលោ ធន្ទាគតី គច្ឆតីតិ សុភាទិសញ្ញាតោ
រូបកាយោ វិសេសតោ ធន្ទាគតិយា វុត្ត ហោតិ,
កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានេន បន អនុបស្សិតញ្ញា អស្សាសបស្សនាទិកោ
កាយោ ធន្ទាគតិយា វុត្ត ន ហោតិ, តស្មា កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានការំនំ
ភាវេន្តោ បុគ្គលោ ធន្ទាគតី ន គច្ឆតិ។ សុខវេទនស្សនវសេន វេទយមាណោ
តទភាវេន ព្យាបាទំ អាគច្ឆតីតិ សុខវេទនា ទោសាគតិយា វុត្ត ហោតិ,
វេទនានុបស្សនាសតិបដ្ឋានេន បន អនុបស្សិតញ្ញា វេទនា ទោសាគតិយា វុត្ត
ន ហោតិ, តស្មា វេទនាសតិបដ្ឋានការំនំ ភាវេន្តោ បុគ្គលោ ទោសាគតី ន
គច្ឆតិ។ សន្តតិយនវសេន “និច្ចំ, ធុរ”ន្តិ គហិតំ ចិត្តំ មោហាស្ស វុត្ត ហោតិ,
ចិត្តានុបស្សនាសតិបដ្ឋានេន បន អនុបស្សិតញ្ញំ ចិត្តំ មោហាស្ស វុត្ត ន ហោតិ,
តស្មា ចិត្តានុបស្សនាសតិបដ្ឋានការំនំ ភាវេន្តោ បុគ្គលោ ទោសាគតី ន
គច្ឆតិ។ វិភជិត្វា ធម្មសភាវំ អជានន្តស្ស ភយំ ជាយតីតិ វិភជិត្វា
អជានិយសភាវា ធម្មា ភយស្ស វុត្ត ហោតិ, ធម្មានុបស្សនាសតិបដ្ឋានេន បន
អនុបស្សិតញ្ញា វិភជិត្វា ជានិតញ្ញា ធម្មា ភយស្ស វុត្ត ន ហោតិ, តស្មា
ធម្មានុបស្សនាសតិបដ្ឋានការំនំ ភាវេន្តោ បុគ្គលោ ភយាគតី ន គច្ឆតិ។ ឯវំ

បហាតព្ពកាវេន ឯកលក្ខណោ អកុសលេបិ ធម្មេ នីហរិត្វា ឥនានិ និកមេតុំ
“ឯវំ អកុសលេបិ ធម្មា ឯកលក្ខណត្ថា បហានំ អព្ពតំ គច្ឆន្តិ” តិ បុន វុត្ថំ។

ភាវេតព្ពេសុ ធម្មេសុ ឯកទេសេសុ វុត្ថេ តទវសេសាបិ ភាវេតព្ពា ធម្មា
ឯកលក្ខណត្ថា នីហរិត្វា វុត្ថព្ពា, បហាតព្ពេសុបិ ធម្មេសុ ឯកទេសេ វុត្ថេ
តទវសេសាបិ ធម្មា បហាតព្ពា ឯកលក្ខណត្ថា នីហរិត្វា វុត្ថព្ពា តិ អាចរិយេន
វុត្ថា, អម្ពេហិ ច ញាតា, “អញ្ញោបិ យទិ វុត្ថព្ពា សិយុំ, តេបិ វទថា” តិ
វុត្ថព្ពការតោ អញ្ញេនបិ បរិយាយេន លក្ខណាហារស្ស ឧទាហរណានិ ទស្សេតុ
“យត្ថ វា បនា” តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ យត្ថ យស្សំ វូបេ កទេសទេសនាយំ វូបិន្ទ្រិយំ
វុប្បនលក្ខណំ ចក្កុន្ទ្រិយាទិជីវិតិន្ទ្រិយបរិយោសានំ អដ្ឋិធំ ឥន្ទ្រិយំ វូបេ កទេសំ
ភគវតា ទេសិតំ។ តត្ថេវ តស្សំ វូបេ កទេសទេសនាយំ វូបនាតុ
វុប្បនលក្ខណា ចក្កុនាតាទិដោជ្ឈត្ថនាតុបរិយោសានា ទសវិជា វូបនាតុ
វុប្បនលក្ខណោ ឯកលក្ខណត្ថា ទេសិតា។ សញ្ញោ វូបក្ខន្ធវោ ច ទេសិតោ។
វូបាយតនំ វុប្បនលក្ខណំ ចក្កាយតនាទិដោជ្ឈត្ថាយតនបរិយោសានំ ទសវិធំ
អាយតនំ វុប្បនលក្ខណោ ឯកលក្ខណត្ថា ភគវតា ទេសិតំ។

យត្ថ វា បន យស្សំ វេទនេកទេសទេសនាយំ សុខា វេទនា ភគវតា
ទេសិតា, តត្ថ តស្សំ វេទនេកទេសទេសនាយំ សុខិន្ទ្រិយញ្ច ទេសិតំ,
សោមនស្សិន្ទ្រិយញ្ច ទេសិតំ, ទុក្ខសមុទយោ អរិយសច្ចញ្ច ទេសិតំ
សុខវេទនាភាវេន ឯកលក្ខណត្ថា។ យត្ថ វា បន យស្សំ
វេទនេកទេសទេសនាយំ ទុក្ខា វេទនា ភគវតា ទេសិតា, តត្ថ តស្សំ
វេទនេកទេសទេសនាយំ ទុក្ខិន្ទ្រិយញ្ច ទេសិតំ ទោមនស្សិន្ទ្រិយញ្ច ទេសិតំ,
ទុក្ខំ អរិយសច្ចញ្ច ទេសិតំ ទុក្ខវេទនាភាវេន ឯកលក្ខណត្ថា។ យត្ថ វា បន
យស្សំ វេទនេកទេសទេសនាយំ អទុក្ខមសុខា វេទនា ភគវតា ទេសិតា, តត្ថ

តស៊ូ វេទនេកនេសនេសនាយំ ឧបេត្តិទ្រ័យញ្ច ទេសិតំ, សញ្ញោ
បដិច្ចសមុប្បាទោ ច ទេសិតោតិ យោជនា កាតញ្ញា។

យស្សំ ទេសនាយំ អនុក្ខមសុខា វេទនា ទេសិតា, តស្សំ ទេសនាយំ
ឧបេត្តិទ្រ័យំ ទេសិតំ ហោតុ សមាណលក្ខណត្ថា, “កេន បដិច្ចសមុប្បាទោ
ទេសិតោ កវេយ្យ” តិ វត្តព្ភការតោ “កេន ការណេនា” តិ បុច្ឆិត្វា ការណំ
ទស្សេតុំ “អនុក្ខមសុខាយា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អនុក្ខមសុខាយ វេទនាយ ហិ
យស្មា អវិជ្ជា អនុសេតិ, តស្មា អវិជ្ជា ទេសិតា ហោតិ។ អវិជ្ជាយ ច ទេសិតាយ
អវិជ្ជាមូលកោ សញ្ញាបិ បដិច្ចសមុប្បាទោ “អវិជ្ជាបច្ចយា សម្លាវា... បេ....
ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ” តិ ទេសិតោវ ហោតិ តិ អធិប្បាយោ ទដ្ឋញ្ញោ។

“អវិជ្ជាបច្ចយា សម្លាវា... បេ.... សមុទយោ ហោតិ” តិ អនុលោមវសេន
បវត្តោ យោ បដិច្ចសមុប្បាទោ ទេសិតោតិ អាចរិយេន វុត្តោ, “យទិ តថា
បវត្តោ សោ ច បដិច្ចសមុប្បាទោ ទេសិតោ, ឯវំ សតិ សញ្ញោ ច បដិច្ចសមុប្បាទោ
ទេសិតោ” តិ ន វត្តញ្ញោតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា “សោ ចា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យោ
ច អនុលោមវសេន បវត្តោ, សោ ច សរាគសនោសសមោហាសំកិលេសបក្ខេន
ហាតញ្ញោ។ យោ ច បដិលោមវសេន “អវិជ្ជាយ ត្រូវ អសេសវិរាគនិរោធា
សម្ពាទនិរោធា” តិ អាទិកោ បវត្តោ, សោ ច
វីតរាគវីតនោសវីតមោហាអរិយធម្មេហិ ហាតញ្ញោ។ យោ ច
អនុលោមបដិលោមវសេន បវត្តោ, សោ ច តទុកយេហិ ហាតញ្ញោ។ តស្មា
“សញ្ញោ ច បដិច្ចសមុប្បាទោ ទេសិតោ” តិ វត្តញ្ញោវាតិ អធិប្បាយោ គហោតញ្ញោ។

“យេ ធម្មា ឯកលក្ខណា, តេសំ ធម្មានំ ឯកស្មី ធម្មេ វុត្តេ អវសិដ្ឋា ធម្មា
វុត្តា កវុត្តិតិ អាទិនា (នេត្តិ. ២៣) អាចរិយេន យាលក្ខណហារយោជនា វុត្តោ,
សាវ កាតញ្ញា, ន អញ្ញថា កាតញ្ញា” តិ បុច្ឆិតព្ភការតោ អញ្ញថាបិ

លក្ខណៈហារយោជនា កាតព្វាយវាតិ ឧស្សេត្តំ “ឯវំ យេ ធម្មា” តិអាទិ វុត្តំ។
តត្ថ យេ បថីវិអាទយោ រូបធម្មា, យេ ជស្សនយោ អរូបធម្មា
សន្ធារណាទិកិច្ចតោ សង្ឃិដ្ឋនាទិកិច្ចតោ ឯកលក្ខណា, តេសំ រូបារូបធម្មានំ
ឯកស្មី ធម្មេ វុត្តេ អវសិដ្ឋា រូបារូបធម្មា វុត្តា ភវន្តិ។ យេ បថីវិអាទយោ រូបធម្មា,
យេ ជស្សនយោ អរូបធម្មា កក្ខណ្ឌទិលក្ខណតោ ដុសនាទិលក្ខណតោ
ឯកលក្ខណា, តេសំ រូបារូបធម្មានំ ឯកស្មី ធម្មេ វុត្តេ អវសិដ្ឋា រូបារូបធម្មា
វុត្តា ភវន្តិ។ យេ ធម្មា វុប្បនសាមញ្ញតោ នមនសាមញ្ញតោ អនិច្ចាទិសាមញ្ញតោ
វា ខន្ធាយតនាទិសាមញ្ញតោ វា ឯកលក្ខណា, តេសំ សង្ខតធម្មានំ ឯកស្មី
សង្ខតធម្មេ វុត្តេ អវសិដ្ឋា ធម្មា វុត្តា ភវន្តិ។ យេ សង្ខតធម្មា ភក្កុប្បនតោ
សង្ខតោ បុត្តបចាតតោ សមាននិរោធិប្បនសង្ខតតោ វា បុត្តបចាតតោ
ឯកលក្ខណា, តេសំ សង្ខតធម្មានំ ឯកស្មី សង្ខតធម្មេ វុត្តេ អវសិដ្ឋា
សង្ខតធម្មា វុត្តា ភវន្តិ តិ អត្ថយោជនា កាតព្វាយ។

កិច្ចតោ ច លក្ខណតោ ចាតិអាទីសុ ច-សន្នេន
សហចរណាសមានហេតុតាធម្មោ សង្ខហិតាតិ ឧដ្ឋញ្ញា។ សហចរណាទីសុ ច
យំ វុត្តត្ថំ, តំ “នានត្ថកាយនានត្ថសញ្ញានោ (ធី. និ. ៣.៣៤០, ៣៥៧, ៣៥៩; អ. និ.
៩.២៤), នានត្ថសញ្ញានំ អមនសិការា” តិអាទីសុ សហចារិតាយ
សញ្ញាសហគតា ធម្មា និទ្ទារិតាតិអាទិនា វុត្តមេវ។

“ឯកស្មី ធម្មេ សរូបតោ វុត្តេ ឯកលក្ខណាទិតោ អវសិដ្ឋធម្មានម្បិ
វុត្តភារោ កេន អម្ពេហិ ជានិតញ្ញោ សទ្ធិហិតញ្ញោ” តិ វុត្តញ្ញភាវតោ
“តេនា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តេន អវសិដ្ឋធម្មានម្បិ វុត្តភារេន “វុត្តម្ហិ
ឯកធម្មេ” តិអាទិកំ យំ វេចនំ អាយស្មា មហាកត្វានោ អាហា, តេន វេចនេន
តុម្ពេហិ អវសិដ្ឋានម្បិ វុត្តភារោ ជានិតញ្ញោ សទ្ធិហិតញ្ញោ តិ វុត្តំ ហោតិ។

“ឯត្តាវតា ច លក្ខណាហារោ បរិបុណ្ណោ, អញ្ញោ និយុត្តោ នត្ថី” តិ វត្ថុត្ថត្តា
“និយុត្តោ លក្ខណាហារោ” តិ វុត្ថំ។ តត្ថ យស្សំ ចាឡិយំ ឯកស្មី ធម្ម វុត្ថ
អវសិដ្ឋធម្មាបិ យេន លក្ខណាហារេន និទ្ធាវតា, តស្សំ ចាឡិយំ សោ
លក្ខណាហារោ និយុត្តោ និទ្ធាវត្ថោ យោជិតោតិ អត្តោ ទដ្ឋព្ពោតិ។

ឥតិ លក្ខណាហារវិភង្គេ សត្តិពលានុរូចា វចិតា

វិការវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាជីកានុសារេន គម្ពីរត្ថោ វិគារតោ វិភជិត្វា
គហេតព្ពោតិ។

៦. ចតុព្យាបាហារវិភង្គវិការវនា

២៥. យេន យេន សំវណ្ណានិសេសភូតេន លក្ខណាហារវិភង្គេន សុត្តត្ថេហិ
សមាទត្តាវិភត្តា, សោ សំវណ្ណានិសេសភូតោ លក្ខណាហារវិភង្គោ
បរិបុណ្ណោ, “កតមោ ចតុព្យាបាហារវិភង្គោ” តិ បុច្ឆិតត្ថត្តា “តត្ថ កតមោ
ចតុព្យាហោ ហារោ” តិ អាធិ វុត្ថំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ និទ្ធិដ្ឋេសុ សោឡសសុ
ទេសនាហារាជីសុ។ កតមោតិ កតមោ សំវណ្ណានិសេសោ ចតុព្យាហោ ហារោ
ចតុព្យាបាហារវិភង្គោ នាមាតិ វិញ្ញេយ្យោ។ តេន វុត្ថំ - “តត្ថ កតមោ
ចតុព្យាហោ ហារោតិ ចតុព្យាបាហារវិភង្គោ” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៥)។ “ឥមិនា
ចតុព្យាបាហារេន កតមស្ស នេវុត្តាធយោ គវេសិតព្ពោ” តិ បុច្ឆិតត្ថត្តា
“ព្យញ្ញនេនា” តិ អាធិ វុត្ថំ។ តត្ថ ព្យញ្ញនេនាតិ ចតុព្យាបាហារស្ស សុត្តស្ស
វិសេសតោ ព្យញ្ញនវិចយការតោ “ព្យញ្ញនា” តិ វោហារិ តេន ឥមិនា
ចតុព្យាបាហារេន សុត្តស្ស នេវុត្តព្វោ, សុត្តស្ស អធិប្បាយោ ច, សុត្តស្ស
និទានព្វោ, សុត្តស្ស បុព្ពាបរសន្ធិ ច សំវណ្ណោន្តេហិ គវេសិតព្ពោតិ អត្តោ។

“ចតុព្យាបាហារេន គវេសិតព្ពេសុ នេរុត្តាធិសុ កតមំ សុត្តស្ស គវេសិតព្ពំ
 នេរុត្ត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមំ នេរុត្ត”ន្តិអាធិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ - តត្ថ តេសុ
 ឥមំនា ចតុព្យាបាហារេន គវេសិតព្ពេសុ នេរុត្តាធិសុ កតមំ សុត្តស្ស នេរុត្តំ
 និព្ពចនំ នាមាតិ ចេ បុច្ឆេយ្យ? សុត្តស្ស យា និរុត្តិ និទ្ធាវេត្វា វុត្តា សភាវបញ្ញត្តិ
 គវេសិតព្ពំ, ឥទំ សភាវនិរុត្តិក្ខតំ និព្ពចនំ នេរុត្តំ នាមាតិ។ “យា និរុត្តិ នេរុត្តំ
 នាមាតិ វុត្តា, កា បនសា និរុត្តិ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “បទសំហិតា”ន្តិ វុត្តំ។ បទេសុ
 សំហិតា យុត្តា បទសំហិតា។ យថា យថា សុត្តត្ថោ វុត្តព្ពំ, តថា តថា យា
 សភាវនិរុត្តិ បវុត្តា, សា បវុត្តា សភាវនិរុត្តិយេវ និរុត្តិ នាមាតិ យោជនា។ “កា
 បនសា សភាវនិរុត្តិ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ច “យំ ធម្មានំ នាមសោ ញាណ”ន្តិ វុត្តំ។ យំ
 យាយ ការណភូតាយ នាមបញ្ញត្តិយា ធម្មានំ នេយ្យានំ នាមសោ
 បថវីនាមាធិនា វា ជស្សនាមាធិនា វា ខន្ធនាមាធិនា វា វិវិជេន នាមេន
 អត្ថធម្មាធិសុ កុសលស្ស បុគ្គលស្ស ញាណំ បវុត្តតិ, សា ការណភូតា
 នាមបញ្ញត្តិ សភាវនិរុត្តិ នាមាតិ អត្ថោ។ យន្តិ ច លិង្គវិបល្លាសោ, យាយាតិ
 អត្ថោ។ “លិង្គបកតិធម្មានំ នាមសោ បវុត្តមានំ ញាណំ វិវិជ្ជា កថេហី”ន្តិ
 វុត្តព្ពត្តា “យទា ហី”ន្តិអាធិ វុត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ បន “យទា ហិ ភិក្ខុតិអាធិនា
 ‘ធម្មានំ នាមសោ ញាណ’ន្តិ បទស្ស អត្តំ វិវរតី”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៥) វុត្តំ។
 តស្សត្ថោ អដ្ឋកថាយំ វិភជិត្វា វុត្តោវាតិ នវិចារិតោ។

២៦. នេរុត្តំ អាចរិយេន វិភត្តំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ “កតមោ សុត្ត
 គវេសិតព្ពំ ភគវតោ អធិប្បាយោ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមោ
 អធិប្បាយោ”ន្តិអាធិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ ចាកដោ។ អបិច “ធម្មា ហវេ
 រក្ខតិ”ន្តិអាធិសុ យេន បុគ្គលេន អត្ថនា រក្ខិតេន ធម្មេន រក្ខិតព្ពកាវោ ឥច្ឆិតោ,
 សោ ធម្មំ រក្ខិតស្សតិ ភគវតោ អធិប្បាយោ។ យោ បុគ្គលោ ទុក្ខតិកោ
 មុច្ឆិតុកាមោ, សោ ធម្មំ រក្ខិតស្សតិ ភគវតោ អធិប្បាយោ។

ចោរោយថា សន្និមុខ គហិតោតិអាជីសុ យោ ចោរោ ឃាតនតោ
មុច្ចិតុកាមា, សោ ចោរកម្មំ ន ករិស្សន្តិតិ ភគវតោ អធិប្បាយោ។ យោ
បុគ្គលោ អចាយាទិទុក្ខតោ មុច្ចិតុកាមា, សោ ចាបកម្មំ ន ករិស្សន្តិតិ
ភគវតោ អធិប្បាយោ។

សុខកាមាធិតិអាជីសុ យេ បុគ្គលា សុខំ ឥច្ឆន្តិ, តេ បរហីសនតោ
វិវដ្តិស្សន្តិតិ ភគវតោ អធិប្បាយោ។

មិទ្ធិយទា ហោតិ មហាគ្សសោ ចាតិអាជីសុ យេ បុគ្គលា បុណ្យ្នំ
បវត្តមានជាតិជរាមរណតោ មុច្ចិតុកាមា, តេ ភោជនេ មត្តញ្ញុនោ ភវិស្សន្តិ,
សន្តុដ្ឋា ភវិស្សន្តិ, សុទ្ធាជីវា ភវិស្សន្តិ, ចាតិមោក្ខសំវរសីលសម្បជ្ជា ភវិស្សន្តិ,
អតន្តិនោ ភវិស្សន្តិ, វិបស្សកា ភវិស្សន្តិ, សគារវា សប្បតិស្សា ភវិស្សន្តិតិ
ភគវតោ អធិប្បាយោ។

អប្បមាទោ អមតបទន្តិអាជីសុ យេ បុគ្គលា មច្ចុនោ ភាយន្តិ, និព្វានមិច្ឆន្តិ,
តេ បុគ្គលា ទានសីលការវនាកម្មេសុ អប្បមត្តា ភវិស្សន្តិតិ ភគវតោ
អធិប្បាយោ។

២៧. សុត្ត គវេសិតញ្ចោ អធិប្បាយោ អាចរិយេនវិភត្តោ, អម្ពេហិ ច
វិញ្ញាតោ, “កតមំ សុត្តស្ស គវេសិតព្ពំ និទាន”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមំ
និទាន”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ និទានន្តិ ដលំ និហរិត្វា ទេតីតិ និទានំ។ កី តំ?
ការណំ។ ធនិយោតិ ធនវឌ្ឍនការណេ និយុត្តោតិ ធនិយោ។ គោចាលកោតិ
គាវោ ឥស្សរភាវេន ចាលេតិ វត្តតីតិ គោចាលកោ។ ឧបដិហិតិ
បុត្តគោណាធិហិ (សុ. និ. អដ្ឋ. ១.៣៣)។ នវស្សាតិ បុត្តិមន្តស្ស វា

គោតាលកស្ស វា នរស្សតិ ច បទដ្ឋានវសេន វា យេតុយ្យវសេន វា គាថាយំ
អាគតវសេន វា វុត្ថំ, នារិយាបិ ឧបដិហិ នន្ទនា អត្ថេវាតិ ទដ្ឋញ្ច។

ឥមិនា វត្ថុនាតិ ឧបដិសម្ព័ន្ធតេន ឥមិនាវ បុត្តកវាទិនា វត្ថុនា។ វសតិ
បវត្ថតិ នន្ទនា ឯត្ថ បុត្តគោណាទិកេតិ វត្ថុ។ នន្ទនំ និហរិទ្ធា ទេតិ
បុត្តគោណាទិកន្តិ និទានន្តិ អត្ថំ គហេទ្វា ជនិយោ “ឧបដិហិ នរស្ស នន្ទនា” តិ
អាហា។ ភកវា បន “វសតិ បវត្ថតិ សោចនា ឯត្ថ បុត្តគោណាទិកេហិ វត្ថុ,
សោចនំ និហរិទ្ធា ទេតិ បុត្តគោណាទិកន្តិ និទាន” តិ អត្ថំ គហេទ្វា “ឧបដិហិ
នរស្ស សោចនា” តិ អាហា។ បរិគ្គហិយតេតិ បរិគ្គហំ។ កី តំ? បុត្តគោណាទិកំ,
តំ បរិគ្គហំ “ឧបដិ” តិ អាហា, ន កិលេសូបដិកាយខន្ធបដិកាយ។

ឧបដិស្វតិ ខន្ធសម្ព័ន្ធតេសុ កាយេសុ។ កាយំ “ឧបដិ” តិ អាហា, ន
បុត្តកវាទិកំ, ន បរិគ្គហំ។

ពាហិវេសុ វត្ថុស្វតិ មណិកុណ្ឌលបុត្តនាវាទីសុ វត្ថុសុ។

កាមសុខន្តិ កាមនិយេសុ អស្សនេសុខវសេន បវត្តា តណ្ហា។
ពាហិវត្ថុកាយ តណ្ហាយាតិ កាមនិយេសុ ពាហិវត្ថុសុ អស្សនេសុខវសេន
បវត្តាយ តណ្ហាយ។

អជ្ឈត្តិកវត្ថុកាយាតិ រូបកាយសម្ព័ន្ធតេ អជ្ឈត្តិកវត្ថុម្ហិ អភិនន្ទនវសេន
បវត្តាយ។

បុន អជ្ឈត្តិកវត្ថុកាយាតិ បញ្ចក្ខន្ធសម្ព័ន្ធតេ អជ្ឈត្តិកវត្ថុម្ហិ
សីនេហាវសេន បវត្តាយ។

គេស៊ីតព្រំនិទានំវិភត្តំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ, “កតមោ គេស៊ីតញោ
បុញ្ញបរសន្និ”តិ បុច្ឆិតពុត្តា តត្ថ កតមោ បុញ្ញបរសន្និ”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
តត្ថាតិ តេសុ នេវុត្តាធិប្បាយនិទានបុញ្ញបរសន្និសុ។ យថាតិ យេន
អន្ធការាទិនា សភាវេន “កាមន្ទា...បេ.... មាតវ”ន្តិ យំ កាមតណ្ហំ ភគវា អាហ,
អយំ កាមតណ្ហា តថា តេន អន្ធការាទិនា សភាវេន “កាមន្ទា...បេ.... មាតវ”ន្តិ
តាថា វុត្តាតិ យោជនា។

តាថា ត្ថោ បន - កាមេតីតិ កាមោ, កាមតណ្ហា, កាមេន អត្ថស្ស
អជាននតាយ ធម្មស្ស, អបស្សនតាយ ច អន្ទាតិ កាមន្ទា។
កាមតណ្ហាសង្ខារេន ជាលេន អត្ថធម្មានំ អជាននាបស្សនេន សញ្ញា
បលីគុណ្ឌិតាតិ ជាលសញ្ញា។ តណ្ហាសង្ខារេន ធនេន តេសំយេវ
អត្ថធម្មានំ អជាននាបស្សនេន នាទិតា បិហិតាតិ តណ្ហាធនននាទិតា។
អត្ថធម្មេសុ បមត្តសង្ខារេន បមាទេន ពន្ធនេន ពន្ធា ពន្ធិតញ្ញា បុគ្គលា
ជរាមរណំ អន្ទេន្តិ, កុមិនាមុខេ បវត្តា មច្ឆា មរណំ អន្ទេន្តិ វេ ច, ទីរបកោ វុត្តោ
មាតវំ អន្ទេតិ វេ ច, តថា ជរាមរណំ អន្ទេន្តិតិ គហេតញ្ញោ។

“កាមន្ទា...បេ.... មាតវ”ន្តិ យាយ ទេសនាយ, តាថាយ វា កាមតណ្ហា វុត្តា,
សាទេសនា, តាថា វា កតមេន ទេសនាភូតេន អបរេន យុជ្ជតី”តិ បុច្ឆិតពុត្តា
តថា បុច្ឆិតា វេមាយ ទេសនាយ, តាថាយ វា យុជ្ជតីតិ ទស្សេតុ “សា
កតមេនា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សាតិ “កាមន្ទា...បេ.... អន្ទេន្តិ”តិ ទេសនា, តាថា
វា។ បុញ្ញបរេនាតិ តតោ ទេសនាតោ បុព្វេន ទេសនាវចនេន, តាថាវចនេន វា
អបរេន ទេសនាវចនេន, តាថាវចនេន វា។ យុជ្ជតិ យុជ្ជនំ វេតិ សមេតីតិ បុច្ឆតិ។

យថាតិ យេន អន្ធករណាទិនា។ “វត្ថោ...បេ.... នវ”ន្តិ យំ តាថាវចនំ ភគវា
អាហ, តេន តាថាវចនេន តថា អន្ធករណាទិនា យុជ្ជតីតិ យោជនា។ តាថា ត្ថោ

បន - រត្នោ រញ្ជ្រោ បុគ្គលា អត្ថំ អត្ថហិតបយោជនំ បរហិតបយោជនំ ន
ជាតាតិ។ រត្នោ រញ្ជ្រោ ធម្មំ យថាវុត្ថស្ស អត្ថស្ស ហេតុំ បញ្ញាបក្កនា ន
បស្សតិ។ រាគោ យំ នវំ យទា សហតេ, តទា តស្ស នរស្ស អន្ធនំ អន្ធការំ តមំ
អញ្ញាណំ ហោតីតិ គហេតញ្ចោ។

ឥតីតិ វេទំ។ អន្ធតាយ អន្ធករណតាយ សញ្ញន្ធតាយ
សញ្ញន្ធករណតាយ។ សាយេវ តណ្ហាតិ “កាមន្ទា...បេ... មាតវ”ន្តិ
គាថាវចនេន យា កាមតណ្ហា វុត្ថា, សាយេវ កាមតណ្ហា។ អភិលបិតាតិ
“រត្នោ...បេ... នវ”ន្តិ អបរេន គាថាវចនេន ភគវតា វោហារីតា វោហារណេន
ញាបិតា, អភិលបិតស្ស អត្ថស្ស សមាទតា បុព្វទេសនា អបរេនេសនាយ
យុជ្ជតីតិ វុត្ថំ ហោតិ។

“ធូសុ គាថាសុ កតមេហិ បទេហិ សាយេវ តណ្ហា អភិលបិតា”តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមេហិ អភិលបិតាតិ និយមេត្វា ទស្សេតុំ “យញ្ចាហា”តិ អាទិ វុត្ថំ។
តត្ថ បឋមគាថាយំ “កាមន្ទា...បេ... ធាទិតា”តិ យញ្ចា បទំ អាហា,
ទុតិយគាថាយញ្ចា “រត្នោ...បេ... ន បស្សតិ”តិ យញ្ចា បទំ អាហា។ បរិយុដ្ឋានេហិ
បរិយុដ្ឋានទីបកេហិ ឥមេហិ “កាមន្ទា...បេ... បស្សតិ”តិ បទេហិ សាយេវ
បឋមគាថាយ វុត្ថា កាមតណ្ហា ច ភគវតា អភិលបិតា។

“យំ អន្ធការំ វុត្ថំ, កតមំ តំ? យា តណ្ហា ចោនោភវីកា វុត្ថា, កតមា សា”តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “យំ អន្ធការ”ន្តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ អន្ធការំ យំ អញ្ញាណំ វុត្ថំ, អយំ
ទុក្ខសមុទយោ ភវេ។ យា ច តណ្ហា ចោនោភវីកា វុត្ថា, អយញ្ចា ទុក្ខសមុទយោ
ភវេតិ យោជនា។

“កាមា” តិ យញ្ច បទំ ភគវា អាហ, តេន បទេន ឥមេ កិលេសកាមា វុត្តា។
“ជាលសញ្ញា” តិ យញ្ច បទំ ភគវា អាហ, តេន បទេន តេសំយេវ
កិលេសកាមា បយោគេន សមុទាចារេន បរិយុជ្ជានំ ភគវា ទស្សេតិ។
តស្មា តិ យស្មា យស្មី សន្តានេ តណ្ហា ឧប្បន្នា, តំ សន្តានំ សំសារតោ និស្សវិតុំ
អនត្វា រូចារម្ពណាទីហិ បលោកយមាធា ហុត្វា ចិត្តំ កិលេសេហិ បរិយាធាយ
តិជ្ជតិ, តស្មា តណ្ហាយ ចិត្តំ បរិយាធាយ សន្តានេ តិជ្ជមានត្តា។
កិលេសវសេនា តិ វីតិក្កមកិលេសវសេន។ បរិយុជ្ជានវសេនា តិ វីតិក្កមនំ
អប្បត្វា ឧប្បន្នមានវសេន។ យេតិ វុត្តប្បការតណ្ហាសហិតបុគ្គលសធិសា។
តេតិ តេ តណ្ហាពន្ធពន្ធា ច ឯទិសកា ច បុគ្គលា។ ជរាមរណំ អន្ធន្តិ
ជរាមរណំ អតិក្កមិតុំ ន សក្កណន្តិ។ អយន្តិ ជរាមរណានុប្បវត្តិ
“ជរាមរណមន្ធន្តិ” តិ ឥមិនា វេនេន ភគវតា ទស្សិតាតិ យោជនា។

“កាមន្ទា” តិ អាទិគាថាយ ចេវ “រត្តោ” តិ អាទិគាថាយ ច បុញ្ញបរសន្ធិ
អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតោ, “កមំ យស្ស បបញ្ចា បិតិ
ចា” តិ អាទិគាថាសុ បុញ្ញបរសន្ធិ អម្ពេហិ វិញ្ញាតញ្ញោ” តិ វុត្តព្ពត្តា យស្ស
បបញ្ចា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តស្ស គាថាយ - យស្ស មុនិនោ បបញ្ចា តណ្ហាមានទិដ្ឋិ
ច នត្តិ, តណ្ហាមានទិដ្ឋិហិ អភិសន្ធិតា សន្ធារា ច នត្តិ, បិតិ អនុសយា តណ្ហា ច
នត្តិ, សន្ធានសធិសំ តណ្ហាបរិយុជ្ជានំ នត្តិ, បលិយសធិសោ មោហោ ច នត្តិ,
សោ មុនិ បបញ្ចាទិកំ សព្វំ វីតិវត្តោ អតិក្កន្តោតិ វុច្ឆតិ។ និត្តល្អំ និមាទំ និទិដ្ឋិ
និសន្ធានំ និបលិយំ លោកេ ចរន្តំ តំ មុនិ សនេវកោ តណ្ហាសហិតោ លោកោ
នវិជានាតីតិ អត្តោ។

គាថាយំ បបញ្ចាធម្មោ ភគវតា វុត្តា, “កតមេ តេ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “បបញ្ចា
នាមា” តិ អាទិ វុត្តំ។ អត្តនោ អាធារុបុគ្គលំ សំសារេ ចិវំ បបញ្ចាបេន្តិ

តណ្ហាមានទិដ្ឋិយោ ច, តាហិ តណ្ហាមានទិដ្ឋិហិ សហជាតវសេន វា
ឧបត្ថម្ភនវសេន វា អភិសម្ពុតា សម្ពាទ ច បបញ្ចា នាម។ សន្តានេ អប្បហ័នដ្ឋន
អនុសយា តណ្ហា សត្តានំ តិដ្ឋនហេតុត្តា វិភី តាម។ បវត្តមាណាយ តណ្ហាយ
យំ បរិយុដ្ឋានញ ធម្មិសតណ្ហាយ ជាលិទិយា យានិវិចារតានិ ច វុត្តានិ, ឥទំ សព្វំ
អត្តនោ អាធារំ បុគ្គលំ ពន្ធនដ្ឋន សន្តានសទិសត្តា សន្តានំ នាម។ មោហោ
អត្តនោ អាធារស្ស បុគ្គលស្ស និព្វាននគរប្បវេសនស្ស បដិសេធកត្តា
បលិយសទិសត្តា បលិយោ នាម។ “យស្ស បបញ្ចាទយោ នត្ថិ, សោ កី
វីតិវត្តោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “យេ ចា” តិ អាទិ វុត្តំ។ យេ វុត្តប្បការា បបញ្ចា សម្ពាទ,
យោ ច វុត្តប្បការា វិភី, យំ វុត្តប្បការំ សន្តានញ, យំ វុត្តប្បការំ បលិយញ
នត្ថិ តិ វុត្តា, សព្វំ ឯតំ បបញ្ចាទិកំ យោ មុនិ សមតិក្កន្តោ, អយំ មុនិ
“និត្តណ្ហា” តិ វុច្ឆតិ តិ ទដ្ឋញ្ចោ។

២៨. “យស្ស បបញ្ចាតិ អាទិកាថាយំ យេ បបញ្ចាទយោ វុត្តា, តេសុ
តណ្ហាមានទិដ្ឋិហេតុកា សម្ពាទ កតា កតិវិធំ ជលំ ទេត្ថិ, តំសម្ពាទសម្បយុត្តា
តណ្ហា កតា កតិវិធំ ជលំ ទេត្ថិ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ បរិយុដ្ឋានសម្ពាទ” តិ អាទិ
វុត្តំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ បបញ្ចាសម្ពាទទិសុ។ បរិយុដ្ឋានសម្ពាទតិ
វីតិក្កមវសេន បវត្តា បរិយុដ្ឋានា អកុសលសម្ពាទ ចេតនា។
ទិដ្ឋធម្មវេទនីយាទិទិ ទិដ្ឋ បស្សិតព្ព ធម្មេ អត្តកាវេ វេទនីយំ ជលំ ទេត្ថិ តិ
ទិដ្ឋធម្មវេទនីយា, ទិដ្ឋ ធម្មេ ជលំ វេទនីតិ វា ទិដ្ឋធម្មវេទនីយា។ កា សា?
អបទុស្សនីយាទិសុ អតិទុស្សនាទិវសេន បវត្តា បឋមជវនចេតនា។ ឧបបន្នេ
ជលំ វេទនីតិ ឧបបន្នេវេទនីយា, សត្តមជវនចេតនា។ អបរាបរិយាយេ
អត្តកាវេ ជលំ វេទនីតិ អបរាបរិយាយវេទនីយា, មជ្ឈេ បវត្តា បញ្ច
ជវនចេតនា។ តិ ជលនានវសេន តិវិទា សម្ពាទ។ ឯវំ ឥមាយ តិវិទាយ
សម្ពាទចេតនាយ សម្បយុត្តា តិវិទា តណ្ហា តិវិធំ ជលំ ទិដ្ឋ វា ធម្មេ អត្តកាវេ,

ឧបបន្លែ វា អនន្តរកវេ, អបវេ វា បរិយាយេ កវេ ទេតិ និព្ពត្តតីតិ ឯវំ
ជលនិព្ពត្តកសន្និវំ វា តំសម្មយុត្តំ តណ្ហំ វា ភកវា អាហ។

“យាយ ទេសនាយ, គាថាយ វា ជលនិព្ពត្តកំ សន្និវំ អាហ, សា ទេសនា,
គាថា វា កតមេន ទេសនាភូតេន វា អបវេន យុដ្ឋតី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “យំ
លោភបកតំ កម្មំ ករោតី” តិ អាទិ វុត្តំ។ យា “យស្ស... បេ... លោកោ” តិ ទេសនា
ច យា “យំ លោភបកតំ កម្មំ... បេ... អបវេ វា បរិយាយេ” តិ ទេសនា ច វុត្តា,
ភកវេតោ ឥទំ ទេសនាទ្វយំ អញ្ញមញ្ញំ បុញ្ញបវេន បុព្វំ អបវេន អបរំ បុព្វេន
យុដ្ឋតិ យុដ្ឋនំ ឯតិ សមេតិ, យថា គង្គោនកំ យមុនោនកេន, យមុនោនកម្មិ
គង្គោនកេន សំសន្នតិ សមេតិ។ “យស្ស... បេ... លោកោ” តិ ទេសនា “យំ
លោភបកតំ... បេ... បរិយាយេ” តិ ទេសនាយ សំសន្នតិ សមេតិ, “យំ
លោភបកតំ... បេ... បរិយាយេ” តិ ទេសនាបិ “យស្ស... បេ... លោកោ” តិ
ទេសនាយ សំសន្នតិ សមេតិ តិ អត្ថោ គហោតព្ពោ។ “កងំ យុដ្ឋតី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
“តត្ថ បរិយុដ្ឋាន” តិ អាទិ វុត្តំ, ទិដ្ឋធម្មវេទនិយាទិជលត្ថយនិព្ពត្តកជ្ជន យុដ្ឋតី តិ
វុត្តំ ហោតិ។

យំ យំ សុត្តំ ភកវេតោ ទេសិតំ បុញ្ញបវេន យុដ្ឋតិ, តំ តំ សុត្តម្បិ និហរិត្វា
បុញ្ញបរសំសន្ននំ ទស្សេតុ “យថាហា” តិ អាទិ វុត្តំ។ សំសន្ននាការោ
វុត្តនយានុសារេន គហោតព្ពោ។ តត្ថាតិ តេសុ
បរិយុដ្ឋានសន្និវារតណ្ហាវិចរិតេសុ។ បរិយុដ្ឋានន្តិ រូចារម្មណាទីនិ
អយោនិសោមនសិការេន អារត្ត សត្តសន្តានេ បវត្តំ តណ្ហាចរិតំ។
បដិសន្ធិនពលេនាតិ អសុភានិច្ឆាទិទស្សនពលេន តទង្គប្បហានវសេន
បហាតព្ពំ។ សន្ធិរាតិ ទស្សនបហាតព្ពា សន្ធិរា។ ទស្សនពលេនាតិ
ទស្សនសន្ធិតបឋមមគ្គញ្ញាណពលេន បហាតព្ពា។ ធម្មិស តណ្ហាវិចរិតានីតិ

ធន្យនេន បហាតព្ពតណ្ហាវិចរិតេហិ អវសេសានិ ធន្តិស តណ្ហាវិចរិតានិ។
និគ្គតា តណ្ហា យស្យ សោ និត្តណ្ហោ, និត្តណ្ហាស្យ ភារោ និត្តណ្ហតា, កាសា?
សឧទានិសេសា និព្ពានធាតុ។

បបញ្ចសង្ខារភិនន្តនត្ថយំ យទិបិ អត្ថតោ ឯកំ សមាណំ, ទេសនាយ បន
បទក្ខរាធិហិវិសេសោ អត្ថិតិ ធស្សេតុំ “អបិចា”តិអាធិ វុត្តំ។

“យោយំ បុព្វាបរសន្ធិ អាចរិយេនវិភត្តោ, សោយំ កតិវិធា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
“សោ ចាយំ បុព្វាបរោ សន្ធិ”តិអាធិ វុត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ បន វុត្តំ - “ន កេវលំ
សុត្តន្តរសំសន្តនមេវ បុព្វាបរសន្ធិ, អថ ខោ អញ្ញោបិ អត្ថិតិ ធស្សេតុំ ‘សោ
ចាយ’ន្តិអាធិ វុត្ត”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៨)។ តត្ថ អត្ថសន្ធិតិ កិរិយាការកាធិវសេន
អត្ថស្យ អត្ថេន សន្ធិ។ បទសន្ធិតិ នាមបទាធិកស្យ នាមបទាធិកន្តវេន សន្ធិ។
ទេសនាសន្ធិតិ វុត្តប្បការស្យ ទេសនន្តរស្យ វុត្តប្បការេន ទេសនន្តវេន សន្ធិ។
និទ្ទេសសន្ធិតិ និទ្ទេសន្តរស្យ និទ្ទេសន្តវេន សន្ធិ។

សន្ធិ ច នាម អត្តាធម្មោ មុញ្ញាត្វា អញ្ញោ សភាវធម្មោ នាម នត្ថិ,
អត្តាធិនព្វា ធម្មត្ថបទាធិសុ អវរោធនតោ “អត្ថសន្ធិ ធម្មទានី”តិអាធិ វុត្តំ។

អត្ថសន្ធិព្យញ្ញនសន្ធិយោ អាចរិយេនវិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ព្យាតា, “កតមា
ទេសនាសន្ធិ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ទេសនាសន្ធិ ន ច បថវី”ន្តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថ ន ច បថវី
និស្សាយ ឈាយតិ ឈាយី ឈាយតិ ចាតិ ឯត្ថ ឈាយី ឈានសមដ្ឋី បុគ្គលោ
បថវី និស្សាយ អាលម្ពិត្វា ន ច ឈាយតិ, សព្ពសង្ខារនិស្សជំ បន និព្ពានំ
និស្សាយ អាលម្ពិត្វា ជលសមាបត្តិ ឈាយតិ សមាបជ្ជតិ ឯវាតិ អត្តោ ធម្មញ្ញោ។
ន ច អាបន្តិអាធិសុបិ ឯស នយោ យោជេតញ្ញោ។ ជលសមាបត្តិសមដ្ឋី បុគ្គលោ
ហិ បថវីអាធម្មោ មុញ្ញាត្វា និព្ពានមេវ អារព្ព ជលសមាបត្តិ សមាបជ្ជតិតិ។ ឯត្ថ

ច បថវីអាធិបា មហាក្សត្របា កាមភវរូបភវា គហិតារូបបដិពន្ធុត្ថិតាយ។
អាភាសានញ្ចាយតនាធិបាបិ អរូបភវា គហិតោ, ភវត្ថយំ វង្ខេត្វា ច
ឈាយតីតិ អធិប្បាយោ។ យទិ បថវីអាធិយោ និស្សាយ នឈាយី ឈាយតិ ច,
ឯវំ សតិ ឥធលោកសម្ពាតំ សត្តសន្តានំ វា បរលោកសម្ពាតំ សត្តសន្តានំ វា
អនិច្ឆ័យសន្តានំ វា និស្សាយ ឈាយី ឈាយតីតិ អាសន្តីនីយត្តា តំ បរិហារន្តោ
“ន ច ឥមំ លោក”ន្តិអាធិមាហា។ តត្ថ ឥមំ លោកន្តិ ឥធលោកសម្ពាតោ ធិដ្ឋា
អត្តភារោ សត្តសន្តានោ វុត្តោ, តស្មី និស្សាយ នឈាយតិ ឈាយី ឈាយតិ
ច។ បរលោកន្តិ ឥធលោកតោ អញ្ញោ ភវន្តរសម្ពាតោ សត្តសន្តានោ វុត្តោ,
តស្មី និស្សាយ ន ច ឈាយតិ ឈាយី ឈាយតិ ច។

យមិទំ ឧភយន្តិអាធិសុ ឥទំ ឧភយំ ឥធលោកបរលោកទ្វយំ អន្តរេន វង្ខេត្វា
យំ រូចាយតនំ ធិដ្ឋំ, តំ រូចាយតនម្មិ។ យំ សធាយតនំ សុតំ, តំ សធាយតនម្មិ។
យំ គន្ធាយតនរសាយតនដោជ្ជញ្ចាយតនំ មុតំ, តំ
គន្ធាយតនរសាយតនដោជ្ជញ្ចាយតនម្មិ។ យំ អាចោធាតុ អាភាសធាតុ
លក្ខណារូបំ ឱជាសម្ពាតំ ធម្មាយតនេកទេសរូបំ វិញ្ញាតំ, តំ អាចោធាតាទិកំ
ធម្មាយតនេកទេសរូបម្មិ។ យំ វត្ថុ បរិយេសិតំ វា អបរិយេសិតំ វា សន្តិកេ
បត្តំ, តំ វត្ថុម្មិ។ យំ វត្ថុ បត្តំ វា អប្បត្តំ វា បរិយេសិតំ បរិយេសនារហំ សុន្ទរំ, តំ
វត្ថុម្មិ។ យំ វត្ថុ វិតក្កិតំ វិតក្កនវសេន អាលម្ពិតត្ថំ, តំ វត្ថុម្មិ។ យំ វត្ថុ វិចារិតំ
អនុមជ្ឈនវសេន អាលម្ពិតត្ថំ, តំ វត្ថុម្មិ។ យំ វត្ថុ មនសា ចិត្តនេវ អនុចិត្តិតំ
អនុចិត្តនវសេន អាលម្ពិតត្ថំ, តំ វត្ថុម្មិ និស្សាយ នឈាយតិ ឈាយី ឈាយតិ
ចាតិ យោជនា កាតញ្ចា។

ឯត្ថ ធិដ្ឋាទិកំ ពហិទ្ធារូបមេវ គហិតត្ថំ អនិច្ឆ័យពន្ធុបស្ស អធិប្បតត្តា។
តេនាហា អដ្ឋកថាចរិយោ - “តទុភយវិនិមុត្តោ អនិច្ឆ័យពន្ធុរូបសន្តានោ”តិ

(នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៨)។ “យទិ ឈាយី បុគ្គលោ យថាវុត្តោ បថវីអាទយោ និស្សាយ ន
ឈាយតិ ឈាយី ឈាយតិ ច, ឯវំ សតិ អយំ ឈាយី បុគ្គលោ ឥទំ នាម
និស្សាយ ឈាយតីតិ លោកេ កេនចិ ញាយតិ កី, ឧទាហុ ន ញាយតី”តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា ន ញាយតីតិ ទស្សេតុំ “អយំ សនេវកេ លោកេ”តិ អាទិមាហ។ តត្ថ
ជលសមាបត្តិឈានេន ឈាយន្តោ អយំ វិណាសវបុគ្គលោ សនេវកេ
លោកេ... បេ... សនេវមនុស្សាយ បជាយ យត្ថ កត្ថចិបិ អនិស្ស្រ្ចេន ចិត្តេន
ឈាយតីតិ សនេវកេ លោកេ... បេ... សនេវមនុស្សាយ បជាយ កេនចិ ន
ញាយតីតិ អត្តោ គហោតញោ។ តេន វុត្តំ -

“នមោ តេ បុរិសាជញ្ញ, នមោ តេ បុរិសុត្តម;
យស្ស តេ នាភិជានាម, កី តុំ និស្សាយ ឈាយសី”តិ។ (សំ. និ. ៣.៧៩;
នេត្តិ. ១០៤);

“កេនចិ អវិញ្ញាយភារោ កេន សុត្តេន វិភាវេតញោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមំនា
គោដិកសុត្តេន (សំ. និ. ១.១៥៩) វិភាវេតញោតិ ទស្សេតុំ “យថា មារោ
ចាបិមា”តិ អាទិ វុត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ បន “ឥទានិ វិណាសវចិត្តស្ស កត្ថចិបិ
អនិស្ស្រ្ចេតភារំ គោដិកសុត្តេន (សំ. និ. ១.១៥៩) វុត្តលីសុត្តេន (សំ. និ. ៣.៨៧) ច
វិភាវេតុំ ‘យថា មារោ’តិ អាទិ វុត្ត”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៨) វុត្តំ។ តត្ថ
នាមាទិបុញ្ញការកេ, បុញ្ញោ វា មារេតិ និវារេតីតិ មារោ, អត្ថហិតបរហិតេ
មារេតីតិ វា មារោ។ ចាបចិត្តប្បាទវន្តតាយ ចាបិមា។ បុព្ពត្តភារេ គោធស្ស
យាតកត្តា “គោដិកោ”តិ លទ្ធនាមស្ស បរិជញ្ញាយន្តស្ស កុលបុត្តស្ស
បរិជញ្ញានតោ ឧទ្ធី បដិសន្ធាទិ វិញ្ញាណំ សមន្ទេសន្តោ ន ជានាតិ ន បស្សតិ។
“បរិជត្តជាននកោ មារោ កស្មា ន ជានាតី”តិ វុត្តព្ពត្តា “សោ ហី”តិ អាទិ វុត្តំ។

សោ គោធិកោ ហិ យស្មា បបញ្ចាតីតោ, តស្មា តណ្ហាបហានេន
ធិជ្ជិនិស្សយោបិ អស្ស គោធិកស្ស យស្មា នត្ថិ, តស្មា ច ន ជានាតីតិ។

“គោធិកសុត្តន្តនេវ វិភាវេតញ្ចោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “យថា ចា”តិ អាធិ វុត្តំ។
“គោធិកសុត្តវក្កលិសុត្តហិ អនុចាធិសេសាយ និព្វានធាតុយា
អនិស្សិតភាវេ វិភាវិតោ, ឯវំ សតិ សឧចាធិសេសនិព្វានធាតុយា
អនិស្សិតភាវេ កេន វិញ្ញាយតីតិ អត្ថោ ភវេយ្យា”តិ វុត្តព្ពត្តា តទាបិ ន
វិញ្ញាយតិយេវាតិ ធស្សេតុំ “សនេវកេន លោកេនា”តិ អាធិ វុត្តំ។ តត្ថ
សឧចាធិសេសាយ និព្វានធាតុយា ដលសមាបត្តិឈានេន ឈាយមាណា ឥម
ខីណាសវា កត្ថចិ អនិស្សិតចិត្តា ឈាយន្តីតិ សនេវកេន លោកេន ន ព្រាយន្តី
សមាវកេន... បេ... សនេវមនុស្សាយ ន ព្រាយន្តីតិ យោជនា កាតញ្ចា។
អនិស្សិតចិត្តា ន ព្រាយន្តីតិ ឯត្ថ ហិ ន-កាវោ ច “ឈាយមាណា”តិ បទេ ន
សម្ពុត្តញ្ចោ “ន ឈាយមាណា”តិ អត្ថស្ស សម្ពវតោ។ “ន ព្រាយន្តី”តិ បទ
សម្ពុត្តញ្ចោ ហេដ្ឋា អដ្ឋកថាយំ ឯវ “លោកេ កេនចិបិ ន ព្រាយតី”តិ វុត្តត្តា។
អយំ ទេសនាសន្និធិ គោធិកសុត្តវក្កលិសុត្តានំ អញ្ញមញ្ញំ អត្ថវសេន
សំសន្ននា និទ្ធាវិតាវិយ “ន ច បថវី និស្សយា”តិ អាធិទេសនាយ ច “ន ច ឥមំ
លោក”តិ អាធិទេសនាយ ច យាយ ទេសនាយ អត្ថវសេន សំសន្ននា និទ្ធាវិតា,
តាយ ទេសនាយ យត្ថ កត្ថចិ យំ កិញ្ចី និស្សយ ឈាយី ន ឈាយតិ, និព្វានំ
និស្សយ ឈាយី ឈាយតីតិ អត្ថវសេន និទ្ធាវិតា, អយំ សំសន្ននា ទេសនាសន្និ
នាមាតិ អត្ថោ ភវោតញ្ចោ។

ទេសនាសន្និ អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ពេហិ ច ព្រាតា, “កតមា និទ្ទេសសន្និ”តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមា និទ្ទេសសន្និធិ និស្សិតចិត្តា”តិ អាធិ វុត្តំ។ តត្ថ តត្ថាតិ
តេសុ ចត្វសុ អត្ថសន្និព្យញ្ញនសន្និទេសនាសន្និនិទ្ទេសសន្និសុ យា សន្និ

“និទ្ទេសសន្ធិ” តិ ឧទ្ទិដ្ឋា, សា និទ្ទេសតោ កតមាតិ បុច្ឆតីតិ អត្ថោ។

និស្សិតចិត្តាតិ តណ្ហាទិដ្ឋិសហជាតវសេន វា ឧបនិស្សយវសេន វា និស្សិតំ
ចិត្តំ យេសំ បុច្ឆជ្ជនានន្តិ និស្សិតចិត្តា, បុច្ឆជ្ជនា បុគ្គលា និទ្ទិសិតញ្ចា ឥមាយ
ទេសនាយ បុគ្គលាទិដ្ឋានត្ថា។ យទិ ទេសនា ធម្មាទិដ្ឋានា, វេទំ សតិ និស្សិតំ ចិត្តំ
ឯត្ថ សុត្តប្បនេសេសុ ទេសិតន្តិ និស្សិតចិត្តា និស្សិតចិត្តជាទនត្ថាយ ទេសិតា
សុត្តប្បនេសា។ អនិស្សិតំ ចិត្តំ យេសំ អរិយបុគ្គលានន្តិ អនិស្សិតចិត្តា,
អរិយបុគ្គលា និទ្ទិសិតញ្ចា ឥមាយ ទេសនាយ បុគ្គលាទិដ្ឋានត្ថា។
ធម្មាទិដ្ឋានាយ បទ អនិស្សិតំ ចិត្តំ យត្ថ សុត្តប្បនេសេសុ ទេសិតន្តិ
អនិស្សិតចិត្តា, អនិស្សិតចិត្តជាទនត្ថាយ ទេសិតា សុត្តប្បនេសា។

“និស្សិតចិត្តា កេន និទ្ទេសេន និទ្ទិសិតញ្ចា, អនិស្សិតចិត្តា កេន និទ្ទេសេន
និទ្ទិសិតញ្ចា” តិ បុច្ឆិតត្ថត្ថា “និស្សិតចិត្តា អកុសលបក្ខេន និទ្ទិសិតញ្ចា” តិ អាទិ
វុត្តំ។ អកុសលបក្ខេន និទ្ទេសេន និទ្ទិសិតញ្ចា។ កុសលបក្ខេនាតិ អាទិសុបិ ឯស
នយោ យោជេតញ្ចោ។ អកុសលបក្ខសាមញ្ញកុសលបក្ខសាមញ្ញហិ ទស្សេត្វា
អកុសលវិសេសកុសលវិសេសេហិ ទស្សេត្ថំ “និស្សិតចិត្តា
សំកិលេសេនា” តិ អាទិ វុត្តំ។ អយំ និទ្ទេសសន្ធិតិ អកុសលបក្ខាទិកស្ស
បុរិមនិទ្ទេសស្ស សំកិលេសាទិកេន បន្ធិមេន និទ្ទេសេន និស្សិតចិត្តវសេន អយំ
សំសន្ននា ច និទ្ទេសសន្ធិ នាម។ កុសលបក្ខាទិកស្ស បុរិមស្ស និទ្ទេសស្ស
វោនាទិកេន បន្ធិមេន និទ្ទេសេន អនិស្សិតចិត្តវសេន អយំ សំសន្ននា ច
និទ្ទេសសន្ធិ នាមាតិ វិភជិត្វា វេទិតញ្ចា។

“ចតុព្យាបាហាស្ស នេវុត្តមធិប្បាយនិទានបុញ្ញបរសន្ធិប្បកេទេន ចេវ
អត្ថព្យញ្ញនសន្ធិនិទ្ទេសសន្ធិទេសនាសន្ធិប្បកេទេន ច វិភជិតត្ថភាវោ កេន
អម្ពេហិ ជានិតញ្ចោ សន្ធិហិតញ្ចោ” តិ វុត្តញ្ញភាវតោ “តេនាហា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ

តេន តថាវិកជិតព្ពកាវេន អាយស្មា មហាកថាដោ
“នេវុត្តមធិប្បាយោ”តិអាទិកំ (នេត្តិ. ៤ ហារសង្ខេប) យំ វចនំ អាហា, តេន
វចនេន តុម្ពេហិ ចតុព្យាបហារស្ស តថាវិកជិតព្ពកាវោ ជានិតព្ពោ
សទ្ធិហិតព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ។

“ឯត្តាវតា ច ចតុព្យាបហារោ បរិបុណ្ណោ, អញ្ញោ និយុត្តោ នត្ថី”តិ វុត្តព្ពត្តា
“និយុត្តោ ចតុព្យាហោ ហារោ”តិ វុត្តំ។ តត្ថ យស្សំ យស្សំ ចាឡិយំ យោ យោ
ចតុព្ពិដោ, សោ សោ ចតុព្យាបហារោ ច យថាលាភវសេន យោជិតោ, តស្សំ
តស្សំ ចាឡិយំ សោ សោ ចតុព្ពិដោ ចតុព្យាបហារោ តថា និទ្ធាវេត្វា យុត្តោ
យោជិតោតិ អត្តោ ទដ្ឋព្ពោ។

ឥតិ ចតុព្យាបហារវិកដ្ឋេ សត្តិពលានុចារ វចិតា

វិការវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាជីកានុសារេន កម្ចីរត្តោវិត្តារតោវិកជិត្វា
គហោតព្ពោតិ។

៧. អារដ្ឋហារវិកដ្ឋវិការវនា

២៩. យេន យេន សំវណ្ណានិសេសភូតេន ចតុព្យាបហារវិកដ្ឋេន
នេវុត្តាទយោវិកត្តា, សោ... បេ... ចតុព្យាបហារវិកដ្ឋោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ
អារដ្ឋោ ហារវិកដ្ឋោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តត្ថ កតមោ អារដ្ឋោ ហារោ”តិអាទិ វុត្តំ។
តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ និទ្ធិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាទីសុ កតមោ
សំវណ្ណានិសេសោ អារដ្ឋោ ហារោ អារដ្ឋហារវិកដ្ឋោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។ “ឯកម្ចី
បទដ្ឋានេ”ន្តិអាទិនិទ្ទេសស្ស ឥទានិ មយា វុច្ឆមាដោ “អារម្ភថា”តិអាទិកោ

វិញ្ញាណសំរវណ្ណានិសេសោ អាវដ្ឋហារិកត្ថោ នាមាតិ គហិតោ។ “តត្ថ
ទេសនាយំ ឯកស្មី បទដ្ឋានេ ទេសនារុទ្ធ្យ សេសកំ បទដ្ឋានំ បរិយេសតិ,
បរិយេសិត្វា កងំ បដិបក្ខេ អាវដ្ឋេតី”តិ វុត្តព្ពត្តា -

“អាវម្ពថ និក្ខមថ, យុញ្ញថ ពុទ្ធសាសនេ;
ធុនាថ មច្ចុនោ សេនំ, នធូរាភារំវ កុញ្ញោរោ”តិ។ -

គាថា វុត្តា។ ឥធុ គាថាយំ ឯកស្មី បទដ្ឋានេ ទេសនារុទ្ធ្យ សេសកំ បទដ្ឋានំ
បរិយេសតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ គាថាត្ថោ បទ អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៩) វុត្តោ។

“អាវម្ពថា”តិអាទិកថាយំ កតវស្មី បទដ្ឋានេ ទេសនារុទ្ធ្យ កតមំ សេសកំ
បទដ្ឋានំ បរិយេសតី”តិ វុត្តព្ពត្តា “អាវម្ពថ និក្ខមថាតិ វិរិយស្ស បទដ្ឋាន”ន្តិអាទិ
វុត្តំ។ តត្ថ “វិរិយស្ស បទដ្ឋាន”ន្តិ សាមញ្ញវសេន វុត្តម្បិ អាវម្ពធាតុសម្ពាធិតំ វិរិយំ
និក្ខមធាតុសម្ពាធិតស្ស វិរិយស្ស បទដ្ឋានំ, និក្ខមធាតុសម្ពាធិតំ វិរិយំ
បរក្ខមធាតុសម្ពាធិតស្ស វិរិយស្ស បទដ្ឋានំ, បរក្ខមធាតុសម្ពាធិតំ វិរិយំ
សមថភាវនាសហិតស្ស វិរិយស្ស បទដ្ឋានន្តិអាទិនា បរិយេសិតព្ពន្តិ
គហិតព្ពំ។ “យុញ្ញថា”តិ ឥមិនា វុត្តំ សមថភាវនាសហិតំ វិរិយំ
“ពុទ្ធសាសនេ”តិ ឥមិនា វុត្តស្ស មហាគ្គតសមាធិស្ស បទដ្ឋានំ, ទេសនារុទ្ធ្យ
សុខាទិកំ សេសកម្បិ បទដ្ឋានំ បរិយេសិតព្ពំ។ “ធុនាថ មច្ចុនោ សេន”ន្តិ បទេន
គហិតំ វិបស្សនាសហិតំ វិរិយំ កិលេសធុនេន សមត្ថាយ បញ្ញាយ បទដ្ឋានំ,
ទេសនារុទ្ធ្យ សមាធិអាទិកំ សេសកម្បិ បទដ្ឋានំ បរិយេសិតព្ពំ។

“យទិ ‘អាវម្ពថា’តិអាទិកំ វុត្តំ វិរិយំ សាមញ្ញភូតានំ
វិរិយសមាធិបញ្ញានំយេវ បទដ្ឋានំ សិយា, ឯវំ សតិ កងំ វដ្ឋមូលំ ធិន្តិត្វា វិវដ្តំ
ចាបេស្សន្តិ”តិ វុត្តព្ពត្តា បុន “អាវម្ពថ និក្ខមថាតិ វិរិយន្ត្រិយស្ស

បទដ្ឋាន"និរាទិ វុត្តំ។ អាធិបច្ចកិច្ចតាយ យុត្តស្សបិ វិរិយាធិកស្ស បទដ្ឋានត្ថា
អារកត្តា យោការវចរបុគ្គលា វដ្ឋមូលំ ជិន្និត្វា វិវដ្តំ ចាបេន្តិតិ វុត្តំ ហោតិ។
“អារម្ភថា”តិអាទិកា បន យស្មា វិរិយារម្ភវត្ថុអាទិទេសនា ហោតិ, តស្មា
អារម្ភវត្ថុអាទិនិយេវ សំវណ្ណិតានិ បទដ្ឋានន្តិ ចោទនំ មនសិ កត្វា អាហា “ឥមាទិ
បទដ្ឋានានិ ទេសនា”តិ។ “អារម្ភថា”តិអាទិកា យថាវុត្ថុបទដ្ឋានានិ ទេសនា
ហោតិ, នវិរិយារម្ភវត្ថុអាទិនិ, តស្មា បទដ្ឋានំយេវ សំវណ្ណិតន្តិ ទដ្ឋព្ភំ។

ឯវំ “អារម្ភថា”តិអាទិទេសនាយ បទដ្ឋានវសេន អត្ថោវិភត្តោ, អម្ពេហិ ច
ញាតោ, “កមំ តស្សយេវ ទេសនាយ បដិបក្ខវសេន អត្ថោវិភត្តោ”តិ
វត្ថុព្ពត្តា “អយុញ្ញន្តានំ វា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យោគេ ភាវនាយំ អយុញ្ញន្តានំ
សត្តានំ អបរិបក្កញាណានំ យោគេ យោគហេតុ វាសនាភាគិយវសេន
អាយតី ជាននត្ថាយ “អារម្ភថា”តិអាទិទេសនា អារម្ភា។ យុញ្ញន្តានំ
បរិបក្កញាណានំ សត្តានំ អារម្ភេ អារម្ភហេតុ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ បរិជាននត្ថាយ
“អារម្ភថា”តិអាទិទេសនា អារម្ភា។

តត្ថ តេសុ យុញ្ញន្តាយុញ្ញន្តេសុ បរិបក្កាបរិបក្កញាណេសុ យេ
អបរិបក្កញាណា សត្តា នយុញ្ញន្តិ, តេ អបរិបក្កញាណា សត្តា
បមាទមូលកា ហុត្វា យោគេ ភាវនាយំ យេន បមាទេន នយុញ្ញន្តិ, សោ
បមាទោ តណ្ហាមូលកោ បមាទោ, អវិជ្ជាមូលកោ បមាទោតិ ទុត្តិជោ ហោតិ។
តត្ថ តស្មី ទុត្តិជេ បមាទេ អញ្ញាណេន និវុតោ អវិជ្ជាមូលកោ សត្តោ យេន
បមាទេន ព្រោយ្យដ្ឋានំ “ឥមេ ឧប្បាទវយធម្មា បញ្ចក្ខន្ធា ព្រោយ្យដ្ឋានំ នាមា”តិ
នប្បជានាតិ, អយំ អញ្ញាណហេតុកោ បមាទោ អវិជ្ជាមូលកោ បមាទា នាម។
យោ បមាទោ តណ្ហាមូលកោ, សោ បមាទោ តិវិជោ អនុប្បដ្ឋានំ ភោកានំ
ឧប្បាទាយ បរិយេសន្តោ តណ្ហិកោ សត្តោ យំ បមាទំ អាបដ្ឋតិ, អយំ បមាទោ

ច, ឧប្បជ្ជានំ ភោគានំ បិតត្ថាយ រក្ខត្តោ តណ្ហិកោ សត្តោ អារក្ខនិមិត្តំ យំ
បមាទំ អាបជ្ជតិ, អយំ បមាទោ ច, បិតំ ភោគំ បរិភូញត្តោ តណ្ហិកោ សត្តោ
បរិភោគនិមិត្តំ យំ បមាទំ អាបជ្ជតិ, អយំ បមាទោ ចាតិ តិវិជោ ហោតិ។ ឥតិ
លោកេ អយំ បមាទោ ចតុត្ថិជោ អវិជ្ជាបទដ្ឋានោ ឯកវិជោ បមាទោ,
តណ្ហាបទដ្ឋានោ តិវិជោ បមាទោតិ ចតុត្ថិជោ ហោតិ។ តត្ថ តាសុ
អវិជ្ជាតណ្ហាសុ នាមកាយោ ជស្សនិធិនាមសមូហោ អវិជ្ជាយ បទដ្ឋានំ,
រូបកាយោ បដវីអាទិរូបសមូហោ តណ្ហាយ បទដ្ឋានំ ហោតិ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ -
អារម្មណតុនិក្ខមធាតុសង្ខាតស្ស វីរិយស្ស បដិបក្ខោ ចតុត្ថិជោ បមាទោ
និទ្ទារេតព្ភោ, និទ្ទារេត្វា ឯកវិជស្ស បមាទស្ស អវិជ្ជា បទដ្ឋានំ, តិវិជស្ស
បមាទស្ស តណ្ហា បទដ្ឋានំ។ អវិជ្ជាយ នាមកាយោ បទដ្ឋានំ, តណ្ហាយ
រូបកាយោ បទដ្ឋានន្តិ បដិបក្ខោ អារម្មណត្វា បទដ្ឋានំ បរិយេសិតព្ពន្ធិ។

“កស្មា នាមកាយោ អវិជ្ជាយ បទដ្ឋានំ ភវតិ, រូបកាយោ តណ្ហាយ
បទដ្ឋានំ ភវតី”តិ បុច្ឆិតព្ពន្ធា “តំ កិស្ស ហេតុ”តិ បុច្ឆិត្វា “រូបីសុ ភវេសុ
អន្លោសានំ, អរូបីសុ សម្មាហោ”តិ វុត្ថំ។ រូបីសុ ភវេសុ រូបធម្មេសុ
អបំមមាទិវសេន អន្លោសានំ តណ្ហាភិនិវេសោ សត្តេសុ បតិដ្ឋិតោ យស្មា
ហោតិ, តស្មា រូបកាយោ តណ្ហាយ បទដ្ឋានំ ភវតិ។ អនមតត្ថេ ហិ សំសារេ
ឥតិបុរិសា អញ្ញមញ្ញរូចាភិរាមា ភវន្តិ។ អរូបីសុ ជស្សនីសុ សុខុមការតោ
សម្មាហោ សត្តេសុ បតិដ្ឋិតោ យស្មា ហោតិ, តស្មា នាមកាយោ អវិជ្ជាយ
បទដ្ឋានំ ភវតីតិ យោជនា កាតព្វា។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - រូបកាយនាមកាយេសុ
អារម្មណករណវសេន តណ្ហាយ ច អវិជ្ជាយ ច ឧប្បជ្ជនតោ រូបកាយោ
តណ្ហាយ បទដ្ឋានំ, នាមកាយោ អវិជ្ជាយ បទដ្ឋានន្តិ និហិតព្ពន្ធវាតិ។

“កតមេ រូបកាយោ, កតមេ នាមកាយោ” តិ បុច្ឆិតពុត្តា “តត្ថ
រូបកាយោ រូបក្ខន្ធា, នាមកាយោ ចត្តារោ អរូបិនោ ខន្ធា” តិ វុត្ថំ។ តត្ថ តេសុ
រូបកាយនាមកាយេសុ រូបកាយោ រូបសមូហោ នាម រូបក្ខន្ធា ហោតិ,
នាមកាយោ នាមសមូហោ នាម ចត្តារោ អរូបិនោ ខន្ធាតិ។ ឥមេ បញ្ចក្ខន្ធា
អវិជ្ជាតណ្ហានំ អារម្មណត្តា សឧបាទានា ភវេយ្យំ, “កតមេន ឧបាទានេន
សឧបាទានា ភវន្តី” តិ បុច្ឆិតពុត្តា តថេវ បុច្ឆិត្វា វិស្សន្នេតុំ “ឥមេ បញ្ចក្ខន្ធា
កតមេន ឧបាទានេន សឧបាទានា? តណ្ហាយ ច អវិជ្ជាយ ចា” តិ វុត្ថំ។ តត្ថ
ឧបាទានភូតាយ តណ្ហាយ ច ឧបាទានភូតាយ អវិជ្ជាយ ច ឥមេ បញ្ចក្ខន្ធា
សឧបាទានា នាម ភវន្តីតិ យោជនា កាតព្វា។

“កិត្តកានិ ឧបាទានានិ តណ្ហា នាម ភវន្តិ, កិត្តកានិ ឧបាទានានិ អវិជ្ជា
នាម ភវន្តិ” តិ បុច្ឆិតពុត្តា “តត្ថ តណ្ហា ទ្វេ” តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថាតិ តាសុ
តណ្ហាអវិជ្ជាសុ។ កាមុបាទានញ្ច សីលញ្ចុបាទានញ្ច ទ្វេ ឧបាទានានិ តណ្ហា
នាម ភវន្តិ។ តណ្ហាវសេន ហិ “មម សីលំ, មម វត” តិ បរាមសនំ ភវតិ។
ទិដ្ឋុបាទានញ្ច អត្តវាធិបាទានញ្ច ទ្វេ ឧបាទានានិ អវិជ្ជា នាម ភវន្តិ។
អវិជ្ជាវសេន ហិ សស្សតទិដ្ឋិ ចេវ អហំមមាទិទិដ្ឋិ ច ភវន្តិ។ “ឥមេហិ ចត្វហិ
ឧបាទានេហិ សឧបាទានក្ខន្ធា ចត្វសុ សច្ចេសុ កិត្តកំ សច្ចំ នាមា” តិ
បុច្ឆិតពុត្តា “ឥមេហិ” តិ អាទិ វុត្ថំ។ យេ លោកិយក្ខន្ធា សឧបាទានា ខន្ធា ភវន្តិ,
ឧបាទានេន ហិ ឧបាទានានិ ភវន្តិ, ឥទំ សឧបាទានក្ខន្ធបញ្ចកំ ទុក្ខំ ទុក្ខសច្ចំ
នាម។ យានិ ចត្តាវិ ឧបាទានានិ ទុក្ខការណានិ ភវន្តិ, អយំ ឧបាទានចតុក្កោ
សមុទយោ សមុទយសច្ចំ នាម ភវតិ។ បញ្ចក្ខន្ធាតិ សឧបាទានា បញ្ចក្ខន្ធា
ទុក្ខវត្ថុភាវតោ ទុក្ខំ។ តេសន្តិ សឧបាទានានំ បញ្ចក្ខន្ធានំ។ ធម្មំ ទេសេតីតិ
“អារម្មថា” តិ អាទិកំ ធម្មំ វេនេយ្យានុរូបំ ភក្កវា ទេសេតិ។ សាមញ្ញេន បុព្វេ វុត្ថម្បិ

អត្ថរសេនវិសេសំ ធនេស្យតុំ បុន “ធុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ, សមុទយស្ស
បហាឆាយា” តិ វុត្តំ។

៣០. អារម្ភបដិបក្ខត្វតបមាធរសេន បុរិមសច្ចទ្ធវិយំ អាចរិយេន និទ្ទាវិតំ,
អម្ពេហិ ច ញាតំ, “ឥតរសច្ចទ្ធវិយំ កថំ និទ្ទាវិតត្ថ” ត្ថិ វុត្តត្ថត្ថា តំ ទ្ធវិយម្បិ
បមាធមុខេនេវ និទ្ទាវិតត្ថត្ថ ធនេស្យតុំ “តត្ថ យោ តិវិជោ” តិ អាធិ វុត្តំ។ តត្ថ
តត្ថាតិ តេសុ តណ្ហាមូលកអវិជ្ជាមូលកេសុ បមាធនេសុ។ តស្សាតិ តិវិជស្ស
តណ្ហាមូលកស្ស បមាធនស្ស។ សម្មជិវេជេនាតិ អស្សាធានីនំ បរិជាននេន។
រក្ខណាតិ អត្ថចិត្តស្ស រក្ខណាសម្ពាតា។ បដិសំហារណាតិ “តស្សា” តិ ឥមិនា
វុត្តស្ស បមាធនស្ស បដិបក្ខត្វតេន អប្បមាធានុយោគេន សំហារណា យា
ខេបនា អត្ថិ, អយំ បមាធនស្ស បដិបក្ខត្វតេន អប្បមាធានុយោគេន បវត្តា
ខេបនសម្ពាតា ការវនា សមថោ នាមាតិ បមាធនស្ស បដិបក្ខមុខេន បុន
អាវដ្ឋេត្វា សមថោ និទ្ទាវិតោតិ។

“សោ សមថោ កថំ កេន ឧចាយេន ភវតី” តិ បុច្ឆិតត្ថត្ថា តថា បុច្ឆិត្វា
ឧចាយំ ធនេស្យតុំ “សោ កថ” ត្ថិ អាធិ វុត្តំ។ តត្ថ កថត្ថិ កេន ឧចាយេន។
“កាមេន្តិតិ កាមា, កាមីយន្តិតិ វា កាមា” តិ វុត្តានំ ទិដ្ឋំ កាមានំ បដិច្ច
ឧប្បជ្ឈមាទំ អស្សាធិញ្ច, “អប្បស្សាធា កាមា ពហុធុក្ខា” តិ អាធិ (ម. និ. ១. ២៣៥)
វចនតោ អប្បស្សាធិនីយានំ កាមានំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈមាទំ អាធិនវញ្ច។ កាមានន្តិ ច
កម្មត្ថេ សាមិវចនំ។ តេន វុត្តំ - “កាមេ បដិច្ចា” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣០)។
“កាមានមេតំ និស្សរណំ, យទិទំ នេក្ខម្ម” ត្ថិ (ឥតិវុ. ៧២) វចនតោ និស្សរណន្តិ
ឥធិ បឋមជ្ឈានំ អធិប្បតំ។ វោការន្តិ ឯត្ថ វ-កាវោ អាគមោ, ឱ-ការំ
លាមកការំ។ អាធិសំសន្តិ ចតុចារិសុទ្ធិសីលាធិកំ។ យនា ជាធាតិ, តនា តេន
ឧចាយេន សមថោ ភវតីតិ អត្ថោ។

សមថោ អាចរិយេន វិកតត្ថោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “កតមា វិបស្សនា” តិ
បុច្ឆិតពុត្តា វិបស្សនំ វិកតតំ “តត្ថ យា វីមំសា” តិ អាទិ វុត្តំ។ អថ វា កាមានំ
អស្សនាធម្មោ យទា ជាតាតិ, តទា សមថោ ភវតីតិ វុត្តោ, “តស្មី សមថេ
ភវមាណេ សតិ កតមា ភវតី” តិ បុច្ឆិតពុត្តា “តត្ថ យា វីមំសា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
តត្ថាតិ តស្មី សមថេ ភវមាណេ សតិ អស្សនាធិនំ យា អនិច្ចាធិវីមំសា ឧបបរិក្ខា
បញ្ញា ភវតិ, អយំ វីមំសា ឧបបរិក្ខា បញ្ញា វិសេសេន បស្សនតោ វិបស្សនា
នាម។ អថ វា តិវិធស្ស តណ្ហាមូលកស្ស បមាធស្ស សម្មជីវេន វត្តណា
បដិសំហារណា, អយំ សមថោតិ អាចរិយេន វុត្តោ, “កតមា វិបស្សនា” តិ
បុច្ឆិតពុត្តា “តត្ថ យា វីមំសា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តស្មី យថាវុត្ថ សមថេ
សតិ យថាវុត្ថស្ស បមាធស្ស អនិច្ចាធិវេសេន យា វីមំសា ឧបបរិក្ខា បញ្ញា
ឧប្បន្នា, អយំ វីមំសា ឧបបរិក្ខា បញ្ញា វិសេសេន បស្សនតោ វិបស្សនា នាម។
វីមំសាវ ទុព្ពលា, ឧបបរិក្ខា ពលវតីតិ វិសេសោ។

សមថោ ចេវ វិបស្សនា ច ទ្វេ ធម្មា អាចរិយេន និទ្ធាវតា, “ឥមេ និទ្ធាវតា ទ្វេ
ធម្មា កី គច្ឆន្តី” តិ វត្ថពុត្តា “ឥមេ ទ្វេ” តិ អាទិ វុត្តំ។ សមថោ សមថភាវនាចារិប្បវ
គច្ឆតិ, វិបស្សនាវិបស្សនាភាវនាចារិប្បវ គច្ឆតិ។ “ឥមេសុ ទ្វីសុ ធម្មេសុ
ភាវិយមាណេសុ កតមេ យោការចរេន បហ័យន្តី” តិ វត្ថពុត្តា “ឥមេសុ” តិ អាទិ
វុត្តំ។ សមថេ ធម្មេ ភាវិយមាណេ តណ្ហា យោការចរេន បហ័យតិ, វិបស្សនាយ
ភាវិយមាណាយ អវិជ្ជា យោការចរេន បហ័យតីតិ ឥមេ ទ្វេ បហាតព្វា ធម្មា
បហ័យន្តិ តណ្ហា ចេវ អវិជ្ជា ច។ “ឥមេសុ ទ្វីសុ ធម្មេសុ បហ័យមាណេសុ កតមេ
ធម្មា និរុដ្ឋន្តី” តិ បុច្ឆិតពុត្តា ឧបាទានាធម្មោ បិ និរុដ្ឋន្តីតិ សកលវដ្តទុក្ខនិរោធំ
នស្សេន្តោ “ឥមេសុ ទ្វីសុ ធម្មេសុ បហ័នេសុ” តិ អាទិមាហា។ តត្ថ តណ្ហាយ
សមថភាវនាយ បហ័យមាណាយ, អវិជ្ជាយ វិបស្សនាភាវនាយ
បហ័យមាណាយ ឥមេសុ ទ្វីសុ ធម្មេសុ ទ្វីហិ ភាវនាហិ បហ័នេសុ

កាមុចាធានាជីនិ ចត្តាវិ ឧបាធានានិវិក្ខម្ពនសមុច្ឆេទវសេន និរុដ្ឋន្តិ, ន
ភន្ត្តិកូណាវសេន។

ឯត្ថាហ - “តណ្ហានិរោធិ ឧបាធានានិរោធិ” តិ វុត្តត្ថា “តណ្ហាយ
បហ័យមាធាយ ឧបាធានានិ និរុដ្ឋន្តិ” តិ វចនំ យុត្តំ ហោតុ, កថំ អវិជ្ជាយ
បហ័យមាធាយ ឧបាធានានិ និរុដ្ឋន្តិតិ? “តណ្ហានិរោធិ ឧបាធានានិរោធិ” តិ
ចាបេ អវិជ្ជាសហិតតណ្ហានិរោធិ ឧបាធានានិរោធិ អត្ថសម្ពុតោ។ យថា
ហិ តណ្ហាសហិតាវ អវិជ្ជា សម្ពាទនំ បច្ចយោ, ឯវំ អវិជ្ជាសហិតាវ តណ្ហា
ឧបាធានានំ បច្ចយោ ហោតីតិ អវិជ្ជាសហិតតណ្ហានិរោធិ ឧបាធានានិរោធិ តិ
អត្ថោ សម្ពុតីតិ គហោតញ្ចេ។ វិក្ខម្ពនសមុច្ឆេទវសេន ឧបាធានានិរោធិ តថេវ
ភវនិរោធិតិ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
និរោធិតិ ឯត្ថាបិ តណ្ហាសហិតអវិជ្ជានិរោធិ សម្ពាទនិរោធិតិ អាទិកោ
គហិតោតិ ទដ្ឋញ្ចេ។ ឥតីតិ ឯវំ វិសភាគសភាគធម្មានំ អារដ្ឋនវសេន
និទ្ទាវតានិ ច បុរិមកានិ ទ្វេសច្ចានិ ច, សមថោ ច វិបស្សនា ច ឥមេ ទ្វេ ធម្មា
មគ្គោ ច មគ្គសច្ចញ្ច, វដ្ឋនិរោធិ វដ្ឋនិរោធិសច្ចញ្ច និព្វានន្តិ ចត្តាវិ សច្ចានិ
និទ្ទាវតានិ។

“វិរិយបដិបក្ខក្ខតស្ស បមាធាធិធម្មស្ស វសេន វា សភាគក្ខតស្ស
បមាធាធិធម្មស្ស វសេន វា អារដ្ឋេត្វា ចតុន្នំ សច្ចានំ និទ្ទាវតត្ថុភារោ អម្ពេហិ
កេន សទ្ធិហិតញ្ចេ” តិ វុត្តត្ថា “តេនាហា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តេន តថា
និទ្ទាវតត្ថុភារេន ភគវា “អារម្មថ និក្ខមថា” តិ អាទិ គាថាវចនំ អាហ, តេន
“អារម្មថ និក្ខមថា” តិ អាទិ គាថាវចនេន តថា ចតុន្នំ សច្ចានំ និទ្ទាវតត្ថុភារោ
តុម្ពេហិ សទ្ធិហិតញ្ចេតិ វុត្តំ ហោតិ។

“អារម្ភថ និក្ខមថា’តិអាទិនា វោទានបក្ខំយេវ និក្ខិបិត្វា តស្សេវ
វោទានបក្ខស្សវិសភាគធម្មសភាគធម្មវសេនេវ អារវ្កេត្វា ចតុសច្ចនិទ្ធារណំ
កាតព្វ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា សំកិលេសបក្ខម្បំ និក្ខិបិត្វា តស្សេវ សំកិលេសស្ស
វិសភាគធម្មសភាគធម្មវសេនេវ អារវ្កេត្វា ចតុសច្ចនិទ្ធារណំ ទស្សេន្តោ
“យថាបិ មូលេ”តិអាទិតាថាវចនមាហា។ អដ្ឋកថាយំ បន -

“ឯវំ វោទានបក្ខំ និក្ខិបិត្វា តស្សវិសភាគធម្មវសេន,
សភាគធម្មវសេន ច អារវ្កេត្តំ ទស្សេត្វា ឥទានិ សំកិលេសបក្ខំ និក្ខិបិត្វា
តស្សវិសភាគធម្មវសេន, សភាគធម្មវសេន ច អារវ្កេត្តំ ទស្សេត្តំ
‘យថាបិ មូលេ’តិ កាថមាហា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣០) -

វុត្តំ។ កាថាត្ថោបិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តោ។ តថាបិ យតិចោតានំ អត្ថាយ
អដ្ឋកថានុសារេនេវ កថយិស្សម។

សមូហោ វុត្តោ មូលតិ បតិជ្ជាតិ ឯតេន អវយវេន ភូមិភាគេ ឋិតេនាតិ
មូលំ, កី តំ? ភូមិភាគេ ឋិតោ មូលសម្ពាតោ វុត្តាវយវោ, តស្មី មូលេ។ នត្តិ
ឧបទ្ចវោ ជវសុនេនាទិអន្តរាយោ អស្ស មូលស្សាតិ អនុបទ្ចវោ។ ទន្ទេតិ
ឧបទ្ចវាភាវេន សភាវតោ ជិវេ សតិ។ ជិន្និយតីតិ ជិន្នោ, កោ សោ? ភូមិយំ
បតិជ្ជិតមូលសហិតោ វុត្តាវយវោ, ន ជិន្និត្វា គហិតោ វុត្តាវយវោ។ វុហតិ
វុត្តតីតិ វុត្តោ។ សោ ច ភូមិយំ បតិជ្ជិតមូលសហិតោ វុត្តាវយវោ វុត្តាតិ វុត្តោ
យថា “សមុទ្ពោ ទិដ្ឋោ”តិ។ បុនវេវ វុហតីតិ បុន អត្តុប្បាទនំ សន្ធាយ វុត្តំ។
តណ្ហានុសយេតិ អត្តភាវសម្ពាតស្ស វុត្តស្ស មូលេ។ អនុហតេតិ
អរហត្តមគ្គញ្ញាលោន អនុបច្ឆិន្នេសតិ ឥទំ អត្តភាវសម្ពាតំ ទុក្ខំ ទុក្ខហេតុ
បុនប្បុនំ អញ្ចោច្ឆិន្នំ និព្ពត្តតិ ន និរុជ្ឈតិយេវាតិ កាថាត្ថោ។

“ឥធន កាថាយំ យោ តណ្ហានុសយោ អនុបាតការេន ទុក្ខស្ស និព្វត្តនស្ស
មូលន្តិ វុត្តោ, អយំ តណ្ហានុសយោ កតមស្ស តណ្ហាយ អនុសយោ” តិ បុច្ឆតិ,
“តណ្ហាយ កាមតណ្ហាទិវសេន ពហុវិធគ្គា ភវតណ្ហាយ អនុសយោ” តិ
វិស្សន្នេតិ ភវស្សនតណ្ហាការតោ។ យោ អនុសយោ ឯតស្ស
ភវតណ្ហាសង្ខាតស្ស ធម្មស្ស បច្ចយោ ហោតិ, អយំ អនុសយោ អវិជ្ជានុសយោ
ហោតិ។ “អនុសយោ ពហុវិធនា, កស្មា អវិជ្ជានុសយោតិ សទ្ធិហិតតោ” តិ
វត្តព្ពត្តា “អវិជ្ជាបច្ចយា ហិ ភវតណ្ហា” តិ វុត្តំ។ អវិជ្ជាយ ភវតណ្ហាយ
បច្ចយត្តា អវិជ្ជានុសយោ សទ្ធិហិតតោ។ អវិជ្ជាយ ហិ ភវេសុ អាទិនវស្ស
អនស្សនវសេន ភវស្សនតណ្ហា ភវតីតិ។ ឥមេ ទ្វេ កិលេសាតិអាទិម្ហិ ហេជ្ជា
វុត្តនយានុសារេន ចត្តាវិ សទ្ធានិ និទ្ធាវេត្វាវិសភាគសភាគធម្មាវដ្តនំ
វិញ្ញាតត្ថំ, សមថវិបស្សនា បន មគ្គសម្មយុត្តាវ គហោតព្វា។

“សព្ពចាបស្ស” តិអាទិកស្ស អនុសន្សត្ថោ អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣០)
វុត្តោ។ សព្ពចាបស្សតិ កម្មបថការប្បត្តាបត្តស្ស និវរសេសស្ស
អកុសលស្ស។ អករណាន្តិ សបរសន្តានេសុ អនុប្បាទនំ។ កុសលស្សតិ
កម្មបថការប្បត្តាបត្តស្ស តេភូមកកុសលស្ស ចេវ លោកុត្តរកុសលស្ស ច។
ឧបសម្បទាតិ សន្តានេ ឧប្បាទនវសេន សម្បទា។ សស្ស អត្ថនោ ចិត្តន្តិ សចិត្តំ,
សចិត្តស្ស បរិយោទាបនំ វោទានំ អរហត្តជលុប្បត្តិយាតិ
សចិត្តបរិយោទាបនំ។ អរហត្តមគ្គប្បាទោ បន “កុសលស្ស ឧបសម្បទា” តិ
បទេន គហិតោ។ ឯតំ អករណាទិត្តយធិបនំ ពុទ្ធានំ សម្មាសម្ពុទ្ធានំ សាសនំ
ឡិវាទោតិ កាថាត្ថោ។

កាថាយំ យស្ស ចាបស្ស អករណំ វុត្តំ, តំ ចាបំ ទុច្ឆរិតកម្មបថវសេន
វិភជិតំ “សព្ពចាបំ នាមា” តិអាទិ វុត្តំ។ ទោសសមុជ្ជានន្តិ យេភុយ្យវសេន វុត្តំ,

លោកសមុជ្ជានម្បី ភវតិ។ លោកសមុជ្ជានន្តិបិ យេកុយ្យវសេន វុត្តំ,
នោសសមុជ្ជានម្បី ភវតិ។ មោហសមុជ្ជានម្បី តថេវ វុត្តំ។
លោកសមុជ្ជាននោសសមុជ្ជានម្បី សម្ភវតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ សព្វចាចោ
ទុច្ឆរិតកម្មបថប្បភេទេន វិភត្តោ, “ឯត្ថកេនេវ វិភជិតញោ, ឧទាហុ អញ្ញេន
វិភជិតញោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា អញ្ញេន អកុសលមូលអគតិគមនភេទេនបិ វិភជិតុ
“យា អភិជ្ឈា” តិ អាទិ វុត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ បន “ឯវំ
ទុច្ឆរិតអកុសលកម្មបថកម្មវិភាគេន ‘សព្វចាប’ ន្តិ ឯត្ថ វុត្តចាបំ វិភជិត្វា
ឥនានិស្ស អកុសលមូលវសេន អគតិគមនវិភាគម្បី ទស្សេតុ
‘អកុសលមូល’ ន្តិ អាទិ វុត្តំ” ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣០) អនុសន្សត្ថោ វុត្តោ។
មោហវសេន សភាវំ អជានន្តស្ស ភយសម្ភវតោ យំ ភយា ច មោហា ច អគតិ
គច្ឆតិ, ឥទំ មោហសមុជ្ជានន្តិ វុត្តំ។

សព្វចាចោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “កតមំ សព្វចាបស្ស
អករណា” ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តត្ថ លោភោ អសុភាយា” តិ អាទិ វុត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ បន

-

“ឯត្ថាវតា ‘សព្វចាបស្ស អករណា’ ន្តិ ឯត្ថ ចាបំ ទស្សេត្វា ឥនានិ
តស្ស អករណំ ទស្សេត្តោ ‘លោភោ... ថេ... បញ្ញាយា’ តិ តីហិ
កុសលមូលេហិ តិ ល្គំ អកុសលមូលានំ បហានវសេន សព្វចាបស្ស
អករណំ អនុប្បាទនមាហា” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣០) -

វុត្តំ។ សុភាធិមុត្តវសេន បវត្តោ លោភោ អសុភាយ អសុភភាវនាយ
តថាបវត្តេន អលោភេន តទដ្ឋវិក្ខម្ពនប្បហានេន បហិយតិ, សត្តេសុ
កុដ្ឋនទុស្សនវសេន បវត្តោ នោសោ មេត្តាយ មេត្តាភាវនាយ តថាបវត្តេន
អនោសេន ច តទដ្ឋវិក្ខម្ពនប្បហានេន បហិយតិ, សត្តេសុ ចេវ សដ្ឋាវេសុ ច

មុយ្តនវសេន បវត្តោ មោហោ បញ្ញាយ វិចារណាបញ្ញាយ ច
ការវនាមគ្គបញ្ញាយ ច តទន្តិវិក្ខម្ពនសមុទ្រេធិប្បហានេន បហ័យតិ។

“យទិ តីហិ កុសលមូលេហេវ អកុសលមូលានិ បហ័យន្តិ, វេរំ សតិ
ឧបេក្ខាករុណាមុទិតា និរត្តកា ភវេយ្យ” ត្តិ វត្តពុត្តា “តថា លោកោ
ឧបេក្ខាយា” តិ អាទិ វុត្តំ។ ឧបេក្ខាយា តិ “សព្ពេ សត្តា កម្មស្សកា” តិ អាទិនា
ភាវិតាយ ឧបេក្ខាយ។ មុទិតា អរតី វ្យុបសមេត្វា អរតិយា មូលភូតំ មោហាម្បិ
បជហតីតិ មនសិ កត្វា “មោហោ មុទិតាយ បហានំ អព្ពត្តំ គប្បតី” តិ វុត្តំ។
“អកុសលមូលានំ កុសលមូលានីហិ បហាតព្ពត្តំ កេន អម្ពេហិ សទ្ធិហិតព្ព” ត្តិ
វត្តពុត្តា “តេនាហា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តេន តថា បហាតព្ពត្តេន ភគវា
“សព្ពចាបស្ស អករណា” ត្តិ វេនំ អាហា, តេន “សព្ពចាបស្ស អករណា” ត្តិ
វេនេន តថា បហាតព្ពត្តំ តុម្ពេហិ សទ្ធិហិតព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

៣១. “ឯត្តាវតា ច សព្ពចាចោ វិភត្តោ, តស្ស អករណញ្ចា វិភត្តំ សិយា, វេរំ
សតិ អជ្ជមិច្ឆត្តានំ អករណំ អនិវាវិតំ សិយា” តិ វត្តពុត្តា “សព្ពចាបំ នាម អជ្ជ
មិច្ឆត្តានី” តិ អាទិ វុត្តំ។ មិច្ឆាសតីតិ អនិច្ចាធិសុ “និច្ច” ត្តិ
អនុស្សរណចិន្តនាធិវសេន បវត្តអកុសលប្បវត្តិ។

សព្ពចាបស្ស អករណំ ពហុធា អាចរិយេន វិភត្តំ, អម្ពេហិ ច វិញ្ញាតំ, “កេជំ
កុសលស្ស សម្បទា វិភជិតញ្ញា វិញ្ញាតញ្ញា” តិ វត្តពុត្តា កុសលស្ស សម្បទំ
វិភជិត្វា ធស្សេន្តោ “អជ្ជសុ មិច្ឆត្តេសុ បហ័នេសូ” តិ អាទិមាហា។ អជ្ជ សម្មត្តានីតិ
សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្គីប្បោ សម្មាវាចា សម្មាកម្មត្តោ សម្មាអាជីវោ សម្មាវាយាមោ
សម្មាសតិ សម្មាសមាធិតិ អជ្ជសម្មត្តានិ វិសភាគបរិវត្តនធម្មវសេន
សម្បជ្ជន្តិ។ អតីតស្សាតិ អតីតេន សម្មាសម្ពុទ្ធន ទេសិតស្ស។ វិបស្សនោ ហិ
ភគវតោ អយំ ចាតិមោក្ខុទ្ធសកាថា។ ចិត្តេ បរិយោទាបិតេតិ ចិត្តបដិពន្ធា

បញ្ចក្ខន្ធជាបិ បរិយោធាបិតា ភវន្តិ។ “ចិត្តបរិយោធាបិតេន បញ្ចន្តំ ខន្ធនំ
បរិយោធាបិតភារោ កថំ អម្ពេហិ សទ្ធិហិតញោ” តិ វត្ថុពុត្តា “ឯវញ្ញ” តិ អាទិ
វុត្តំ។ ឯវំ វុត្តប្បការេន ភគវា យំ “ចេតោវិសុទ្ធតំ ភិក្ខុវេ តថាគតេ ព្រហ្មចរិយំ
វុស្សតី” តិ វចនំ អាហា, តេន “ចេតោ... បេ... វុស្សតី” តិ វចនេន តុម្ពេហិ
សទ្ធិហិតញោ តិ វុត្តំ ហោតិ។ “បរិយោធាបនា កតិវិធា ភវន្តិ” តិ វត្ថុពុត្តា “ធុរិធា
ហិ” តិ អាទិ វុត្តំ។ សមចរិបស្សនាយ ជីវរណាប្បហានញោ អរិយមគ្គការវនាយ
អនុសយសមុគ្គាតោ ចាតិ បរិយោធាបនស្ស ធុរិធាត្ថា បញ្ចក្ខន្ធជា
បរិយោធាបិតា ភវន្តិ តិ អត្ថោ។ បហិននីវរណានុសយា ហិ បុគ្គលា
បសាទនីយវណ្ណា ហោតិ។

“បរិយោធាបនស្ស កិត្តិកា ភូមិយោ” តិ បុច្ឆិតពុត្តា “ទ្វេ
បរិយោធាបនភូមិយោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ “សព្ពចាបស្ស អករណា’ន្តិ អាទិ ភាថាយ
ទេសិតេសុ ធម្មេសុ កតមំ ទុក្ខសច្ចំ, កតមំ សមុទយសច្ចំ, កតមំ មគ្គសច្ចំ,
កតមំ និរោធសច្ចំ” តិ បុច្ឆិតពុត្តា “តត្ថ យំ បដិវេជេនា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថា តិ
ភាថាយ ទេសិតេសុ ធម្មេសុ យំ ខន្ធបញ្ចកំ បដិវេជេន បរិញ្ញាភិសមយេន
បរិយោធាបេតិ, ឥទំ ខន្ធបញ្ចកំ ទុក្ខំ ទុក្ខសច្ចំ ភវេ។ យតោ
តណ្ហាសំកិលេសតោ ខន្ធបញ្ចកំ បរិយោធាបេតិ, អយំ តណ្ហាសំកិលេសោ
សមុទយោ សមុទយសច្ចំ។ យេន អរិយមគ្គដ្ឋេន បរិយោធាបេតិ, អយំ
អរិយមគ្គោ មគ្គសច្ចំ។ យំ អសម្ពុតធាតុំ អធិគតេន បុគ្គលេន បរិយោធាបិតំ,
អយំ អសម្ពុតធាតុធម្មោ និរោធា និរោធសច្ចំ ភវេ។ ឥមា និ ចត្តាវិ សច្ចានិ
ភាថាយ ទេសិតធម្មានំ សភាគវិសភាគធម្មាវដ្ឋេនវសេន និធាវិតានិ។
“តេនាហា” តិ អាទិ កស្ស អត្ថោ ហោជ្ជា វុត្តនយេន វេទិតញោ។

“សព្វថាបស្ស អករណ”ន្តិអាទិតាថាយ ទេសិតានំ ធម្មានំ
សភាគវិសភាគធម្មាវដ្ឋនវសេន ចត្តាវិ សច្ចានិ អាចរិយេន និទ្ធាវិតានិ, អម្ពេហិ
ច វិញ្ញាតានិ។

“ធម្មោ ហវេ រក្ខតិ ធម្មចារី, ធនំ មហន្តំយថ វស្សកាលេ;
ឯសានិសំសោ ធម្មេ សុចិណ្ណោ, ន ទុគ្គតិ កច្ចតិ ធម្មចារី”តិ -

តាថាយ ទេសិតានំ ធម្មានំ វិសភាគសភាគធម្មានំ អាវដ្ឋនវសេន កថំ ចត្តាវិ
សច្ចានិ និទ្ធាវិតានី”តិ វត្តព្ពត្តា “ធម្មោ ហវេ”តិអាទិមាហ។ តាយ តាថាយ
ទេសិតេ ធម្មេ វិភជិត្វា ទស្សន្តោ “ធម្មោ នាមា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ ធម្មោ
នាមាតិ បុញ្ញធម្មោ នាម។ ឥន្ទ្រិយសំវរោតិ មនច្ឆន្ទ្រិយសំវរសីលាទិកោ
សញ្ញោ សំវរោ។ តេន វុត្តំ - “ឥន្ទ្រិយសំវរសីលេន ចេត្ត សព្វម្បិ សីលំ គហិតន្តិ
ទដ្ឋព្ភ”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣០)។ ចត្តារោ អថាយា ទុក្ខជកម្មការីនំ គតិភូតត្តា
ទុក្ខតិ។ សព្វា ឧបបត្តិយោ បន ទុក្ខទុក្ខសម្ពាវទុក្ខវិបរិណាមទុក្ខសមម្ពីនំ
គតិភូតត្តា ទុក្ខតិ នាម។

“តស្មី ធុរិយេ ធម្មេ ឥន្ទ្រិយសំវរធម្មោ កត្ត ឋិតោ, កថំ សុចិណ្ណោ, កុតោ
រក្ខតិ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ យា សំវរសីលេ”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តស្មី ធុរិយេ
ធម្មេ។ សំវរសីលេ ឋិតោ យា អខណ្ឌាការីតា ហោតិ, អយំ អខណ្ឌាវសេន
កាតញ្ញោ សំវរសីលេ ឋិតោ សុដ្ឋ អាចិណ្ណាបរិចិណ្ណោ បុញ្ញធម្មោ ចត្វហិ
អថាយេហិ អត្តនោ អាធារំ អត្តានំ រក្ខន្តំ បុគ្គលំ ឯកន្តិកភាវេន រក្ខតិ,
អនេកន្តិកភាវេន បន រក្ខិតមត្តោ បុញ្ញធម្មាបិ រក្ខតិ តិ អត្តោ គហិតញ្ញោ។
អថាយេហិតិ ច បធានវសេន វុត្តំ, រោគាទិអន្តរាយតោបិ រក្ខតិ។
រោគាទិអន្តរាយោ វា អយតោ អបគតត្តា អថាយត្តោគរោតិ ទដ្ឋព្ភោ។

“តថា រក្ខតីតិ កេន អម្ពេហិ សទ្ធិហិតព្រោ” តិ វុត្តព្ពត្តា “ឯវំ ភគវា” តិ អាទិ
វុត្តំ។ ឯវំ វុត្តប្បការេន លក្ខណបការេន ស្សនំ ភគវា “ទ្វេមា, ភិក្ខុវេ, សីលវេ តោ
គតិយោ ទេវា ច មនុស្សា ចា” តិ យំ វចនំ អាហា, តេន “ទ្វេមា... បេ... មនុស្សា
ចា” តិ វចនេន តុម្ពេហិ សទ្ធិហិតព្រោ តិ វុត្តំ ហោតិ។ “សំវរសីលេ បិតស្ស
អខណ្ឌាកាតព្វស្ស សុចិណ្ឌាស្ស បុញ្ញធម្មស្ស អចាយេហិ រក្ខតោ
ឯកន្តិកភារោ កេន សុត្តន ទីបេតព្រោ” តិ វុត្តព្ពត្តា “ឯវំ ព្រា ឆាឡឆ្ងាយ” តិ អាទិ
វុត្តំ។ តត្ថ ឯវំ ព្រា តិ ឥមីនា ឥនាទិ វុច្ឆមានេន បការេន បិ វុត្តប្បការោ អត្តោ
វេទិតព្រោ។ ឆាឡឆ្ងាយ តិ ឆាឡឆ្ងាយ មកេ និគមេ និសិដ្ឋោ អសិពន្ធកនាមស្ស
បុត្តោ តាមណី តាមជេដ្ឋកោ ភគវន្តំ ឯវំ វុច្ឆមានំ “ព្រា ហ្មណា,
ភន្នេ” តិ អាទិ វចនំ អវោច។

ព្រាហ្មណាតិ ពាហិរកា ព្រាហ្មណា។ ភន្តេតិ ភគវន្តំ តាមណិ អាលបតិ។
បច្ឆាភូមកាតិ បច្ឆិមទិសាយ និសិន្នកា។ ឧយ្យាបេន្តិតិ មនុស្សលោកតោ ឧទ្ធុ
នេវលោកំ យាបេន្តិ ចាបេន្តិ។

ឥតស្បែកឥត ឥតលោកអស់រូប ភវេយ្យ។ បុរិសោ ចាណាតិចាតិ...ខេ....
មិន្នាទិដ្ឋិកោ អស់រូប ភវេយ្យាតិ យោជនា។ សេសំ ចាឡិតោ ចេវ វុត្តានុសារេន ច
ព្រាយ្យ។

៣២. “វិសភាគធម្មសភាគធម្មាវដ្ឋនវស្រេន បតុន្នំ សច្ចានំ និទ្ទាវិតកាលោ
កេន អម្ពេហិ សទ្ធិហិតញោ” តិ វត្ថុត្ថត្ថា “តេនាហ មហាកថានោ ឯកម្ហិ
បទដ្ឋានេ” តិ វត្ថុ។

“ឯត្រាវតា ច អារដ្ឋោ ហារោ បរិបុណ្ណោ, អញ្ញោ និយុត្តោ នតី” តិ វត្ថុពុត្តា
 “និយុត្តោ អារដ្ឋោ ហារោ” តិ វត្ថុ។ យស្សំ យស្សំ ចាឡិយំ យោ យោ អារដ្ឋោ

ហារោយថាលាភវសេន យោជិតោ, តស្សំ តស្សំ ចាឡិយំ សោ សោ អារដ្ឋោ
ហារោ តថា និទ្ធាវេទ្វា យុត្តោ យោជិតោតិ អត្ថោ ធន្ទព្ពោ។

ឥតិ អារដ្ឋហារវិកង្កេសត្តិពលានុចារ វចិតា

វិការវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាជីកានុសារេនេវ គម្ពីរត្ថោវិត្តារតោវិកជិត្វា
គហេតព្ពោតិ។

៨. វិកត្តិហារវិកង្កេសត្តិការវនា

៣៣. យេន យេន សំវណ្ណានាវិសេសភូតេន អារដ្ឋហារវិកង្កេន អារដ្ឋេតព្ពា
បទដ្ឋានាធយោវិកត្តា, សោ សំវណ្ណានាវិសេសភូតោ អារដ្ឋហារវិកង្កោ
បរិបុណ្ណោ, “តត្ថ កតមោវិកត្តិហារវិកង្កោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមោ
វិកត្តិហារោ”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ
ទេសនាហារាជីសុ កតមោ សំវណ្ណានាវិសេសោវិកត្តិហារោវិកត្តិហារវិកង្កោ
នាមាតិ បុច្ឆតិ។ “ធម្មញ្ញោ បទដ្ឋានំភូមិញ្ញោ”តិអាទិនិទ្ទេសស្ស ឥទានិ មយា
វុច្ឆមាធនោ “ទ្វេ សុត្តានិ”តិអាទិកោវិត្តារភូតោ សំវណ្ណានាវិសេសោវិកត្តិហារោ
វិកត្តិហារវិកង្កោ នាមាតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

“យេសុ សុត្តេសុ វុត្តា ធម្មបទដ្ឋានភូមិយោ ឥមិនាវិកត្តិហារេនវិកត្តា,
តានិ សុត្តានិ កិត្តកានិ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តានិ សុត្តានិ បឋមំ ធស្សេតុ “ទ្វេ
សុត្តានិ វាសនាកាគិយញ្ញោ និព្វេជាកាគិយញ្ញោ”តិ វុត្ថំ។ តត្ថ វាសនាកាគិយន្តិ
បុញ្ញការវនា វាសនា នាម, វាសនាយ ភាគោ កោដ្ឋាសោ វាសនាកាគោ,
វាសនាកាគេ វាចកភាវេន និយុត្តំ សុត្តន្តិ វាសនាកាគិយំ, កតមំ តំ? យស្មី

សុត្ត តិណ្ឌ បុញ្ញកិរិយវត្ថុនិ ភគវតា ទេសិតានិ, តំ សុត្តំ វាសនាភាគិយំ។
និព្វេជភាគិយន្តិ លោកក្ខន្ធានិ និព្វិជ្ឈនំ បទាលនំ និព្វេជានិ, និព្វេជស្ស ភាគោ
កោដ្ឋាសោ និព្វេជភាគោ, និព្វេជភាគោ វាចកភាវេន និយុត្តំ សុត្តន្តិ
និព្វេជភាគិយំ, កតមំ តំ? យស្មី សុត្ត សេក្ខាសេក្ខធម្មា ភគវតា ទេសិតា, តំ
សុត្តំ និព្វេជភាគិយំ។

“តេសំ សុត្តានំ បដិគ្គាហកា បុគ្គលា យាហិ បដិបទាហិ សម្មជ្ជន្តិ, តា
បដិបទា កិត្តិកា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ទ្វេ បដិបទា” តិ អាទិ វុត្តំ។
ធានសីលភាវនាមយបុញ្ញភាគេ ភវា បដិបទាតិ បុញ្ញភាគិយា។ ផលភាគេ
ភវា បដិបទាតិ ផលភាគិយា។ “យេសុ សីលេសុ បិតា បដិគ្គាហកា បដិបជ្ជន្តិ,
តានិ សីលានិ កិត្តកានី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ទ្វេ សីលានី” តិ អាទិ វុត្តំ។ សំវេតិ ឯតេន
សំវេនាតិ សំវេរោ, សោ សំវេរោ ចាតិមោក្ខសំវេរោ, សតិសំវេរោ, ញាណសំវេរោ,
ឧត្តិសំវេរោ, វីរិយសំវេរោតិ បញ្ចវិដោ។ សញ្ញេបិ ចាបសំវេរណតោ សំវេរោ,
លោកិយលោកុត្តរសម្មត្តិដ្ឋានត្តា សីលំ នាម។ បដហតិ ឯតេន បហាតព្ពេតិ
បហានំ, បដហានំ វា បហានំ, តព្វា បហានំ តទង្គប្បហានំ, វិក្ខម្ពនប្បហានំ,
សមុច្ឆេទប្បហានំ, បដិបស្សន្តិប្បហានំ, និស្សរណប្បហានន្តិ បញ្ចវិដំ។ តត្ថ
និស្សរណប្បហានំ វដ្ឋេត្វា ចតុត្ថិដំ បហានំ វុត្តនយេន សីលំ នាម។

“តេសុ សុត្តានីសុ ភគវា កតមំ សុត្តំ កតមាយ បដិបទាយ ទេសយតិ,
កតវស្មី សីលេ បិតា បុគ្គលោ កតមេន សីលេន ព្រហ្មចារី ភវតី” តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា តថា វិភជិត្វា ទស្សេតុំ “តត្ថ ភគវា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តេសុ
វាសនាភាគិយានីសុ សុត្តេសុ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ តត្ថ តាសុ
បុញ្ញភាគិយានិបដិបទាសុ បុញ្ញភាគិយាយ បដិបទាយ ភគវា យស្ស
បុគ្គលស្ស ទេសយតិ, សោ វាសនាភាគិយសុត្តបដិគ្គាហកោ បុគ្គលោ តត្ថ

សំរេសីលាធិសុ សំរេសីលេ ឋិតោ ហុត្វា តេន សំរេសីលសម្ព័ន្ធាតេន
ព្រហ្មចរិយេន សេដ្ឋចរិយេន ព្រហ្មចារី សេដ្ឋាចារប្បរកោ ភវតី។ តត្ថ តេសុ
វាសនាកាគិយាធិសុ សុត្ថេសុ និព្វេជកាគិយំ សុត្ថំ តត្ថ តាសុ
បុញ្ញកាគិយាធិបដិបទាសុ ជលកាគិយាយ បដិបទាយ យស្ស បុគ្គលស្ស
ភគវា ទេសយតិ, សោ និព្វេជកាគិយសុត្ថបដិក្កាហរកោ បុគ្គលោ តត្ថ
សំរេសីលាធិសុ បហានសីលេ សមុច្ឆេទប្បស្សន្ធិប្បហានវសេន ឋិតោ ហុត្វា
តេន បហានសីលសម្ព័ន្ធាតេន វិសេសភូតេន មគ្គសម្ព័ន្ធាតេន ព្រហ្មចរិយេន
ព្រហ្មចារី ភវតីតិ យោជនា កាតញ្ញា។

“វាសនាកាគិយសុត្តាធិសុ កតមំ វាសនាកាគិយំ សុត្ថំ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
“តត្ថ កតម”ន្តិអាធិ វុត្ថំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ វាសនាកាគិយសុត្តាធិសុ។
ធានកថាតិ សប្បវិសធានធានជលអសប្បវិសធានធានជលកថា។
សីលកថាតិ បញ្ចសីលាធិសីលជលកថា។ សគ្គកថាតិ សគ្គសម្បត្តិសុខកថា
ចេវ សគ្គេ និព្វត្តាបកបុញ្ញកថា ច។ អាធិនវោតិ អាធិនវទស្សកោ សុត្តន្តោ។
អាធិសំសោតិ អាធិសំសទស្សកោ សុត្តន្តោ។ វាសនាកាគិយំ សុត្ថំ នាមាតិ
យោជនា។

“តត្ថ កតម”ន្តិអាធិសុ អនុសន្យត្ថោ វុត្ថនយោវ។ យា ទេសនា
ចតុសច្ចប្បកាសនា, សា ទេសនា និព្វេជកាគិយំ សុត្ថំ នាមាតិ យោជនា។
ឯវញ្ច សតិ វាសនាកាគិយសុត្តស្សបិ និព្វេជកាគិយសុត្តភារោ អាបន្នេយ្យ
ចតុសច្ចប្បកាសនតោតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា “វាសនាកាគិយេ សុត្ថេ”តិអាធិ
វុត្ថំ។ វាសនាកាគិយេ សុត្ថេ បដាននា វុដ្ឋានកាមិនិបស្សនា
អរិយមគ្គបទដ្ឋានភូតា បញ្ញា នត្ថិ, មគ្គោ អរិយមគ្គោ នត្ថិ, ជលំ អរិយជលំ
នត្ថិ។ និព្វេជកាគិយេ សុត្ថេ បន បដាននាទយោ អត្ថិ, វាសនាកាគិយេ សុត្ថេ

នត្តិ។ “បដាននា” តិអាទិនា បតុសច្ចប្បកាសនា ទានកថាទិកា និព្វេជភាគិយេ
សុត្តេ អន្តោគធា, ឥតរំយេវ វាសនាភាគិយសុត្តន្តិ នាមាតិ ទស្សេតិ។ យេសុ
សុត្តេសុ វុត្តា ធម្មបទដ្ឋានភូមិយោវិភត្តា, តានិ សុត្តានិ ទ្វេយេវ ន ហោន្តិ,
កស្មា “ទ្វេយេវ សុត្តានិ និទ្ទាវតានី” តិ បេ វទេយ្យំ? អសម្ពុតោ សុត្តេ វុត្តានំ
ធម្មបទដ្ឋានភូមិនំ វិភជិតញ្ញានំ សុវិញ្ញាយ្យត្តា។ “យទិ វរំ
សំកិលេសភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្តានិបិ និទ្ទាវតានិ អសម្ពុតោ” តិ បេ
វទេយ្យំ? នោ និទ្ទាវតានិ, វាសនាភាគិយសុត្តេ និទ្ទាវតេ
សំកិលេសភាគិយសុត្តម្បិ និទ្ទាវតំ, សំកិលេសធម្មតោ និស្សជ្ជធម្មានំយេវ
វាសនាភាគិយធម្មតោ និព្វេជភាគិយសុត្តេ ប និទ្ទាវតេ អសេក្ខភាគិយសុត្តម្បិ
និទ្ទាវតំ អនញ្ញត្តា។

“យេសុ សុត្តេសុ វុត្តា ធម្មបទដ្ឋានភូមិយោវិភត្តិហារេន វិភត្តា, តានិ
សុត្តានិ កតមេន ជលេន យោជយិតញ្ញានី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឥមាទិ បត្តាវ
សុត្តានី” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឥមាទិ បត្តាវ សុត្តានីតិ យថានិទ្ទាវតានិ
វាសនាភាគិយនិព្វេជភាគិយសុត្តានិ បេវ តំនិទ្ទាវណោ និទ្ទាវតានិ
សំកិលេសភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្តានិ ចាតិ បត្តាវ សុត្តានិ ឥមេសំយេវ
បតុន្នំ សុត្តានំ ទេសនាយ នយេន នីតេន ជលេន សព្ពតោ សព្ពភាគេន
សំវេសីលប្បហានសីលេន ព្រាហ្មចរិយេន យោជយិតញ្ញានី។ យោជេន្តេន ប
សព្ពតោ សព្ពភាគេន ប បទាទិវិបយេន ហារេន សំវេសីលាទិកំ ជលំ វិចិនិត្វា
យុត្តិហារេន យុត្តំ ជលំ គវេសិត្វា “ឥទំ ជលំ ឥមស្ស បុគ្គលស្ស ជលំ, ឥទំ ជលំ
ឥមស្ស សុត្តស្ស ជល” ត្ថិ សុត្តានិ វិសុំ វិសុំ ជលេន យោជយិតញ្ញានីតិ អត្ថោ
គហោតញ្ញោ។

“កិត្តកេន ជលេន ព្រហ្មចរិយេន យោជេតញ្ចនី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “យាវតិកា ញ្ញាណស្ស ភូមិ” តិ វុត្ថំ។ ភគវតា ទេសិតេន វាសនាភាគិយសុត្តន សិទ្ធា យាវតិកា បុញ្ញភាគិយា បដិបទានយោ វិភជនញ្ញាណស្ស ភូមិ អារម្មណា ភវិតុមរហន្តិ, តាវតិកាហិ ភូមិហិ វាសនាភាគិយសុត្តំ យោជយិតព្ពំ។ និព្វេជភាគិយសុត្តន សិទ្ធា យាវតិកា ជលភាគិយា បដិបទានយោ វិភជនញ្ញាណស្ស ភូមិ អារម្មណា ភវិតុមរហន្តិ, តាវតិកាហិ ភូមិហិ និព្វេជភាគិយសុត្តំ យោជេតព្ពំ។ ឥតរទ្ធយម្បិ សុត្តំ យថាសម្ពុរំ យោជេតព្ពំ។ ឯតេន ញ្ញាណស្ស ភូមិនំ សុត្តត្ថានំ ពហុវិធានំ ទស្សេតិ។

៣៤. វាសនាភាគិយសុត្តានិសុ វុត្តា ធម្មា
វាសនាភាគិយនិព្វេជភាគិយភាវេហិ អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតា,
“កមំ សំកិលេសភាគិយអសេក្ខភាគិយភាវេហិ
អសាធារណាសាធារណភាវេហិ វិភជិតញ្ច” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមេ ធម្មា
សាធារណា” តិ អាទិ អារទ្ធី។ អដ្ឋកថាយ បន -

“ឯវំ វាសនាភាគិយនិព្វេជភាគិយភាវេហិ ធម្មេ ឯកទេសេន វិភជិត្វា
ឥទានិ តេសំ កិលេសភាគិយអសេក្ខភាគិយភាវេហិ
សាធារណាសាធារណភាវេហិ វិភជិតុំ ‘តត្ថ កតមេ ធម្មា
សាធារណា’ តិ អាទិ អារទ្ធី” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣៤) -

វុត្ថំ។ តត្ថ តត្ថាតិ យេ ធម្មា សុត្ត វុត្តា វិភត្តិហារេន វិភជិតញ្ច, តេសុ ធម្មេសុ
កតមេ ធម្មា សាធារណា តិ បុច្ឆតិ, ទ្វេ ធម្មា សាធារណា តិ វិស្សន្នេតិ។ តេ ទ្វេ
ធម្មេ សរូបតោ ទស្សេតុំ “នាមសាធារណា, វត្ថុសាធារណា ចា” តិ វុត្ថំ។ តត្ថ
នាមសាធារណា តិ នាមេន នាមបញ្ញត្តិយា សាធារណា សមាធា, “កុសលា” តិ
នាមេន ឯកវិសតិ ចិត្តប្បាទា សមាធា, “អកុសលា” ត្យាទិនាមេន ទ្វាទស

ចិត្តប្បាទា សមាធា, កុសលាទិធាមបញ្ញត្តិវេទនេន វេទនីយា អត្តា
កុសលាទិធាមសាធារណាតិ វុត្តា។ តេន ដីកាយំ -

“នាមំ នាមបញ្ញត្តិ, តំមុខេនេវ សន្តតោ តទត្តាវគមោ។ សន្តេន ច
សាមញ្ញរូបេនេវ តថារូបស្ស អត្តស្ស គហណំ, នវីសេសរូបេន។ តស្មា
សន្តវេទនីយា អត្តា សាធារណរូបនាមាយត្តគហណីយតាយ
នាមសាធារណា វុត្តា”តិ -

វុត្តំ។ វត្ថុសាធារណាតិ បតិជ្ជានក្ខតេន វត្ថុនា សាធារណា។ យស្មី
បតិជ្ជានក្ខតេ សន្តានេ វា ចិត្តប្បាទាទិម្ពិ វា យេ ធម្មា បវត្តន្តិ, តេ ធម្មា តេន
សន្តានេន វា វត្ថុនា តេន ចិត្តប្បាទាទិធា វា សាធារណា សមាធាតិ អត្តោ។
ឯកសន្តានេ បតិវត្តា ដុសនាទិសភាវតោ ភិដ្ឋាបិ វត្ថុសាធារណា
សមាទវត្ថុកាយេវ ភវន្តីតិ វិភត្តិហារេន វិភជិត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។

“កី នាមសាធារណាវត្ថុសាធារណាយេវ វិភជិតញ្ចា, អញ្ញំ វិភជិតញ្ចំ នត្ថី”តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “យំ វា បនា”តិ អាទិ វុត្តំ។ នាមសាធារណាវត្ថុសាធារណេហិ អញ្ញំ
យំ វា បន កិច្ចសាធារណាបច្ចយសាធារណាបដិបក្ខាទិសាធារណាម្បិ ធម្មជាតំ
ឯវំជាតិយំ សាធារណាជាតិយំ, តម្បិ សត្តំវិចយហារេន វិចិនិត្វា យុត្តិហារេន
គវេសិត្វា យុត្តំ សាធារណំ វិភត្តិហារេន វិភជិតញ្ចន្តិ អធិប្បាយោ។ “តេសុ
នាមសាធារណាទីសុ កតមេ នាមសាធារណា, កតមេ វត្ថុសាធារណា”តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “មិច្ឆត្តនិយតានំ សត្តាន”តិ អាទិ វុត្តំ។ មាតុយាតកាទីនំ ធន្នំ
មិច្ឆត្តនិយតកម្មករានំ សត្តានញ្ចា
ទុគ្គតិអហេតុកសុគតិអហេតុកទុហេតុកតិហេតុកានំ ចតុន្នំ បុប្ផដ្ឋានំ
អនិយតកម្មករានំ សត្តានញ្ចា សន្តានេ បវត្តា ទស្សនបហាតញ្ចា កិលេសា
ទស្សនបហាតញ្ចនាមសាធារណា សមាធា ភវន្តី

សក្កាយទិដ្ឋវិចិត្តិក្ខាសីលព្ពតបរាមសនវសេនភិន្នសភាវានម្បិ
 ទស្សនបហាតព្ពនាមនាតិវត្ថនតោ។ វុត្ថប្បការាវនំនិយតានិយតសត្តានំ
 ទស្សនបហាតព្ពនំ កិលេសានំ បតិដ្ឋានវត្ថុការតោ វត្ថុសាធារណា ធម៌
 សមាទវត្ថុកាតិ អត្ថោ។ បុព្វដ្ឋនស្ស ទុគ្គតិអហេតុកាទិចតុព្ពិធសត្ថស្ស,
 សោតាបន្នស្ស ធម៌សន្តានេ បវត្តា កាមរាគព្យាបាទា កិលេសា
 កាមរាគព្យាបាទនាមសាធារណា សមាទា ភវន្តិ
 សកទាតាមិមគ្គប្បហាតព្ពនាមនាតិវត្ថនតោ។ វុត្ថប្បការស្ស បុព្វដ្ឋនស្ស,
 សោតាបន្នស្ស ធម៌ កាមរាគព្យាបាទានំ បតិដ្ឋានវត្ថុការតោ វត្ថុសាធារណា
 សមាទវត្ថុកាតិ អត្ថោ ធម៌ គហេតព្ពោ។ បុព្វដ្ឋនស្ស, អនាតាមិស្ស ធម៌សន្តានេ
 បវត្តា ឧទ្ធកាភិយា សំយោជនា ឧទ្ធកាភិយនាមសាធារណា សមាទា ភវន្តិ
 រូបរាគាទិវសេនភិន្នសភាវានម្បិ ឧទ្ធកាភិយនាមនាតិវត្ថនតោ។ បុព្វដ្ឋនស្ស,
 អនាតាមិស្ស ធម៌ ឧទ្ធកាភិយានំ បតិដ្ឋានវត្ថុការតោ វត្ថុសាធារណា
 សមាទវត្ថុកាតិ អត្ថោ ធម៌ គហេតព្ពោ។ តេន វុត្ថំ ដីកាយំ -
 “ទស្សនបហាតព្ពនព្វំ យថា មិច្ឆត្តនិយតសត្តា បវត្តិដ្ឋានំ, ឯវំ
 អនិយតាបី” តិ វុត្ថំ។ សង្ខេបតោ បន សំកិលេសបក្ខេ បហានេកដ្ឋា កិលេសា
 នាមសាធារណា ហោន្តិ, សហជេកដ្ឋា កិលេសា វត្ថុសាធារណាទិ ទដ្ឋព្វា។

សំកិលេសបក្ខេ សាធារណា អាចរិយេនវិភត្តា, អម្ពេហិ ធម៌ព្រាតា, “កថំ
 វោទានបក្ខេ សាធារណាវិភត្តា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “យំ កិញ្ចិ
 អរិយសាវកោ” តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ យំ កិញ្ចិ តិ សាមញ្ញវសេន វុត្តា
 បឋមជ្ឈានសមាបត្តិអាទិកា លោកិយា សមាបត្តិយេវ គហិតា។
 អរិយសាវកោទិ អរិយស្ស ភកវតោ សាវកោ អរិយសាវកោទិ វត្ថុព្ពោ,
 ឈានលាភី ធម៌ ជលដ្ឋោ ធម៌ បុគ្គលោ, ន មគ្គដ្ឋោ។ មគ្គដ្ឋោ ហិ លោកិយំ យំ កិញ្ចិ

សមាបត្តិ ន សមាបជ្ជតិ។ សញ្ញា សា លោកិយសមាបត្តិ រូបាវចរា អរូបាវចរា
ធិត្តវិហារោ ព្រហ្មវិហារោ បឋមជ្ឈានសមាបត្តិ ឯវមាធិហិ បរិយាយេហិ
សាធារណា តំសមធិហិ វីតរាគាវីតរាគេហិ សាធារណា
លោកិយសមាបត្តិ នាមនាតិវត្ថុនតោ ច វីតរាគាវីតរាគេហិ សមាបជ្ជិតត្ថតោ
ច។ “អរិយសាវកោ ច លោកិយំ សមាបត្តិ សមាបជ្ជន្តោ ឡិដិសោ ឡិដិសោ
សមាបជ្ជតិ, ឯវំ សតិ កលំវីតរាគេហិ សាធារណាតិ សទ្ធមហិតញ្ញា” តិ វត្ថុពុត្តា
“សាធារណា ហិ ធម្មា” តិ អាធិ វុត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ បន - “កលំតេ ឡិដិសោ
គហិតា, អថ ឡិដិសោ គហិតញ្ញា, កលំ សាធារណាតិ អនុយោគំ មនសិ កត្វា
តំ វិសោធន្តោ អាហា - ‘សាធារណា ហិ ធម្មា ឯវំ អញ្ញមញ្ញ’ តិ អាធិ” តិ វុត្តំ។

តត្ថ ឯវំ វីតរាគាវីតរាគេហិ ឡិដិសោ ឡិដិសោ សមាបជ្ជិតត្ថ ធម្មា បរំ បរំ
បច្ឆា បច្ឆា បរត្តិយមានំ ធម្មជាតំ សកំ សកំ បុព្វេ បុព្វេ ជាតំ
“លោកិយសមាបត្តិ” តិ នាមំ និយតិវិសយំ អញ្ញមញ្ញំ ហុត្វា ហិ យស្មា
នាតិវត្ថុតិ, តស្មា សាធារណាតិ សទ្ធមហិតញ្ញា គហិតញ្ញាតិ អត្ថោ។ “បរំ បរំ
សមាបជ្ជន្តោ កលំ នាតិវត្ថុតិ” តិ វត្ថុពុត្តា នាតិវត្ថុនំ ចាកដំ កាតុំ
“យោមី” តិ អាធិ វុត្តំ។ យោ អរិយសាវកោ វា អវីតរាគោ វា។ ឥមេហិ
លោកិយសមាបត្តិ ធម្មេហិ សមន្នាគតោ, សោ អរិយសាវកោ វា អវីតរាគោ វា
បរំ បរំ សមាបជ្ជន្តោ ហិ តំ ធម្មំ លោកិយំ សមាបត្តិ ធម្មំ នាតិវត្ថុតិ, អញ្ញំ
ឧបកត្វា នាតិក្កមតីតិ អត្ថោ។ យេហិ លោកិយសមាបត្តិ ធម្មេហិ
សមន្នាគតោ, ឥមេ លោកិយសមាបត្តិ ធម្មា សាធារណាវាតិ ធន្តញ្ញា។

“វាសនាភាគិយាធិសុត្ថេសុ វុត្តា យេ ធម្មា ឥមិនាវិតត្តិហារេនវិតត្តា,
យេសុ ធម្មេសុ កតមេ ធម្មា អសាធារណា” តិ បុច្ឆិតពុត្តា “តត្ថ កតមេ ធម្មា
អសាធារណា” តិ អាធិ វុត្តំ។ តត្ថ តេសុ វិភជិតព្កេសុ ធម្មេសុ កតមេ ធម្មា

អសាធារណាតិ បុគ្គតិ, បុគ្គតិ យាវ ទេសនំ ឧបាទាយ អសាធារណា ធម្មា
គវេសិតញ្ច, “សេក្ខាសេក្ខា”តិ វា គវេសិតញ្ច, “ភព្ភាភព្ភា”តិ វា គវេសិតញ្ច។
អថ វា យាវ “សេក្ខាសេក្ខា ភព្ភាភព្ភា”តិ ទេសនា វុត្ថា, តាវ ទេសនំ ឧបាទាយ
អសាធារណា គវេសិតញ្ច។ កថំ គវេសិតញ្ច? អរិយេសុ
សេក្ខាសេក្ខធម្មវសេន “សេក្ខា”តិ នាមំ អសេក្ខេន អសាធារណំ,
“អសេក្ខា”តិ នាមំ សេក្ខេន អសាធារណាន្តិ វា, អរិយេសុ “ភព្ភា”តិ នាមំ
អភព្ភេន អសាធារណំ, “អភព្ភា”តិ នាមំ ភព្ភេន អសាធារណាន្តិ វា គវេសិតញ្ច។
កាមរាគព្យាថាទា សំយោជនា អប្បហ័នត្តា អនុសយភាវេន ឧប្បជ្ឈនាហត្តា
អជ្ឈមកស្ស សោតាបត្តិមគ្គជ្ឈស្ស ច សោតាបន្នស្ស ជលជ្ឈស្ស ច សាធារណា
ភវន្តិ, ធម្មតា ធម្មសភាវោ អសាធារណា។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - “អជ្ឈមកស្ស
សោតាបត្តិមគ្គជ្ឈតា សោតាបន្នស្ស អសាធារណា, សោតាបន្នស្ស
សោតាបន្នជលជ្ឈតា ច អជ្ឈមកស្ស សោតាបត្តិមគ្គជ្ឈស្ស អសាធារណា។
អជ្ឈមកស្ស វា បហ័យមានកិលេសតា សោតាបន្នស្ស អសាធារណា,
សោតាបន្នស្ស បហ័នកិលេសតា ច អជ្ឈមកស្ស អសាធារណា”តិ។

ឧទ្ធអាគិយា សំយោជនា អប្បហ័នត្តា អនុសយភាវេន ឧប្បជ្ឈនាហត្តា
អជ្ឈមកស្ស មគ្គជ្ឈតាវេន អជ្ឈមកសទិសស្ស អនាគាមិមគ្គជ្ឈស្ស ច
អនាគាមិស្ស ជលជ្ឈស្ស ច សាធារណា, ធម្មតា ធម្មសភាវោ អសាធារណា។
ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - “អជ្ឈមកស្ស អនាគាមិមគ្គជ្ឈតា អនាគាមិស្ស ជលជ្ឈស្ស
អសាធារណា, អនាគាមិស្ស អនាគាមិជលជ្ឈតា ច អជ្ឈមកស្ស
អសាធារណា។ អជ្ឈមកស្ស វា បហ័យមានកិលេសតា អនាគាមិស្ស
អសាធារណា, អនាគាមិស្ស ជលជ្ឈស្ស បហ័នកិលេសតា ច អជ្ឈមកស្ស
អសាធារណា”តិ។ “មគ្គជ្ឈតា ជលជ្ឈតាយ អសាធារណា, ជលជ្ឈតា ច
មគ្គជ្ឈតាយ អសាធារណា”តិបិ វុត្ថំ វុត្ថតិ។ សព្វេសំ សត្តន្ធិ សេក្ខានំ បុគ្គលានំ

នាម “សេក្ខា” តិ នាម សាធារណ៍។ ធម្មតា អសាធារណាតិ ចតុន្នំ មគ្គដ្ឋានំ
តំតំមគ្គដ្ឋតា អញ្ញមញ្ញំ មគ្គដ្ឋានំ អសាធារណា។ ហេដ្ឋិមជលត្ថយដ្ឋានញ្ច
អសាធារណា, ហេដ្ឋិមជលត្ថយដ្ឋានំ តំតំជលដ្ឋតា ច អញ្ញមញ្ញំ ជលដ្ឋានំ
អសាធារណា, ចតុន្នំ មគ្គដ្ឋានញ្ច អសាធារណាតិ អត្ថោ។ “សេក្ខានំ
តំតំមគ្គដ្ឋតា តំតំជលដ្ឋតាយ អសាធារណា, តំតំជលដ្ឋតា ច តំតំមគ្គដ្ឋតាយ
អសាធារណា” តិ វុត្ថុម្បី វុត្ថុតិ។ សព្វេសំ បដិបន្នកានន្តិ ជលត្ថាយ បដិបន្នន្តិ
បដិបន្នកា, តេសំ មគ្គសមន្តីនំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ នាម “បដិបន្នកា” តិ នាម
សាធារណ៍, ធម្មតា តំតំមគ្គដ្ឋតា អសាធារណា។ សព្វេសំ សេក្ខានំ សត្តន្តំ
បុគ្គលានំ សេក្ខានំ សីលំ សាធារណ៍, ធម្មតា តំតំមគ្គដ្ឋជលដ្ឋតា
អសាធារណាតិ។ វាសនាភាគិយសំ កិលេសភាគិយសុត្តេសុ វុត្ថា
ទស្សនេនបហាតញ្ញាទយោ ចេវ និព្វេជភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្តេសុ វុត្ថា
សេក្ខាទយោ ច ធម្មា សាធារណាសាធារណាភេទេន វិភត្តិហារេន វិភជិតញ្ញាតិ
អធិប្បាយោ វេទិតញ្ញោ។

“អដ្ឋមកស្ស” តិ អាទិនា អរិយេសុ បុគ្គលេសុ អសាធារណា អាចរិយេន
វិភត្តា, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតា, “កេមំ អនរិយេសុ អសាធារណា វិភត្តា” តិ
បុច្ឆិតញ្ញត្តា អរិយេសុ វុត្ថនយានុសារេន អនរិយេសុបិ វិភជិត្វា គវេសិតញ្ញាតិ
ទស្សេតុំ “ឯវំ វិសេសានុបស្សិនា” តិ អាទិ វុត្ថំ។ អដ្ឋកថាយំ បន - “ឯវំ
‘អដ្ឋមកស្ស’ តិ អាទិនា អរិយបុគ្គលេសុ អសាធារណាធម្មំ ទស្សេត្វា ភេតវេសុ
នយទស្សនត្ថំ ‘ឯវំ វិសេសានុបស្សិនា’ តិ អាទិ វុត្ថំ” ន្តិ វុត្ថំ។ ឯវំ អរិយេសុ
វុត្ថនយានុសារេន ភញ្ញាភព្វេសុ អនរិយេសុ វិសេសានុបស្សិនា អសាធារណាតោ
វិសេសំ អសាធារណំ អនុបស្សិនា គវេសកេន បណ្ឌិតេន ភញ្ញាភព្វេសុបិ
ហិណ្ឌុក្កដ្ឋមជ្ឈិមំ ឧបាទាយ គវេសិតញ្ញំ។ កេមំ? មាតុយាតាទិវេសេន បវត្តានំ
បដិយសម្បយុត្តទិដ្ឋិសម្បយុត្តសត្តមជវេន ចិត្តប្បាទានំ មិច្ឆត្តនិយតានំ

តំសមដ្ឋានំ វា តថាបវត្តា បឋមជវនចិត្តបាទាទយោ អនិយតា ធម្មា
បជិយសម្បយុត្តាទិការេន សាធារណា, មិច្ឆត្តនិយតា ធម្មា ឯកចិត្តប្បាទត្តា
អសាធារណា។ យថា ហិ ចិត្តំ “ចិត្តសំសដ្ឋ”ន្តំ នវត្តព្ពំ, ឯវំ មិច្ឆត្តនិយតាបិ
“មិច្ឆត្តនិយតសាធារណា”តិ នវត្តព្ពា។ មិច្ឆត្តនិយតេសុបិ
និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិកានំ ទិដ្ឋិសម្បយុត្តសត្តមជវនចិត្តប្បាទសមដ្ឋានំ អនិយតា
ទិដ្ឋិសម្បយុត្តបឋមជវនចិត្តប្បាទាទយោ ធម្មា ទិដ្ឋិសម្បយុត្តាទិការេន
សាធារណា, និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិ ឯកចិត្តប្បាទសមដ្ឋិការេតោ អសាធារណា។
តេនាហា អដ្ឋកថាចរិយោ -

“មិច្ឆត្តនិយតានំ អនិយតា ធម្មា សាធារណ, មិច្ឆត្តនិយតា ធម្មា
អសាធារណា។ មិច្ឆត្តនិយតេសុបិ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិកានំ អនិយតា ធម្មា
សាធារណ, និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិ អសាធារណាតិ ឥមិនា នយេន
វិសេសានុបស្សិនា វេទិតព្ពា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣៤)។

តត្ថ “ឥមិនា នយេនា”តិ ឥមិនា មិច្ឆត្តនិយតានំ ឧប្បជ្ជិតុំ ភព្ពា អនិយតា
ធម្មា សាធារណ, ឧប្បជ្ជិតុំ អភព្ពា អនិយតា ធម្មា អសាធារណាតិ គហិតា។
តេន វុត្តំ “ភព្ពាភព្ពា”តិ។ តថា ហីនស្ស ហីនោ ហីនភារេន សាធារណា,
មជ្ឈិមុក្កជ្ជា អសាធារណា។ មជ្ឈិមស្ស មជ្ឈិមោ សាធារណា, ហីនុក្កជ្ជា
អសាធារណា។ ឧក្កជ្ជស្ស ឧក្កជ្ជោ ឧក្កជ្ជភារេន សាធារណា, ហីនមជ្ឈិមា
អសាធារណាតិបិ គវេសិតព្ពា។ តេនាហា - “ហីនុក្កជ្ជមជ្ឈិមំ ឧបាទាយ
គវេសិតព្ពា”ន្តិ។

“តត្ថ កតមេ ធម្មា សាធារណា”តិ អាទិនា នាវាវិជេន វិភត្តិហារនយេន
ធម្មា វិភត្តិទា ទស្សិតា, អម្ពេហិ ច ព្យាតា, “កដំ ភូមិបទដ្ឋានានិ
វិភត្តិហារនយេន វិភត្តិទា ទស្សិតានី”តិ បុច្ឆិតព្ពាភារេតោ ធម្មវិភជនានន្តរំ

ភូមិបទដ្ឋាននិងវិភាជិត្យា ទស្សនៈ “ទស្សនភូមិ” តិអាទិមាហ។ តត
ទស្សនភូមិតិ ទស្សនំ ភវតិ ឯត្ថ បឋមមគ្គតិ ទស្សនភូមិ, សោតាបត្តិមគ្គោ។
និយាមាវគ្គនិយាតិ និយមនំ និយាមោ, កោ សោ? សម្បត្តិយាមោ, អវគ្គនំ
អវគ្គនិ, សោតាបត្តិជលំ, និយាមស្ស អវគ្គនិ និយាមាវគ្គនិ, តាយ។
ទស្សនភូមិនាមកោ សោតាបត្តិមគ្គោ និយាមាវគ្គនិមកស្ស
សោតាបត្តិជលស្ស បត្តិយា បទដ្ឋានំ។ បឋមមគ្គសមន្តី បុគ្គលោ ហិ និយាមំ
ឡិក្កមន្តោ នាម, ជលសមន្តី បន និយាមំ ឡិក្កន្តោ នាម ហោតិ, តស្មា
និយាមាវគ្គនិសន្នេន បឋមជលុប្បត្តិ គហិតា។ ភាវនាភូមិតិ ឧបរិមគ្គត្ថយំ។
ឧត្តរិកានន្តិ តស្ស តស្ស មគ្គស្ស ឧបរិបវត្តានំ តំតំជលានំ បត្តិយា បទដ្ឋានន្តិ
បច្ឆេកំ យោជេតព្ពំ។

ទុក្ខា បដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា មន្តបញ្ញាស្ស ឧប្បជ្ឈនតោ សមជំ អារហន្តិ ហុត្វា
សមជស្ស បទដ្ឋានំ ហោតិ, សុខាបដិបទា ទិប្បាភិញ្ញា ញាណាធិកស្ស
ឧប្បជ្ឈនតោ វិបស្សនាវហន្តិ ហុត្វា វិបស្សនាយ បទដ្ឋានំ, អវសេសោ ទេ
បដិបទាបិ នាតិបញ្ញាស្ស ឧប្បជ្ឈនតោ សមជស្ស បទដ្ឋានន្តិ គហេតព្ពា។ តេន
អដ្ឋកថាយំ វុត្ថំ - “ឥតរា បន តិស្សោបិ បដិបទា សមជំ អារហន្តិ” តិអាទិ (នេត្តិ.
អដ្ឋ. ៣៤)។ ទានមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ សយមេវ ឯកន្តេន ធម្មស្សវនស្ស បទដ្ឋានំ
ន ហោតិ, វន្តនយាចនបញ្ញាបុច្ឆនាទយោបិ បទដ្ឋានំ ហោតិ, តស្មា តេហិ
ការណេហិ សាធារណំ ហុត្វា បរតោយោសស្ស បទដ្ឋានំ ហោតិ,
បរតោយោសោ ច ធម្មស្សវនបញ្ញាវិស្សជ្ឈនាទិវសេន បរតោ។
នាតព្ពវត្ថុបរិច្ឆេទនវន្តនយាចនកាលេសុ ហិ យេតុយ្យេន ធម្មំ នេសេន្តិ,
បញ្ញាបុច្ឆនាទិកាលេសុ ច វិស្សជ្ឈន្តិ, បដិបុច្ឆសាកច្ឆាទិនិ វា ករោតិ។
សីលមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ ចាមោជ្ជបីតិបស្សន្តិសុខសមាធិហិ បទដ្ឋានការវេន
សាធារណំ ហុត្វា ចិន្តាមយិយា បញ្ញាយ បទដ្ឋានំ ហោតិ។ សីលវន្តស្ស ហិ

សីលំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស ចាមោជ្ជាធម្មោ ហោន្តិ, សមាហិតោ ច ធម្មចិន្តនេ សមត្តោ
ហោតិ។

ការវាសយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុតិ បុរិមា បុរិមា សមថការវាសោ ចេវ
វិបស្សនាការវាសោ ច បុញ្ញកិរិយវត្ថុធានសីលាធិហិ ការណោហិ សាធារណំ
ហុត្វា ការវាសយិយា បញ្ញាយ បដិមាយ បដិមាយ សមថការវាសាយ ចេវ
វិបស្សនាការវាសាយ ច បទដ្ឋានំ។ តេន វុត្ថំ អដ្ឋកថាយំ - “សាធារណន្តិ ន ពំជំ
វិយ អន្តរស្ស, ធស្សនក្ខមិអាធម្មោ វិយ និយាមាវក្កន្តិអាធិនំ អាវេណិកំ, អថ
ខោ សាធារណំ តទញ្ញការណោហិមី”តិ។

“ធានមយសីលមយការវាសយបុញ្ញកិរិយវត្ថុនំ
បរតោឃោសចិន្តាមយិការវាសយិបញ្ញានំ បទដ្ឋានភាវោ អាចរិយេន វិភត្តោ,
ឯវំ សតិ តេសំ ធានមយាធិនំ យថាក្កមំ
បរិយត្តិពាហុសច្ចកម្មដ្ឋានានុយោគមគ្គសម្មាធិដ្ឋិនំ បទដ្ឋានភាវោ ន
ភវេយ្យ”តិ វុត្ថុពុត្តា តថាបវត្ថំ បទដ្ឋានការម្បិ ធស្សេតុំ “ធានមយំ
បុញ្ញកិរិយវត្ថុ បរតោ ច ឃោសស្ស សុតមយិយា ច បញ្ញាយា”តិអាធិ វុត្ថំ។
អដ្ឋកថាយំ បន -

“ឥធានិ យស្មា ធានំ, សីលំ, លោកិយការវាសោ ច ន កេវលំ
យថាវុត្ថុបរតោឃោសាធិនំយេវ, អថ ខោ យថាក្កមំ
បរិយត្តិពាហុសច្ចកម្មដ្ឋានានុយោគមគ្គសម្មាធិដ្ឋិនម្បិ បច្ចយា ហោន្តិ,
តស្មា តម្បិ នយំ ធស្សេតុំ បុន ‘ធានមយ’ន្តិអាធិនា ទេសនំ វុឡេសី”តិ
(នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣២) -

វុត្ថំ។ តត្ថ ធានមយបុញ្ញកិរិយវត្ថុនោ បរតោឃោសស្ស
សាធារណបទដ្ឋានភាវោ ហោជ្ជា វុត្ថុនយេន ញាតញ្ចោ។ ធានំ បន ធឪត្វា ទេសនំ

សុត្វា សុត្វានុសារេនវិត្តាវេត្វា ចិន្តេន្តស្ស បវត្តមាឆាយ សុតមយិយា បញ្ញាយ
វន្តនយាចនាធិហិ សាធារណំ ហុត្វា បទដ្ឋានំ ហោតិ។
សីលមយបុញ្ញកិរិយវត្ថុនោបិ ចិន្តាមយិយា បញ្ញាយ
សាធារណបទដ្ឋានភារោ វុត្តោយេវ។ បរិសុទ្ធសីលំ បន និស្សាយ “ឈានំ
និព្ពេត្តស្សមិ, មគ្គដលំ និព្ពេត្តស្សមិ” តិអាធិនា បច្ចវេក្ខន្តស្ស បវត្តមាឆាយ
យោនិសោមនសិការស្ស ចាមោជ្ជាធិហិ សាធារណំ ហុត្វា បទដ្ឋានំ ហោតិ។
ការវនាមយបុញ្ញកិរិយវត្ថុនោ ការវនាមយិយា បញ្ញាយ
សាធារណបទដ្ឋានភារោបិ វុត្តោយេវ។ សមថការវនាសម្ពាទំ បន ឈានំ
ចាទកំ កត្វា វា បរិចាកំ វិបស្សនាការំយេវ វា និស្សាយ បវត្តមាឆាយ
សម្មាធិដ្ឋិយា បរិសុទ្ធសីលាធិហិ សាធារណំ ហុត្វា បទដ្ឋានំ ហោតិ។

ធានមយបុញ្ញកិរិយវត្ថុអាធិនំ បរតោយោសាធិនំ បទដ្ឋានភារោ បុនប្ប្នំ
អាចរិយេនវិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “បតិរូបទេសវាសាធម្មោ ឥមេសំ
ធម្មានំ បទដ្ឋានានិទិ យថាវិភជិតញា, អម្ពេហិ ច វិញ្ញាតញា, តថាវិភជិត្វា
ទស្សេថា” តិ វត្តព្ពត្តា តេបិ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ
“បតិរូបទេសវាសោ” តិអាធិមាហា។ អដ្ឋកថាយំ បន “តថា
បតិរូបទេសវាសាធម្មោ កាយវិវេកចិត្តវិវេកាធិនំ ការណំ ហោន្តិតិ ឥមំ នយំ
ទស្សេតុំ ‘បតិរូបទេសវាសោ’ តិអាធិមាហា” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣២) វុត្តំ។
បតិរូបទេសំ និស្សាយ វសន្តស្ស កាយវិវេកចិត្តវិវេកវឌ្ឍនតោ,
សមាធិវឌ្ឍនតោ ច បតិរូបទេសវាសោ កាយចិត្តវិវេកស្ស ច
ឧបចារសមាធិអប្បនាសមាធិស្ស ច សីលាធិហិ សាធារណំ ហុត្វា បទដ្ឋានំ។
សប្បវិស្វបនិស្សយោតិ សប្បវិសសន្តានេ បវត្តោ បយិរុចាសតោ
អាលម្ពិតញោ បសាទោ, តតោ វា ឧបនិស្សយំ លភិត្វា បយិរុចាសន្តានំ សន្តានេ
បវត្តោ បុព្ពបសាទោ យថាវិជោ សប្បវិស្វបនិស្សយោ បយិរុចាសន្តស្ស

សទ្ទាសម្បជ្ជស្ស រតនត្ថយេ តិណ្ណំ អវេច្ចប្បសាទានំ រតនត្ថយគុណាធិបិ
សាធារណំ ហុត្វា បទដ្ឋានំ, សមថស្ស លភននិមិត្តនាយកំ សប្បវិសំ
បយិរុចាសិត្វា តេន ទិន្ននយេ វត្វា បវត្តតព្ពស្ស សមថស្ស
សប្បវិសូបនិស្សយោ សីលចាមោជ្ជបីតាធិបិ សាធារណំ ហុត្វា បទដ្ឋានំ។
អត្តសម្មាបណិហិតស្ស ចាបជិតុច្ឆាធិនំ សម្ភវតោ អត្តសម្មាបណិធានំ
ជាតិវយាធិបច្ឆវេក្ខណេន សាធារណំ ហុត្វា ហិរិយា ច បទដ្ឋានំ,
អត្តសម្មាបណិហិតស្ស និព្វិទាធិនំ សម្ភវតោ សីលាធិបិ សាធារណំ ហុត្វា
វិបស្សនាយ ច បទដ្ឋានំ។

តទដ្ឋាធិវសេន អកុសលបរិច្ឆាតោ និព្វិទាញ្ញាណាធិបិ សាធារណំ ហុត្វា
កុសលវីមសាយ បដិសន្ធិានុបស្សនាយ បញ្ញាយ ច
អរិយមគ្គសមាធិទ្រិយស្ស ច បទដ្ឋានំ។ ធម្មស្វក្ខាតតា
ស្វក្ខាតធម្មស្សវនានុសារេន បវត្តកុសលមូលកា
លោកិយលោកុត្តរសម្បត្តិ កុសលមូលរោបនា នាម, តាយ ច
តថាវិធកុសលមូលកាយ ជលសមាបត្តិយា ច បទដ្ឋានំ។ សង្ឃសុប្បដិបន្នតា
សង្ឃសុដ្ឋតាយ សង្ឃស្ស ឧបដ្ឋាកានំ សុដ្ឋកាវាយ សប្បតិស្សវាយ
វេនសម្បដិច្ចនកាវាយ បទដ្ឋានំ។ សត្តសម្បទា សត្តវិចេវ ធម្មាធិសុ ច
គុណាអជាននតាយ អប្បសន្នានញ្ច បសាទាយ បសន្នានញ្ច
អប្បមត្តកបសាទានញ្ច ភិយ្យោកាវាយ វឌ្ឍនាយ បទដ្ឋានំ។
អប្បដិហតចាតិមោក្ខតា សង្ឃមជ្ឈេ វា បរិសមជ្ឈេ វា ទុម្ពដ្ឋនំ ទុម្ពខានំ
ទុស្សីលានំ បុគ្គលានំ និគ្គហាយ, បេសលានំ ចាតិមោក្ខសំវរាទិសីលសម្បជ្ជានំ
បុគ្គលានំ ជាសុវិហារាយ ច បទដ្ឋានំ ហោតិ។ ហោតោ បន យថានុរូបេហិ
អញ្ជេហិ ការណេហិ សាធារណំ ហុត្វា ហោតីតិ វេទិតញ្ជោ។

“វាសនាកាគិយសុត្តាន្តិសុ វុត្តធម្មភូមិបទដ្ឋានានំវិភត្តិហារេន
វិភត្តិព្ពត្តារោ អម្ពេហិ កេន ជានិតញ្ញោ សទ្ធិហិតញ្ញោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
“តេនាហារ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ វុត្តនយានុសារេន វេទិតញ្ញោ។

“ឯត្ថាវតា ច វិភត្តិហារោ បរិបុណ្ណោ, អញ្ញោ និយុត្តោ នតី” តិ វុត្តព្ពត្តា
“និយុត្តោវិភត្តិហារោ” តិ វុត្តំ។ យត្ថ យត្ថ សុត្ថ យេ យេ ធម្មានយោ វុត្តា, តត្ថ
តត្ថ សុត្ថ វុត្ថេសុ តេសុ តេសុ ធម្មានិសុ យថាលាភវសេន យោ យោ
វិភត្តិហារោ យោជិតោ, សោ សោវិភត្តិហារោ និទ្ធាវេត្វា យុត្តោ យោជិតោ តិ
អត្ថោ ធម្មញ្ញោ។

ឥតិ វិភត្តិហារវិភត្តេ សត្តិពលានុវចា វចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាជីកានុសារេនេវ គម្ពីរត្ថោវិត្តារតោវិភត្តិ
គហេតញ្ញោតិ។

៨. បរិវត្តនហារវិភត្តិវិភាវនា

៣៥. យេន យេន សំវណ្ណាវិសេសក្ខតេន វិភត្តិហារវិភត្តេន សុត្ថ វុត្តា
ធម្មានយោវិភត្តា, សោ សំវណ្ណាវិសេសក្ខតោវិភត្តោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ
បរិវត្តនហារវិភត្តោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមោ បរិវត្តនោហារោ” តិ អាទិ
វុត្តំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ និទ្ធិជ្ជេសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាជីសុ កតមោ
សំវណ្ណាវិសេសោ បរិវត្តនោហារោ បរិវត្តនហារវិភត្តោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។
“កុសលាកុសលេ ធម្មេ” តិ អាទិនិទ្ទេសស្ស ឥនានិ មយា វុច្ឆមា នោ

“សម្មាទិដ្ឋិស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស” តិអាទិកោវិត្តាវសំវណ្ណានាវិសេសោ
បរិវត្តនោ ហារោ បរិវត្តនហារវិកង្កោ នាមាតិ អត្ថោ គហេតញ្ចោ។

“សំវណ្ណាយមាទេ សុត្តនិទ្ទិដ្ឋស្ស កតមស្ស ភាវិតព្ពស្ស កុសលស្ស
កតមោ បដិបក្ខោ, កងំ បរិវត្តតញ្ចោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមស្ស ភាវិតព្ពស្ស
កុសលស្ស អយំ បដិបក្ខោ, ឯវំ បហាតព្ពភាវវសេន បរិវត្តតញ្ចោតិ
ទស្សេត្តោ “សម្មាទិដ្ឋិស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស” តិអាទិមាហា។ អដ្ឋកថាយំ បទ -

“តត្ថ យស្មា សំវណ្ណាយមាទេ សុត្ត យថានិទ្ទិដ្ឋានំ
កុសលាកុសលធម្មានំ បដិបក្ខត្ថោ អកុសលកុសលធម្ម
បហាតព្ពភាវវិទិវសេន និទ្ធារណំ បដិបក្ខតោ បរិវត្តនំ, តស្មា
‘សម្មាទិដ្ឋិស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិ និដ្ឋិល្លា ភវតិ’ តិអាទិ អារទ្ធ” ត្ថិ
(នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣៥) -

វុត្តំ។ បហាយកស្ស ហិ ធម្មស្ស បហាតព្ពភាវវសេន និទ្ធារណំ, បហាតព្ពស្ស
ច ធម្មស្ស បហាយកភាវវសេន និទ្ធារណំ បដិបក្ខតោ បរិវត្តនំ នាម ហោតិ។
តត្ថ សម្មាទិដ្ឋិស្សាតិ សម្មា សុន្ទរា បសត្តា ទិដ្ឋិយស្ស បុគ្គលស្សាតិ សម្មាទិដ្ឋិ។
បុគ្គលបទដ្ឋានា ហិ អយំ ទេសនា។ តេន វុត្តំ “បុរិសបុគ្គលស្ស” តិ។ សា បទ
សម្មាទិដ្ឋិ កម្មកម្មជលាទិសទ្ធិហានវសេន វា អនិច្ឆាទិវិបស្សនាវសេន វា
មគ្គសម្មាទស្សនវសេន វា បវត្តា និវសេសាវ គហិតា។ “យាយ ភាវិតាយ
សម្មាទិដ្ឋិយា បហាតព្ពា មិច្ឆាទិដ្ឋិ និដ្ឋិល្លា ភវតិ, យទិ កេវលា មិច្ឆាទិដ្ឋិយេវ
និដ្ឋិល្លា ភវតិ, ឯវំ សតិ តទវសេសា អកុសលា ធម្មា អនិល្លា

ភវេយ្យ” ត្ថិ វត្តព្ពត្តា “យេ ចស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិបច្ចយា” តិអាទិ វុត្តំ។ មិច្ឆាទិដ្ឋិបច្ចយា
អនេកេ ចាបកា អកុសលាយេវ ធម្មា ច ឧប្បន្នេយ្យំ ឧប្បន្ននាហា ភវេយ្យំ,

តេ ច អកុសលា ធម្មា អស្ស សម្មាទិដ្ឋិសម្បជ្ជស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស និដ្ឋិល្អា
បហាតញ្ញារហា អនុប្បជ្ជនសភាវា ហោត្តិ។ តេនាហ ភគវា - “ឧបាទាននិរោធា
ភវនិរោធា”តិ (ឧទា. ២; មហាវ. ១)។

“យទិ សម្មាទិដ្ឋិស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិ, តប្បច្ចយា
អកុសលធម្មាយេវ និដ្ឋិល្អា ភវន្តិ, ឯវំ សតិ សម្មាទិដ្ឋិបច្ចយា កុសលា ធម្មា ន
សម្ភវេយ្យ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “សម្មាទិដ្ឋិបច្ចយា ចា”តិអាទិ វុត្តំ។ អស្ស
សម្មាទិដ្ឋិសម្បជ្ជស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស ឧប្បជ្ជនារហា សម្មាទិដ្ឋិបច្ចយា អនេកេ
កុសលា សមថវិបស្សនា វា ពោធិបក្ខិយា វា ធម្មា សម្ភវន្តិ, ឧប្បជ្ជា ច តេ ធម្មា
អស្ស សម្មាទិដ្ឋិសម្បជ្ជស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស សន្តានេ បុនប្បនំ បវត្តនវសេន
ការនាចារិប្បវី កច្ឆន្តិ។

សម្មាទិដ្ឋិយា បដិបក្ខានំ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា, តប្បច្ចយានំ អកុសលានំ ធម្មានំ
បរិវត្តនភាវោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “សម្មាសង្កប្បស្ស
ធម្មស្ស បដិបក្ខោ ធម្មោ កថំ បរិវត្តតត្តោ”តិ វត្តព្ពត្តា “សម្មាសង្កប្បស្ស
បុរិសបុគ្គលស្ស”តិអាទិ វុត្តំ។ យោជនត្ថ អាទយោ វុត្តនយានុសារេន វេទិតញ្ចា។
សម្មា សុន្តរា បសត្តា វាចា យស្ស បុគ្គលស្សតិ សម្មាវាចោ, តស្ស
សម្មាវាចស្ស។ “បុរិសបុគ្គលស្ស”តិអាទិនំ អត្ថោបិ វុត្តនយេន វេទិតញ្ចោ។ អយំ
បនវិសេសត្ថោសម្មា អវិបរីតតោ វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនំ យស្ស បុគ្គលស្សតិ
សម្មាវិមុត្តិញ្ញាណទស្សនោ, តស្ស សម្មាវិមុត្តិញ្ញាណទស្សនស្ស
បច្ចវេក្ខណញ្ញាណទស្សនសម្បជ្ជស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស “អវិមុត្តាវ សមាធា
វិមុត្តា មយ”ន្តិ មិច្ឆាភិនិវេសវសេន បវត្តំ មិច្ឆាវិមុត្តិញ្ញាណទស្សនំ និដ្ឋិល្អំ
វិភតំ ភវតិ។ “យេ ចស្ស”តិអាទិនំ អនុសន្យាទិកោ វុត្តនយានុសារេន
វេទិតញ្ចោ។

៣៦. “សម្មាទិដ្ឋិស្សតិអាទិនា សម្មាទិដ្ឋិអាទិនំ កុសលានំ បដិបក្ខា
មិច្ឆាទិដ្ឋាទិកាយេវ អកុសលា បហាតព្ពកាវេន បរិវត្តេតព្ពា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
ចាលាភតិចាតាវេរមណីអាទិនំ កុសលានំ បដិបក្ខា ចាលាភតិចាតាទិកាបិ
អកុសលា បហាតព្ពកាវេន បរិវត្តេតព្ពា តិ ទស្សេតុំ “យស្ស វា
ចាលាភតិចាតា បដិវរតស្ស” តិអាទិ វុត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ បន “ឯវ
សម្មាទិដ្ឋិអាទិមុខេន មិច្ឆាទិដ្ឋិអាទិ ទស្សេត្វា បុន
ចាលាភតិចាតអទិន្នាទានកាមេសុមិច្ឆាចារាទិតោ វេរមណីយាទីហិ
ចាលាភតិចាតាទិនំ បរិវត្តនំ ទស្សេតុំ ‘យស្ស’ តិអាទិ អារទ្ធ” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣៦)
វុត្តំ។ តទផ្កាទិវសេនបហីនោ ហោតិ។ កាលវាទិស្សតិ វទិតព្ពកាលេ វទិតព្ពំ
វទតិ សីលេនាតិ កាលវាទិ, តស្ស។

“យថាវុត្តប្បការេនេវ បរិវត្តេតព្ពា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា អញ្ជេន បការេនបិ
បរិវត្តេតព្ពា តិ ទស្សេតុំ “យេ ច ខោ កេចី” តិអាទិ វុត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ បន “យេ ច
ខោ កេចី តិអាទិនា សម្មាទិដ្ឋិអាទិមុខេនេវ មិច្ឆាទិដ្ឋិអាទិហិ ឯវ បរិវត្តនំ
បការេនេន ទស្សេតី” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣៦) វុត្តំ។ តត្ថ កេចី
មិច្ឆាទិដ្ឋិកមិច្ឆាសង្កប្បាទិកាយេវ បុគ្គលា បរេសំ អរិយានំ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ
គរហន្តិ។ សន្និដ្ឋិកា សន្និដ្ឋេនិយុត្តា, សហធម្មិកា សហ ធម្មេន ការណេន យេ
វត្តន្តិ សហធម្មិកា។ ការយ្ហា គរហិតព្ពកាយេ យុត្តា។ វាទា ច អនុវាទា ច
វាទានុវាទា, តេ ភវន្តោ សម្មាទិដ្ឋិព្វា ធម្មំ គរហន្តិ។ តេន គរហណេន។ បុដ្ឋា
បូជិតព្ពា ច នកវន្តិ, ចាសំសា បសំសិតព្ពា ច នកវន្តិ។ ឯវន្តិអាទីសុ
សម្មាសង្កប្បំ វា សម្មាវាចាទិកំ វាវិសុំ វិសុំ សម្មាសង្កប្បព្វា តេ ភវន្តោ ធម្មំ
គរហន្តិ។ តេន ហិ យេ មិច្ឆាសង្កប្បិកា, តេ ភវន្តោ ន បុដ្ឋា ច ចាសំសា ច... បេ....
សម្មាវិមុត្តិព្វា តេ ភវន្តោ ធម្មំ គរហន្តិ។ តេន ហិ យេ មិច្ឆាទិដ្ឋិវាចិកា, តេ ភវន្តោ
ន បុដ្ឋា ច ចាសំសា ច។ សម្មាវិមុត្តិព្វាណទស្សនព្វា តេ ភវន្តោ ធម្មំ គរហន្តិ។

តែង ហ៊ី យេ មិច្ឆាវិមុត្តិកា, តេ ភវន្តោ ន បុជ្ជា ច ចាសំសា ច។
សម្មាវិមុត្តិញ្ញាណទស្សនញ្ច តេ ភវន្តោ ធម្មំ គរហន្តិ។ តែង ហ៊ី យេ
មិច្ឆាវិមុត្តិញ្ញាណទស្សនិកា, តេ ភវន្តោ ន បុជ្ជា ច ចាសំសា ចាតិ យោជនា
កាតញ្ចា។ “មិច្ឆាវិមុត្តិញ្ញាណទស្សនា” តិបិ ចាថោ អត្ថិ។

“អរិយមគ្គសម្មាទិដ្ឋាធិនំ គរហវសេនេវ មិច្ឆាទិដ្ឋាធឯយោ ច បរិវត្តេតញ្ច,
នាវសេសានំ បសំសាវសេនា” តិ វត្តពុត្តា កាមាធិនំ បសំសាវសេនបិ កាមាធិ
បដិបក្ខា វេរមណិយាធឯយោបិ បរិវត្តេតញ្ចតិ ទស្សេតុំ “យេ ច ខោ កេចិ
ឯវមាហំសុ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ភុញ្ញិតញ្ច កាមា, បរិភុញ្ញិតញ្ច កាមា,
អាសេវិតញ្ច កាមា, និសេវិតញ្ច កាមាតិ ឯត្ថ កាមីយន្តេតិ កាមាតិ
កម្មសាធនវសេន វត្ថុកាមា គហិតា, នាតិបណ្ឌិតា កាមា ភុញ្ញិតញ្ច,
អតិបណ្ឌិតា កាមា បរិ សមន្តតោ ភុញ្ញិតញ្ច។ អតិបណ្ឌិតតរា កាមា អា
ភុសោ សេវិតញ្ច, និយតា សេវិតញ្ច។ ភាវយិតញ្ច កាមា, ពហុលីកាតញ្ច
កាមាតិ ឯត្ថ បន កាមេន្តិតិ កាមាតិ កត្តសាធនវសេន កិលេសកាមា
គហិតា, បុនប្បនំ ឧប្បាទនវសេន ភាវយិតញ្ច វឌ្ឍាបេតញ្ច បរវត្តេតញ្ច
កិលេសកាមា, ពហុនំ បុនប្បនំ ឧប្បាទនវសេន កាតញ្ច វឌ្ឍាបេតញ្ច
កិលេសកាមាតិ យេ ច កាមវសិកា បុទុដ្ឋនា កេចិ ឯវមាហំសុ តេសំ
កាមវសិកានំ បុទុដ្ឋនានំ កេសញ្ចី តាធិសេហិ កាមេហិ វេរមណី
កុសលចេតនា បដិបក្ខវសេន អធិដ្ឋោ អសេវិតញ្ច នាម អាបដ្ឋេយ្យាតិ
អធិប្បាយោ គហេតញ្ច។

អន្តទ្វយវសេន បរិវត្តនំ ទស្សេតុំ “យេ វា បន កេចិ” តិ អាទិ វុត្តំ។
អត្តកិលមថានុយោកោ ធម្មោតិ និយ្យានិកោតិ យេ វា បន
បញ្ចាតចាធិបដិបន្នកា តត្ថិយា ឯវមាហំសុ, តេសំ បញ្ចាតចាធិបដិបន្នកានំ

និយ្យានិកោ ធម្មា មជ្ឈិមាបដិបទាសម្ពាទោវិបស្សនាសហិតោ អរិយមគ្គោ
អធម្មា អនិយ្យានិកោ អភាវេតញ្ចោ នាម អាបន្នេយ្យាតិ។ សុខទុក្ខវសេនបិ
បរិវត្តនំ ទស្សេតុំ “យេ ច ខោ” តិអាទិ វុត្តំ។ “ចាបំ និជ្ឈរាបេស្សាមា” តិ
អត្តហិសនាទិវសេន បដិបទ្គកានំ បវត្តោ សរីរតាបនោ ទុក្ខោ ធម្មា
និយ្យានិកោតិ។

យេ ច តថាបដិបទ្គកា កេចិ ឯវមាហំសុ, តេសំ តថាបដិបទ្គកានំ
អនវជ្ជបច្ចយបរិភោគវសេន បវត្តោ សរីរទុក្ខបសមោ សុខោ ធម្មា អធម្មា
អប្បវត្តេតញ្ចោ អាបន្នេយ្យាតិ។

អន្តទ្វយាទិវសេន បរិវត្តនំ អាចរិយេន វិភត្តំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ, “កថំ
អសុភសញ្ញាទិវសេន បរិវត្តេតញ្ចោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឯវំ អសុភសញ្ញាទិវសេន
សុភសញ្ញាទិកា បរិវត្តេតញ្ចោតិ ទស្សេតុំ “យថា វា បនា” តិអាទិ វុត្តំ។
អដ្ឋកថាយំ បន “ឥនាទិ អសុភសញ្ញាទិមុខេន សុភសញ្ញាទិបរិវត្តនំ ទស្សេតុំ
‘យថា វា បនា’ តិអាទិ វុត្ត” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣៦) វុត្តំ។ សព្វសម្ពាវេសូតិ
តេភូមកសម្ពាវេសុ។ អារទ្ធវិបស្សកស្ស ហិ តេភូមកា ធម្មា
កិលេសាសុចិបក្សវណកត្តា អសុភតោ ឧបជ្ជហន្តិ។

“យទិ សុបតោយេវ ឥមេសំ ឥមេ បដិបក្ខាតិ អបរិវត្តេតញ្ចោ សិយុំ, ឯវំ
សតិ និវេសេសា ច បដិបក្ខា ន សក្កា បរិវត្តេតុំ, កថំ សក្កា បរិវត្តេតុ” តិ
វត្តព្ពត្តា បរិវត្តនលក្ខណំ ទស្សេត្តោ “យំ យំ វា បនា” តិអាទិមាហា។ តត្ថ
កុសលំ វា អកុសលំ វា យំ យំ ធម្មំ បរិវត្តេតុកាមោ អាចរិយោ ចិត្តេន
រោចយតិ ទិដ្ឋិយា ឧបគច្ឆតិ, កុសលស្ស វា អកុសលស្ស វា តស្ស តស្ស
វុចិកស្ស ឧបគតស្ស ធម្មស្ស យោ បដិបក្ខោ, សោ បដិបក្ខធម្មា អសទ្ធម្មា
អស្ស ធម្មស្ស អនិជ្ឈតោ បច្ឆនិកតោ អជ្ឈាបន្នោ បរិញ្ញាតោ។ ឥដ្ឋំ វា អនិដ្ឋំ វា

យំ យំ ធម្មំ បរិវត្តតុកាមោ អាចរិយោ ចិត្តេន រោចយតិ ទិដ្ឋិយា ឧបកច្ចតិ,
ឥដ្ឋស្ស វា អនិដ្ឋស្ស វា តស្ស តស្ស រុចិកស្ស ធម្មស្ស យោ បដិបក្ខោ, សោ
បដិបក្ខធម្មោ អស្ស ធម្មស្ស អនិដ្ឋតោ បច្ចនីកធម្មតោ អដ្ឋាបន្នោ បរិញ្ញាតោ
ភវតីតិ បរិវត្តតុកាមេន ឥច្ឆិតព្ពធម្មានុរូបបដិបក្ខវសេន បរិវត្តនំ កាតព្ពន្ធិ
បរិវត្តនេ បដិបក្ខលក្ខណំ វុត្តំ។ តេន អដ្ឋកថាយំ វុត្តំ - “បដិបក្ខស្ស លក្ខណំ
វិភាវេតី”តិ។

“ឃុំ វុត្តប្បការំ បរិវត្តនំ អម្ពេហិ កថំ សទ្ធិហិតព្ព”ន្តិ វុត្តព្ពតា
“តេនាហា”តិ អាទិ វុត្តំ។

“ឯត្តាវតា បរិវត្តោ ហារោ បរិបុណ្ណោ, អញ្ញោ និយុត្តោ នត្ថី”តិ វុត្តព្ពតា
“និយុត្តោ បរិវត្តនោ ហារោ”តិ វុត្តំ។ យស្មី សុត្តេ កុសលាកុសលេ និទ្ទិដ្ឋ
បដិបក្ខវសេន នីហិវិទ្យា យថាសម្ពុំ យោ យោ បរិវត្តនោ ហារោ និយុត្តោ, តស្មី
សុត្តេ និទ្ទិដ្ឋ បដិបក្ខវសេន នីហិវិទ្យា សោ សោ បរិវត្តនោ ហារោ និយុត្តោ
និទ្ធាវេទ្យា យុត្តោ យោជិតោតិ អត្តោ គហេតព្ពោតិ។

ឥតិ បរិវត្តនហារវិភង្គេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាជីកានុសារេន គម្ពីរត្តោវិគ្គារតោវិភជិត្យា
គហេតព្ពោតិ។

១០. វេវចនហារវិភង្គវិការវនា

៣៧. យេន យេន សំវណ្ណានិសេសក្ខតេន បវត្តនហារវិភង្គេន បរិវត្តតព្ពា
សុត្តត្តាវិភត្តា, សោ សំវណ្ណានិសេសក្ខតោ បរិវត្តនហារវិភង្គោ បរិបុណ្ណោ,

“កតមោ វេវចនហារិកផ្កា”តិ បុច្ឆិតពុត្តា “តត្ថ កតមោ វេវចនោ
ហារោ”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ
នេសនាហារាទីសុ កតមោ សំវណ្ណានិវិសេសោ វេវចនោ ហារោ
វេវចនហារិកផ្កា នាមាតិ បុច្ឆតិ។ “វេវចនានិ ពហូនី”តិអាទិនិទ្ទេសស្ស ឥទានិ
មយា វុច្ឆមាណោ “ឯកំ ភគវា ធម្ម”ន្តិអាទិកោ វិត្តារសំវណ្ណានិវិសេសោ វេវចនោ
ហារោ វេវចនហារិកផ្កា នាមាតិ អត្តោ គហេតត្តោ។ “យានិ វេវចនានិ
និទ្ទាវតានិ, កតមានិ តានិ វេវចនានី”តិ បុច្ឆិតពុត្តា “យថា ឯក”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។
ឯកំ វិញ្ញាតព្ពំ ធម្មំ សភាវធម្មំ បញ្ញាបេតព្ពំ វា ធម្មំ អញ្ញមញ្ញេហិ យថា យេហិ
បកាវេហិ ចេវ វេវចនេហិ ច ភគវា និទ្ទិសតិ, តថាបការានិ វេវចនានិ
វិញ្ញាតព្ពានីតិ អត្តោ។ “តានិ វេវចនានិ កិច្ចំ ភគវា អាហារ”តិ វុត្ថពុត្តា “យថា ហ
ភគវា”តិអាទិ វុត្ថំ។ យថា យំយំបការានិ វេវចនានិ -

“អាសា ច បិហា ច អភិនន្តនា ច, អនេកេតាត្ថសុ សរា បតិដ្ឋិតា;
អញ្ញាណមូលប្បភវា បដប្បិតា, សញ្ញា មយា ព្យន្តិកតា សមូលីកា”តិ។

-

ភគវា អាហា, តំតំបការានិ វេវចនានិ វិញ្ញាតព្ពានីតិ អត្តោ។

ឯកស្សេវ ធម្មស្ស អនេកេហិ បរិយាយភូតេហិ វេវចនេហិ និទ្ទិសនេ ផលំ
អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣៧) ពហុធា វុត្ថំ, តស្មា អម្ពេហិ ន ទស្សិតំ។ “កតមា
អាសា, កតមា បិហាទី”តិ បុច្ឆិតពុត្តា “អាសា នាម វុច្ឆតិ”តិអាទិ វុត្ថំ។ យា
ភវិស្សស្ស អត្ថស្ស អាសីសនា អវស្សំ អាគមិស្សតិ យា អាសា អស្ស
អាសីសន្តស្ស បុគ្គលស្ស ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស អាសីសនា “អាសា នាមា”តិ វុច្ឆតិ។
វុត្ថមានស្ស យា បត្តនា អស្ស បត្តយន្តស្ស ឧប្បជ្ជតិ, សេយ្យតវំ វា អញ្ញំ ទិស្វា
“ឯទិសោ អហំ ភវេយ្យ”ន្តិ យា បិហា អស្ស បិហាយន្តស្ស ឧប្បជ្ជតិ, សា បត្តនា

“បិហា ឆាមា” តិ វុច្ចតិ។ អនាគតត្ថំ អារព្ព បវត្តា តណ្ហា “អាសា” តិ វុច្ចតិ,
អនាគតបច្ចុប្បន្នត្ថំ អារព្ព បវត្តា តណ្ហា “បិហា” តិ វុច្ចតិ, តថាបិ
តណ្ហាភាវេន ឯកត្តា ឯកោ ធម្មោ អត្ថស្ស ឥច្ឆិតស្ស និប្បត្តិ អត្ថនិប្បត្តិ,
បដិចាលេតិ ឯតាយ តណ្ហាយាតិ បដិចាលនា, អត្ថនិប្បត្តិយា បដិចាលនាតិ
អត្ថនិប្បត្តិបដិចាលនា។ យា តណ្ហា អស្ស ចាលយន្តស្ស បុគ្គលស្ស ឧប្បជ្ជតិ,
សា តណ្ហា “អភិនន្ទនា” តិ វុច្ចតិ។

“យា អត្ថនិប្បត្តិ តណ្ហាយ បដិចាលេតព្វា, កតមា សា អត្ថនិប្បត្តិ” តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា តំ អត្ថនិប្បត្តិ សត្តតោ វា សម្ពាទតោ វា វិភជិត្វា ទស្សន្តោ “បិយំ វា
ញាតី, បិយំ វា ធម្ម” តិ អាធិមាហ។ តត្ថ “ញាតិ” តិ ឥមីនា មិត្តពន្ធវា ទយោបិ
គហិតា។ ធម្មំ បន បិយរូចារម្ពណា ទិកំ ធម្មិធម្មិ យាយ តណ្ហាយ តណ្ហាកោ
អភិនន្ទតិ, សា តណ្ហា “អភិនន្ទនា ឆាមា” តិ វុច្ចតិ។ បដិក្កលំ ញាតី វា ធម្មំ វា
វិបល្លាសវសេន អប្បដិក្កលំ ញាតី វា ធម្មំ វា សភាវវសេន អប្បដិក្កលតោ
យាយ តណ្ហាយ តណ្ហាកោ អភិនន្ទតិ, សា តណ្ហា វា “អភិនន្ទនា ឆាមា” តិ
វុច្ចតិ តិ យោជេត្វា អត្តោ គហេតព្វោ។

“យាសុ អនេកាសុ ធាតុសុ វុត្តប្បការា តណ្ហា ‘សរា’ តិ ភគវតា វុត្តា,
កតមា តា ធាតុយោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តា ធាតុយោ សរូបតោ ទស្សន្តុ
“ចក្ខុធាតុ” តិ អាធិ វុត្តុ។

“តាសុ ធាតុសុ កតមាយ ធាតុយា កតមា សរា បតិដ្ឋិតា បវត្តា” តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមាយ ធាតុយា អយំ សរា បតិដ្ឋិតា បវត្តា តិ និយមេត្វា ទស្សន្តុ
“សរាតិ កេចិ រូចាធិមុត្តា” តិ អាធិ វុត្តុ។ តត្ថ កេចិតិ សរាសម្ពាតាយ
រូបតណ្ហាយ តណ្ហាកា បុគ្គលា។ រូចាធិមុត្តា តិ រូបធាតុសម្ពាតោ អារម្មណោ
អធិមុត្តា អដ្ឋោសិតា។ ឥមីនា បទេន រូបតណ្ហាសម្ពាតា សរា រូបធាតុយា

បតិដ្ឋិតា បវត្តាតិ គហិតា, “កេចិ សទ្ធាធិមុត្តា” តិអាធិហិបិ
 សទ្ធិតណ្ហាសទ្ធាតាធម្មោ សរា សទ្ធិធាតុយាធិសុ បតិដ្ឋិតា បវត្តា សរា
 គហិតា។ កេចិ ធម្មាធិមុត្តាតិ ឯត្ថ ធម្មគ្គហណោន
 ចក្ខុធាតុសោតធាតុយានធាតុជីវាធាតុកាយធាតុសត្វវិញ្ញាណធាតុធម្មធា
 តុយោ គហិតា, តស្មា អជ្ឈាស ធាតុយោ បតិដ្ឋានភាវេន គហិតាបិ ធម្មិធាវ
 គហិតាតិ ធន្ទញ្ញា។ “រូចាធិមុត្តាធិសុ កិត្តកានិ បទានិ តណ្ហាបកេត្វ តណ្ហាយ
 វេវចនា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឯតាធិសានិ ឯត្ថកានិ បទានិ តណ្ហាបកេត្វ
 តណ្ហាវេវចនាធិតិ និយមេត្វា ធស្សេតុំ “តត្ថ យានិ ធរេហសីតានិ” តិអាធិ
 វុត្តំ។ តត្ថាតិ តេសុ ធនុ រូចាធិសុ។ ធរេហសីតានិ ទោមនស្សានិ តិ ធនុ
 រូចាធិសុ បវត្តំ តណ្ហាបេមំ និស្សាយ បវត្តានិ ធរេហមនស្សានិ។ ឯស នយោ
 សេសេសុបិ។ “ធម្ម ឧបេក្ខា គេហសីតាបិ ភកវតា វុត្តា, កស្មា ន គហិតា” តិ
 វត្តព្ពត្តា “យា ធម្ម ឧបេក្ខា គេហសីតា, អយំ ធិដ្ឋបកេត្វា” តិ វុត្តំ, ធិដ្ឋបកេត្តា ន
 គហិតាតិ អត្ថោ។

៣៨. “កេចំ វុត្តប្បការា តណ្ហា ឯវ គហិតា” តិ វត្តព្ពត្តា “សាយេវ
 បត្តនាការេនា” តិអាធិ វុត្តំ។ សា វុត្តប្បការា ឯវ តណ្ហា បត្តនាការេន
 បវត្តនតោ អាសាធិបរិយាយេន វុត្តា, រូចាធិអារម្មណធម្មេសុ នន្ទនតោ
 “ធម្មនន្ទិ” តិ បរិយាយេន វុត្តា, រូចាធិអារម្មណធម្មេសុ គិលីត្វា បរិនិដ្ឋបេតិ វិយ
 អន្លោសាយ តិដ្ឋនតោ “ធម្មន្លោសាន” តិ បរិយាយេន វុត្តា, តស្មា តណ្ហាយ
 វេវចនានិ ហោន្តិ។

តណ្ហាយ វេវចនានិ អាចរិយេន និទ្ទិដ្ឋានិ, អម្ពេហិ ច ញាតានិ, “កតមានិ
 ចិត្តស្ស វេវចនាធិ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ចិត្តំ មនោ” តិអាធិ វុត្តំ។ “អារម្មណំ ចិន្តេតីតិ
 ចិត្តំ។ មនតិ ជាតាតីតិ មនោ។ វិជាតាតីតិ វិញ្ញាណ” តិអាធិនា អត្ថោ

បករណ៍សុ (ឆ. ស. អដ្ឋ. ៥) វុត្តារ, តស្មា អម្ពេហិ នវិត្តារិតោ។ វេចនានិយេវ
ឥមាធិ ឥមស្ស វេចនានិធិ ឯត្តកានិយេវ កថយិស្សាម។ “បញ្ញាជ្រួយ
បញ្ញាពល”ន្តិអាធិនិ បញ្ញាវេចនានិ។

“អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិអាធិនិ ពុទ្ធស្ស វេចនានិ។ “តានិ កត្ត
ទេសិតានិ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “យថា ច ពុទ្ធានុស្សតិយំ វុត្ត”ន្តិអាធិ វុត្តំ។
ពុទ្ធានុស្សតិទេសនាយំ យថា ច យំយំបការំ វេចនំ ភគវតោ “ឥតិបិ សោ
ភគវា អរហំ...បេ.... ភគវតោ”តិ វុត្តំ, ឯតំបការំ វេចនំ ពុទ្ធានុស្សតិយា វេចនំ
ពុទ្ធស្ស វេចនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ “យថា ច ធម្មានុស្សតិយំ វុត្ត”ន្តិអាធិសុបិ ឯវមេវ
យោជនា កាតញ្ចា។

“តេនាហា”តិអាធិនុសន្យាធិអត្ថោ ចេវ “និយុត្តោ វេចនោ
ហារោ”តិអាធិនុសន្យាធិអត្ថោ ច វុត្តនយានុសារេន វេទិតញ្ចោ។

ឥតិ វេចនហារវិកដ្ឋេ សត្តិពលានុរូចា រចិតា

វិការវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាជីកានុសារេន កម្ពីរត្ថោវិត្តារតោវិកជិត្វា
គហោតញ្ចោតិ។

១១. បញ្ញត្តិហារវិកដ្ឋវិការវនា

៣៩. យេន យេន សំវណ្ណានិវិសេសត្វតេន វិកដ្ឋេន វេចនានិ វិកត្តានិ, សោ
សំវណ្ណានិវិសេសត្វតោវិកដ្ឋោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ បញ្ញត្តិហារវិកដ្ឋោ”តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមោ បញ្ញត្តិហារោ”តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ
និដ្ឋិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាធិសុ កតមោ សំវណ្ណានិវិសេសោ

បញ្ញត្តិហារេ បញ្ញត្តិហារវិភង្គោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។ “ឯកំ ភគវា ធម្មំ បញ្ញត្តិហិ
វិវិជាហិ ទេសេតិ” តិអាទិនិទ្ទេសស្ស ឥទានិ មយា វុច្ចមានោ “យា បកតិកថាយ
ទេសនា” តិអាទិកោ វិត្តារសំវណ្ណានាវិសេសោ បញ្ញត្តិហារេ
បញ្ញត្តិហារវិភង្គោ នាមាតិ គហេតញ្ញោ។

“យាហិ វិវិជាហិ បញ្ញត្តិហិ ឯកំ ធម្មំ ភគវា ទេសេតិ, កតមា តាវិវិជា
បញ្ញត្តិយោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “យា បកតិកថាយា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
បកតិកថាយា តិ អស្សនាទិបទត្តវិសេសំ អនិទ្ធាវេត្វា អត្ថសភាវេន បវត្តាយ
កថាយ សាដុកំ មនសិការធម្មកថាយ យា ទេសនា យថាធិប្បតមត្តំ
វេនេយ្យសន្តានេ និក្ខិបតិ បតិដ្ឋបេតិ បកាវេន ញាបេតិ, តស្មា និក្ខេបបញ្ញត្តិ,
តាយ បញ្ញត្តិយា ធម្មំ ទេសេតិ តិ អត្ថោ។ “យា បញ្ញត្តិ ‘បកតិកថាយ
ទេសនា’ តិ វុត្តា, កតមា សា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តថា បុច្ឆិត្វា វិត្តារតោ ទស្សេតុ
“កា ច បកតិកថាយ ទេសនា” តិអាទិ វុត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ បន - “ឥតិ
‘បកតិកថាយ ទេសនា’ តិ សង្ខេបេន វុត្តមត្តំ វិត្តារេន វិភជិតុំ ‘កា ច
បកតិកថាយ ទេសនា’ តិ បុច្ឆិត្វា ‘ចត្តារិ សច្ចានី’ តិអាទិមាហា” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ.
៣៨) វុត្តំ។ តត្ថ ទេសនាទេសេតព្ពស្ស ភេទភាវេបិ អភេទោបចារេន “ទេសនា
ចត្តារិ សច្ចានី” តិ វុត្តំ, ចតុន្នំ សច្ចានំ បញ្ញត្តិ ទេសនា នាមាតិ អត្ថោ។

“កេមំ តំ សច្ចបញ្ញត្តិ ភគវា អាហា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “យថា ភគវា អាហា” តិ
វុត្តំ។ យថា យេន បកាវេន ភគវា យំ យំ បញ្ញត្តិ អាហា, តថា តេន បកាវេន សា
បញ្ញត្តិ ជាទិពញា។ “ឥទំ ទុក្ខ” តិ យំ បញ្ញត្តិ ភគវា អាហា, អយំ “ឥទំ ទុក្ខ” តិ
បញ្ញត្តិ បញ្ចន្នំ ខន្ធនំ និក្ខេបបញ្ញត្តិ, ធន្នំ ធាតុនំ និក្ខេបបញ្ញត្តិ, អដ្ឋារសន្នំ
ធាតុនំ និក្ខេបបញ្ញត្តិ, ទ្វាទសន្នំ អាយតនានំ និក្ខេបបញ្ញត្តិ, ទសន្នំ ឥន្ទ្រិយានំ
និក្ខេបបញ្ញត្តិ តិ យោជនា កាតញ្ញា។ ខន្ធធាតុអាយតនិធិនិយានិ ច

លោកិយានៅ។ បីឡនសង្ខតសន្តាបវិបរិណាមត្តតាសាមញ្ញេន ឯកត្តំ
ឧបនេត្វា “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិវុត្តា។ ទសន្នំ ឥន្ទ្រិយានន្តិ
ចក្កសោតយានជិវាកាយឥត្តិបុរិសជីវិតមនវេទនិទ្រិយានំ ទសន្នំ។
អនុភវនលក្ខណេន ឯកលក្ខណាត្តា វេទនិទ្រិយំ ឯកន្តិ គហិតំ, សទ្ធិទ្រិយាធិនិ
បន មគ្គបរិយាបន្នត្តា ន គហិតានិ។

កតឡឺកាវេតិ ថានុបចារេន វោហវិតេ ឱជាសង្ខាតេ អាហារេ, រាគោ
អរិយមគ្គេន អប្បហាតព្ពត្តា អនុសយវសេន, អាសាវសេន វា បត្តនាវសេន វា
អត្តិ នន្នំ។ អត្តិ តណ្ហាតិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ បតិជ្ជិតំ វិវុទ្ធីន្តិ
បដិសន្ធិអាកឡនសមត្តតាបត្តិយា បតិជ្ជិតត្តា បតិជ្ជិតញ្ចោវវិវុទ្ធីញ្ចាតិ
គហេតព្ពំ។ សង្ខារានន្តិ បុនព្វវិនិព្វត្តកស្ស ភវស្ស អភិនិព្វត្តិហេតុកានំ
សង្ខារានំ។ ជាតិជរាមរណាន្តិ អភិនិព្វត្តនលក្ខណា ជាតិ, ន ឧប្បាទោវ,
បរិចាកលក្ខណា ជរា, ន ឋិតិយេវ, ភេទនលក្ខណំ មរណំ, ន ភន្តិមេវ។ តេន
វុត្តំ “សសោកំ សទំ សឧចាយាស”ន្តិ។

“ជស្សេ ចេ, ភិក្ខុវេ, អាហារេ... បេ... មនោសញ្ចេតនាយ ចេ, ភិក្ខុវេ,
អាហារេ... បេ... វិញ្ញាណោ ចេ, ភិក្ខុវេ, អាហារេ អត្តិ រាគោ... បេ... វទាមី” តិ អយំ
បញ្ញត្តិ ទុក្ខស្ស ច សមុទយស្ស ច បភវស្ស បញ្ញាបនតោ បភវបញ្ញត្តិ នាម។

វុត្តវសេន បញ្ញត្តិភេទោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “កថំ
វិវុត្តវសេន បញ្ញត្តិភេទោ វិភត្តោ” តិ វុត្តព្ពត្តា “កតឡឺកាវេ ចេ, ភិក្ខុវេ, អាហារេ
នត្តិ រាគោ” តិ អាធិ វុត្តំ។ “កតឡឺកាវេ... បេ... អនុចាយាសន្តិ វទាមី” តិ អយំ
បញ្ញត្តិ ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ ច បញ្ញាបនតោ បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ នាម, សមុទយស្ស
បហានស្ស ច បញ្ញាបនតោ បហានបញ្ញត្តិ នាម, មគ្គស្ស ភាវនាយ ច

បញ្ញាបន្តតា ភាវនាបញ្ញត្តិ នាម, និរោធស្ស សង្ខតិកិរិយាយ ច បញ្ញាបន្តតា
សង្ខតិកិរិយាបញ្ញត្តិ នាម។

៤០. វិវដ្តវសេន បញ្ញត្តិកេនោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតោ, “កថំ
សម្មសនវសេន បញ្ញត្តិកេនោ វិភត្តោ” តិ វត្ថុពុត្តា “សមាធិ, ភិក្ខុវេ,
ភាវេថា” តិ អាទិ វុត្ថំ។ “សមាធិ, ភិក្ខុវេ, ភាវេថ... បេ... យថាភូតំ បដាធាតី” តិ
អយំ បញ្ញត្តិ មគ្គស្ស ភាវនាយ ច បញ្ញាបន្តតា ភាវនាបញ្ញត្តិ នាម, ធុក្ខស្ស
បរិញ្ញាយ ច បញ្ញាបន្តតា បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ នាម, សមុទយស្ស បហានស្ស ច
បញ្ញាបន្តតា បហានបញ្ញត្តិ នាម, និរោធស្ស សង្ខតិកិរិយាយ ច បញ្ញាបន្តតា
សង្ខតិកិរិយាបញ្ញត្តិ នាម។

សម្មសនវសេន បញ្ញត្តិកេនោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតោ, “កថំ
ឧបាទានកូន្ទវសេន បញ្ញត្តិកេនោ វិភត្តោ” តិ វត្ថុពុត្តា “រូបំ, រាជ,
វិកិរថា” តិ អាទិ វុត្ថំ។ “រូបំ, រាជ, វិកិរថ... បេ... និព្វាន” តិ អយំ បញ្ញត្តិ
តណ្ហាសង្ខាតស្ស រោធស្ស និរោធស្ស ច បញ្ញាបន្តតា និរោធបញ្ញត្តិ នាម,
អស្សាទស្ស និព្វិនាយ ច បញ្ញាបន្តតា និព្វិនាបញ្ញត្តិ នាម, ធុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ
ច បញ្ញាបន្តតា បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ នាម, សមុទយស្ស បហានស្ស ច បញ្ញាបន្តតា
បហានបញ្ញត្តិ នាម, មគ្គស្ស ភាវនាយ ច បញ្ញាបន្តតា ភាវនាបញ្ញត្តិ នាម,
និរោធស្ស សង្ខតិកិរិយាយ ច បញ្ញាបន្តតា សង្ខតិកិរិយាបញ្ញត្តិ នាម។

“រូបវេទនាសញ្ញាសង្ខារវិញ្ញាណានិ វិកិរត្តោ វិទ្ធិសេន្តោ វិកិឡនិយំ
ករោន្តោ បញ្ញាយ តណ្ហាកូយាយ បដិបដ្ឋន្តោ កី បដាធាតី” តិ បុច្ឆិតពុត្តា
“សោ ‘ឥទំ ធុក្ខ’ តិ យថាភូតំ បដាធាតី” តិ អាទិ វុត្ថំ។ “សោ ‘ឥទំ ធុក្ខ’ តិ យថាភូតំ
បដាធាតី តិ... បេ... និរោធគាមិនិបដិបទាតិ យថាភូតំ បដាធាតី” តិ អយំ
បញ្ញត្តិ សទ្ធានំ បដិវេធស្ស បញ្ញាបន្តតា បដិវេធបញ្ញត្តិ នាម, ធុក្ខស្ស ភូមិយា

និក្ខេបស្ស ច បញ្ញាបន្តេតា និក្ខេបបញ្ញត្តិ នាម, មគ្គស្ស ភាវនាយ ច
បញ្ញាបន្តេតា ភាវនាបញ្ញត្តិ នាម, សោតាបត្តិដលស្ស សង្ខតិវិយាយ ច
បញ្ញាបន្តេតា សង្ខតិវិយាបញ្ញត្តិ នាម។ “សោ ‘សម អាសវា’តិ យថាភូតំ
បជាធាតិ...បេ.... ‘អាសវា អសេសំ និរុជ្ឈន្តិ’តិ យថាភូតំ បជាធាតិ”តិ អយំ
បញ្ញត្តិ ខយេញ្ញាណស្ស ឧប្បាទស្ស ច បញ្ញាបន្តេតា ឧប្បាទបញ្ញត្តិ នាម,
អនុប្បាទញ្ញាណស្ស ឌីកាសស្ស ច បញ្ញាបន្តេតា ឌីកាសបញ្ញត្តិ នាម,
មគ្គស្ស ភាវនាយ ច បញ្ញាបន្តេតា ភាវនាបញ្ញត្តិ នាម, ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ ច
បញ្ញាបន្តេតា បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ នាម, សមុទយស្ស បហានស្ស ច បញ្ញាបន្តេតា
បហានបញ្ញត្តិ នាម, វីរិយិន្ទ្រយស្ស អារម្ភស្ស ច បញ្ញាបន្តេតា អារម្ភបញ្ញត្តិ
នាម, អាសាដិកានំ អាហាជនាយ ច បញ្ញាបន្តេតា អាហាជនាបញ្ញត្តិ នាម,
ភាវនាភូមិយា និក្ខេបស្ស ច បញ្ញាបន្តេតា និក្ខេបបញ្ញត្តិ នាម, ចាបកានំ
អកុសលានំ ធម្មានំ អភិនិយាតស្ស ច បញ្ញាបន្តេតា អភិនិយាតបញ្ញត្តិ នាម។

៤០. វដ្តវសេន វា វិវដ្តវសេន វា ធម្មសម្មសនវសេន វា ឧបាទានក្ខន្ធវសេន វា
បដាននវសេន វា សច្ចេសុ នាធាវិជោ បញ្ញត្តិភេទោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ពេហិ
ច ញ្ញាតោ, “កថំ តេបរិវដ្តវសេន សច្ចេសុ បញ្ញត្តិភេទោ វិភត្តោ”តិ វត្ថព្ភត្តា
តេបរិវដ្តវសេន សច្ចេសុ បញ្ញត្តិភេទំ ទស្សេតុំ “ឥទំ ទុក្ខន្តិ មេ, ភិក្ខុវេ”តិ អាទិ
អារទ្ធី។ អដ្ឋកថាយំ បន - “ឯវំ វដ្តវិវដ្តមុខេន សម្មសនឧបាទានក្ខន្ធមុខេនេវ
សច្ចេសុ បញ្ញត្តិវិភាគំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តេបរិវដ្តវសេន ទស្សេតុំ ‘ឥទំ ទុក្ខន្តិ មេ
ភិក្ខុវេ’តិ អាទិ អារទ្ធី”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤០) វុត្តំ។ តត្ថ បុព្វេ បរិជាននតោ បដ្ឋាយ។
អននុស្សតេស្វតិ បរិជាននវសេន អននុស្សតេសុ ចតុសុ សច្ចធម្មេសុ។ ចក្ខុន្តិ
បឋមំ និព្វានទស្សនដ្ឋេន ចក្ខុ នាម។ យថាសភាវតោ កិច្ចបរិជាននដ្ឋេន
សង្ខតិវិយបរិជាននដ្ឋេន ញ្ញាណំ នាម។ យថាសភាវតោ កិច្ចបរិជាននាធិនំ
បដិវដ្តិត្វា បដាននដ្ឋេន បញ្ញា នាម។ តថាវិទិតករណដ្ឋេន វិជ្ជា នាម។

អាណាគោតាសករណ៍ដួង អាណាគោ ជាម។ ឥឡូវ ចក្ខុវិស័យកំ សព្វ
បញ្ញាវេទនាមេ។ “ឥឡូវ ឧត្តម មេ ភិក្ខុវេ...បេ... ឧទាហរណ៍” តិ អយំ បញ្ញាតិ
សទ្ធានំ ទេសនាយ បញ្ញាបនតោ ទេសនាបញ្ញាតិ ជាម, សុតមយិយា បញ្ញាយ
និក្ខេបស្ស ច បញ្ញាបនតោ និក្ខេបបញ្ញាតិ ជាម,
អនញ្ញាតញ្ញស្សមីតិទ្រិយស្ស សង្ខតិវិយាយ ច បញ្ញាបនតោ
សង្ខតិវិយាបញ្ញាតិ ជាម, ធម្មចក្កស្ស បវត្តនាយ ច បញ្ញាបនតោ
បវត្តនាបញ្ញាតិ ជាម។

“តំ ខោ បនិទំ ឧត្តំ បរិញ្ញាយ្យំ...បេ... ឧទាហរណ៍” តិ អយំ បញ្ញាតិ មគ្គស្ស
ភាវនាយ បញ្ញាបនតោ ភាវនាបញ្ញាតិ ជាម, ចិន្តាមយិយា បញ្ញាយ និក្ខេបស្ស
ច បញ្ញាបនតោ និក្ខេបបញ្ញាតិ ជាម, អញ្ញាទ្រិយស្ស សង្ខតិវិយាយ ច
បញ្ញាបនតោ សង្ខតិវិយាបញ្ញាតិ ជាម។

“តំ ខោ បនិទំ ឧត្តំ បរិញ្ញាតំ...បេ... ឧទាហរណ៍” តិ អយំ បញ្ញាតិ មគ្គស្ស
ភាវនាយ បញ្ញាបនតោ ភាវនាបញ្ញាតិ ជាម, ភាវនាមយិយា បញ្ញាយ
និក្ខេបស្ស ច បញ្ញាបនតោ និក្ខេបបញ្ញាតិ ជាម, អញ្ញាតាវិនោ ឥន្ទ្រិយស្ស
សង្ខតិវិយាយ ច បញ្ញាបនតោ សង្ខតិវិយាបញ្ញាតិ ជាម, ធម្មចក្កស្ស
បវត្តនាយ ច បញ្ញាបនតោ បវត្តនាបញ្ញាតិ ជាម។

តេបរិវដ្តវសេន សច្ចេសុ នាធាវិជោ បញ្ញាតិភេនោ អាចរិយេន វិភត្តោ,
អម្ពេហិ ច ព្យាតោ, “កថំ កុសលាកុសលាធិវសេន ទេសិតធម្មស្ស
បញ្ញាតិភេនោ វិភត្តោ” តិ វត្តព្ពត្តា “តុលមតុលញ្ញ សម្ពុ” តិ អាធិ វុត្តំ។ អថ វា
ធម្មចក្កសុត្ត បញ្ញាតិភេនោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ព្យាតោ,
“តុលមតុលញ្ញាតិ អាធិតាថាយ កថំ បញ្ញាតិភេនោ វិភត្តោ” តិ វត្តព្ពត្តា
“តុលមតុលញ្ញ” តិ អាធិ វុត្តំ។ តុលីយតិ បរិច្ឆ័យតិ តិ តុលំ, កាមាវចរកម្មំ,

នត្តិ តុលំ សទិសំ អញ្ញំ លោកិយកម្មំ អស្ស មហាគ្គតកម្មស្សាតិ អតុលំ,
រូចារូចារចរកម្មំ។ បុណ្ណំ សម្ពុត្តិ ឯតេន សង្ខារេនាតិ សម្ពុត្តិ, តំ សម្ពុត្តិ។
បុណ្ណំ សង្ខារេនាតិ ភវសង្ខារោ។ អដ្ឋត្ថេ វិបស្សនាវសេន រមតីតិ
អដ្ឋត្ថរតោ។ សមថវសេន សមាធិយតីតិ សមាហិតោ។ អត្ថនិ សម្ពុត្តិ
អត្ថសម្ពុត្តិ, តំ អត្ថសម្ពុត្តិ។ មុនិ សម្ពុត្តោ សម្ពុត្តិ ភវសង្ខារំ តុលញ្ច អតុលញ្ច
អវស្សជិ, អដ្ឋត្ថរតោ សមាហិតោ កវចំ អភិទ្ធិ វេ, ឯវំ អត្ថសម្ពុត្តិ អភិទ្ធិ
បទាលយីតិ យោជនា កាតញ្ច។ អថ វា មុនិ សម្ពុត្តោ “បញ្ចក្ខន្ធា អនិច្ចា ទុក្ខា
អនត្តា វិបរិណាមធម្មា, និព្វានំ បន និច្ចំ សុខំ អសង្ខតំ អវិបរិណាមធម្ម” ត្ថិ
តុលំ តុលយន្តោ អតុលំ និព្វានំ ទិស្វា សម្ពុត្តិ ភវសង្ខារំ អរិយមគ្គេន អវស្សជិ។
កវចំ អវស្សជិ? សោ ហិ មុនិ វិបស្សនាវសេន អដ្ឋត្ថរតោ ច ហុត្វា,
សមថវសេន ឧបចារប្បនាសុ សមាហិតោ ច ហុត្វា កវចំ អភិទ្ធិ វេ, ឯវំ
អត្ថសម្ពុត្តិ អត្ថនិ សញ្ញាតំ កិលេសំ អភិទ្ធិ បទាលយិ, កិលេសាភាវេន កម្មញ្ច
ជហិតិ គាថាត្ថោ គហេតញ្ច។

“តុលមតុលញ្ច សម្ពុត្តិ” ត្ថិ បញ្ញត្តិ សព្វធម្មានំ អភិញ្ញាយ បញ្ញាបនតោ
អភិញ្ញាបញ្ញត្តិ នាម, ធម្មបដិសម្ពិទ្ធាយ និក្ខេបស្ស ច បញ្ញាបនតោ
និក្ខេបបញ្ញត្តិ នាម, “ភវសង្ខារមវស្សជិ មុនី” តិ បញ្ញត្តិ សមុទយស្ស
បរិច្ចាគស្ស ច បញ្ញាបនតោ បរិច្ចាគបញ្ញត្តិ នាម, ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ ច
បញ្ញាបនតោ បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ នាម, “អដ្ឋត្ថរតោ សមាហិតោ” តិ បញ្ញត្តិ
កាយគតាយ សតិយា ភាវនាយ ច បញ្ញាបនតោ ភាវនាបញ្ញត្តិ នាម,
ចិត្តកក្កតាយ វិចិត្តិយា ច បញ្ញាបនតោ វិចិត្តបញ្ញត្តិ នាម, “អភិទ្ធិ
កវចមវត្ថុសម្ពុត្តិ” ត្ថិ បញ្ញត្តិ ចិត្តស្ស អភិទិព្វិទាយ ច បញ្ញាបនតោ
អភិទិព្វិទាបញ្ញត្តិ នាម, សព្វញ្ញតាយ ឧបាទានស្ស ច បញ្ញាបនតោ
ឧបាទានបញ្ញត្តិ នាម, អវិជ្ជាណ្ឌកោសានំ បទាលនាយ ច បញ្ញាបនតោ

បទពលបញ្ញត្តិ នាម, “យថាវុត្តោ បញ្ញត្តិប្បកេនោ កេន សទ្ធិហិតញោ” តិ
វុត្តព្ពត្តា “តេនាហា” តិអាទិ វុត្តំ។ តថាវុត្តស្ស បញ្ញត្តិប្បកេនស្ស សម្ភវតោ
ភគវា យំ “តុលមតុល” តិអាទិកាថមាហា, តថាសម្ភវតោ យថាវុត្តាយ កាថាយ
យថាវុត្តោ បញ្ញត្តិប្បកេនោ សទ្ធិហិតញោតិ។

“តុលមតុលញោ” តិអាទិកាថាយំ បញ្ញត្តិប្បកេនោ អាចរិយេន វិភត្តោ,
អម្ពេហិ ច ញោតោ។

‘យោ ទុក្ខមទ្ធក្ខិ យតោនិទានំ, កាមេសុ សោ ជន្ត កដំ នមេយ្យ;
កាមា ហិ លោកេ សង្កាតិ ញាត្វា, តេសំ សតីមា វិនយាយ សិក្ខោ’ តិ។ -

កាថាយំ បន កដំ បញ្ញត្តិកេនោ វិភត្តោ” តិ វុត្តព្ពត្តា “យោ ទុក្ខមទ្ធក្ខិ” តិអាទិ
វុត្តំ។ យោ អារទ្ធិវបស្សកោ ជន្ត យតោនិទានំ សព្វំ តេក្ខមកំ ហេតុជលំ ទុក្ខំ
អទ្ធក្ខិ, សោ អារទ្ធិវបស្សកោ ជន្ត កាមេសុ កដំ នមេយ្យ នមេតុំ នាវហាតិ។
កាមា លោកេ “សង្កា” តិ ហិ យស្មា បស្សិតញា, តស្មា នមេតុំ នាវហាតិ, ឥតិ
ឯតំ ទុក្ខការំ ទុក្ខហេតុការំ ញាត្វា តេសំ កាមា នំ វិនយាយ វ្យាបសមាយ
សតីមា កាយគតាសតិសម្មន្នោ តិណិ សិក្ខានិ សិក្ខោ សិក្ខោយ្យាតិ កាថាត្តោ
សង្ខេបេន វិញ្ញាតញោ។ អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤០) បន វិត្តារេន សំវណ្ណិតោ។

“យោ ទុក្ខ” តិ បញ្ញត្តិ ទុក្ខស្ស វេវចនស្ស ច បរិញ្ញាយ ច បញ្ញាបនតោ
វេវចនបញ្ញត្តិ, បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ ច ហោតិ។ “យតោនិទាន” តិ បញ្ញត្តិ សមុទយស្ស
បកវស្ស ច បហានស្ស ច បញ្ញាបនតោ បកវបញ្ញត្តិ ចេវ បហានបញ្ញត្តិ ច
ហោតិ។ “អទ្ធក្ខិ” តិ បញ្ញត្តិ ញាណចក្ខុស្ស វេវចនស្ស ច បដិវេជស្ស ច
បញ្ញាបនតោ វេវចនបញ្ញត្តិ ចេវ បដិវេជបញ្ញត្តិ ច ហោតិ។ “កាមេសុ សោ ជន្ត
កដំ នមេយ្យ” តិ បញ្ញត្តិ កាមតណ្ហាយ វេវចនស្ស ច អនភិនិវិសស្ស ច

បញ្ញាបន្តតា វេរេចនបញ្ញត្តិ ចេរេ អនភិទិវេសបញ្ញត្តិ ច ហោតិ។ “កាមា ហិ
លោកេ សង្កាតិ ញត្វា”តិ បញ្ញត្តិ កាមា បច្ចុត្តិកតោ ទស្សនស្ស ច
បញ្ញាបន្តតោ ទស្សនបញ្ញត្តិ នាម។ កាមា ហិ អនត្តជាននតោ
បច្ចុត្តិកសទិសា។

“កើទិសា ហុត្វា អនត្តជនកា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “កាមា ហិ”តិ អាទិ វុត្តំ។ កាមា
រាគគ្គិអាទិហិ អន្តោទយ្ហនតោ អង្គារកាស្វបមា ច, បូតិភាវាបដ្ឋនតោ
មំសបេស្វបមា ច, ពហិ អញ្ញេន ទយ្ហនតោ ចាវកកប្បា ជលិតគ្គិក្ខន្ធបមា ច,
បតិជ្ជាណាភាវតោ បចាត្វបមា ច, វិសសទិសេហិ នោសាទិហិ បរហិសនតោ
ឡរោគបមា ច។ “តេសំ សតីមា”តិ បញ្ញត្តិ បហាឆាយ អបចយស្ស ច
បញ្ញាបន្តតោ អបចយបញ្ញត្តិ នាម, កាយគតាយ សតិយា និក្ខេបស្ស ច
បញ្ញាបន្តតោ និក្ខេបបញ្ញត្តិ នាម, មគ្គស្ស ភាវឆាយ ច បញ្ញាបន្តតោ
ភាវនាបញ្ញត្តិ នាម។ “វិនយាយ សិក្ខេ”តិ បញ្ញត្តិ រាគវិនយស្ស នោសវិនយស្ស
មោហវិនយស្ស បដិវេជស្ស ច បញ្ញាបន្តតោ បដិវេជបញ្ញត្តិ នាម។ “ជន្ទ”តិ
បញ្ញត្តិ យោគិស្ស វេរេចនស្ស ច បញ្ញាបន្តតោ វេរេចនបញ្ញត្តិ នាម។

“ជន្ទតិ សាមញ្ញសត្តវាចកោ សន្នោ កស្មា យោគិវាចកោតិ វិញ្ញាតញ្ចោ”តិ
វុត្តព្ពត្តា “យនា ហិ”តិ អាទិ វុត្តំ។ យោគី យនា យស្មី កាលេ កាមា សង្កាតិ
បជាធាតិ, តនា តស្មី កាលេ សោ យោគី កាមា អនុប្បាយ កុសលេ ធម្ម
កាយគតាសតិអាទិហិ ឧប្បាទយតិ, សោ កុសលេ ធម្ម ឧប្បាទេន្តោ យោគី
អនុប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឧប្បាទាយ វាយមតិ កុសលវីរិយំ ករោតិ, តស្មា
យោគីវាចកោ ជន្ទសន្នោតិ វិញ្ញាតញ្ចោ។ “ជន្ទ”តិ អយំ បញ្ញត្តិ អប្បត្តស្ស
កុសលស្ស ឈានធម្មាទិកស្ស បត្តិយា វាយាមស្ស ច បញ្ញាបន្តតោ
វាយាមបញ្ញត្តិ នាម, ឡរមត្តិកាយ អសន្តជ្ជិយា និក្ខេបស្ស ច បញ្ញាបន្តតោ

និក្ខេបបញ្ញត្តិ នាម។ “សោ អនុប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឧប្បាទាយ
វាយមតី” តិ អយំ បញ្ញត្តិ វាយាមបញ្ញត្តិ, “ហេតុសោ ឧប្បន្នានំ កុសលានំ
ធម្មានំ វិចិត្តិយា វាយមតី តិ បញ្ញត្តិ កតមា បញ្ញត្តិ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ សោ
ឧប្បន្នាន” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តស្មី “អនុប្បន្នាន” តិ អាទិ ម្ចី។ “សោ ឧប្បន្នានំ
កុសលានំ ធម្មានំ វិចិត្តិយា វាយមតី” តិ អយំ បញ្ញត្តិ ភាវនាយ អប្បមាទស្ស ច
បញ្ញាបនតោ អប្បមាទបញ្ញត្តិ នាម, វីរិយិ ជ្រៀយស្ស និក្ខេបស្ស ច
បញ្ញាបនតោ និក្ខេបបញ្ញត្តិ នាម, កុសលានំ ធម្មានំ អារក្ខស្ស ច
បញ្ញាបនតោ អារក្ខបញ្ញត្តិ នាម, អធិចិត្តសិក្ខាយ វិចិត្តិយា ច បញ្ញាបនតោ
វិចិត្តបញ្ញត្តិ នាម។ “កេន យថាវុត្តប្បកាហេ បញ្ញត្តិប្បកេនោ សទ្ធិហិតញោ” តិ
វុត្តព្ពត្តា “តេនាហា” តិ អាទិ វុត្តំ។

“យោ ទុក្ខមទ្ធក្ខិ យតោនិទាន” តិ អាទិ គាថាយ បញ្ញត្តិប្បកេនោ អាចរិយេន
វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ។

“មោហាសម្ពន្ធនោ លោកោ, ភព្ភរូចោវ ទិស្សតិ;
ឧបធិពន្ធនោ ពាលោ, តមសា បរិវារិតោ;
អស្សីរី វិយ ខាយតិ, បស្សតោ នត្តិ កិញ្ចានត្ថិ -

គាថាយំ បន កថំ បញ្ញត្តិប្បកេនោ វិភត្តោ” តិ វុត្តព្ពត្តា
“មោហាសម្ពន្ធនោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ មោហាសម្ពន្ធនោ តិ មោហាហេតុកេហិ
សំយោជនេហិ សម្ពន្ធនោ។ លោកោ តិ អប្បហ័នសំយោជនោ សត្តលោកោ។
ភព្ភរូចោវ ទិស្សតិ តិ អភព្ពេហិ អត្តា ភព្ភរូចោវ ភព្ពជាតិកោ វិយ ពាលានំ
អរិបស្សកានំ ទិស្សតិ។ ឧបធិពន្ធនោ តិ កិលេសូបធិហិ ពន្ធតញោ។ យុ-បច្ចយោ
ហិ កម្មត្ថេ វិហិតោ។ ឧបធិសុ វា កិលេសានំ ពន្ធនំ យស្ស ពាលស្សាតិ
ឧបធិពន្ធនោ។ ទ្វេ អវឌ្ឍិយោ លាតិ គណ្ណាតីតិ ពាលោ។ តមសា សម្មោហាន

បរិវារតោ បដិច្ឆាទិភោ បណ្ឌិតានំ វិបស្សកានំ អស្សីរី វិយ សិរីរិវហិតោ វិយ
ខាយតិ ឧបដ្ឋាតិ។ បស្សតោ បញ្ញាចក្កុស្ស បស្សន្តស្ស បណ្ឌិតស្ស កិញ្ចានំ
នត្ថិតិ សង្ខេបតោ ទដ្ឋតោ។

“មោហាសម្ពន្ធនោ លោកោ” តិ បញ្ញត្តិ មោហាសីសេន គហិតានំ
វិបល្លាសានំ ទេសនាយ បញ្ញាបនតោ ទេសនាបញ្ញត្តិ នាម។ “ភព្ភរូចោ
ទិស្សតី” តិ បញ្ញត្តិ លោកស្ស វិបរឹតស្ស វិបរឹតាការេន ឧបដ្ឋហន្តស្ស
បញ្ញាបនតោ វិបរឹតបញ្ញត្តិ នាម។ “ឧបដិពន្ធនោ ពាលោ” តិ បញ្ញត្តិ ចាបកានំ
ឥច្ឆាវចរានំ បកវស្ស បញ្ញាបនតោ បកវបញ្ញត្តិ នាម។ “ឧបដិពន្ធនោ
ពាលោ” តិ បញ្ញត្តិ បរិយុដ្ឋានានំ អកុសលានំ ធម្មានំ ពន្ធនកិច្ចស្ស
បញ្ញាបនតោ កិច្ចបញ្ញត្តិ នាម។ “ឧបដិពន្ធនោ ពាលោ” តិ បញ្ញត្តិ កិលេសានំ
ពន្ធនពលមូហានពលានំ បញ្ញាបនតោ ពលបញ្ញត្តិ នាម។ “ឧបដិពន្ធនោ
ពាលោ” តិ បញ្ញត្តិ សង្ខារានំ វិរុហនាយ បញ្ញាបនតោ វិរុហនាបញ្ញត្តិ នាម។
“តមសា បរិវារតោ” តិ បញ្ញត្តិ អវិជ្ជន្ទការស្ស ទេសនាយ បញ្ញាបនតោ
ទេសនាបញ្ញត្តិ នាម, អវិជ្ជន្ទការស្ស វេវចនស្ស ច បញ្ញាបនតោ វេវចនបញ្ញត្តិ
នាម។ “អស្សីរី វិយ ខាយតី” តិ បញ្ញត្តិ ទិព្ភចក្កុស្ស ទស្សនកិរិយាយ
បញ្ញាបនតោ ទស្សនបញ្ញត្តិ នាម។ “អស្សីរី វិយ ខាយតី” តិ បញ្ញត្តិ
បញ្ញាចក្កុស្ស និក្ខេបស្ស បញ្ញាបនតោ និក្ខេបបញ្ញត្តិ នាម។ “បស្សតោ នត្ថិ
កិញ្ចាន” តិ បញ្ញត្តិ សត្តានំ អរិយានំ បដិវេធស្ស បញ្ញាបនតោ បដិវេធបញ្ញត្តិ
នាម។

“កតមំ កិញ្ចាន” តិ បុច្ឆិតត្ថត្តា “រាគោ កិញ្ចាន” តិ អាទិ វុត្តំ។ “យថាវុត្តោ
បញ្ញត្តិ ឬកេនោ កដំ អម្ពេហិ សទ្ធិហិតតោ” តិ វុត្តត្ថត្តា “តេនាហា” តិ អាទិ
វុត្តំ។ យថាវុត្តស្ស បញ្ញត្តិ ឬកេនស្ស សម្ពុតោ ភគវា យំ

“មោហសម្ពុទ្ធនោ”តិអាទិមាហ, តថាសម្ពុតោ តាយ តាថាយ យថាវុត្តោ
បញ្ញត្តិប្បភេទោ តាថានុសារេន សទ្ធិហិតញោ។

“មោហសម្ពុទ្ធនោ លោកោ”តិអាទិកាថាយ បញ្ញត្តិប្បភេទោ អាចរិយេន
វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “អត្ថិ, ភិក្ខុវេ, អជាត’ន្តិអាទិចាបស្ស
បញ្ញត្តិប្បភេទោ កថំវិភត្តោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “អត្ថិ ភិក្ខុវេ”តិអាទិចាធិមាហ។
“សា បន ចាធិ កិមត្ថំ ភគវតា វុត្តា”តិ ចេ បុច្ឆេយ្យ? បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានត្តា
និព្វានំ នត្ថិ, តស្មា “អត្ថិ និព្វាន”ន្តិ វេចនំ សសវិសាលាវចនំវិយ អនត្ថំ,
វោហារមត្តមេតន្តិ វេទន្តានំ មិច្ឆាវាទំ ភក្ខីតុំ ភគវតា វុត្តាតិ ទដ្ឋញ្ច។

កុតោចិបិ អជាតត្តា អភូតត្តា អជាតំ អភូតំ។ បច្ចយេហិ អកតត្តា
អកតំ។ សង្ខតាភាវតោ អសង្ខតំ និព្វានំ អត្ថិ។ ឯតំ អជាតាទិកំ និព្វានំ នោ ចេ
អភវិស្ស, ឯវំ សតិ និស្សរណំ ន បញ្ញាយេថ, និព្វានស្ស ច អរិយមគ្គដលានំ
អារម្មណត្តា, មគ្គដលានញ្ច កិលេសានំ សមុច្ឆិន្ទនតោ បដិប្បស្សម្ពុនតោ,
សមុច្ឆិន្ទនេន ច តិវិធស្ស វដ្តស្ស អបវដ្តនតោ អជាតាទិកំ និព្វានំ អត្ថិយេវាតិ
ទដ្ឋញ្ច។

“អត្ថិ, ភិក្ខុវេ, អជាតំ...ចេ.... អសង្ខត”ន្តិ អយំ បញ្ញត្តិ និព្វានស្ស
ទេសនាបញ្ញត្តិ ច និព្វានស្ស វេវចនបញ្ញត្តិ ច ហោតិ។ “នយិធ ជាតស្ស...ចេ....
បញ្ញាយេថា”តិ អយំ បញ្ញត្តិ សង្ខតស្ស វេវចនបញ្ញត្តិ ច សង្ខតស្ស
ឧបនយនបញ្ញត្តិ ច ហោតិ។ “យស្មា ច...ចេ.... អសង្ខត”ន្តិ អយំ បញ្ញត្តិ
និព្វានស្ស វេវចនបញ្ញត្តិ ច និព្វានស្ស ជោតនាបញ្ញត្តិ ច ហោតិ។ “យស្មា
ជាតស្ស...ចេ.... បញ្ញាយតី”តិ អយំ បញ្ញត្តិ និព្វានស្ស វេវចនបញ្ញត្តិ ច មគ្គស្ស
សំសារតោ និយ្យានិកបញ្ញត្តិ ច និស្សរណបញ្ញត្តិ ច ហោតិ តិ បញ្ញត្តិវិសេសោ
បណ្ឌិតេហិ និទ្ធាវេត្វា គហោតញ្ច។

“យថាវុត្តោ និព្វានស្ស បញ្ញត្តិប្បកេនោ កេន សទ្ធិហិតញោ” តិ វុត្តព្ពត្តា
“តេនាហ ភគវា” តិ អាទិ វុត្តំ។ “តេនាហ អាយស្មា” តិ អាឡានុសន្យាធិអត្ថោ ចេវ
“និយុត្តោ បញ្ញត្តិហារោ” តិ អនុសន្យាធិអត្ថោ ច វុត្តនយានុសារេន វេទិតញោ។

ឥតិ បញ្ញត្តិហារវិកង្កេ សត្តិពលានុរូចា រចិតា

វិការវេនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាជីកានុសារេន គម្ពីរត្ថោវិត្តារតោវិកជិត្វា
គហោតញោតិ។

១២. ឱតរណហារវិកង្កេវិការវេនា

៤២. យេន យេន សំវណ្ណានាវិសេសភូតេន បញ្ញត្តិហារវិកង្កេន បញ្ញត្តិយោ
វិកត្តា, សោ សំវណ្ណានាវិសេសភូតោវិកង្កោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ ឱតរណោ
ហារវិកង្កោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមោ ឱតរណោ ហារោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
តត្ថាតិ តេសុ និដ្ឋិជ្ជសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាជីសុ កតមោ
សំវណ្ណានាវិសេសោ ឱតរណោ ហារោ ឱតរណហារវិកង្កោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។
“យោ ច បដិច្ចប្បាទោ” តិ អាទិនិទ្ទេសស្ស ឥនានិ មយា វុច្ចមានោ “ឧទ្ធី អដោ
សព្ពុធិ វិប្បមុត្តោ” តិ អាទិកោវិត្តារសំវណ្ណានាវិសេសោ ឱតរណោ ហារោ
ឱតរណហារវិកង្កោ នាមាតិ គហោតញោ។

តត្ថ ចាបេ “កតមេ បដិច្ចសមុប្បាទាធយោ និទ្ធាវេត្វា កតមេហិ
និទ្ធាវិតេហិ ធម្មេហិ ឱតរតី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមស្មី ចាបេ ឥមេ
បដិច្ចសមុប្បាទាធយោ និទ្ធាវេត្វា ឥមេហិ និទ្ធាវិតេហិ ធម្មេហិ ឱតរតីតិ
ទស្សេតុំ “ឧទ្ធី អដោ សព្ពុធិ វិប្បមុត្តោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឧទ្ធី កាមធាតុតោ

ឧទ្ទិ្ធ ឧបរិកាគេ បវត្តាយ រូបធាតុអរូបធាតុយា។ អធាតិ រូបធាតុតោ
ហេដ្ឋាភាគេ បវត្តាយ កាមធាតុយា។ សព្ពដីតិ សព្ពស្មី កាមរូបអរូបធាតុម្ហិ។
វិប្បមុត្តោតិ បដិសន្ធិវសេន អប្បវត្តនតោ វិប្បមុត្តោ អសេក្ខោ។ អយំ សេក្ខោ
នស្សនមគ្គន សក្កាយទិដ្ឋិយា សមុគ្គាតត្ថា “អហំ អស្មី”តិ អនានុបស្សី
វិហារតិ។ ឯវំ សេក្ខាយ វិមុត្តិយា ចេវ អសេក្ខាយ វិមុត្តិយា ច សេក្ខោ ចេវ
អសេក្ខោ ច អតិណ្ណាបុព្វំ ឌីយំ អបុនព្វវាយ វិមុត្តោ ឧទតារីតិ គាថាត្ថោ
គហេតព្ពោ។

តស្មី គាថាថាថេ “កតមេ និទ្ធាវេត្វា កតមេហិ ឌីតរតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្ថា
“ឧទ្ទិ្ធ រូបធាតុ”តិ អាទិ វុត្តំ។ ឧទ្ទិ្ធ មនុស្សលោកតោ ឧទ្ទិ្ធ
ចាតុមហារាជិកាធយោបិ គហិតាតិ អត្ថសម្ភវតោ តំ និវត្តេតុ “រូបធាតុ
អរូបធាតុ”តិ វុត្តំ។ អធាតិ មនុស្សភវតោ អធា ចត្តារោ អចាយភូមិយោ ច
គហិតាតិ អត្ថសម្ភវតោ តំ និវត្តេតុ “កាមធាតុ”តិ វុត្តំ។ សព្ពដីតិ
ចតុភូមិកេតិ អត្ថសម្ភវតោ “តេធាតុកេ”តិ វុត្តំ។ អយំ អសេក្ខា វិមុត្តិ្តតិ
វិមុត្តស្ស អសេក្ខស្ស យា វិរាគតា អត្ថិ, អយម្យិ វិរាគតា អសេក្ខជលវិមុត្តិ។
“ឧទ្ទិ្ធ អធា សព្ពដី វិប្បមុត្តោ”តិ ថាថេ វុត្តប្បការា អយំ អសេក្ខា វិមុត្តិ
និទ្ធាវតាតិ អត្ថោ។ និទ្ធាវតាយ អសេក្ខាយ វិមុត្តិយា យានិ
សទ្ធាទិបញ្ចិន្ទ្រិយានិ និទ្ធាវតានិ, តានិយេវ អសេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ភវន្តិ។
អយំ វុត្តប្បការា ឌីតរណា វុត្តិយេហិ វិមុត្តិយា ឌីតរណា នាម បវេសនា
នាម។

តានិយេវ អសេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ វិជ្ជាយ ឧបការកត្តា, បញ្ញាបទដ្ឋានត្តា
វា វិជ្ជា ភវន្តិ។ វិជ្ជប្បាទា តាទិសាយ វិជ្ជាយ ឧប្បាទា ឧប្បាទហេតុតោ

អវិជ្ជានិរោធិ អវិជ្ជាយ និរោធិ ហោតិ... បេ... ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធិ ហោតិ,
អយំ វុត្តប្បការា ឌីតរណា បដិច្ចសមុប្បាទេហិ ឌីតរណា នាម។

តានិយេវ អសេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ តីហិ ខន្ធហិ សង្កហិតានិ
សន្ធាវីរិយេហិ សីលសម្ភវតោ, សតិយា ច បញ្ញាទុវុត្តកត្តា។ សេសា
វុត្តនយានុសារេន វេទិតញ្ញា។

“ឧទ្ធុ អនោ សព្ពុដិ វិប្បមុត្តោ” តិ ចាបេ និទ្ធាវេត្វា ឌីតរណា អាចរិយេន
វិភត្តា, អម្ពេហិ ច ញាតា, “អយំ អហស្មីតិ អនាទុបស្សី” តិ ចាបេ “កតមេ
និទ្ធាវេត្វា កតមេហិ ឌីតរណេហិ ឌីតរតី” តិ វុត្តព្ពត្តា “អយំ អហស្មីតិ
អនាទុបស្សីតិ អយំ សក្កាយទិដ្ឋិយា” តិ អាទិ វុត្តំ។ យោ អយំ សេក្ខោ
“អហមស្មី” តិ នាទុបស្សី, តស្ស សេក្ខស្ស សក្កាយទិដ្ឋិយា យោ សមុគ្គាតោ
អត្ថិ, យា សមុគ្គាតសម្ពាតា សមុគ្គាតវិមុត្តិ សេក្ខាវិមុត្តិ ហោតិ, តស្ស
សេក្ខាយ វិមុត្តិយា យានិ សន្ធាទិបញ្ចិន្ទ្រិយានិ និទ្ធាវតានិ, តានិយេវ សេក្ខានិ
បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ភវន្តិ។ អយំ វុត្តប្បការា ឌីតរណា វុត្តិយេហិ ឌីតរណា នាម។
សេសា វុត្តនយានុសារេន វេទិតញ្ញា។

៤៣. “ឧទ្ធុ អនោ” តិ អាទិកាថាយំ ឌីតរណា អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ពេហិ ច
ញាតា, “និស្សិតស្ស ចលិត” តិ អាទិចាបេ “កតមេ និទ្ធាវេត្វា កតមេហិ
ឌីតរតី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “និស្សិតស្ស ចលិតំ, អនិស្សិតស្ស ចលិតំ នត្ថិ” តិ អាទិ
វុត្តំ។ និស្សិតស្ស បុគ្គលស្ស ចលិតំ ចលនំ អត្ថិ, អនិស្សិតស្ស បុគ្គលស្ស
ចលិតំ ចលនំ នត្ថិ។ ចលិតេ ចលនេ អសតិ បស្សន្តិ ភវតិ, បស្សន្តិយា សតិ
វិជ្ជមានាយ នតិ ន ហោតិ, នតិយា អសតិ អវិជ្ជមានាយ អាគតិភតិ ន ហោតិ,
អាគតិភតិយា អសតិ អវិជ្ជមានាយ ចុត្តបចាតោ ន ហោតិ, ចុត្តបចាតេ
អសតិ អវិជ្ជមានេ វេទ ធនុ អជ្ឈត្តិកាយតនេសុ អត្តានំ នេវ បស្សតិ, ហុវំ វា

ឆសុ ពាហិរាយតនេសុ អត្តានំ ន បស្សតិ, ឧកយំ អន្តរេន វេដ្ឋត្វា
ជស្សាទិសមុទាយេសុ ធម្មេសុ អត្តានំ ន បស្សតិ, ឯសោវ បដិច្ចសមុប្បាទោ
“អវិជ្ជានិរោធា”តិអាទិកោ ទុក្ខស្ស អន្តោ អវសានំ ករោតីតិ អត្តោ។

និស្សិតស្ស ចលិតន្តិ ឯត្ថ “និស្សយោ កតិវិជោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “និស្សិតស្ស
ចលិតន្តិ និស្សយោ នាមា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តេសុ ទុវិជេសុ
តណ្ហានិស្សយទិដ្ឋិនិស្សយេសុ យា ចេតនា វត្ថុស្ស បុគ្គលស្ស និទ្ទាវតា, អយំ
ចេតនាធម្មា តណ្ហានិស្សយោ នាម។ យា ចេតនា ម្ពុជ្ឈស្ស បុគ្គលស្ស
និទ្ទាវតា។ អយំ ចេតនាធម្មា ទិដ្ឋិនិស្សយោ នាម។ សា ទុវិជោ ចេតនា បន
សម្ពាទនាម។ សម្ពាទបច្ចយា វិញ្ញាណំ... បេ.... សត្តោ បដិច្ចសមុប្បាទោ
និទ្ទាវតោ។ អយំ វុត្ថប្បការា ឌីតរណា បដិច្ចសមុប្បាទេហិ ឌីតរណា នាម។

តត្ថាតិ តស្មី តណ្ហានិស្សយទិដ្ឋិនិស្សយេ យា វេទនា វត្ថុស្ស បុគ្គលស្ស
និទ្ទាវតា, អយំ សុខា វេទនា។ យា ចេតនា សម្ពុជ្ឈស្ស បុគ្គលស្ស និទ្ទាវតា,
អយំ អទុក្ខមសុខា វេទនា។ យេភុយ្យេន សេសា វុត្ថនយានុសារេន វេទិតព្ពា។

២២. “និស្សិតស្ស ចលិត”ន្តិអាទិចាបេ ឌីតរណា អាចរិយេន វិភត្តា,
អម្ពេហិ ច ញាតា។

“យេ កេចិ សោកា បរិទេវិតា វា... បេ....

បិយំ ន កយិរាជ កុហិត្វា លោកេ”តិ។ -

គាថាចាបេ “កតមេ និទ្ទាវេត្វា កតមេហិ ឌីតរតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “យេ កេចិ
សោកា”តិអាទិ វុត្តំ។ យេ កេចិ សោកា វា យា កាចិ បរិទេវិតា វា អនេករូទា
យា កាចិ ទុក្ខា វា លោកស្មី សម្ពុវន្តិ។ ឯតេ សោកាធយោ បិយំ បដិច្ច បកវន្តិ,
បិយេ អសន្តេ ឯតេ សោកាធយោ ន កវន្តិ។ តស្មា បិយេ អសន្តេ សោកាធិនំ

អភារតោ យេសំ វីតសោកានំ កុហិត្វា លោកេបិ នត្ថិ, តេ វីតសោកា សុខិនោ
ភវន្តិ។ តស្មា វីតសោកានំ សុខសម្បជ្ជត្តា អសោកំ វិវដំ បត្តយានោ សប្បវិសោ
កុហិត្វា លោកេ បិយំ ន កយិរាថាតិ តាថាត្ថោ។

“យេ កេចិ សោកា បរិទេវិតា វា, ទុក្ខា ច លោកស្មិមនេករូចា បិយំ បដិច្ច
បភវន្តិ ឯតេ” តិ ឯត្ថ ចាថេ យា វេទនា និទ្ធវារិតា, អយំ ទុក្ខា វេទនា។ សេសា
វុត្តនយានុសារេន វេទិតញ្ច។

“យេ កេចិ សោកា” តិ អាទិតាថាថាថេ ឌីតរណា អាចរិយេន វិភត្តា,
អម្ពេហិ ច ញាតា, “កាមំ កាមយមាណស្ស” តិ អាទិតាថាថាថេ “កតមេ
និទ្ធវារេត្វា កតមេហិ ឌីតរតី” តិ វុត្តព្ពត្តា “កាមំ កាមយមាណស្ស” តិ អាទិ វុត្តំ។
តស្សំ តាថាយំ អត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តោវ។

តត្ថាតិ តស្មី “បីតិមនោ ហោតិ” តិ ចាថេ យា បីតិមនតា វុត្តា និទ្ធវារិតា,
អយំ បីតិមនតា អនុនយោ ហោតិ។ “សល្លវិទ្ធោវ វុប្បតី” តិ ចាថេ យំ វុប្បនំ
អាហា, ឥទំ វុប្បនំ បដិយំ ហោតិ, អនុនយោ ច បដិយញ្ច និទ្ធវារិតាតិ អត្ថោ។

“អនុនយោ ច បដិយេ ច និទ្ធវារិតេ កតមោ ធម្មោ និទ្ធវារិតោ” តិ វុត្តព្ពត្តា
“អនុនយោ បដិយញ្ច បន តណ្ហាបក្ខោ” តិ វុត្តំ។ តណ្ហាបក្ខោតិ តណ្ហាបក្ខត្តា
តណ្ហា និទ្ធវារិតា។ “អនុនយោ តណ្ហាបក្ខោ ហោតុ, បដិយំ បន តណ្ហាបក្ខំ ន
សិយា” តិ ចេ វេទេយ្យ? បដិយស្ស អត្តសិនេហាវសេន បវុត្តនតោ បដិយម្បិ
តណ្ហាបក្ខំ ហោតិ។ “តណ្ហាយ និទ្ធវារិតាយ កតមោ និទ្ធវារិតោ” តិ វុត្តព្ពត្តា
“តណ្ហាយ ច បនា” តិ អាទិ វុត្តំ។ ធនន្នំ រូចាយ តនានំ តណ្ហាយ បទដ្ឋានត្តា
ធន រូចានិ អាយ តនានិ និទ្ធវារិតានិ។ អយំ វុត្តប្បការា ឌីតរណា អាយ តនេហិ
ឌីតរណា នាម។ សុត្តេ អាគតា បដិច្ចសមុប្បាទាទយោ តេន

សំវណ្ណានាវិសេសេន នយេន និទ្ធាវិតា, សុត្តត្ថមុខេន វា និទ្ធាវិតា, តេន...បេ...
នយេន និទ្ធាវិតេសុ បដិច្ចសមុប្បាទាធិសុ យោ សំវណ្ណានាយវិសេសោ
តទត្តវាចកវសេន វា តទត្តញ្ញាបកវសេន វា ឌីតវតិ បវិសតិ សមោសវតិ,
សោ សំវណ្ណានាយវិសេសោ ឌីតវណោ ហារោ នាមាតិ អធិប្បយោ ទដ្ឋញ្ញោ។
សេសេសុបិ វុត្តនយានុសារេន ឌីតវណោ គហេតញ្ញោ។ “តេនាហា
អាយស្មា”តិអាឡានុសន្យាធិអត្ថោ បេវ “និយុត្តោ ឌីតវណោ ហារោ”តិ
អនុសន្យាធិអត្ថោ ច វុត្តនយានុសារេន វេទិតញ្ញោ។

ឥតិ ឌីតវណាហារវិកង្កេ សត្តិពាលានុរូចា វចិតា

វិការវេន និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាជីកានុសារេន គម្ពីរត្ថោវិត្តារតោវិកជិត្តា
គហេតញ្ញោតិ។

១៣. សោធនហារវិកង្កេវិការវេន

៤៥. យេន យេន សំវណ្ណានាវិសេសត្វតេន ឌីតវណាហារវិកង្កេន ឌីតវេតញ្ញោ
សុត្តត្តាវិកត្តា, សោ សំវណ្ណានាវិសេសត្វតោវិកង្កោ បវិបុល្លោ, “កតមោ
សោធនហារវិកង្កោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមោ សោធនោ ហារោ”តិអាធិ
វុត្តំ។ តត្ថ តត្តាតិ តេសុ និទ្ធិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាធិសុ កតមោ
សំវណ្ណានាវិសេសោ សោធនោ ហារោ សោធនហារវិកង្កោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។
“វិស្សន្ធិតម្ហិ បញ្ញោ”តិអាធិនិទ្ទេសស្ស ឥទានិ មយា វុច្ចមាធនោ “យថា អាយស្មា
អជិតោ”តិអាធិកោវិត្តារសំវណ្ណានាវិសេសោ សោធនហារវិកង្កោ នាមាតិ
គហេតញ្ញោ។ “កថំ តត្ថ បញ្ញោ សោធនោ ហារោវិញ្ញាតញ្ញោ”តិ វត្តព្ពត្តា “យថា
អាយស្មា”តិអាធិ វុត្តំ។ យថា យេន បកាវេន អាយស្មា អជិតោ ចារាយនេ

ភគវន្តំ បញ្ចំ បុច្ឆតិ, តថា តេន បការេន វិស្សន្ន្ទិតម្ហិ បញ្ចោ អយំ សោធនោ
ហារោវិញ្ញាតញ្ចោតិ។ “និយមេត្វា វិភជេហី” តិ វត្តព្ពត្តា និយមេត្វា វិភជិតុំ
“កេនស្ស” តិ អាទិ វុត្តំ។ គាថាត្ថោ វុត្តោវ។

“កេនស្ស និវុតោ លោកោ, កេនស្ស នប្បកាសតិ;
កិស្សាភិលេបនំ ព្រូសិ, កីសុ តស្ស មហាព្ពយ” ត្ថិ។ -

បុច្ឆាវសេន បវត្តកាថាយញ្ចោ -

“អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ, (អជិតាតិ ភគវា),
វិវិច្ឆា បមាទា នប្បកាសតិ;
ជប្បាភិលេបនំ ព្រូមិ, ធុក្ខមស្ស មហាព្ពយ” ត្ថិ។ -

វិស្សន្ន្ទនវសេន បវត្តកាថាយញ្ចោតិ ឥមាសុ ធូសុ គាថាសុ “កេនស្ស និវុតោ
លោកោ” តិ ឥមិនា បទេន បញ្ចោ បុច្ឆិតេ “អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ” តិ ឥមិនា
បទេន ភគវា “កេនស្ស និវុតោ លោកោ” តិ បទំ តទត្ថេ
អញ្ញាណសំសយាធិមលានំ អបនយនេន សោធនេតិ។ តទត្ថេ ហិ វិស្សន្ន្ទិតេ
អញ្ញាណសំសយាធិនំ អភាវតោ អត្ថោ សោធិតោ នាម, អត្ថេ ច សោធិតេ
បទម្បិ សោធិតំយេវ។ តេនាហា អដ្ឋកថាយំ - “តទត្ថស្ស វិស្សន្ន្ទនតោ” តិ
(នត្ថិ. អដ្ឋ. ៤៥), ដីកាយញ្ចោ “តត្ថិសយអញ្ញាណសំសយាធិមលាបនយនេន
សោធនេតិ” តិ វុត្តំ។ នោ ច អារម្ពន្តិ បុច្ឆិតុំ អារភិតត្ថំ សព្វកាថាបទំ, គាថាត្ថំ វា,
ញាតុំ ឥន្ទ្រិតស្ស សព្វស្ស អត្ថស្ស វិស្សន្ន្ទនវសេន អបរិយោសិតត្ថោ ភគវា
“អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ” តិ ឯត្ថកេនេវ បទេន សោធនេតិ។ សេសេសុបិ ឯស
នយោ។

“ក៏សុ តស្ស មហាព្ពយ”ន្តិ ឥមិនា បទេន បញ្ញោ បុច្ឆិត “ទុក្ខមស្ស
មហាព្ពយ”ន្តិ បទេន ភកវតា អារម្មោ ញាតុំ ឥច្ឆិតោ អត្ថោ សុទ្ធោ សោធិតោ
ហោតិ។ សេសតាថាសុបិ ឯសេវ នយោ។

យត្ថ បញ្ញោ ឯវំ និវេសេសវិស្សន្និនវេសេន អារម្មោ សុទ្ធោ សោធិតោ ភវតិ,
សោ បញ្ញោ វិស្សន្និតោ សោធិតោ ភវតិ។ យត្ថ បញ្ញោ ឯវំ
និវេសេសវិស្សន្និនវេសេន អារម្មោ យាវ អសុទ្ធោ អសោធិតោ ភវតិ, តាវ សោ
បញ្ញោ វិស្សន្និតោ សោធិតោ ន ភវតីតិ យោជនា។
“តេនាហា”តិ អាឡានុសន្យាឡត្ថោ ថេវ “និយុត្តោ សោធនោ ហារោ”តិ
អនុសន្យាឡត្ថោ ច វុត្តនយានុសារេន វេទិតញោ។

ឥតិ សោធនហារវិភង្គេ សត្តិពលានុរូចា រចិតា

វិការវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អជ្ជកថាជីកានុសារេន កម្ពីរត្ថោ វិត្តារតោ វិភជិត្វា
គហោតញោតិ។

១២. អធិដ្ឋានហារវិភង្គិការវនា

៤៦. យេន យេន សំវណ្ណានិវេសេសក្ខតេន វិភង្គេន បញ្ញាធម្មោ សោធិតា,
សោ សំវណ្ណានិវេសេសក្ខតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ អធិដ្ឋានហារវិភង្គា”តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមោ អធិដ្ឋានោ ហារោ”តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ
និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាទិសុ កតមោ សំវណ្ណានិវេសោ
បដិនិទ្ទេសតោ អធិដ្ឋានោ ហារោ អធិដ្ឋានហារវិភង្គោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។
“ឯកត្ថតាយ ធម្មា, យេបិ ច វេមត្ថតាយ និទ្ទិដ្ឋា”តិ អាទិនិទ្ទេសស្ស ឥនានិ មយា

វុច្ចមានោ “យេ តត្ថ និទ្ទិដ្ឋា, តថា តេ ធារយិតញ្ញា” តិអាទិកោ
វិត្តារសំវណ្ណានាវិសេសោ អធិដ្ឋានហារវិកត្តោ នាមាតិ គហេតញ្ញោ។

“យេ ធម្មា សុត្តេសុ ឯកត្ថតាយ ច វេមត្ថតាយ ច និទ្ទិដ្ឋា, តេ ធម្មា កី បន
តថេវ ធារយិតញ្ញា, ឧទាហុ អញ្ញាថាបិ វិកប្បយិតញ្ញា” តិ បុច្ឆិតត្ថតា “យេ
តត្ថា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តេសុ សុត្តន្តេសុ យេ ទុក្ខសម្មាទយោ ធម្មា ឯកត្ថតាយ
ច វេមត្ថតាយ ច និទ្ទិដ្ឋា, តេ ទុក្ខសម្មាទយោ ធម្មា តថា ឯកត្ថតាយ ច
វេមត្ថតាយ ច ធារយិតញ្ញា ឧបលក្ខិតញ្ញា, ន អញ្ញាថា វិកប្បយិតញ្ញា។

“សាមញ្ញកប្បនាយ វោហារភាវេន អនវដ្ឋានតោ កតមា ឯកត្ថតា,
កតមា វេមត្ថតា” តិ បុច្ឆិតត្ថតា “ទុក្ខន្តិ ឯកត្ថតា” តិអាទិ វុត្តំ។ ទុក្ខន្តិ
ជាតិអាទិវិសេសមនបេក្ខិត្វាយា ទុក្ខសាមញ្ញតា វុត្តា, សា អយំ
ទុក្ខសាមញ្ញតា ទុក្ខស្ស ឯកត្ថតា នាម។ “តត្ថ កតមំ ទុក្ខ” តិ បុច្ឆិតា “ជាតិ
ទុក្ខា, ជរា ទុក្ខា... បេ... វិញ្ញាណំ ទុក្ខ” តិ ជាតិអាទិវិសេសមនបេក្ខិត្វាយា
ទុក្ខវិសេសតា វុត្តា, សា អយំ ទុក្ខវិសេសតា ទុក្ខស្ស វេមត្ថតា នាម។ តត្ថាតិ
យេ ទុក្ខាទយោ ធម្មា សុត្តេ វុត្តា, តត្ថ តេសុ ទុក្ខាទីសុ អត្ថេសុ។

ទុក្ខសមុទយោតិ “តណ្ហា ចោនោភវិកា” តិ វិសេសមនបេក្ខិត្វាយា
សមុទយសាមញ្ញតា វុត្តា, សា អយំ សមុទយសាមញ្ញតា សមុទយស្ស
ឯកត្ថតា នាម។ “តត្ថ កតមោ សមុទយោ” តិ បុច្ឆិតា “យាយំ តណ្ហា... បេ...
វិភវតណ្ហា” តិ វិសេសំ អបេក្ខិត្វាយា សមុទយវិសេសតា វុត្តា, សា អយំ
សមុទយវិសេសតា សមុទយស្ស វេមត្ថតា នាម។

ទុក្ខនិរោធាតិ “តស្សាយេវ តណ្ហាយ អសេសវិរាគនិរោធា” តិ
វិសេសមនបេក្ខិត្វាយា និរោធសាមញ្ញតា វុត្តា, សា អយំ និរោធសាមញ្ញតា

និរោធស្ស ឯកត្តតា ឆាម។ “តត្ថ កតមោ ទុក្ខនិរោធា” តិ បុច្ឆិត្វា “យោ
តស្សយេវ តណ្ហាយ អសេសវិរាគនិរោធា ចាកោ បដិនិស្សក្តោ មុត្តិ
អនាលយោ” តិ វិសេសមបេក្ខិត្វា យា និរោធិវិសេសតា វុត្តា, សា អយំ
និរោធិវិសេសតា និរោធស្ស វេមត្តតា ឆាម។

ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទាតិ? បដិបទាតិ សម្មាទិដ្ឋិអាធិវិសេសមនបេក្ខិត្វា
យា និរោធគាមិនិបដិបទាសាមញ្ញតា វុត្តា, សា អយំ
និរោធគាមិនិបដិបទាសាមញ្ញតា មគ្គស្ស ឯកត្តតា ឆាម។ “តត្ថ កតមា
ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា” តិ បុច្ឆិត្វា “អយមេវ អរិយោ... បេ... សម្មាសមាធិ” តិ
សម្មាទិដ្ឋិអាធិវិសេសមបេក្ខិត្វា យា វិសេសទុក្ខនិរោធគាមិនិបដិបទតា វុត្តា,
សា អយំ វិសេសទុក្ខនិរោធគាមិនិបដិបទតា មគ្គស្ស វេមត្តតា ឆាម។

មគ្គោតិ និរយគាមីមគ្គាធិវិសេសមនបេក្ខិត្វា យា សាមញ្ញមគ្គតា វុត្តា,
សា អយំ សាមញ្ញមគ្គតា មគ្គស្ស ឯកត្តតា ឆាម។ “តត្ថ កតមោ មគ្គោ” តិ
បុច្ឆិត្វា “និរយគាមី មគ្គោ... បេ... និព្វានគាមី មគ្គោ” តិ
និរយគាមីមគ្គាធិវិសេសំ អបេក្ខិត្វា យា វិសេសមគ្គតា វុត្តា, សា អយំ
វិសេសមគ្គតា មគ្គស្ស វេមត្តតា ឆាម។

និរោធាតិ បដិសន្ធិានិរោធាធិវិសេសំ អនបេក្ខិត្វា យា សាមញ្ញនិរោធាតា
វុត្តា, សា អយំ សាមញ្ញនិរោធាតា និរោធស្ស ឯកត្តតា ឆាម។ “តត្ថ កតមោ
និរោធា” តិ បុច្ឆិត្វា “បដិសន្ធិានិរោធា... បេ... សព្វកិលេសនិរោធា” តិ
បដិសន្ធិានិរោធាធិវិសេសំ អបេក្ខិត្វា យា វិសេសនិរោធាតា វុត្តា, សា អយំ
វិសេសនិរោធាតា និរោធស្ស វេមត្តតា ឆាម។

រូបន្ត ចាតុមហាភូតិកាធិវិសេសមនេបេក្ខិត្វា យា សាមញ្ញរូបតា វុត្តា, សា
អយំ សាមញ្ញរូបតា រូបស្ស ឯកត្តតា នាម។ “តត្ថ កតមំ រូប”ន្តិ បុច្ឆិត្វា
“ចាតុមហាភូតិកំ... បេ... វាយោធាតុយា ចិត្តំ វិរាជេតី”តិ
ចាតុមហាភូតិកាធិវិសេសមនេបេក្ខិត្វា យា វិសេសរូបតា វុត្តា, សា អយំ
វិសេសរូបតា រូបស្ស វេមត្តតា នាម។

៤៨. អវិជ្ជាតិ ទុក្ខេក្ខណ្ឌាធិវិសេសមនេបេក្ខិត្វា យា អវិជ្ជាសាមញ្ញតា
វុត្តា, សា អយំ អវិជ្ជាសាមញ្ញតា អវិជ្ជាយ ឯកត្តតា នាម។ “តត្ថ កតមា
អវិជ្ជា”តិ បុច្ឆិត្វា “ទុក្ខេ ក្ខណ្ឌំ, ទុក្ខសមុទយេ ក្ខណ្ឌំ... បេ... អវិជ្ជាលង្ក្រ
មោហោ អកុសលមូល”ន្តិ ទុក្ខេក្ខណ្ឌាធិវិសេសមនេបេក្ខិត្វា យា
អវិជ្ជាវិសេសតា វុត្តា, សា អយំ អវិជ្ជាវិសេសតា អវិជ្ជាយ វេមត្តតា នាម។

វិជ្ជាតិ ទុក្ខេក្ខណ្ឌាធិវិសេសមនេបេក្ខិត្វា យា វិជ្ជាសាមញ្ញតា វុត្តា, សា
អយំ វិជ្ជាសាមញ្ញតា វិជ្ជាយ ឯកត្តតា នាម។ “តត្ថ កតមា វិជ្ជា”តិ បុច្ឆិត្វា
“ទុក្ខេ ក្ខណ្ឌំ, ទុក្ខសមុទយេ ក្ខណ្ឌំ... បេ... ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈន្តោ មគ្គដ្ឋំ
មគ្គបរិយាបន្ន”ន្តិ ទុក្ខេក្ខណ្ឌាធិវិសេសមនេបេក្ខិត្វា យា វិជ្ជាវិសេសតា វុត្តា,
សា អយំ វិជ្ជាវិសេសតា វិជ្ជាយ វេមត្តតា នាម។

សមាបត្តិ តិ សញ្ញាសមាបត្យាធិវិសេសំ អនេបេក្ខិត្វា យា
សាមញ្ញសមាបត្តិតា វុត្តា, សា សាមញ្ញសមាបត្តិតា សមាបត្តិយា ឯកត្តតា
នាម។ “តត្ថ កតមា សមាបត្តិ”តិ បុច្ឆិត្វា “សញ្ញាសមាបត្តិ
អសញ្ញាសមាបត្តិ... បេ... និរោធសមាបត្តិ”តិ សញ្ញាសមាបត្យាធិវិសេសំ
អនេបេក្ខិត្វា យា វិសេសសមាបត្តិតា វុត្តា, សា អយំ វិសេសសមាបត្តិតា
សមាបត្តិយា វេមត្តតា នាម។

ឈាយីតិ សេក្ខឈាយីអាធិវិសេសំ អនបេក្ខិត្វា យា ឈាយីសាមញ្ញតា
វុត្តា, សា ឈាយីសាមញ្ញតា ឈាយីនោ ឯកត្តតា នាម។ “តត្ថ កតមោ
ឈាយី”តិ បុច្ឆិត្វា “អត្ថិ សេក្ខឈាយី, អត្ថិ អសេក្ខឈាយី...បេ...
បញ្ញត្តរោ ឈាយី”តិ សេក្ខឈាយីអសេក្ខឈាយីអាធិវិសេសមបេក្ខិត្វា យា
ឈាយីវិសេសតា វុត្តា, សា អយំ ឈាយីវិសេសតា ឈាយីនោ វេមត្តតា នាម។

សមាធិតិ សរណសមាធិវិសេសមនបេក្ខិត្វា យា សមាធិសាមញ្ញតា
វុត្តា, សា អយំ សមាធិសាមញ្ញតា សមាធិនោ ឯកត្តតា នាម។ “តត្ថ កតមោ
សមាធិ”តិ បុច្ឆិត្វា “សរណោ សមាធិ, អរណោ សមាធិ...បេ... មិច្ឆាសមាធិ,
សម្មាសមាធិ”តិ សរណសមាធិវិសេសមបេក្ខិត្វា យា សមាធិវិសេសតា
វុត្តា, សា អយំ សមាធិវិសេសតា សមាធិនោ វេមត្តតា នាម។

បដិបទាតិ អាគាឡបដិបទាធិវិសេសមនបេក្ខិត្វា យា បដិបទាសាមញ្ញតា
វុត្តា, អយំ បដិបទាសាមញ្ញតា បដិបទាយ ឯកត្តតា នាម។ “តត្ថ កតមោ
បដិបទា”តិ បុច្ឆិត្វា “អាគាឡបដិបទា, និដ្ឋាមបដិបទា...បេ... សុខា បដិបទា
ទិប្បាភិញ្ញា”តិ អាគាឡបដិបទាធិវិសេសមបេក្ខិត្វា យា បដិបទាវិសេសតា
វុត្តា, សា អយំ បដិបទាវិសេសតា បដិបទាយ វេមត្តតា នាម។

កាយោតិ នាមកាយាធិវិសេសមនបេក្ខិត្វា យា កាយសាមញ្ញតា វុត្តា,
សា អយំ កាយសាមញ្ញតា កាយស្ស ឯកត្តតា នាម។ “តត្ថ កតមោ
កាយោ”តិ បុច្ឆិត្វា “នាមកាយោ រូបកាយោ...បេ... អយំ នាមកាយោ”តិ
នាមកាយាធិវិសេសមបេក្ខិត្វា យា កាយវិសេសតា វុត្តា, សា អយំ
កាយវិសេសតា កាយស្ស វេមត្តតា នាមាតិ យោជនា កាតញ្ច។
បទត្តាធិកោ វិសេសោ អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤៧) វិត្តារតោ វុត្តោ។

វុត្តប្បការស្ស ទុក្ខសមុទយាទិកស្ស ធម្មស្ស ឯកត្តតាទិលក្ខណំ
និគមនវសេន ទស្សេតុំ “ឯវំ យោ ធម្មោ” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឯវុត្តិ ឥមិនា មយា
វុត្តេន “ទុក្ខន្តិ ឯកត្តតា។ តត្ថ កតមំ ទុក្ខំ? ជាតិ ទុក្ខា, ជរា
ទុក្ខា” តិអាទិវចនេន។ យោ ធម្មោតិ យោ កោចិ ជាតិជរាព្យាដ្យាទិវិសេសធម្មោ។
យស្ស ធម្មស្សាតិ តតោ ជាតិអាទិវិសេសធម្មតោ អញ្ញាស្ស
ជរាទិវិសេសធម្មស្ស។ សមាធនភាវោតិ ជាតិអាទិវិសេសធម្មន
ជរាទិវិសេសធម្មស្ស ទុក្ខភាវេន សមាធនភាវោ។ តស្ស ធម្មស្សាតិ
ជរាទិវិសេសធម្មស្ស។ ឯកត្តតាយាតិ ទុក្ខសមុទយតាទិសមាធនតាយ
ទុក្ខសមុទយាទិភាវ៉ានំ ឯកភាវេន។ ឯកភវតីតិ ជាតិអាទិវិសេសភេទេន
អនេកោចិ “ទុក្ខសមុទយោ” តិអាទិនា ឯកសន្តាភិធម្មតាយ ឯកភវតិ។
យេន យេន វា បនវិលក្ខណោ, តេន តេន វេមត្តំ គប្បតិ។ យស្ស
ជាតិអាទិធម្មស្ស យេន យេន អភិនិព្ពត្តនបរិចាចនាទិសភាវេន យោ
ជាតិអាទិធម្មោ ជរាទិធម្មន វិលក្ខណោ វិសទិសោ ហោតិ, តស្ស
ជាតិអាទិធម្មស្ស តេន តេន អភិនិព្ពត្តនបរិចាចនាទិសភាវេន សោ
ជាតិអាទិធម្មោ ជរាទិធម្មន វេមត្តតំ វិសទិសត្តំ គប្បតិ, ទុក្ខសមុទយាទិភាវេន
សមាធនាចិ ជាតិអាទិធម្មោ ជរាទិធម្មស្ស វិសិដ្ឋតំ គប្បតិ អត្តោ ទដ្ឋព្ពោ។

ទុក្ខសមុទយាទិធម្មស្ស ឯកត្តវេមត្តតា អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ពេហិ ច
ញាតា, “តាយ ឯកត្តវេមត្តតាយ កត្ត បុច្ឆិតេ សតិ អធិដ្ឋានំ វីមសិតព្ព” ត្ថិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា សុត្តាទិកេ បុច្ឆិតេ សតិ វីមសិតព្ពត្ថិ ទស្សេតុំ “ឯវំ សុត្តេ វា” តិអាទិ
វុត្តំ។ តត្ថ ឯវុត្តិ ឥមិនា វុត្តប្បការេន សុត្តេ វា បុច្ឆិតេ, វេយ្យាករណោ វា បុច្ឆិតេ,
តាថាយំ វា បុច្ឆិតាយំ សតិ អធិដ្ឋានំ វីមសិតព្ពំ។ “កី វីមសិតព្ព” ត្ថិ បុច្ឆេយ្យ
“ឯកត្តតាយ បុច្ឆតិ កី, ឧទាហុ វេមត្តតាយ បុច្ឆតិ កី” ត្ថិ វីមសិតព្ពត្ថិ
យោជនា។ អដ្ឋកថាយំ បន - “ឥនានិ តាវ ឯកត្តវេមត្តតាវិសយេ និយោដេត្វា

ធស្សេតុ ‘សុត្ត វា វេយ្យាករណេ វា’ តិអាទិ វុត្ត” ឆ្លំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤៨) វុត្តំ។ “កថំ
បុច្ឆិតំ, កថំ វិស្សន្តិតត្ថ” ឆ្លំ វុត្តត្ថត្ថា “យទិ ឯកត្ថតាយា” តិអាទិ វុត្តំ។
“តេនាហា” តិអាទ្យានុសន្យាទិកោ ច “និយុត្តោ អធិដ្ឋានោ ហារោ” តិ ឥមស្ស
អនុសន្យាទិកោ ច វុត្តនយានុសារេន វេទិតញោ។

ឥតិ អធិដ្ឋានហារវិកង្កេ សត្តិពលានុរូចា រចិតា

វិការវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាជីកានុសារេន គម្ពីរត្ថោ វិត្តារតោ វិកជិត្វា
គហេតញោតិ។

១៥. បរិក្ខារហារវិកង្កេវិការវនា

៤៩. យេន យេន សំវណ្ណានិសេសក្ខតេន វិកង្កេន ទុក្ខសច្ចាទីនំ
ឯកត្ថតាទយោ វិកត្ថា, សោ សំវណ្ណានិសេសក្ខតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ
បរិក្ខារហារវិកង្កេ នាមា” តិ បុច្ឆិតត្ថត្ថា “តត្ថ កតមោ បរិក្ខារោ
ហារោ” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ
ទេសនាហារាទីសុ កតមោ សំវណ្ណានិសេសោ បរិក្ខារោ ហារោ
បរិក្ខារហារវិកង្កេ នាមាតិ បុច្ឆិតិ។ “យេ ធម្មា យំ ធម្មំ
ជនយន្តិ” តិអាទិនិទ្ទេសស្ស ឥនានិ មយា វុច្ឆមានោ “យោ ធម្មោ យំ ធម្មំ ជនយតិ,
តស្ស សោ បរិក្ខារោ” តិអាទិកោ បរិក្ខារភូតស្ស ហេតុនោ ចេវ បច្ចយស្ស ច
វិត្តារសំវណ្ណានិសេសោ បរិក្ខារវិកង្កេ នាម។

“កតមោ សំវណ្ណាតញោ បរិក្ខារោ” តិ បុច្ឆិតត្ថត្ថា “យោ ធម្មោ” តិអាទិ វុត្តំ។
តត្ថ យោ ហេតុបច្ចយប្បការោ ធម្មោ យំ ជលភូតំ ធម្មំ ជនយតិ ជនេតិ, តស្ស

ផលធម្មស្ស សោ ហេតុបច្ចយប្បការោ ធម្មោ បរិក្ខារោ នាម។ “កីលក្ខណោ
បរិក្ខារោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តថា បុច្ឆិត្វា លក្ខណារិសេសំ ធស្សេតុំ
“កីលក្ខណោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ បន - “តត្ថ ‘យោ ធម្មោ យំ ធម្មំ
ជនយតិ, តស្ស សោ បរិក្ខារោ’ តិ សង្ខេបតោ បរិក្ខារលក្ខណំ វត្វា តំ វិភាគេន
ធស្សេតុំ ‘កីលក្ខណោ’ តិ អាទិ វុត្ត” ង្គិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤៩) វុត្តំ។ “កិត្តកា ធម្មា
ជនយង្គិ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ទ្វេ ធម្មា ជនយង្គិ ហេតុ ច បច្ចយោ ចា” តិ វុត្តំ។
“ហេតុបិ ការណំ, បច្ចយោបិ ការណំ, តស្មា ការណាយេវ កេន លក្ខណេន
ទ្វិដា វុត្តា” តិ វត្តព្ពត្តា “តត្ថ កីលក្ខណោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ ជនិតព្ពជលតោ
អញ្ញេហិ ជលេហិ អសាធារណលក្ខណោ ហេតុ, សព្ពជលេហិ
សាធារណលក្ខណោ បច្ចយោ, ឥមិនារិសេសលក្ខណេន ទ្វិដា វត្តព្ពត្តា តិ
អត្ថោ។ “សាធារណសាធារណារិសេសោ កីធិសោ ភវេ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “យថា
កី ភវេ” តិ បុច្ឆិត្វា “យថា អង្ករស្ស” តិ អាទិ វុត្តំ។ យថា យោ
សាធារណសាធារណារិសេសោ អត្ថិ, តថា សោ
សាធារណសាធារណារិសេសោ កី វិយ ភវេ តិ អត្ថោ។ អង្ករស្ស និព្ពត្តិយា ពីជំ
អសាធារណំ យថា, តថា ហេតុ ផលស្ស និព្ពត្តិយា អសាធារណោ ភវេ។ បថវី
ច អាថោ ច អង្ករស្ស និព្ពត្តិយា សាធារណោ ភវង្គិ យថា, តថា បច្ចយោ ផលស្ស
និព្ពត្តិយា សាធារណោ ភវេ។ សព្ពជលស្ស បច្ចយត្តា អង្ករស្ស ពីជំ
អសាធារណំ ជនកំ ហេតុ។ “កេនំ បថវី, អាថោ ច សាធារណោ ជនកាតិ
សទ្ធិហិតព្ពត្តា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “អង្ករស្ស ហិ” តិ អាទិ វុត្តំ។ សមំ សមាជំ ផលំ
ភវាបេតីតិ សភាវោ, កោ សោ? ពីជំ ហេតុយេវ។ “កី ហេតុបច្ចយានំ វិសេសោ
ពីជង្គិ រោបមាយេវ ធស្សេតព្ពោ, ឧទាហុ អញ្ញបមាយបិ ធស្សេតព្ពោ” តិ វត្តព្ពត្តា
អញ្ញាយ ឧបមាយបិ វិសេសំ ធស្សេតុំ “យថា វា បធា” តិ អាទិ វុត្តំ។ ឥមាយ
ឧបមាយបិ ហេតុបច្ចយានំ វិសេសោ វិជានិតព្ពោ តិ អធិប្បាយោ។

ពីជង្គុរដីសុ ពាហិរេសុ បរិក្ខារភូតានំ ហេតុបច្ចយោនំ វិសេសោ អាចរិយេន
វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ព្យាតោ, “កមំ អជ្ឈត្តិកេសុ វិភត្តោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “អយញ្ញា
សំសារោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ អថ វា “ពាហិរេសុ បរិក្ខារភូតោ ហេតុបច្ចយោ យុត្តោ
ហោតុ, កមំ អជ្ឈត្តិកេសុ យុត្តោ” តិ វុត្តព្ពត្តា “អយញ្ញា សំសារោ” តិ អាទិ វុត្តំ។
អដ្ឋកថាយំ បន - “ឯវំ ពាហិរំ ហេតុបច្ចយវិភាគំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អជ្ឈត្តិកំ
ទស្សេត្តុំ ‘អយញ្ញា សំសារោ’ តិ អាទិ វុត្ត” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤៩) វុត្តំ។ ហេតុបច្ចយេហិ
សហ សំសារោ ភវតីតិ សហេតុបច្ចយោ។ អយំ សំសារោ ហិ យស្មា
សហេតុបច្ចយោ ហុត្វា និព្ពត្តោ, តស្មា អជ្ឈត្តិកេបិ បរិក្ខារភូតោ
ហេតុបច្ចយោ យុត្តោយេវាតិ ទដ្ឋព្ភោតិ អធិប្បាយោ។

សោ ឥមស្ស សំសារស្ស សហេតុបច្ចយត្ថំ យទិ ភក្កវតា វុត្តំ, ឯវំ សតិ
អម្ពេហិ សទ្ធិហិតត្ថំ, “កមំ សទ្ធិហិតត្ថំ” តិ វុត្តព្ពត្តា “ឯវញ្ញា” តិ អាទិ វុត្តំ។ ឯវញ្ញ
ឥមីនា អវិជ្ជាទីនា ហេតុបច្ចយេន សញ្ញោ បដិច្ចសមុប្បាទោ សំសារោតិ
និព្ពត្តោតិ ភក្កវតា សំសារស្ស សហេតុបច្ចយត្ថំ វុត្តំ, តស្មា សទ្ធិហិតត្ថំ។
អវិជ្ជាទយោ សម្ពាទានំ បច្ចយោ ហោតុ, “កតមោ អវិជ្ជាយ ហេតុ” តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឥតិ អវិជ្ជា អវិជ្ជាយ ហេតុ” តិ វុត្តំ។ “កតមោ អវិជ្ជាយ បច្ចយោ” តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “អយោនិសោ មនសិការោ បច្ចយោ” តិ វុត្តំ។ “កតមា អវិជ្ជា
កតមាយ អវិជ្ជាយ ហេតុ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “បុរិមិកា អវិជ្ជា បដិមិកាយ
អវិជ្ជាយ ហេតុ” តិ វុត្តំ។ “កតមា បុរិមិកា អវិជ្ជា កតមា បដិមិកា អវិជ្ជា” តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថា” តិ អាទិ វុត្តំ។ “អវិជ្ជាបរិយុដ្ឋានស្ស ហេតុភូតោ បុរិមោ
អវិជ្ជានុសយោ សមនន្តរោ កី, ឧទាហុ បរម្មរហេតុបិ ហោតី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
“ពីជង្គុរេវិយា” តិ អាទិ វុត្តំ។ ពីជង្គុរេតិ ពីជានំ អង្គរេតិ ពីជង្គុរេ, ពីជានំ
សមនន្តរហេតុតាយ អង្គរេ និព្ពត្តតិ វិយ។ យត្ថ វុត្តាទិកេ យំ ជលំ និព្ពត្តតិ,

តស៊ី រុក្ខាធិកេ និព្វត្តស្ស អស្ស ជលស្ស ឥទំ ពីដំ បន បរម្បរហេតុតាយ
ហេតុភូតំ ភវតិ។

“ពីដំ បន ឯកំយេវ ហោតិ, កេចំ ទិដ្ឋា វត្តព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “ធុរិដោ ហិ”តិ អាធិ
វុត្តំ, សមនន្តរកាលបរម្បរកាលកេនេន ហេតុបិ ធុរិដោ ហោតិ យេវាតិ
អត្ថោ។ ពីជក្ខតោ ហេតុ ធុរិដោ យថា, ឯវំ អវិជ្ជាយ ហេតុភូតោ
អវិជ្ជានុសយោបិ សមនន្តរហេតុ ច បរម្បរហេតុ ចាតិ កាលកេនេន ធុរិដោ
ភវតិ, សមនន្តរោ អវិជ្ជានុសយោ សមនន្តរស្ស អវិជ្ជាបរិយុជ្ជានស្ស
សមនន្តរហេតុ ហោតិ។ បុរិមតរោ អវិជ្ជានុសយោ បច្ឆិមតរស្ស
អវិជ្ជាបរិយុជ្ជានស្ស បរម្បរហេតុ ហោតិ។ ឥតិ ពីជក្ខតោ អសាធារណោ
ហេតុ, បថវីអាធាធិកោ សាធារណោ បច្ឆយោតិ វិសេសោ ចាកដោ យថា, ឯវំ
អវិជ្ជានុសយោ អសាធារណោ ហេតុ, អយោនិសោមនសិការោ សាធារណោ
បច្ឆយោតិ វិសេសោ ធន្ទព្ពោ។

“ឯត្ថកេនេវ ហេតុបច្ឆយានំ វិសេសោ វត្តព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា “យថា វា បន
ថាលកញ្ចា”តិ អាធិ វុត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ បន - “យថា វា បនាតិ អាធិនាបិ
ហេតុបច្ឆយវិភាគមេវ ធស្សេតិ”តិ វុត្តំ។ តត្ថ បធិបស្ស បច្ឆយភូតំ ថាលកញ្ចា
វុដ្ឋិ ច តេលញ្ចា បធិបស្ស សភាវហេតុ សមាធិហេតុ ន ហោតីតិ យោជនា។
“បធិបស្ស បច្ឆយភូតម្បិ ថាលកាធិកំ សភាវហេតុ ន ហោតីតិ កស្មា
សទ្ធិហិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “ន ហិ សក្កា”តិ អាធិ វុត្តំ។ បធិបស្ស បច្ឆយភូតំ
អនត្តិកំ អត្តិរហិតំ ថាលកញ្ចា វុដ្ឋិញ្ចា តេលញ្ចា ដីបេតុំ ជាលេតុំ ហិ យស្មា ន
សក្កា, តស្មា បុរិមោ បធិចោ បច្ឆិមស្ស បធិបស្ស សភាវហេតុ ហោតិ វិយ, ឯវំ
ថាលកាធិកំ សភាវហេតុ ន ហោតិ។ ឥតិ ឯវំបការោ សភាវោ សមាធា
បធិចោ ហេតុ ហោតិ យថា, បរភាវោ អសមាធា ថាលកាធិកោ បច្ឆយោ

ហោតិ យថា ច, តថា អដ្ឋត្តិកោ សភាវោ ហេតុ ហោតិ, ពាហិរោ អសមាធា
បច្ចយោ ហោតិ។ ជនកោ អវិជ្ជានុសយោ អវិជ្ជាបរិយុដ្ឋានស្ស ហេតុ ហោតិ,
បរិក្កាហាកោ ឧបត្ថម្ភកោ បច្ចយោ ហោតិ។ អញ្ញាហិ ជលេហិ អសាធារណោ
ហេតុ ហោតិ, សញ្ញាហិ ជលេហិ សាធារណោ បច្ចយោ ហោតីតិ យោដេត្វា
បដិច្ចោបមាយមិ ហេតុបច្ចយានំ ចាកដោវិសេសោ ធម្មញ្ញោតិ អធិប្បាយោ។

ហេតុបច្ចយប្បភេទំ ការណំ បរិក្ខារោតិ អាចរិយេន វុត្តំ, តស្ស
ការណស្ស ការណភាវោ ច ជលាបេក្ខោ ហោតិ, តស្មា “យោ ការណភាវោ
យេនាការេន ហោតិ, កតមោ សោ ការណភាវោ, កតមោ សោ អាការោ” តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា ច “យំ ជលំ យេន វិសេសេន ហោតិ, កតមំ តំ ជលំ, កតមោ សោ
វិសេសោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ច “ការណាជលានំ យោ សម្ពន្ធា ហោតិ, កតមោ សោ
សម្ពន្ធា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ច តំ សព្វំវិភាវេតុំ “អវុបច្ឆេនត្ថោ” តិ អាទិ វុត្តំ។
អយមនុស្សត្ថោ ច អដ្ឋកថាយំ “ឥនានិ យស្មា ការណំ ‘បរិក្ខារោ’ តិ វុត្តំ,
ការណភាវោ ច ជលាបេក្ខាយ, តស្មា ការណស្ស យោ ការណភាវោ យថា ច
សោ ហោតិ, យញ្ច ជលំ, យោ ច តស្ស វិសេសោ, យោ ច ការណាជលានំ
សម្ពន្ធា, តំ សព្វំវិភាវេតុំ ‘អវុបច្ឆេនត្ថោ’ តិ អាទិ វុត្ត” ត្ថិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤៩) ឥមិនា
វុត្តោតិ ធម្មញ្ញោ។

តត្ថ អវុបច្ឆិន្ទស្ស ហេតុបច្ចយសម្ពាតស្ស ការណស្ស យោ អនុបច្ឆេនត្ថោ
អត្ថិ, សោ អនុបច្ឆេនត្ថោ សន្តតិអត្ថោ ហោតិ ជលេន សម្ពន្ធត្ថោ, យញ្ច ការណំ
អត្ថនោ ជលស្ស ជនកំ ឧបត្ថម្ភកំ ហុត្វា និរុដ្ឋតិ, សោ អនុបច្ឆិន្ទោ ឯវ នាម
ហោតីតិ។ យញ្ច ជលំ អញ្ញាស្ស ការណំ ហុត្វា និរុដ្ឋតិ, តស្មី អនុបច្ឆិន្ទ តស្ស
ច សន្តតិអត្ថោ ហោតិ។ យំ បន ជលំ អញ្ញាស្ស ជលស្ស ការណំ អហុត្វា
និរុដ្ឋតិ, តំ ឧបច្ឆិន្ទំ ហោតិ, យថា តំ អវហតោ ចុតិចិត្តិន្ទិ។ ការណាតោ

និព្វត្តស្ស ជលស្ស យោ និព្វត្តិអត្ថោ អត្ថិ, សោ និព្វត្តិអត្ថោ ជលត្ថោ ហោតិ។
បដិសន្ធិក្ខន្ធានំ យោ បដិសន្ធិអត្ថោ បដិសន្ធិបាណត្ថោ អត្ថិ, សោ បដិសន្ធិអត្ថោ
បុណ្យត្ថោ បុណ្យនត្ថោ ហោតិ។ កិលេសានំ យោ បលិពោធត្ថោ សន្តានេ
ឧប្បជ្ឈនត្ថោ អត្ថិ, សោ បលិពោធត្ថោ បរិយុដ្ឋានត្ថោ ហោតិ។ កិលេសានំ
មគ្គេន យោ អសមុគ្គាតត្ថោ អត្ថិ, សោ អសមុគ្គាតត្ថោ អនុសយត្ថោ ហោតិ។
អវិជ្ជាយ ចតុន្នំ សច្ចានំ យោ អសម្បជីវេធត្ថោ អត្ថិ, សោ អសម្បជីវេធត្ថោ
អវិជ្ជត្ថោ ហោតិ។ អរហត្តមគ្គេន យោ អបរិញ្ញាតត្ថោ អត្ថិ, សោ
អបរិញ្ញាតត្ថោ វិញ្ញាណស្ស បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស ពិជត្ថោ ហោតិ។

ឯត្ថាវតា ការណភារោ ច ការណាការោ ច ជលញ្ច ជលវិសេសោ ច
អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតោ, “កតមោ បរម្មរហេតុបច្ចយត្ថោ,
កតមោ ច សម្ពុត្ថោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “យត្ថ អរុបច្ឆេនោ” តិ អាធិ វុត្តំ។ យត្ថ
យស្សំ រូចារូបបរវត្ថិយំ អរុបច្ឆិទ្ធស្ស ហេតុបច្ចយប្បភេទស្ស ការណស្ស យោ
អរុបច្ឆេនោ អត្ថិ, សោ អរុបច្ឆេនោ តត្ថ តិស្សំ រូចារូបបរវត្ថិយំ សន្តតិ ហោតិ។
យត្ថ យស្សំ រូចារូបបរវត្ថិយំ យា សន្តតិ អត្ថិ, សា សន្តតិតត្ថ រូចារូបបរវត្ថិយំ
និព្វត្តិ ហោតិ តិ អាធិនា យោ ជេត្វា បរម្មរហេតុអាធិកោ វិញ្ញាតញ្ចោ។

សីលក្ខន្ធាតិ បរិសុទ្ធសីលក្ខន្ធា។ សមាធិក្ខន្ធស្សាតិ មហាគ្គតក្ខន្ធស្ស,
សមាធិបដ្ឋានោ ហិ មហាគ្គតធម្មោ។ បញ្ញាក្ខន្ធាតិ
មគ្គជលបញ្ញាបធានក្ខន្ធា។ សោ ហិ វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនសម្ពាតស្ស
បច្ឆវេក្ខណញ្ញាណក្ខន្ធស្ស បច្ឆយោ ហោតិ។ តិវុញ្ញតាធិនំ អត្ថោ
បទដ្ឋានហារវិភង្គវណ្ណនាយំ វុត្តោវ។

សភារោ ហេតុតិ អាចរិយេន វុត្តោ, “កីធិសោ សោ សភារោ ហេតុ” តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “យថា វា បន ចក្កញ្ច បដិច្ចា” តិ អាធិ វុត្តំ។ ចក្កវិញ្ញាណំ ចក្កញ្ច

ចក្ខុវិស័យព្យាបាល បដិច្ច និស្សយំ កត្វា រូបេ បដិច្ច អារម្មណំ កត្វា ឧប្បជ្ជតិ។ តត្ថ
ចក្ខុវិស័យ ចក្ខុវិស័យ អាធិបតេយ្យបច្ចយតាយ ឥន្ទ្រិយបច្ចយតាយ
ចក្ខុវិស័យណាស្ស បច្ចយោ, រូបារម្មណំ បុរេជាតារម្មណាបច្ចយតាយ បច្ចយោ,
អាណកោ សន្និស្សយតាយ ឧបនិស្សយតាយ បច្ចយោ ហោតិ។ សោ បច្ចយោ
ហោតោ ជលេន ចក្ខុវិស័យណេន អសមាធិត្តា សភាវោ ហេតុ ន ហោតិ,
បច្ចយោ ច ហោតិ មនសិកាវោ។ កិរិយមនោធាតុ បន ជលេន ចក្ខុវិស័យណេន
វិស័យណាភាវេន សមាធិត្តា សភាវោ ហេតុ ហោតិ យថា, ឯវំ សង្ខារ
នាមក្ខន្ធភាវេន សមាធិត្តា វិស័យណាស្ស បច្ចយោ ហោតោ សភាវោ ហេតុ
ហោតិ។ វិស័យណំ នាមរូបេន ឯកសន្តតិវសេន សមាធិត្តា នាមរូបស្ស បច្ចយោ
ហោតិ សភាវោ ហេតុ ហោតិ។ ឥមំ នាយេន “នាមរូបំ
សឡាយតនស្ស” តិ អាធិស្ឋបិ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។ ឯវំ វុត្តប្បកាវោ ហេតុ,
បច្ចយោ ជនកោ, ឧបត្ថម្ភកោ ច យោ កោចិ ឧបនិស្សយោ ពលវបច្ចយោ
ហោតិ, សញ្ញោ សោ ហេតុបច្ចយោ ជនកឧបត្ថម្ភកោ ជនិតព្ពបត្ថម្ភិយស្ស
ជលស្ស បរិក្ខារណាតោ អភិសង្ខារណាតោ និប្បិយាយតោ បរិក្ខារោ នាម។

“វុត្តប្បកាវោ ហេតុបច្ចយោ បរិក្ខារោ នាមាតិ កេន អម្ពេហិ
សឡាយិតញ្ចោ” តិ វុត្តព្ពត្តា “តេនាហា” តិ អាធិ វុត្តំ។ តេន ការណាតតេន
សត្តស្ស ហេតុបច្ចយស្ស បរិក្ខារភាវេន អាយស្មា មហាកក្ខានោ “យេ ធម្មា យំ
ធម្មំ ជនយន្តិ” តិ យំ វេចនំ អាហា, តេន វេចនេន សឡាយិតញ្ចោ, “យេ ធម្មា យំ ធម្មំ
ជនយន្តិ” តិ វេចនំ និស្សយ តុម្ពេហិ សល្លក្ខេតញ្ចោតិ អធិប្បាយោ។

“ឯត្ថកោវ បរិក្ខារោ ហារោ យុញ្ញិតញ្ចោ” តិ វុត្តព្ពត្តា “និយុត្តោ បរិក្ខារោ
ហារោ” តិ វុត្តំ, យោ យោ បរិក្ខារោ ហារោ យុញ្ញិតញ្ចោ, សោ សោ បរិក្ខារោ
ហារោ និហិត្វា យុត្តោ យុញ្ញិតញ្ចោតិ។

ឥតិ បរិក្ខារហារវិកត្ត្តេ សត្តិពលានុរូចា រចិតា

វិការវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេន គម្ពីរត្ថោវិត្តារតោវិកត្តា
គហេតញ្ចាតិ។

១៦. សមារោបនហារវិកត្តវិការវនា

៥០. យេន យេន សំវណ្ណានាវិសេសភូតេន បរិក្ខារហារវិកត្តេន សុត្តត្ថានំ
ហេតុបច្ឆយោវិកត្តោ, សោ... បេ... វិកត្តោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ
សមារោបនហារវិកត្តោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមោ សមារោបនោ
ហារោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តេសុ និដ្ឋិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាទីសុ
កតមោ សំវណ្ណានាវិសេសោ សមារោបនោ ហារោ សមារោបនហារវិកត្តោ
នាមាតិ បុច្ឆតិ។ “យេ ធម្មា យំមូលា” តិ អាទិនិទ្ទេសស្ស ឥនានិ មយា វុច្ឆមា នោ
“ឯកស្មី បទដ្ឋានេ យត្ថកានិ បទដ្ឋានានិ ឌីតរន្តិ” តិ អាទិកោ
វិត្តារសំវណ្ណានាវិសេសោ សមារោបនហារវិកត្តោ នាម។

“កិត្តកេ បទដ្ឋានេ សុត្ថេ វុត្ថេ កិត្តកានិ បទដ្ឋានានិ
សមារោបយិត្តានិ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឯកស្មី បទដ្ឋានេ” តិ អាទិ វុត្តំ។ ឯកស្មី
បទដ្ឋានេ សុត្ថេ វុត្ថេ សតិ អវុត្តានិ យត្ថកានិ បទដ្ឋានានិ ឌីតរន្តិ សមោសរន្តិ,
សព្ពានិ តានិ អវុត្តានិ បទដ្ឋានានិ សុត្ថេ វុត្តានិ វិយ និទ្ធារណាវសេន អានេត្វា
ទេសនាយ អារោបយិត្តានិ។ “កានិ វិយ សមារោបយិត្តានិ” តិ វុត្ថព្ពត្តា
“យថា អារវដ្ឋេ” តិ អាទិ វុត្តំ។ អារវដ្ឋេ ហារេ ឯកស្មី បទដ្ឋានេ សុត្ថេ វុត្ថេ សតិ
សុត្ថេ អវុត្តានិ ពហុកានិ បទដ្ឋានានិ ឌីតរន្តិ, តានិ ពហុកានិ បទដ្ឋានានិ

បរិយេសិតញ្ញានិយមា, ឯវំ សមារោបនេ ហារេបិ ពហុកានិ បទដ្ឋានានិ
នេសនាយ សមារោបយិតញ្ញានីតិ អត្ថោ។

“កេវលំ បន បទដ្ឋានវសេនេវ សមារោបនា កាតញ្ញា កិ, ឧទាហុ
អញ្ញវសេនាបិ សមារោបនា កាតញ្ញា កិ”ន្តិ វត្ថុពុត្តា អញ្ញវសេនាបិ
សមារោបនា កាតញ្ញា; តស្មា សមារោបនា ចតុព្ពិជា កាតញ្ញាតិ ទស្សន្តោ
“តត្ថ សមារោបនា ចតុព្ពិជា”តិ អាទិមាហ។ តត្ថ តត្ថាតិ តាសុ
សមារោបយិតញ្ញសមារោបនាសុ បទដ្ឋានំ បទដ្ឋានសមារោបនា, វេវចនំ
វេវចនសមារោបនា, ការវនា ការវនាសមារោបនា, បហានំ
បហានសមារោបនា, ឥតិ ឥមិនា បកេនេន សមារោបនា ចតុព្ពិជា កាតញ្ញា។

“តាសុ ចតុព្ពិជាសុ សមារោបនាសុ កតមា បទដ្ឋានសមារោបនា”តិ
បុច្ឆិតពុត្តា តថា បុច្ឆិតា បទដ្ឋានសមារោបនំ ទស្សតុ “តត្ថ កតមា”តិ អាទិ
វុត្តំ។ សុត្តេ វុត្តេន បទដ្ឋានេន សុត្តេ អវុត្តានំ បទដ្ឋានានំ សមារោបនា
កតមាតិ បុច្ឆតិ។

សត្តចាបស្ស អកុសលស្ស យំ អករណំ អករណាហេតុ សាសនំ អត្ថិ, ឯតំ
សាសនំ ពុទ្ធានំ សាសនំ ឱវាទោ ហោតិ, អថ វា អករណំ អករណត្ថាយ យំ
សាសនំ អត្ថិ, ឯតំ ពុទ្ធានំ សាសនំ ឱវាទោ ហោតិ, ន យស្ស កស្សចិ សាសនន្តិ
អត្ថោ។ អករណន្តិ ហិ សម្មទានត្ថេ បវត្តំ បច្ចត្តវចនំ យថា “កិស្ស អត្ថាយ
កិមត្ថ”ន្តិ។ កុសលស្ស សម្មទា សម្មទាយ យំ សាសនំ អត្ថិ, ឯតំ ពុទ្ធានំ
សាសនំ។ សចិត្តបរិយោទាបនំ សចិត្តបរិយោទាបនត្ថំ យំ សាសនំ អត្ថិ, ឯតំ
ពុទ្ធានំ សាសនំ ហោតិ។

ឥតិ ឯវំបកាវេន វុត្តស្ស តស្ស សាសនស្ស កី បទដ្ឋានន្តិវិសេសស្ស
វិសេសបទដ្ឋានំ បុន បុច្ឆតិ។ ឥទំ សុចរិតត្ថយំ សាសនស្ស ឌីវាទស្ស បទដ្ឋានំ
សុចរិតត្ថយេន ហេតុនា សាសនត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ យថា “អន្លេន វសតី” តិអាទិ។
“សុចរិតត្ថយេ បទដ្ឋានេ វុត្ត កតមំ បទដ្ឋានំ សមារោបយិតព្ពំ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
“តត្ថ យំ កាយិកញ្ចា” តិអាទិ វុត្តំ។ ឥទំ ខន្ធត្ថយំ សាសនស្ស បទដ្ឋានំ
សមារោបយិតព្ពំ, “ខន្ធត្ថយេ បទដ្ឋានេ សមារោបយិតេ កតមំ
សមារោបយិតព្ពំ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ សីលក្ខន្ធា ចា” តិអាទិ វុត្តំ។ ឥទំ
សមថវិបស្សនាទ្វយំ សាសនស្ស បទដ្ឋានំ សមារោបយិតព្ពំ។
“សមថវិបស្សនាទ្វយេ បទដ្ឋានេ សមារោបយិតេ កតមំ បទដ្ឋានំ
សមារោបយិតព្ពំ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ សមថស្ស ជល” តិអាទិ វុត្តំ។ ឥទំ ជលទ្វយំ
សាសនស្ស បទដ្ឋានំ សមារោបយិតព្ពំ។

សាសនស្ស បទដ្ឋានានិ សមារោបយិតព្ពានីតិ អាចរិយេន និទ្ធាវេត្វា
វិភត្តានិ, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតានិ, “ឥទានិ កតមស្ស កតមំ បទដ្ឋានំ
សមារោបយិតព្ពំ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “វនំ វនថស្សា” តិអាទិ វុត្តំ។ ឥទំ
កាមគុណាបញ្ចកំ វនំ តណ្ហាក្ខតស្ស វនថស្ស បទដ្ឋានំ តណ្ហាវត្ថុភាវតោ,
“ឥត្ថី” តិ វា “បុរិសោ” តិ វា និមិត្តក្កាហសដ្ឋាតំ ឥទំ វនំ “អហោ ចក្ខុ, អហោ
សោតំ, អហោ ឃានំ, អហោ ជីវា, អហោ កាយោ” តិ តេសំ តេសំ អង្គបច្ចដ្ឋានំ
អនុញ្ញានក្កាហសដ្ឋាតស្ស វនថស្ស បទដ្ឋានំ សមារោបយិតព្ពំ។ អបរិញ្ញាតំ
ទ្វាទសាយតនសដ្ឋាតំ ឥទំ វនំ សំយោជនសដ្ឋាតស្ស វនថស្ស បទដ្ឋានំ
សមារោបយិតព្ពំ, អាយតនំ បដិច្ច សំយោជនុប្បជ្ឈនតោ អនុសយសដ្ឋាតំ ឥទំ
វនំ បរិយុដ្ឋានសដ្ឋាតស្ស វនថស្ស បទដ្ឋានំ សមារោបយិតព្ពំ។
“បញ្ចកាមគុណាទីនំ វនភាវោ ច តណ្ហាទីនំ វនថភាវោ ច កេន អម្ពេហិ
សទ្ធិហិតញ្ចោ” តិ វត្ថព្ពត្តា “តេនាហា ភគវា” តិអាទិ វុត្តំ។ តេន

បញ្ចកាមគុណាធិនំ វេនភាវេន ច តណ្ហាធិនំ វេនឋភាវេន ច ភគវា “ធម្មតា វេនញា វេនឋញា” តិ យំ វេនំ អាហា, តេន ភគវតោ វេនេន វេននានុសារេន សទ្ធិហិតញោតិ។ អយន្តិ អយំ “ឯកស្មី បទដ្ឋានេ” តិ អាធិសំវណ្ណានា។ បទដ្ឋានេនាតិ ឯកេកេន បទដ្ឋានេន។ សមារោបនាតិ តទញ្ញបទដ្ឋានំ សមារោបនា។ សមារោបេន្តិ សមារោបយិតញាតិ ឯតាយ សំវណ្ណានាយាតិ សមារោបនាតិ វិគ្គហោតិ។ (១)

៥១. បទដ្ឋានេន សមារោបនា អាចរិយេន និទ្ធិដ្ឋា, អម្ពេហិ ច ញាតា, “កតមា វេវេនេន សមារោបនា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមា វេវេនេនា” តិ អាធិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តាសុ ចត្វសុ បទដ្ឋានសមារោបនាធិសុ សមារោបនាសុ វេវេនេន ឯកេកេន រោតទញ្ញវេវេននំ សមារោបនា កតមាតិ បុច្ឆតិ។ “រាគវិរាគា” តិ ច “ចេតោវិមុត្តិ” តិ ច “សេក្ខដល” ន្តិ ច ឥទំ វេនត្ថយំ អនាគាមិដលត្ថត្ថា អនាគាមិដលស្ស វេវេនំ។ “អវិជ្ជាវិរាគា” តិ ច “បញ្ញាវិមុត្តិ” តិ ច “អសេក្ខដល” ន្តិ ច ឥទំ វេនត្ថយំ អរហត្តដលត្ថត្ថា អរហត្តដលស្ស វេវេនំ។ ឥមិនា នយេន សេសេសុ យោជនា កាតញ្ញា។ (២)

វេវេនេន សមារោបនា អាចរិយេន និទ្ធិដ្ឋា, អម្ពេហិ ច ញាតា, “កតមា ភាវនាយ សមារោបនា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមា ភាវនាយា” តិ អាធិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តាសុ ចត្វសុ បទដ្ឋានសមារោបនាធិសុ កតមាយ ទេសិតាយ ភាវនាយ កតមេសានំ អទេសិតានំ ភាវនារោបនា កតមាតិ បុច្ឆតិ។ យថា យេន បការេន យំ ភាវនំ ភគវា “តស្មាតិហ, ត្វំ ភិក្ខុ, កាយេ កាយានុបស្សី វិហារតិ, អាតាបិ សម្មជានោ សតិមា វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈនោមនស្ស” ន្តិ (សំ. និ. ៥.៣៦៩, ៣៧០, ៣៩៥, ៤០៥) អាហា, តថា តេន បការេន តាយ ភាវនាយ តទញ្ញភាវនាបិ សមារោបយិតញាតិ អត្ថោ។

“តស្មាតិហា” តិអាទិចាបេ “កី ភាវនំ ភគវា អាហា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
“អាតាបី” តិអាទិ វុត្តំ។ “អាតាបី” តិ វចនេន វីរិយំ ជ្រ្ទិយំ ភគវា អាហា។
“សម្មជាតោ” តិ វចនេន បញ្ញាជ្រ្ទិយំ ភគវា អាហា។ “សតិមា” តិ វចនេន
សតិជ្រ្ទិយំ អាហា។ “វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្ស” តិ វចនេន សមាធិជ្រ្ទិយំ
អាហា។ “ឯវំ វុត្តេ កតមា ភាវនា សមារោបយិតព្ពា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឯវំ កាយេ
កាយានុបស្សីនោវិហារតោ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ភាវនាចារិហូរី គច្ឆន្តី” តិ វុត្តំ។
ឯវំ វុត្តាយ វីរិយំ ជ្រ្ទិយាទិភាវនាយ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា សមារោបយិតព្ពា តិ
អត្ថោ។ កេន ការណេន ភាវនាចារិហូរី គច្ឆន្តី តិ បុច្ឆិត។ ចតុន្នំ ឥន្ទ្រិយានំ
ឥន្ទ្រិយភាវេន, ភាវេតព្ពភាវេន វា ឯកលក្ខណត្តា ភាវនាចារិហូរី គច្ឆន្តី តិ
វិស្សន្ទេតិ។ “តេសុ សមារោបិតេសុ កតមេ សមារោបយិតព្ពា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
“ចត្វសូ” តិអាទិ វុត្តំ។ ចត្វសុ សតិបដ្ឋានេសុ ភាវិយមាទេសុ
សមារោបយិតព្ពេសុ ចត្តារោ សម្មប្បធានា ភាវនាចារិហូរី គច្ឆន្តី តិ
សមារោបយិតព្ពា តិ អត្ថោ។ សេសេសុបិ ឯវមេវ សមារោបយិតព្ពា។

ភាវនាយ សមារោបនា អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ពេហិ ច ញាតា, “កតមា
បហានេន សមារោបនា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថា តិ
តាសុ ចត្វសុ បទដ្ឋានសមារោបនាទីសុ កតមេន ទេសិតេន បហានេន
កតមេសំ អទេសិតានំ បហានានំ កតមា សមារោបនា តិ បុច្ឆិត។ “កាយេ
កាយានុបស្សីវិហារន្តោ អសុភេ ‘សុភ’ តិវិបល្លាសំ បជហតី” តិ ទេសិតេន
“សុភ” តិវិបល្លាសប្បហានេន កតឡី ការាហារបរិញ្ញាយ
បរិពន្ធកិលេសកាមុចាទានប្បហានាទយោបិ សមារោបយិតព្ពា។

“វេទនាសុ វេទនានុបស្សីវិហារន្តោ ធុត្ថេ ‘សុខ’ន្តិវិបល្លាសំ បដហតី” តិ
ទេសិតេន “សុខ”ន្តិវិបល្លាសប្បហានេន ជស្សហារបរិញ្ញាយ
បរិពន្ធកិលេសភវុចាទានប្បហានាធម្មោ បិ សមារោបយិតញ្ញា។

“ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សីវិហារន្តោ អនិច្ចេ ‘និច្ច’ន្តិវិបល្លាសំ បដហតី” តិ
ទេសិតេន “និច្ច”ន្តិវិបល្លាសប្បហានេន វិញ្ញាណាហារបរិញ្ញាយ
បរិពន្ធកិលេសទិដ្ឋចាទានប្បហានាធម្មោ បិ សមារោបយិតញ្ញា។

“ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សីវិហារន្តោ អនត្តនិ ‘អត្តា’តិ វិបល្លាសំ បដហតី” តិ
ទេសិតេន “អត្តា” តិ វិបល្លាសប្បហានេន មនោសញ្ចេតនាហារបរិញ្ញាយ?
មនោសញ្ចេតនាហារបរិញ្ញាយ
បរិពន្ធកិលេសអត្តវាទុចាទានប្បហានាធម្មោ បិ សមារោបយិតញ្ញា តិ
អធិប្បាយោ។ (៤)

បហានហារោ បនលក្ខណាហារវិភង្គវណ្ណនាយំ វុត្តោយេវា តិ វេទន
វនាម។

“សុត្តេ ទេសិតេន ឯកេកេន បទដ្ឋានាទិកេន អទេសិតានំ បទដ្ឋានាទីនំ
សមារោបនភារោ កេន អម្ពេហិវិជានិតញ្ញោ សទ្ធិហិតញ្ញោ” តិ វត្តព្ពត្តា
“តេនាហា អាយស្មា” តិ អាទិមាហា។ តេន តថា សមារោបនភារវេន អាយស្មា
មហាកក្ខានោ -

“យេ ធម្មាយំមូលា, យេ ចេកត្តា បកាសិតា មុនិនា;
តេ សមារោបយិតញ្ញា, ឯស សមារោបនោ ហារោ” តិ -

យំ វចនំ អាហា, តេន វចនេន វចនានុសារេន តថា សមារោបនភារោ តុម្ពេហិ
វិជានិតញោ សទ្ធម្មាតញោតិ វុត្តំ ហោតិ។

“កី បន ឯត្ថាវតា សមារោបនោ ហារោ បរិបុណ្ណោ, អញ្ញោ និយុត្តោ
នត្ថី” តិ វុត្តព្ពត្តា “និយុត្តោ សមារោបនោ ហារោ” តិ វុត្តំ។ សុត្ត ទេសិតេន
នយេន បទដ្ឋានាធិកេន អទេសិតានិ បទដ្ឋានានិ សមារោបយិតញានិ ភវន្តិ,
តេន តេន បទដ្ឋានាធិកេន អទេសិតានំ បទដ្ឋានាធិនំ សមារោបនោ ហារោ
និយុត្តោ និទ្ធាវេត្វា យុញ្ញិតញោតិ អត្តោ ទដ្ឋញោ។

ឥតិ សមារោបនហារវិកត្តេ សត្តិពលានុរូចា រចិតា
វិការវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាជីកានុសារេន គម្ពីរត្ថោ វិត្ថារតោ វិកជិត្វា
គហោតញោ។

ឥមេ យថាវុត្តា សោឡស សំវណ្ណានិសេសា សំវណ្ណាតព្ពត្តសុ
អញ្ញាណសំសយានំ ហរណតោ អបនយនតោ ហារា នាមាតិ។

និដ្ឋិតា ហារវិកត្តវារិការវនា។

១. ទេសនាហារសម្មាតវិការវនា

៥២. យេន យេន សំវណ្ណានិសេសត្វតេន
ទេសនាហារវិកត្តាធិហារវិកត្តេន អស្សាទាទយោ នាធាសុត្តត្ថា វិកត្តា, សោ
សំវណ្ណានិសេសត្វតោ ទេសនាហារវិកត្តាធិហារវិកត្តោ បរិបុណ្ណោ។

“សោឡស ហារា បឋមំ, ទិសាលោចនតោ ទិសាវិលោកេត្វា;

សង្ខេបិយ អង្គសេន ហិ, នយេហិ តីហិ និទ្ទិសេ សុត្ត"ន្តិ។ (នេត្តិ. ៤
នយសង្ខេប) -

គាថា និទ្ទេសវារេ អាចរិយេន វុត្តា, តស្សា គាថាយ និទ្ទេសោ ហារវិកត្តវាស្ស
អាទិម្ហំ នវិកត្តោ, “កុហិត្វា វិកត្តោ, ហារសម្មាតេ វាវិកត្តោ កី, ឧទាហុ
នយសមុជ្ជានហារេ វាវិកត្តោ កី”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ហារសម្មាតេ វិកត្តោ”តិ
តុម្ហេហិ ធន្នព្ពាតិ វិញ្ញាបនត្ថំ “សោឡស ហារា បឋម”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

អថ វា សុបរិកម្មកតត្វមិសទិសេសុ សំវណ្ណាតព្ពេសុ
នាធាសុត្តប្បនេសេសុ នាធាវណ្ណសុត្តប្បនេសេសេ សោឡស ហារេ
សំវណ្ណាធាកាវេន យោជេត្វា សោឡស ហារា អាចរិយេន វិកត្តោ, តថា
សុសិក្ខិតសិប្បាចរិយសុវិចារិកជម្ពុននាភវណសទិសេសុ សំវណ្ណាតព្ពេសុ
នាធាសុត្តប្បនេសេសុ នាធាវិធនំសិជាលវិវិធមណីរតនសទិសេ សោឡស
ហារេ សំវណ្ណាធាកាវេន យោជេត្វា សោឡស ហារា វិកត្តោ, មហាបថី
បរិវត្តេត្វា បប្បដកោជស្ស ខាធាបនំ អតិទុក្ករំ វិយ, នាធាវិធនុ
សំវណ្ណាតព្ពេសុ សុត្តប្បនេសេសុ បរមត្ថោជាយ សោឡសហិ ហារេហិ
អតិទុក្ករខាធាបនសទិសំ វិញ្ញាបនំ ករោន្តេន ច យោជនិកមដុកណ្ណំ បីឡេត្វា
សុមដុរសស្ស ចាយាបនំ អតិទុក្ករំ វិយ នាធាវិធនុ សំវណ្ណាតព្ពេសុ
សុត្តប្បនេសេសុ បរមត្ថមដុរសស្ស សោឡសហិ ហារេហិ អតិទុក្ករំ
ចាយាបនសទិសំ វិញ្ញាបនំ ករោន្តេន ច អាចរិយេន អនេកេសុ
សំវណ្ណាតព្ពេសុសុត្តប្បនេសេសុ សោឡស ហារេ សំវណ្ណាធាកាវេន យោជេត្វា
សោឡស ហារា វិកត្តោ, អម្ពេហិ ច ព្រាតា, “នាធាវិធនុត្តប្បនេសេសុ តេ
សំវណ្ណាធាកាវេន យោជេត្វា សោឡស ហារា វិកត្តោ កី, ឧទាហុ ឯកស្មិម្បិ
សំវណ្ណាតព្ពេសុសុត្តប្បនេសេសុ សំវណ្ណាធាកាវេន យោជេត្វា សោឡស ហារា វិកត្តោ

ក៏"ន្ត វត្តពុទ្ធា ឯកស៊ីម្បី សំវណ្ណតព្វសុត្តប្បទេសេ សំវណ្ណនាគារេន
យោជេត្វា សោឡស ហារាវិកត្តាយេវាតិ តថាវិកជន្តោ "សោឡស ហារា
បឋម"ន្តអាទិកំ ហារសម្មាតវារំ អាហា។

ននុ ហារសម្មាតវារំ កថេតុកាមេន អាចរិយេន "តត្ថ កតមោ
ទេសនាហារសម្មាតោ"តិអាទិវចនំ វត្តពុំ, អថ កស្មា "សោឡស ហារា
បឋម"ន្តអាទិ វត្តពុំន្ត ចេ? និទ្ទេសេ វត្ត "សោឡស ហារា បឋម"ន្តអាទិកំ កាថំ
ហារវិកត្តវារេ នប្បយោជេតិ វិប្បកិណ្ឌាវិសយត្តា ច នយវិចារស្ស ច
អន្តវត្តា។ ហារសម្មាតវារេ បន តំ កាថំ បយោជេតិ អវិកិណ្ឌាវិសយត្តា។
តស្មា តំ កាថំ បច្ឆាមសិទ្ធា ហារសម្មាតវារេ តស្ស កាថាយ និទ្ទេសោ
ទដ្ឋព្រោតិ វិញ្ញាបនត្ថំ "សោឡស ហារា បឋម"ន្តអាទិ វត្តពុំយេវាតិ។
អដ្ឋកថាយំ បន -

ឯវំ សុបរិកម្មកតាយ ភូមិយា នាធាវណ្ណានិ មុត្តបុច្ឆានិ បកិរន្តោ
វិយ, សុសិក្ខិតសិប្បាចរិយវិចារិទេសុ សុវត្ថសុវណ្ណាលង្ការេសុ
នាធាវិធរំសិជាលសមុជ្ឈលានិ វិវិធានិ មណិរតនានិ ពន្ធន្តោវិយ,
មហាបថី បរិវត្តេត្វា បប្បដកោជំ ខាធាបេន្តោវិយ,
យោជនិកមធុគណ្ណំ បីឡេត្វា សុមធុរសំ ចាយេន្តោវិយ ច អាយស្មា
មហាកថានោ នាធាសុត្តប្បទេសេ ឧទាហរន្តោ សោឡស ហារេ វិកត្តា
ឥនានិ តេ ឯកស៊ីយេវ សុត្តេ យោជេត្វា ទស្សន្តោ ហារសម្មាតវារំ
អារកិ។ អារកន្តោ ច យាយំ និទ្ទេសវារេ -

"សោឡស ហារា បឋមំ, ទិសាលោចនតោ ទិសាវិលោកេត្វា;
សន្និបិយ អង្គសេន ហិ, នយេហិ តីហិ និទ្ទេសេ សុត្ត"ន្ត។ -

គាថា វុត្តា។ យស្មា តំ ហារវិក័ត្ត្យវារោ នប្បយោជេតិ វិប្បកិណ្ណាវិសយត្តា,
នយវិចារស្ស ច អន្តរិតត្តា។ អនេកេហិ សុត្តប្បនេសេហិ ហារាវនំ
វិភាគទស្សនមេវ ហិ ហារវិក័ត្ត្យវារោ។ ហារសម្មាតវារោ បន តំ បយោជេតិ
ឯកស្មីយេវ សុត្តប្បនេសេ សោឡស ហារេ យោជេត្វាវ តទនន្តរំ
នយសមុជ្ជានស្ស កថិតត្តា។ តស្មា “សោឡស ហារា បឋម”ន្តិ គាថំ
បច្ឆាមសិទ្ធា “តស្សននិទ្ទេសោ កុហិ ទដ្ឋព្ពោ? ហារសម្មាតេតិ អាហា”តិ -

វុត្តំ។ គាថាត្ថោ និទ្ទេសវិការវាយំ វុត្តាវ។ “សោឡស...បេ.... សុត្ត”ន្តិ យា គាថា
និទ្ទេសេ អាចរិយេន វុត្តា, តស្សន គាថាយ និទ្ទេសោ កុហិ ទដ្ឋព្ពោ, ហារវិក័ត្ត្យស្ស
អាទិម្ហិ អាចរិយេន នវិកត្តោ, ហារសម្មាតេ វា បច្ឆាមសិទ្ធាវិកត្តោតិ ទដ្ឋព្ពោ
កី, ឧទាហុ នយសមុជ្ជានេ វា បច្ឆាមសិទ្ធាវិកត្តោតិ ទដ្ឋព្ពោ កិន្តិ បុច្ឆតិ។
ហារសម្មាតេ បច្ឆាមសិទ្ធាវិកត្តោតិ ទដ្ឋព្ពោតិ វិស្សជ្ជនា។

ហារសម្មាតេ តស្សន គាថាយ និទ្ទេសោ ទដ្ឋព្ពោតិ អាចរិយេន វុត្តោ, សោ
ហារសម្មាតោ ទេសនាហារសម្មាតកេទេន សោឡសវិទោ, “តត្ថ កតមោ
ហារសម្មាតោ ទេសនាហារសម្មាតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមស្មី សុត្ត
សំវណ្ណាតព្ពេ សំវណ្ណាធាកាវេន មយាវិកជិយមាទោ ហារសម្មាតក្ខតោ
សំវណ្ណាធាវិសេសោ ទេសនាហារសម្មាតោ នាមាតិ តថាវិកជិតុំ “តត្ថ
កតមោ ទេសនាហារសម្មាតោ”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តស្មី សោឡសវិទេ
ទេសនាហារសម្មាតាទិកេ ហារសម្មាតេ។ កតមោ ហារសម្មាតក្ខតោ
សំវណ្ណាធាវិសេសោ ទេសនាហារសម្មាតោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។

“អរក្ខិតេន ចិត្តេន, មិច្ឆាទិដ្ឋិហិតេន ច;
ជិនមិច្ឆាភិក្ខុតេន, វសំ មារស្ស គច្ឆតិ”តិ។ -

សុត្ត “អរក្ខិតេន ចិត្តេនាតិ កំទេសយតី” តិ បុច្ឆិត្វា “បមាទំ
ទេសយតី” តិ អាទិសំវណ្ណានាវិសេសោ ទេសនាហារសម្មាតោ នាមាតិ វុត្តំ
ហោតិ។ តាថាត្ថោ អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥២) វិភត្តោ។ យោជនត្ថោ បន
អរក្ខិតេន ចិត្តេន អរក្ខិតចិត្តសមដ្ឋី បុគ្គលោ មារស្ស មច្ចុនោ វសំ គច្ឆតិ។
មិច្ឆាទិដ្ឋិហតេន វិបល្លាសេន វិបល្លាសសមដ្ឋី បុគ្គលោ មារស្ស វសំ គច្ឆតិ។
ចិនមិទ្ធាភិក្ខុតេន សសម្ព័រិកចិត្តេន កុសីតចិត្តេន តំចិត្តសមដ្ឋី បុគ្គលោ
មារស្ស កិលេសាទិមារស្ស វសំ គច្ឆតីតិ។

“អរក្ខិតេន ចិត្តេនាតិ បទេន ទេសិតំ តំ បមាទធម្មជាតំ កស្ស បទ” ត្ថិ
វុត្តព្ពត្តា “តំ មច្ចុនោ បទ” ត្ថិ វុត្តំ។ “អរក្ខិតេន ចិត្តេនា” តិ ឥមិនា
សុត្តប្បនេសេន ទេសិតោ អត្តោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ព្យាតោ,
“មិច្ឆាទិដ្ឋិហតេន ចាតិ សុត្តប្បនេសេន ទេសិតោ អត្តោ កមំវិភត្តោ” តិ
វុត្តព្ពត្តា “មិច្ឆាទិដ្ឋិហតេន ចា” តិ អាទិ វុត្តំ។ យេន វិបល្លាសេន យទា អនិច្ច
“និច្ច” ត្ថិ បស្សតិ, តទា បវត្តោ សោ វិបល្លាសោ “មិច្ឆាទិដ្ឋិហតំ នាមា” តិ វុច្ឆតិ។
“សោ បន វិបល្លាសោ កិលេសក្ខណោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តថា បុច្ឆិត្វា
“វិបរីតគ្គាហលក្ខណោ វិបល្លាសោ” តិ វុត្តំ។

វិបរីតគ្គាហលក្ខណោ តិ អសុភាទីនំយេវ សុភាទិវិបរីតគ្គាហលក្ខណោ
វិបល្លាសោ “វិបល្លាសយតី” តិ ការិតត្ថសម្ភវតោ។ កី វិបល្លាសោ
វិបរីតគ្គាហលក្ខណោ? សោ វិបល្លាសោ សញ្ញា វិបល្លាសយតិ, ចិត្តម្បិ
វិបល្លាសយតិ, ទិដ្ឋិម្បិ វិបល្លាសយតិ។ ឥតិ តយោ ធម្មេ វិបល្លាសយតិ តិ
វិបល្លាសេតញ្ញានំ តិវិធគត្តា វិបល្លាសាបិ តិវិធា ហោតិ។ តេសុ សញ្ញាវិបល្លាសោ
មុនុកោ ទុព្ពលោ សុភាទិវសេន ឧបដ្ឋិតាការគ្គហធាមត្តត្តា, ចិត្តវិបល្លាសោ
សញ្ញាវិបល្លាសតោ ពលវា សុភាទិវសេន ឧបដ្ឋហន្តានំ រូបក្ខន្ធាទីនំ

សុភាធិវសេន សន្និដ្ឋានំ កត្វា គហធាតោ។ ធិដ្ឋិវិបល្លាសោ
សញ្ញាវិបល្លាសចិត្តវិបល្លាសេហិ ពលវតោ, យំ យំ អារម្មណំ
សុភាធិអាការេន ឧបជ្ជាតិ។ តំ តំ អារម្មណំ សស្សតាធិវសេន អភិធិវិសិត្វា
គហធាតោ។ តស្មា សញ្ញាវិបល្លាសោ បឋមំ វុត្តោ, តទនន្តរំ ចិត្តវិបល្លាសោ,
តទនន្តរំ ធិដ្ឋិវិបល្លាសោ វុត្តោ។ វិត្តារតោ បន ឯកេកស្ស
សុភសុខអត្ថនិច្ចគហធាវសេន ចតុត្ថិជត្តា ឆ្វាទសវិធា ហោត្តិ។

វិបល្លាសា អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ពេហិ ច ញាតា, “កតមេ
វិបល្លាសបវត្ថិដ្ឋានវិសយា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមាធិ អត្ថការវត្ថុនិ
វិបល្លាសបវត្ថិដ្ឋានវិសយានីតិ ទស្សេតុំ “សោ កុហិ វិបល្លាសយតិ ចត្វសុ
អត្ថការវត្ថុសូ” តិ វុត្ថំ។ ចត្វសុ រូបកាយវេទនាចិត្តធម្មសង្ខារេតសុ
អត្ថការវត្ថុសុ សោ សញ្ញា វិបល្លាសោ សញ្ញាចិត្តធិដ្ឋិយោ វិបល្លាសយតិ។ “កថំ
សមនុបស្សន្តស្ស វិបល្លាសយតី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “រូបំ អត្ថតោ
សមនុបស្សតី” តិ អាធិ វុត្ថំ។ យោ បុគ្គលោ រូបំ វា អត្ថតោ សមនុបស្សតិ, រូបវន្តំ
អត្ថានំ វា អត្ថតោ សមនុបស្សតិ, អត្ថនិ រូបំ វា អត្ថតោ សមនុបស្សតិ។ រូបស្មី
អត្ថានំ វា អត្ថតោ សមនុបស្សតិ, ឯវំ តស្ស សមនុបស្សន្តស្ស បុគ្គលស្ស
វិបល្លាសោ រូបកាយេ សញ្ញាចិត្តធិដ្ឋិយោ វិបល្លាសយតិ។ ឯសេវ នយោ
វេទនាធិសុបិ។

“តេសុ រូបកាយាធិសុ កតមំ កតមស្ស វិបល្លាសស្ស វត្ថុ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
ឯវំ បវត្ថុមាទស្ស វិបល្លាសស្ស ឥទំ ឥមស្ស វត្ថុតិ វិភជិតុំ “តត្ថ រូប” តិ អាធិ វុត្ថំ។
តត្ថាតិ តេសុ រូចាធិសុ ចត្វសុ បឋមំ វិបល្លាសវត្ថុ រូបំ “អសុភេ សុភ” តិ ឯវំ
បវត្ថុមាទស្ស វិបល្លាសស្ស វត្ថុ ហោតីតិ វិភជិត្វា គហេតត្ថំ។ ឯស នយោ
សេសេសុបិ។ ឯវំ “អសុភេ សុភ” តិ អាធិប្បការេន វិបល្លាសា ចតុត្ថិជាកវត្ថិ។

ឥឡូវ ឥឡូវ វត្តភ័ក្ត្រ អាចរំលែកវិភាគបាន ឥឡូវតា, អម្ពេហ៍ ច ញាតា, “តែសំ
រឹបល្អាសានំ កតមេ មូលការណ៍ធម្មា” តិ បុច្ឆិតពុត្តា “ទ្វេ ធម្មា” តិ អាទិ វុត្តំ។
ចិត្តស្ស សំកិលេសា, តណ្ហា ច អវិជ្ជា ច - ឥមេ ទ្វេ ធម្មា រឹបល្អាសានំ
មូលការណ៍ក្នុងតា ភវន្តិ។

“ឥមេ ទ្វេ ធម្មា ឯកតោ រឹបល្អាសានំ មូលការណ៍ ក៏ ហោត្តិ, ឧទាហរណ៍ វិសុំ
វិសុំ” តិ វត្តពុត្តា វិសុំ វិសុំ វិភាគ តុ “តណ្ហានិវុត” តិ អាទិ វុត្តំ។ អវិជ្ជា ហិ តា
តណ្ហា ឆាម នត្តិ, តស្មា “តណ្ហា អវិជ្ជានិវុត” តិ វត្តពុត្តិ? ន, តណ្ហាយ
សាតិសយបច្ចយត្តា។ សាតិសយាយ ហិ តណ្ហាយ អសុភេបិ “សុភ” តិ, ធុត្តេបិ
“សុខ” តិ សមនុបស្សន្តិ។ “តណ្ហា ច អវិជ្ជា ចា” តិ វុត្តត្តា “អវិជ្ជានិវុត” តិ វុត្តពុត្តំ,
កស្មា “ទិដ្ឋិនិវុត” តិ វុត្តត្តិ? អវិជ្ជាយ ទិដ្ឋិ ភវតិ តិ ទិដ្ឋិសីសេន អវិជ្ជំ គហេត្វា
“ទិដ្ឋិនិវុត” តិ វុត្តំ, អវិជ្ជានិវុត តិ អត្តោ គហេត្វោ។ “អវិជ្ជានិវុត” តិ វុត្តេ បន
ទិដ្ឋិ ហិ តា អវិជ្ជាបិ គហិ តា សិយា, ទិដ្ឋិសហិតាយ ហិ អវិជ្ជាយ អនិច្ចេបិ
“និច្ច” តិ, អនត្តនិយេបិ “អត្តា” តិ សមនុបស្សន្តិ។

“កងំ តណ្ហា មូលកោ រឹបល្អាសោ បរុត្តោ, កងំ ទិដ្ឋិសហិតា វិជ្ជា មូលកោ
រឹបល្អាសោ បរុត្តោ” តិ វត្តពុត្តា “តត្ថ យោ ទិដ្ឋិ រឹបល្អាសោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថា តិ
តេសុ តណ្ហា មូលកងំ ទិដ្ឋិសហិតា វិជ្ជា មូលកេសុ។ ទិដ្ឋិ រឹបល្អាសោ តិ
ទិដ្ឋិសហិតា វិជ្ជា មូលករឹបល្អាសោ។ អតីតំ រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតី តិ
អនត្តក្ខតោបិ ធម្មក្ខតោ វិយ វុត្តោ។ តណ្ហា រឹបល្អាសោ តិ
ទិដ្ឋិសហិតា តណ្ហា មូលកោ រឹបល្អាសោ អនាគតំ រូបំ ទិដ្ឋិ ភិណ្ណនុវេសន
អភិណ្ណតី តិ។ ឯវំ អតីតសមនុបស្សន អនាគតា ភិណ្ណនុវេសន បរុត្តិវិសេសោ
ធម្មតោ។ “ចិត្តស្ស សំកិលេសោ តណ្ហា អវិជ្ជាយេវ ទ្វេ ធម្មា ន ហោត្តិ, អថ ខោ
ធន កិលេសាបិ, កស្មា ទ្វេយេវ វុត្តា” តិ វត្តពុត្តា “ទ្វេ ធម្មា ចិត្តស្ស

ឧបក្កិលេសា"តិអាទិ វុត្តំ។ តណ្ហា ច អវិជ្ជា ច - ឥមេ ទ្វេយេវ ធម្មា
បរមសារវដ្ឋស្ស វិបល្លាសស្ស មូលការណាត្តា។ តាហិ តណ្ហាអវិជ្ជាហិ វិសុដ្ឋន្តំ
ចិត្តំ សព្វេហិ កិលេសេហិ វិសុដ្ឋតិ, តស្មា ច វិសេសតោ ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសា
ហោន្តិតិ ទ្វេ ធម្មា វុត្តា។ ន ហិ តាសុ តណ្ហាអវិជ្ជាសុ អរហត្តមគ្គេន បហំនាសុ
កោចិ សំកិលេសោ អប្បហំនោ នាម នត្ថិតិ។

“វុត្តប្បការា តណ្ហាអវិជ្ជា វុត្តប្បការានំ វិបល្លាសានំ យេវ មូលការណំ
ហោន្តិ កី, ឧទាហុ សកលស្ស វដ្ឋស្សបិ មូលការណំ ហោន្តិ កី”ន្តំ វុត្តព្ពត្តា
វុត្តប្បការា តណ្ហាអវិជ្ជា វុត្តប្បការានំ មូលការណំ ហោន្តិ យថា, ឯវំ
សកលស្ស វដ្ឋស្សបិ មូលការណំ ហោន្តិតិ ធស្សេតុ “តេស”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
យេសំ បុគ្គលានំ ចិត្តំ អរក្ខិតំ, មិច្ឆាទិដ្ឋិហតញ្ច ហោតិ, តេសំ បុគ្គលានំ។ យេសំ
អវិជ្ជានីវរណានំ តណ្ហាសំយោជនានំ បុព្ពកោជិ ន បញ្ញាយតិ, តេហិ
អវិជ្ជានីវរណេហិ តណ្ហាសំយោជនេហិ សំសារេ សន្ធាវន្តានំ សំសរន្តានំ
បុគ្គលានំ សកី និរយំ មារវសគមនេន សន្ធាវនំ សំសរណំ ហោតិ, សកី
តិរច្ឆានយោជី សន្ធាវនំ សំសរណំ ហោតិ, សកី បេត្តិវិសយំ សន្ធាវនំ
សំសរណំ ហោតិ, សកី អសុរកាយំ សន្ធាវនំ សំសរណំ ហោតិ, សកី ទេវេ
សន្ធាវនំ សំសរណំ ហោតិ, សកី មនុស្សេ សន្ធាវនំ សំសរណំ ហោតិតិ អត្ថោ។

“មិច្ឆាទិដ្ឋិហតេន ចា”តិ សុត្តប្បនេសេន ទេសិតោ អត្ថោ អាចរិយេន
វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “ជិនមិទ្ធាភិក្ខុតេនាតិ សុត្តប្បនេសេន ទេសិតោ
អត្ថោ កថំវិភត្តោ”តិ វុត្តព្ពត្តា “ជិនមិទ្ធាភិក្ខុតេនា”តិអាទិ វុត្តំ។ ចិត្តស្ស
វិញ្ញាណក្ខន្ធស្ស យា អកល្មតា អកម្មនិយតា អត្ថិ, ឥទំ អកល្មត្តំ
អកម្មនិយត្តំ ជិនំ នាម។ យំ កាយស្ស លីនត្តំ វេទនាទិក្ខន្ធត្ថយលីនត្តំ អត្ថិ,
ឥទំ កាយស្ស លីនត្តំ មិទ្ធុ នាមាតិ ជិនមិទ្ធស្សបមេវ វុត្តំ។ តេហិ ជិនមិទ្ធមិ

ចិត្តស្ស អភិក្ខតភាវាទិកោ បន សុវិញ្ញយ្យត្តា ន វុត្តោ, អវុត្តេបិ យេសំ
បុគ្គលានំ ចិត្តំ មិនមិទ្ធម្មា អភិក្ខតំ, តេសំ បុគ្គលានំ តេន ចិត្តេន ចិត្តសីសេន
សំយោជនេន សំសារេ មារវសគមនេន សន្ធាវនំ សំសរណំ
បរិយោសានសភារោ វិត្តារេត្វា គហេតញ្ចេ។

“វសំ មារស្ស គច្ឆតីតិ សុត្តប្បនេសេន ទេសិតោ អត្តោ កថំ វិភត្តោ” តិ
វុត្តព្ពត្តា “វសំ មារស្ស គច្ឆតី” តិ វុត្តំ។ តត្ថ កិលេសមារស្សតិ កិលេសោ
ធានាទិបុញ្ញោ មារេតិ និវារេតីតិ អត្តេន មារេតិ កិលេសមារេ។ ឥមិនា
កិលេសមារំ និស្សយ បវុត្តត្តា អភិសម្ព័ន្ធមារទន្ធមារមច្ចមារា ច គហិតា, ច-
សន្តេន វា គហិតាតិ វេទិតញ្ចា។ សត្តមារស្សតិ ទេវបុត្តមារស្ស។ អថ វា
“ទេវបុត្តមារស្ស” តិ អវុត្តា “សត្តមារស្ស” តិ វុត្តត្តា យោ យោ រាជចោរាទិកោ
ធានាទិនិ វា ឥស្សរិយភោគាទិនិ វា មារេតិ, សោ សោ រាជចោរាទិកោបិ
គហិតោ, តស្មា យស្ស កស្ស ចិ សត្តមារស្សតិ អត្តោ។ វសន្តិ ឥច្ឆំ លោភំ
អធិប្បាយំ វុច្ចិ អាកក្ខំ អាណំ អាណាត្ថិ។ គច្ឆតីតិ ឧបគច្ឆតិ ឧបេតិ អនុវុត្តតិ
អនុគច្ឆតិ ឆាតិក្កមតីតិ អត្តោ។ “កស្មា វសំ គច្ឆតី” តិ វុត្តព្ពត្តា “សោ
បី” តិ អាទិ វុត្តំ។ យោ សត្តោ អរក្ខិតចិត្តេន ច មិច្ឆាទិដ្ឋិហតចិត្តេន ច
មិនមិទ្ធាភិក្ខតចិត្តេន ច សមន្នាគតោ ហោតិ, សោ សត្តោ អវិជ្ជាជីវណាទិហិ
និវុតោ ហុត្វា សំសារាភិមុខោ ហិ យស្មា ហោតិ, នវិសម្ព័ន្ធរាភិមុខោ, តស្មា
មារស្ស វសំ គច្ឆតីតិ អត្តោ។

“អរក្ខិតេនាតិ អាទិកស្ស យស្ស សុត្តស្ស អត្តោ វិភត្តោ, តេន
‘អរក្ខិតេនា’ តិ អាទិកេន សុត្តេន កិត្តកានិ សច្ចានិ ទេសិតានិ” តិ វុត្តព្ពត្តា
“ឥមាទិ ភកវតា” តិ អាទិ វុត្តំ។ “អរក្ខិតេនា” តិ អាទិសុត្តេន ភកវតា ឥមាទិ ទ្វេ
សច្ចានិ ទេសិតានិ ទុក្ខំ, សមុទយោ ចាតិ។ កថំ ទេសិតានិ? អភិធម្មនិស្សិតាយ

កថាយ ចេវ សុត្តន្តនិស្សិតាយ កថាយ ច ទេសិតានិ។ តាសុ កថាសុ
អភិធម្មនិស្សិតាយ កថាយ ទេសិតេ សតិ “អរក្ខិតេន ចិត្តេនា” តិ ឥមិណា
បទេន អរក្ខិតំ រត្តម្បិ ចិត្តំ, អរក្ខិតំ ទុដ្ឋម្បិ ចិត្តំ, អរក្ខិតំ មុឡម្បិ ចិត្តំ ភគវតា
ទេសិតំ ញាបិតំ។ តត្ថ រត្តចិត្តំ លោកសហគតចិត្តប្បាទវសេន អដ្ឋវិធំ, ទុដ្ឋចិត្តំ
បដិយសម្បយុត្តចិត្តប្បាទវសេន ទុត្តិធំ, មុឡចិត្តំ មោម្បាចិត្តប្បាទវសេន
ទុត្តិធំ វេទិតព្គំ។ ឥមេសញ្ញា ចិត្តប្បាទានំ វសេន យា ចក្កុទ្ធិយាទីនំ អគុត្តិ
អនាវក្ខា ឧប្បន្នា, តាយ អគុត្តិយា អនាវក្ខាយ ចិត្តំ អរក្ខិតំ ហោតិ
ជលូបចារេនាតិ។

“មិច្ឆាទិដ្ឋិហតេនា” តិ ឥមិណា បទេន មិច្ឆាទិដ្ឋិសំសជ្ជំ ចិត្តំ ទេសិតំ, តំ
ទិដ្ឋិសម្បយុត្តចិត្តប្បាទវសេន ចតុត្ថិធំ វេទិតព្គំ។ តញ្ញា មិច្ឆាទិដ្ឋិយា
សំសជ្ជកាវេន មិច្ឆាទិដ្ឋិវសានុកតត្តា មិច្ឆាទិដ្ឋិហតំ នាមាតិ។

“ជិនមិទ្ធាភិក្ខុតេនា” តិ ឥមិណា បទេន ជិនមិទ្ធន សំសជ្ជំ ចិត្តំ ទេសិតំ, តំ
សសម្ពាវិកចិត្តប្បាទវសេន បញ្ចវិធំ វេទិតព្គំ។ តញ្ញា ជិនមិទ្ធន សំសជ្ជកាវេន
ជិនមិទ្ធវសានុកតត្តា ជិនមិទ្ធាភិក្ខុតំ នាមាតិ ឯវំ យេ ទ្វាទសាកុសលា
ចិត្តប្បាទកណ្តោ “កតមេ ធម្មា អកុសលា? យស្មី សមយេ អកុសលំ ចិត្តំ
ឧប្បន្នំ ហោតិ” តិ អាទិនា (ធម. ស. ៣៦៥) វិគ្គារតោ វត្តញ្ញា, តេ
ទ្វាទសាកុសលចិត្តប្បាទា តីហិ បទេហិ ភគវតា ទេសិតាតិ វេទិតព្គំ។

“មារស្សា” តិ បទេន បញ្ចា មារា គហិតា។ តេសុ កិលេសមារោ “ចត្តារោ អាសវា,
ចត្តារោ ឱយា, ចត្តារោ យោគា, ចត្តារោ កម្លា, ចត្តារិ ឧបាទានានិ, អដ្ឋ នីវរណា,
ទស កិលេសា” តិ (ធម. ស. ១១០២ អាទយោ) ទេសិតោ។ អភិសម្ពាវមារោ បទ
“កុសលា ចេតនា (វិភ. ២២៦) អកុសលា ចេតនា (វិភ. ២២៦) កុសលំ កម្មំ
អកុសលំ កម្មំ” តិ អាទិនា ទេសិតោ។ ឧទ្ធមារោ បទ “អត្តកាវោ
បញ្ចក្ខន្ធា” តិ អាទិនា ទេសិតោ។ មច្ចុមារោ បទ “ចុតិ ចវនតា” តិ អាទិនា (វិភ.

១៩៣) ទេសិតោ។ ឯវំ តាវេត្ត អភិធម្មនិស្សិតាយ កថាយ ទេសិតោ អត្តោ
ទដ្ឋព្ពោ។

សុត្តន្តនិស្សិតាយ បន កថាយ ទេសិតេ សតិ “ចក្កនា រូបំ ទិស្វា
និមិត្តក្តាហី ហោតិ អនុញ្ញានក្តាហី, យត្វាធិករណមេនំ ចក្កន្ទ្រិយំ អសំវុតំ
វិហារន្តំ អភិជ្ឈាទោមនស្សា ចាបកា អកុសលា ធម្មា អន្វាស្សវេយ្យំ, តស្ស
សំវរាយ ន បដិបដ្ឋតិ, ន រក្ខតិ ចក្កន្ទ្រិយំ, ចក្កន្ទ្រិយេ ន សំវរំ អាបដ្ឋតិ... បេ...
សោតិន្ទ្រិយេ ន សំវរំ អាបដ្ឋតិ... យានិន្ទ្រិយេ ន សំវរំ អាបដ្ឋតិ... ជីវិន្ទ្រិយេ ន
សំវរំ អាបដ្ឋតិ... កាយិន្ទ្រិយេ ន សំវរំ អាបដ្ឋតិ... មនិន្ទ្រិយេ ន សំវរំ អាបដ្ឋតិ” តិ
(ម. និ. ១.៣៤៧) ឯវំ បុគ្គលាធិដ្ឋានេន យំ ធម្មារិកចិត្តំ វុត្តំ, តំ ធម្មារិកចិត្តំ
“អរក្ខិតេន ចិត្តេនា” តិ ឥមិណ បទេន ទេសិតំ។ យា មិច្ឆាទិដ្ឋិយោ
បុព្វន្តកប្បនវសេន វា អបរន្តកប្បនវសេន វា បុព្វន្តាបរន្តកប្បនវសេន វា មិច្ឆា
អភិធិវិសន្តស្ស អយោនិសោ ឧប្បន្នន្តស្ស “សស្សតោ លោកោ” តិ វា
“អសស្សតោ លោកោ” តិ វា “ន ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា” តិ វា ឧប្បន្នា,
តាហិ ទិដ្ឋិហិ វា, យា ច ទិដ្ឋិយោ “ឥមា ចត្តារោ សស្សតវាទា... បេ...
បរមទិដ្ឋធម្មនិព្វានវាទា” តិ ព្រហ្មជាលសុត្តានិសុ (ធិ. និ. ១.៣០ អាទយោ) វុត្តា,
តាហិ ទិដ្ឋិហិ វា សម្មយុត្តំ យំ ចិត្តំ “មិច្ឆាទិដ្ឋិហតេន ចា” តិ ឥមិណ បទេន
ទេសិតំ។

“ជិនំ នាម ចិត្តស្ស អកម្មញ្ញតា, មិទ្ធីំ នាម វេទនាទិក្ខន្ធត្ថយស្ស
អកម្មញ្ញតា” តិ វា “ជិនំ អនុស្សាហសំសីទនំ, មិទ្ធីំ ឧស្សាហសត្តិវិយាតោ” តិ វា
យានិ ជិនមិទ្ធានិ វុត្តានិ, តេហិ ជិនមិទ្ធវិហិ យំ ចិត្តំ អភិក្ខតំ អវេជ្ជាត្ថដំ, តំ ចិត្តំ
“ជិនមិទ្ធាភិក្ខុតេនា” តិ ឥមិណ បទេន ទេសិតំ។

“វសោ នាម ឥច្ឆា លោកោ អធិប្បាយោ វុចិ អាកម្ពី អាណា អាណត្តិ” តិ
យោ វសោ វុត្តោ, សោ វសោ “វស” ត្តិ ឥមិនា បទេន ទេសិតោ។ “បញ្ច មារា -
ខន្ធមារា អភិសម្ព័រមារា មច្ចុមារា ទេវបុត្តមារា កិលេសមារា” តិ យោ មារា
វុត្តោ, សោ មារា “មារស្ស” តិ ឥមិនា ទេសិតោ។ “គច្ឆតិ, ឧបគច្ឆតិ, ឧបេតិ,
អនុវត្តតិ, អនុគច្ឆតិ, នាតិក្កមតិ” តិ យោ បុគ្គលោ វុត្តោ, សោ បុគ្គលោ
“គច្ឆតិ” តិ ឥមិនា ទេសិតោតិ។ ឯវំ ទេសិតេសុ ធម្មេសុ អកុសលា
សមុទយសច្ចំ, “វសំ មារស្ស គច្ឆតិ” តិ ឥមិនា បទេន យេ បញ្ចាទានក្ខន្ធន្ត
ឧទាទាយ បញ្ញាត្តោ បុគ្គលោ វុត្តោ, តេ បញ្ចាទានក្ខន្ធនា ទុក្ខសច្ចន្តិ ទ្វេ សច្ចានិ
ទេសិតានិ។ “កិមត្ថាយ ទ្វេ សច្ចានិ ទេសិតានី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តេសំ
ភគវា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តេសំ ទ្វិន្នំ សច្ចានំ បរិញ្ញាយ ច បហានាយ ច
“អរក្ខិតេនា” តិ អាទិ ធម្មំ ភគវា ទេសេតិ, តានិ ទ្វេ សច្ចានិ
“អរក្ខិតេនា” តិ អាទិ កេន ញាបេតិ តិ អត្ថោ។

“តេសុ ទ្វីសុ សច្ឆេសុ កស្ស សច្ចស្ស បរិញ្ញាយ, កស្ស សច្ចស្ស បហានាយ
ទេសេតិ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ, សមុទយស្ស បហានាយ” តិ វុត្តំ។
“បរិញ្ញាបហានេហិ កតមានិ សច្ចានិ ទេសិតានី” តិ វុត្តព្ពត្តា “យេន ចា” តិ អាទិ
វុត្តំ។ យេន អរហត្តមគ្គេន បរិជាតាតិ, យេន អរហត្តមគ្គេន បដហតិ ច, អយំ
អរហត្តមគ្គោ មគ្គសច្ចំ នាម។ យំ និព្ពានធម្មំ អារព្ព តណ្ហាយ, អវិជ្ជាយ ច
បហានំ ជាតំ, អយំ និព្ពានធម្មា និរោធនំ និរោធសច្ចំ នាមាតិ។ ឯវំ ចត្តារិ
សច្ចានិ ភគវតា ទេសិតានិ។

“ចតុន្នំ សច្ចានំ ទេសិតភារោ កេន វិញ្ញាតញ្ចោ” តិ វុត្តព្ពត្តា
“តេនាហា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តេសុ ចតុសុ សច្ឆេសុ សមុទយសច្ឆេន អស្សាទោ
គហិតោ, ទុក្ខសច្ឆេន អាទីនេវ គហិតោ, មគ្គសច្ចនិរោធសច្ឆេហិ និស្សរណំ

គហិតំ, សមុទយប្បហានវសេន សព្ពគតិបដហនំ ជាតំ, សព្ពគតិបដហនំ
ជលន្តិ គហិតំ។ យេន វក្ខីតចិត្តតាធិកេន សព្ពគតិបដហនំ ជាតំ, សោ
វក្ខីតចិត្តតាធិកោ ឧបាយោតិ គហិតោ, អវក្ខីតចិត្តតាធិកស្ស
បដិសេធនមុខេន វក្ខីតចិត្តតាធិកស្ស និយោជនំ ភគវតោ អាណត្តិតិ
គហិតន្តិ ទេសនាហារេន នាធាសុត្តសុ ធន្សិតា អស្សនាធម្មយោ
“អវក្ខីតេនា” តិអាធិកេ ឯកស្មីយេវ សុត្តេ នីហិវិត្វា ធន្សិតា។

“អស្សនាធិនំ នីហិវិត្វា ធន្សិតភារោ កេន វិញ្ញាតញ្ចោ សទ្ធិហិតញ្ចោ” តិ
វត្តព្ពត្តា “តេនាហា” តិអាធិ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច យេន សំវណ្ណានិវេសេន
នាធាសុត្តសុ អស្សនាធម្មយោ នីហិវិត្វា ធន្សិតា, សោ សំវណ្ណានិវេសោ
ទេសនាហារវិភង្គោ នាម។ យេន សំវណ្ណានិវេសេន ឯកស្មីយេវ សុត្តេ
អស្សនាធម្មយោ នីហិវិត្វា ធន្សិតា, សោ សំវណ្ណានិវេសោ
ទេសនាហារសម្មាតោ នាមាតិ វិសេសោ ធន្សិតា។

“ឯត្ថកោវ ទេសនាហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ” តិ វត្តព្ពត្តា “និយុត្តោ
ទេសនាហារសម្មាតោ” តិ វុត្តំ។ ឯកេកស្មីយេវ សុត្តេ អស្សនាធម្មយោ យេន
យេន សំវណ្ណានិវេសសក្ខតេន ទេសនាហារសម្មាតេន នីហិវិត្វា យថាវហំ
ធន្សិតា, សោ សោ សំវណ្ណានិវេសសក្ខតោ ទេសនាហារសម្មាតោ និយុត្តោ
យថាវហំ និទ្ធាវេត្វា យុទ្ធិតញ្ចោតិ អត្តោ គហិតោ។

ឥតិ ទេសនាហារសម្មាតេ សត្តិពលានុវចា វចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន... បេ.... គហិតញ្ចោតិ។

២. វិធម៌ហោរសម្មាភិការី

៥៣. យេន ទេសនាហោរសម្មាភិការី អស្សនាទយោ អាចរិយេន វិភត្តា,
អម្ពេហិ ច ញាតា, សោ ទេសនាហោរសម្មាភិការី បរិបុណ្ណោ, “កតមោ
វិធម៌ហោរសម្មាភិការី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមោវិធម៌
ហោរសម្មាភិការី” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តេសុ ទេសនាហោរសម្មាភិការី
សោឡសសុ ហោរសម្មាភិការី កតមោ សំវណ្ណានិសេសោ
វិធម៌ហោរសម្មាភិការី ធាមាតិ បុច្ឆិតិ។ ឥមេសុ ធម្មេសុ អយំ ធម្មោ យេន
សំវណ្ណានិសេសេន វិចយិតញោ, សោ សំវណ្ណានិសេសោ
វិធម៌ហោរសម្មាភិការី ធាមាតិ និយមេត្វា វិភជិតំ “តត្ថ តណ្ហា” តិ អាទិ វុត្តំ។
អដ្ឋកថាយំ បន -

“ឃុំ ទេសនាហោរសម្មាភិការី ទស្សេត្វា ឥទានិ វិធម៌ហោរសម្មាភិការី
ទស្សេត្តោ យស្មា ទេសនាហោរសម្មាភិការី វិធម៌ហោរសម្មាភិការី, តស្មា
ទេសនាហោរសម្មាភិការី បល្លាសហេតុភាវេន និទ្ទាវិតាយ តណ្ហាយ
កុសលាធិវិភាគបរិច្ចេន វិធម៌ហោរសម្មាភិការី ទស្សេត្តំ ‘តត្ថ តណ្ហា’
ធុរិធា’ តិ អាទិ អារទ្ធ” ត្ថិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥៣) -

វុត្តំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តស្មី “អរក្ខិតេន ចិត្តេន” តិ អាទិ វុត្តិតត្ថ
ទេសនាហោរសម្មាភិការី សំវណ្ណានិសេសោ អកុសលធម្មេ “តណ្ហា” តិ និទ្ទាវិតា
សព្ពតណ្ហា។ កុសលាបីតិ ចតុក្កមកេ កុសលេ ឧទ្ទិស្ស បរត្តា តណ្ហាបី។
អកុសលាបីតិ អកុសលធម្មេ ឧទ្ទិស្ស បរត្តា តណ្ហាបីតិ ធុរិធា ហោតីតិ
វិចយិតញោ។ តេន វុត្តំ ដីកាយំ - “កុសលធម្មារម្មណាតិ កុសលធម្មេ ឧទ្ទិស្ស
បរត្តមត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន តេសំ អារម្មណបច្ចយតំ, ឥធម៌ ‘កុសលា ធម្មា’ តិ
លោកុត្តរធម្មានម្បិ អធិប្បតត្តា” តិ។

“កុសលា តណ្ហា ក៏គាមិនី, អកុសលា តណ្ហា ក៏ គាមិនី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
“អកុសលា សំសារគាមិនី” តិ អាទិ វុត្តំ។ អថ វា “កតមោ
កុសលាកុសលតណ្ហានំ វិសេសោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “អកុសលា
សំសារគាមិនី” តិ អាទិ វុត្តំ។ “តណ្ហា នាម សំសារគាមិនី ហោតុ, កថំ
អបចយគាមិនី” តិ វុត្តព្ពត្តា “បហានតណ្ហា” តិ វុត្តំ, បហានស្ស ហេតុភូតា
តណ្ហា បហានតណ្ហា តិ អត្ថោ, បហាតព្ពតណ្ហំ អាគម្ម យំ បហានំ បវត្ថេតព្ពំ,
តេន បវត្ថេតព្ពេន បហានេន អបចយំ គច្ឆតី តិ វុត្តំ ហោតិ។

“កី បន តណ្ហាយេវ កុសលាកុសលា តិ ទុត្តិជា, ឧទាហុ អញ្ញោបិ
កុសលាកុសលា តិ ទុត្តិជោ” តិ វុត្តព្ពត្តា “មាណាបី” តិ អាទិ វុត្តំ។ “កតមោ
មាណោ កុសលោ, កតមោ មាណោ អកុសលោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “យំ មាណំ និស្សាយ
មាណំ បដហតិ, អយំ មាណោ កុសលោ។ យោ បន មាណោ ទុក្ខំ និព្ពត្តយតិ, អយំ
មាណោ អកុសលោ” តិ វុត្តំ។ តត្ថ យំ មាណំ... បេ... កុសលោ តិ យំ មាណំ និស្សាយ
ឧបនិស្សាយ បហានំ បវត្ថិតំ, តេន បហានេន សន្តានេ ឧប្បជ្ឈនាវហំ មាណំ
បដហតិ, អយំ ឧបនិស្សាយ បច្ចយភូតោ មាណោ ជលូបចារេន កុសលោ។ យោ
បន... បេ... អកុសលោ តិ យោ បន មាណោ បរហីសនាទិវសេន បវត្តមាណោ
ហុត្វា អត្តនោ ច បរស្ស ច ទុក្ខំ និព្ពត្តយតិ, អយំ មាណោ អកុសលោ តិ
វិចយិត្វា វេទិតញោ។

“សំសារាបចយគាមិនីសុ តាសុ តណ្ហាសុ កតមោ អបចយគាមិនី តណ្ហា
កុសលា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “កុសលា” តិ វុត្តាយ តណ្ហាយ សរូបំ ឧស្សេតុំ “តត្ថ
យំ នេក្ខម្មសិត” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថា តិ តាសុ សំសារាបចយគាមិនីសុ
តណ្ហាភូតាសុ កុសលាកុសលាសុ។ អយំ តណ្ហា កុសលា តិ សម្ពុត្តោ។
“អរិយា បុគ្គលា សន្តំ អាយតនំ យំ អរិយជលធម្មំ សច្ចិកត្វា ឧបសម្បជ្ឈ

វិហារន្តិ, តំ អាយតនំ អរិយជលធម្មំ អហំ កុដាស្ស សង្ឃិកត្វាវិហរិស្ស"ន្តិ
បត្តយន្តស្ស តស្ស កុលបុត្តស្ស តស្មី អរិយជលេ បិហា ឧប្បជ្ជតិ,
បិហាបច្ចយា យំ ទោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ, ឥទំ ទោមនស្សំ "នេក្ខម្មសិត"ន្តិ វុច្ចតិ។
អយំ អរិយជលេ បិហាសម្ពាតា តណ្ហា កុសលា អនវដ្ឋា អនវដ្ឋអរិយជលធម្មំ
ឧទ្ទិស្ស បវត្តត្តាតិ វិចយិតព្ពំ។

“កងំ បវត្តា”តិ វត្តព្ពត្តា “រាគវិរាតា”តិ អាទិ វុត្តំ។ យា រាគវិរាតា
ចេតោវិមុត្តិ បត្តព្ពា។ តទារម្មណា តំ ចេតោវិមុត្តិ អាគម្ម បវត្តា តណ្ហា
កុសលា អនវដ្ឋា, យា អវិជ្ជាវិរាតា បញ្ញាវិមុត្តិ បត្តព្ពា, តទារម្មណា តំ
បញ្ញាវិមុត្តិ អាគម្ម បវត្តា តណ្ហា កុសលា អនវដ្ឋាតិ វិចយិតព្ពា។ តាយ
បញ្ញាវិមុត្តិយា វសេន ភគវតា -

“តស្មា វត្ថុតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ;
សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ, ញាត្វាន ឧទយព្ពយំ;
ដិនមិទ្ធាភិក្ខុ ភិក្ខុ, សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជយោ”តិ។ (ឧទា. ៣២; នេត្តិ. ៣០,
៦៥, ៧៨) -

គាថាយំ “សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជយោ”តិ បទំ វុត្តំ, “តស្ស បញ្ញាវិមុត្តិយា យោ
បរិចយោ កាតព្ពោ, កតមោ សោ បរិចយោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តស្ស កោ
បរិចយោ”តិ អាទិ វុត្តំ។ តស្ស បញ្ញាវិមុត្តិយា កោ បរិចយោតិ ចេ បុច្ឆេយ្យ
“អដ្ឋ មគ្គផ្កានិ - សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បោ សម្មាវាចា សម្មាកម្មន្តោ សម្មាអាជីវោ
សម្មាវាយាមោ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ”តិ បរិចយោ វេទិតព្ពោ។ “សោ
បរិចយោ កត្ត ទដ្ឋព្ពោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “សោ កត្តា”តិ អាទិ វុត្តំ។ សោ
បញ្ញាវិមុត្តិយា បរិចយោ កត្ត កស្មី ធម្មេ ទដ្ឋព្ពោតិ បុច្ឆតិ។ ចតុត្ថេ លាទេ
ចារមិតាយ ឧក្កំសគតាយ ចតុត្ថជ្ឈានការវាយ សោ បរិចយោ ទដ្ឋព្ពោ។

“ចតុត្ថេ ឈានេ ចារមិតាយា”តិ វុត្ថមត្តំ វិវិកុំ “ចតុត្ថេ ហិ ឈានេ”តិ អាទិ
វុត្តំ។ យោ សោ ចតុត្ថជ្ឈានលាភី បុគ្គលោ ចតុត្ថេ ឈានេ បរិសុទ្ធិំ បរិយោទាតំ
អនុដ្ឋលំ វិគតូបក្កិលេសំ មុទុ កម្មនិយំ ឋិតំ អានេញ្ញប្បត្តំ, ឥតិ
អដ្ឋង្គសមន្មាគតំ ចិត្តំ ភាវយតិ, សោ ចតុត្ថជ្ឈានលាភី បុគ្គលោ តត្ថ ចតុត្ថេ
ឈានេ អដ្ឋវិជំ វិជ្ជាចរណំ អធិគច្ឆតិ។ កតមំ អដ្ឋវិជំ? ធន អភិញ្ញា, ទ្វេ ច វិសេសេ
វា អធិគច្ឆតិ តិ យោជនា។ ឥទ្ធិវិជានយោ បញ្ច, លោកិយាភិញ្ញា ចេវ
អរហត្តមគ្គបញ្ញា ចាតិ ធន អភិញ្ញា។ មនោមយិទ្ធិ ចេវ វិបស្សនាញ្ញាណញ្ញាតិ
ទ្វេ ច វិសេសា ហោតិ។

“តំ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ កុតោ បរិសុទ្ធិំ... បេ... កុតោ អានេញ្ញប្បត្ត”តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “តំ ចិត្តំ យតោ បរិសុទ្ធិ”តិ អាទិ វុត្តំ។ តំ ចិត្តំ យតោ
ឧបេក្ខាសតិចារិសុទ្ធិភាវតោ បរិសុទ្ធិ, តតោ ឧបេក្ខាសតិចារិសុទ្ធិភាវតោ
បរិយោទាតំ ហោតិ។ សុខាធិនំ បច្ចយយាតេន យតោ
វីតរាគាធិអនុដ្ឋលាភាវតោ អនុដ្ឋលំ, តតោ វីតរាគាធិអនុដ្ឋលាភាវតោ
វិគតូបក្កិលេសំ។ យតោ សុភាវិតភាវតោ មុទុ, តតោ សុភាវិតភាវតោ
កម្មនិយំ។ យតោ បរិសុទ្ធាធិសុ ឋិតភាវតោ ឋិតំ, តតោ បរិសុទ្ធាធិសុ
ឋិតភាវតោ អានេញ្ញប្បត្តំ ហោតិ តិ បិ យោជនា យុត្តា អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ.
៥៣) យុគឡតោ អាគតត្តា។ សទ្ធាវីរយសតិសមាធិបញ្ញាឱកាសេហិ
បរិគ្គហិតភាវតោ អានេញ្ញប្បត្តំ។ សទ្ធាយ ហិ បរិគ្គហិតំ ចិត្តំ បដិបក្ខេ
អស្សន្ធិយេ ន ឥញ្ញតិ ន ចលតិ, វីរយេន បរិគ្គហិតំ ចិត្តំ បដិបក្ខេ កោសន្នេ ន
ឥញ្ញតិ, សតិយា បរិគ្គហិតំ ចិត្តំ បដិបក្ខេ បមាទេ ន ឥញ្ញតិ, សមាធិនា
បរិគ្គហិតំ ចិត្តំ បដិបក្ខេ ឧទ្ធច្នេ ន ឥញ្ញតិ, បញ្ញាយ បរិគ្គហិតំ ចិត្តំ បដិបក្ខាយ
អវិជ្ជាយ ន ឥញ្ញតិ, ឱកាសគតំ ចិត្តំ កិលេសន្ធការេ ន ឥញ្ញតិ។ ឥតិ ឥមេហិ
ធម្មា ធម្មេហិ បរិគ្គហិតំ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ អានេញ្ញប្បត្តំ ហោតិ។ ឯ

អដ្ឋង្គសមន្មាគតត្តា ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ ធន្នំ អភិញ្ញាញាណានញ្ច
មនោមយិទ្ធិវិបស្សនាញាណានញ្ច អធិគម្ភចាយោ ហោតិ, តស្មា សោ
បញ្ញាវិមុត្តិបរិចយោ ចតុត្ថជ្ឈានេ ធន្នញ្ចយេវាតិ សង្ខេបត្តោ។ វិត្តារតោ បន
អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥៣) “តត្ថ ឧបេក្ខាសតិចារិសុទ្ធិភាវេនា” តិអាទិនា វា
“អបរោ នយោ” តិអាទិនា វា វុត្តោយេវាតិ អម្ពេហិ ន វុត្តោ។

“យេសំ រាគាទិអដ្ឋណានំ អភាវេន អនដ្ឋណំ, យេសំ
អភិជ្ឈាទិឧបក្កិលេសានំ អភាវេន វិគតូបក្កិលេសំ, យាយ ចិត្តស្ស ឋិតិយា
អភាវេន ឋិតំ, ឥញ្ញនាយ អភាវេន អាណេញ្ចប្បត្តំ, តេ រាគាទិអដ្ឋណានយោ
កតមាយ បក្ខា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ អដ្ឋណា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តេសុ
រាគាទិអដ្ឋណាទីសុ អដ្ឋណា ច រាគាទិអដ្ឋណា ច ឧបក្កិលេសា
អភិជ្ឈាទិឧបក្កិលេសា ច សន្តិ, តទុកយំ
រាគាទិអដ្ឋណាអភិជ្ឈាទិឧបក្កិលេសទ្វយំ តណ្ហាបក្ខោ រាគាទិអដ្ឋណានំ
តណ្ហាសភាវត្តា, អភិជ្ឈាទិឧបក្កិលេសានញ្ច តណ្ហាយ អនុលោមត្តា។ យា
ឥញ្ញនា ជន្មនា យា ច ចិត្តស្ស អដ្ឋិតិ អនវដ្ឋានំ អត្ថិ, អយំ ឥញ្ញនា អដ្ឋិតិ
ទិដ្ឋិបក្ខោ ឥញ្ញនាយ ច អដ្ឋិតិយា ច មិច្ឆាភិនិវេសហេតុភាវតោតិ បរិចយោ
កាតត្តោ។

“កី បន ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ អដ្ឋង្គសមន្មាគតត្តាយេវ ធន្នំ
អភិញ្ញាញាណានញ្ច មនោមយិទ្ធិវិបស្សនាញាណានញ្ច អធិគម្ភចាយោ
ហោតិ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ចត្តារិ ឥន្ទ្រិយានី” តិ វុត្តំ។ “តស្ស ចតុត្ថជ្ឈានលាភិនោ,
ទុក្ខិន្ទ្រិយំ ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ សុខិន្ទ្រិយំ សោមនស្សិន្ទ្រិយំ ឥតិ ចត្តារិន្ទ្រិយានិ
ចតុត្ថជ្ឈានេ និរុដ្ឋន្តិ, តស្ស ចតុត្ថជ្ឈានលាភិនោ ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ អវសិដ្ឋភវតិ,
តស្មាបិ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ វុត្តប្បកាវានំ អដ្ឋង្គញាណានំ អធិគម្ភចាយោ ហោតិ,

សោ ច អធិកម្មចាយភារោ ចិណ្ណាវសីភារាស្សេវ ភវេយ្យ, កថំ
ចតុត្ថជ្ឈានមត្តលាភិនោ ចិណ្ណាវសីភារោ សិយា”តិ វត្តពុត្តា សោ
ចតុត្ថជ្ឈានលាភី ចតុត្ថជ្ឈានេយេវ អដ្ឋត្វា អរូបសមាបត្តិយោបិ ឯវំ កត្វា
និព្ពេត្តតិ ភារេតិ, តស្មា ចិណ្ណាវសីភារោ ហោតីតិ ទស្សេតុំ “សោ ឧបរិមំ
សមាបត្តិ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥៣) វិត្តារតោ វុត្តោ,
តស្មា យោជនមត្តំ ករិស្សាម។

សោ រូចាវចរចតុត្ថជ្ឈានលាភី យោគាវចរោ
រូចាវចរចតុត្ថជ្ឈានសមាបត្តិតោ ឧបរិមំ អាកាសានញ្ចាយតនសមាបត្តិ
សន្តតោ សន្តតរតោ មនសិ ករោតិ។ យថាវុត្តំ ឧបរិមំ សមាបត្តិ សន្តតោ
មនសិ ករោតោ តស្ស ចតុត្ថជ្ឈានលាភិនោ យោគាវចរស្ស ចតុត្ថជ្ឈានេ
សញ្ញា សញ្ញាបធានា សមាបត្តិ ឌីឡាវិការិយ ហុត្វា សណ្ឌាហតិ, បដិយសញ្ញា
ច ឧក្កល្ហា អនភិរតិ ហុត្វា សណ្ឌាហតិ, សោ យថាវុត្តនវិជិនា មនសិ
ករោតោ យោគាវចរោ សព្វសោ និវសេសតោ រូបសញ្ញានំ សមតិក្កមា
បដិយសញ្ញានំ អត្ថផ្គមា នានត្ថសញ្ញានំ អមនសិការា “អាកាសំ អនន្ត”ន្តិ
មនសិ កត្វា បវត្តមា អាកាសានញ្ចាយតនសមាបត្តិ សង្ខិកត្វា ឧបសម្បជ្ឈ
វិហារតិ។ រូបសញ្ញា រូចាវចរសញ្ញា បញ្ចវិធអភិញ្ញាភិនីហារោ ហោតិ។
នានត្ថសញ្ញា នាទាម្ពុណេសុ វោកាវោ អកុសលោ បវត្តតិ។ ឯវំ
រូចាវចរជ្ឈានេ អាទីនវទស្សី ហុត្វា តា រូបសញ្ញានានត្ថសញ្ញាយោ អារម្មណេ
សមតិក្កមតិ, អស្ស យោគាវចរស្ស បដិយសញ្ញា ច អព្ពត្តំ គច្ឆតិ។ ឯវំ ឥមិនា
វុត្តនយេន សមតិក្កមេន សមាហិតស្ស, សន្តវុត្តិនា អរូចាវចរសមាធិនា
សមាហិតស្ស យោគាវចរស្ស ឌីភាសោ រូចាវចរជ្ឈានោភាសោ អន្តរធាយតិ។
រូចានំ កសិណរូចានំ ឈានចក្កនា ទស្សនញ្ច អន្តរធាយតីតិ យោជនា។

“យេន សមាធិនា សមាហិតស្ស, សមាហិតស្ស ឌីកាសោ ច រូបាណំ
នស្សនញ្ច អន្តរាយាតិ, សោ សមាធិ កិត្តកេហិ អង្កេហិ សមន្នាគតោ, កថំ
បច្ឆវេក្ខិតញ្ចោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “សោ សមាធិ” តិ អាទិ វុត្តំ។ សោ សមាធិ តិ យេន
រូបាណាវចរសមាធិនា សមាហិតោ, សោ ធុរិយាបិ សមាធិ
អនភិជ្ឈាព្យាបាទវិយារម្តេហិ តីហិ ឧបការកង្កេហិ ច បស្សន្ទិសតីហិ ធូហិ
បរិក្ខារង្កេហិ ច អវិក្ខិតេន ឯកេន សភាវង្កេន ច ធម្មា អង្កេហិ សមន្នាគតោ តិ
បច្ឆវេក្ខិតញ្ចោ បុនប្បុនំ ចិន្តេតញ្ចោ សល្លក្ខេតញ្ចោ។ “កថំ កត្ត
បច្ឆវេក្ខិតញ្ចោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “អនភិជ្ឈាសហគតំ មេ មានសំ
សព្វលោកេ” តិ អាទិ វុត្តំ។ “តេសុ ធនុ អង្កេសុ កិត្តកោ សមថោ, កិត្តកា
វិបស្សនា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឯត្តកោ សមថោ, ឯត្តកា វិបស្សនា តិ វិភជិតុំ “តត្ថ
យញ្ចោ” តិ អាទិ វុត្តំ។

៥៤. “បញ្ញាវិមុត្តិ” តិ វុត្តស្ស អរហត្តជលស្ស សមាធិស្ស
សមថវិបស្សនាសម្ពាតា បុព្វភាគបដិបទា សមាធិមុខេន អាចរិយេន វិភត្តា,
“តាយ បដិបទាយ លភិតញ្ចោ អរហត្តជលសមាធិ កិត្តកេន វេទិតញ្ចោ” តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “សោ សមាធិ បញ្ញាវិធនេ វេទិតញ្ចោ” តិ វុត្តំ។ យោ
អរហត្តជលសមាធិ សមថវិបស្សនាបដិបទាយ លភិតញ្ចោ, សោ
អរហត្តជលសមាធិ បញ្ញាវិធនេ ញ្ញាណទស្សនេន វេទិតញ្ចោ។

“កថំ បញ្ញាវិធញញ្ញាណទស្សនំ បច្ចុប្បដ្ឋិតំ ភវតី” តិ វុត្តព្ពត្តា “អយំ
សមាធិ” តិ អាទិ វុត្តំ។ អយំ អរហត្តជលសមាធិ អប្បិច្ចតប្បិច្ចតក្ខណោ
ជលសមាបត្តិសុខត្តា បច្ចុប្បន្នសុខោ ហោតិ, ឥតិ បច្ឆវេក្ខន្តស្ស អស្ស
អរហតោ បច្ឆត្ថមេវ ញ្ញាណទស្សនំ បច្ចុប្បដ្ឋិតំ ភវតី។ អយំ
អរហត្តជលសមាធិ អាយតី សមាបដ្ឋិតព្ពត្តស្ស អរហត្តជលសមាធិស្ស

ឧបនិស្សយបច្ចយត្តា អាយតី សុខវិចារកោ ហោតិ, ឥតិ បច្ចវេក្ខន្តស្ស... បេ...
ភវតិ។ អយំ អរហត្តជលសមាធិ កិលេសអវិហំ អារកត្តា អវិយោ,
កាមាមិសវដ្ឋាមិសលោកាមិសានំ អភាវតោ និរាមិសោ ច ហោតិ, ឥតិ
បច្ចវេក្ខន្តស្ស... បេ... ភវតិ។ អយំ អរហត្តជលសមាធិ អកាបុរិសេហិ
សម្មាសម្ពុទ្ធបច្ឆេកពុទ្ធសាវកពុទ្ធវិហិ សេវិតព្ពត្តា អកាបុរិសសេវិតោ ហោតិ,
ឥតិ បច្ចវេក្ខន្តស្ស... បេ... ភវតិ។ អយំ អរហត្តជលសមាធិ
អង្គសន្តកិលេសនវចសន្តត្តា សន្តោ ចេវ ទិវសម្មិ សមាបជ្ជន្តស្ស
អតិត្តិករណតោ បណ្ឌិតោ ច បដិប្បស្សន្ធកិលេសេន អរហតា បុគ្គលេន
លទ្ធត្តា បដិប្បស្សន្ធិលទ្ធវោ ច អរហត្តមគ្គសមាធិសម្ព័ន្ធតេន ឯកោទិការេន
អនិគតត្តា ឯកោទិការាជិតតោ ច សសម្ព័ន្ធវេន សបយោគេន អនិគតត្តា,
នីវរណាទិបច្ចនិកធម្មេ និគ្គយ្ហ អនិគតត្តា, អញ្ញោ កិលេសេ វាវេត្វា
អនិគតត្តា, អរហត្តមគ្គជលភាវេនេវ បវត្តត្តា នសសម្ព័ន្ធវានិគ្គយ្ហវាវិតតតោ
ហោតិ, ឥតិ បច្ចវេក្ខន្តស្ស អស្ស អរហតោ បច្ចត្ថមេវ ញ្ញាណទស្សនំ
បច្ចបដ្ឋិតំ ភវតីតិ បញ្ចវិជេន ញ្ញាណទស្សនេន សោ អរហត្តជលសមាធិ
វិចយិត្វា វេទិតញ្ញោតិ។

“បច្ចប្បន្នសុខាទីសុ សមាធិសុ កិត្តកោ សមថោ, កិត្តការិបស្សនា” តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ យោ ច សមាធិ បច្ចប្បន្នសុខោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ សមថោ,
វិបស្សនាតិ ច អរហត្តជលសមាធិវិបស្សនាវ អធិប្បតា, ន
បុព្ពភាគសមថវិបស្សនាតិ។ អរហត្តជលសមាធិ បញ្ចវិជេន វេទិតញ្ញោតិ
អាចរិយេន វុត្តោ, “តស្ស អរហត្តជលសមាធិស្ស បុព្ពភាគបដិបទាយំ វុត្តោ
សមាធិ កិត្តកេន វេទិតញ្ញោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “សោ សមាធិ បញ្ចវិជេន
វេទិតញ្ញោ” តិ វុត្តំ។ យោ រូចាវចរចតុត្ថជ្ឈានសមាធិ បុព្ពភាគបដិបទាយំ វុត្តោ,
សោ រូចាវចរចតុត្ថជ្ឈានសមាធិ បញ្ចវិជេន បកាវេន វេទិតញ្ញោ។

“កតមេនា” តិ បុច្ឆិតពុត្តា “បីតិជរណាតា” តិ អាទិ វុត្តំ។ បឋមទុតិយជ្ឈានេសុ
បញ្ញា បីតិជរណាតា ហោតិ។ បឋមទុតិយតតិយជ្ឈានេសុ បញ្ញា
សុខជរណាតា ហោតិ។ ចតុត្ថជ្ឈានេ ចេតោបរិយបញ្ញា ចេតោជរណាតា
ហោតិ។ ធិព្ពចក្កបញ្ញា អាលោកជរណាតា ហោតិ។ ឈានំ បច្ឆវេក្ខិត្វា
បវត្តមានបញ្ញា បច្ឆវេក្ខណានិមិត្តំ ហោតិ។ ឥតិ បញ្ចវិជេន បញ្ញាបការេន
វិចយិត្វា វេទិតញ្ចោតិ។ “តេសុ បញ្ចវិជេសុ បការេសុ កិត្តកោ សមថោ,
កិត្តកា វិបស្សនា” តិ បុច្ឆិតពុត្តា “តត្ថ យោ ច បីតិជរណា” តិ អាទិ វុត្តំ។

៥៥. សម្មយោគវសេន សមាធិ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ,
“កមំ អារម្មណាវសេន វិភត្តោ” តិ បុច្ឆិតពុត្តា “ទស កសិណាយតនានី” តិ អាទិ
វុត្តំ។ ឥមេហិ ទសហិ អារម្មណេហិ កសិណេហិ បិ សមាធិ វិចិត្វា
វេទិតញ្ចោតិ។ “តេសុ ទសសុ កិត្តកោ សមថោ, កិត្តកា វិបស្សនា” តិ
បុច្ឆិតពុត្តា “តត្ថ យញ្ញា” តិ អាទិ វុត្តំ។ កសិណាន្តិ ច កសិណាមណ្ឌលម្យិ
បរិកម្មម្យិ បដិភាគនិមិត្តម្យិ តស្មី បដិភាគនិមិត្ត ឧប្បន្នជ្ឈានម្យិ វុច្ឆតិ, ឥធ
បន សសម្មយុត្តជ្ឈានមេវ អធិប្បតំ។

“កី បន វុត្តប្បការោ សមាធិយេវ សមថវិបស្សនាយ យោជេតញ្ចោ, ឧទាហុ
អញ្ញោបិ យោជេតញ្ចោ” តិ វុត្តពុត្តា សតិបដ្ឋានាទិបុព្វភាគបដិបទាភេទេន
អនេកភេទភិដ្ឋោ និវរសេសោ អរិយមគ្គោបិ វិចយិត្វា យោជេតញ្ចោតិ ទស្សេតុ
“ឯវំ សញ្ញោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឯវន្តិ មយា វុត្តនយេន វុត្តនយានុសារេន សញ្ញោ
និវរសេសោ សតិបដ្ឋានាទិបុព្វភាគបដិបទាភេទេន អនេកភេទភិដ្ឋោ អរិយោ
មគ្គោ យោជេតញ្ចោ។ កមំ? យេន យេន អនភិជ្ឈាទិអាការេន
បច្ឆប្បន្នសុខតាទិអាការេន សមាធិ មយា វុត្តោ, តេន តេន
អនភិជ្ឈាទិអាការេន បច្ឆប្បន្នសុខតាទិអាការេន យោ យោ អរិយមគ្គោ

សមថេន យោជេតុំ សម្ភវតិ, សោ សោ អរិយមគ្គោ សមថេន វិចយិត្វា
យោជយិតព្រោ។ យោ យោ អរិយមគ្គោ វិបស្សនាយ យោជេតុំ សម្ភវតិ, សោ
សោ អរិយមគ្គោ វិបស្សនាយ យោជយិត្វា យោជយិតព្រោតិ អត្ថោ
គហេតព្រោ។

“យេហិ សមថាធិដ្ឋានេហិ វិបស្សនាធម្មេហិ យោជយិតព្រោ, តេ
សមថាធិដ្ឋានា វិបស្សនាធម្មា កតមេហិ ធម្មេហិ សង្កហិតា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តេ
តីហិ ធម្មេហិ សង្កហិតា អនិច្ចតាយ ទុក្ខតាយ អនត្តតាយា” តិ វុត្ថំ, តេ
សមថាធិដ្ឋានា វិបស្សនាធម្មា “អនិច្ចតាយ បញ្ញាយ ទុក្ខតាយ បញ្ញាយ
អនត្តតាយ បញ្ញាយា” តិ តីហិ អនុបស្សនាធម្មេហិ សង្កហិតា គណ្ហិតាតិ
អត្ថោ។ អនិច្ចតាធិនា សហចរណតោ អនុបស្សនាបញ្ញាបិ “អនិច្ចតា ទុក្ខតា
អនត្តតា” តិ វុច្ឆតិ។

“យោ យោគី បុគ្គលោ សមថាធិដ្ឋានំ វិបស្សនំ ការយមាណោ ហោតិ, សោ
យោគី បុគ្គលោ កី ការយតី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “សោ សមថវិបស្សនំ
ការយមាណោ” តិ អាធិ វុត្ថំ។

សមថវិបស្សនាធិនិ ការយមាណោ បុគ្គលោ រាគចរិតោ ធានចរិតោ
មោហចរិតោតិ តិវិធាន, “តត្ថ កតមោ បុគ្គលោ កតមេន កតមេន
វិមោក្ខមុខេន និយ្យាតិ, កតមាយំ កតមាយំ សិក្ខន្តោ, កតមំ កតមំ
បដហន្តោ, កតមំ កតមំ អនុបគច្ឆន្តោ, កតមំ កតមំ បរិជានន្តោ, កតមំ
កតមំ បវាហន្តោ, កតមំ កតមំ និទ្ទនន្តោ, កតមំ កតមំ វមេន្តោ, កតមំ
កតមំ និព្វាបេន្តោ, កតមំ កតមំ ឧប្បាជេន្តោ, កតមំ កតមំ វិជជេន្តោ
និយ្យាតិ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “រាគចរិតោ បុគ្គលោ” តិ អាធិ វុត្ថំ។ អដ្ឋកថាយំ បន
“ឥធានិ យេសំ បុគ្គលានំ យត្ថ សិក្ខន្តានំ វិសេសតោ និយ្យានមុខានិ, យេសព្វា

កិលេសានំ បដិបក្ខកូតានិ តីណិវិមោក្ខមុខានិ, តេហិ សទ្ធិ តានិ ទស្សេតុ
'រាគចរិតោ'តិអាទិ វុត្ថំ"ន្តិ វុត្ថំ។ តស្សត្ថោបិ អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥៥)
វុត្ថោយេវ។

“កស្មា តីណិវិមោក្ខមុខានិ ភាវយន្តោ តយោ ខន្ធ ភាវយតី”តិ វុត្ថព្ពត្តា
“តត្ថ សុញ្ញតវិមោក្ខមុខ”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថាតិ តេសុ តីសុវិមោក្ខមុខេសុ។
សុញ្ញតវិមោក្ខមុខំ បញ្ញាកូន្នោ អនត្តានុបស្សនាយ បញ្ញាបធានត្ថា។
អនិមិត្តវិមោក្ខមុខំ សមាធិកូន្នោ អនិច្ចានុបស្សនាយ សមាធិបធានត្ថា។
អប្បណិហិតវិមោក្ខមុខំ សីលកូន្នោ ទុក្ខានុបស្សនាយ សីលបធានត្ថា។ ឥតិ
តីហិវិមោក្ខមុខេហិ តិណ្ណំ ខន្ធនំ សង្កហិតត្ថា តីណិវិមោក្ខមុខានិ ភាវយន្តោ
សោ យោគី បុគ្គលោ តយោ ខន្ធ ភាវយតិយេវាតិ បញ្ញាបធានាធិការោ
អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥៥) វុត្ថោ។ តយោ ខន្ធ ភាវយន្តោ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ
ភាវយតិ។ “កស្មា ភាវយតី”តិ វុត្ថព្ពត្តា ការណំ ទស្សេតុ “តត្ថ យា”តិអាទិ
វុត្ថំ។

តិណ្ណំ ខន្ធនំ អរិយអដ្ឋង្គិកមគ្គការោវិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ជានិតោ, “កថំ
សមថវិបស្សនាការោ ជានិតញោ”តិ វុត្ថព្ពត្តា តិណ្ណំ ខន្ធនំ សមថវិបស្សនាការំ
ទស្សេតុ “តត្ថ សីលកូន្នោ ចា”តិអាទិ វុត្ថំ។ “យោ យោគី បុគ្គលោ
សមថវិបស្សនំ ភាវេតិ, តស្ស យោគិនោ បុគ្គលស្ស ភវន្តានិ កតមំ ភាវនំ
គច្ឆន្តិ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “យោ សមថវិបស្សនំ ភាវេតិ, តស្ស”តិអាទិ វុត្ថំ។ កាយោ
ច ចិត្តញោ ទ្វេ ភវន្តានិ ឧបបត្តិភវស្ស អន្តានិ ភាវនំ វឌ្ឍនំ គច្ឆន្តិ។ សីលញោ
សមាធិ ច ទ្វេ បធានិ ទ្វេ ចាធា ភវនិរោធគាមិនំ បដិបទា ភាវនំ វឌ្ឍនំ គច្ឆន្តិ។

“កថំ គច្ឆន្តិ”តិ វុត្ថព្ពត្តា “សោ ហោតិ ភិក្ខុ”តិអាទិ វុត្ថំ។ ភាវិតកាយោតិ
ភាវិតោ កាយោ កាយអភិសមាចារិកោ, កាយសំវរោ វាយេន ភិក្ខុនាតិ

ភាវិតកាយោ។ សេសេសុបិ ឯស នយោ។ កាយេ កាយអភិសមាចារិកេ,
កាយសំវរេ វា ភាវិយមានេ សតិ សម្មាកម្មន្តោ, សម្មាវាយាមោ ច ទ្វេ ធម្មា
ភាវនំ គច្ឆន្តិ កាយសមាចារសីលត្តា។ សីលេ វាចាសំវរអាជីវសំវរេសេន
បវេត្តេ សីលេ ភាវិយមានេ សតិ សម្មាវាចា ច សម្មាអាជីវោ ច ទ្វេ ធម្មា ភាវនំ
គច្ឆន្តិ វាចាធិសំវរសីលត្តា។ ចិត្តេ ចិត្តសំវរេសេន បវេត្តេ ចិត្តេ ភាវិយមានេ
សតិ សម្មាសតិ ច សម្មាសមាធិ ច ទ្វេ ធម្មា ភាវនំ គច្ឆន្តិ ចិត្តសំវរសីលត្តា។
បញ្ញាយ ភាវិយមាធាយ សតិ សម្មាធិដ្ឋិ ច សម្មាសង្កប្បោ ច ទ្វេ ធម្មា ភាវនំ
គច្ឆន្តិ សមាធាត្ថា, ឧបការកត្តា ច។ សម្មាសង្កប្បន ហិ បុនប្ប្នំ សង្កប្បន្តស្ស
បញ្ញា វឡីតីតិ។

“សម្មាកម្មន្តោ ច សម្មាវាយាមោ ច ទ្វេ ធម្មា កាយវេសេនេវិភត្តាវិចេតញ្ញា
កី, ឧទាហុ ចិត្តវេសេនវិភត្តាវិចេតញ្ញា កី”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ យោ ច
សម្មាកម្មន្តោ”តិអាធិ វុត្ថំ។ កាយសុចរិតចេតនាភូតោ យោ ច សម្មាកម្មន្តោ,
តំសហិតោ យោ ច សម្មាវាយាមោ សិយា កាយិកោ, វិរតិភូតោ យោ ច
សម្មាកម្មន្តោ, តំសហិតោ យោ ច សម្មាវាយាមោ សិយា ចេតសិកោ, តត្ថ
តេសុ កាយិកចេតសិកភូតេសុ សម្មាកម្មន្តសម្មាវាយាមេសុ យោ
សម្មាកម្មន្តសម្មាវាយាមោ កាយសង្កប្បោ, សោ សម្មាកម្មន្តសម្មាវាយាមោ
កាយេ កាយអភិសមាចារិកេ, កាយសំវរេ វា ភាវិតេ សតិ ភាវនំ គច្ឆតិ។
យោ សម្មាកម្មន្តសម្មាវាយាមោ ចិត្តសង្កប្បោ, សោ សម្មាកម្មន្តសម្មាវាយាមោ
ចិត្តេ ចិត្តសំវរេ ភាវិតេ សតិ ភាវនំ គច្ឆតីតិ យោជនា។

“សមថវិបស្សនំ ភាវយន្តោ សោ យោគី បុគ្គលោ កិត្តកំ អធិគមំ គច្ឆតី”តិ
វិចយិតព្ពត្តា “សោ សមថវិបស្សនំ ភាវយន្តោ”តិអាធិ វុត្ថំ។ បញ្ចវិដំ
អរិយមគ្គាធិគមំ ធស្សេតុ “ទិប្បាធិគមោ ចា”តិអាធិ វុត្ថំ។ តស្សត្ថោ

អង្គកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥៥) វិភត្តោ។ “កេន កតមោ អធិគមោ ហោតី” តិ
បុច្ឆិតពុត្តា “តត្ថ សមថេនា” តិ អាទិ វុត្ថំ។

៥៦. “អរក្ខិតេន ចិត្តេនា” តិ អាទិសុត្តន្តោ វេនេយ្យានំ
អរហត្តជលវិមុត្តិមុខេន អាចរិយេន វិចយិតោ វិភត្តោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ,
“ទេសកស្ស ទសពលសមន្នាគតស្ស ទស ពលានិ កថំ វិចយិតញានី” តិ
បុច្ឆិតពុត្តា “តត្ថ យោ ទេសយតិ, សោ ទសពលសមន្នាគតោ” តិ អាទិ វុត្ថំ។
អង្គកថាយំ បន -

“ឥតិ មហាថេរោ ‘តស្មា វក្ខិតចិត្តស្ស’ តិ កថាយំ វសេន
អរហត្តជលវិមុត្តិមុខេន វិចយហារសម្មាតំ និទ្ទិសន្តោ,
ទេសនាកុសលតាយ អនេកេហិ សុត្តប្បទេសេហិ តស្ស
បុព្វភាគបដិបទាយ ភាវនាវិសេសានំ ភាវនានិសំសានញា វិភជនវសេន
នានប្បការតោ វិចយហារំ ទស្សេត្វា, ឥទានិ ទសន្នំ តថាគតពលានម្បិ
វសេន តំ ទស្សេត្តំ ‘តត្ថ យោ ទេសយតិ’ តិ អាទិមាហា” តិ -

វុត្ថំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ សមថវិបស្សនំ ភាវយន្តេសុ សាសិតព្ពសាសកេសុ។
ទសពលសមន្នាគតោ យោ ទេសកោ សត្ថា “អរក្ខិតេន ចិត្តេនា” តិ អាទិធម្មំ
ទេសេតិ, ឱវាទេន សាវកេ ន វិសំវាទយតិ, តស្ស ទេសកស្ស សត្តនោ ទស
ពលានិ វិចយិតញានីតិ យោជនា។

“កិច្ចិ ទេសេតី” តិ បុច្ឆិតពុត្តា “សោ តិវិធ” តិ អាទិ វុត្ថំ។ តេសុ ទសសុ
តថាគតពលេសុ វាជានិព្វានញាណំ បឋមំ តថាគតពលំ នាម, “តំ ពលំ កថំ
វិចយិតព្ព” តិ បុច្ឆិតពុត្តា “សោ តថា ឱវទិតោ” តិ អាទិ វុត្ថំ។ អត្ថោ អង្គកថាយំ
(នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥៦) វុត្តោ, ចាឡិវសេនបិ ចាកដោ។ “ឯតំ វានំ នវិជ្ជតី” តិ ជាននំ

អដ្ឋានព្យាណំ នាម, “ឯតំ ឋានំ វិជ្ជតី” តិ ជានំ ឋានព្យាណំ នាមាតិ
ឋានាដ្ឋានំ ជាននព្យាណំ បឋមំ តថាគតពលំ វិចយី តព្ពន្ធិ អធិប្បាយោ
វេទិតញោ។ (១)

៥៧. ឋានាដ្ឋានព្យាណំ បឋមំ តថាគតពលំ អាចរិយេន វិចយី តំ វិភត្តំ
អម្ពេហិ ច ញាតំ, “កថំ សព្ពត្តកាមិនិបដិបទាព្យាណំ ទុតិយំ តថាគតពលំ
វិចយី តព្ពន្ធិ” ឬ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឥតិ ឋានាដ្ឋានតា” តិ វុត្តំ។ “អយំ បដិបទា ឥមស្មី ភវេ
កាមិនី, អយំ បដិបទា ឥមស្មី ភវេ កាមិនី” តិ សព្ពត្ត កាមិនិយា បដិបទាយ
ជាននព្យាណំ សព្ពត្តកាមិនិបដិបទាព្យាណំ នាមាតិ
សព្ពត្តកាមិនិបដិបទាព្យាណំ ទុតិយំ តថាគតពលំ វិចយី តព្ពន្ធិ អធិប្បាយោ។
(២)

៥៨. សព្ពត្តកាមិនិបដិបទាព្យាណំ ទុតិយំ តថាគតពលំ អាចរិយេន
វិចយី តំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ, “កថំ អនេកធាតុនាណាធាតុព្យាណំ តតិយំ
តថាគតពលំ វិចយី តព្ពន្ធិ” ឬ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឥតិ សព្ពត្តកាមិនី បដិបទា” តិ អាទិ
វុត្តំ។ “អយំ ធាតុ ច អយំ ធាតុ ច អនេកធាតុ នាម, អយំ ធាតុ ច អយំ ធាតុ ច
នាណាធាតុ នាមា” តិ អនេកធាតុនាណាធាតុនំ ជាននព្យាណំ
អនេកធាតុនាណាធាតុព្យាណំ នាមាតិ អនេកធាតុនាណាធាតុព្យាណំ តតិយំ
តថាគតពលំ វិចយី តព្ពន្ធិ។ (៣)

៦០. អនេកធាតុនាណាធាតុព្យាណំ តតិយំ តថាគតពលំ អាចរិយេន
វិចយី តំ វិភត្តំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ, “កថំ សត្តានំ នាណាធិមុត្តិកតាព្យាណំ ចតុត្ថំ
តថាគតពលំ វិចយី តព្ពន្ធិ” ឬ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឥតិ អនេកធាតុនាណាធាតុកស្ស
លោកស្ស” តិ អាទិ វុត្តំ។ “ឥមេ សត្តា ឯវំ អធិមុត្តា, ឥមេ សត្តា ឯវំ អធិមុត្តា” តិ

សត្វានំ អធិបុត្តនានំ ជាននព្វាណំ សត្វានំ នាវាធិបុត្តិកតាព្វាណំ នាមាតិ
សត្វានំ នាវាធិបុត្តិកតាព្វាណំ ចតុត្ថំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពន្ធិ។ (៤)

សត្វានំ នាវាធិបុត្តិកតាព្វាណំ ចតុត្ថំ តថាគតពលំ អាចរិយេនវិភត្ថំ,
អម្ពេហិ ច ព្យាតំ, “កថំ វិចាកវេមត្ថតាព្វាណំ បញ្ចមំ តថាគតពលំ
វិចយិតព្ពន្ធិ” ឬ បុច្ឆិតព្ពន្ធិ “**ឥតិ តេ យថាធិបុត្តា ចា**” តិអាទិ វុត្ថំ។ “ឯវំ អធិបុត្តានំ
សត្វានំ ឥទំ កម្មំ កណ្ណំ, ឥមស្ស កណ្ណាកម្មស្ស អយំ វិចាកោ។ ឥទំ កម្មំ សុក្កំ,
ឥមស្ស សុក្កាកម្មស្ស អយំ វិចាកោ” តិ ឯវមាធិហិ វិចាកានំ
នាវត្ថុជាននព្វាណំ វិចាកវេមត្ថតាព្វាណំ នាមាតិ វិចាកវេមត្ថតាព្វាណំ
បញ្ចមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពន្ធិ។

២២. វិចាកវេមត្ថតាព្វាណំ បញ្ចមំ តថាគតពលំ អាចរិយេនវិចយិតំ,
អម្ពេហិ ច ព្យាតំ, “កថំ ឈានានំ សំកិលេសវោទានវុដ្ឋានព្វាណំ ធន្នំ
តថាគតពលំ វិចយិតព្ពន្ធិ” ឬ បុច្ឆិតព្ពន្ធិ “**ឥតិ តថា សមាទិន្នាន**” តិអាទិ វុត្ថំ។ “ឯវំ
សមាទិន្នានំ កម្មានំ ឈានានំ វិមោក្ខានំ សមាធិនំ សមាបត្តិនំ អយំ
សំកិលេសោ, ឥទំ វោទានំ, ឥទំ វុដ្ឋានំ, ឯវំ សំកិលិស្សតិ, ឯវំ វោទាយតិ, ឯវំ
វុដ្ឋហតិ” តិ ឈានានំ សំកិលេសវោទានវុដ្ឋានានំ អនាវរណព្វាណំ ឈានានំ
សំកិលេសវោទានវុដ្ឋានព្វាណំ នាមាតិ ឈានានំ
សំកិលេសវោទានវុដ្ឋានព្វាណំ ធន្នំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពន្ធិ។ (៥)

២៣. ឈានានំ សំកិលេសព្វាណំ ធន្នំ តថាគតពលំ អាចរិយេនវិចយិតំ,
“កថំ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្ថវេមត្ថតាព្វាណំ សត្តមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពន្ធិ” ឬ
បុច្ឆិតព្ពន្ធិ “**ឥតិ តស្សេវ សមាធិស្សា**” តិអាទិ វុត្ថំ។ “ឯវំ អាធិបតេយ្យជ្ជន
ឥន្ទ្រិយានិ, ឯវំ អកម្មិយជ្ជន ពលានិ” តិ ជាននេន សហ “អយំ មុទិន្ទ្រិយោ,
អយំ មជ្ឈិន្ទ្រិយោ, អយំ តិក្ខិន្ទ្រិយោ” តិ បរសត្វានំ បរមុគ្គលានំ ឥន្ទ្រិយពលានំ

អមុទុមជ្ឈាមត្តតាជាននព្វាណំអមុទុមជ្ឈាមត្តតាជាននព្វាណំ
ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តវេមត្តតាព្វាណំ នាមាតិ
 ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តវេមត្តតាព្វាណំ សត្តមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពន្ធិ។ (៦)

៦៤. ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តព្វាណំ សត្តមំ តថាគតពលំ អាចរិយេនវិចយិតំ,
 “កងំ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិព្វាណំ អជ្ឈមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពំ, កងំ
 ទិព្ពចក្ខុព្វាណំ នវមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ព”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**ឥតិ តត្ថ យំ**
អនេកវិហិត”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ “ឯកំ ជាតិ”ន្តិអាទិនា ជាតិវសេន វា
 “ឯវំនាមោ”តិអាទិនា នាមគោត្តវណ្ណាហារសុខទុក្ខបដិសំវេទនាយ
 បរិយន្តវសេន វា សាការស្ស សឧទ្ទេសស្ស អនេកវិហិតបុព្ពេនិវាសស្ស
 តំតំភវស្ស អសេសតោ ជាននព្វាណំ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិព្វាណំ នាមាតិ
 បុព្ពេនិវាសានុស្សតិព្វាណំ អជ្ឈមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពន្ធិ។ (៧)

ចរមានឧបបជ្ជមានហ័នបណ័តសុវណ្ណាទុព្ពណ្ណសុគតទុក្ខតយថាកម្មប
 គានំ សត្តានំ អសេសតោ បុត្របចាតានំ ជាននព្វាណំ ទិព្ពចក្ខុព្វាណំ
 នាមាតិ ទិព្ពចក្ខុព្វាណំ នវមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពន្ធិ។ (៨-៩)

បុព្ពេនិវាសាទិអជ្ឈមនវមំ តថាគតពលំ អាចរិយេនវិចយិតំ វិភត្តំ, “កងំ
 សញ្ញាសវក្ខយព្វាណំ ទសមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ព”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**ឥតិ តត្ថ**
យ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ ពោធិមូលេ សំកិលេសមារនិហនំ ព្វាណំ ឧប្បន្នំ, ឥទំ
 កិលេសមារនិហនំ ព្វាណំ សញ្ញាសវក្ខយព្វាណំ នាមាតិ
 សញ្ញាសវក្ខយព្វាណំ ទសមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពន្ធិ អយំ សង្ខេបត្ថោ។
 វិត្តារតោ បន ចាឡិតោ ច អដ្ឋកថាតោ ច យតិចោតានម្បិ ចាកដោ
 ភវេយ្យាតិ មញ្ញិត្វា ន ទស្សិតោ។(១០)

“ឯត្ថកោវវិចយហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ” តិ វុត្តព្ពត្តា “និយុត្តោវិចយោ
ហារសម្មាតោ” តិ វុត្តំ។ យេ យេ សុត្តប្បនេសត្ថា វុត្តា, តេ តេ សុត្តប្បនេសត្ថា
យេន យេន សំវណ្ណានិសេសក្ខតេន វិចយហារសម្មាតេន វិចយិតញ្ញា, សោ
សោ សំវណ្ណានិសេសក្ខតោវិចយហារសម្មាតោ និយុត្តោ យថាវហំ និហរិត្វា
យុដ្ឋិតញ្ញាតិ អត្ថោ គហេតញ្ញាតិ។

ឥតិ វិចយហារសម្មាតេ សត្តិពលានុវចា វចិតា

វិការវោ និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន... បេ... គហេតញ្ញាតិ។

៣. យុត្តិហារសម្មាតវិការវោ

៦៥. យេន យេន វិចយហារសម្មាតេន សុត្តប្បនេសត្ថា អាចរិយេន
វិចយិតញ្ញា, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតា, សោវិចយហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ
យុត្តិហារសម្មាតោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមោ យុត្តិហារសម្មាតោ” តិ អាទិ
វុត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ បន - “ឯវំ នាណយេហិ វិចយហារសម្មាតំ វិត្ថាវេត្វា ឥទានិ
យុត្តិហារសម្មាតាទីនិ ទស្សេតុំ ‘តត្ថ កតមោ យុត្តិហារសម្មាតោ’ តិ អាទិ
អារទ្ធ” ត្ថិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៦៥) វុត្តំ។ តត្ថាតិ តេសុ ទេសនាហារសម្មាតាទីសុ
សោឡសសុ ហារសម្មាតេសុ កតមោ សំវណ្ណានិសេសោ
យុត្តិហារសម្មាតោ នាមាតិ បុច្ឆតិ, បុច្ឆិត្វា យស្មី សុត្តប្បនេសេ វុត្តានំ អត្ថានំ
យុត្តិការោ វិចារេតញ្ញោ, តំ សុត្តប្បនេសំ និហរិតុំ -

“តស្មា វត្ថុតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរេ;
សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារេ, ញាត្វាន ឧទយព្ពយំ;

បិណ្ឌមិទ្ធាភិក្ខុ ភិក្ខុ, សព្វា ទុគ្គតិយោ ជហោ"តិ។ (ឧទា. ៣២; នេត្តិ. ៣០, ៧៨) -

វុត្ថំ។ តស្សំ កាថាយំ តស្មា អរក្ខិតចិត្តស្ស មារវសានុគតត្តា
សតិសំវរេស្រ្តិយសំវរាទិវសេន ភិក្ខុ រក្ខិតចិត្តោ អស្ស ភវេយ្យ, តស្មា
កាមវិតក្កាធិមិច្ឆាសង្កប្បគោចរស្ស មារវសានុគតត្តា
នេក្ខម្មសង្កប្បាទិវសេន ភិក្ខុ សម្មាសង្កប្បគោចរោ អស្ស ភវេយ្យ, តស្មា
មិច្ឆាធិដ្ឋិហតចិត្តស្ស មារវសានុគតត្តា យោនិសោមនសិការេន ភិក្ខុ
ឧទយព្ពយំ ញាត្វាន សម្មាធិដ្ឋិបុរេក្ខារោ អស្ស ភវេយ្យ, តស្មា បិណ្ឌមិទ្ធន
ហតចិត្តស្ស មារវសានុគតត្តា វិរយវសេន ភិក្ខុ បិណ្ឌមិទ្ធាភិក្ខុ អស្ស ភវេយ្យ,
តាធិសោ ភិក្ខុ សព្វា ទុគ្គតិយោ ជហោ ជហិស្សតីតិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

“តស្សំ កាថាយំ កបំ យុត្តិភារោ វិចារេតព្ពោ”តិ វុត្តព្ពត្តា “តស្មា
រក្ខិតចិត្តស្ស”តិ អាធិ វុត្ថំ។ រក្ខិតចិត្តស្ស សម្មាសង្កប្បគោចរោ ភវិស្សតីតិ
អត្ថោ យុដ្ឋតិ ឯវ, នោ ន យុដ្ឋតិ។ មិច្ឆាសង្កប្បានម្យ ជហិតត្តា
សម្មាធិដ្ឋិបុរេក្ខារោ ហុត្វា វិហារន្តោ ឧទយព្ពយំ បដិវិជ្ឈិស្សតីតិ អត្ថោ យុដ្ឋតិ
សម្មាធិដ្ឋិបុរេក្ខារស្ស ឧទយព្ពយានុបស្សនាសម្ភវតោ។ ឧទយព្ពយំ បដិវិជ្ឈន្តោ
សព្វា ទុគ្គតិយោ ជហិស្សតីតិ អត្ថោ យុដ្ឋតិ ឧទយព្ពយានុបស្សនាទុក្ខមេន
អរិយមគ្គសម្ភវតោ។ សព្វា ទុគ្គតិយោ ជហាន្តោ សព្វានិ ទុគ្គតិវិនិចាតកយានិ
សមតិក្កមិស្សតីតិ អត្ថោ យុដ្ឋតិ សព្វេសំ ទុគ្គតិវិនិចាតកយានំ
អនុប្បជ្ឈនតោ។

“ឯត្ថកោវ យុត្តិហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ”តិ វុត្តព្ពត្តា “និយុត្តោ
យុត្តិហារសម្មាតោ”តិ វុត្ថំ។ យេន យេន សំវណ្ណានិវិសេសភូតេន
យុត្តិហារសម្មាតេន សុត្តប្បនេសត្ថានំ យុត្តិភារោ វិចារេតព្ពោ, សោ សោ

សំរវណ្ណាធារិសេសត្វតោ យុត្តិហារសម្មាតោ និយុត្តោ យថាវហំ និទ្ធាវេត្វា
យុទ្ធិតព្ពោតិ អត្ថោ គហេតព្ពោតិ។

ឥតិ យុត្តិហារសម្មាតេ សត្តិពលានុវចា វចិតា

វិការវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន...បេ.... គហេតព្ពោតិ។

៤. បទដ្ឋានហារសម្មាតវិការវនា

៦៦. យេន យេន យុត្តិហារសម្មាតេន សុត្តប្បនេសត្ថានំ យុត្តិភារោ
អាចរិយេន វិការវិតោ, អម្ពេហិ ច ព្យាតោ, សោ យុត្តិហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ,
“កតមោ បទដ្ឋានហារសម្មាតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមោ បទដ្ឋានោ
ហារសម្មាតោ”តិ បុច្ឆតិ។

បុច្ឆិត្វាយស្មី សុត្តប្បនេសេ វុត្តានិ បទដ្ឋានានិ នីហរិតានិ, តំ សុត្តប្បនេសំ
នីហរិតុំ “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោតិ គាថា”តិ វុត្តា។
គាថាត្ថោ វុត្តោវ។ “កតមេ គាថាត្ថា កតមេសំ ធម្មានំ បទដ្ឋានានិ”តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស”តិ អាទិ វុត្តុំ។ “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស”តិ
សុត្តប្បនេសស្ស អត្តក្ខតា ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតា តិណ្ឌំ សុចរិតានំ បទដ្ឋានំ
នាម សុចរិតចារិប្បិយា អាសន្នការណត្ថា។ “សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ
សុត្តប្បនេសស្ស អត្តក្ខតា នេក្ខម្ភសង្កប្បនយោ សម្មាសង្កប្ប សមថស្ស
បទដ្ឋានំ នាម កាមច្ឆន្ទអាទិនីវរណវិក្ខម្ភនស្ស អាសន្នការណត្ថា។
“សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ”តិ សុត្តប្បនេសស្ស អត្តក្ខតា កម្មស្សកតាសម្មាទិដ្ឋិ ច
សប្បច្ចយនាមរូបទស្សនសម្មាទិដ្ឋិ ច វិបស្សនាយ បទដ្ឋានំ នាម

អនិច្ចាតុបស្សនាទីនំវិសេសការណាត្តា។ “ញាត្វានឧទយព្ពយ”ន្តិ
សុត្តប្បនេសស្ស អត្តក្ខតា ឧទយព្ពយានុបស្សនាបញ្ញា ទស្សនក្ខមិយា
បទដ្ឋានំ នាម បឋមមគ្គាធិកមស្ស អាសន្នការណាត្តា។ “ជិនមិទ្ធាភិក្ខុ ភិក្ខុ” តិ
សុត្តប្បនេសស្ស អត្តក្ខតំ ជិនមិទ្ធាភិក្ខុវនំវិយស្ស បទដ្ឋានំ នាម
អាសន្នការណាត្តា។ “សញ្ញា ទុគ្គតិយោ ជហោ” តិ សុត្តប្បនេសស្ស អត្តក្ខតា
បហាតព្ពជហនភាវនាយ អរិយមគ្គភាវនាយ បទដ្ឋានំ នាម
បហាតព្ពប្បហានេន អរិយមគ្គភាវនាចារិប្បិសម្ពុរតោ។

“ឯត្ថកោវ បទដ្ឋានហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ” តិ វត្ថុព្ពត្តា “និយុត្តោ
បទដ្ឋានោ ហារសម្មាតោ” តិ វុត្តំ។ យេន យេន សំវណ្ណានិវិសេសក្ខតេន
បទដ្ឋានហារសម្មាតក្ខតេន សុត្តប្បនេសត្ថានិ បទដ្ឋានានិ និហរិតានិ, សោ
សោ សំវណ្ណានិវិសេសក្ខតោ បទដ្ឋានហារសម្មាតោ និយុត្តោ យថាវហំ
និទ្ធាវេត្វា យុដ្ឋិតព្ពោតិ អត្តោ គហោតព្ពោតិ។

ឥតិ បទដ្ឋានហារសម្មាតេ សត្តិពលានុរូចា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន...បេ.... គហោតព្ពោតិ។

៥. លក្ខណហារសម្មាតវិភាវនា

២៧. យេន យេន បទដ្ឋានហារសម្មាតេន សុត្តប្បនេសត្ថានិ បទដ្ឋានានិ
អាចរិយេន និទ្ធាវិតានិ, អម្ពេហិ ច ញាតានិ, សោ បទដ្ឋានហារសម្មាតោ
បរិបុណ្ណោ, “កតមោ លក្ខណហារសម្មាតោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមោ
លក្ខណោ ហារសម្មាតោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តេសុ ទេសនាហារសម្មាតាទីសុ

សោឡសសុ ហារសម្មាតេសុ កតមេ សំវណ្ណាធាវិសេសោ
លក្ខណាហារសម្មាតោ ធាមាតិ បុច្ឆតិ។

“កតមេហិ សុត្តត្ថហិ សមាណលក្ខណា កតមេ ធម្មា គហិតា”តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “តស្មា”តិអាទិ វុត្ថំ។ “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បតោចរោ”តិ
សុត្តប្បនេសេន វុត្ថំ ឥទំ រក្ខណំ សតិទ្រិយំ គហិតំ, សតិទ្រិយេ គហិតេ
សទ្ធាទិបញ្ច្រិយានិ គហិតានិ ភវន្តិ ឥទ្ធរិយជ្ជេន សមាណលក្ខណត្ថា។
“សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ”តិ សុត្តប្បនេសេន វុត្តា សម្មាទិដ្ឋិ គហិតា, សម្មាទិដ្ឋិយា
គហិតាយ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ គហិតោ ភវតិ។ តំ កិស្ស ហេតុតិ
ការណំ បុច្ឆតិ។ បុច្ឆិត្វា ការណាមាហ “សម្មាទិដ្ឋិតោ ហិ”តិអាទិនា។
សម្មាទិដ្ឋិហេតុតោ សម្មាសង្កប្បោ ហិ យស្មា បភវតិ, តស្មា, សម្មាសង្កប្បតោ
សម្មាវាចា ហិ យស្មា បភវតិ, តស្មា, សម្មាវាចាតោ សម្មាកម្មន្តោ ហិ យស្មា
បភវតិ, តស្មា, សម្មាកម្មន្តតោ សម្មាអាជីវោ ហិ យស្មា បភវតិ, តស្មា,
សម្មាអាជីវតោ សម្មាវាយាមោ ហិ យស្មា បភវតិ, តស្មា, សម្មាវាយាមតោ
សម្មាសតិហិ យស្មា បភវតិ, តស្មា, សម្មាសតិតោ សម្មាសមាធិ ហិ យស្មា
បភវតិ, តស្មា, សម្មាសមាធិតោ សម្មាវិមុត្តិ ហិ យស្មា បភវតិ, តស្មា,
សម្មាវិមុត្តិតោ សម្មាវិមុត្តិញ្ញាណទស្សនំ ហិ យស្មា បភវតិ, តស្មា, អរិយោ
អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ គហិតោ ភវតីតិ។

“ឯត្ថកោវ លក្ខណាហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ”តិ វុត្តព្ពត្តា “និយុត្តោ
លក្ខណោ ហារសម្មាតោ”តិ វុត្ថំ។ យេន យេន សំវណ្ណាធាវិសេសភូតេន
លក្ខណាហារសម្មាតេន សុត្តប្បនេសត្ថា សមាណលក្ខណេន គហិតា ភវន្តិ,
សោសោ សំវណ្ណាធាវិសេសភូតោ លក្ខណាហារសម្មាតោ និយុត្តោ យថាវហំ
និទ្ធាវេត្វា យុដ្ឋិតញ្ចាតិ អត្តោ គហិតាតិ។

ឥតិលក្ខណាហារសម្មាតេសត្តិពលានុរាជានិកា

វិការវនាជិដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន...បេ... គហេតព្ពោតិ។

៦. ចតុព្យហហារសម្មាតវិការវនា

៦៨. យេនយេនលក្ខណាហារសម្មាតេនសុត្តប្បទេសត្ថា
សមាណលក្ខណេន គហិតា, សោលក្ខណាហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ,
“កតមោ ចតុព្យហហារសម្មាតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្ថា “តត្ថ កតមោ ចតុព្យហហា
រសម្មាតោ”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ តេសុ ទេសនាហារសម្មាតាទីសុ
សោឡសសុ ហារសម្មាតេសុ កតមោ សំវណ្ណានាវិសេសោ
ចតុព្យហហារសម្មាតោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។

“កតមស្មី សុត្ថ កតមេ និរុត្តាធិប្បាយនិទានបុព្វាបរាទុសន្ធយោ
និទ្ទាវិតា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្ថា “តស្មា”តិអាទិ វុត្ថំ។ “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស”តិ
សុត្តប្បទេសេ “រក្ខិយតេ រក្ខិត”ន្ត និរុត្តិ “បរិចាលីយតិ”តិ ឥមេនា បរិយាយេន
ទស្សតិ, ឥតិសទ្ធស្ស អាឡត្ថត្ថា “ចិន្តេតីតិ ចិត្តំ, អត្ថនោ សន្តានំ ចិនោតីតិ
ចិត្តំ, បច្ឆយេហិ ចិតន្ត ចិត្តំ, ចិត្តវិចិត្តជ្ជេន ចិត្តំ, ចិត្តករណជ្ជេន ចិត្តំ, រក្ខិតំ ចិត្តំ
យស្សាតិ រក្ខិតចិត្តោ។ សម្មា សង្កប្បេតីតិ សម្មាសង្កប្បោ, គាវោ ចរន្តិ ឯត្ថាតិ
គោចរោ, គោចរោវិយាតិ គោចរោ, សម្មាសង្កប្បោ គោចរោ អស្សាតិ
សម្មាសង្កប្បគោចរោ។ សម្មា បស្សតីតិ សម្មាទិដ្ឋិ, សម្មាទិដ្ឋិ បុរេក្ខាវោ អស្សាតិ
សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខាវោ។ ជានាតីតិ ញាតាន។ ឧទយោ ច វយោ ច ឧទយព្ពយំ។ ជិនញ្ច
មិទ្ធព្វា ជិនមិទ្ធុ, អភិកវតីតិ អភិក្ខ, ជិនមិទ្ធុ អភិក្ខតិ ជិនមិទ្ធាភិក្ខ។ ភិក្ខុតីតិ

ភិក្ខុ” តិ និរុត្តិបិ នីហរិតា។ តេជារា - “ឥតិ-សន្តោ អាឡត្ថោ” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៦៨)។ ឯសា វុត្តប្បការា បញ្ញត្តិ និរុត្តិ នាមាតិ នីហរិតា។

ឥធសុត្តប្បនេសេ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោតិ ចេ បុន្នេយ្យ, យេ សប្បវិសា សញ្ញាហិ ទុគ្គតិហិ បរិមុច្ឆិតុកាមា ភវិស្សន្តិ, តេ សប្បវិសា ធម្មចារិនោ រក្ខិតចិត្តា ភវិស្សន្តិ អយំ អធិប្បាយោ។ ឯត្ថ “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស” តិ អាធិសុត្តប្បនេសេ ភគវតោ អធិប្បាយោតិ នីហរិតញោ។

“កតមំ និទាន” តិ ចេ បុន្នេយ្យ, កោកាលិកោ សាវិបុត្តមោគ្គល្លានេសុ ចេវេសុ ចិត្តំ អរក្ខិតា បនោសយិត្វា មហាបទុមនិរយេ យស្មា ឧបបន្នោ, យស្មា ភគវា ច សតិអារក្ខេន សមន្នាគតោ សញ្ញា ទុគ្គតិយោ ជហតិ, តស្មា ច សញ្ញា ទុគ្គតិយោ ជហិតុកាមោ ភិក្ខុ សប្បវិសោ រក្ខិតចិត្តោ អស្ស ភវេយ្យាតិ និទានំ នីហរិតញំ។

“កតមោ បុញ្ញបរសន្ធិ” តិ ចេ បុន្នេយ្យ, សុត្តម្ហិ “សតិយា ចិត្តំ រក្ខិតញ” តិ យំ វេចនំ វុត្តំ, តេន បុញ្ញវេចនេន អយំ “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស... បេ... សញ្ញា ទុគ្គតិយោ ជហេ” តិ សុត្តប្បនេសោ អនុសន្ធិ សំសន្ធិតិ សមេតីតិ បុញ្ញបរាទុសន្ធិ និទ្ទារិតញោតិ។

“ឯត្ថកោវ ចតុព្យហហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ” តិ វុត្តញ្ញត្តា “និយុត្តោ ចតុព្យហហារសម្មាតោ” តិ វុត្តំ។ យេន យេន សំវណ្ណានិវេសេសត្វតេន ចតុព្យហហារសម្មាតេន និរុត្តាធិប្បាយនិទានបុញ្ញបរាទុសន្ធិ និទ្ទារិតញោ, សោ សោ សំវណ្ណានិវេសេសត្វតោ ចតុព្យហហារសម្មាតោ និយុត្តោ យថាវហំ និទ្ទារេត្វា យុដ្ឋិតញោតិ អត្ថោ គហេតញោតិ។

ឥតិ ចតុព្យហហារសម្មាតេ សត្តិពលានុវចា វចិតា

វិការវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន...បេ... គហេតត្ថោតិ។

៧. អារដ្ឋហារសម្មាតវិការវនា

៦៩. យេន យេន ចតុព្យហហារសម្មាតេន

និរុត្តរាធិប្បាយនិទានបុព្វាបរាទុសន្ទយោ វិភត្តា, សោ ចតុព្យហហារសម្មាតោ
បរិបុណ្ណោ, “កតមោ អារដ្ឋហារសម្មាតោ”តិ បុច្ឆិតត្ថោ “តត្ថ កតមោ
អារដ្ឋោ ហារសម្មាតោ”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ កតមោ សំវណ្ណានិសេសោ
អារដ្ឋហារសម្មាតោ នាមាតិ បុច្ឆិតិ។

“កតមេ សុត្តត្ថា កថំ អារដ្ឋេតព្ពា”តិ បុច្ឆិតត្ថោ “តស្មា”តិអាទិ វុត្ថំ។
នេក្ខម្មសង្កប្បសង្ខាតសម្មាសង្កប្បពហុលោ កសិណាទិវសេន,
អរិហ័សាសង្កប្បសង្ខាតសម្មាសង្កប្បពហុលោ មេត្តាទិវសេន អធិគតាយ
ចិត្តេកគ្គតាយ ចិត្តំ វេបេន្តោ សំកិលេសតោ រក្ខិតចិត្តោ នាម ហោតិ, “តស្មា
រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ ឥមិនា រក្ខិតចិត្តេ វុត្តេ សតិ យា
ឯកគ្គតា អារដ្ឋេតព្ពា, សា អយំ ឯកគ្គតា សមថោ។ “សម្មាធិដ្ឋិបុរេក្ខារោ”តិ
ឥមិនា សម្មាធិដ្ឋិបុរេក្ខារេ វុត្តេ សតិ យា បញ្ញា អារដ្ឋេតព្ពា, សា អយំ បញ្ញា
វិបស្សនា។ “ព្យាគ្វាន ឧទយព្ពយ”ន្តិ ឥមិនា ឧទយព្ពយព្យាណសមន្នាគតេ វុត្តេ
សតិ យា ទុក្ខបរិជាណនា អារដ្ឋេតព្ពា, សា អយំ ទុក្ខបរិជាណនា ទុក្ខបរិញ្ញា។
“ចិនមិទ្ធាភិក្ខុ ភិក្ខុ”តិ ឥមិនា បុគ្គលាធិដ្ឋានេន យំ ចិនមិទ្ធាភិក្ខុវនំ វុត្ថំ, ឥទំ
ចិនមិទ្ធាភិក្ខុវនំ សមុទយប្បហានំ។ “សម្មា ទុក្ខតិយោ ជិហោ”តិ ឥមិនា យោ
សព្ពទុក្ខតិជហានសង្ខាតោ អនុប្បាទោ វុត្តោ, សោ អយំ អនុប្បាទោ និរោធា។
ឥតិ ទុក្ខបរិញ្ញាយ បរិញ្ញេតព្ពំ ទុក្ខសច្ចំ អារដ្ឋេតព្ពំ, សមុទយប្បហានេន

បហាតត្ថំ សមុទយសច្ចំ អារដ្ឋេតត្ថំ, និរោធន និរោធសច្ចំ អារដ្ឋេតត្ថំ,
សមថវិបស្សនាហិ មគ្គសច្ចំ អារដ្ឋេតត្ថន្តិ ឥមាធិ ចត្តារិ សច្ចាធិ
អារដ្ឋេតត្ថានីតិ។

“ឯត្ថកោវ អារដ្ឋោ ហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ” តិ វុត្តព្ពត្តា “និយុត្តោ
អារដ្ឋោ ហារសម្មាតោ” តិ វុត្តំ។ យេន យេន សំវណ្ណានិសេសក្ខតេន
អារដ្ឋហារសម្មាតេន សមថាធម្មោ អារដ្ឋេតត្ថា, សោ សោ
សំវណ្ណានិសេសក្ខតោ អារដ្ឋហារសម្មាតោ និយុត្តោ យថាវហំ និទ្ធាវេត្វា
យុដ្ឋិតញោតិ អត្តោ គហេតញោតិ។

ឥតិ អារដ្ឋហារសម្មាតេ សត្តិពលានុវចា រចិតា

វិការវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន... បេ.... គហេតញោតិ។

៨. វិភត្តិហារសម្មាតវិការវនា

៧០. យេន យេន អារដ្ឋហារសម្មាតេន សុត្តត្តា អារដ្ឋេតត្ថា, សោ
អារដ្ឋហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ វិភត្តិហារសម្មាតោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
“តត្ថ កតមោ វិភត្តិហារសម្មាតោ” តិ អាធិ វុត្តំ។ តត្ថ កតមោ
សំវណ្ណានិសេសោ វិភត្តិហារសម្មាតោ នាមាតិ បុច្ឆិតិ។

“កតមេ សុត្តត្តា កត្ត វិភត្តា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស” តិ អាធិ
វុត្តំ។ យា “តស្មា... បេ.... គោចរោ” តិ គាថា វុត្តា, តិស្សំ គាថាយំ វុត្តោ
កុសលបក្ខោ ធម្មោ កុសលបក្ខេន ធម្មេន សតិសំវារោ ធម្មោ និទ្ធិសិតញោ
វិភជិតញោ, អកុសលបក្ខេន ធម្មេន និទ្ធិសិតញោ វិភជិតញោ។

កង? “រក្ខិតចិត្តស្ស” តិ បទេន វុត្តោ កុសលបក្ខោ សតិសំវារោ ធម្មោ
“ចក្ខុទ្ធវារសំវារោ... បេ... មនោទ្វារសំវារោ” តិ ធម្មិវេន កុសលបក្ខេន ធម្មេន
និទ្ទិសិតញ្ញោ វិភជិតញ្ញោ។ “សម្មាសង្កប្បោ” តិ បទេន វុត្តោ កុសលបក្ខោ
សម្មាសង្កប្បោ ធម្មោ “នេក្ខម្មសង្កប្បោ អព្យាចាទ-សង្កប្បោ
អវិហ័សាសង្កប្បោ” តិ តិវិវេន កុសលបក្ខេន ធម្មេន វិភជិតញ្ញោ។
“សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ” តិ បទេន វុត្តោ កុសលបក្ខោ ធម្មជាតិ “ទុក្ខេ ញ្ញាណំ,
ទុក្ខសមុទយេ ញ្ញាណំ, ទុក្ខនិរោធន្តោ ញ្ញាណំ, ទុក្ខនិរោធតាមិនិបដិបទាយ
ញ្ញាណំ, បុព្វន្តោ ញ្ញាណំ, អបរន្តោ ញ្ញាណំ, បុព្វន្តាបរន្តោ ញ្ញាណំ,
ឥនប្បច្ចយតាបដិច្ចសមុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ ញ្ញាណា” តិ (ធម. ស. ១០៦៣) អដ្ឋវិវេន
កុសលបក្ខេន ធម្មេន វិភជិតញ្ញោ។ “ញាត្វាន ឧទយព្ពយ” តិ បទេន វុត្តំ
កុសលបក្ខេន ឧទយព្ពយញ្ញាណំ ធម្មជាតំ បញ្ញាសវិវេន ឧទយព្ពយញ្ញាលោន
កុសលបក្ខេន វិភជិតញ្ញោ។ “ជិនមិទ្ធាភិក្ខុ” តិ បទេន វុត្តំ ជិនមិទ្ធាភិក្ខុវនំ
កុសលបក្ខំ ធម្មជាតំ “សោតាបត្តិមគ្គាភិក្ខុវនំ សកទាតាមិមគ្គាភិក្ខុវនំ
អនាតាមិមគ្គាភិក្ខុវនំ អរហត្តមគ្គាភិក្ខុវនំ” តិ ចតុត្ថិវេន កុសលបក្ខេន
វិភជិតញ្ញោ។

សតិសំវារោ កុសលបក្ខោ “លោកិយោ សតិសំវារោ, លោកុត្តរោ
សតិសំវារោ” តិ ធម្មិវេន វិភជិតញ្ញោតិ។ លោកិយោ សតិសំវារោ កាមាវចរោវា តិ
ឯកវិវេន វិភជិតញ្ញោ។ លោកុត្តរោ សតិសំវារោ “នស្សនភូមិ, ភាវនាភូមិ” តិ
ធម្មិវេន វិភជិតញ្ញោ។ កាមាវចរោ សតិសំវារោ “កាយានុបស្សនាសតិសំវារោ
វេទនានុបស្សនាសតិសំវារោ ចិត្តានុបស្សនាសតិសំវារោ
ធម្មានុបស្សនាសតិសំវារោ” តិ ចតុត្ថិវេន វិភជិតញ្ញោ។ លោកុត្តរោ
សតិសំវារោ តថា ចតុត្ថិវេន វិភជិតញ្ញោ។ សម្មាសង្កប្បសម្មាទិដ្ឋិយោ តិ

លោកិយលោកុត្តរវសេន ទុត្តិធានិកេនេន វិភជិតញា។ បទដ្ឋានេនបិ
បទដ្ឋានហារសម្មាតេ វុត្តនយេន វិភជិតញា។

អកុសលបក្ខេន “អរក្ខិតេន ចិត្តេនា” តិ បទេន វុត្តា អសំវារោ
“ចក្ខុអសំវារោ ... បេ... កាយអសំវារោ, ចោបនកាយអសំវារោ, វាចាអសំវារោ,
មនោអសំវារោ” តិ អដ្ឋវិជេន វិភជិតញា។ “មិច្ឆាទិដ្ឋិហតេនា” តិ បទេន គហិតោ
មិច្ឆាសង្កប្បោ “កាមវិតក្កោ ព្យាចាទវិតក្កោ វិហឹសាវិតក្កោ” តិ តិវិជេន
វិភជិតញា។ “មិច្ឆាទិដ្ឋិ” តិ បទេន វុត្តា មិច្ឆាទិដ្ឋិ “ទុក្ខេ
អញ្ញាណំ... បេ... ឥទប្បច្ចយតាបជិច្ចសមុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ អញ្ញាណា” តិ
អដ្ឋវិជេន វិភជិតញា, ឆ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិវិជេនបិ វិភជិតញា។ ជិនមិទ្ធិ បញ្ចវិជេន
សសង្ខារិកវិជេន វិភជិតញា។

“ឯត្ថកោវ វិភត្តិហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ” តិ វុត្តព្ពត្តា “និយុត្តោ
វិភត្តិហារសម្មាតោ” តិ វុត្តំ។ យេន យេន សំវណ្ណានាវិសេសភូតេន
វិភត្តិហារសម្មាតេន សុត្តប្បទេសត្តាវិភត្តា, សោ សោ
សំវណ្ណានាវិសេសភូតោ វិភត្តិហារសម្មាតោ និយុត្តោ តិ យថាវហ និធារេត្វា
យុដ្ឋិតញោ តិ អត្តោ គហេតញោ តិ។

ឥតិ វិភត្តិហារសម្មាតេ សត្តិពលានុវចា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន... បេ... គហេតញោ តិ។

៩. បរិវត្តនហារសម្មាតវិភាវនា

៧១. យេន យេន វិភត្តិហារសម្មាតេន សុត្តប្បនេសត្ថា វិភត្តា, សោ
វិភត្តិហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ បរិវត្តនហារសម្មាតោ” តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមោ បរិវត្តនោ ហារសម្មាតោ” តិអាទិ វុត្តំ។

“កតមេ សុត្តប្បនេសត្ថា កដំ បរិវត្តតព្ពា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តស្មា” តិអាទិ
វុត្តំ។ យា “តស្មា... បេ... គោចរោ” តិ គាថា វុត្តា, តាយ គាថាយ យា
សមថវិបស្សនា និទ្ធាវិតា, តាយ សមថវិបស្សនាយ ភាវិតាយ អកុសលានំ
និរោធា ផលំ បយោជនំ ហោតិ, បរិញ្ញាតំ ទុក្ខំ ហោតិ, សមុទយោ បប៉ានោ
ហោតិ, មគ្គោ ភាវិតោ ហោតីតិ បរិវត្តតព្ពោ។ បដិបក្ខេន បន
សមថវិបស្សនាយ អភាវិតាយ អកុសលានំ អនិរោធា, អបរិញ្ញាតំ ទុក្ខំ,
សមុទយោ អប្បប៉ានោ, មគ្គោ អភាវិតោ ហោតីតិ បរិវត្តតព្ពោ។

“ឯត្ថកោវ បរិវត្តនហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ” តិ វត្ថុព្ពត្តា “និយុត្តោ
បរិវត្តនោ ហារសម្មាតោ” តិ វុត្តំ។ យេន យេន សំវណ្ណានិសេសក្ខតេន
បរិវត្តនហារសម្មាតេន សុត្តប្បនេសត្ថា បរិវត្តតព្ពា, សោ សោ
សំវណ្ណានិសេសក្ខតោ បរិវត្តនហារសម្មាតោ និយុត្តោ យថាវហំ នីហរិត្វា
យុដ្ឋិតព្ពាតិ អត្តោ គហេតព្ពាតិ។

ឥតិ បរិវត្តនហារសម្មាតេ សត្តិពលានុរូចា រចិតា

វិការវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន... បេ... គហេតព្ពាតិ។

១០. វេវចនហារសម្មាតវិការវនា

៧២. យេន យេន បរិវត្តនហារសម្មាគោតិ សុត្តប្បនេសត្ថា បរិវត្តតព្ពា,
សោ បរិវត្តនោ ហារសម្មាគោតិ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ វេវចនោ
ហារសម្មាគោតិ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមោ វេវចនោ ហារសម្មាគោតិ” តិ អាទិ
វុត្តំ។

“កតមេសំ សុត្តប្បនេសត្ថានំ, សុត្តបទានំ វា កតមាទិ វេវចនានិ” តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “តស្មា” តិ អាទិ វុត្តំ។ យា “តស្មា... បេ... គោចរោ” តិ គាថា វុត្តា, តាយ
គាថាយ “រក្ខិតចិត្តស្ស” តិ បទេន វុត្តស្ស ចិត្តស្ស, “រក្ខិតចិត្តស្ស” តិ ឯត្ថ
ចិត្តស្ស បទស្ស វា “ចិត្តំ... បេ... វិជានិតត្ថ” តិ យំ វចនំ វុត្តំ, ឥទំ វចនំ វេវចនំ,
“មាទសំ ហទយ” តិ អាទិ វចនម្បិ (ធម. ស. ១៧, ៦៣) ចិត្តស្ស វេវចនំ។
“សម្មាសង្កប្បគោចរោ” តិ ឯត្ថ សម្មាសង្កប្បស្ស “នេក្ខម្មសង្កប្បោ
អព្យាចានសង្កប្បោ អវិហឹសាសង្កប្បោ” តិ យំ វចនំ វុត្តំ, ឥទំ វចនំ វេវចនំ,
“តក្កោ វិតក្កោ” តិ អាទិ (ធម. ស. ៧) វចនម្បិ សម្មាសង្កប្បស្ស វេវចនំ។
“សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ” តិ ឯត្ថ សម្មាទិដ្ឋិបទស្ស “សម្មាទិដ្ឋិ នាម បញ្ញាសត្តំ
បញ្ញាខត្តោ បញ្ញាវតនំ បញ្ញាបតោនោ បញ្ញាចាសាទោ” តិ យំ វចនំ វុត្តំ, ឥទំ
វចនំ វេវចនំ, “បញ្ញា បដាននា វិចយោ” តិ អាទិ (ធម. ស. ១៦) វចនម្បិ
សម្មាទិដ្ឋិបទស្ស វេវចនំ។ “ជិនំ ជិយនា ជិយិតត្ថំ ចិត្តស្ស, ចិត្តស្ស អកល្មតា
អកម្មញ្ញតា ឱនាហោ បរិយោនាហោ អន្តោសង្កោចោ” តិ (ធម. ស. ១១៦២-
១១៦៣) យំ វចនំ វុត្តំ, ឥទំ វចនំ ជិនស្ស វេវចនំ។ “កាយស្ស អកល្មតា
អកម្មញ្ញតា កាយាលសិយំ សោយ្យំ សុបនា សុប្បិតត្ថ” តិ (ធម. ស. ១១៦៣) យំ
វចនំ វុត្តំ, ឥទំ វចនំ មិទ្ធស្ស វេវចនំ។ “ភិក្ខុកោ ភិក្ខុ” តិ អាទិកំ (ចារា. ៤៥; វិភ.
៥១០) យំ វចនំ វុត្តំ, ឥទំ វចនំ ភិក្ខុបទស្ស វេវចនំ។ “ទុក្ខតិ អចាយោ វិនិចាតោ
វដ្តទុក្ខំ សំសារោ” តិ អាទិកំ យំ វចនំ វុត្តំ, ឥទំ វចនំ ទុក្ខតិបទស្ស វេវចនំ។ ឥតិ
វេវចនានិ និហរិតានិ។

“ឯត្ថកោវ វេវចនហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ” តិ វុត្តពុត្តា “និយុត្តោ
វេវចនោ ហារសម្មាតោ” តិ វុត្តំ។ យេន យេន សំវណ្ណានិវិសេសភូតេន
វេវចនហារសម្មាតេន វេវចនានិ និហរិតានិ, សោ សោ សំវណ្ណានិវិសេសភូតោ
វេវចនហារសម្មាតោ និយុត្តោ យថាសម្ពុំ និហរិតោ យុដ្ឋិតញោតិ អត្ថោ
គហិតោតិ។

ឥតិ វេវចនហារសម្មាតេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិការីនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន... បេ... គហិតញោតិ។

១១. បញ្ញត្តិហារសម្មាតវិការីនា

៧៣. យេន យេន វេវចនហារសម្មាតេន វេវចនានិ និហរិតានិ, សោ
វេវចនហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ បញ្ញត្តិហារសម្មាតោ” តិ
បុដ្ឋិតពុត្តា “តត្ថ កតមោ បញ្ញត្តិហារសម្មាតោ” តិ អាទិ វុត្តំ។

“កតមា សុត្តប្បនេសភូតា បញ្ញត្តិ កតមេសំ ធម្មានំ បញ្ញត្តិ” តិ បុដ្ឋិតពុត្តា
“តស្មា” តិ អាទិ វុត្តំ។ “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស” តិ បញ្ញត្តិ សតិយា បទដ្ឋានស្ស
រក្ខិតពុត្តស្ស ចិត្តស្ស បញ្ញាបនតោ សតិយា បទដ្ឋានបញ្ញត្តិ នាម។ សតិយា ហិ
រក្ខិតពុត្តំ ចិត្តំ សតិយា បទដ្ឋានំ អធិដ្ឋានំ នាម។ តេនាហា អដ្ឋកថាយំ -
“អធិដ្ឋហិត្វា រក្ខិតនិយា សតិយា រក្ខិតយមា នំ ចិត្តំ តស្ស អធិដ្ឋានំ វិយ
ហោតី” តិ។ “សម្មាសង្កប្បកោចរោ” តិ បញ្ញត្តិ សមថស្ស ការីនាយ
បញ្ញាបនតោ សមថស្ស ការីនាបញ្ញត្តិ នាម។ “សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ, ញាតាន
ឧទយព្ពយ” ន្តិ បញ្ញត្តិ ទស្សនភូមិយា និក្ខេបស្ស បញ្ញាបនតោ និក្ខេបបញ្ញត្តិ

នាម។ “ដំណើរការកិច្ច កិច្ច” តិ សមុទ្យស្ស អនុសេសប្បហានស្ស
បញ្ញាបនតោ អនុសេសប្បហានបញ្ញត្តិ នាម។ “សញ្ញា ធុត្តតិយោ ជហោ” តិ
បញ្ញត្តិ មគ្គស្ស អរិយមគ្គស្ស ភាវនាយ បញ្ញាបនតោ ភាវនាបញ្ញត្តិ នាម។

“ឯត្ថកោវ បញ្ញត្តិហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ” តិ វត្ថុពុត្តា “និយុត្តោ
បញ្ញត្តិហារសម្មាតោ” តិ វុត្ថំ។ យេន យេន សំវណ្ណានិវេសសក្ខតេន
បញ្ញត្តិហារសម្មាតេន បញ្ញត្តិប្បភេទា និទ្ធាវិតា, សោ សោ
សំវណ្ណានិវេសសក្ខតោ បញ្ញត្តិហារសម្មាតោ និយុត្តោ យថាវហំ និទ្ធាវេត្វា
យុដ្ឋិតព្ពេតិ អត្ថោ គហេតព្ពេតិ។

ឥតិ បញ្ញត្តិហារសម្មាតេ សត្តិពលានុវចា វចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន... បេ.... គហេតព្ពេតិ។

១២. ឱតរណហារសម្មាតវិភាវនា

៧៤. យេន យេន បញ្ញត្តិហារសម្មាតេន បញ្ញត្តិប្បភេទា និទ្ធាវិតា, សោ
បញ្ញត្តិហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ ឱតរណា ហារសម្មាតោ” តិ
បុដ្ឋិតពុត្តា “តត្ថ កតមោ ឱតរណា ហារសម្មាតោ” តិ អាទិមាហា។

“តត្ថ តិស្សំ គាថាយំ កតមា និ ឥន្ទ្រិយានិ និទ្ធាវេត្វា កតមេហិ និទ្ធាវិតេហិ
ធម្មេហិ ឱតរតី” តិ បុដ្ឋិតពុត្តា “តស្មា” តិ អាទិ វុត្ថំ។ យា “តស្មា
វក្ខិតចិត្តស្ស” តិ អាទិ គាថា វុត្តា, តិស្សំ គាថាយំ “តស្មា... បេ.... បុរេក្ខារោ” តិ
សុត្តប្បនេសេន សម្មាទិដ្ឋិ គហិតា, សម្មាទិដ្ឋិយា គហិតាយ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ
សម្មាទិបញ្ចិន្ទ្រិយានិ គហិតានិ ភវន្តិ។

តាងយេវ សទ្ធាធិបត្យោន្ត្រិយានិវិជ្ជាយ ឧបការត្តា វា បទដ្ឋានត្តា វាវិជ្ជា
កវន្តិ,វិជ្ជប្បាទា តាទិសាយ វិជ្ជាយ ឧប្បាទា ឧប្បាទហេតុតោ អវិជ្ជានិរោធា
សម្ពុត្តិ, អវិជ្ជានិរោធា សម្ពុត្តិរោធា សម្ពុត្តិ...បេ... ជាតិនិរោធា
ជរាមរណានិរោធា សម្ពុត្តិតិ។ អយំ ឌីតរណា បដិច្ចសមុប្បាទេន បត្យោន្ត្រិយានំ
ឌីតរណា នាម។

តាងយេវ បត្យោន្ត្រិយានិ សីលក្ខន្ធនេន សមាធិក្ខន្ធនេន បញ្ញាក្ខន្ធនេន តីហិ
ខន្ធហិ សង្កហិតានិ កវន្តិ សទ្ធាវិយេហិ សីលសម្ពុត្តោ, សតិយា ច
បញ្ញានុវត្តកត្តា។ អយំ ឌីតរណា ខន្ធហិ បត្យោន្ត្រិយានំ ឌីតរណា នាម។

តាងយេវ បត្យោន្ត្រិយានិ សម្ពុត្តិបរិយាបន្នានិ កវន្តិ។ យេ សម្ពុត្តិ អនាសវា
កវន្តិ, កវន្តិ កវហេតុ នោ កវន្តិ, តេ អនាសវា សម្ពុត្តិ ធម្មធាតុសង្កហិតា កវន្តិ
ធម្មធាតុយា អន្តោគធាតុ។ អយំ ឌីតរណា ធាតុហិ បត្យោន្ត្រិយានំ ឌីតរណា
នាម។

សា អនាសវា ធម្មធាតុ ធម្មាយតនបរិយាបន្នា កវន្តិ, យំ អាយតនំ
អនាសវំ កវន្តិ, កវន្តិ កវហេតុ នោ កវន្តិ។ អយំ ឌីតរណា អាយតនេហិ
ធម្មធាតុយា ឌីតរណា នាម។

“ឯត្ថកោវ ឌីតរណា ហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ”តិ វត្តព្ពត្តា “និយុត្តោ
ឌីតរណា ហារសម្មាតោ”តិ វត្តំ។ យេន យេន សំវណ្ណានិសេសក្ខតេន
ឌីតរណាហារសម្មាតេន សុត្តប្បទេសត្តា ឌីតវិតញ្ញា, សោ សោ
សំវណ្ណានិសេសក្ខតោ ឌីតរណា ហារសម្មាតោ និយុត្តោ យថាវហំ
និទ្ធាវេត្វា យុដ្ឋិតញ្ញាតិ អត្តោ គហេតញ្ញាតិ។

ឥតិ ឌីតរណាហារសម្មាតេ សត្តិពលានុរូបា វចិតា

វិការវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន...បេ... គហេតត្តោតិ។

តតោ បដ្ឋាយ “តត្ថ កតមោ”តិអាទិអនុសន្យត្ថោ ច បរិយោសានេ
“និយុត្តោ”តិអាទិអនុសន្យត្ថោ ច វុត្ថនយានុសារេនេវ វិញ្ញាតត្តោ។ កត្ថចិ
កត្ថចិ ចាបេ អទាកជំយេវ យថាពលំ កថយិស្សាម។

១៣. សោធនបារសម្មាតវិការវនា

៧៥. យត្ថាតិ យស្មី បញ្ចោ។ អារម្មោ អត្ថោ សុទ្ធោ បរិបុណ្ណោ, សោ បញ្ចោ
និវរសេសតោ វិស្សន្និតោ ភវតិ។ យត្ថ បញ្ចោ បន អារម្មោ អត្ថោ ន សុទ្ធោ
អបរិបុណ្ណោ កោចិ វិស្សន្និតត្តោ អវសិដ្ឋោ, សោ បញ្ចោ តាវ វិស្សន្និតោ ន
ភវតិ។

១៥. បរិក្ខារបារសម្មាតវិការវនា

៧៧. “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស”តិ បទេន យោ សតិសំរោ វុត្ថោ, អយំ
សតិសំរោ សមថស្ស បរិក្ខារោ។ “សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ បទេន យោ
សម្មាសង្កប្បោ វុត្ថោ, សោ សម្មាសង្កប្បោ វិបស្សនាយ បរិក្ខារោតិ វិភជិត្វា
យោជេតត្តោ។

១៦. សមារោបនបារសម្មាតវិការវនា

៧៨. “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស”តិ បទេន យំ រក្ខិតចិត្តំ វុត្ថំ, តំ រក្ខិតចិត្តំ តិណ្ហំ
សុចរិតានំ កម្មានំ បទដ្ឋានំ។ សម្មាទិដ្ឋិយា ភាវិតាយ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ
ភាវិតោ ភវតិ ឯកតោ ភាវិតព្ពត្តោ, បទដ្ឋានការណត្ថោ ច។ តេន វុត្ថំ -

“សម្មាទិដ្ឋិតោ បី” តិអាទិ។ យស្ស អរហតោ សមាធិវិមុត្តិ ភវតិ, អយំ អរហា
អនុចាទិសេសោ បុគ្គលោ, អយំ សមាធិវិមុត្តិ អនុចាទិសេសា និព្វានធាតុ។

“ទេសនាហារសម្មាតាទិកោ ហារសម្មាតោ យេន
សោធុសប្បភេទភាវេន សុត្តប្បទេសត្ថេ និទ្ធាវេត្វា យុដ្ឋិតោ,
សោធុសប្បភេទភាវោ កេន អម្ពេហិ សទ្ធិហិតញោ” តិ វុត្តព្ពត្តា
“តេនាហា” តិអាទិ វុត្តំ។ តេន សោធុសប្បភេទភាវេន អាយស្មា មហាកថានោ
“សោធុស... បេ... សុត្ត” ត្ថិ យំ វចនំ អាហា, តេន វចនេន សោធុសប្បភេទភាវោ
តុម្ពេហិ សទ្ធិហិតញោ។

“ឯត្ថកោវ ហារសម្មាតោ បរិបុណ្ណោ” តិ វុត្តព្ពត្តា “និយុត្តោ
ហារសម្មាតោ” តិ វុត្តំ។ យេន យេន សំវណ្ណានិវិសេសភូតេន
ទេសនាហារសម្មាតេន សុត្តប្បទេសត្ថា និទ្ធាវិតោ, សោ សោ
សំវណ្ណានិវិសេសភូតោ ទេសនាហារសម្មាតាទិហារសម្មាតោ និយុត្តោ
យថាវហំ និទ្ធាវេត្វា យុដ្ឋិតញោតិ អត្ថោ គហោតញោ, អដ្ឋកថាយញោ (នេត្តិ. អដ្ឋ.
៧៣, ៧៦) តថា និទ្ធាវេត្វា យុដ្ឋិតោតិ។

ឥតិ ទេសនាហារសម្មាតាទិហារសម្មាតេ សត្តិពលានុរូបា

រចិតាវិការវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេន គម្ពីរត្ថោវិត្តារតោវិភជិត្វា
គហោតញោតិ។

នយសមុជ្ជានវិការវនា

៧៩. យេន យេន សំវណ្ណាឆារីសេសត្រេន ទេសនាហារសម្បត្តាធិនា
ហារសម្បត្តាតេន ឯកសុត្តប្បទេសត្តា និទ្ទាវេត្វាវិភត្តា, សោ
សំវណ្ណាឆារីសេសត្រេន ទេសនាហារសម្បត្តាធិហារសម្បត្តា បរិបុណ្ណា,
“កតមំ នយសមុជ្ជាន”ន្តិ បុច្ឆិតត្ថត្តា “តត្ថ កតមំ នយសមុជ្ជាន”ន្តិអាទិ អារទ្ធី។
អដ្ឋកថាយំ បន - “ឯវំ នាឆាសុត្តវសេន, ឯកសុត្តវសេន ច ហារវិចារំ
ធស្សេត្វា ឥនានិ នយវិចារំ ធស្សេត្តុំ ‘តត្ថ កតមំ នយសមុជ្ជាន’ន្តិអាទិ អារទ្ធី”ន្តិ
(នេត្តិ. អដ្ឋ. ៧៩) វុត្តំ។ “តត្ថ កតមោ នន្ទិយាវដ្ឋនយោ”ន្តិអាទិ អនារភិត្វា “តត្ថ
កតមំ នយសមុជ្ជាន”ន្តិអាទិអារម្ភនេ ការណំ អដ្ឋកថាយំ វុត្តមេវ។ តត្ថ
តត្ថាតិ តេសុ ហារាធិសុ យោ អត្ថនយោ សំវណ្ណាឆានយេន និទ្ទិដ្ឋា, តស្សេវ
អត្ថនយស្ស សមុជ្ជានំ ភូមិ បុច្ឆតិ “កតមំ នយសមុជ្ជាន”ន្តិ។

កិញ្ចាបិ សំវណ្ណាឆានយោ និទ្ទិដ្ឋា, តថាបិ អត្ថនយសំវណ្ណាឆានយានំ
វិសេសស្ស ចាកជំ កាតុំ បុន កថយិស្សាម។ តណ្ហាអវិជ្ជាហិ
សំកិលេសបក្ខស្ស សុត្តត្ថស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ
សំវណ្ណាឆារីសេសោ ចេវ សមថវិបស្សនាហិ វោទានបក្ខស្ស សុត្តត្ថស្ស
ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ សំវណ្ណាឆារីសេសោ ច នន្ទិយាវដ្ឋា
នយោ នាម។ តីហិ អកុសលមូលេហិ លោភាធិហិ សំកិលេសបក្ខស្ស
សុត្តត្ថស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ សំវណ្ណាឆារីសេសោ ចេវ
តីហិ កុសលមូលេហិ អលោភាធិហិ វោទានបក្ខស្ស សុត្តត្ថស្ស
ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ សំវណ្ណាឆារីសេសោ ច តិបុក្ខលោ
នយោ នាម។ ចត្វហិ សុភសញ្ញាធិហិ វិបល្លាសេហិ សកលសំកិលេសបក្ខស្ស
សុត្តត្ថស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ សំវណ្ណាឆារីសេសោ ចេវ
ចត្វហិ អសុភសញ្ញាធិហិ អវិបល្លាសេហិ សតិបដ្ឋានេហិ, សន្និទ្ធិយេហិ វា
វោទានបក្ខស្ស សុត្តត្ថស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ

សំរវណ្ណានាវិសេសោ ច សីហាវិក្កិឡិតោ នយោ នាមាតិ វុត្តា នយា
សំរវណ្ណាននយា នាម។ តេសំ សំរវណ្ណាននយានំ សមុជ្ជានំ បុច្ឆតិ “កតមំ
នយសមុជ្ជាន”ន្តិ។

នយា បន នាវាសុត្តតោ និទ្ទាវតេហិ តណ្ហាអវិជ្ជាទីហិ មូលបទេហិ
ចតុសច្ចយោជនាយ នយតោ អនុពុជ្ឈិយមាណោ ទុក្ខាទិកោ អត្តោ។ សោ ហិ
មគ្គញ្ញាណំ នយតិ សម្មាបេតីតិ “នយោ”តិ វុត្តោ, សោ អត្តនយោ នាម។
តស្សេវ អត្តនយស្ស សមុជ្ជានំ បុច្ឆតិ “កតមំ នយសមុជ្ជាន”ន្តិ? តស្មា
ចតុសច្ចយោជនាយ នយគ្គាហតោ នីយតិ អនុបុច្ឆិយតីតិ នយោ, កោ សោ?
សុត្តត្ថក្ខតោ ទុក្ខាទិកោ អត្តោ។ នយតិ មគ្គញ្ញាណំ ចាបេតីតិ វា នយោ,
ទុក្ខាទិកោ អត្តោ។ តេនាហ - “អនុពុជ្ឈិយមាណោ ទុក្ខាទិកោ អត្តោ។ សោ ហិ
មគ្គញ្ញាណំ នយតិ សម្មាបេតីតិ នយោ”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៧៩)។ សមុជ្ជហន្តិ នយា
ឯតេនាតិ សមុជ្ជានំ, កី តំ? អវិជ្ជាតណ្ហាទិការណំ, តំទីបនា សំរវណ្ណា ច។
អវិជ្ជាតណ្ហាទិនា ហិ ទុក្ខាទិកោ អត្តនយា សម្ពុត្តិ។ អថ វា អវិជ្ជាតណ្ហាទីហិ
ចតុសច្ចយោជនា សមុជ្ជានំ នាម។ តេន វុត្តំ - “កី បន តំ? តំតំមូលបទេហិ
ចតុសច្ចយោជនា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៧៩)។ ឯវំ អត្ត គយ្ហមាណេ សតិ
សំរវណ្ណាននយាបិ គហិតា ហោន្តិ, នយានំ សមុជ្ជានំ នយសមុជ្ជានំ, តស្មី
នយសមុជ្ជានេ។

“កតមំ នន្ទិយាវដ្ឋនយសមុជ្ជាន”ន្តិ បុច្ឆិតត្ថត្ថា បឋមំ
នន្ទិយាវដ្ឋនយសមុជ្ជានំ ធស្សេតុំ “បុញ្ញា កោដិ ន បញ្ញាយតី”តិ អាទិ វុត្តំ។
នន្ទិយាវដ្ឋនយសមុជ្ជានក្ខតាយ អវិជ្ជាយ ច តណ្ហាយ ច បុញ្ញា កោដិ
“អសុកស្ស ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ឧប្បជ្ឈនកាលេ ឧប្បជ្ឈា, អសុកស្ស ចក្កវត្តិនោ
ឧប្បជ្ឈនកាលេ ឧប្បជ្ឈា”តិ ន បញ្ញាយតិ កោដិយា អភាវតោតិ យោជនា។

“អវិជ្ជាតណ្ហាសុ កតមា នីវរណំ, កតមា សំយោជន”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ
អវិជ្ជា នីវរណំ តណ្ហា សំយោជន”ន្តិ វុត្ថំ។ តត្ថាតិ តាសុ អវិជ្ជាតណ្ហាសុ។
អាទិនវបដិច្ឆាទិកត្តា អវិជ្ជា នីវរណំ។ កវេសុ សំយោជនតោ តណ្ហា
សំយោជនំ។ “អវិជ្ជានីវរណា សត្តា កម៌វិចារន្តិ, កម៌ វុច្ឆន្តិ, តណ្ហាសំយោជនា
សត្តា កម៌វិចារន្តិ កម៌ វុច្ឆន្តិ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “អវិជ្ជានីវរណា សត្តា”តិអាទិ វុត្ថំ។
អវិជ្ជានីវរណាមេតេសមត្តិតិ អវិជ្ជានីវរណា។ អវិជ្ជាយ សំយុត្តារិយ បវត្តា
អវិជ្ជាយ អភិនិវាសវត្ថុសុ សំយុត្តារិយ បវត្តា សត្តា អវិជ្ជាបក្ខេនវិបល្លាសេន
និច្ឆាទិអភិនិវេសវត្ថុតេ រូចាទិអារម្មណាវិចារន្តិវិវិជា ចរន្តិ បវត្ថន្តិ, តេ
និច្ឆាទិអភិនិវេសន្តាវិចារន្តា សត្តា “ទិដ្ឋិចរិតា”តិ វុច្ឆន្តិ។
តណ្ហាសំយោជនមេតេសន្តិ តណ្ហាសំយោជនា។ តណ្ហាយ សំយុត្តារិយ
បវត្តា, តណ្ហាយ វា អារម្មណាភូតេ វត្ថុកាមេ សំយុត្តារិយ បវត្តា សត្តា
តណ្ហាបក្ខេន អដ្ឋសតតណ្ហាវិចារតេន អារម្មណាភូតេ វត្ថុស្មីវិចារន្តិ បវត្ថន្តិតិ
អត្ថោ។

“ទិដ្ឋិចរិតា សត្តា កំ បដិបត្តី អនុយុត្តារិហារន្តិ, តណ្ហាចរិតា សត្តា កំ
បដិបត្តី អនុយុត្តារិហារន្តិ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ទិដ្ឋិចរិតា”តិអាទិ វុត្ថំ។ ទិដ្ឋិចរិតា
សត្តា ឥតោ សាសនតោ ពហិទ្ធា បព្ពជិតា ហោន្តាបិ “សុខេន អធិគន្ធាំ សុខំ
នត្តិ, ទុក្ខេន អធិគន្ធាំ សុខំ បន អត្ថី”តិ មនសិ ករោន្តា អត្ថកិលមថានុយោគំ
បញ្ចាតចាទិបដិបត្តី អនុយុត្តារិហារន្តិ។ តណ្ហាចរិតា សត្តា ឥតោ សាសនតោ
ពហិទ្ធា បព្ពជិតា ហោន្តាបិ “កាមេ បដិសេវន្តា លោកំ វឡាបេន្តា ពហុ បុញ្ញំ
វឡាបេន្តិ”តិ មនសិ ករោន្តា កាមេសុ កាមសុខល្លិកានុយោគំ បដិបត្តី
អនុយុត្តារិហារន្តិ។

“កស្មា ទិដ្ឋិចរិតា តថាវិធំ បដិបត្តី អនុយុត្តាវិហរន្តិ, កស្មា តណ្ហាចរិតា តថាវិធំ បដិបត្តី អនុយុត្តាវិហរន្តិ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កី ការណា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តត្ថ តេសុ ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតេសុ។ យំ យស្មា ការណាវិហរន្តិ, តំ ការណំ កិច្ច បុច្ឆតិ។ ឥតោ សាសនតោ ពហិមា យេសំ បុគ្គលានំ សច្ចវុត្តានំ នត្ថិ, ចតុសច្ចប្បកាសនា កុតោ ច អត្ថិ, សមថវិបស្សនាកោសល្លំ វា ឧបសមសុខប្បត្តិ វា កុតោ អត្ថិ, តេ បុគ្គលា ឧបសមសុខស្ស អនភិញ្ញា វិបរីតចេតា ហុត្វា ឯវំ អាហំសុ “សុខេន អធិកន្តព្ធគំ សុខំ នត្ថិ, ទុក្ខេន អធិកន្តព្ធគំ សុខំ នាម អត្ថិ” តិ។ តេ ឯវំសញ្ញី ឯវំទិដ្ឋិ ទុក្ខេន សុខំ បត្តយមាណា ហុត្វា អត្ថកិលមថានុយោគមនុយុត្តាវិហរន្តិ។ ឥតោ សាសនតោ ពហិមា យេសំ បុគ្គលានំ សច្ចវុត្តានំ នត្ថិ, ចតុសច្ចប្បកាសនា កុតោ ច អត្ថិ, សមថវិបស្សនាកោសល្លំ វា ឧបសមសុខប្បត្តិ វា កុតោ អត្ថិ, តេ បុគ្គលា ឧបសមសុខស្ស អនភិញ្ញា វិបរីតចេតា ហុត្វា ឯវំ អាហំសុ “យោ កាមេ បដិសេវតិ, សោ លោកំ វុឌ្ឍយតិ, យោ លោកំ វុឌ្ឍយតិ, សោ ពហំ បុញ្ញំ បសវតី” តិ។ តេ ឯវំសញ្ញី ឯវំទិដ្ឋិ កាមេសុ សុខសញ្ញី ហុត្វា កាមសុខល្លិកានុយោគំ អនុយុត្តា ច វិហរន្តិ យោជនា កាតព្វា។

“តថាវិហរន្តា កី វុឌ្ឍយន្តិ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តេ តទភិញ្ញា សន្តា រោគមេវ វុឌ្ឍយន្តិ” តិ វុត្តំ។ “តថា វុឌ្ឍយន្តា រោគាទីនំ ភេសន្តំ សមថវិបស្សនំ វុឌ្ឍយន្តិ កិ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តេ រោគាភិគុណ្ឌា គណ្ហាបដិបដ្ឋិតា សល្លានុវិទ្វា និរយតិវច្ឆានយោនិបេតាសុវេសុ ឧម្មជ្ជនិមុជ្ជានិ ករោន្តា ឧគ្សាតនិគ្សាតំ បច្ចនុភោន្តា រោគគណ្ហាសល្លភេសន្តំ នវិន្ទន្តិ” តិ វុត្តំ។ អត្ថោ បន អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៧៩) វុត្តោ។ “កតមេ សំកិលេសវោធានា, កតមេ រោគាទយោ, កតមំ ភេសន្តំ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ អត្ថកិលមថានុយោគោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តេសុ សំកិលេសវោធានរោគភេសន្តាទីសុ។ អត្ថកិលមថានុយោគោ

ច កាមសុខល្អិកានុយោគោ ច សំកិលេសោ ហោតិ, សមថវិបស្សនា វោទានំ
ហោតិ, អត្តកិលមថានុយោគោ ច វោគោ ហោតិ, សមថវិបស្សនា
វោគនិគ្សាតកកេសន្តំ... បេ... សមថវិបស្សនា សល្លទ្ធារណកេសន្តំ ហោតិ។

“កតមោ កតមំ សច្ច”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ សំកិលេសោ ទុក្ខ”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។
តត្ថាតិ តេសុ សំកិលេសាទីសុ សំកិលេសោ ឯកទេសវសេន ទុក្ខំ ទុក្ខសច្ចំ
ហោតិ។ តទភិសង្ក្កាតិ តស្មី សំកិលេសេ អភិសង្ក្កាវិយ បវត្តោ
លោកិយធម្មោ និវសេសវសេន ទុក្ខសច្ចំ ហោតិ។ អថ វា តស្មី ទុក្ខ
អភិសង្ក្កាវិយ បវត្តោ តណ្ហា ទុក្ខសមុទយោ សមុទយសច្ចំ ហោតិ។
តណ្ហានិរោធា ទុក្ខនិរោធា និរោធសច្ចំ ហោតិ។ សមថវិបស្សនា
ទុក្ខនិរោធកាមិនី បដិបទា មគ្គសច្ចំ ហោតិ។ ឥមា និ ចត្តារិ សច្ចានិ និទ្ធាវេត្វា
យោជេតញ្ញានិ។ “តេសុ ចត្វសុ សច្ចេសុ កតមំ បរិញ្ញេយ្យំ, កតមោ បហាតញ្ញោ,
កតមោ ភាវេតញ្ញោ, កតមោ សច្ចិកាតញ្ញោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ទុក្ខំ
បរិញ្ញេយ្យ”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។

៨០. ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតានំ អត្តកិលមថានុយោគាទិវសេន ចត្តារិ សច្ចានិ
និទ្ធាវតានិ, “កថំ ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតានំ សក្កាយទស្សនេ បវត្តិភេទវសេន
ចត្តារិ សច្ចានិ និទ្ធាវតានិ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ ទិដ្ឋិចរិតា”តិអាទិ វុត្ថំ។ អថ វា
“ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតានំ សក្កាយទស្សនេ កតមោ បវត្តិភេទោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
ឥមេសំ សក្កាយទស្សនេ អយំ បវត្តិភេទោតិ វិភជិត្វា ទស្សេតុ “តត្ថ
ទិដ្ឋិចរិតា”តិអាទិ វុត្ថំ។ តេន វុត្ថំ - “ឥទានិ ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតានំ
សក្កាយទិដ្ឋិទស្សនេ បវត្តិភេទំ ទស្សេតុ ‘ទិដ្ឋិចរិតា’តិអាទិ វុត្ថំ”ន្តិ។ តត្ថាតិ
តេសុ ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតេសុ។ ទិដ្ឋិចរិតា បុគ្គលា រូបំ “អត្តា”តិ អត្តតោ
ឧបគច្ឆន្តិ... បេ... វិញ្ញាណំ “អត្តា”តិ អត្តតោ ឧបគច្ឆន្តិ ទិដ្ឋិចរិតានំ

អត្តាភិណ្ឌវេសស្ស ពលវភាវតោ, តណ្ហាចរិតា បន រូបំ វា “អត្តា”តិ រូបវន្តំ
អត្តានំ ឧបគច្ឆន្តិ អត្តនិ វា រូបំ, រូបស្មី វា “អត្តា”តិ អត្តានំ ឧបគច្ឆន្តិ... បេ...
វិញ្ញាណស្មី វា “អត្តា”តិ អត្តានំ ឧបគច្ឆន្តិ តណ្ហាចរិតានំ អត្តនិយាភិណ្ឌវេសស្ស
ពលវភាវតោ។ បញ្ចសុ ឧបាទានកូន្មេសុ ឯកេកំ និស្សាយ ចតុត្ថិជត្តា
វិសតិវត្ថុកា អយំ មិច្ឆាទិដ្ឋិ “សក្កាយទិដ្ឋិ”តិ វុច្ចតិ។ ឯវំ
ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតានំ សក្កាយទិស្សនេ បវត្តិភេទោ វិញ្ញាតញ្ចាតិ អត្តោ។

“សក្កាយទិដ្ឋិយា កតមោ បដិបក្ខោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តស្ស
បដិបក្ខោ”តិ អាទិ វុត្តំ។ តស្ស សក្កាយទិដ្ឋិយា បដហនវសេន លោកុត្តរា
សម្មាទិដ្ឋិ បដិបក្ខោ, តស្ស សម្មាទិដ្ឋិយា អន្ទាយិកា អនុគុណភាវេន
បវត្តនកា ធម្មា ច សក្កាយទិដ្ឋិយា បដហនវសេន បដិបក្ខោ ភវន្តិ។ “កតមេ
ធម្មា អន្ទាយិកា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “សម្មាសង្កប្បោ”តិ អាទិ វុត្តំ។
សម្មាសង្កប្បោ... បេ... សម្មាសមាធិ ឥមេ ធម្មា អន្ទាយិកា ហោន្តិ។ អយំ
សម្មាទិដ្ឋិអាទិកោ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ តស្ស សក្កាយទិដ្ឋិយា បដិបក្ខោ
ហោតិ បហាយកត្តា។ “តេ សម្មាទិដ្ឋិយាទយោ ធម្មា ខន្ធតោ កិត្តកា
ហោន្តិ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តេ តយោ ខន្ធា”តិ អាទិ វុត្តំ។ “កតមោ ខន្ធា សមថោ,
កតមោ ខន្ធា វិបស្សនា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “សីលកូន្មោ សមាធិកូន្មោ ច សមថោ,
បញ្ញាកូន្មោ វិបស្សនា”តិ វុត្តំ។ “សក្កាយាទិសុ កតមោ កតមំ សច្ចំ, កតមោ
កតមំ សច្ចំ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ សក្កាយោ”តិ អាទិ វុត្តំ។

“ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតានំ សក្កាយទិដ្ឋិតប្បដិបក្ខវសេន ចត្តារិ សទ្ធានិ
និទ្ទារិតានិ, កបំ អន្តទ្វយមជ្ឈិមបដិបទា និទ្ទារិតា”តិ វត្ថុព្ពត្តា “តត្ថ យេ រូបំ
អត្តតោ”តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តេសុ ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតេសុ យេ ទិដ្ឋិចរិតា
បុគ្គលា រូបំ “អត្តា”តិ អត្តតោ ឧបគច្ឆន្តិ... បេ... វិញ្ញាណំ “អត្តា”តិ អត្តតោ

ឧបគច្ឆន្តិ។ ឥមេ ទិដ្ឋិចរិតា បុគ្គលា “រូបាទិយោ ច អត្តា, រូបាទិនព្វា អនិច្ចត្តា,
អត្តស្សបិ អនិច្ចត្តា អត្តា ឧប្បិជ្ជតិ, អត្តាវិនស្សតិ, អត្តា បរំ មរណា ន
ហោតី” តិ អភិធិវិសនតោ “ឧប្បទដាទិនោ” តិ វុច្ឆន្តិ។ យេ តណ្ហាចរិតា បុគ្គលា
រូបំ វា “អត្តា” តិ រូបវន្តំ អត្តានំ ឧបគច្ឆន្តិ... ខេ... វិញ្ញាណំ វា “អត្តា” តិ
វិញ្ញាណវន្តំ អត្តានំ ឧបគច្ឆន្តិ។ អត្តនិ វា វិញ្ញាណំ, វិញ្ញាណស្មី វា អត្តានំ
ឧបគច្ឆន្តិ។ ឥមេ តណ្ហាចរិតា បុគ្គលា “រូបាទិហិ អត្តា អញ្ញោ អញ្ញត្តា អត្តា
និទ្ទា សស្សតោ” តិ អភិធិវិសនតោ “សស្សតវាទិនោ” តិ វុច្ឆន្តិ។

តត្ថ តេសុ ឧប្បទដាទិនសស្សតវាទិបុគ្គលេសុ បវត្តា ឧប្បទដាទិនសស្សតវាទា
ឧភោ អន្តា អន្តទ្វយបដិបទា ហោតិ។ អយំ អន្តទ្វយបដិបទា សំសារបវត្តនស្ស
ហេតុការតោ សំសារបវត្តិ ហោតិ, តស្ស អន្តទ្វយស្ស បដិបជ្ជនស្ស
បដហនវសេន មជ្ឈិមបដិបទាសម្ពាតោ អរិយោ អជ្ជង្គិកោ មគ្គោ បដិបក្ខោ
ហោតិ បហាយកត្តា។ អយំ មគ្គោ សំសារនិវត្តនស្ស ហេតុការតោ
សំសារនិវត្តិ ហោតិ។ តត្ថ សំសារបវត្តិសំសារនិវត្តិសុ បវត្តិ សំសារបវត្តិ ទុក្ខំ
ទុក្ខសច្ចំ, តទភិសង្កោ តស្មី ទុក្ខ អភិសង្កោ តណ្ហា សមុទយោ សមុទយសច្ចំ,
តណ្ហានិរោធា ទុក្ខនិរោធា និរោធសច្ចំ, អរិយោ អជ្ជង្គិកោ មគ្គោ
ទុក្ខនិរោធភាមិនី បដិបទា មគ្គសច្ចំ, ឥតិ ឥមាទិ ចត្តារិ សទ្ធានិ និទ្ធារិតានិ។
“ទុក្ខំ បរិញ្ញេយ្យ” តិ អាទិម្ហំ វុត្តនយោវ អត្តោ។

“ឧប្បទសស្សតស្ស កិត្តកោ បភេទោ, មគ្គស្ស កិត្តកោ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
“តត្ថ ឧប្បទសស្សត” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឧប្បទសស្សតអរិយមគ្គេសុ
ឧប្បទសស្សតទស្សនំ សមាសតោ សង្ខេបតោ វិសតិវត្ថុកា សក្កាយទិដ្ឋិ។
ឧប្បទោ បញ្ចបាទានក្ខន្ធនិស្សាយ បវត្តត្តា បញ្ចវិដោ, សស្សតទស្សនំ
ឯកេកស្មី តិ ធា ឧប្បជ្ឈនតោ បន្ទរសវិធីន្តិ វិសតិវិដំ ហោតិ។ វិត្តារតោ ទ្វាសដ្ឋិ

ទិដ្ឋភាពនៃ។ កតមាណិ? ចត្តារោ សស្សតវាណា, ចត្តារោ ឯកច្ចសស្សតវាណា,
ចត្តារោ អន្តានន្តវាណា, ចត្តារោ អមរវិក្ខេបវាណា, ទ្វេ អនិច្ចសមុប្បន្នវាណា,
សោឡស សញ្ញាវាណា, អដ្ឋ អសញ្ញាវាណា, អដ្ឋ នេវសញ្ញានាសញ្ញាវាណា, សត្ត
ឧច្ឆេទវាណា, បញ្ច ទិដ្ឋធម្មនិព្វានវាណាទិ ឆ្វាសដ្ឋ ទិដ្ឋភាពនៃ វេទិតព្វានិ។ វិគ្គារតោ
បន ព្រហ្មជាលសុត្ត (ធី. និ. ១.៣០ អាទយោ) អាគតានិ។ តេសំ

ឧច្ឆេទសស្សតទស្សនាសំ តេចត្តាលីសំ ពោធិបក្ខិយធម្មា បដិបក្ខោ មគ្គោ។
កតមេ តេចត្តាលីសំ? “អនិច្ចសញ្ញា ទុក្ខសញ្ញា អនត្តសញ្ញា” តិ តិស្សោ
សញ្ញា ច “បហានសញ្ញា វិរាគសញ្ញា និរោធសញ្ញា” តិ តិស្សោ សញ្ញា ចាតិ ធ
សញ្ញា ច “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា, ចត្តារោ សមុប្បដ្ឋានា, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាណា,
បញ្ចាទ្រិយានិ, បញ្ចា ពាលានិ, សត្ត ពោជ្ឈន្តា, អដ្ឋ មគ្គន្តានិ” តិ តេចត្តាលីសំ
ពោធិបក្ខិយធម្មា វិបស្សនាវសេន បដិបក្ខោ មគ្គោ នាម។

“សមថវសេន កតមោ បដិបក្ខោ” តិ វត្តព្ពត្តា “អដ្ឋវិមោក្ខា” តិ អាទិ វុត្តំ។
អដ្ឋវិមោក្ខា ចាកជា។ ទស កសិណាយតនានិ សមថវសេន បដិបក្ខោ មគ្គោ
នាម។ “កតមំ ញាណំ កតមស្ស ធម្មស្ស បទាលន” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឆ្វាសដ្ឋ
ទិដ្ឋភាពនៃ” តិ អាទិ វុត្តំ។ ទិដ្ឋចរិតេ បវត្តានិ ទិដ្ឋភាពនៃ, មោហោ។ តណ្ហាចរិតេ
បវត្តានិ ទិដ្ឋភាពនៃ, ជាលំ។ អនាទិវសេន បវត្តោ មោហោ។ អនិធនវសេន
បវត្តំ ជាលំ។ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ សមាបដ្ឋិត្វា តេជេត្វា តិ ក្ខំ
វិបស្សនាញាណោ អរិយមគ្គញាណោញាណាវដិវ នាម ពោធិបក្ខិយធម្មានំ
ញាណាបទដ្ឋានត្តា។ មោហោ ច ជាលញ្ច មោហាជាលំ។ បទាលេតីតិ បទាលនំ,
កត្តវិ យុបច្ឆយោ, មោហាជាលស្ស បទាលនត្តិ មោហាជាលបទាលនំ។
បទាលនញ្ច ធុរិវិក្ខម្ពនបទាលនំ សមុច្ឆេទបទាលនត្តិ។ បុព្វភាគេ
សមថវិបស្សនាវសេន វិក្ខម្ពនបទាលនំ, មគ្គកូលោ សមុច្ឆេទបទាលនំ ឯវ
ទដ្ឋព្វំ។ តត្ថាតិ តស្មី មោហាជាលេ អវិជ្ជា មោហោ, ភវតណ្ហា ជាលំ។ អត្តនោ

អាធារំ បុគ្គលំ ធុត្តាធិសុ អដ្ឋសុ ហំនេសុ មោហេតីតិ មោហោ។ បឋមំ ជាលំ ជដំ
លាយិត្វា ជដារសេនលាតិ បវត្តតីតិ ជាលំ, អត្តនិ ជាតំ មជ្ឈសកុណាទិកំ
លាតិ គណ្ណាតិ, លាបេតិ គណ្ណាបេតីតិ វា ជាលំ, ជាលំ វិយាតិ ជាលំ។ តេន វុត្តំ
- “អតីតាធិភេទភិទ្ទេសុ រូចាធិសុ, សកអត្តភាវាធិសុ ច សំសិព្ពនវសេន
បវត្តនតោ ជាលំ ភវតណ្ហា” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៨០)។ “អវិជ្ជាតណ្ហាហិ
អត្តកិលមថានុយោកាធិនំ កិលេសបក្ខានំ និទ្ធារណំ កតំ កបំ កេន
សទ្ធិហិតព្ព” ត្តំ វត្តព្ពត្តា “តេន វុច្ឆតិ ‘បុព្វា កោជិន បញ្ញាយតិ អវិជ្ជាយ ច
ភវតណ្ហាយ ចា’ តិ” វុត្តំ។

៨០. “ឥតោ សាសនតោ ពហិទ្ធា ធិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតានំ បដិបទានយោ
និទ្ធារិតា, សាសនេ ធិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតានំ បដិបទានយោ កបំ និទ្ធារិតព្ព” តិ
វត្តព្ពត្តា “សំកិលេសបក្ខា សុត្តត្តា អាចរិយេន ទស្សិតា, វោទានបក្ខសុត្តត្តា
កបំ ទស្សិតព្ព” តិ វត្តព្ពត្តា វា “តត្ថ ធិដ្ឋិចរិតោ អស្មី សាសនេ” តិ អាធិ វុត្តំ។
តត្ថាតិ តេសុ ធិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតេសុ។ ធិដ្ឋិចរិតោ បុគ្គលោ អស្មី សាសនេ
បព្ពជិតោ ហុត្វា ចត្វសុ បច្ឆយេសុ សល្លេខានុសន្តតវុត្តិ ភវតិ។ កស្មា? យស្មា
សល្លេខេ តិព្ពការវោ, តស្មា សល្លេខេ តិព្ពការវត្តា។ តណ្ហាចរិតោ បុគ្គលោ
អស្មី សាសនេ បព្ពជិតោ ហុត្វា សិក្ខានុសន្តតវុត្តិ ភវតិ។ កស្មា? យស្មា
សិក្ខាយ តិព្ពការវោ, តស្មា សិក្ខាយ តិព្ពការវត្តា។ ធិដ្ឋិចរិតោ បុគ្គលោ
សម្មត្តនិយាមំ ឌីក្កមន្តោ ហុត្វា ធម្មានុសារី បុគ្គលោ ភវតិ។ កស្មា? ធិដ្ឋិយា
ធិដ្ឋិវិសយេ បញ្ញាសទិសបវត្តនតោ។ តណ្ហាចរិតោ បុគ្គលោ សម្មត្តនិយាមំ
ឌីក្កមន្តោ ហុត្វា សទ្ធានុសារី ភវតិ។ កស្មា? តណ្ហាវសេន មិច្ឆាធិមោក្ខត្តា។
ធិដ្ឋិចរិតោ បុគ្គលោ សុខាយ បដិបទាយ, ទន្ធាភិញ្ញាយ ច និយ្យាតិ, សុខាយ
បដិបទាយ, ឱប្បាភិញ្ញាយ ច និយ្យាតិ សុខេន កិលេសេហិ វិក្ខម្ពិតុំ សមត្តត្តា។

តណ្ហាចរិតោ បុគ្គលោ ទុក្ខាយ បដិបទាយ, ទន្ធាភិញ្ញាយ ច និយ្យាតិ, ទុក្ខាយ បដិបទាយ, ទិប្បាភិញ្ញាយ ច និយ្យាតិ ទុក្ខេន កិលេសេហិវិក្ខម្ពិតុំ សមត្ថត្តា។

“តថា កស្មា និយ្យាតី”តិ បុច្ឆិតត្ថត្តា “តត្ថ កី ការណំ យ”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។ យំ យេន ការណេន និយ្យាតិ, តំ ការណំ កិន្តិ បុច្ឆតិ។ តស្ស តណ្ហាចរិតស្ស កាមា សុខេន អបរិច្ឆត្តា ហិ យស្មា ភវន្តិ, តស្មា កាមា នំ សុខេន អបរិច្ឆត្តត្តា តថា និយ្យាតិ។ សោ តណ្ហាចរិតោ កាមេហិ វត្ថុកាមកិលេសកាមេហិ វិវេចិយមាណោ ទុក្ខេន បដិនិស្សរតិ, ទន្ធិញ្ច ធម្មំ ចតុសច្ចធម្មំ អាជានាតិ។ យោ បន អយំ បុគ្គលោ ទិដ្ឋិចរិតោ ហោតិ, សោ អយំ ទិដ្ឋិចរិតោ បុគ្គលោ អាទិតោ អាទិម្ហិយេវ កាមេហិ កិលេសកាមវត្ថុកាមេហិ អនត្តិកោ ភវតិ។ សោ ទិដ្ឋិចរិតោ តតោ តេហិ កាមេហិ វិវេចិយមាណោ ទិប្បញ្ច សុខេន បដិនិស្សរតិ, ទិប្បញ្ច ធម្មំ អាជានាតិ។

“តណ្ហាចរិតោ ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យាតិ, ទិដ្ឋិចរិតោ សុខាយ បដិបទាយ ទិប្បាភិញ្ញាយ និយ្យាតីតិ ឯកេកាយ បដិបទាយ ភវិតត្ថ”ន្តិ វត្ថុត្ថត្តា “ទុក្ខាបិ បដិបទា ទុវិទា ទន្ធាភិញ្ញា ច ទិប្បាភិញ្ញា ច, សុខាបិ បដិបទា ទុវិទា ទន្ធាភិញ្ញា ច ទិប្បាភិញ្ញា ចា”តិ វុត្ថំ។ “ឯវំ សតិ ឯការេ ធូហិ ធូហិ បដិបទាហិ និយ្យាតីតិ អាបជ្ជតី”តិ វត្ថុត្ថត្តា “សត្តាបិ”តិអាទិ វុត្ថំ។ តណ្ហាចរិតា សត្តាបិ ទុវិទា មុទិន្ទ្រិយាបិ តិក្ខុទ្រិយាបិ, ទិដ្ឋិចរិតា សត្តាបិ ទុវិទា មុទិន្ទ្រិយាបិ តិក្ខុទ្រិយាបិ យោជនា កាតញ្ចា។ យេ តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតា មុទិន្ទ្រិយា ភវន្តិ, តេ តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតា ទន្ធិញ្ច បដិនិស្សរន្តិ, ទន្ធិញ្ច ធម្មំ អាជានន្តិ។ យេ តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតា តិក្ខុទ្រិយា ភវន្តិ, តេ តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតា ទិប្បញ្ច បដិនិស្សរន្តិ, ទិប្បញ្ច ធម្មំ អាជានន្តិ, តស្មា ឯកេកស្សេវ ឯកេកា បដិបទា យុត្តាវាតិ។ “ឥមាហិ បដិបទាហិ និយ្យន្តិយេវ,

ន និយ្យ័សុ និយ្យ័ស្សន្តិទិ អាបដ្ឋេយ្យ វត្តមានិភត្តិយា និទ្ទិដ្ឋត្តា” តិ វត្តពុត្តា
“ឥមា ចតស្សោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ អតីតេបិ ឥមាហិ ចត្វហិ បដិបទាហិ និយ្យ័សុ,
បច្ចុប្បន្នេសុបិ និយ្យន្តិ, អនាគតេបិ និយ្យ័ស្សន្តិទិ អត្តោ គហោតញ្ចោ យថា
“បព្ពតោ តិដ្ឋតី” តិ។

ឯវន្តិ ឯវំ វុត្តប្បកាវេន។ អរិយបុគ្គលា ចតុក្កមគ្គំ បដិបទំ បញ្ញាបេន្តិ។
“កិមត្ថំ បញ្ញាបេន្តិ” តិ វត្តពុត្តា “អពុជជនសេវិតាយា” តិ អាទិ វុត្តំ។ អយំ វុច្ចតិ
នទ្ធិយាវដ្ឋស្ស នយស្ស ភូមិទិ តណ្ហាអវិជ្ជានំ វសេន សំកិលេសបក្ខេ ទ្វិទិសា
ចតុសច្ចយោជនាបិ សមថវិបស្សនានំ វសេន វោទានបក្ខេ ទ្វិទិសា
ចតុសច្ចយោជនាបិ ទស្សិតា។ អយំ ចតុត្ថិដា ចតុសច្ចយោជនា នទ្ធិយាវដ្ឋស្ស
នយស្ស សមុដ្ឋានំ ភូមិ សមុដ្ឋានការតោតិ។ “តថាវិជាយ ចតុសច្ចយោជនាយ
នទ្ធិយាវដ្ឋស្ស នយស្ស សមុដ្ឋានភូមិការោ កេន សទ្ធិហិតញ្ចោ” តិ វត្តពុត្តា
“តេនាហា” តិ អាទិ វុត្តំ។

៨២. “នទ្ធិយាវដ្ឋស្ស នយស្ស សមុដ្ឋានភូតា ភូមិ ទស្សិតា, តស្ស
នទ្ធិយាវដ្ឋស្ស នយស្ស កត្ត កតមា ទិសា កិត្តកេន ឧបបរិក្ខិតញ្ចោ” តិ វត្តពុត្តា
“វេយ្យាករណេសុ ហិ” តិ អាទិ វុត្តំ។ ហិ-សន្តោ បក្ខន្តរត្តោ។ យេ ទិសាភូតា
អាហារាទយោ ធម្មា វេយ្យាករណេសុ “កុសលាកុសលា” តិ វុត្តំ, តេ ទិសាភូតា
អាហារាទយោ ធម្មា ទុរិយេន “ឥមេ អកុសលា ធម្មា សំកិលេសធម្មា, ឥមេ
កុសលា វោទានធម្មា” តិ ទុរិយេន ឧបបរិក្ខិតញ្ចោ អាលោចិតញ្ចោ។ “កតមេន
ទុរិយេនា” តិ បុច្ឆិតពុត្តា “លោកវដ្ឋានុសារី ច លោកវិវដ្ឋានុសារី ចា” តិ វុត្តំ។
“កតមំ វដ្ឋំ, កតមំ វិវដ្ឋំ” តិ បុច្ឆិតពុត្តា “វដ្ឋំ នាម សំសារោ, វិវដ្ឋំ និព្វាន” តិ វុត្តំ។
“សំសារស្ស កតមោ ហេតុ” តិ បុច្ឆិតពុត្តា “កម្មកិលេសា ហេតុ
សំសារស្ស” តិ វុត្តំ។ “កតមំ កម្មំ នាម, ចេតនាយេវ កម្មំ នាម កី, ឧទាហុ

ចេតសិកញ្ចា ជលទានសមត្ថាសមត្ថម្បី កម្មំ កិ"ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា "តត្ថ
កម្ម"ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តេសុ កម្មកិលេសេសុ។ "តំ កម្មំ កម្មំ កេន បការេន
ទដ្ឋព្ព"ន្តិ ចេ វេទេយ្យ, យថា យេន ឧបចយេន កតំ កម្មំ ជលទានសមត្ថំ ហោតិ,
តស្មី ឧបចយេ តំ កម្មំ ទដ្ឋព្ពំ។ "តេ កិលេសា កតមេហិ ធម្មេហិ និទ្ទិសិតព្ពា"តិ
ចេ បុច្ឆេយ្យ, សព្វេហិ កិលេសា ចត្វហិ វិបល្លាសេហិ និទ្ទិសិតព្ពា។ "តេ កិលេសា
កត្ថ ទដ្ឋព្ពា"តិ ចេ បុច្ឆេយ្យ, ទសវត្ថុកេ កិលេសបុព្វេ តេ កិលេសា ទដ្ឋព្ពា។

"កតមាទិ ទស វត្ថុនី"តិ ចេ បុច្ឆេយ្យ, ចត្តារោ អាហារា, ចត្តារោ វិបល្លាសា,
ចត្តារិ ឧបាទានាទិ, ចត្តារោ យោកា, ចត្តារោ គន្ធា, ចត្តារោ អាសវា, ចត្តារោ
ឱយា, ចត្តារោ សល្លា, ចតស្សោ វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ, ចត្តារិ អគតិគមនាទិទិ ទស
វត្ថុនីតិ វេទិតព្ពាទិ ចតុន្នំ កិច្ចវសេន ឯកត្តា។ ឯត្ថ ច កិលេសានំ បច្ចយោ
វត្ថុកាមោចិ កិលេសោចិ កិលេសវត្ថុ ហោតិ បុរិមានំ បុរិមានំ កិលេសានំ
បច្ឆិមានំ បច្ឆិមានំ កិលេសានំ បច្ចយការតោ។

"កតមោ កតមោ កតមស្ស កតមស្ស វត្ថុ"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា "បឋមេ
អាហារេ"តិអាទិ វុត្តំ។ អាលម្ពិតព្ពេ បឋមេ កតធឿ ការាហារេ បឋមោ "រូបំ
សុក"ន្តិវិបល្លាសោ អារម្មណករណាវសេន បវត្ថតិ។ អាលម្ពិតព្ពេ ធុតិយេ
ជស្សហារេ ធុតិយោ "ជស្សបច្ចយា វេទនា សុខា"តិវិបល្លាសោ បវត្ថតិ។
អាលម្ពិតព្ពេ តតិយេ ចិត្តាហារេ តតិយោ "ចិត្តំ និច្ច"ន្តិវិបល្លាសោ បវត្ថតិ,
អាលម្ពិតព្ពេ ចតុត្ថេ មនោសព្វេតនាហារេ "ធម្មោ អត្តា"តិវិបល្លាសោ
អារម្មណករណាវសេន បវត្ថតិ។ អាលម្ពិតព្ពេ បឋមេ "រូបំ សុក"ន្តិវិបល្លាសោ
បឋមំ កាមុចាទានំ អារម្មណករណាវសេន បវត្ថតិ។ សេសេសុចិ យថាវហំ
នយានុសារេន យោជេត្វា អត្តោ វេទិតព្ពោ។

៨៣. “តេសុ អាហារាធិសុ កតមោ កតមស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសោ” តិ
វុត្តព្ពត្តា “តត្ថ យោ ចា” តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តេសុ អាហារាធិសុ,
តណ្ហាចរិតធិដ្ឋិចរិតេសុ វា។ តណ្ហាចរិតស្ស រូបវេទនាសុ តិព្ពច្ឆន្ទរាគស្ស
ឧប្បជ្ឈនតោ យោ ច កតធឿ កាវោ អាហារោ, យោ ច ជស្សហារោ បវត្ថតិ, ឥមេ
កតធឿ កាវហារាជស្សហារា តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា ភវន្តិ។
ធិដ្ឋិចរិតស្ស ធម្មចិត្តេសុ ពលវអត្ថនិច្ចាភិនិវេសស្ស ឧប្បជ្ឈនតោ យោ ច
មនោសញ្ចេតនាហារោ, យោ ច វិញ្ញាណាហារោ បវត្ថតិ, ឥមេ
មនោសញ្ចេតនាហារាវិញ្ញាណាហារា ធិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា
ភវន្តិ។ “តត្ថ យោ ច អសុភេ សុភ” តិអាធិសុបិ វុត្តនយានុសារេន អត្ថោ
គហោតញ្ចាតិ។ បុរិមានំ ទ្វិន្ទំ ទ្វិន្ទំ តណ្ហាបធានត្ថា ចេវ តណ្ហាសភាវត្ថា ច,
បច្ឆិមានំ ទ្វិន្ទំ ទ្វិន្ទំ ធិដ្ឋិបធានត្ថា ចេវ ធិដ្ឋិសភាវត្ថា ចាតិ។

៨៤. “កតមស្មី បឋមាធិកេ អាហារេ កតមោ បឋមាធិកោ វិបល្លាសោ
បវត្ថតិ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតធឿ កាវោ អាហារោ” តិអាធិនា នាមវសេន
និយមេត្វា បុព្វេ វុត្ថត្ថមេវ ទស្សេតិ។ “កតមស្មី វិបល្លាសេ ឋិតោ កតមំ
ឧបាធិយតី” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “បឋមេ វិបល្លាសេ ឋិតោ” តិអាធិ វុត្តំ។ បឋមេ
វិបល្លាសេ ឋិតោ បុគ្គលោ កាមេ យេន ឧបាធានេន ឧបាធិយតិ, ឥទំ ឧបាធានំ
“កាមុបាធានំ នាមា” តិ វុច្ឆតិ។ សេសេសុ ឥមិនា នយេន យោជនា កាតញ្ញា។

“យេន កាមុបាធានេន កាមេហិ បុគ្គលោ សំយុជ្ឈតិ, អយំ
កាមុបាធានធម្មោ ‘កាមយោគោ’ តិ វុច្ឆតី” តិអាធិនា យោជនា កាតញ្ញា។
សេសានំ យោជនត្ថាធម្មោ ចាធឿតោ, អជ្ឈកថាតោ ច ចាកជា។

៨៥. “អាហារាធិសុ កតមេ កតមា ធិសា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ ឥមា
ចតស្សោ ធិសា” តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថ តេសុ អាហារាចតុក្កាធិសុ ធិសសុ ចតុក្កេសុ

បឋមេ បឋមេ កតឡី ការាហារាទិកោ បឋមា ទិសា, ទុតិយោ ទុតិយោ
ជស្សហារាទិកោ ទុតិយា ទិសា, តតិយោ តតិយោ វិញ្ញាណាហារាទិកោ
តតិយា ទិសា, ចតុត្ថោ ចតុត្ថោ មនោសញ្ចេតនាហារាទិកោ ចតុត្ថោ ទិសាតិ
វេទិតញ្ចា។

“តាសុ ចតុសុ ទិសាសុ តេសុ កតឡី ការាហារាទិសុ ធម្មេសុ កតមេ ធម្មា
កតមស្ស ឧបក្កិលេសា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមេ អាហារាទយោ ធម្មា ឥមស្ស
បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសាតិ វិភត្តាតិ ទស្សេតុំ “តត្ថ យោ ច កតឡី ការា
អាហារា... បេ... ឥមេ ទិដ្ឋិចរិតស្ស ឧទត្ថស្ស ឧបក្កិលេសា” តិ វុត្ថំ។ អដ្ឋកថាយំ
បន - “កតឡី ការាហារា អាហារាទិអាទិ អាហារាទិសុ យេ យស្ស បុគ្គលស្ស
ឧបក្កិលេសា, តំ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ អារទ្ធ” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៨៥) វុត្ថំ។ ទសន្នំ
សុត្តានន្តិ ឯកទេសក្ខតានំ ទសន្នំ សុត្តានំ។ អត្ថោតិ សភាវធម្មោ។ សទ្ធត្ថោ បិ
អសមាធាតិ។ “ព្យញ្ជនមេវ នាន” តិ ឯតេន ច សទ្ធត្ថស្ស នានត្ថំ ទស្សេតិ។

“កតឡី ការាហារាទិសុ កតមេ អាហារាទយោ កតមេន វិមោក្ខមុខេន
បរិញ្ញំ បហានំ គច្ឆន្តិ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ យោ ច កតឡី ការា” តិ អាទិ វុត្ថំ។

ឥតីតិ ឯវំ វុត្ថប្បការា។ សព្ពេតិ សព្ពេ អាហារាទយោ ធម្មា
លោកវដ្ឋានុសារិនោ ភវន្តិ។ តេតិ តេ សព្ពេ អាហារាទយោ ធម្មា។ លោកាតិ
លោកតោ វដ្តតោ។ តីហិ វិមោក្ខមុខេហិ អនិច្ចានុបស្សនាទីហិ និយ្យន្តិ។

៨៦. សំកិលេសបក្ខេ ទិសាភូតា អាហារាចតុក្កាទយោ ទស ចតុក្កា ធម្មា
អាចរិយេន និទ្វារេត្វា ទស្សិតា, អម្ពេហិ ច ញាតា, “វោទានបក្ខេ កតមេ
ទិសាភូតា ធម្មា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា វោទានបក្ខេ ទិសាភូតេ ធម្មេ ទស្សេតុំ
“ចតស្សោ បដិបទា” តិ អាទិ វុត្ថំ។ ចត្តារោវិហារាតិ ទិព្ពវិហារា ព្រហ្មវិហារា

អរិយវិហារា អានេញ្ញវិហារាតិ ចត្តារោវិហារា។ តេសុ រូចាវចរសមាបត្តិយោ
ធិញ្ញវិហារា, ចតស្សោ អប្បមញ្ញាយោ ព្រហ្មវិហារា, ចតស្សោ
ជលសមាបត្តិយោ អរិយវិហារា, ចតស្សោ អរូបសមាបត្តិយោ អានេញ្ញវិហារា
ចត្តារោ អច្ឆរិយា អព្ពតា ធម្មាតិ មានបហានំ អាលយសមុគ្គតោ
អវិជ្ជាបហានំ ភវូបសមោតិ ចត្តារោ អច្ឆរិយអព្ពតធម្មា។ ចត្តារិ អធិដ្ឋានានិ
សច្ចាធិដ្ឋានំ ចាកាធិដ្ឋានំ បញ្ញាធិដ្ឋានំ ឧបសមាធិដ្ឋានន្តិ ចត្តារិ អធិដ្ឋានានិ។
ចតស្សោ សមាធិការ្យានាតិ ធន្តសមាធិការ្យា វិរិយសមាធិការ្យា
ចិត្តសមាធិការ្យា វិមំសាសមាធិការ្យានាតិ ចតស្សោ សមាធិការ្យា។ ចត្តារោ
សុខភាគិយាតិ ឥន្ទ្រិយសំរោ តថោ ពោជ្ឈុដ្ឋោ សព្វបធិបជិនិស្សត្តោតិ
ចត្តារោ សុខភាគិយា។ អវសេសា ចាកជា។

“ចត្វសុ ចត្វសុ បធិបទានីសុ កតមោ បធិបទានិកោ បឋមោ
សតិបដ្ឋានានិកោ ភវតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “បឋមា បធិបទា បឋមំ
សតិបដ្ឋាន”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ “បធិបទានយោ បញ្ញាបទដ្ឋានានិកា,
សតិបដ្ឋានានយោ បន សតិបទដ្ឋានានិកា, តស្មា ‘បឋមា បធិបទា បឋមំ
សតិបដ្ឋាន’ន្តិអាទិយោជនា កាតញ្ញា”តិ វុត្តព្ពត្តា “បឋមា បធិបទា ភាវិតា
ពហុលីកតា បឋមំ សតិបដ្ឋានំ បូរេតី”តិអាទិ វុត្តំ, បូរកបូរេតព្ពការ្យតោ តថា
យោជនា កាតញ្ញាតិ អធិប្បាយោ។ អថ វា “ភាវិតា ពហុលីកតា កតមេ
បធិបទានយោ កតមេ សតិបដ្ឋានានិកេ បូរេន្តី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “បឋមា
បធិបទា ភាវិតា ពហុលីកតា បឋមំ សតិបដ្ឋានំ បូរេតី”តិអាទិ វុត្តំ។

៨៧. “តេសុ ទសសុ បធិបទាចតុក្កានីសុ កតមេ ធម្មា កតមា ទិសា,
កតមេ ធម្មា កតមា ទិសា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ ឥមា ចតស្សោ ទិសា បឋមា
បធិបទា, បឋមោ សតិបដ្ឋានោ”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តេសុ ទសសុ

បដិបទាចតុក្កាជីសុ។ ឥមា មយា វុច្ចមាឆា បឋមា បដិបទាធខយោ ទិសា
ចតស្សោ ទិសា ភវន្តិ។

“តេសុ ចតុសុ ទិសាភូតេសុ បដិបទាចតុក្កាជីសុ កតមោ ទិសាភូតោ
អត្ថោ កតមស្ស បុគ្គលស្ស ភេសន្ត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ បឋមា បដិបទា...បេ...
ទិដ្ឋិចរិតស្ស ឧទត្ថស្ស ភេសន្ត”ន្តិ វុត្តំ។

“តេសុ ទសសុ បដិបទាទិចតុក្កេសុ ធម្មេសុ កតមោ កតមោ កតមំ
កតមំវិមោក្ខមុខ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ ទុក្ខា ច បដិបទា”តិ អាទិ វុត្តំ។ អត្ថោ
បន ដីកាយំ វិត្តារេន វុត្តោ ចាកដោ។ សំកិលេសបក្ខេ ទិសាភូតា
អាហារចតុក្កាធខយោ ទស ចតុក្កា សមតិក្កមិតព្ពបហាតព្ពភាវេន និទ្ទាវិតា,
វោធានបក្ខេ បន ទិសាភូតា បដិបទាចតុក្កាធខយោ ទស ចតុក្កា
សមតិក្កមបហាយ កភាវេន និទ្ទាវិតា។

“តេសំ អាហារចតុក្កាជីនំ ទសន្តំ ចតុក្កានំ សមតិក្កមនបហានសម្ពាតំ យំ
វិក្កិធឿតព្វា តេសំ បដិបទាចតុក្កាជីនំ ទសន្តំ ចតុក្កានំ ភាវនាសម្ពាតំ យំ
វិក្កិធឿតព្វា សច្ចិកិរិយាសម្ពាតំ យំ វិក្កិធឿតព្វា អត្ថិ, តំ តិវិជំ វិក្កិធឿតំ
កតមេសំ បុគ្គលានំ វិក្កិធឿតំ ភវតិ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តេសំ វិក្កិធឿត”ន្តិ វុត្តំ។ អថ
វា “យថាវុត្ថប្បការេហិ វិមោក្ខមុខេហិ យេ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកា វិមុច្ចីសុ,
តេសុ ពុទ្ធស្សេវ វិក្កិធឿតំ ភវតិ កី, បច្ចេកពុទ្ធស្សេវ វិក្កិធឿតំ ភវតិ កី,
សាវកស្សេវ វិក្កិធឿតំ ភវតិ កី, ឧទាហុ សព្ពេសំ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកានំ
វិក្កិធឿតំ ភវតិ កី”ន្តិ វិចារណាយ សម្ពុរតោ “តេសំ វិក្កិធឿត”ន្តិ វុត្តំ។
យថាវុត្ថប្បការេហិ វិមោក្ខមុខេហិ យេ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកា មុច្ចីសុ, តេសំ
ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកានំ វិក្កិធឿតំ។ យំ អាហារចតុក្កាជីនំ ទសន្តំ ចតុក្កានំ
សបរសន្តានេ សមតិក្កមនបហានព្វា យា បដិបទាចតុក្កាជីនំ ទសន្តំ ចតុក្កានំ

សហសន្តានេ ភាវនាសម្មាទនា, សង្ខតិវិយាសម្មាទនា ច អត្ថិ, ឥទំ សព្វំ
វិក្កិដ្ឋិតំ នាម ភវតីតិ អត្ថោ។

“សព្វេសំ អាហារាចតុក្កានីនំ ទសន្នំ ចតុក្កានំ សព្វេ បដិបទាចតុក្កានយោ
ទស ចតុក្កា បដិបក្ខា ហោន្តិ កី, ឧទាហុ យថាក្ខមំ ចតុក្កានំ ចតុក្កា បដិបក្ខា
ហោន្តិ កី”ន្តិវិចារណាយ សម្ពុរតោ យថាក្ខមំ ចតុក្កានំ ចតុក្កា បដិបក្ខា
ហោន្តិ បហាតព្ភបហាយ កកាវេនាតិ ទស្សន្តោ “ចត្តារោ អាហារា តេសំ
បដិបក្ខោ ចតស្សោ បដិបទា”តិអាទិមាហ។ អដ្ឋកថាយំ បទ - “ឥទានិ
អាហារាទីនំ បដិបទាទីហិ យេន សមតិក្កមនំ, តំ នេសំ បដិបក្ខការំ ទស្សន្តោ
‘ចត្តារោ អាហារា តេសំ បដិបក្ខោ ចតស្សោ បដិបទា’តិអាទិមាហ”តិ (នេត្តិ.
អដ្ឋ. ៨៧) វុត្ថំ។ តត្ថ សំកិលេសបក្ខេ ចត្តារោ យេ អាហារា និទ្ធាវិតា, តេសំ
ចតុន្នំ អាហារានំ វោទានបក្ខេ យា ចតស្សោ បដិបទា និទ្ធាវិតា, តា ចតស្សោ
បដិបទា បដិបក្ខោ អាហារានំ បហាតព្ភត្តា, បដិបទានំ បទ បហាយ កត្តា។
សតិបិ អាហារានំ អប្បហាតព្ភកាវេ វិបស្សនាវម្ពណត្តា
អាហារបដិពទ្ធនន្តរាគប្បហានវសេន បហាតព្ភកាវេ វុត្តោតិ វាមាទិយោជនា
កាតព្វា។

សីហាតិ សីហសទិសា ពុទ្ធា ច សីហសទិសា បច្ឆេកពុទ្ធា ច សីហសទិសា
សាវកា ចាតិ សីហសទិសា វិសុំ វិសុំ យោជេតព្វា។ សាវកា បទ
អហាតរាគទោសមោហាបិ សន្តិ, តេបិ “សីហា”តិ មញ្ញោយ្យន្តិ តំ និវត្តាបទត្ថំ
“ហាតរាគទោសមោហា”តិ វុត្ថំ។ ហនិតព្វាតិ ហតា, រាគោ ច ទោសោ ច
មោហោ ច រាគទោសមោហា, ហតា រាគទោសមោហា ឯតេហិ សាវកេហិតិ
ហាតរាគទោសមោហា, សាវកាតិ យោជនា កាតព្វា សាវកានំយេវ
ព្យកិចារសម្ពុរតោតិ។ តេសំ សីហានំ ពុទ្ធានំ, តេសំ សីហានំ បច្ឆេកពុទ្ធានំ,

តេសំ សីហានំ សាវកានំ ភាវណា វេទានបក្ខេ ភាវិតញ្ចានំ ពោធិបក្ខិយធម្មានំ
ភាវណា វឌ្ឍនា ច, សង្ខិកិរិយា វេទានបក្ខេយេវ សង្ខិកាតញ្ចានំ ជលនិព្វានានំ
សង្ខិកិរិយា ច, ព្យង្គិកិរិយា សំកិលេសបក្ខេ បហាតញ្ចានំ បហានសម្មាសា
ព្យង្គិកិរិយា ច វិក្កិឡិតំ នាម ភវតិ។

ឥន្ទ្រិយាធិដ្ឋានន្តិ សទ្ធិន្ទ្រិយាធិនំ ឥន្ទ្រិយានំ អធិដ្ឋានំ បវត្តនំ ភាវណា,
សង្ខិកិរិយា ច។ វិបរិយាសានធិដ្ឋានន្តិ វិបល្លាសានំ អធិដ្ឋានំ បហានវសេន
អប្បវត្តនំ, អនុប្បាទនព្វា សន្នេបតោ វិក្កិឡិតំ នាមាតិ គហិតំ។ ឥន្ទ្រិយានិ
សទ្ធិន្ទ្រិយាធិនិ សទ្ធម្មគោចរោ សទ្ធម្មស្ស វេទានបក្ខស្ស គោចរោ
បវត្តនហេតុតិ អធិប្បតានិ។ វិបរិយាសា វិបល្លាសា កិលេសគោចរោ
សំកិលេសបក្ខស្ស គោចរោ បវត្តិហេតុតិ អធិប្បតា។

“ចត្តារោ អាហារាតិអាទិនា សំកិលេសបក្ខេ អាហារចតុក្កាធិនំ ទសន្នំ
ចតុក្កានំ តណ្ហាចរិតាធិនំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ ឧបក្កិលេសវិភាវនាមុខេន យា
និទ្ទារណា អាចរិយេន កតា, ‘ចតស្សោ បដិបទា’តិអាទិនា ច វេទានបក្ខេ
បដិបទាចតុក្កាធិនំ ទសន្នំ ចតុក្កានំ តណ្ហាចរិតាធិនំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ
វេទានវិភាវនាមុខេន យា និទ្ទារណា អាចរិយេន កតា, សា អយំ និទ្ទារណា
កតមស្ស នយស្ស សមុដ្ឋានំ ភូមិទី វុច្ចតិ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “អយំ វុច្ចតិ
សីហាវិក្កិឡិតស្ស នយស្ស ភូមិ”តិ វុត្តំ។ តត្ថ អយន្តិ យា អយំ វុត្តនយេន
ទិប្បកាវា និទ្ទារណា កតា, សា អយំ ទិប្បកាវា និទ្ទារណា សីហាវិក្កិឡិតស្ស
នយស្ស ភូមិ បវត្តិដ្ឋានំ សមុដ្ឋានន្តិ នយសមុដ្ឋានកោសល្យេហិ បុគ្គលេហិ
វុច្ចតិទី យោជនា កាតញ្ចាតិ។

“វុត្តប្បកាវាយ និទ្ទារិតាយ នយស្ស ភូមិភាវោ កស្មាវិញ្ញាយតី”តិ
វុត្តព្ពត្តា “តេនាហា”តិអាទិ វុត្តំ។ តេន វុត្តប្បកាវាយ និទ្ទារណាយ

នយក្ខមិកាវេន “យោ នេតិ... បេ... កុសលាតិ ចា” តិ យំ វេចនំ អាចរិយោ អាហា,
តេន វេចនេន វិញ្ញាយ តិ តិ។

សីហាវិក្កិឡិ តនយក្ខមិ អាចរិយេន វិការីតា, អម្ពេហិ ច ញាតា, “កតមា
តិបុគ្គលនយក្ខមិ” តិ បុច្ឆិតពុត្តា តិបុគ្គលនយក្ខមិ វិការីតុកាមោ “តត្ថ យេ
ទុក្ខាយ បដិបទាយា” តិ អាទិមាហា។ ឯ វំ សតិ “អយំ សំកិលេសោ, តីណិ
អកុសលមូលានី” តិ អាទិវេចនមេវ អាចរិយេន វុត្តព្ពំ, កស្មា បន “តត្ថ យេ
ទុក្ខាយ បដិបទាយា” តិ អាទិវេចនំ វុត្តព្ពន្ធ? សច្ចំ, តិបុគ្គលនយក្ខមិ ការីនា បន
ឧក្សដិតញ្ញា អាទិបុគ្គលត្ថយវសេន បវត្តា, តស្មា ឧក្សដិតញ្ញា អាទិបុគ្គលត្ថយំ
វិការីតុ “តត្ថ យេ ទុក្ខាយ បដិបទាយា” តិ អាទិវេចនំ វុត្តំ។ ឯ វំ មមិ “តត្ថ យោ
សុខាយ បដិបទាយ ឱប្បាភិញ្ញាយ និយ្យាតិ, អយំ ឧក្សដិតញ្ញា” តិ អាទិវេចនមេវ
វុត្តព្ពំ, កស្មា បន “តត្ថ យេ ទុក្ខាយ បដិបទាយា” តិ អាទិវេចនំ វុត្តព្ពន្ធ? សច្ចំ,
ឧក្សដិតញ្ញា អាទិបុគ្គលត្ថយំ បន សីហាវិក្កិឡិ តនយតោ តិបុគ្គលនយស្ស
និក្ខច្ឆនតោ និក្ខមនតោ សីហាវិក្កិឡិ តនយក្ខមិ វិការីនាយំ បដិបទាវិភាគតោ
វិការីតបុគ្គលចតុក្កតោ និទ្ធវារីតំ, សីហាវិក្កិឡិ តនយក្ខមិ វិការីនាយំ
បដិបទាវិភាគតោ វិការីតំ បុគ្គលចតុក្កំ បឋមំ វិការីតុ “តត្ថ យេ ទុក្ខាយ
បដិបទាយា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ យោ បដិបទាចតុក្កោ
សីហាវិក្កិឡិ តនយក្ខមិ វិការីនាយំ និទ្ធវារីតោ, តស្មី បដិបទាចតុក្កោ។ យេ តិ យេ
ទន្ធទុត្តា ទិដ្ឋិចរិតបុគ្គលា យថា ក្កមំ សុខាយ បដិបទាយ ទន្ធខិញ្ញាយ ច
សុខាយ បដិបទាយ ឱប្បាភិញ្ញាយ ច និយ្យន្តិ, ឥតិ និយ្យកា ទ្វេ បុគ្គលា ច
និទ្ធវារីតា។ “តេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ កតមោ សំកិលេសោ” តិ បុច្ឆិតពុត្តា “តេសំ
ចតុន្នំ បុគ្គលានំ អយំ សំកិលេសោ” តិ វិស្សន្តេតុ “តេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ អយំ
សំកិលេសោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ ចត្តារោ អាហារា និទ្ធវារីតា... បេ... ចត្តារី
អគតិគមនានិ និទ្ធវារីតានិ, ឥតិ អយំ ទសវិដោ អាហារា ចតុក្កាទិចតុក្កោ តេសំ

ចតុន្ទ័ បុគ្គលានំ សំកិលេសោ ហោតិ។ តេសំ ចតុន្ទ័ បុគ្គលានំ សំកិលេសោ
អាចរិយេន និទ្ទាវិតោ, “កតមំ វោទាន”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តេសំ ចតុន្ទ័ បុគ្គលានំ
ឥទំ វោទាន”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។ ចតស្សោ បដិបទា និទ្ទាវិតា, ចតស្សោ អប្បមាលា
និទ្ទាវិតា, ឥតិ ឥទំ ទសវិធំ បដិបទាចតុក្កាធិចតុក្កក្ខតំ ធម្មជាតំ តេសំ ចតុន្ទ័
បុគ្គលានំ វោទានំ ហោតិ។

៨៨. “តេសុ ចតុសុ បុគ្គលេសុ កតមោ បុគ្គលោ ឧគ្សជិតញ្ញ, កតមោ
បុគ្គលោវិបញ្ចិតញ្ញ, កតមោ បុគ្គលោ នេយ្យ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ
យេ”តិអាទិ វុត្ថំ។ “បុព្វេបិ ‘តត្ថ យេ’តិអាទិនា ចត្តារោ បុគ្គលា និទ្ទាវិតា, កស្មា
បន បុន “តត្ថ យេ’តិអាទិនា ចត្តារោ បុគ្គលា និទ្ទាវិតា”តិ ចេ វនេយ្យ? បុព្វេ
សំកិលេសវោទានំ សាមិភាវេន និទ្ទាវិតា, បច្ឆា បន ឧគ្សជិតញ្ញអាទិនំ
អវយវានំ សមូហភាវេន និទ្ទាវិតាតិ វិសេសត្តោ គហោតព្ពោ។ តត្ថ យេ... បេ....
ឥមេ ទ្វេ បុគ្គលាតិ ឯត្ថ យោជនត្តោ ហោជ្ជា វុត្ថសទិសោវ។ តត្ថាតិ តេសុ ចតុសុ
បុគ្គលេសុ។ យោតិ ឧទត្តោ ទិដ្ឋិចរិតោ។ អយន្តិ អយំ និយតោ ឧទត្តោ
ទិដ្ឋិចរិតោ។ បុន យោតិ ឧទត្តោវ តណ្ហាចរិតោ ច មន្ទោ ទិដ្ឋិចរិតោ ច។
សាធារណាយាតិ ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទិប្បាភិញ្ញាយ ច សុខាយ បដិបទាយ
ទន្ធាភិញ្ញាយ ច។

“ឧគ្សជិតញ្ញអាទយោ តយោ បុគ្គលា អាចរិយេន និទ្ទាវិតា, តេសុ តីសុ
បុគ្គលេសុ កតមស្ស កតមស្ស កតមំ កតមំ ភគវា ឧបទិសតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
“តត្ថ ភគវា”តិអាទិ វុត្ថំ។ អថ វា “បដិបទាកេនេន បុគ្គលកេនោ អាចរិយេន
វិភាវិតោ, កថំ ទេសនាកេនេន បុគ្គលកេនោវិភាវិតោ”តិ វុត្ថព្ពត្តា
ទេសនាកេនេនបិ បុគ្គលកេនំវិភាវេតុំ “តត្ថ ភគវា”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថាតិ តេសុ
តីសុ ឧគ្សជិតញ្ញអាទីសុ បុគ្គលេសុ។

“សម្បទេសនាវិបស្សនាទេសនាកេនេនេវ បុគ្គលកេនាវិភាវិតោ” តិ វត្ថុពុត្តា
មុនុធម្មទេសនាតិកូធម្មទេសនាកេនេនេបិ បុគ្គលកេនាវិភាវេតុំ “តត្ថ
ភគវា” តិអាទិ វុត្ថុ។ សេសេសុបិ ឯវមេវ អនុសន្យតោ វត្ថុព្រោ។

វិសុំវិសុំ បដិបទាកេនេនេ ចត្តារោ ហុត្វាវិសុំ ច សម្មវិណ្ឌិតា ច
បដិបទាកេនេនេ ចេវ ទេសនាកេនេនេ ច តយោ ហោន្តិតិ វិភាវេតុំ “តត្ថ
យេ” តិអាទិ បុន វត្វា “ឥតិ ខោ ចត្តាវិ ហុត្វា តីណិ ភវន្តិ” តិ វុត្ថុ។ តត្ថ ចត្តាវិ
តីណិតិ លិង្គិវិបល្លាសនិទ្កេសោ, “ចត្តារោ តយោ” តិ បន បកតិលិង្គនិទ្កេសោ
កាតព្វោវ។

“តេសំ តិណ្ណំ បុគ្គលានំ កតមោ សំកិលេសោ” តិ បុច្ឆិតពុត្តា “តេសំ តិណ្ណំ
បុគ្គលានំ អយំ សំកិលេសោ” តិអាទិ វុត្ថុ។ តត្ថ អយំ សំកិលេសោតិ “តីណិ
អកុសលមូលានិ... ខេ... សីលវិបត្តិ ធិដ្ឋិវិបត្តិ អាចារិបត្តិ” តិ និទ្ទាវិតានំ
អកុសលានំ ធម្មានំ ឥតិ អយំ សមូហោ សំកិលេសោ ហោតិ។ “តេសំ តិណ្ណំ
បុគ្គលានំ សំកិលេសោ អាចរិយេន និទ្ទាវិតោ, កេនំ វោទានំ និទ្ទាវិតព្ព” តិ
វត្ថុពុត្តា “តេសំ តិណ្ណំ បុគ្គលានំ ឥនំ វោទាន” តិអាទិ វុត្ថុ។ តត្ថ ឥនំ វោទានតិ
“តីណិ កុសលមូលានិ... ខេ... តីណិ វិមោក្ខមុខានិ សុញ្ញាតំ អនិមិត្តំ
អប្បណិហិត” តិ និទ្ទាវិតានំ កុសលធម្មានំ សមូហាភូតំ ឥតិ ឥនំ ធម្មជាតំ
វោទានំ ហោតិ។

“វុត្ថប្បការេន ចត្តារោ ហុត្វា តយោ បុគ្គលា ភវន្តិតិ អាចរិយេន វិភាវិតា,
តយោ ហុត្វា កិត្តកា បុគ្គលា ភវន្តិតិ វត្ថុពុត្តាវតោ “ឥតិ ខោ ចត្តាវិ ហុត្វា
តីណិ ភវន្តិ, តីណិ ហុត្វា ទ្វេ ភវន្តិ តណ្ហាចរិតោ ច ធិដ្ឋិចរិតោ ចា” តិអាទិ វុត្ថុ។
ឥតិ តិ ហេដ្ឋា វុត្ថប្បការេន ចត្តាវិ ចត្តារោ ហុត្វា តីណិ តយោ ភវន្តិ។ តីណិ
តយោ ហុត្វា តណ្ហាចរិតោ ច ធិដ្ឋិចរិតោ ចាតិ ទ្វេ បុគ្គលា ភវន្តិ។

“តេសំ ទ្វិន្នំ បុគ្គលានំ កតមោ សំកិលេសោ” តិ វុត្តព្ភការតោ “តេសំ ទ្វិន្នំ បុគ្គលានំ អយំ សំកិលេសោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អយំ សំកិលេសោ តិ “តណ្ហា ច អវិជ្ជា ច... បេ... សស្សតទិដ្ឋិ ច ឧប្បទទិដ្ឋិ ចា” តិ និទ្ទារិ តានំ អកុសលធម្មានំ ឥតិ អយំ សមូហោ សំកិលេសោ ហោតិ។

“តេសំ ទ្វិន្នំ បុគ្គលានំ សំកិលេសោ អាចរិយេន និទ្ទារិតោ, កថំ វោទាន” ត្ថិ វុត្តព្ភការតោ “តេសំ ទ្វិន្នំ បុគ្គលានំ ឥទំ វោទាន” ត្ថិ អាទិ វុត្តំ។ ឥទំ វោទាន ត្ថិ “សមថោ ច វិបស្សនា ច... បេ... សឧចាទិសេសា ច និព្ពានធាតុ, អនុចាទិសេសា ច និព្ពានធាតុ” តិ និទ្ទារិ តានំ កុសលធម្មានំ សមូហាភូតំ ឥតិ ឥទំ ធម្មជាតំ វោទានំ ហោតិ។

“តីណិ អកុសលមូលានី” តិ អាទិនា សំកិលេសបក្ខេ អកុសលមូលតិកាធិនំ ទ្វិន្នំ ទ្វាទសន្នំ តិកានំ, តិណ្ហំ ឧក្សដិភញ្ញអាទិបុគ្គលានំ សំកិលេសវិការីនាមុខេន យា និទ្ទារណា កតា, “តីណិ កុសលមូលានី” តិ អាទិនា វោទានបក្ខេ កុសលមូលតិកាធិនំ ទ្វិន្នំ ទ្វាទសន្នំ តិកានំ, តិណ្ហំ ឧក្សដិភញ្ញអាទិបុគ្គលានំ វោទានវិការីនាមុខេន យា និទ្ទារណា កតា, អយំ វុត្តប្បការនិទ្ទារណា តិបុគ្គលស្ស ច នយស្ស, អង្គុសស្ស ច នយស្ស ភូមិ សមុដ្ឋានំ បវត្តិហេតុ នាមាតិ យោដេត្វា “តណ្ហា ច អវិជ្ជា ចា” តិ អាទិនា សំកិលេសបក្ខេ តណ្ហាអវិជ្ជាទុកាធិនំ បន្ទុសន្នំ ទុកានំ, ទ្វិន្នំ តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតានំ បុគ្គលានំ វោទានវិការីនាមុខេន យា និទ្ទារណា កតា, “សមថោ ច វិបស្សនា ចា” តិ អាទិនា វោទានបក្ខេ សមថវិបស្សនាទុកាធិនំ ឯក្ខនីសតិទុកានំ, ទ្វិន្នំ តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតានំ បុគ្គលានំ វោទានវិការីនាមុខេន យា និទ្ទារណា កតា, អយំ វុត្តប្បការា នន្ទិយាវដ្ឋស្ស នយស្ស ភូមិ តិបិ និហរិត្វា យោដេត្តា។ បុគ្គលាធិដ្ឋានវសេន ហិ

នង្គិយាវដ្តនយតោ សីហាវិក្កិឡិវតនយស្ស សម្ពវោ, សីហាវិក្កិឡិវតនយតោ ច
តិបុគ្គលនយស្ស សម្ពវោ ហោតិ។ ធម្មាធិដ្ឋានវសេន បន
សីហាវិក្កិឡិវតនយតោ តិបុគ្គលនយស្ស សម្ពវោ, តិបុគ្គលនយតោ ច
នង្គិយាវដ្តនយស្ស សម្ពវោ ហោតិ។ តេនាហា អដ្ឋកថាយំ “អន្តេ ‘តណ្ហា ច
អវិជ្ជា ចា’ តិអាធិនា សមថស្ស នយស្ស ភូមិ ទស្សិតា។ តេនេវ ហិ ‘ចត្តារិ ហុត្វា
តីណិ ភវន្តិ, តីណិ ហុត្វា ទ្វេ ភវន្តិ’ តិ វុត្ត” ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៨៨)។

“កស្មា បន អយំ វុត្តប្បការាយ និទ្ទារណាយ តិបុគ្គលស្ស ច នយស្ស,
អង្គុសស្ស ច នយស្ស ភូមិភារោ វិញ្ញាយតី” តិ វុត្តព្ភតាវតោ “តេនាហា” តិអាធិ
វុត្តំ។ តេន យថាវុត្តស្ស និទ្ទារណាយ ភូមិភារេន អាចរិយោ “យោ
អកុសលេ... ខេ... ធិសាលោចនេនាតិ ចា” តិ យំ វចនំ អាហា, តេន វចនេន
វុត្តប្បការាយ និទ្ទារណាយ តិបុគ្គល... ខេ... យស្ស ភូមិភារោ វិញ្ញាយតី តិ
អត្ថោ។

“ឯត្តាវតា នយសមុដ្ឋានំ បរិបុណ្ណំ ហោតិ, អញ្ញំ នត្ថី” តិ វុត្តព្ភតា “និយុត្តំ
នយសមុដ្ឋាន” ន្តិ វុត្តំ។ យេន យេន នយសមុដ្ឋានេន សំកិលេសបក្ខេ វា
អកុសលា ធម្មា និទ្ទារិតា, វោទានបក្ខេ វា កុសលា ធម្មា និទ្ទារិតា, តំ តំ
នយសមុដ្ឋានំ និយុត្តំ យថាវហំ និទ្ទារេត្វា យុដ្ឋិតព្ភន្តិ អត្ថោ គហេតព្ភោ។

នយក្កមេន បន សង្ខេបតោ ទស្សយិស្សមិ - ទ្វេ បុគ្គលា, តយោ បុគ្គលា,
ចត្តារោ បុគ្គលាតិ បុគ្គលា តិកោដ្ឋាសា ភវន្តិ, ចតុធិសា, ធនិសា, អដ្ឋធិសាតិ
ធិសាមិ តិកោដ្ឋាសា ភវន្តិ។ តត ទ្វេ បុគ្គលាតិ តណ្ហាចរិតោ បុគ្គលោ,
ធិដ្ឋិចរិតោ បុគ្គលោតិ ទ្វេ បុគ្គលា ភវន្តិ។ តយោ បុគ្គលាតិ ឧក្សដិតញ្ញបុគ្គលោ,
វិបញ្ញិតញ្ញបុគ្គលោ, នេយ្យបុគ្គលោតិ តយោ បុគ្គលា ភវន្តិ។ ចត្តារោ បុគ្គលាតិ
ទុក្ខាបដិបទាននិទ្ទារិតោ ធនិកិដ្ឋា មុទិន្ទ្រិយោ តណ្ហាចរិតោ បុគ្គលោ,

មុទិន្ទ្រិយោ ទិដ្ឋិចរិតោ បុគ្គលោ, តិក្ខុទ្រិយោ តណ្ហាចរិតោ បុគ្គលោ,
 តិក្ខុទ្រិយោ ទិដ្ឋិចរិតោ បុគ្គលោតិ ចត្តារោ បុគ្គលា ភវន្តិ។ ចតុទិសាតិ
 សំកិលេសបកេត្តេ ទ្វេ ទ្វេ ទិសា, វោធានបកេត្តេ ទ្វេ ទ្វេ ទិសាតិ ចតុទិសា ភវន្តិ។
 ធនិសាតិ សំកិលេសបកេត្តេ តិស្សោ តិស្សោ ទិសា, វោធានបកេត្តេ តិស្សោ
 តិស្សោ ទិសាតិ ធនិសា ភវន្តិ។ អដ្ឋទិសាតិ សំកិលេសបកេត្តេ ចតស្សោ
 ចតស្សោ ទិសា, វោធានបកេត្តេ ចតស្សោ ចតស្សោ ទិសាតិ អដ្ឋទិសា ភវន្តិ។
 តេសុ ទ្វេ ទ្វេ តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតោ បុគ្គលេ, ចតុទិសា ច និស្សាយ
 នន្ទិយាវដ្តនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។ តយោ ឧគ្គ្រជិតញ្ញាវិបញ្ចិតញ្ញានេយ្យបុគ្គលេ ច
 ធនិសា ច និស្សាយ តិបុក្ខលនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។
 ទុក្ខាបដិបទាទន្ធាភិញ្ញាទិភេទេនភិន្នេ ចត្តារោ
 មុទិន្ទ្រិយតណ្ហាចរិតតិក្ខុទ្រិយតណ្ហាចរិតមុទិន្ទ្រិយទិដ្ឋិចរិតតិក្ខុទ្រិយទិដ្ឋិចរិត
 តេ បុគ្គលេ ច អដ្ឋទិសា ច និស្សាយ សីហាវិក្កិធិតនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។
 ឯកេកស្មី នយសមុដ្ឋានេ វិភជិតេ ទិសាលោចនអង្គ្គសនយសមុដ្ឋានានិប
 វិភជិតានិ ភវន្តិ។

“កេចំ នន្ទិយាវដ្តនយសមុដ្ឋានំ ភវតី”តិ ចេ វេនេយ្យ? “តណ្ហា ច អវិជ្ជា ច
 អហិរិកញ្ច អនោត្តប្បញ្ច អស្សតិ ច អសម្មជញ្ញញ្ច អយោនិសោមនសិការោ
 ច កោសជ្ឈញ្ច ទោវចស្សញ្ច អហំការោ ច មមំការោ ច អស្សទ្វា ច បមាទោ ច
 អសទ្ធម្មស្សវនញ្ច អសំវារោ ច អភិជ្ឈា ច ព្យាចាទោ ច ជីវរណាញ្ច សំយោជនញ្ច
 កោដោ ច ឧបនាហោ ច មក្ខោ ច បឡាសោ ច ឥស្សា ច មច្ឆេវញ្ច មាយា ច
 សាវេយ្យញ្ច សស្សតទិដ្ឋិ ច ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ ចា”តិ (នេត្តិ. ៨៨) ទុក្ខទុក្ខវសេន
 ទេសិតោ អយំ ទិសាភូតោ អកុសលធម្មសមូហោ ទិដ្ឋំ តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតានំ
 បុគ្គលានំ សំកិលេសោ ហោតីតិ សំកិលេសបកេត្តេ សំកិលេសសាមញ្ញភាវេន
 យោជេត្វា “ឥមេសុ បន្ទវសេន ទុក្ខទុក្ខវសេន ទេសិតេសុ ទិសាភូតេសុ

អកុសលធម្មេសុ កតមោ អកុសលធម្មោ កតមស្ស បុគ្គលស្ស ទិសា"តិ
មនសាវ ទិសាធម្មភាវេន ឡិលោកេត្វា "អយំ អយំ បឋមោ បឋមោ
អកុសលធម្មោ តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស សំកិលេសបក្ខេ បឋមា ទិសា
នាម, អយំ អយំ ទុតិយោ ទុតិយោ អកុសលធម្មោ ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស
សំកិលេសបក្ខេ ទុតិយា ទិសា នាមា"តិ វិសុំ វិសុំ យោដេត្វា
សមុទយសច្ចុក្ខសច្ចានិ យថាវហំ នីហរិត្វា វិភជិតព្ពធម្មសភាវោ ច យេន
សំវណ្ណានិសេសេន ទស្សិតោ, សោ សំវណ្ណានិសេសោ ច
នន្ទិយាវជ្ជនយសមុជ្ជានំ ភវតិ, តស្ស ឡិលោកេនា ច យេន សំវណ្ណានិសេសេន
ទស្សិតោ, សោ សំវណ្ណានិសេសោ ច ទិសាលោចននយសមុជ្ជានំ ភវតិ, តថា
ឡិលោកេត្វា ទិសាវិសេសក្ខតស្ស ធម្មវិសេសស្ស បុគ្គលានំ នយនញ្ច យេន
សំវណ្ណានិសេសេន នយតិ, សោ សំវណ្ណានិសេសោ ច អន្ត្តសនយសមុជ្ជានំ
ភវតិ។

“សមថោ ច វិបស្សនា ច, ហិរិ ច ឡិត្តប្បញ្ច, សតិ ច សម្មជញ្ញញ្ច,
យោនិសោមនសិការោ ច វិរិយាវម្ពោ ច, សោវចស្សញ្ច ធម្មញ្ញាណញ្ច អន្ធយេ
ញ្ញាណញ្ច, ខយេ ញ្ញាណញ្ច អនុប្បាទេ ញ្ញាណញ្ច, សន្ធា ច អប្បមាទោ ច,
សទ្ធម្មស្សវនញ្ច សំវរោ ច, អនភិជ្ឈា ច អព្យាចាទោ ច, រាគវិរាគា ច
ចេតាវិមុត្តិ, អវិជ្ជាវិរាគា ច បញ្ញាវិមុត្តិ, អភិសមយោ ច អប្បិច្ឆតា ច, សន្តុដ្ឋិ ច
អក្កោដោ ច, អនុបនាហោ ច អមក្ខោ ច, អបឡាសោ ច ឥស្សាបហានញ្ច
មច្ឆិយប្បហានញ្ច វិជ្ជា ច, វិមុត្តិ ច សម្ពុតារម្មណោ ច វិមោក្ខោ,
អសម្ពុតារម្មណោ ច វិមោក្ខោ, សឧទាទិសេសា ច និព្វានធាតុ, អនុទាទិសេសា
ច និព្វានធាតុ"តិ (នេត្តិ. ៨៨) តិកទុកវសេន ទេសិតំ ឥទំ ទិសាភូតំ
កុសលសម្មហធម្មជាតំ ទិដ្ឋំ តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតានំ បុគ្គលានំ វោទានំ
ហោតិ វោទានបក្ខេ វោទានសាមញ្ញភាវេន យោដេត្វា “ឥមេសុ

ឯក្ខន្ធវិសតិយា ទុក្ខទុក្ខវេសន វា ទេសិតេសុ ទិសាភូតេសុ ធម្មេសុ កតមោ
កតមោ កុសលធម្មោ កតមស្ស កតមស្ស បុគ្គលស្ស ទិសា” តិ មនសាវ
ទិសាធម្មភាវេន ឡិលោកេត្វា “អយំ បឋមោ បឋមោ កុសលធម្មោ
តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស វោទានបក្ខេ បឋមា ទិសា នាម, អយំ ទុតិយោ
ទុតិយោ កុសលធម្មោ ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស វោទានបក្ខេ ទុតិយា ទិសា
នាមា” តិ វិសុំ វិសុំ យោជេត្វា មគ្គសច្ចនិរោធសច្ចានិ យថាវហំ នីហរិត្វា
វិភជិតព្ពធម្មភាវោ ច យេន សំវណ្ណានិវេសេសេន ទស្សិតោ, សោ
សំវណ្ណានិវេសេសោ ច នន្ទិយាវដ្ឋនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ, តស្ស ឡិលោកេនា ច យេន
សំវណ្ណានិវេសេសេន ទស្សិតោ, សោ សំវណ្ណានិវេសេសោ ច
ទិសាលោចននយសមុដ្ឋានំ ភវតិ, តថា ឡិលោកេត្វា ទិសាវិសេសភូតស្ស
ធម្មវិសេសស្ស បុគ្គលានំ នយនញ្ច យេន សំវណ្ណានិវេសេសេន នយតិ, សោ
សំវណ្ណានិវេសេសោ ច អន្ត្តសនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។

“កថំ តិបុគ្គលនយសមុដ្ឋានំ ភវតី” តិ ច បុច្ឆេយ្យ, “តីណិ
អកុសលមូលានិ - លោភោ អកុសលមូលំ, ទោសោ អកុសលមូលំ, មោហោ
អកុសលមូលំ។ តីណិ ទុច្ចរិតានិ - កាយទុច្ចរិតំ, វេទិទុច្ចរិតំ, មនោទុច្ចរិតំ។
តយោ អកុសលវិតក្កា - កាមវិតក្កា, ព្យាបាទវិតក្កា, វិហឹសាវិតក្កា។
តិស្សោ អកុសលសញ្ញា - កាមសញ្ញា, ព្យាបាទសញ្ញា, វិហឹសាសញ្ញា។
តិស្សោ វិបរីតសញ្ញា - និច្ចសញ្ញា, សុខសញ្ញា, អត្តសញ្ញា។ តិស្សោ វេទនា -
សុខា វេទនា, ទុក្ខា វេទនា, អទុក្ខមសុខា វេទនា។ តិស្សោ ទុក្ខតា -
ទុក្ខទុក្ខតា, សង្ខារទុក្ខតា, វិបរិណាមទុក្ខតា។ តយោ អគ្គី - រាគគ្គី, ទោសគ្គី,
មោហគ្គី។ តយោ សល្លា - រាគសល្លោ, ទោសសល្លោ, មោហសល្លោ។ តិស្សោ
ជដា - រាគជដា, ទោសជដា, មោហជដា។ តិស្សោ អកុសលូបបរិក្ខា -
អកុសលំ កាយកម្មំ, អកុសលំ វេទិកម្មំ, អកុសលំ មនោកម្មំ។ តិស្សោ

វិបត្តិយោ - សីលវិបត្តិ, ទិដ្ឋិវិបត្តិ, អាចារិវិបត្តិ" តិ (នេត្តិ. ៨៨) តិកវសេន
នេសិតោ អយំ ទិសាភូតោ អកុសលធម្មសមូហោ តិណ្ណំ
ឧក្សដិតញ្ញវិបត្តាតញ្ញនេយ្យបុគ្គលានំ សំកិលេសោ ហោតីតិ សំកិលេសបក្ខេ
សំកិលេសសាមញ្ញភាវេន យោជេត្វា "ឥមេសុ ធួទសេសុ តិកតិកវសេន
នេសិតេសុ ទិសាភូតេសុ អកុសលធម្មេសុ កតមោ កតមោ អកុសលោ ធម្មោ
កតមស្ស កតមស្ស បុគ្គលស្ស ទិសា" តិ មនសាវ ទិសាធម្មភាវេន
ឡិលោកេត្វា "អយំ អយំ បឋមោ បឋមោ អកុសលធម្មោ ឧក្សដិតញ្ញបុគ្គលស្ស
សំកិលេសបក្ខេ បឋមា ទិសា នាម។ អយំ អយំ ទុតិយោ ទុតិយោ
អកុសលធម្មោ វិបត្តាតញ្ញបុគ្គលស្ស សំកិលេសបក្ខេ ទុតិយា ទិសា នាម។
អយំ អយំ តតិយោ តតិយោ អកុសលធម្មោ នេយ្យស្ស បុគ្គលស្ស
សំកិលេសបក្ខេ តតិយា ទិសា នាមា" តិ វិសុំ វិសុំ យោជេត្វា
សមុទយសច្ចុក្ខសច្ចានិ យថាវហំ នីហរិត្វា វិភជិតព្ពធម្មសភាវោ ច យេន
សំវណ្ណានិវេសេន ទស្សិតោ។ សោ សំវណ្ណានិវេសោ ច
តិបុគ្គលនយសមុជ្ជានំ ភវតិ។ តស្ស ឡិលោកេនា ច យេន សំវណ្ណានិវេសេន
ទស្សិតា, សោ សំវណ្ណានិវេសោ ច ទិសាលោចននយសមុជ្ជានំ ភវតិ តថា
ឡិលោកេត្វា ទិសាវិសេសភូតស្ស ធម្មិវេសេសស្ស បុគ្គលានំ នយនញ្ច យេន
សំវណ្ណានិវេសេន នយតិ, សោ សំវណ្ណានិវេសោ អត្តសនយសមុជ្ជានំ
ភវតិ។

“តីណិ កុសលមូលានិ - អលោភោ កុសលមូលំ, អនោសោ កុសលមូលំ,
អមោហោ កុសលមូលំ។ តីណិ សុចរិតានិ - កាយសុចរិតំ, វេទីសុចរិតំ,
មនោសុចរិតំ។ តយោ កុសលវិតក្កា - នេត្តម្មវិតក្កោ, អព្យាចាទវិតក្កោ,
អវិហ័សាវិតក្កោ។ តយោ សមាធិ - សវិតក្កោ សវិចារោ សមាធិ, អវិតក្កោ
វិចារមត្តោ សមាធិ, អវិតក្កោ អវិចារោ សមាធិ។ តិស្សោ កុសលសញ្ញា -

នេក្ខត្តសញ្ញា, អព្យាបាទសញ្ញា, អវិហាសសញ្ញា។ តិស្សោ អវិបរឹតសញ្ញា -
អនិច្ចសញ្ញា, ទុក្ខសញ្ញា, អនត្តសញ្ញា។ តិស្សោ កុសល្យបបរិក្ខា - កុសលំ
កាយកម្មំ, កុសលំ វចីកម្មំ, កុសលំ មនោកម្មំ។ តីណិ សោចយ្យានិ -
កាយសោចយ្យំ, វចីសោចយ្យំ, មនោសោចយ្យំ។ តិស្សោ សម្មត្តិយោ -
សីលសម្មត្តិ, សមាធិសម្មត្តិ, បញ្ញាសម្មត្តិ។ តិស្សោ សិក្ខា - អធិសីលសិក្ខា,
អធិចិត្តសិក្ខា, អធិបញ្ញាសិក្ខា។ តយោ ខន្ធ - សីលក្ខន្ធា, សមាធិក្ខន្ធា,
បញ្ញាក្ខន្ធា។ តីណិ វិមោក្ខមុខានិ - សុញ្ញតំ, អនិមិត្តំ, អប្បណិហិត"ន្តិ (នេត្តិ.
៨៨) តិកតិកវសេន ទេសិតំ ឥទំ ទិសាភូតំ កុសលសម្មហធម្មជាតំ តិណ្ហំ
ឧក្សដិតញ្ញវិបញ្ញិតញ្ញនេយ្យបុគ្គលានំ វោទានំ ហោតីតិ វោទានបក្ខេ
វោទានសាមញ្ញភាវេន យោជេត្វា "ឥមេសុ ទ្វីសុ ទ្វាទសសុ តិកតិកវសេន
ទេសិតេសុ ទិសាភូតេសុ កុសលធម្មេសុ កតមោ កតមោ កុសលធម្មោ
កតមស្ស កតមស្ស បុគ្គលស្ស ទិសា"តិ មនសាវ ទិសាធម្មភាវេន
ឡិលោកេត្វា "អយំ អយំ បឋមោ បឋមោ កុសលធម្មោ ឧក្សដិតញ្ញបុគ្គលស្ស
វោទានបក្ខេ បឋមា ទិសា នាម។ អយំ អយំ ទុតិយោ ទុតិយោ កុសលោ ធម្មោ
វិបញ្ញិតញ្ញបុគ្គលស្ស វោទានបក្ខេ ទុតិយា ទិសា នាម។ អយំ អយំ តតិយោ
តតិយោ កុសលធម្មោ នេយ្យបុគ្គលស្ស វោទានបក្ខេ តតិយា ទិសា នាម"តិ
វិសុំ វិសុំ ទិសាភាវេន យោជេត្វា មគ្គសច្ចនិរោធសច្ចានិ យថាវហំ នីហិត្វា
វិភជិតព្ពធម្មសភាវោ ច យេន សំវណ្ណានិសេសេន ទស្សីតោ។ សោ
សំវណ្ណានិសេសោ ច តិបុក្ខលនយសមុជ្ជានំ ភវតិ។ តស្ស ឡិលោកេនា ច យេន
សំវណ្ណានិសេសេន ទស្សីតា, សោ សំវណ្ណានិសេសោ ច
ទិសាលោចននយសមុជ្ជានំ ភវតិ។ តថា ឡិលោកេត្វា ទិសាវិសេសភូតស្ស
ធម្មស្ស បុគ្គលានំ នយនញ្ច យេន សំវណ្ណានិសេសេន នយតិ, សោ
សំវណ្ណានិសេសោ ច អង្គុសនយសមុជ្ជានំ ភវតិ។

“កេង សីហាវិក្កិឡិវតនយសមុជ្ជាន”ន្តិ ចេ បុន្នេយ្យ, “ចត្តារោ អាហារា,
ចត្តារោ វិបល្លាសា, ចត្តារិ ឧបាទានានិ, ចត្តារោ យោគា, ចត្តារោ គន្ធា, ចត្តារោ
អាសវា, ចត្តារោ ឌីយា, ចត្តារោ សល្លា, ចត្តស្សោ វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ, ចត្តារិ
អគតិគមនានិ”តិ (នេត្តិ. ៨៧) ចតុក្កចតុក្កវសេន ទេសិតោ អយំ ទិសាភូតោ
ចតុក្កោ ចតុក្កោ អកុសលធម្មោ “ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ
និយ្យកស្ស មុទិន្ទ្រិយស្ស តណ្ហាចរិតស្ស ច ទុក្ខាយ បដិបទាយ
ឱប្បាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស តិក្ខុទ្ធិនិយស្ស តណ្ហាចរិតស្ស ច សុខាយ
បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស មុទិន្ទ្រិយស្ស ទិដ្ឋិចរិតស្ស ច សុខាយ
បដិបទាយ ឱប្បាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស តិក្ខុទ្ធិនិយស្ស ទិដ្ឋិចរិតស្ស ចា”តិ ចតុន្នំ
បុគ្គលានំ សំកិលេសោតិ សំកិលេសបក្ខេ សំកិលេសសាមញ្ញភារេន
យោជេត្វា “ឥមេសុ ចតុក្កចតុក្កវសេន ទេសិតេសុ ទសេសុ ចតុក្កេសុ ធម្មេសុ
កតមោ កតមោ អកុសលធម្មោ កតមស្ស កតមស្ស បុគ្គលស្ស ទិសា”តិ
មនសាវ សំកិលេសបក្ខេ ទិសាធម្មភារេន ឱលោកេត្វា “អយំ អយំ បឋមោ
បឋមោ អកុសលធម្មោ ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស
មុទិន្ទ្រិយស្ស តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស បឋមា ទិសា នាម។ អយំ អយំ
ទុតិយោ ទុតិយោ អកុសលធម្មោ ទុក្ខាយ បដិបទាយ ឱប្បាភិញ្ញាយ
និយ្យកស្ស តិក្ខុទ្ធិនិយស្ស តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ទុតិយា ទិសា នាម។
អយំ អយំ តតិយោ តតិយោ អកុសលធម្មោ សុខាយ បដិបទាយ
ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស មុទិន្ទ្រិយស្ស ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស តតិយា ទិសា
នាម។ អយំ អយំ ចតុត្តោ ចតុត្តោ អកុសលធម្មោ សុខាយ បដិបទាយ
ឱប្បាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស តិក្ខុទ្ធិនិយស្ស ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ចតុត្តា ទិសា
នាម”តិ វិសុំ វិសុំ ទិសាភារេន យោជេត្វា, សមុទយសច្ចទុក្ខសច្ចានិ យថាវហំ
នីហរិត្វា, វិភជិតព្ពធម្មសភារោ ច យេន សំវណ្ណានាវិសេសេន ទស្សិតោ។ សោ

សំវណ្ណានិវេសនោ ច សីហវិក្កិធិតនយសមុជ្ជានំ ភវតិ។ តស្ស ឡិលោកនា ច
យេន សំវណ្ណានិវេសនេន ទស្សិតា, សោ សំវណ្ណានិវេសនោ ច
ទិសាលោចននយសមុជ្ជានំ ភវតិ។ តថា ឡិលោកេត្វា ទិសាវិសេសក្ខតស្ស
ធម្មស្ស បុគ្គលានំ នយនញ្ច យេន សំវណ្ណានិវេសនេន នយតិ, សោ
សំវណ្ណានិវេសនោ ច អង្គីសនយសមុជ្ជានំ ភវតិ។

“ចតស្សោ បដិបទា, ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា, ចត្តារិ ឈានានិ, ចត្តារោ វិហារា,
ចត្តារោ សម្មប្បធានា, ចត្តារោ អច្ឆរិយា អពុតា ធម្មា, ចត្តារិ អធិដ្ឋានានិ,
ចតស្សោ សមាធិការវនា, ចត្តារោ សុខភាគិយា ធម្មា, ចតស្សោ
អប្បមាលា”តិ (នេត្តិ. ៨៦) ចតុក្កចតុក្កវសេន ទេសិតំ ៩ទំ ទិសាក្ខតំ
កុសលសមូហធម្មជាតំ “ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស
មុទិន្ទ្រិយស្ស តណ្ហាចរិតស្ស ច ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទិប្បាភិញ្ញាយ
និយ្យកស្ស តិក្ខុទិន្ទ្រិយស្ស តណ្ហាចរិតស្ស ច សុខាយ បដិបទាយ
ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស មុទិន្ទ្រិយស្ស ទិដ្ឋិចរិតស្ស ស សុខាយ បដិបទាយ
ទិប្បាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស តិក្ខុទិន្ទ្រិយស្ស ទិដ្ឋិចរិតស្ស ចា”តិ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ
វោទានំ ហោតីតិ វោទានបក្ខេ វោទានសាមញ្ញភាវេន យោជេត្វា “ឥមេសុ
ចតុក្កចតុក្កវសេន ទេសិតេសុ ទសេសុ ចតុក្កេសុ កុសលធម្មេសុ កតមោ
កតមោ កុសលធម្មោ កតមស្ស កតមស្ស បុគ្គលស្ស ទិសា”តិ មនសាវ
ទិសាធម្មភាវេន ឡិលោកេត្វា, “អយំ អយំ បឋមោ បឋមោ កុសលធម្មោ
ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស មុទិន្ទ្រិយស្ស តណ្ហាចរិតស្ស
បុគ្គលស្ស បឋមា ទិសា នាម។ អយំ អយំ ទុតិយោ ទុតិយោ កុសលធម្មោ
ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទិប្បាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស តិក្ខុទិន្ទ្រិយស្ស តណ្ហាចរិតស្ស
បុគ្គលស្ស ទុតិយា ទិសា នាម។ អយំ អយំ តតិយោ តតិយោ កុសលធម្មោ
សុខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស មុទិន្ទ្រិយស្ស ទិដ្ឋិចរិតស្ស

បុគ្គលស្ស តតិយា ទិសា នាម។ អយំ អយំ ចតុត្ថោ ចតុត្ថោ កុសលធម្មា
សុខាយ បដិបទាយ ឱប្បាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស តិក្ខុទ្រិយស្ស ទិដ្ឋចរិតស្ស
បុគ្គលស្ស ចតុត្ថោ ទិសា នាមា"តិ វិសុំ វិសុំ ទិសាការេន យោដេត្វា,
មគ្គសច្ចនិរោធសច្ចានិ យថាវហំ នីហរិត្វា, វិភជិតព្ពធម្មសភារោ ច យេន
សំវណ្ណានិសេសេន ទស្សិតោ។ សោ សំវណ្ណានិសេសោ ច
សីហរិក្ខុឡិកនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។ តស្ស ឡិលោកនា ច យេន
សំវណ្ណានិសេសេន ទស្សិតោ។ សោ សំវណ្ណានិសេសោ ច
ទិសាលោចននយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។ តថា ឡិលោកេត្វា ទិសាវិសេសស្ស ធម្មស្ស
បុគ្គលានំ នយនញ្ច យេន សំវណ្ណានិសេសេន នយតិ, សោ សំវណ្ណានិសេសោ
ច អង្គុសនយសមុដ្ឋានំ ភវតីតិ នយក្កមេន សង្ខេបតោ នយសមុដ្ឋានំ ភវតីតិ
វិញ្ញាតព្ពន្ធា។

ឥតិ នយសមុដ្ឋានេ សត្តិពលានុរូចា រចិតា

វិការវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេន គម្ពីរត្ថោវិត្តារតោវិភជិត្វា
គហេតព្ពោតិ។

សាសនបដ្ឋានវិការវនា

៨៩. “តត្ថ កតមំ នយសមុដ្ឋាន”ន្តិអាទិនា អាចរិយេន សព្ពថា នយសមុដ្ឋានំ
បរិចំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ, “សោឡសហារបញ្ចនយអដ្ឋារសមូលបទេសុ
អដ្ឋារស មូលបទា កថំ វិភត្តា, កុហិ អម្ពេហិ ទដ្ឋញ្ច”តិ វត្ថុព្ពការតោ “តត្ថ
អដ្ឋារស មូលបទា កុហិ ទដ្ឋញ្ច”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថាតិ តេសុ

សោឡសហារបញ្ចនយអដ្ឋាសមូលបទេសុ អដ្ឋាសមូលបទា កេន បទេន
អាចរិយេនវិកត្តា, កុហិ អម្ពេហិវិត្តារតោ ទដ្ឋញ្ញាតិ បុច្ឆតិ។ អដ្ឋាសមូលបទា
សាសនបដ្ឋានេ មយាវិកត្តា, តុម្ពេហិ ចវិត្តារតោ សាសនបដ្ឋានេ ទដ្ឋញ្ញាតិ
វិស្សន្នេតិ។ វិកត្តាយេវ ហិ អដ្ឋាសមូលបទា ទដ្ឋញ្ញា ភវន្តិ។ អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ.
អដ្ឋ. ៨៩) បទ -

“ឯវំ សព្វថា នយសមុដ្ឋានំវិកត្តា ឥទានិ សាសនបដ្ឋានំវិកត្តន្តោ
យស្មា សង្កហាវាវាទីសុ មូលបទេហេវ បដ្ឋានំ សង្កហេត្វា សរូបតោ ន
ទស្សិតំ, តស្មា យថា មូលបទេហិ បដ្ឋានំ និទ្ទារេតព្ពំ, ឯវំ បដ្ឋានតោបិ
មូលបទានិ និទ្ទារេតព្ពានិទិ ទស្សនត្ថំ ‘អដ្ឋាសមូលបទា កុហិ ទដ្ឋញ្ញា?
សាសនបដ្ឋានេ’តិ អាហា”តិ -

វុត្តំ។ សាសនបដ្ឋានេ អដ្ឋាសមូលបទា ទដ្ឋញ្ញាតិ អាចរិយេន វុត្តា, “កតមំ តំ
សាសនបដ្ឋាន”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមំ សាសនបដ្ឋាន”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ
តេសុ អដ្ឋាសមូលបទសាសនបដ្ឋានេសុ កតមំ តំ សាសនបដ្ឋានន្តិ ឥទានិ
មយា និទ្ទារិយមាណំ ភគវតោ ទេសិតំ សំកិលេសភាគិយាទីសុត្ថំ សាសនបដ្ឋានំ
នាមាតិ វិស្សន្នេតិ។ សាសនន្តិ បរិយត្តិសាសនំ។ បដ្ឋានន្តិ តស្ស
បរិយត្តិសាសនស្ស សំកិលេសភាគិយតាទីហិ បការេហិ ហំនំ បវត្ថនំ បដ្ឋានំ,
តំទីបទសុត្ថំ បទ ឥធ បដ្ឋានំ នាម។ តេន វុត្តំ - “សំកិលេសភាគិយំ
សុត្ថ”ន្តិអាទិ។ អថ វា សាសនន្តិ អធិសីលអធិចិត្តអធិបញ្ញាសិក្ខត្ថយំ សាសនំ
នាម, តំ សិក្ខត្ថយំ បតិជ្ជហតិ ឯតេន សំកិលេសាទិនាតិ បដ្ឋានំ, សិក្ខត្ថយស្ស
សាសនស្ស បដ្ឋានន្តិ សាសនបដ្ឋានំ។ តទាធារក្ខតំ សុត្ថម្បិ ហំនុបចារតោ
សាសនបដ្ឋានំ នាម។ តំ សាសនបដ្ឋានសុត្ថំ សរូបតោ ទស្សេតុ -

“សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ, វាសនាភាគិយំ សុត្តំ, និព្វេជភាគិយំ សុត្តំ,
អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ, សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច សុត្តំ,
សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្វេជភាគិយញ្ច សុត្តំ, សំកិលេសភាគិយញ្ច
អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ, សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្វេជភាគិយញ្ច
អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ, សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច
និព្វេជភាគិយញ្ច សុត្តំ, វាសនាភាគិយញ្ច និព្វេជភាគិយញ្ច សុត្តំ,
តណ្ហាសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ, ទិដ្ឋិសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ,
ទុច្ឆរិតសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ, តណ្ហាវេទានភាគិយំ សុត្តំ,
ទិដ្ឋិវេទានភាគិយំ សុត្តំ, ទុច្ឆរិតវេទានភាគិយំ សុត្តំ”ន្តិ -

វុត្តំ។ “តេសុ សុត្តន្តេសុ យេ សំកិលេសាធិសុ ភក្កេតា វុត្តា, តេសុ
សំកិលេសាធិសុ សំកិលេសោ កិត្តកោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ សំកិលេសោ
តិវិជោ តណ្ហាសំកិលេសោ ទិដ្ឋិសំកិលេសោ ទុច្ឆរិតសំកិលេសោ”តិ វុត្តំ។
តត្ថាតិ តេសុ សុត្តន្តេសុ សំកិលេសាធិសុ ជម្មេសុ។ “តិវិជេ តស្មី សំកិលេសោ
តណ្ហាសំកិលេសោ កតមេន កុសលេន វិសុជ្ឈតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ
តណ្ហាសំកិលេសោ សមថេន វិសុជ្ឈតី”តិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តស្មី តិវិជេ
តណ្ហាសំកិលេសាធិកេ។ “សោ សមថោ ខន្ធសុ កតមោ ខន្ធនោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
“សោ សមថោ សមាធិក្ខន្ធនោ”តិ វុត្តំ។ “ទិដ្ឋិសំកិលេសោ កេន វិសុជ្ឈតី”តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា “ទិដ្ឋិសំកិលេសោ វិបស្សនាយ វិសុជ្ឈតី”តិ វុត្តំ។ “សា វិបស្សនា
កតមោ ខន្ធនោ”តិ វុត្តិតព្ពត្តា “សា វិបស្សនា បញ្ញាក្ខន្ធនោ”តិ វុត្តំ។
“ទុច្ឆរិតសំកិលេសោ កេន វិសុជ្ឈតី”តិ វុត្តិតព្ពត្តា “ទុច្ឆរិតសំកិលេសោ
សុចរិតេន វិសុជ្ឈតី”តិ វុត្តំ។ “តំ សុចរិតំ កតមោ ខន្ធនោ”តិ វុត្តិតព្ពត្តា “តំ
សុចរិតំ សីលក្ខន្ធនោ”តិ វុត្តំ។ “តស្មី សីលេ បិវតស្ស បុគ្គលស្ស កី ភវតី”តិ
វុត្តិតព្ពត្តា “តស្ស សីលេ បតិដ្ឋិតស្ស”តិ អាទិ វុត្តំ។ សីលេ សុចរិតសម្ព័ន្ធតេ

សីលក្ខន្ធបតិជ្ជិតស្ស តស្ស សីលវន្តស្ស បុគ្គលស្ស ភវេសុ
កាមករុរាបភវេសុ អាសត្តិ ភវបត្តនា យទិ ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំសាយន្តិ ឯវំ អស្ស
អយន្តិ បទច្នេនោ។ ឯវំ សតិ អស្ស សីលេ បតិជ្ជិតស្ស អយំ អាសត្តិ ភវបត្តនា
សមថវិបស្សនាភាវនាមយបុញ្ញកិរិយវត្ថុ ច ភវតិ, ច-សន្នេន
នាមយសីលមយបុញ្ញកិរិយវត្ថុ ច ភវតីតិ អត្ថោ សង្កហិតោ។ តត្រាតិ
តេសុ កាមករុរាបភវេសុ ឧបបត្តិយា សំវត្ថុតីតិ។

“សំកិលេសភាគិយោ យេហិ សុត្តហិ ធម្មិទា, តានិ សុត្តានិ កិត្តកានី” តិ
វុត្តព្ពត្តា “ឥមា និ ចត្តារិ សុត្តានី” តិ អាទិ វុត្តំ។ អសាធារណានិ
សំកិលេសភាគិយសុត្តវាសនាភាគិយសុត្តនិព្វេជភាគិយសុត្តអសេក្ខភាគិ
យសុត្តានិ ចត្តារិ សុត្តានិ ភវន្តិ, សាធារណានិ
សំកិលេសភាគិយវាសនាភាគិយសុត្ត,
សំកិលេសភាគិយនិព្វេជភាគិយសុត្ត,
សំកិលេសភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្ត, វាសនាភាគិយនិព្វេជភាគិយសុត្តានិ
កតានិ មិស្សិទានិ ចត្តារិ ភវន្តិ។ ឥតិ អដ្ឋ សុត្តានិ ភវន្តិ។ តានិយេវ
វុត្តប្បកាវាទិ អដ្ឋ សុត្តានិ ភវន្តិ។ សាធារណានិ
វាសនាភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្តនិព្វេជភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្ត-
សំកិលេសភាគិយវាសនាភាគិយនិព្វេជភាគិយសុត្តសំកិលេស-
ភាគិយវាសនាភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្ត-
សំកិលេសភាគិយនិព្វេជភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្ត-
វាសនាភាគិយនិព្វេជភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្ត-
សំកិលេសភាគិយវាសនាភាគិយនិព្វេជភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្ត-
នេវសំកិលេសភាគិយនវាសនា-
ភាគិយនិព្វេជភាគិយនអសេក្ខភាគិយសុត្តានិ កតានិ មិស្សិទានិ អដ្ឋ

សុត្តានិក្ខន្ធាតិ សោឡស សុត្តានិក្ខន្ធាតិ តេសុ សោឡសសុត្តេសុ ចត្តាវិ
ឯកកានិ សុត្តានិ ច ចត្តាវិ ទុកានិ សុត្តានិ ច ទ្វេតិកានិ ច ចាឡិយំ អាគតានិ,
ទ្វេទុកានិ សុត្តានិ ច ទ្វេតិកានិ ច ទ្វេចតុក្កានិ សុត្តានិ ច អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ.
អដ្ឋ. ៨៩) អាគតានិ។

“យទិ បដ្ឋាននយេន វុត្តប្បការានិ សោឡស សុត្តានិយេវ វិភត្តានិ, ឯវំ
សតិ សុត្តកេយ្យទិនវិជំ សកលំ បរិយត្តិសាសនំ បដ្ឋាននយេន អវិភត្តំ
ភវេយ្យ” តិ វុត្តព្ពត្តា “ឥមេហិ សោឡសហិ សុត្តេហិ” តិ អាទិ វុត្តំ។
បដ្ឋាននយេន វិភត្តេហិ សោឡសហិ ឥមេហិ សុត្តេហិ នវិជំ សកលំ
បរិយត្តិសុត្តំ បដ្ឋាននយេន វិភត្តំយេវ ហុត្វា ភិន្នំ ភវតិ។
សំកិលេសភាគិយាទិបកេនាយ កាថាយ កាថា អនុមិនិត្តា,
សំកិលេសភាគិយាទិបកេនេន វេយ្យាករណេន វេយ្យាករណំ អនុមិនិត្តំ។
សំកិលេសភាគិយាទិបកេនេន សុត្តេន សុត្តំ អនុមិនិត្តំ ភវតិយេវាតិ។

៩០. “តេសុ សោឡសសុ សំកិលេសភាគិយាទិសុ សុត្តេសុ កតមំ
សំកិលេសភាគិយំ សុត្ត” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមំ សំកិលេសភាគិយំ
សុត្ត” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តេសុ សោឡសសុ សំកិលេសភាគិយាទិសុ សុត្តេសុ
កតមំ សុត្តំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាមាតិ បុច្ឆតិ។

“កាមន្ទា ជាលសញ្ញន្ទា, តណ្ហាននននាទិតា;
បមត្តពន្ធនាពន្ធា, មច្ឆាវ កុមិណមុខេ;
ជរាមរណាមន្ទេន្តិ, វេទ្រោ ជីវបកោវ មាតរ” តិ វុត្តំ -

ឥទំ សុត្តំ សំកិលេសភាគេ វាចកញ្ញាបកកាវេន បវត្តនតោ
សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ យេ សត្តា កាមន្ទា កាមេន អន្ទា ជាលសញ្ញន្ទា

តណ្ហាឆន្ទនេន នាទិតា, បមត្តពន្ធនាយ ពន្លា ពន្លិកញ្ញា, តេ សត្ត ជរាមរណំ
អន្លេតិ, យថា ភំ កុមិនាមុខេ យេ មច្ឆា គហិតា, តេ មច្ឆេ ជរាមរណំ អន្លេតិ វេ,
ឯវំ តេ សត្ត ជរាមរណំ អន្លេតិ។ ឡីរបកោ វង្រោ មាតវំ អន្លេតិ វេ, ឯវំ តេ
សត្ត ជរាមរណំ អន្លេតិ យោជនា កាតញ្ញា។ អថ វា ឡីរបកោ វង្រោ មាតវំ
អន្លេតិ វេ, កុមិនាមុខេ គហិតា មច្ឆា ជរាមរណំ អន្លេតិ វេ ច, ឯវំ យេ សត្តា
កាមន្វា បមត្តពន្ធនាយ ពន្លិកញ្ញា, តេ សត្តា ជរាមរណំ អន្លេតិ យោជនា។

“ឥន្ទំ សុត្តំយេវា” តិ វត្តពុត្តា -

“ចត្តារិមាណិ, ភិក្ខុវេ, អគតិគមណិនិ។ កតមាណិ ចត្តារិ? ធម្មាគតិ
គច្ឆតិ, ធនាសាគតិ គច្ឆតិ, មោហាគតិ គច្ឆតិ, ភយាគតិ គច្ឆតិ, ឥមាណិ
ខោ, ភិក្ខុវេ, ចត្តារិ អគតិគមណិនិ។ ឥនមវោច ភគវា, ឥទំ វត្ថាន
សុគតោ, អថាបរំ ឯតទវោច សត្តា -

“ធន្ទា ឆោសា ភយា មោហា, យោ ធម្មំ អតិវត្តតិ;
និហាយតិ វស្សុ យសោ, កាឡិបក្ខវ ចន្ទិមា” តិ។ -

ឥទ្ធិស័កិលេសភាគិយំ សុត្តន្ត -

វុត្តិ។ ធម្មា ធម្មបេតុនា ធានា ធានបេតុនា ភយា ភយបេតុនា មោហា
មោហបេតុនា យោ រាជាទិកោ យោ វិនយធរាទិកោ វា ធម្មំ សច្ច្យវិសធម្មំ
អតិវុត្តតិ អតិក្កមិត្វា វុត្តតិ, វស្ស រាជាទិនោ វា វស្ស វិនយធរាទិនោ វា
យសោ កិត្តិ ច បរិវារោ ច គោគោ ច និហ័យតិ។ ចន្ទិមា កាឡបក្ខេ បកាយ
និហ័យតិ ឥវ, ឯវំ និហ័យតីតិ យោជនា។

“ឯត្ថកំយោវា”តិ វត្ថុត្ថត្ថា “មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា...បេ... ចក្កំវ វហតោ បទន្តិ
ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្ថ”ន្តិ វុត្ថំ។ អត្ថោ ចាកដោ។ អដ្ឋកថាយម្បិ វិភត្តោ។

“មិទ្ធិ យទា ហោតិ មហាគ្យសោ ច, និទ្ទាយិតា សម្បវិវត្តសាយិ;
មហាវរាហោវ និវាបបុដ្ឋោ, បុនប្បនំ គព្ពមុបេតិ មន្ទោ”តិ។ -

ឥទំ សុត្ថម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្ថំ នាម។ វាចកញ្ញាបកកាវេន បវត្តនតោ
សំកិលេសភាគិយំ សុត្ថំ នាម។ និវាបបុដ្ឋោ មហាវរាហោ កាមស្វករោ
និទ្ទាយិតា សុបនសីលោ សម្បវិវត្តសាយិ ហោតិ ឥវ, ឯវំ យោ មន្ទោ សត្តោ
យទា មហាគ្យសោ ហោតិ, សោ មន្ទោ សត្តោ មិទ្ធិ ជិនមិទ្ធាភិក្ខុតោ ហុត្វា
និទ្ទាយិតា មុទុជស្សសយនេ មុទុហត្ថេហិ បរាមសិតោ សម្បវិវត្តសាយិ
បុនប្បនំ គព្ពំ ឧបេតិតិ យោជនា។

“អយសាវ មលំ សមុដ្ឋិតំ, តតុជ្ជាយ តមេវ ខាទតិ;
ឯវំ អតិជោនចារិនំ, សានិ កម្មានិ នយន្តិ ទុគ្គតិ”ន្តិ។ -

ឥទំ សុត្ថម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្ថំ នាម។ អយសា អយតោ សមុដ្ឋិតំ
ជាតមលំ តតុជ្ជាយ តតោ អយតោ ឧដ្ឋហិត្វា តមេវ អយំ ខាទតិ ឥវ, ឯវំ
អតិជោនចារិនំ អតិក្កមិត្វា ជោនចារិបុគ្គលំ សានិ សយំ កតានិ
អកុសលកម្មានិ ទុគ្គតិ នយន្តិតិ យោជនា។

“ចោរោ យថា សន្និមុខេ គហិតោ, សកម្មនា ហញ្ញតិ ពជ្ឈតេ ច;
ឯវំ អយំ បេច្ច បជា បរត្ថ, សកម្មនា ហញ្ញតិ ពជ្ឈតេ ចា”តិ។ -

ឥទំ សុត្ថម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្ថំ នាម។ សន្និមុខេ រាជបុរិសាធិហិ គហិតោ
ចោរោ សកម្មនា អត្តនា កតេន ចោរកម្មេន ហញ្ញតិ ច ពជ្ឈតេ ច យថា, ឯវំ

អយំ ចាបការិនី បជា បរត្ថ បរលោកេ បេច្ឆ សកម្មនា សយំ កតេន
អកុសលកម្មនា សត្តាធិហិ ហញ្ញតិ ច អនុពន្ធនាធិហិ ពជ្ឈតេ ចាតិ យោជនា។

“សុខកាមានិ ភូតានិ, យោ ទណ្ឌានវិហឹសតិ;

អត្ថនោ សុខមេសានោ, បេច្ឆ សោ នលភតេ សុខ”ន្តិ។ -

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ អត្ថនោ សុខំ ឯសានោ ឯសមានោ
យោ សត្តោ អញ្ញានិ សុខកាមានិ ភូតានិ ទណ្ឌានវិហឹសតិ, សោ ហឹសកោ
សត្តោ បរលោកេ បេច្ឆ សុខំ នលភតីតិ យោជនា។

“គុន្នំ ចេ តរមាណំ, ជិម្ពំ គច្ឆតិ បុន្តុវោ;

សញ្ញា តា ជិម្ពំ គច្ឆន្តិ, នេត្ត ជិម្ពំ គតេ សតិ។

“ឯវមេវ មនុស្សេសុ, យោ ហោតិ សេដ្ឋសម្មតោ;

សោ ចេ អធម្មំ ចរតិ, បគេវ ឥតរា បជា;

សត្តំ រជ្ជំ ទុក្ខំ សេតិ, រាជា ចេ ហោតិ អធម្មិកោ”តិ។ -

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ នធិ តរមាណំ គុន្នំ បុន្តុវោ ជិម្ពំ ចេ
គច្ឆតិ, ឯវំ នេត្ត ជិម្ពំ គតេ សតិ សញ្ញា តា ការិយោ ជិម្ពំ គច្ឆន្តិ យថា, ឯវមេវ
មនុស្សេសុ យោ រាជា សេដ្ឋសម្មតោ, សោ រាជា អធម្មំ ចរតិ, ឯវំ រញ្ជោ អធម្មំ
ចរន្តេ សតិ ឥតរា បជា បគេវ បឋមមេវ អធម្មំ ចរតិ។ រាជា អធម្មិកោ ចេ
ហោតិ, ឯវំ រញ្ជោ អធម្មិកេ សតិ សត្តំ រជ្ជំ ទុក្ខំ សេតីតិ យោជនា។

“សុកិច្ចរូចា វតិមេ មនុស្សា, ករោន្តិ ចាបំ ឧបដិសុ រត្តា;

គច្ឆន្តិ តេ ពហុជនសន្និវាសំ, និរយំ អវីចី កដុកំ ភយានក”ន្តិ។ -

ឥឡូវ សុត្តម្យិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ យេ មនុស្សា ឧបដិសុ
កាមគុណ្ឌបដិសុ រត្តា រាគាភិក្ខុតា ហុត្វា ចាបំ អកុសលកម្មំ ករោន្តិ, ឥមេ
ចាបកម្មករា មនុស្សា សុកិច្ច្យចា វត សុដ្ឋ កិច្ចាបន្ទ្រចា វត ភវន្តិ, តេ
ចាបកម្មករា មនុស្សា កដុកំ ភយានកំ ពហុជនសន្និវាសំ និរយំ អវិចី គច្ឆន្តិតិ
យោជនា។

“ដលំ វេ កនលី ហន្តិ, ដលំ វេឡំ ដលំ នឡំ;
សក្ការោ កាបុរិសំ ហន្តិ, គព្ភោ អស្សតរី យថា”តិ។ -

ឥឡូវ សុត្តម្យិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ ដលំ កនលីយា ដលំ កនលី វេ
ឯកន្តេន ហន្តិ យថា, ដលំ វេឡំ វេ ឯកន្តេន ហន្តិ យថា, ដលំ នឡំ វេ ឯកន្តេន
ហន្តិ យថា, គព្ភោ អស្សតរី មាតរំ វេ ឯកន្តេន ហន្តិ យថា, ឯវំ សក្ការោ
កាបុរិសំ វេ ឯកន្តេន ហន្តិតិ យោជនា។

“កោធមក្ខតុ ភិក្ខុ, លាភសក្ការការវោ;
សុខេត្តេ បូតិពីជំវ, សទ្ធម្មេ ន វិរុហតី”តិ។ -

ឥឡូវ សុត្តម្យិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ សុខេត្តេ សុន្ទរេ ខេត្តេបិ ទិត្តំ
បូតិពីជំ ន វុហតិ ឥវ, ឯវំ យោ ភិក្ខុ លាភសក្ការការវោ កោធំ កុដ្ឋនលក្ខណំ
កោធំ, មក្ខំ បរគុណាសីលមក្ខនលក្ខណំ មក្ខញ្ច គរុំ កត្វា ចរតិ, សោ ចរន្តោ
ភិក្ខុ សទ្ធម្មស្មី ន វុហតិតិ យោជនា។

៩០. “ឥធាហំ, ភិក្ខុវេ, ឯកច្ចំ បុគ្គលំ បទុដ្ឋចិត្តំ ឯវំ ចេតសា ចេតោ បរិច្ច
បជាធាមិ... បេ... ឥតិ មេ សុត”ន្តិ ឥឡូវ សុត្តម្យិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។
ភិក្ខុវេ ឥធសាសនេ, លោកេ វា អហំ ឯកច្ចំ បុគ្គលំ បទុដ្ឋចិត្តំ មម ចេតសា
តស្ស ចេតោ ចិត្តំ បរិច្ច បរិច្ឆិទ្ធិត្វា ពុទ្ធចក្ខុនា ឯវំ បជាធាមិ។ “កថំ បជាធាមី”តិ

ចេ បុន្តេយ្យ, យញ្ចា បដិបទំ បដិបន្នោ, យញ្ចា មគ្គំ សមារុដ្ឋោ អយំ បុគ្គលោ
យថា យាយ ទុប្បដិបទាយ យេន ទុម្ពគ្គន ឥរិយតិ បវត្តតិ, តាយ
ទុប្បដិបទាយ តេន ទុម្ពគ្គន ឥមម្ហិ ឥមស្មី សមយេ ទុប្បដិបជ្ជនកាលេ អយំ
ទុប្បដិបទំ បដិបន្នោ ទុម្ពគ្គសមារុដ្ឋោ បុគ្គលោ ចេ កាលំ ករេយ្យ, វេ វេ សតិ
អាកតំ វត្ថុ និក្ខតំ យថា, វេ និរយេ និក្ខត្តោ។ តំ កិស្ស ហេតុ? ភិក្ខុវេ អស្ស
បុគ្គលស្ស ចិត្តំ បទុដ្ឋិ បទោសិតំ ហិ យស្មា ហោតិ, តស្មា និក្ខត្តោ។ វេ ឥធ
សាសនេ, លោកេ វា ចេតោបទោសហេតុ ច បន ឯកច្ឆេ សត្តា បុគ្គលា
កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា អចាយំ ទុក្ខតី វិនិច្ឆាតំ ឧបបជ្ជន្តិ បដាធាមីតិ។
ឯតមត្តំ ភកវា អវោច។ តត្ថ តស្មី សុត្តេ ឯតំ “បទុដ្ឋចិត្តំ ព្យាគាន... ចេ... និរយំ
សោ ឧបបជ្ជតី” តិ គាថាវចនំ ឥតិ វេ វុច្ចតិ។

សត្តា ឥធ សាសនេ, លោកេ វា បទុដ្ឋចិត្តំ ឯកច្ឆំ បុគ្គលំ ព្យាគាន ភិក្ខុនំ
សន្តិកេ ឯតមត្តំ ព្យាកាសិ។ ឥមម្ហិ ឥមស្មី សមយេ អយំ បុគ្គលោ ចេ កាលំ
កយិរាជ, វេ វេ សតិ បទុដ្ឋចិត្តសមដ្ឋី ហិ និរយស្មី ឧបបន្នេយ្យ, បុគ្គលស្ស ចិត្តំ
បទុសិតំ ហិ យស្មា ហោតិ, តស្មា ឧបបន្នេយ្យ, ចេតោបទោសហេតុ សត្តា
ទុក្ខតី កច្ឆន្តិ អាកតំ វត្ថុ និក្ខបេយ្យ យថា, វេ វេ តថាវិជោ ទុប្បញ្ញោ សោ
បទោសចិត្តោ បុគ្គលោ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា និរយំ ឧបបជ្ជតីតិ អយម្យ
អត្ថោ ភកវតា វុត្តោ, ឥតិ មេ មយា សុតន្តិ យោជនា។

“សចេ កាយថ ទុក្ខស្ស, សចេ វោ ទុក្ខមប្បិយំ;
មាកត្ត ចាបកំ កម្មំ, អរិ វា យទិ វា រហោ។

“សចេ ច ចាបកំ កម្មំ, ករិស្សថ ករោថ វា;
ន វោ ទុក្ខា បមុត្យត្តិ, ឧបេច្ចចិ បលាយត” តិ -

ឥឡូវ សុត្តម្យិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ សប្បវិសា តុម្ពេ ទុក្ខស្ស
ជាតិទុក្ខជរាទុក្ខព្យាធិទុក្ខមរណទុក្ខអចាយទុក្ខ-
អតីតវដ្ឋមូលកទុក្ខអនាគតវដ្ឋមូលកទុក្ខបច្ចុប្បន្នាហារមូលកទុក្ខាតិ
អដ្ឋវិធស្ស ទុក្ខស្ស សចេ កាយថ, វោ តុម្ពេហិ ទុក្ខំ តថា អដ្ឋវិធិ ទុក្ខំ សចេ
អប្បិយំ, ឃំ សតិ អរិ វា យទិ រហោ វា ចាបកំ កម្មំ មាកត្ថ មា អកត្ថ។
សប្បវិសា តុម្ពេ អរិ វា យទិ រហោ វា ចាបកំ កម្មំ សចេ ករិស្សថ វា សចេ
ករោថ វា, ឃំ សតិ ឧបេច្ចបិ សញ្ញាបិ បលាយតំ បលាយន្តានំ វោ តុម្ពា កំ
ទុក្ខា អដ្ឋវិធា ទុក្ខតោ បមុត្តិ មុច្ឆនំ នត្ថេវាតិ យោជនា។

“អធិម្ពេន ធនំ លទ្ធា, មុសាវាទេន ចូកយំ;
មមេតិ ពាលា មញ្ញន្តិ, តំ កថំ នុ ភវិស្សតិ។

“អន្តរាយា សុ ភវិស្សន្តិ, សម្ពុតស្ស វិនស្សតិ;
មតា សគ្គំ ន គច្ឆន្តិ, ននុ ឯត្តាវតា ហតា”តិ។ -

ឥឡូវ សុត្តម្យិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ យេ ពាលា អធិម្ពេន ថ មុសាវាទេន
ថ ធនំ សវិញ្ញាណាវិញ្ញាណំ សត្តំ លភិតតត្តំ ធនំ លទ្ធា ឧកយំ ធនំ “មម ធន”ន្តិ
មញ្ញន្តិ, តេសំ ពាលានំ តំ ឧកយំ ធនំ កថំ កេន នុ បកាវេន ភវិស្សតិ, អធិម្ពេន
សម្ពុតត្តា ចិវជ្ជិតិកំ ន ហោតិ។ អន្តរាយា រាជន្តរាយាទយោ អន្តរាយា តេសំ
ពាលានំ ភវិស្សន្តិ។ យេន អធិម្ពេវេហារាទិកេន យំ ធនំ សម្ពុតំ, អស្ស
អធិម្ពេវេហារាទិកស្ស តំ សម្ពុតំ ធនំ វិនស្សតិ។ មតា មរត្តា តេ ពាលា សគ្គំ
សុគតី ន គច្ឆន្តិ។ សុគតិ ហិ សោគនេហិ កោគេហិ អន្តោតិ “សន្តោ”តិ
អធិប្បតា។ ឯត្តាវតា ឯត្តកេន ធិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកានំ អត្តហិតានំ
ហាយនេន តេ ពាលា ហតាវិនជ្ជា ភវន្តិ នន្ទតិ យោជនា។

“កង់ ខណាតិ អត្តានំ, កង់ មិត្តហិ ជីវតិ;
កង់ វិវដ្តតេ ធម្មា, កង់ សង្កំ ន គច្ឆតិ”។

“លោកា ខណាតិ អត្តានំ, លុទ្ធា មិត្តហិ ជីវតិ;
លោកា វិវដ្តតេ ធម្មា, លោកា សង្កំ ន គច្ឆតិ”តិ។ -

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ យោជនត្ថោ ចាកដោ។

“ចរន្តិ ពាលា ធុម្ពុធា, អមិត្តនេវ អត្តនា;
ករោន្តា ចាបកំ កម្មំ, យំ ហោតិ កដុកប្បលំ។

“ន តំ កម្មំ កតំ សាធុ, យំ កត្វា អនុតប្បតិ;
យស្ស អស្សមុខោ រោទំ, វិចាកំ បដិសេវតិ”តិ។ -

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ ធុម្ពុធា និប្បញ្ញា ពាលា អមិត្តន
ចាបកំ កម្មំ កតំ ឥវ, ឯវំ អត្តនា កដុកប្បលំ យំ កម្មំ កតំ ហោតិ, តំ ចាបកំ
កតំ កម្មំ ករោន្តា ចរន្តិ។ យំ កម្មំ កត្វា ករោន្តា បច្ឆា អនុតប្បតិ, តំ កតំ
កម្មំ ន សាធុ។ **យស្ស** កម្មស្ស វិចាកំ រោទំ រុន្តោ អស្សមុខោ បដិសេវតិ, តំ
កតំ កម្មំ ន សាធុតិ យោជនា។

“ធុក្ករំ ធុត្តិ តិ ក្ខញ្ញា... បេ... អវីតរាគោ”តិ **ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ**
សុត្តំ នាម។ សុត្តត្ថោ អដ្ឋកថាយំ វិគ្គារតោ វុត្ថោ។

“អប្បមេយ្យំ បមិនន្តោ, កោធិវិទ្ធា វិកប្បយេ;
អប្បមេយ្យំ បមាយិនំ, និវុតំ តំ មញ្ញោ អកិស្សវ”តិ។ -

ឥឡូវ សុត្តម្យិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ ឥឡូវ សាសនេ អប្បមេយ្យំ
អប្បមេយ្យគុណំ ឱណាសវំ បុគ្គលំ “អយំ ឱណាសវោ បុគ្គលោ ឯត្ថកសីលោ
ឯត្ថកសមាធិ ឯត្ថកបញ្ញោ”តិ បមិនន្តោ កោ បុគ្គលោ វិកប្បយេ។
អប្បមេយ្យំ ឱណាសវំ បុគ្គលំ បមាយិនំ បមាយន្តំ តំ បុគ្គលំ អយំ និរុត្តំ
អវកុដ្ឋបញ្ញំ អភិស្សវំ អបញ្ញន្តិ មញ្ញោ មញ្ញាមីតិ យោជនា។

“បុរិសស្ស ហិ ជាតស្ស, កុហរី ជាយតេ មុខ;
យាយ និន្ទតិ អត្តានំ, ពាលោ ទុញ្ញាសិតំ ភណំ។

“ន ហិ សត្តំ សុនិសិតំ, វិសំ ហលាហលំ ឥវ;
ឯវំ វិវុទ្ធិ ចាតេតិ, វាចា ទុញ្ញាសិតា យថា”តិ។ -

ឥឡូវ សុត្តម្យិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ ទុញ្ញាសិតំ អរិយ្យបវាទសង្ខាតំ
ជុសវាចំ ភណំ ភណ្ឌោ ពាលោ ទុដ្ឋោ បុរិសោ យាយ កុហរីសទិសិយា
ទុញ្ញាសិតវាចាយ អត្តានំ និន្ទតិ, សា កុហរីសទិសី ទុញ្ញាសិតវាចា ជាតស្ស
បុរិសស្ស មុខ ជាយតេ ជាយតិ, សា ទុញ្ញាសិតវាចា មុខ ជាយតិ ឥវ, ឯវំ
សុនិសិតំ សត្តំ មុខ ន ជាយតិ, យថា ហលាហលំ វិសំ មុខ ន ជាយតិ,
ទុញ្ញាសិតា វាចា អចាយេសុ វិវុទ្ធិ បុគ្គលំ ចាតេតិ យថា, ឯវំ សុនិសិតំ សត្តំ
អចាយេសុ ន ចាតេតិ, ហលាហលំ វិសំ អចាយេសុ ន ចាតេតីតិ យោជនា។

៩២.

“យោ និន្ទិយំ បសំសតិ, តំ វា និន្ទតិ យោ បសំសិយោ;
វិចិនាតិ មុខេន សោ កលី, កលិនា តេន សុខំ ន វិន្ទតិ។

“អប្បមត្តោ អយំ កលី, យោ អក្ខេសុ ធនបរាជយោ;
សត្តស្សបិ សហាបិ អត្តនា, អយមេវ មហន្តតរោ កលី;

យោ សុគតេសុ មនំ បទោសយេ។

“សតំ សហស្សានំ និវត្តនានំ, ធន្តីសតិ បញ្ច ច អព្ពធានិ;
យមរិយគរហី និរយំ ឧបេតិ, វាចំ មនញ្ច បណិជាយ ចាបក”ន្តិ។ -

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ យោ បុគ្គលោ និន្ទិយំ ទុច្ឆរំ ទុស្ស័រំ
បុគ្គលំ បសំសតិ, សោ បសំសកោ បុគ្គលោ មុខេន កលី វិចីនាតិ ឧបចីនាតិ,
តេន កលីនា សុខំ នវិន្ទតិ។ យោ សុចារី សីលវា បុគ្គលោ បសំសិយោ ហោតិ,
តំ វា សុចារី វា សីលវន្តំ បុគ្គលំ យោ បុគ្គលោ និន្ទតិ, សោ និន្ទន្តោ បុគ្គលោ
មុខេន កលី វិចីនាតិ ឧបចីនាតិ, តេន កលីនា សុខំ នវិន្ទតិ។

អត្តនា សហាបិ សព្ពស្ស ធនស្ស វសេនបិ អក្ខេសុ យោ ធនបរាជយោ
ភវតិ, អយំ កលី អយំ ធនបរាជយោ អប្បមត្តោ ហោតិ។ យោ បុគ្គលោ
សុគតេសុ មនំ បទោសយេ, តស្ស បុគ្គលស្ស យោ កលី ភវតិ, អយមេវ កលី
មហាន្តតរោ ហោតិ។

កស្មា? វាចញ្ច មនញ្ច បណិជាយ អរិយគរហី បុគ្គលោ យំ កាលំ ចាបកំ
និរយំ ឧបេតិ, សោ កាលោ “សតំ សហស្សានំ និវត្តនានញ្ច ធន្តីស និវត្តនានិ ច
បញ្ច អព្ពធានិ ច យស្មី កាលេ គណីយន្តិ”តិ តេន កាលេន សមោ ហោតិ,
តស្មា មហាន្តតរោ ហោតីតិ យោជនា។

“យោ លោភគុណោ អនុយុត្តោ...បេ....

គច្ឆសិ ខោ បបតំ ចិវវត្ត”ន្តិ។ -

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ យោ បុគ្គលោ លោភគុណោ
អនុយុត្តោ អនុ បុនប្បនំ យុត្តោ ហោតិ, សោ បុគ្គលោ អញ្ជោ បុគ្គលេ វចសា

បរិភាសតិ, អស្សុទ្ធោ កធិរិយោ អវទញ្ញ ពុទ្ធានំ ឱវាទញ្ញ ន ហោតិ, មច្ឆរី
បេសុណិយំ បេសុណិយស្មី អនុយុត្តោ ហោតិ។

មុខទុក្ខ មុខវិសម វិក្ខត វិគតក្ខត អនិយ ភ្ននហុ ពុទ្ធវិជានក ចាបក
ទុក្ខជការី បុរិសន្ត បុរិសលាមក កលិ អលក្ខិ អវជាតបុត្ត ត្វំ នេរយិកោ
អសិ។ ឥធិ ឥធានិ ពហុភាណី មា ហោហិ។

អហិតាយ រជំ អត្ថនិ មា អាកិរសិ មា បក្ខិបសិ។ កិព្ពិសការី ត្វំ សន្តេ
ឱណាសវេ បុគ្គលេ គរហសិ, ពហុនិ ទុច្ឆរិតានិ កម្មានិ ចរសិ, ចរិត្វា ត្វំ ចិរវត្តំ
រចនវិរហិតំ បបតំ នរកំ និរយំ គច្ឆសិ ខោ ឯកំសេនាតិ យោជនា។

នាធាវិធំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ អាចរិយេន និទ្ធាវិតំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ,
“កតមំ វាសនាភាគិយំ សុត្ត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមំ វាសនាភាគិយំ
សុត្ត”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តេសុ សោឡសសុ សំកិលេសភាគិយាធិសុ សុត្តេសុ
កតមំ សុត្តំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ នាមាតិ បុច្ឆតិ។ “មនោបុព្ពត្តមា ធម្មា...បេ...
នាយាវ អនចាយិនី”តិ ឥទំ វាសនាភាគេ បុញ្ញភាគេវិសយេ
វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ នាម។ អត្ថោ ចាកដោ។

៩៣. “មហាធាមោ សក្កោ ភគវន្តំ ឯតទវោច...បេ... អចាបិកា
កាលដ្ឋិរិយា”តិ ឥទំ សុត្តម្បិ វាសនាភាគេ បុញ្ញភាគេវិសយេ
វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ នាម។ អត្ថោ ចាកដោ។

“សុខកាមានិ ភូតានិ, យោ ទណ្ឌាន ន ហិសតិ;
អត្ថនោ សុខមេសានោ, បេច្ច សោលភតេ សុខ”ន្តិ។ -

ឥទំ សុត្តម្បិ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ នាម។ អត្ថោ ចាកដោ។

“គុំដំបែ តមាឆាន់...បេ... រាជា បេ ហោតិ ធម្មិកោ” តិ ឥទំ សុត្តម្បិ
វាសនាភាគិយំ សុត្តំ នាម។ អត្តោ ចាកដោ។

៩៤. “ភគវា សាវត្ថិយំ វិហារតិ...បេ... ឯវំ បជាឆាតី” តិ ឥទំ សុត្តម្បិ
វាសនា...បេ... សុត្តំ នាម។ អត្តោ ចាកដោ។

“កស្មា ភគវា ជនបទចារិកំ ចរតី” តិ បុន្នេយ្យ, សត្តហិ ការណេហិ ពុទ្ធា
ភគវន្តោ ជនបទចារិកំ ចរន្តិ។ កតមេហិ សត្តហិ? ទេសន្តរគតានំ វេនេយ្យានំ
វិនយនត្ថំ, តត្រ ឋិតានំ ឧស្សុក្កសមុប្បាទនត្ថំ, សាវកានំ ឯកស្មី ហនេ
និពទ្ធវាសនិវារណត្ថំ, អត្តនោ ច តត្ថ និពទ្ធវាសេ អនាសង្ក័ទស្សនត្ថំ,
សម្ពុទ្ធវសិតជ្ជានតាយ ទេសានំ ចេតិយភាវសម្បាទនត្ថំ, ពហ្វានំ សត្តានំ
ទស្សនូបសង្កមនាធិហិ បុញ្ញោយប្បសវនត្ថំ, អវុដ្ឋិអាធិឧបទ្ធរូបសមនត្តញ្ញាតិ
ឥមេហិ សត្តហិ ការណេហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ ជនបទចារិកំ ចរន្តិតិ
ជនបទចរណាការណំ វេទិតត្ថំ។

“ឯកបុប្ផំ ចជិត្វាន, សហស្សំ កប្បកោដិយោ;
ទេវេ ចេវ មនុស្សេ ច, សេសេន បរិនិព្វតោ” តិ។ -

ឥទំ សុត្តម្បិ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ នាម។ សហស្សំ កប្បកោដិយោតិ សហស្សំ
អត្តភាវតោ កោដិយោ។

“អស្សត្ថេ ហរិតោភាសេ, សំវិរុទ្ធិម្ហិ ចាទបេ;
ឯកំ ពុទ្ធកតំ សញ្ញំ, អលភីហំ បតិស្សតោ។

“អដ្ឋ តីសំ តតោ កប្បា, នាភិជាឆាមិ ទុគ្គតិ;
តិស្សោវិជ្ជា សង្ខិកតា, តស្សា សញ្ញោយ វាសនា” តិ។ -

ឥឡូវ សុត្តម្យ វាសនាការិយំ សុត្តំ នាម។ ហិរតោភាសេតិ ហិរតធិភាសេ។
អលភីហន្តិ អហំ អលភី។

“បិណ្ឌាយ កោសលំ បុរំ...បេ...វិចាកោ ហោតិ អបិណ្ឌិយោ” តិ ឥឡូវ សុត្តម្យ
វាសនាការិយំ សុត្តំ នាម។ អគ្គបុគ្គលោ អនុកម្មកោ តណ្ហានិយាតកោ មុនិ
សម្ពុទ្ធា បុរេភត្តំ បិណ្ឌាយ បិណ្ឌំ បដិគ្គណ្ឌិតុំ កោសលំ បុរំ ចារិសិ។

យស្ស បុរិសស្ស ហត្ថេ សព្ពបុប្ផេហិ អលង្កតោ វជ្ជសកោ បុប្ផវជ្ជសកោ
អត្ថិ, សោ អយំ បុរិសោ រាជមគ្គេន កោសលបុរំ បរិសន្តំ ភិក្ខុសង្ឃបុរក្ខតំ
នេវមាណុសបូជិតំ សម្ពុទ្ធិំ អន្តស, ទិស្វា ហជ្ជោ ចិត្តំ បសាទេសិ; បសាទេត្វា
សម្ពុទ្ធិំ ឧបសង្កមិ។

ឧបសង្កមិត្វា សោ អយំ បសង្ខោ ហុត្វា សុរភី វណ្ណវន្តំ មនោរមំ តំ វជ្ជសកំ
សម្ពុទ្ធស្ស សេហិ ចាណីភិ ឧបនាមេសិ។

តតោ ពុទ្ធស្ស លបនន្តរា លបនស្ស វននស្ស អន្តរា អគ្គិសិខា វណ្ណា
សហស្សវសិ ឱក្កា បកា និក្ខមិ, អញ្ញាវិជ្ជុ និក្ខមតិ ឥវ, ឯវំ អាណនា សហស្សវសិ
និក្ខមិត្វា អាទិច្ចពន្ធនោ សីសេ តិក្ខត្តំ បទត្តិណំ ករិត្វាន បរិវេដ្ឋេត្វា មុទ្ធនិ
អន្តរាយេ។

អាណនោ អច្ឆរិយំ អពុតំ លោមហំសនំ ឥឡូវ ចាជិហារិយំ ទិស្វា ចីវរំ ឯកំសំ
ករិត្វា ឯតំ អព្រិ - “មហាមុនិ, សិគកម្មស្ស ហេតុ កោ? តំ ហេតុំ ព្យាករោហិ,
ធម្មាលោកោ ភវិស្សតិ” តិ។

យស្ស ភគវតោ សព្ពធម្មេសុ ញាណំ សទា បវត្ថតិ, កម្មវិវាទរណោ មុនិ
សោ ភគវា កង្ខិ វេមតិកំ អាណន្តំ ថេវ ឯតំ អព្រិ។ អាណន្ត, យោ សោបុរិសោ មយិ

ចិត្តំ បសាទយិ, សោ បុរិសោ ចតុរាសីតិកប្បាទិ ទុក្ខតី ន កមិស្សតិ, ទេវេសុ
ទេវេសោកក្កំ ទិព្វំ រដ្ឋំ បសាសិត្វា មនុស្សេ រដ្ឋេ សកលរដ្ឋេ មនុជិន្ទោ រាជា
ភវិស្សតិ។ សោ បុរិសោ ចរិមំ បព្ពជិត្វា, ធម្មតំ សច្ចិកត្វា ច ធុតរាគោ វជំសកោ
នាម បច្ឆេកពុទ្ធា ភវិស្សតិ។

តថាភតេ វា សម្មាសម្ពុទ្ធវា បច្ឆេកសម្ពុទ្ធវា តស្ស តថាភតស្ស សាវកេ
វា ចិត្តេ បសន្នម្ហិ ទក្ខិណា អប្បកា នាម នត្ថិ។

ពុទ្ធា ឯវំ ឯត្ថកាតិ អចិន្តិយា ភវន្តិ។ ពុទ្ធជម្មា ពុទ្ធកុណា ឯវំ ឯត្ថកាតិ
អចិន្តិយា ភវន្តិ, អចិន្តិយេ បសន្នាទំ វិចារកោ បុញ្ញវិចារកោ ឯវំ ឯត្ថកោតិ
អចិន្តិយោ ហោតីតិ ឯតំ អព្រឹតិ យោជនា។

៩៦. “ឥធាហំ, ភិក្ខុវេ, ឯកច្ចំ បុគ្គលំ... បេ... អយម្មិ អត្ថោ វុត្ថោ ភគវតា
ឥតិ មេ សុត” ន្តិ ឥទំ សុត្តម្មិ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ នាម។ ភិក្ខុវេ, ឥធ ឥមស្មី
សាសនេ អហំ ឯកច្ចំ បុគ្គលំ ឯវំ មម ចេតសា ឯកច្ចស្ស បុគ្គលស្ស ចេតោ ចិត្តំ
បរិច្ច ពុទ្ធចក្កុនា ឯវំ បជាធាមិ, យថា យេន បការេន អយំ បុគ្គលោ យញ្ច
ធានាទិបដិបទំ បដិបន្នោ, យញ្ច ទស្សនាទិមគ្គំ សមារុទ្ធិ្យា ហុត្វា តំ បដិបទំ,
មគ្គញ្ច ឥរិយតិ បវត្តតិ, ឥមម្ហិ ឥមស្មិញ សមយេ អយំ បុគ្គលោ ចេ កាលំ
ករេយ្យ, ឯវំ សតិ អាកតំ វត្ថុំ និក្ខិបតិ យថា, ឯវំ តាយ បដិបទាយ តេន មគ្គេន
សគ្គេ អត្តនិក្ខត្តោ ភវេ។ តំ កិស្ស ហេតុ? ភិក្ខុវេ, អស្ស បុគ្គលស្ស ចិត្តំ ហិ
យស្មា បសន្នំ បសាទិតំ, តស្មា និក្ខត្តោ ភវេ។ ឥធ សាសនេ, លោកេ វា ឯកច្ចេ
សត្តា បុគ្គលា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតី សគ្គំ លោកំ
ចេតោបសាទហេតុ ខោ បន ឧបបជ្ឈន្តីតិ ឯវំ អហំ បជាធាមីតិ ភគវា ឯតមគ្គំ
អវោច។ តត្ថ តស្មី អត្ថេ សន្តិហាវសេន បវត្ថំ ឯតំ “បសន្នចិត្តំ ញាត្វាន... បេ...”

សត្តំ សោ ឧបបដ្ឋតី”តិ តាថាវចនំ វុច្ចតិ។ អយម្បិ អត្ថោ ភកវតា វុត្ថោ, ឥតិ មេ
មយា សុតន្តិយោជនា។

“សុវណ្ណាច្ឆនំ នារំ...បេ... ឯតាទិសំ កតបុញ្ញា លភិ”ន្តិ ឥទំ សុត្តម្បិ
វាសនាភាគិយំ សុត្តំ នាម។ នារិ ទេវធីតា សុវណ្ណាច្ឆនំ សុវណ្ណាលង្ការេហិ
នាទិតំ នារំ អារុយ្ហ តិដ្ឋសិ, ចោក្ខវណី ទេវចោក្ខវណី ឌីតាហសិ, បទុមំ
ចាលីនា ធិន្ទសិ។

ទេវតេ កេន កម្មេន តេ តវ តាទិសោ វុណ្ណោ តាទិសោ អានុកាវោ តាទិសី
ដុតិ ភវតិ, ទេវតេ តេ តវ យេ កេចិ ភោតា មនសា ឥច្ឆិតា ភវន្តិ, តេ ភោតា ច
កេន កម្មេន ឧប្បជ្ឈន្តិ។ ទេវតេ មេ បុច្ឆិតា ត្វំ សំស សំសាហិ ឥទំ សព្វំ កិស្ស
កម្មស្ស ច ជលន្តិ សក្កោ បុច្ឆតិ។

ទេវរាជេន បុច្ឆិតា សា ទេវធីតា អត្តមនា ហុត្វា បញ្ចំ បុដ្ឋា សក្កស្ស
ព្យាកាសិ។ ទេវរាជា អទ្ធានំ ធិយមគ្គំ បដិបន្នា អហំ យសស្សិនោ កស្សបស្ស
ភកវតោ មនោរមំ ជ្វបំ អទ្ធស្សំ, ធិស្វា តត្ថ ជ្វបេ ចិត្តំ បសាទេសី។ បសន្នាហំ
សេហិ ចាលីហិ បទុមបុប្ផហិ បូជេសី។ តស្សេវ កម្មស្ស ឥទំ សព្វំ ជលំ
វិចាកោ ភវេ។ កតបុញ្ញាហំ ឯតាទិសំ ជលំ អលភិន្តិ សក្កស្ស ព្យាកាសិ។ ឥតិ
មេ សុតន្តិ មហាមោគ្គល្លានោ វទតីតិ យោជនា។

“យថាទិទ្ធាវិតសុត្តានិយេវ វាសនាភាគិយសុត្តានិ បរិបុណ្ណានី”តិ វុត្តព្ពត្តា
“ធានកថា សីលកថា សគ្គកថា បុញ្ញកថា បុញ្ញវិចាកកថាតិ ឥទំ
វាសនាភាគិយ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យាយ ទេសនាយ ធានញ្ច ធានជលញ្ច
ទស្សីតំ, សា ទេសនា ធានកថា នាម។ យាយ ទេសនាយ សីលញ្ច សីលជលញ្ច
ទស្សីតំ, សា ទេសនា សីលកថា នាម។ យាយ ទេសនាយ សគ្គា ច សគ្គសុ

និព្វត្តាបកញ្ចា កម្មំ ទស្សិតំ, សា សគ្គកថា នាម។ យាយ ទេសនាយ
ធានសីលការវាទិវសេន ទសវិធំ បុញ្ញកម្មំ ទស្សិតំ, សា បុញ្ញកថា នាម។
យាយ ទេសនាយ តាទិសស្ស បុញ្ញកម្មស្ស វិវិដោ អយំ វិចាកោ ឥមស្ស
បុញ្ញស្ស វិចាកោតិ និយមេត្វា ទស្សិតោ, សា បុញ្ញវិចាកកថា នាម។

ទសពលធរានំ សម្មាសម្ពុទ្ធានំ ឧទ្ទិស្សកតេសុ សិរីរិធាតុំ អត្តន្តរេ ឋបេត្វា
បំសូហិ កតេសុ ជូបេសុ យេ នវា បសន្នា, តេ នវា តត្ថ ជូបេ ការំ បុញ្ញំ កត្វា
សគ្គេសុ ឧប្បជ្ឈិត្វា បមោទន្តិតិ យោជនា។ ឥទំ សុត្តំ វា...បេ.... សុត្តំ។

៩៧. ទេវបុត្តសិរីវណ្ណា ទេវបុត្តសិរីសទិសវណ្ណា សុភកសណ្ឌិតិ
សោភគ្គយុត្តសណ្ណានា សព្វេ ជនា ឧទកេន បំសុំ តេមេត្វា ជូបំ វឌ្ឍេថ, សោ
អយំ ជូចោ កស្ស បុគ្គលស្ស ជូចោតិ បុច្ឆតិ។

សុភត្ថេ សុន្ទរកត្ថេ ទេវតេ តស្មី ជូបេ បសន្នា ឥមេ ទេវមនុស្សា ការំ បុញ្ញំ
ករោត្តា ហុត្វា ជវាមរណតោ បមុច្ឆរេ។ សោ អយំ ជូចោ មហោសិនោ
ទសពលធម្មជារិនោ សុភតស្ស ជូចោតិ វេទិតញ្ញោតិ អាហាតិ យោជនា។ ឥទំ
សុត្តំ វា...បេ.... សុត្តំ។

យាហំ យា អហំ មហោសិនោ ជូបំ ចត្តារិ ឧប្បលានិ ច មាលញ្ច អភិរោបយី,
តេន មយា កតំ តំ បុញ្ញំ ឧទ្ធការំ វត អាសិ អហោសិ។ តតោ កប្បតោ អន្ធន្ធ
កប្បា តីសំ ធរន្តិ សត្តនោ ជូបំ បូជេត្វា តត្ថកានិ ទុក្ខតី ន ជាតាមិ, វិនិចាតំ ន
គច្ឆាមីតិ យោជនា។ ឥទំ សុត្តំ វា...បេ.... សុត្តំ។

អហំ ពាត្តិសលក្ខណធរស្ស ពាត្តិសលក្ខណធរេន សម្បន្នស្ស
វិទិតវិជយស្ស លោកនាថស្ស ជូបំ អបូជេសី, បូជេត្វា សតសហស្សំ កប្ប
អាយុកប្បេ បមុទិតោ អាសី។ មយា យំ បុញ្ញំ បសុតំ, តេន បុញ្ញេន វិនិចាតំ

អនាគតនៃ អនាគតនៃ ទេវសោភ័ណ្ឌ សម្បត្តិ ច ទេវរដ្ឋានិ ច តានិ អការី។ អថ វា
ទេវសោភ័ណ្ឌ មយា កាវតំ, រដ្ឋានិ ច មយា កាវតានិ។

អនន្តមកស្ស សាសនេ យំ ចក្កំ បញ្ញាចក្កំ បណ្ឌិតំ, តថា ចិត្តំ យំ
វិមុត្តចិត្តំ បណ្ឌិតំ, តំ សត្វំ បញ្ញាចក្កំ វិមុត្តចិត្តំ មេ មយា លទ្ធិ, អហំ
វិបុត្តលតាសម្ពាសន្តា ហុត្វា វិមុត្តចិត្តា ជលវិមុត្តចិត្តសម្បជ្ជា អម្ពិទិ
អវោចាតិ យោជនា។ ឥទំ សុត្តំ វា... បេ.... សុត្តំ។

៩៨. វិមុត្តចិត្ត ជលវិមុត្តចិត្តសម្បជ្ជា អទិលេ បញ្ចាចតោទីលរហិតេ
អនាសវេ អរណវិហារិម្ហិ អរណវិហារសីលេ អសង្កមាទសេ អលក្កមាទសេ
បច្ឆេកពុទ្ធស្មី សាមាកបត្តោទនមត្តមេវ ទក្ខិណំ អនាសី។

តស្មី បច្ឆេកពុទ្ធទុត្តមំ ធម្មំ បច្ឆេកពោធិធម្មំ ឱកប្បយី “សោ ទុត្តមោ ធម្មោ
អត្ថី” តិ សទ្ធម្មី។ ឯវំ អរិយវិហារេន វិហារីហិ បច្ឆេកពុទ្ធមិ មេ មម សង្កមោ
កតោ សិយាភវេ, កុទាសុបិ ច អហំ អបេក្ខវា មា ភវេយ្យន្តិ មាទសំ តស្មីញ្ច
ធម្មោ បណ្ឌិតេសី “ឥមិនា បច្ឆេកពុទ្ធន លទ្ធិធម្មំ អហម្មិ សច្ចិកវេយ្យ” ន្តិ ចិត្តំ
បណ្ឌិតហិ។

តស្សេវ បច្ឆេកពុទ្ធកតស្សេវ កម្មស្ស វិចាកតោ អហំ ធិយាយុកេសុ
អមមេសុ “មម បរិគ្គហោ” តិ បរិគ្គហាភាវេន អបរិគ្គហេសុ វិសេសកាមីសុ
អហីនកាមីសុ កុរុសុ ទុត្តរកុរុសុ ចាណីសុ សត្តេសុ សហស្សក្ខត្តំ ឧបបជ្ជេថ
ឧបបជ្ជី។

តស្សេវ កម្មស្ស វិចាកតោ វិចិត្រមាលាភរណានុលេបីសុ យសស្សីសុ
បរិវារវន្តេសុ តិទសោ ទេវោ អហំ វិសិដ្ឋកាយុបកតោ ហុត្វា សហស្សក្ខត្តំ
ឧបបជ្ជេថ។

តស្បូវ កម្មស្បូវវិចារកតោ អហំវិមុត្តចិត្តោ អធិលោ អនាសវោ ហុត្វា
ហិតាហិតាសីហិ កុសលាកុសលវីតិវត្តហិ អន្តិមទេហធារិកិ ឥមេហិ
បច្ចេកពុទ្ធមហិ, ពុទ្ធសាវកេហិ វា មេ មម សមាគមោ អាសី។

“សីលវតោ យំ ឥន្ទ្រតំ, តំ សមិជ្ឈតេ” តិ ឥមំ វចនំ តថាគតោ ជិនោ បច្ចុក្ខំ
កត្វា អវច ខោ, យថា យថា យេន យេន បការេន មេ មនសា វិចិត្តតំ, តថា
តថា តេន តេន បការេន សមិទ្ធិំ ភវតិ។ អយំ ភវោ អន្តិមោ ភវោ តិ យោជនា។
ឥទំ សុត្តំ វា... បេ.... សុត្តំ។

ឯកតីសម្មិ កប្បម្មិ ជិនោ អនេជោ អនន្តទស្សី “សិទ្ធិ” តិ ឥតិនាមកោ
ឧប្បន្និ។ តស្បវិ ភគវតោ រាជា ភាតា សិទ្ធិទ្ធវេ ច សិទ្ធិ ឥតិនាមកេ ពុទ្ធវេ ច
តស្ប ភគវតោ ធម្មេ ច អភិប្បសន្នោ លោកិវិនាយកម្មិ បរិនិព្វតេ សតិ
ទេវាតិទេវស្ស ទុត្តមស្ស មហេសីនោវិបុលំ មហន្តំ សមន្តតោ ការុតិកំ ជូបំ
អកាសី។

តស្មី ជូបេ ពលី បូជាពលី អភិហារី មនុស្សោ ជាតិសុមនំ បគ្គយ្ហ បហាជ្ជោ
បូជេសី។ អស្ស មនុស្សស្ស ឯកំ បុប្ផំ វា តេន បហារិតំ ហុត្វា បតិតំ។ អហំ តំ
បតិតំ ឯកំ បុប្ផំ គហេត្វា តស្បូវ បុប្ផសាមិកស្ស អនាសី។

សោ មនុស្សោ បុប្ផសាមិកោ អភិប្បសន្នចិត្តោ ហុត្វា មំ “តូមេវ ឯតំ ឯកំ
បុប្ផំ បូជា” តិ អនាសី។ ទនាសីតិ ឯតុ ទ-កាវោ អាគមោ។ អហំ តំ ឯកំ បុប្ផំ
គហេត្វា ពុទ្ធិំ ពុទ្ធកុណំ បុនប្បនំ អនុស្សវន្តោ យស្មី កប្បេ អភិរោបយី, តតោ
កប្បតោ អន្ធិ កប្បា តីសំ អហេសុំ។ តេសុ កប្បេសុ ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ,
វិនិចាតញ្ច ន គន្ធាមិ, ឥទំ ជលំ ជូបបូជាយ ជលន្តិ អវោចាតិ យោជនា។ ឥទំ
សុត្តំ វា... បេ.... សុត្តំ។

ព្រហ្មទត្តស្ស ព្រហ្មទត្តនាមកស្ស រាជិនោ កបិលំ នាម នគរំ សុវិភត្តំ
ភាគតោ សុដ្ឋវិភត្តំ, មហាបថំ មហាបថសម្បជ្ជំ អាគិណ្ណំ, នាណាជាតិកេហិ
មនុស្សេហិ បរិបុណ្ណំ, ឥទ្ធិំ ជីតញ្ចា អាសី។

បញ្ចាលានំ តត្ថ បុរុត្ថមេ អហំ កុម្មាសំ វិក្កិណី, សោ អហំ យសស្សិនំ
ឧបវិជ្ជំ ឧបសម័បេ បិតំ អវិជ្ជំ នាម សម្ពុទ្ធិំ បច្ចេកពុទ្ធិំ អន្ធមី, ទិស្វា ហធម្មា ចិត្តំ
បសាទេត្វា នុត្តមំ អវិជ្ជំ មេ គេហស្មី យំ ធុវកត្តំ វិជ្ជេវ វិជ្ជិ, តេន ធុវកត្តេន
និមន្តេសី។

យតោ ច យស្មី កាលេ ច កត្តិកោ យស្សំ បន្ទវសីបុណ្ណោ, សា បុណ្ណាមាសំ
បន្ទវសី ឧបជ្ជិតា, តតោ ច តស្មី កាលេ ច អហំ នំ ទុស្សយុតំ កយ្ហ អវិជ្ជស្ស
អវិជ្ជនាមកស្ស បច្ចេកពុទ្ធស្ស ឧបនាមេសី។

នុត្តមោ អនុកម្មកោ ការុណីកោ តណ្ហានិយាតកោ មុនិ បច្ចេកពុទ្ធា
បសន្នចិត្តំ មំ ញាត្វាន បដិគ្គណ្ហិ។

អហំ កល្យាណំ ពុទ្ធវណ្ណិតំ កម្ពំ កវិជ្ជាន ទេវេ ច មនុស្សេ ច សន្ធាវិជ្ជា
តតោ ចុតោ ពារាណសិយំ នគរេ អឡេ កុលស្មី សេដ្ឋិស្ស ឯកបុត្តកោ ឧប្បជ្ជិ,
ចារណេហិ ច បិយតរោ អាសី។

តតោ ច តស្មី កាលេ វិញ្ញតំ បត្តោ ហុត្វា ទេវបុត្តេន ចោទិតោ អហំ
ចាសាទា ឡិហិត្វាន សម្ពុទ្ធិំ ភកវន្តំ កោតមំ ឧបសង្កមី។

សោ សម្ពុទ្ធា ភកវា កោតមោ អនុកម្មាយ មេ ធម្មំ អទេសេសី។ ទុក្ខំ
ទុក្ខសច្ចញ្ច ទុក្ខសមុប្បាទំ សមុទយសច្ចញ្ច ទុក្ខស្ស អតិក្កមំ និរោធសច្ចញ្ច

អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ ទុក្ខបសមគាមិនំ មគ្គំ មគ្គសច្ចញ្ញា ឥតិ ចត្តារិ សច្ចានិ
ទេសិតានិ, តទុប្បាទកំ ធម្មំ មុនិ ភកវា គោតមោ អទេសយិ។

អហំ តស្ស ភកវតោ គោតមស្ស វេចនំ សុត្វា សាសនេ វតោ ហុត្វារិហរិ,
អហំ វត្តិន្ទរំ អតន្តិកោ ហុត្វា សមមំ បដិវដ្ឋិ។

អដ្ឋត្តញ្ញោ យេ អាសវា, តហិទ្ធា ច យេ អាសវា មគ្គេន សមុច្ឆិន្នា អាសុំ, សព្វេ
តេ អាសវា មេ មម វិជ្ជិសុ, បុន ន ច ឧប្បជ្ឈរេ។

ទុក្ខំ “បរិយន្តកតំ យស្ស ទុក្ខស្ស” តិ បរិយន្តកតំ អាសិ, អយំ
សមុស្សយោ ជាតិមរណាសំសារោ ចរិមោ អន្តិមោ អាសិ, ឥទានិ ឥមស្ស
អត្តការស្ស អនន្តរំ បុនព្ពវោ មម នត្ថិ តិ អវោចាតិ យោជនា។ យំ នាធាវិធំ
វាសនាភាគិយំ សុត្ថំ ឧទាហរណាវសេន និទ្ធាវិតំ, ឥទំ នាធាវិធំ សុត្ថំ
វាសនាភាគេ បុញ្ញកោដ្ឋាសេ វិសយេ វាចកញ្ញាបកកាវេន បវត្តនតោ
វាសនាភាគិយំ សុត្ថំ នាម។

នាធាវិធំ វាសនាភាគិយំ សុត្ថំ អាចរិយេន និទ្ធាវិតំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ,
“កតមំ និព្វេជភាគិយំ សុត្ថំ” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមំ និព្វេជភាគិយំ
សុត្ថំ” តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ តេសុ សោឡិសសុ សំកិលេសភាគិយាទីសុ សុត្តេសុ
កតមំ សុត្ថំ និព្វេជភាគិយំ សុត្ថំ នាមាតិ បុច្ឆតិ។

ឧទ្ធំ ព្រហ្មលោកេ អនោ កាមាវចរេ ភវេ សព្វេនិ សព្វេសុ ភវេសុ វិប្បមុត្តោ
អរហា “អយំ នាម ធម្មោ អហំ អស្មី” តិ អនាទុបស្សី, វរំ វិមុត្តោ អរហា
អតិណ្ណាបុព្វំ ឱមំ អបុនព្ពវាយ ឧទតារិ ឧត្តិណ្ណោតិ យោជនា។ ឥទំ សុត្ថំ
និព្វេជភាគេ សេក្ខធម្មេ វិសយេ វាចកញ្ញាបកកាវេន បវត្តនតោ
និព្វេជភាគិយំ សុត្ថំ នាម។

“ឯត្ថកមេរ័” តិ វត្ថុពុត្តា “សីលវត្ថោ” តិ អាទិ វុត្ថំ។ អាទន្ទ, សីលវត្ថោ បុគ្គលស្ស “កិច្ចិ មេ មម អវិប្បជិសារោ ជាយេយ្យ បវត្ថេយ្យ” តិ ចេតនា ន ករណីយា ន កាតព្វា។ អាទន្ទ, សីលវត្ថោ អវិប្បជិសារោ យំ ជាយេយ្យ បវត្ថេយ្យ, ឯសា អវិប្បជិសារស្ស ជាយនា បវត្ថនា ធម្មតា ភវតិ។ អាទន្ទ, អវិប្បជិសារិនា បុគ្គលេន “កិច្ចិ មេ មម ចាមោជ្ជំ ជាយេយ្យ បវត្ថេយ្យ” តិ ចេតនា ន ករណីយា, អាទន្ទ, អវិប្បជិសារិនោ បុគ្គលស្ស ចាមោជ្ជំ យំ ជាយេយ្យ បវត្ថេយ្យ, ឯសា ចាមោជ្ជស្ស ជាយនា បវត្ថនា ធម្មតា។ សេសេសុបិ ឥមស្ស យោជនានយានុសារេន យោជនានយោ គហេតព្វោ។ ឥទំ សុត្ថម្បិ និព្វេជភាគិយំ សុត្ថំ នាម។

អាតាបិនោ កិលេសានំ អាតាបេន សម្មប្បធានេន សមន្នាគតស្ស ឈាយតោ ឈាយន្តស្ស ព្រាហ្មណស្ស ពាហិតចាបស្ស ខីណាសវស្ស ធម្មា អនុលោមបច្ចយាការបដិវេធសាធកា ពោធិបក្ខិយធម្មា យនា យស្មី កាលេ ហវេ ឯកន្តេន ចាតុកវន្តិ ឧប្បជ្ឈន្តិ។ អថ វា ធម្មា ចតុអរិយសច្ចធម្មា ចាតុកវន្តិ បកាសយន្តិ អភិសមយវសេន ចាកជា ហោន្តិ។ អថ វា ចាតុកវនកាលេ អស្ស អាតាបិនោ ឈាយតោ ព្រាហ្មណស្ស ខីណាសវស្ស សព្វា កម្ពុវេបយន្តិ អបគច្ឆន្តិ និរុជ្ឈន្តិ។ កស្មា? សហេតុធម្មំ អវិជ្ជាទិកេន ហេតុនា សហា បវត្ថំ សម្ពាទិកំ សុខេន អសម្មិស្សំ ទុក្ខក្ខន្ធធម្មំ យតោ យស្មា បជាធាតិ អញ្ញាសិ បដិវិជ្ឈតិ, តតោ តស្មា វេបយន្តិ អបគច្ឆន្តិ និរុជ្ឈន្តិ យោជនា។ ឥទំ សុត្ថំ និព្វេជភាគិយំ សុត្ថំ នាម។

ទុតិយកាថាយំ បន បច្ចយានំ ខយំ ខយសម្ពាទំ និព្វានំ យតោ យស្មា អវេទិ អញ្ញាសិ បដិវិជ្ឈ, តតោ តស្មា សព្វាបិ កម្ពុវេបយន្តិ យោជនា។ ឥទំ សុត្ថំ និព្វេជភាគិយំ សុត្ថំ។

តិស្ស, ត្វំ កី នុ កុដ្ឋសិ? មា កុដ្ឋិ, តិស្ស, តេ តវ អក្កោជោ អកុដ្ឋនំ វំ
ឧត្តមំ, ហិ សច្ចំ, តិស្ស, តយា កោធមានមក្ខវិនយត្ថំ ព្រាហ្មចរិយំ វុស្សតិ នូតិ
ភគវា អវោចាតិ យោជនា។

អារញ្ញំ អារញ្ញកំ បំសុក្ខលិកំ អញ្ញាតុញ្ញេន
អញ្ញាតអនភិល ក្ខិតយរបដិចាជិយា វត្វា ឧញ្ញេន បិណ្ឌាចាតចរណាវិរិយេន
លទ្ធនេ មិស្សកកោជនេន យាបេន្តំ នន្តំ កកា កាលេ អហំ បស្សេយ្យន្តិ
អវោចាតិ យោជនា។ ឥទំ សុត្ថំ និព្ពេជភាគិយំ សុត្ថំ។

គោតម, កីសុ កតមំ វេត្វា វជិត្វា វជន្តោ កោធបរិឡាហេន
អបរិទយ្ហមាណោ ហុត្វា សុខំ សេតិ សយតិ, កីសុ កតមំ វេត្វា វជិត្វា វជន្តោ
កោធវិធាសេន វិនដ្ឋនោមនស្សោ ហុត្វា ន សោចតិ, គោតម, ត្វំ កិស្ស
ឯកធម្មស្ស វធំ វធំ វេចសីតិ ព្រាហ្មណោ បុច្ឆតិ។

ព្រាហ្មណ, កោធំ កុដ្ឋនំ វេត្វា វជិត្វា វជន្តោ កោធបរិឡាហេន
អបរិទយ្ហមាណោ ហុត្វា សុខំ សេតិ សយតិ, កោធំ កុដ្ឋនំ វេត្វា វជិត្វា វជន្តោ
កោធវិធាសេន វិនដ្ឋនោមនស្សោ ហុត្វា ន សោចតិ, វិសម្មលស្ស
វិសសទិសស្ស ទុក្ខស្ស មូលភូតស្ស មជ្ជត្ថស្ស មជ្ជសង្ខាតស្ស
សុខបរិយោសានស្ស កោធស្ស កុដ្ឋនស្ស វធំ វធំ អរិយា ពុទ្ធានយោ បុគ្គលា
បសំសន្តិ។ ហិ សច្ចំ តំ កោធំ កុដ្ឋនំ វេត្វា វជិត្វា វជន្តោ កោធវិធាសេន
វិនដ្ឋនោមនស្សោ ហុត្វា សេតិ សយតិ យោជនា។ មជ្ជត្ថស្សតិ ច មជ្ជំ
ចេតសិកសុខំ អស្សនអគ្គំ បរិយោសានំ អស្ស កោធស្សតិ មជ្ជត្ថោតិ
សមាសោ វេទិតញ្ចោ។ កុដ្ឋន្តស្ស ហិ អក្កោសិត្វា បរិភាសិត្វា បហិត្វា
បរិយោសានេ ចេតសិកសុខស្សនោ ឧប្បជ្ឈតីតិ។ ឥទំ សុត្ថំ និព្ពេជភាគិយំ
សុត្ថំ។

គោតម, ហនន្តោ ដំរោ ឧប្បតិកំ កឹសុ កតមំ ហនេ ហនេយ្យ។ វិនោទេន្តោ
ដំរោ ជាតំ កឹសុ កតមំ វិនោទយេ វិនោទយេយ្យ។ បដហន្តោ ដំរោ កឹ ច កតមំ
បដហេ បដហេយ្យ។ ជីវស្ស កិស្ស ធម្មស្ស អភិសមយោ សុខោតិ នេវតា
បុច្ឆតិ។

នេវបុត្ត, ហនន្តោ ដំរោ ឧប្បតិកំ កោដំ កុដ្ឋនំ ហនេ ហនេយ្យ។ វិនោទេន្តោ
ដំរោ ជាតំ រាគំ វិនោទយេ វិនោទយេយ្យ។ បដហន្តោ ដំរោ អវិជ្ជំ បដហេ
បដហេយ្យ។ សច្ចធម្មស្ស អភិសមយោ សុខោតិ ភគវា អវោចាតិ យោជនា។
ឥទំ សុត្តំ និព្វេជភាគិយំ សុត្តំ។

១០១. ភគវា សត្តិយា ឱមជ្ឈោ ឧបរិតោ យាវ ហេជ្ឈា វិន្ទោ បុរិសោ
សត្តិប្បហានាយ វីរិយំ អារភតិ វិយ, អគ្គិនា មត្តកេ ឧប្បមាណោ អាទិត្តសិរោ
បុរិសោ អគ្គិនិព្វាបនត្ថាយ វីរិយំ អារភតិ វីរ, ឯវំ កាមរាគេន ឧប្បមាណោ ភិក្ខុ
កាមរាគប្បហានាយ កាមរាគវិក្ខម្ពនាយ អប្បមត្តោ វាយមមាណោ សតោ
សតិសម្មន្នោ ហុត្វា បរិព្ពជេ វិហរេយ្យាតិ នេវតា កថេសិ។

ភគវា បន “សមុច្ឆេទប្បហានាយ វីរិយំ អារភីយតី” តិ ទស្សេតុំ “សត្តិយា
វិយ ឱមជ្ឈា” តិ អាទិមាហា។ នេវបុត្ត, សត្តិយា ឱមជ្ឈោ បុរិសោ សត្តិប្បហានាយ
វីរិយំ អារភតិ វិយ, អគ្គិនា មត្តកេ ឧប្បមាណោ អាទិត្តសិរោ បុរិសោ
អគ្គិនិព្វាបនត្ថាយ វីរិយំ អារភតិ វីរ, ឯវំ សក្កាយទិដ្ឋិយា អភិក្ខតោ ភិក្ខុ
សក្កាយទិដ្ឋិយា បហានាយ មគ្គេន សមុច្ឆេទប្បហានាយ អប្បមត្តោ
វាយមមាណោ សតោ សតិសម្មន្នោ ហុត្វា បរិព្ពជេ វិហរេយ្យាតិ ភគវា
អវោចាតិ យោជនា។ ឥទំ សុត្តំ និព្វេជភាគិយំ សុត្តំ នាម។

សព្វេ និចយា ភោគា ខយន្តា ខយបរិយោសាណា ភវន្តិ, សព្វេ សមុស្សយា
ធម្មា បតនន្តា បតនបរិយោសាណា ភវន្តិ, សព្វេសំ សត្តានំ មរណមាគម្ម
សព្វេសំ សត្តានំ ជីវិតំ អន្ទរំ ភវតិ, ឥតិ ឯតំ វុត្តប្បការំ ភយំ ភយហេតុំ មរណំ
សម្មតិមរណំ អបេក្ខមាណោ បណ្ឌិតោ សុខាវហានិ
ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិ កសុខាវហានិ បុញ្ញានិ ទានសីលភាវនាមយបុញ្ញានិ
កយិរាជាតិ ទេវតា អរោច។

ទេវបុត្ត, សព្វេ និចយា ភោគា ខយន្តា ខយបរិយោសាណា, សព្វេ សមុស្សយា
ធម្មា បតនន្តា បតនបរិយោសាណា, សព្វេសំ សត្តានំ មរណមាគម្ម សព្វេសំ
សត្តានំ ជីវិតំ អន្ទរំ, ឥតិ ឯតំ វុត្តប្បការំ ភយំ ភយហេតុំ មរណំ អបេក្ខមាណោ
សន្តិបេក្ខោ សព្វសម្ពាវុបសមំ និព្វានំ អបេក្ខមាណោ បណ្ឌិតោ លោកាមិសំ
កាមគុណំ បដិហោ បដិហោយ្យាតិ ភគវា អរោចាតិ យោជនា។ ឥទំ សុត្តំ
និព្វេជភាគិយំ សុត្តំ នាម។

មារិធ យេសំ មុនីនំ ចិត្តំ ឈានរតំ ឈានេ រតំ ហោតិ, តេ មុនយោ សុខំ
សយន្តិ ន សោចន្តិ។ បញ្ញាវា មគ្គបញ្ញាវា សុសមាហិតោ អារទ្ធវីរិយោ បហិតត្តោ
និព្វានំ បេសិតចិត្តោ បុគ្គលោ ទុត្តរំ ឱយំ សំសារោយំ តវតិ។

កាមសញ្ញាយ វិរតោ វិគតចិត្តោ យោ ឪណាសវោ សព្វសំយោជនាតីតោ
អរហត្តមគ្គេន សព្វេ សំយោជនេ អតីតោ នន្ទិកវបរិក្ខិណោ អហោសិ, សោ
ឪណាសវោ គម្ពីរេ សំសារណ្ណវេ ន សីទតីតិ យោជនា។ នន្ទិសម្ពាតា តណ្ហា ច
កាមភវរូបភវអរូបភវា ច នន្ទិកវា, នន្ទិកវា បរិក្ខិណោ យស្ស ឪណាសវស្សាតិ
នន្ទិកវបរិក្ខិណោតិ សមាសោ វេទិតព្ពោ។ ឥទំ សុត្តំ និព្វេជភាគិយំ សុត្តំ នាម។

អរហតំ អរហន្តានំ ពុទ្ធបច្ឆេកពុទ្ធសាវកានំ ធម្មំ សុចរិតាធិភេទព្យា
សត្តតិសពោធិបក្ខិយភេទព្យា ធម្មំ យោ បណ្ឌិតោ សទ្ធមាធានោ សទ្ធមាធា
ហុត្វា និព្វានប្បត្តិយា អប្បមន្តោ វិចក្ខុណោ ហុត្វា សុស្ស្រសំ សុស្ស្រសន្តោ
ភវេ, សោ បណ្ឌិតោ បញ្ញំ លោកិយលោកុត្តរបញ្ញំ លភតេ លភតិ។

យោ វីរីយវា បុគ្គលោ បតិវុបទេសការី ទេសកាលាធិនិ អហាបេត្វា
លោកិយលោកុត្តរធម្មបតិវុបំ អធិកម្មចាយំ ករោតិ, ធុរវា ចេតសិករីរិយេន
អនិក្ខត្តធុរោ ឧដ្ឋាតា កាយិករីរិយវសេន ឧដ្ឋានសម្មន្នោ ហោតិ, សោ វីរីយវា
បុគ្គលោ ធនំ លោកិយលោកុត្តរធនំ វិទ្គតេ អធិកច្ចតិ។ សច្ចេន វចីសច្ចេន ច
បរមត្ថសច្ចេន ច ពុទ្ធាធិកោ សច្ចធម្មេ បិតោ សប្បវិសោ កិត្តិ បប្បោតិ។ ទទំ
ទទន្តោ យំ កិត្យា ឥច្ឆិតំ បត្តិតំ ចតុស្ក័ហវត្ថំ ទទន្តោ ស្ក័ហន្តោ សប្បវិសោ
មិត្តានិ ឯកន្តមិត្តានិ គន្តតិ សម្មាទេតិ, ឯវំ ចតុហិ សច្ចធម្មធិតិចារេហិ
សមន្នាគតោ សោ សប្បវិសោ អស្មា លោកា បរំ លោកំ បេច្ច គន្ធា ឯកន្តេន
សោកការណាស្ស អភារតោ ន សោចតីតិ យោជនា។

គោតម, សព្វគន្ធប្បហ័នោ តីហិ ភវេហិ វិប្បមុត្តោ សតោ សតិសម្មន្នោ
ត្វំ, សមណោ, អញ្ញំ ទេវមនុស្សាធិកំ យំ អនុសាសសិ យំ អនុសាសនំ ករោសិ,
តំ អនុសាសនំ សព្វគន្ធប្បហ័នស្ស តីហិ ភវេហិ វិប្បមុត្តស្ស សមណាស្ស តេ
តវំ ន សាធូតិ សក្កនាមកោ មារបក្ខិកោ យក្ខោ កាថាយ អដ្ឋភាសិ។

“សក្ក សក្កនាមក យក្ខ អនុកម្មិតេន បុរិសេន សទ្ធិ យេន កេនចិ
វណ្ណេន ការណេន សំវាសោ ឯកស្មី ហ័នេ សហវាសោ ជាយតិ, តំ
អនុកម្មិតត្ថំ សហវាសកតំ បុរិសំ សប្បញ្ញោ មនសា អនុកម្មិតុំ ន អរហតិ
អនុកម្មិតុំយេវ អរហតិ។ យា អនុកម្មា ករុណា, យា អនុទ្ធយា មេត្តា, មុទិតា
ច ឧប្បន្នា, តាយ អនុកម្មាយ ករុណាយ, តាយ អនុទ្ធយាយ មេត្តាយ

មុទិតាយ ច សមុស្សហិតេន បសន្នេន មនសា យោ សប្បញ្ញោ សប្បវិសោ
អញ្ញំ ទេវមនុស្សទិកំ យំ អនុសាសតិ យំ អនុសាសនំ ករោតិ, សោ សប្បញ្ញោ
សប្បវិសោ តេន អនុសាសនេន សំយុត្តោ កាមច្ឆន្ទាទីនំ សំយោជនានំ វសេន
អនុលោមសំយោគេន សំយុត្តោ ន ហោតិ ភកវា អវោចាតិ យោជនា។

១០២. សមណ, រាគោ ច ទោសោ ច ឥមេ ទ្វេ ធម្មា កុតោនិទានា, កំនិទានា,
កីបច្ចយា ភវន្តិ, អរតិ ច រតិ ច លោមហំសោ ច ឥមេ តយោ កុតោជា កុតោ
ភវន្តិ? កុមារកា ធន្តំ កាកំ គហេត្វា ចាទេ ទីយសុត្តកេន ពន្ធិត្វា សុត្តកោជី
អង្គលីយំ វេបេត្វា ឱសជន្តិ ឥវ, ឯវំ មនោវិតក្កា កុតោ សមុជ្ឈាយ ចិត្តំ
ឱសជន្តិតិ សូចិលោមយក្ខោ ភកវន្តំ បុច្ឆិ។

រាគោ ច ទោសោ ច ឥមេ ទ្វេ ធម្មា ឥតោនិទានា ឥតោ អត្តភាវតោ និទានា
ជាយន្តិ; អរតិ ច រតិ ច លោមហំសោ ច ឥមេ តយោ ឥតោជា ឥតោ អត្តតោ
ភវន្តិ; កុមារកា ធន្តំ កាកំ គហេត្វា ចាទេ ទីយសុត្តកេន ពន្ធិត្វា សុត្តកោជី
អង្គលីយំ វេបេត្វា ឱសជន្តិ ឥវ, ឯវំ មនោវិតក្កា ឥតោ អត្តភាវតោ សមុជ្ឈាយ
ចិត្តំ ឱសជន្តិ។

និក្រោធស្ស ខន្ធជា ចារោហា សាខាសុ ជាយន្តិ ឥវ, វនេ រុក្ខំ និស្សាយ ជាតា
មាលុវាលតា តំ រុក្ខំ អន្លោត្តវិត្វាវិតតា ឱតតវិតតា តិជ្ជតិ ឥវ, ឯវំ, យក្ខ, ត្វំ
សុណោហិ ស្នេហជា តណ្ហាស្នេហតោ ជាតា អត្តសម្ពុតា អត្តនិ សម្ពុតា បុន
អនេកប្បការា មនោវិតក្កា ចាបមនោវិតក្កា ចេវ តំសម្បយុត្តកិលេសា ច
កាមេសុ វត្ថុកាមេសុ វិសត្តា លក្ខា សំសិព្ពិតា បិតា។

យេ បណ្ឌិតា “យំ និទានំ អស្ស អត្តភាវស្ស” តិ យតោនិទានំ នំ
កិលេសគហនំ សមុទយសច្ចំ បជានន្តិ, តេ បណ្ឌិតា អត្តភាវសម្ពុតស្ស

ធុត្តសច្ចស្ស និទានភូតំ នំ កិលេសកហំ សមុទយសច្ចំ មគ្គសច្ចេន វិនោទេន្តិ។
អបុនព្ភាយ អបុនភវសម្ពាតាយ និរោធសច្ចត្ថាយ អតិណ្ណាបុព្វំ អនមតគ្គ
សំសារេ សុបិនេនាបិ អតិណ្ណាបុព្វំ ធុត្តំ ឥមំ ឡិយំ ចតុព្ពិដំ សំកិលេសោយំ
តវន្តិតិ ភគវា អវោចាតិ យោជនា។

“ភគវា, សមណធម្មស្ស ករណំ នាម ធុត្តំ, ភគវា, សមណធម្មស្ស ករណំ
នាម សុធុត្តំ សុដ្ឋត្តំ ធុត្តំ” ឆ្លើយ ឯកោ កុលបុត្តោ បព្ពជិត្វា សមណធម្មំ កត្វា
អរិយភូមិ អប្បត្វា កាលំ កត្វា នេវលោកេ និព្ពត្តោ, សោ នេវបុត្តោ ភគវន្តំ
ឧបសង្កមិត្វា អាហា។ កាមធន, សីលសមាហិតា វិភត្តា វិភសភាវា សត្ត
សេក្ខា បុគ្គលា ធុត្តំ វាបិ សមណធម្មំ ករោន្តិ។ អនភាវិយុបេតស្ស អនភាវិយំ
និគ្គហភាវំ ឧបកតស្ស បព្ពជិតស្ស តុដ្ឋិ ចតុបច្ចយសន្តោសោ សុខាវហា
ហោតិ” តិ ភគវា អវោច។

“ភគវា, យទិទំ យា ឯសា តុដ្ឋិ សុខាវហា, ឯសា តុដ្ឋិ ទុល្លភា” តិ សោ
នេវបុត្តោ អាហា។ “កាមធន, យេសំ សេក្ខានំ មនោ ទិវា ច រត្តោ ច ភាវនាយ
រតោ ចិត្តវុបសមេ រតោ, តេ សេក្ខា ទុល្លភំ វាបិ តុស្សនំ លភន្តិ” តិ ភគវា
អវោច។

“ភគវា, យទិទំ យំ ឥទំ ចិត្តំ ភាវនាយ រតំ, តំ ចិត្តំ ទុស្សមាទហ” ឆ្លើយ សោ
នេវបុត្តោ អាហា។ “កាមធន, យេ អរិយា ឥន្ទ្រិយុបសមេ រត្តិន្ទ្រំ រតោ, តេ អរិយា
ទុស្សមាទហំ វាបិ ចិត្តំ សមាទហន្តិ, កាមធន, តេ អរិយា មច្ចុនោ ជាលំ
កិលេសជាលំ នេត្វា មគ្គំ គច្ឆន្តិ” តិ ភគវា អវោច។

“ភគវា, យោ មគ្គោ បុព្វភាគបដិបទាវសេន វិសមោ, សោ មគ្គោ ធុត្តមោ” តិ
សោ នេវបុត្តោ អាហា។ “កាមធន, អរិយា ធុត្តមេ វិសមេ វាបិ មគ្គំ គច្ឆន្តិ, អនរិយា

វិសមេ មគ្គេ អវិសិរា បបតន្តិ, អរិយានំ សោ មគ្គោ សមោវ ភវេ, ន អសមោ។ ហិ
សច្ចំ វិសមេ វិសត្តកាយេ អរិយា សមា ភវន្តិ" តិ ភគវា អរោចាតិ យោជនា។

១០៣. យំ ជេតវនំ ឥសិសជ្ឈនិសេវិតំ ធម្មរាជេន អារុត្ថំ, ឥទំ តំ ជេតវនំ មម
បីតិសញ្ញានំ បីតិយា សញ្ញានំ ករំ ហិ ករំ ឯវ។

កម្មំ មគ្គេ ចតនាកម្មញ្ញាវិជ្ជា មគ្គបញ្ញា ច ធម្មោ សមាធិ ចេវ
សមាធិបក្ខិកោ ច ធម្មោ សីលំ, សីលេ បិតស្ស ជីវិតំ ឧត្តមំ, ឯតេន អដ្ឋង្គិកេន
មគ្គេន សត្តា សុដ្ឋង្គិ, កោត្តេន វា ជនេន វា សត្តា ន សុដ្ឋង្គិ។

តស្មា មគ្គេនេវ សត្តានំ វិសុដ្ឋនតោ អត្តនោ អត្ថំ សម្មស្សំ បស្សន្តោ
បណ្ឌិតោ ចោសោ យោនិសោ ឧចាយេន ធម្មំ ពោធិបក្ខិយធម្មំ វិចិនេ វិចិនេយ្យ,
ឯវំ វិចិនេន សតិ តត្ថ អរិយមគ្គេ វិចិនេន្តោ បុគ្គលោ សុដ្ឋតិ។

សាវិបុត្តោ សីលេន ច ឧបសមេន ច ចារុត្តតោ ឥវ, ឯវំ យោបិ ភិក្ខុ សីលេន
ច ឧបសមេន ច ចារុត្តតោ, សោ ភិក្ខុ ឯតាវ បរមោ សាវិបុត្តសទិសោវ សិយាតិ
អនាថបិណ្ឌិកនាមោ ទេវបុត្តោ ភគវន្តំ ឧបសម្ព័ន្ធិត្វា អាហាតិ យោជនា។ ឥទំ
សុត្ថំ និព្វេជភាគិយំ សុត្ថំ នាម។

អតីតំ អតីតក្ខន្ធបញ្ចកំ តណ្ហាទិដ្ឋហិ នាឆ្វាគមេយ្យ, អនាគតំ
អនាគតក្ខន្ធបញ្ចកំ តណ្ហាទិដ្ឋហិ នប្បដិកេដ្ឋេ ន បត្តេយ្យ។ យំ យស្មា អតីតំ
បហីនំ និរុទ្ធ�ំ អត្ថដ្ឋតំ, តស្មា អតីតស្ស បហីនត្តា និរុទ្ធត្តា អត្ថដ្ឋតត្តា
នាឆ្វាគមេយ្យ។ យំ យស្មា អនាគតំ អប្បត្ថំ, តស្មា ន បដិកេដ្ឋេ។

បច្ចុប្បន្នំ ឧបបញ្ចកំ វយធម្មំ យត្ថ យត្ថ សន្តានេ វា, យត្ថ យត្ថ អរញ្ញាទីសុ
វា ឧប្បន្នំ, តត្ថ តត្ថ សន្តានេ វា, តត្ថ តត្ថ អរញ្ញាទីសុ វា នំ បច្ចុប្បន្នធម្មំ យាហិ

អនិច្ចាតុបស្សនាធិបាទិយស្សតិ, តាហិ អនិច្ចាតុបស្សនាធិបាទិ ធិញ្ញានំ រាគាធិបាទិ
អសំហារំ អសំកុប្បំ ភវតិ, តំ ធិញ្ញានំ វិបស្សកោ បុគ្គលោវិទ្យា ធិញ្ញានាមម្ពណំ
ជលសមាបត្តិ អប្បន្តោ ហុត្វា អនុព្រូហាយេ វឌ្ឍេយ្យ។

អាតប្បំ សំកិលេសានំ អាតបន្តំ វិរិយំ អន្លេវ កិច្ចំ កាតត្ថំ, សុវេ ជីវិតំ វា
មរណំ វា កោ ជញ្ញា ជានេយ្យ, “សុវេ វា ធានាធិបុញ្ញំ ជានិស្សមី” តិ ចិត្តំ
អនុប្បាទេត្វា “អន្លេវ កិស្សមី” តិ ឯវិរិយំ កាតត្ថំ។ ហិ សច្ចំ
មរណាការណាភាវតាយ អហិវិច្ឆិកាវិសេសត្តាធិអនេកាយ សេនាយ វសេន
មហាសេនេន តេន មច្ចុនា សទ្ធិំ មិត្តសន្តវាការេន វា លញ្ញាធានេន វា សង្កំ
នត្តិ តិ។

ឯវំ មនសិ កត្វា វិហារី វិហារន្តំ អាតាបី អហោរត្តំ អតន្តិតំ អនលសំ
ឧដ្ឋាហកំ សប្បវិសំ “ភទ្កេករត្តោ” តិ សន្តោ មុនិ វេ ឯកន្តេន អាចិត្តតេ
អាចិត្តតិយេវាតិ យោជនា។

“ចត្តាវិមាធិភិក្ខុវេ” ត្យាធិសុត្តំ ចាឡិ តោ ច អដ្ឋកថា តោ ច ចាកជំ។

១០៤. នាធាវិធំ ធិព្រូជភាគិយំ សុត្តំ អាចរិយេន ធិធាវិតំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ,
“កតមំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្ត” តិ បុច្ឆិតត្ថត្តា “តត្ថ កតមំ អសេក្ខភាគិយំ
សុត្ត” តិ អាធិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តេសុ សោឡសសុ សំកិលេសភាគិយាធិសុ សុត្តេសុ
កតមំ សុត្តំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ នាមាតិ បុច្ឆតិ។

យស្ស ឧត្តមបុរិសស្ស ចិត្តំ សេលូបមំ វិវិតំ លោកធម្មវាតេហិ នាទុកម្បតិ,
រជនីយេសុ លាភាធិសុ វិវិតំ ភវេ, សោ ឧត្តមបុរិសោ កោបនេយ្យ
អលាភាធិកេន កុប្បតិ, តស្ស ឧត្តមបុរិសស្ស ចិត្តំ ឯវំ អនិច្ចតាធិនា ភាវិតំ, នំ
ភាវិតចិត្តំ ឧត្តមបុរិសំ វិវិតិក្កន្តលោកធម្មហេតុកំ ទុក្ខំ កុតោ ឯស្សតីតិ

យោជនា។ ឥទ្ធិ សុត្តំ អសេក្ខតាគេវិសយេ វាចកញ្ញាបកកាវេន បវត្តនតោ
អសេក្ខតាគិយំ សុត្តំ នាម។ ឯស នយោ ឥតោ បវេសុបិ វេទិតញ្ចោ។

“អសេក្ខតាគិយំ សុត្តំ ឥទ្ធិមេវា”តិ វត្តព្ភការវតោ “អាយស្មតោ ចា”តិអាទិ
វុត្តំ។

យោ ព្រាហ្មណោ ពាហិតចាបធម្មត្តា ពាហិតចាបធម្មោ ភវេ, សោ
ព្រាហ្មណោ និគ្គតហុំហុំកត្តា និហុំហុំផ្លោ ភវេ, និគ្គតកិលេសកសាវត្តា
និក្ខសាវោ ភវេ, សីលសំវេនេ សំយតចិត្តតាយ យតត្ថោ ភវេ, យោ
ព្រាហ្មណោ ចតុមគ្គញ្ញាណវេទេហិ អន្តំ និព្វានំ គតត្តា វេទន្តក្ខ ភវេ, ធម្មេន
វុសិតព្រាហ្មចរិយត្តា វុសិតព្រាហ្មចរិយោ ភវេ។ យស្ស ព្រាហ្មណស្ស កុហិត្វិ
លោកេ ឱស្សនា វាគុស្សនោ នោសុស្សនោ មោហុស្សនោ មាណុស្សនោ
ទិដ្ឋស្សនោ នត្ថិ, សោ ព្រាហ្មណោ ព្រាហ្មវាទំ “អហំ ព្រាហ្មណោម្ហី”តិ វាទំ
វេទយ្យាតិ ភគវា អវោចាតិ យោជនា។

យេ ពុទ្ធា ចាបកេ អកុសលេ ធម្មេ ពាហិត្វា សទា ចរន្តិ សតា សតិសម្មន្នា
ខីណាសំយោជនា, តេ ពុទ្ធា លោកស្មី ព្រាហ្មណាតិ វេ ឯកន្តេន កថិយន្តិតិ
អវោចាតិ យោជនា។

យត្ថ និព្វានេ អាចោ ច បថី ច តេជោ ច វាយោ ច ន គាធាតិ ន បតិដ្ឋហតិ,
តត្ថ និព្វានេ សុក្កា គហា ចេវ តារកា ច ន ជោតន្តិ, តត្ថ និព្វានេ អាទិច្ឆោ
នប្បកាសតិ, តត្ថ និព្វានេ ចន្ទិមា ន ភាតិ, តត្ថ និព្វានេ តមោ នវិជ្ជតិ។

យោ ព្រាហ្មណោ អត្តនា សយំ មុនិ មោនេន យទា តំ និព្វានំ អវេទិវិន្ទតិ
បដិលភតិ បដិវិជ្ឈតិ, អថ បដិវិជ្ឈនក្ខណោ សោ ព្រាហ្មណោ រូចា រូបធម្មតោ

ច អរូបា អរូបធម្មតោ ច សុខទុក្ខា សុខទុក្ខតោ ច បមុច្ចតីតិ អវោចាតិ
យោជនា។

យក្ខ, យោ ព្រាហ្មណោ សកេសុ សកអត្តភារេសុ ធម្មេសុ
ឧបាទានក្ខន្ធសុ សច្ចេសុ, ធម្មេសុ ច ចារគូ ហោតិ, អថ ចារគមនក្ខណោ សោ
ព្រាហ្មណោ ឯតំ អជកលាបកំ តយា វុត្ថំ ឯតំ បិសាចំ កិលេសបិសាចញ្ច,
តយា កតំ អក្កលញ្ច អក្កលំ, បក្កលករណំ អតិវត្ថតីតិ អវោចាតិ យោជនា។

យោ ភិក្ខុ អាយន្តី អាគច្ឆន្តី បុរាណទុតិយិកំ ភវិយំ វា, អញ្ញំ អាគច្ឆន្តី ឥត្ថី វា
ចិត្តេន ន អភិនន្តតិ, បក្កមន្តី បុរាណទុតិយិកំ ភវិយំ វា, អញ្ញំ បក្កមន្តី ឥត្ថី វា
ចិត្តេន ន សោចតិ, សង្កា បញ្ចវិធតោបិ សង្កតោ មុត្តំ សង្កាមជី តំ ភិក្ខុ
“ព្រាហ្មណ”ន្តិ អហំ វេទាមីតិ អវោចាតិ យោជនា។

ឯត្ថ នទិយំ ពហុជនោ ម្នាយតិ, សោ ពហុជនោ ម្នាយកោ ឧទកេន
ឧទកម្ពានេន សុចី ន ហោតិ។ យម្ហី បុគ្គលេ សច្ចំ, សច្ចតោ សេសធម្មោ ច អត្ថិ,
សោ បុគ្គលោ សុចី ច ហោតិ, សោ បុគ្គលោ ព្រាហ្មណោ ច ហោតីតិ អវោចាតិ
យោជនា; សុចិអសុចិភារោ ដីកាយំ វិត្តារតោ វុត្តារវ។

អាតាបិនោ ឈាយតោ យស្ស ព្រាហ្មណស្ស ធម្មា សច្ចធម្មា យទា ហវេ
ឯកន្តេន ចាតុភវន្តិ, តទា ធម្មានំ ចាតុភវនក្ខណោ សោ ព្រាហ្មណោ មារសេនំ
វិជ្ជបយំ វិជ្ជបយន្តោ តិជ្ជតិ។ “កិមិវា”តិ វត្ថព្ពត្តា “សូរិយោវ
ឱកាសយមន្តលិក្ខ”ន្តិ វុត្ថំ។ សូរិយោ អន្តលិក្ខំ ឱកាសយន្តោ តិជ្ជតិ វេ, ឯវំ
តិជ្ជតីតិ យោជនា។

យោ បំសុក្ខលិកោ ភិក្ខុ សញ្ញានិ ចត្តារិ យោគានិ ឧបាតិវត្តោ សកិញ្ចនេ
លោកេ អកិញ្ចនោ វិយតិ ចតុត្ថិធវិយាបថំ វត្ថតិ។ អបហានធម្មំ កេនចិ

មគ្គន អប្បហានសភាវំ អប្បត្តកាយេន អប្បត្តំ តេវិជ្ជបត្តំ, ឥរិយមាណំ
សន្តិជ្រៀយំ តំ បំសុក្ខលីកំ ភិក្ខុំ តុម្ពេ បស្សថ។

អាជានិយំ បុរិសអាជានិយំ ជាតិពលនិសេធំ “អហំ ជាតិព្រាហ្មណោ” តិ
ជាតិមត្តកេន បវត្តមានពលនិសេធំ តំ បំសុក្ខលីកំ ភិក្ខុំ សម្ពហុលា ឧទ្ធយាវ
នេវតា ព្រហ្មវិមាណំ ឧបសង្កមិត្វា ឥធសាសនេ, ព្រហ្មវិមាណេ វា បសន្នចិត្តា
ហុត្វា នមស្សន្តិ។ និធាតិ ច ឯត្ថ ន-កាពោ អាគមោ។

បុរិសាជញ្ញា តេ តវ អម្ពាភំ នមោ អត្ថ, បុរិសុត្តម តេ តវ អម្ពាភំ នមោ
អត្ថ, យស្ស តេ តវ និស្សយំ មយំ នាភិជាធាម, សោ ភំ កី បុគ្គលំ និស្សយ
លាយសីតិ អវោចុន្តិ យោជនា។

យេ ភិក្ខុ កាលេន កាលំ ធម្មស្សវនវសេន ចិវរត្តំ សមេតិកា ភវន្តិ, ឥមេ
ភិក្ខុ សហាយា ហោន្តិ វត។ នេសំ សហាយាណំ ភិក្ខុនំ ធម្មេ ពុទ្ធប្បវេទិតេ ធម្មេ
សទ្ធម្មោ សមេតិ។

កប្បនេន អរិយប្បវេទិតេ ធម្មេ សុវិនិតា តេ សហាយកា ភិក្ខុ សវាហិនី
មារំ ជេត្វា អន្តិមំ ទេហំ អត្តភារំ ធាវេន្តិ អវោចាតិ យោជនា។

សិចិលំ វីរិយំ អារត្ត សត្តទុក្ខប្បមោចនំ ឥទំ និព្វានំ យោការចវេន ន
អធិគន្ធាត្ថំ, អប្បេន អប្បកេន ថាមសា ឥទំ និព្វានំ ន អធិគន្ធាត្ថំ។

អយញ្ច យោការចវោ ភិក្ខុ ឧបាពោ, យោ បុរិសោ សវាហិនី មារំ ជេត្វា អន្តិមំ
ទេហំ អត្តភារំ ធាវេតិ, សោ អយំ បុរិសោ សោ ឧត្តមបុរិសោវាតិ អវោចាតិ
យោជនា។ “បុរិសោ” តិ វត្តព្ពេ ធម្មានុវត្តណាវសេន “ចោរិសោ” តិ វុត្តំ។

មោឃរាជ, ធុត្តល្អោកោ លូខីវរោ សទា សតោ សតិសម្បជ្ជោ វិណាសវោ
ច វិសំយុត្តោ ច កតកិច្ចោ ច អនាសវោ ច តេវិជ្ជោ ច ឥទ្ធិប្បត្តោ ច
ចេតោបរិយាយកោវិទោ ច សោភិត្តុ សវាហិនី មារំ ជេត្វា អន្តិមំ ទេហំ
ធារេតីតិ អវោចាតិ យោជនា។

១០៥. “តថាគតោ”តិអាទិសុ យោជនា ចាកជា។ ឥទំ សុត្តំ អសេក្ខភាគេ
វិសយេ វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ នាម។

១០៦. នាធាវិធំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ អាចរិយេន និទ្ធាវិតំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ,
“កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច សុត្ត”ន្តិវត្តព្ពត្តា “តត្ថ
កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច សុត្ត”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ
តេសុ សោឡសសុ សំកិលេសភាគិយាទិសុ សុត្តេសុ កតមំ សុត្តំ
សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច សុត្តំ នាមាតិ បុច្ឆតិ។

ធន្នំ អាបត្តិ អាបដ្ឋិត្វា ធន្នំ នាទេន្នំ ភិក្ខុំ ទុក្ខជាទិវស្សោ អតិវស្សតិ, វិវដំ
អាបត្តិ អាបដ្ឋិត្វា វិវដំ ទេសេន្នំ អាចិត្តន្នំ ភិក្ខុំ ទុក្ខជាទិវស្សោ នាតិវស្សតិ,
តស្មា ធន្នស្ស អតិវស្សនតោ ច វិវដស្ស នាតិវស្សនតោ ច ធន្នំ នាទិតព្ពំ អាបត្តិ
វិវរេច ទេសេច អាហេចេច, ឯវំ វិវរណោ សតិ តំ វិវរន្នំ ភិក្ខុំ ទុក្ខជាទិវស្សោ
នាតិវស្សតិ យោជនា។

“ឥមស្មី សុត្ត កិត្តកេន សំកិលេសោ ទស្សិតោ, កិត្តកេន វាសនា
ទស្សិតា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ធន្នមតិវស្សតី”តិ សំកិលេសោ, វិវដំ នាតិវស្សតី’តិ
វាសនា, ‘តស្មា ធន្នវិវរេច, ឯវំ តំ នាតិវស្សតី’តិ អយំ សំកិលេសោ ច វាសនា
ចា”តិ វុត្តំ។ “ធន្នមតិវស្សតី”តិ ឯត្តកេន សំកិលេសោ ទស្សិតោ។ “វិវដំ
នាតិវស្សតី”តិ ឯត្តកេន វាសនា ទស្សិតា។ “តស្មា ធន្នវិវរេច, ឯវំ តំ

ឆាតិវស្សតី"តិ ឯត្ថកេន អយំ សំគិលេសោ ច ទស្សតោ, អយំ វាសនា ច
ទស្សតា។ ឥទំ “ធម្មំ...បេ... វស្សតី”តិ សុត្តំ សំគិលេសភាគេវិសយេ ច
វាសនាភាគេវិសយេ ច វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ
សំគិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច សុត្តំ នាម។

“សំគិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច សុត្តំ ឯត្ថកមេវា”តិ វត្តព្ពត្តា
“ចត្តារោមេ មហារាជា”តិ អាទិ វុត្តំ។ “តេសុ ចត្វសុ បុគ្គលេសុ កតមេ បុគ្គលា
សំគិលេសភាគិយា, កតមេ បុគ្គលា វាសនាភាគិយា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ យោ
ច បុគ្គលោ”តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តេសុ ចត្វសុ តមោតមបរាយណាទីសុ
បុគ្គលេសុ។ តស្សត្ថោ ចាកដោ។ ឥទំ “ចត្តារោមេ”តិ អាទិកំ សុត្តំ
សំគិលេសភាគិយេសុ ទីសុ បុគ្គលេសុ ច វាសនាភាគិយេសុ ទីសុ បុគ្គលេសុ ច
វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ សំគិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច
សុត្តំ នាម។

នាឆាវិទំ សំគិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច សុត្តំ អាចរិយេន
និទ្ទាវិតំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ, “កតមំ សំគិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេជភាគិយញ្ច
សុត្តំ នាមា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តត្ថ កតមំ សំគិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេជភាគិយញ្ច
សុត្តំ”តិ អាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ វុត្តនយេន វេទិតញ្ចោ។

អយសំ យំ ពន្ធនញ្ច ធារុជំ យំ ពន្ធនញ្ច បព្ពជំ យំ ពន្ធនញ្ច លោកេ អត្ថិ, តំ
អយសាទិពន្ធនំ “ទន្ធិំ ពន្ធន”តិ ធិរា ពុទ្ធាធម្មោ បណ្ឌិតបុរិសា ន អាហុ។
មណិកុណ្ណាលេសុ ច បុត្តេសុ ច ធាវេសុ ច យា សាវត្តវត្តា ពលវរាគវត្តា
អបេក្ខា លោកេវិជ្ជតិ, តំ សាវត្តវត្តអបេក្ខាសម្ពាតំ រាគពន្ធនំ “ទន្ធិំ ពន្ធន”តិ
ធិរា បណ្ឌិតបុរិសា អាហុ។ ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន អយំ
សាវត្តវត្តអបេក្ខាសម្ពាតោ អកុសលធម្មោ សំគិលេសោ ទស្សតោ។

“កេន និព្វេនោ ទស្សិតោ” តិ វត្តពុត្តា “ឯត” ត្ថិអាទិ វុត្តំ។ ធិរា បណ្ឌិតបុរិសា
ឯតំ រាគពន្ធនំ “ទន្ធិ ពន្ធន” ត្ថិ អាហុ។ ឯតំ រាគពន្ធនំ ឌីហារិនំ ហេដ្ឋា អចាយំ
អវហរណំ ហោតិ, សិចិលំ ពន្ធនដ្ឋានេ ធិរាទីនិ អកោបេតត្តា សិចិលំ ហោតិ,
ទុប្បមុញំ លោភវសេន ឯកវាវម្មី ឌុប្បន្ទស្ស រាគពន្ធនស្ស ទុម្មោចយត្តា
ទុប្បមុញំ ហោតិ, បណ្ឌិតបុរិសា ឯតម្មី វុត្តប្បការំ រាគពន្ធនម្មី មគ្គេន
នេត្វាន អនបេត្តិនោ ហុត្វា កាមសុខំ បហាយ បរិព្ពជន្តិ។ ឥតិ ឥមិនា
សុត្តប្បនេសេន អយំ មគ្គោ និព្វេនោ ទស្សិតោ។ ឥទំ “អយស” ត្ថិអាទិកំ សុត្តំ
រាគាទិសំកិលេសភាគេ វិសយេ ច វាសនាភាគេ វិសយេ ច
វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច
សុត្តំ នាម។

១០៧. ភិក្ខុវេ, យញ្ច ចេតេតិ យញ្ច ចេតនំ និព្វត្តេតិ, យញ្ច បកប្បេតិ យញ្ច
បកប្បនំ ករោតិ, យញ្ច អនុសេតិ យញ្ច អនុសយនំ ភវតិ, ឯតំ ចេតនំ ឯតំ
បកប្បនំ ឯតំ អនុសយនំ វិញ្ញាណស្ស បិទិយា អារម្មណំ បច្ចយោ ហោតិ។
អារម្មណោ បច្ចយេ សតិ តស្ស អភិសម្ព័រ វិញ្ញាណស្ស បតិដ្ឋា ហោតិ។ តស្មី
អភិសម្ព័រវិញ្ញាណោ បតិដ្ឋិតេ វិរុទ្ធ្យេ សតិ អាយតី បុនព្ពវាភិនិព្វត្តិ
វិញ្ញាណាទិនិព្វត្តិ ហោតិ។ អាយតី បុនព្ពវាភិនិព្វត្តិយា សតិ អាយតី
ជាតិជរាមរណំ សម្ពវតិ។ អាយតី សោក... បេ.... សមុទយោ ហោតិ។

ភិក្ខុវេ, ចេ នោ ចេតេតិ, ចេ នោ បកប្បេតិ, អថ តថាបិ ចេ អនុសេតិ
អនុសយនំ ភវតិ, ឯតំ សតិ ឯតំ អនុសយនំ វិញ្ញាណស្ស
អភិសម្ព័រវិញ្ញាណស្ស អារម្មណំ បច្ចយោ ហោតិ... បេ.... សមុទយោ ហោតិ។
ឥតិ ឥមិនា សុត្តប្បនេសេន អយំ វុត្តប្បការោ ចេតយនាទិកោ
អកុសលធម្មោ សំកិលេសោ ទស្សិតោ។

“កេន និព្វេជាន ធន្សតោ” តិ វត្តពុត្តា “យតោ ចា” តិ អាទិ វុត្តំ។ ភិក្ខុវេ, យតោ ច អរិយមគ្គិកោ នេវ ចេតេតិ, នោ ច បកប្បេតិ, នោ ច អនុសេតិ, ឯតំ អចេតយនំ ឯតំ អកប្បនំ ឯតំ អនុសយនំ វិញ្ញាណស្ស អភិសម្ពាវវិញ្ញាណស្ស អារម្មណំ បច្ចយោ ន ហោតិ... បេ... អាយតី ជាតិជរាមរណំ និរុដ្ឋតិ, អាយតី សោក... បេ... យាសា និរុដ្ឋន្តិ... បេ... និរោជោ ហោតិ។ ឥតិ ឥមិនា សុត្តប្បនេសេន អយំ អរិយមគ្គោ និព្វេជាន ធន្សតោ។ ឥទំ “យញ្ច ភិក្ខុវេ” តិ អាទិកំ សុត្តំ សំគិលេសភាគេ វិសយេ ច និព្វេជភាគេ វិសយេ ច វា ចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ សំគិលេសភាគិយញ្ច និព្វេជភាគិយញ្ច សុត្តំ នាម។

១០៨. នាធាវិធំ សំគិលេសភាគិយញ្ច និព្វេជភាគិយញ្ច សុត្តំ អាចរិយេន និទ្ធាវតំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ, “កតមំ សំគិលេសភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្ត” ន្តិ បុច្ឆិតពុត្តា “តត្ថ កតមំ សំគិលេសភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្ត” ន្តិ អាទិ វុត្តំ។ តស្សតោ វុត្តនយេន វេទិតញោ។

ភិក្ខុវេ, អស្សុតវា បុប្ផនោ សមុទ្ពោ ជលសាគរសមុទ្ពោ “សមុទ្ពោ សមុទ្ពោ” តិ ភាសតិ។ កេនជេន ភាសតិ? ធុប្បរណាជេន ច សំសរណាជេន ច ធុរតិក្កមនជេន ច សមុទ្ពោតិ ភាសតិ។ ឯវំ សតិ, ភិក្ខុវេ, ឯសោ ជលសាគរសមុទ្ពោ អរិយស្ស ភកវតោ វិនយេ វុត្តប្បការជេន សមុទ្ពោ ន ហោតិ។ ភិក្ខុវេ, ឯសោ ជលសាគរសមុទ្ពោ មហា ឧទករាសិ មហា ឧទកណ្តារោ ហោតិ។ ភិក្ខុវេ, ចក្ខុ បុរិសស្ស សមុទ្ពោ ហោតិ, តស្ស ចក្ខុស្ស រូបមយោ រូបាយតនមយោ វេតោ។ កេនជេន? បថវិតោ យាវ អកនិជ្ជព្រហ្មលោកា នីលាធិរូចារម្មណំ សមោសវន្តម្បិ ធុប្បរណាជេន ច អនមតក្កេ សំសារេ សំសរណាជេន ច ធុរតិក្កមនជេន ច ចក្ខុមេវ សមុទ្ពោ ហោតិ។

នីលាធិរូបាយតនស្ស អប្បមេយ្យស្ស អប្បមេយ្យន ឱមិមយេន វេកេន
សំសរណាជ្ជន នីលាធិរូបមេវ វេកោ ហោតិ។ ឥតិ ឥមិណា សុត្តប្បទេសេន អយំ
ចក្ខុ សមុទ្ការូបមយោ វេកោ ច សំកិលេសោ សំកិលេសហេតុ ទស្សិតោ។

“កេន អសេក្ខោ ទស្សិតោ” តិ វុត្តព្ពត្តា “យោ ត” តិ អាធិ វុត្តំ។ យស្មី
អរហត្តជលេ ឋិតោ យោ អរហារូបមយំ តំ វេកំ សហតិ មនាបេ រូបេ រាគំ,
អមនាបេ រូបេ ទោសំ, អសមបេក្ខនេ មោហំ អនុប្បទេន្តោ ហុត្វា
ឧបេក្ខកកាវេន សហតិ, អយំ អរហារ, ភិក្ខុវេ, សធម៌ សាវ្គ័ ភិក្ខុវេ សគហំ សរក្ខសំ
ចក្ខុសមុទ្កំ អតីតិ វុច្ចតិ, តិណ្ណោ ចារិក្ខតោ ជលេ តិជ្ជតិ ព្រាហ្មណោតិ វុច្ចតិ។
ឥតិ ឥមិណា សុត្តប្បទេសេន អយំ អរហត្តជលក្ខតោ អសេក្ខោ ទស្សិតោ។

“សោតំ ភិក្ខុវេ” តិ អាធិសុបិ ឥមិណា នយេន យថាសម្ភុំ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។
ឥទំ “សមុទ្កោ” តិ អាធិកំ សុត្តំ សំកិលេសភាគេ វិសយេ ច អសេក្ខភាគេ
វិសយេ ច វាចកញ្ញាបកកាវេន បវុត្តនតោ សំកិលេសភាគិយញ្ច
អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ នាម។

“ឯត្ថកមេវា” តិ វុត្តព្ពត្តា “ធម៌មេ” តិ អាធិ វុត្តំ។ ភិក្ខុវេ, លោកស្មី សត្តានំ
អនយាយ អនត្តាយ ចាណំ ព្យាពាធាយ ឥមេ មយា វុច្ចមាណា ពធិសា ធម៌
ភវន្តិ។ កតមេ ធម៌ ភិក្ខុវេ, ចក្ខុវិញ្ញយ្យា ចក្ខុវិញ្ញាណោន វិញ្ញយ្យា ឥដ្ឋា កត្តា
កាមនិយា មនាចា មនវឌ្ឍកា បិយរូចា បិយសភាវា កាមុបសំហិតា
កិលេសកាមសហិតា រជនីយារូចា នីលាធិរូចារម្មណា សន្តិ, តំ វុត្តប្បការំ រូបំ
ភិក្ខុ ច អភិទន្ធិតិ សប្បីតិ កតត្តោយ អភិមុខោ នន្តតិ, ច អភិវទតិ “អហោ
សុខំ អហោ សុខ” តិ វុត្តាបេន្តិយា តត្តោយ នវសេន អភិវទតិ, ច អដ្ឋោសាយ
តិជ្ជតិ គិលិក្ខាវិយ បរិនិជ្ជបេត្វា តិជ្ជតិ, ឯវំ សតិ, ភិក្ខុវេ, អយំ ភិក្ខុ
“គិលិកតពធិសោ... បេ... ចាបិមតោ” តិ វុច្ចតិ។ ឯត្ថ ច នីលាធិកេនេន

អនេកវិធានា “រូបា ឥដ្ឋា...បេ... វជនីយា” តិ ពហុវចននិទ្ទេសោ កតោបិ
រូបាយតនរូបាវម្ពណភាវេន ច ចក្កវិញ្ញេយ្យភាវេន ច ឯកវិធានំ
អនតិវត្តនតោ “ត” ង្គិ ឯកវចននិទ្ទេសោ កតោតិ វេទិតញ្ញោ។ “សង្គិ, ភិក្ខុវេ,
សោតវិញ្ញេយ្យ” តិ អាទិសុបិ ឥមិនា នយេន យថាសម្ពុរំ អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។ ឥតិ
ឥមិនា សុត្តប្បនេសេន អយំ ចក្កវិញ្ញេយ្យទិកោ ធម្មិជោ ពជ្ជិសោ
សំគិលេសោ គិលេសហេតុ ទស្សិតោ។

“កេន អសេក្ខោ ទស្សិតោ” តិ វត្តព្ពត្តា “សង្គិ ចា” តិ អាទិ វុត្តំ។

អភេទិ ភិក្ខុ, បរិភេទិ បរិសមន្តតោ ភិក្ខុ។ ឥតិ ឥមិនា សុត្តប្បនេសេន អយំ
អរហត្តជលក្ខតោ អសេក្ខោ ទស្សិតោ។ ឥទំ “ធម៌មេ” តិ អាទិកំ សុត្តំ
វុត្តនយេន សំគិលេសភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ នាម។

១០៩. នាធាវិធំ សំគិលេសភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ អាចរិយេន
និទ្ធាវតំ, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតំ, “កតមំ សំគិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេជភាគិយញ្ច
អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្ត” ង្គិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមំ សំគិលេសភាគិយញ្ច
និព្ពេជភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្ត” ង្គិ អាទិ វុត្តំ។

អយំ លោកោ សត្តលោកោ សន្តាបជាតោ ញាតិព្យសនាទិវសេន
ជាតសោកសន្តាចោ ចេវ រាគាទិវសេន ជាតបរិឡាហសន្តាចោ ច
ជស្សបរេតោ អនេកេហិ ទុក្ខសម្ពស្សេហិ អភិក្ខតោ រោធំ រោធន្តោ វេទិតិ។ កិង្គិ
វេទិតិ? អត្តនា ដុដ្ឋំ ទុក្ខំ អភាវិតកាយតាយ អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តោ ហុត្វា
“អហោ ទុក្ខំ, ព្យាទិសំ ទុក្ខំ មហ្មំ សត្តនោបិ មា ហោតូ” តិ អាទិនា រោធន្តោ
វិលបន្តោ វេទិតិ, “កស្មា ឯវំ វេទិតិ” តិ វត្តព្ពត្តា “អត្តតោ យេន យេន ហិ
មញ្ញង្គិ” តិ អាទិ វុត្តំ។ ឯតេ សត្តា យេន យេន កាមជ្ឈោសាទិនា បកាវេន

អត្ថតោ ធុត្ថស្ស បដិការំ មញ្ញន្តិ, តតោ បការតោ អញ្ញថា អញ្ញេន បការេន
តំ ធុត្ថំ តិកិច្ចិតត្ថំ ហិ យស្មា ហោតិ។

អញ្ញថាភារីតិ យស្មា រោធំ រោធន្តោ វេទតិ, យេន យេន វា
បរិហិសាទិបការេន អត្ថនោ វុឌ្ឍិ មញ្ញន្តិ អាសីសន្តិ, តតោ បការតោ អញ្ញថា
អវុឌ្ឍិ វេ ហោតិ។ តំ អាសីសិតត្ថំ អញ្ញថាភារី អវុឌ្ឍិតភារី វេ ហិ យស្មា
ហោតិ, តស្មា មញ្ញិតត្ថស្ស អាសីសិតត្ថស្ស អញ្ញថា ភវេនសីលត្ថា រោធំ រោធន្តោ
វេទតិ, អយំ សត្តលោកោ រោធន្តោ ច ហុត្វា វេទតិ។ “កិ”ន្តិ បុច្ឆិតត្ថត្ថា
“ភវេសត្ថោ”តិអាទិ វុត្ថំ។ ភវេសត្ថោ កាមភវាទីសុ សត្ថោ វិសត្ថោ លោកោ
ភវេមេវ កាមភវាទិភវេមេវ អភិនន្តតិ។ យំ ភវំ អភិនន្តតិ, តំ
ជរាមរណាទិអនេកព្យសនាទុពន្ធត្ថា ភយានកដ្ឋេន ភយំ ហោតិ។ យស្ស
យតោ ជរាមរណាទិតោ ភាយតិ, តំ ជរាមរណាទិធុត្ថស្ស អធិដ្ឋានភារីតោ
ធុត្ថំ ធុត្ថាធិដ្ឋានំ ហោតិ។ ឥតិ ឥមិណា សុត្តប្បនេសេន អយំ សន្តាថាទិកោ
សំកិលេសោ សំកិលេសហេតុ ទស្សិតោ។

សំកិលេសោ ទស្សិតោ, “កេន និព្ពេជោ ទស្សិតោ”តិ វុត្ថត្ថត្ថា
“ភវិប្បហរាធាយ ខោ”តិអាទិ វុត្ថំ។ ភវិប្បហរាធាយ ខោ បន កាមភវាទិកស្ស
ភវេស្ស បដហនត្ថាយ វេ ឥទំ មយា អធិគតំ មគ្គព្រហ្មចរិយំ វុស្សតិ។ ឥតិ
ឥមិណា សុត្តប្បនេសេន អយំ ព្រហ្មចរិយភូតោ មគ្គោ និព្ពេជោ ទស្សិតោ។

“ភវិប្បហរាធាយ”តិអាទិនា ឯកន្តេន និយ្យានិកមគ្គោ និព្ពេជោ
អាចរិយេន ទស្សិតោ, អម្ពេហិ ច ញាតោ, “កតមោ អនិយ្យានិកមគ្គោ”តិ
បុច្ឆិតត្ថត្ថា “យេ ហិ កេចិ សមណា វា”តិអាទិ វុត្ថំ។ ហិ-សន្តោ វាចាសិលិដ្ឋត្ថោ។
យេ កេចិ សមណា វា យេ កេចិ ព្រាហ្មណា វា ភវេន រូបភវេន ភវេស្ស
កាមភវេស្ស វិប្បមោក្ខំ អាហំសុ, ភវេន អរូបភវេន ភវេស្ស កាមភវេស្ស ចេវ

រូបភាពស្បែក វិប្បមោក្ខំ អាហំសុ, សព្វេតេ សមណា វា សព្វេតេ ព្រាហ្មណា វា
កវស្មា វុត្តប្បការកវតោ អវិប្បមុត្តា កវន្តិតិ អហំ វនាមិ។

“រូបភាពនិរាយ យេ ច កាមភាពិភវស្បែក វិប្បមោក្ខំ អាហំសុ” តិ វុត្តព្ពត្តា
វិភវេន ភវស្បែក និស្សរណំ អាហំសុ តិ ទស្សេតុំ “យេ វា បនា” តិ អាទិ វុត្តំ។ យេ វា
បន កេចិ សមណា វា យេ វា បន កេចិ ព្រាហ្មណា វា វិភវេន ឧប្បនិជ្ជិយា
ភវស្បែក សំសារភវស្បែក និស្សរណំ អាហំសុ, សព្វេតេ សមណា វា សព្វេតេ
ព្រាហ្មណា វា កវស្មា សំសារកវតោ អនិស្សជាវ ហោន្តិតិ អហំ វនាមិ។ “កស្មា
អនិស្សជា” តិ វុត្តព្ពត្តា អនិស្សជការណំ ទស្សេតុំ “ឧបដិ ហិ” តិ អាទិ វុត្តំ។ ឥទ្ធំ
ទុក្ខំ សំសារទុក្ខំ ឧបដិ ខន្ធបដិកិលេសុបដិអភិសម្ពាវបដិយោ បដិច្ច ហិ យស្មា
សម្ពាតិ, តស្មា អនិស្សជា ហោន្តិ។ ឥតិ ឥមិនា សុត្តប្បនេសេន អយំ
មិច្ឆាទិដ្ឋិសម្ពាតោ សំកិលេសោ ទស្សិតោ។

យេ ហិ “កេចិ” តិ អាទិនា សំកិលេសោ ទស្សិតោ, “កេន និព្ពេជោ
ទស្សិតោ” តិ វុត្តព្ពត្តា “សព្ពចាទានក្ខយា” តិ អាទិ វុត្តំ។ សព្ពចាទានក្ខយា
អរិយមគ្គតោ ទុក្ខស្ស សំសារទុក្ខស្ស សម្ពុវោ នត្ថិ។ ឥតិ ឥមិនា
សុត្តប្បនេសេន អយំ អរិយមគ្គោ និព្ពេជោ ទស្សិតោ។

“វុត្តប្បការា អញ្ញាសុត្តប្បនេសេនបិ ទស្សិតោ” តិ ទស្សេតុំ
“លោកមិម” តិ អាទិ វុត្តំ។ បុច្ឆ វិសុំ វិសុំ អវិជ្ជាយ បរេតំ អភិក្ខតំ ភូតរតំ ភូតេសុ
ឥត្ថិបុរិសេសុ អញ្ញាមញ្ញរតំ ភូតំ ខន្ធបញ្ចកំ ភវេហិ អបរិមុត្តំ ឥមំ លោកំ មម
ចិត្ត តុំ បស្ស។ យេ កេចិ ភវា ឥត្តរណា វា ភវា, ធិយាយុកា វា ភវា, សាតវន្តោ
វា ភវា, អសាតវន្តោ វា ភវា បញ្ចក្ខន្ធា សព្ពដិ “ឧទ្ធំ អនោ តិរិយ” តិ ឥមេសុ
សព្វេសុ សព្ពត្ថតាយ សព្ពត្ថភាវេន អហោសុំ, សព្វេតេ វុត្តប្បការា ភវា
និច្ចធុវហិតត្តា អនិច្ចា សម្បជ្ឈិតត្តា ទុក្ខា វិបរិណាមភាវតោ

វិបរិណាមធម្មា អហេសុំ។ ឥតិ ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន អយំ អវិជ្ជាទិកោ
សំកិលេសោ ទស្សិតោ។

“លោកមិម”ន្តិអាទិនា សំកិលេសោ ទស្សិតោ, “កេន និព្វេជោ ទស្សិតោ”តិ
វុត្តព្ពត្តា “ឯវមេត”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ ឯវំ វុត្តប្បការេន ឯតំ ខន្ធបញ្ចកំ យថាភូតំ
សម្មប្បញ្ញាយ សស្ស អត្តនោ មគ្គបញ្ញាយ, វិបស្សនាបញ្ញាយ វា បស្សតោ
បស្សន្តស្ស បុគ្គលស្ស ភវតណ្ហា បហ័យតិ, សម្មប្បញ្ញាយ យថាភូតំ
ខន្ធបញ្ចកំ បស្សន្តោ វិភវំ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ នាភិនន្តតិ ន បត្តតិ។ តស្ស បុគ្គលស្ស
សព្វសោ តណ្ហានំ ខយា អសេសវិរាគនិរោជោ អសេសវិរាគសង្ខាតេន មគ្គេន
និរោជោ និរុដ្ឋនំ និព្វានំ និព្ពតិ ហោតិ។ ឥតិ ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន អយំ មគ្គោ
និព្វេជោ ទស្សិតោ។

“ឯវមេត”ន្តិអាទិនា និព្វេជោ ទស្សិតោ, “កេន អសេក្ខោ ទស្សិតោ”តិ
វុត្តព្ពត្តា “តស្ស និព្ពតស្ស”តិអាទិ វុត្តំ។ តណ្ហាទិដ្ឋិនិព្ពតស្ស តស្ស ភិក្ខុនោ
អនុបាទា កិលេសាភិសង្ខារានំ អនុប្បាទនតោ អគ្គហធាតោ បុណ្ណោ ន
ហោតិ, ឯវំភូតេន អរិយបុគ្គលេន បុព្វេ អត្តានំ អភិភូតោ បញ្ចវិជោ មារោ
វិជិតោ អហោសិ, អនេន អរិយបុគ្គលេន បញ្ចហិ មារេហិ សង្ខាមោវិជិតោ,
សង្ខាមេ, ឥដ្ឋានិដ្ឋានីសុ វា តាទី តាទិលក្ខណប្បត្តោ អរិយបុគ្គលោ សព្វភវានិ
ឧបច្ចតា អតិក្កន្តោវ ជាតោ។ ឥតិ ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន អយំ អសេក្ខោ
ទស្សិតោ។ ឥទំ វុត្តប្បការំ “អយំ លោកោ”តិអាទិកំ សុត្តំ សំកិលេសភាគេ
វិសយេ ច និព្វេជភាគេ វិសយេ ច អសេក្ខភាគេ វិសយេ ច
វាចកញ្ញាបកភាវេន ឯកទេសវសេន បវត្តនតោ សំកិលេសភាគិយញ្ច
និព្វេជភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ នាម។

“ឯត្ថកមេវា” តិ វុត្តព្ពត្តា “ចត្តារោមេ” តិ អាទិ វុត្តំ។ អនុបុប្ផនោ
សំសារសោតស្ស អនុកូលការេន គច្ឆនតោ អនុសោតកាមី នាម,
កល្យាណបុប្ផនោ សំសារសោតស្ស និព្វិនានុបស្សនាទីហិ បដិក្កុលវសេន
បវត្តនតោ បដិសោតកាមី នាម, សេក្ខោ អបលប្បសាទាទិសមន្នាគមេន
បិតសភាវត្តា បិតត្តោ នាម, អសេក្ខោ សំសារចារ្យតវសេន តិ ជ្ជនតោ “ថលេ
តិ ជ្ជតិ” តិ វុច្ចតិ។

“តេសុ ចត្វសុ បុគ្គលេសុ កតមោ បុគ្គលោ សំកិលេសភាគិយាទី” តិ
វុត្តព្ពការតោ “តត្ថ យោយ” តិ អាទិ វុត្តំ។

១១០. នាទាវិធំ សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្វេជភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច
សុត្តំ អាចរិយេន និទ្ធាវតំ, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតំ, “កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច
វាសនាភាគិយញ្ច និព្វេជភាគិយញ្ច សុត្ត” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតម” តិ អាទិ
វុត្តំ។

អភិជាតិយោ បុគ្គលា ធិ សំវិជ្ជន្តិ លោកស្មី, កល្យោ នីចេ កុលេ និព្ពត្តោ
កល្យាភិជាតិកោ, កល្យាធម្មសមន្នាគតត្តា វា កល្យោ កល្យាភិជាតិកោ
ហុត្វា កល្យំ កាឡកំ ទសវិធំ ទុស្ស័ល្យធម្មំ អភិជាយតិ បសវតិ, ឯសោ
បុគ្គលោ អត្ថិ។ វុត្តប្បការេន កល្យោ កល្យាភិជាតិកោ ហុត្វា សុត្តំ ទសវិធំ
កុសលធម្មំ អភិជាយតិ, ឯសោ បុគ្គលោ អត្ថិ។ កល្យោ កល្យាភិជាតិកោ
ហុត្វា អកល្យំ អសុត្តំ អកល្យាអសុត្តវិចាកំ អច្ឆន្តទិដ្ឋំ និព្វានំ អារាជេតិ,
ឯសោ បុគ្គលោ អត្ថិ។ វុត្តវិបរិយាយេន តយោ បុគ្គលា ជានិតញ្ច។

“តេសុ កតមេ បុគ្គលោ សំកិលេសភាគិយា” តិ អាទិនា វុត្តព្ពត្តា “តត្ថ យោ
ចា” តិ អាទិ វុត្តំ។

“ឯត្ថកមេរ័” តិ វត្ថុពុត្តា “ចន្ទាវមាជី” តិ អាទិ វុត្ថំ។

១១១. នាងាវិធំ សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេជភាគិយញ្ច
សុត្តំ អាចរិយេន និទ្ទាវិតំ, អម្ពេហិ ច ញ្ញាតំ, “កតមំ វាសនាភាគិយញ្ច
និព្ពេជភាគិយញ្ច សុត្ត” និ បុច្ឆិតពុត្តា “តត្ថ កតមំ វាសនាភាគិយញ្ច
និព្ពេជភាគិយញ្ច” តិ អាទិ វុត្ថំ។

មាណុសត្ថំ មនុស្សភាវំ លទ្ធាន កិច្ចំ, អ កិច្ចញ្ច ទ្វេ ភវន្តិ, ទ្វេ កិច្ចានិយេវ
កត្តព្ពានិ។ តេនាហ អដ្ឋកថាចរិយោ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១១១) “កត្តព្ព” និ ទស្សេតិ។
“កតមំ កត្តព្ពំ កិច្ច” និ វត្ថុពុត្តា កត្តព្ពកិច្ចំ ទស្សេតុំ “សុកិច្ចំ ចេវ” តិ អាទិ វុត្ថំ។
បុញ្ញានិ ច កត្តព្ពត្តា សុកិច្ចំ ឯវ, សំយោជនវិប្បហានំ វា កត្តព្ពត្តា សុកិច្ចំ
នាមាតិ យោជនា។

“តត្ថ សុត្ថេ កតមេន កតមោ ទស្សិតោ” តិ វត្ថុពុត្តា “សុកិច្ចំ ចេវ
បុញ្ញានិ តិ វាសនា, សំយោជនវិប្បហានំ វា តិ និព្ពេជោ” តិ វុត្តោ។

“ឯត្ថកមេរ័” តិ វត្ថុពុត្តា “បុញ្ញានិ កិរិទ្ធានា” តិ អាទិ វុត្ថំ។ បុញ្ញានិ កិរិទ្ធាន
កតបុញ្ញា បុគ្គលា សគ្គា សគ្គតោ សគ្គំយេវ វជន្តិ។ សំយោជនប្បហានា
អរិយា ជរាមរណា ជរាមរណតោ វិប្បមុច្ចន្តិ។

“តត្ថ សុត្ថេ កតមេន កតមោ ទស្សិតោ” តិ វត្ថុពុត្តា “បុញ្ញានិ កិរិទ្ធាន,
សគ្គា សគ្គំ វជន្តិ កតបុញ្ញា” តិ វាសនា, ‘សំយោជនប្បហានា, ជរាមរណា
វិប្បមុច្ចន្តិ’ តិ និព្ពេជោ” តិ វុត្ថំ។

“ឯត្ថកមេរ័” តិ វត្ថុពុត្តា “ទ្វេមាជី” តិ អាទិ វុត្ថំ។ “កតមេន កតមោ
ទស្សិតោ” តិ វត្ថុពុត្តា “តត្ថ យោ... បេ... អយំ និព្ពេជោ” តិ វុត្ថំ។

នាងវិជំ វាសនាភាគិយញ្ច និព្វេជភាគិយញ្ច សុត្តំ អាចរិយេន និទ្ទាវិតំ,
អម្ពេហិ ច ញាតំ, “កតមំ តណ្ហាសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ
តណ្ហាសំកិលេសភាគិយ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តេសុ សោឡសសុ
សំកិលេសភាគិយាធិសុ សុត្ថេសុ តណ្ហាសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ
តណ្ហាបក្ខេនេវ និទ្ទិសិតព្ពំ, ពហុវិសយត្ថា និយមេត្វាន និទ្ទាវេស្សមីតិ វុត្តំ
ហោតិ។ “កេន បការេន និទ្ទិសិតព្ពំ”ន្តិ វុត្តព្ពត្តា “តីហិ តណ្ហាហិ”តិអាទិ វុត្តំ។
ភវតណ្ហាយាតិ រូបភវតណ្ហាយ។ វិភវតណ្ហាយាតិ អរូបភវតណ្ហាយ។ យេន
យេន វា បន វត្ថុនា តណ្ហាបក្ខេនឧប្បនាទិវត្ថុនា អដ្ឋោសីតា
ភវតណ្ហាទិវសេន អដ្ឋោសីតា, តេន តេន បការេន តណ្ហាទិនា វា
តណ្ហាបក្ខេនឧប្បនាទិវត្ថុនា វា តណ្ហាសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ និទ្ទិសិតព្ពំ។

តណ្ហាសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ តណ្ហាបក្ខេនេវ និទ្ទិសិតព្ពំន្តិ អាចរិយេន
វុត្តំ, អម្ពេហិ ច លក្ខិតំ, “ទិដ្ឋិសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ កេន បក្ខេន
និទ្ទិសិតព្ពំ”ន្តិ វុត្តព្ពត្តា “តត្ថ ទិដ្ឋិសំកិលេសភាគិយ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ យេន យេន វា
បន វត្ថុនាតិ ទិដ្ឋិប្បកេនអមរាវិក្ខេនាទិវត្ថុនា។

ទិដ្ឋិសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ ទិដ្ឋិបក្ខេនេវ និទ្ទិសិតព្ពំន្តិ អាចរិយេន វុត្តំ,
អម្ពេហិ ច លក្ខិតំ, “ទុច្ឆរិតសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ កេន បការេន
និទ្ទិសិតព្ពំ”ន្តិ វុត្តព្ពត្តា “តត្ថ ទុច្ឆរិតសំកិលេសភាគិយ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តថេវ
វុត្តព្ពត្តា “តត្ថ តណ្ហាវោទានភាគិយ”ន្តិអាទិ វុត្តំ, “ទិដ្ឋិវោទានភាគិយ”ន្តិអាទិ
វុត្តំ, “ទុច្ឆរិតវោទានភាគិយ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

១១២. យស្មី សាសនបដ្ឋានេ អដ្ឋាវស មូលបទា ទដ្ឋញ្ច, តំ សាសនបដ្ឋានំ
សោឡសហិ សំកិលេសភាគិយាធិហិ សុត្ថេហិ ឯកទេសនិទ្ទាវណាវសេន
វិភជិតំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ, “កី បន តំ សាសនបដ្ឋានំ តេហិ សោឡសហិ ឯវ

សំគាល់សភាគិយាធិបាវិកជិតពុំ, ឧទាហរ អញ្ជើហិ សុត្តហិបិ វិកជិតពុំ"ន្តិ
វត្តពុត្តា អញ្ជើហិ អដ្ឋវិសសុត្តហិបិ វិកជិតុំ "តត្ថ កតមេ អដ្ឋាវស មូលបទា?
លោកិយំ លោកុត្តរ"ន្តិអាទិ វុត្តុំ។ "យទិ អញ្ជើហិបិ អដ្ឋវិសសុត្តហិ វិកជិតពុំ,
ឯវំ សតិ 'លោកិយ'ន្តិអាទិវចនមេវ វត្តពុំ, កស្មា 'តត្ថ កតមេ អដ្ឋាវស
មូលបទា'តិ វុត្តា"តិ ចេ? តស្ស សាសនបដ្ឋានវិភាគោ អដ្ឋាវសហិ មូលបទេហិ
សង្កហិតោ, អដ្ឋាវស មូលបទាបិ វិកជិតេ សាសនបដ្ឋានេ ទដ្ឋព្ភា, តស្មា
មូលបទាវិកត្តាយេវ។ តានិ មូលបទានិ វិកជិតុំ "តត្ថ កតមេ អដ្ឋាវស
មូលបទា"តិ វុត្តុំ។ អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១១២) បន -

“ឯវំ សោឡសវិជេន សាសនបដ្ឋានំ នាសុត្តហិ ឧទាហរណាវសេន
វិកជិត្វា ឥទានិ អដ្ឋវិសតិវិជេន សាសនបដ្ឋានំ ទស្សន្តេន យស្មា អយម្បិ
បដ្ឋានវិភាគោ មូលបទេហិ សង្កហិតោ, ន ឥមស្សបិ តេហិ
អសង្កហិតោ បទេសោ អត្ថិ, តស្មា មូលបទំ, វិកជិតពុត្តព្ភា ទស្សតុំ 'តត្ថ
កតមេ អដ្ឋាវស មូលបទា'តិ បុច្ឆាយ វសេន មូលបទានិ ឧទ្ទិវត្វា
'លោកិយំ លោកុត្តរ'ន្តិអាទិនា នវ តិកា, ថវោ ចាតិ អដ្ឋវិសតិវិជំ
សាសនបដ្ឋានំ ឧទ្ទិជ្ជ"ន្តិ -

វុត្តុំ។ តត្ថាតិ តេសុ សោឡសហារបញ្ចកនយអដ្ឋាវសមូលបទេសុ កតមាទិ
បទានិ មូលបទានិ ហោន្តិ បុច្ឆតិ។ លោកេ និយុត្តោ សភាវធម្មាតិ
លោកិយោ, លោកេ វា វិទូហិ វិទិតោ សភាវេតិបិ លោកិយោ, លោកិយោ
សភាវធម្មា អស្សវិសេសសុត្តស្ស អត្ថិ តំ វិសេសសុត្តំ លោកិយំ នាម។
ឯស នយោ “លោកុត្តរ”ន្តិអាទិសុបិ វេទិតព្ភោ។ ជានាតិ ព្រាណំ, ព្រាណំ
អស្សវិសេសសុត្តស្ស អត្ថិ ព្រាណំ។ ព្រាតព្ភាតិ ព្រោយ្យ, ព្រោយ្យ អស្ស
វិសេសសុត្តស្ស អត្ថិ ព្រោយ្យ។ ឯសេវ នយោ - “ព្រាណាព្ភា ព្រោយ្យព្ភា”តិ

ឯត្ថាបិ វេទិតញោ។ និព្វានំ បឋមំ បស្សតីតិ ទស្សនំ, បឋមមគ្គញ្ញាណំ, ទស្សនំ
អស្សវិសេសសុត្តស្ស អត្ថីតិ ទស្សនំ។ ភាវនា អស្សវិសេសសុត្តស្ស ចាឡិយា
អត្ថីតិ ភាវនា។ “ទស្សនញ្ច ភាវនា ចា”តិ ឯត្ថាបិ ឯស នយោ វេទិតញោ។ សស្ស
អត្តនោ វចនន្តិ សកំ, សកំ វចនំ សកាវចនំ, ភគវតោ វចនន្តិ អត្តោ។ បរស្ស
វចនំ បរវចនំ។ វិស្សជ្ជនីយោ អស្សវិសេសសុត្តស្ស អត្ថីតិ វិស្សជ្ជនីយំ។ នត្ថិ
វិស្សជ្ជនីយោ អស្សវិសេសសុត្តស្សាតិ អវិស្សជ្ជនីយំ។ កម្មំ អស្ស
វិសេសសុត្តស្ស អត្ថីតិ កម្មំ។ វិចាកោ អស្ស ចាបស្ស អត្ថីតិ វិចាកោ។
សេសេសុបិ អស្សត្ថិអត្តោ គហេតញ្ចោ។ អថ វា លោកិយាធិអត្តោ មុឡត្តោ,
តំវាចកសុត្តម្មិ ហំន្យបចារេន វុត្តំ។ ពុទ្ធាធិនំ គុណោ អភិក្កវតិ ឯតេន
សុត្តប្បទេសេនាតិ ជរោ, សុត្តប្បទេសោ។

“តេសុ អជ្ឈីវេសតិវិធសុ លោកិយាធិសុ សាសនបដ្ឋានសុត្តេសុ កតមំ សុត្ត
លោកិយំ សុត្ត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមំ លោកិយ”ន្តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ
តេសុ អជ្ឈីវេសតិវិធសុ លោកិយាធិសុ សាសនបដ្ឋានសុត្តេសុ កតមំ សុត្ត
លោកិយំ សាសនបដ្ឋានំ សុត្តន្តិ បុច្ឆតិ។

ភិក្ខុវេ, ធម្មុយា ជនេហិ និក្ខន្តំ សន្តិជីវំ និក្ខន្តក្ខណោ ន មុច្ឆតិ ន បរិណាមតិ
ជីវការំ បដហិត្វា ទដិការំ ន ចាបុណាតិ, តក្កាធិអម្ពិលសមាយោគតោ បច្ឆា
ជីវការំ បដហិតិ ទដិការំ ចាបុណាតិ វេ, ឯវំ យេន ពាលេន ចាបំ យំ កម្មំ
កតំ, តំ កម្មំ ករណក្ខណោ តស្ស ពាលស្ស អចាយទុក្ខាធិនិព្ពត្តាបនវសេន ន
វិបច្ឆតិ។ ទុតិយេ បន វា តតិយាធិម្ពិ វា អត្តភាវេ វិបច្ឆតិ។ ភស្មដ្ឋន្នោ ឆារិកាយ
បដិដ្ឋន្នោ ចាវកោ អគ្គិ អក្កន្តំ ជនំ អក្កមនក្ខណោ ន ឧហតិ។ ឆារិកំ បន
តាបេត្វា កាលន្តរេ ឧហតិ វេ, ឯវំ យេន ពាលេន ចាបំ យំ កម្មំ កតំ, តំ កម្មំ
ករណក្ខណោ តំ ពាលំ អចាយទុក្ខាធិនិព្ពត្តាបនវសេន ឧហាបេន្តំ ហុត្វា ន

អន្លើ។ ធុតិយេ វា តតិយាធិម្ហិ វា អត្តកាវេ អហាយធុត្វាធិនិព្ពត្តាបនវសេន
ឧហាបេន្តំ ហុត្វា ឧហន្តំ តំ ពាលំ តំ អន្លើតិ យោជនា។ ៩៨ “ន ហិ...បេ...
ចាវកោ”តិ សុត្តំ លោកិយេ អត្ថេ វាចកញ្ញាបកកាវេន បវត្តនតោ លោកិយំ
នាម។

“ឯត្ថកមេវ លោកិយ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “ចត្តារិមាធិ”តិ អាធិ វុត្តំ។ អត្ថោ
ចាកដោ។ ៩៩ “ចត្តារិមាធិ...បេ... កាធូបក្ខេវ ចន្ទិមា”តិ សុត្តំ លោកិយេ អត្ថេ
វាចកញ្ញាបកកាវេន បវត្តនតោ លោកិយំ នាម។

“ឯវំ ធុរិយេវ លោកិយ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “អដ្ឋិមេ, ភិក្ខុវេ, លោកធម្មា”តិ អាធិ
វុត្តំ។ អត្ថោ ចាកដោ។ ៩៩ “អដ្ឋិមេ”តិ អាធិកំ សុត្តំ លោកិយេសុ អដ្ឋិវិធសុ
អត្ថេសុ វាចកញ្ញាបកកាវេន បវត្តនតោ លោកិយំ នាម។

នាធាវិធំ លោកិយំ អាចរិយេន និទ្ធាវិតំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ, “កតមំ សុត្តំ
លោកុត្តរ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “តត្ថ កតមំ លោកុត្តរ”ន្តិ អាធិ វុត្តំ។ ឥតោ បវេសុបិ ឯស
នយោ វេទិតញ្ញោ។ តត្ថាតិ តេសុ អដ្ឋិវិសតិវិធសុ លោកិយាធិសុ សុត្ថេសុ។

ធរកេន សាវថីនា សុទន្តា អស្សា សមថដ្ឋតា យថា, ឯវំ បហីនមាណស្ស
បហីននវិធមាណស្ស យស្ស អនាសវស្ស ភិក្ខុនោ ៩៩ ឥន្ទ្រិយានិ ធម្មិធានិ
ចក្កុន្ទ្រិយាធិនិ សមថដ្ឋតានិ។ តាធិនោ តាធិលក្ខណេន សមន្នាគតស្ស
អនាសវស្ស តស្ស ភិក្ខុនោ ទេវាបិ មនុស្សបិ បិហាយន្តិ យោជនា។ ៩៩
“យស្ស ឥន្ទ្រិយានិ”តិ អាធិកំ សុត្តំ លោកុត្តរេ អត្ថេ វាចកញ្ញាបកកាវេន
បវត្តនតោ លោកុត្តរំ នាម។

“ឯត្ថកមេរ័” គឺ វត្ថុពុទ្ធា “បញ្ចមាធិកិត្តវេ ឥន្ទ្រិយានី” គឺអាទិ វុត្ថំ។ ឥន្ទ្រិយានី” គឺអាទិកំ សុត្តម្យំ លោកុត្តវេ អត្ថេ វាចកញ្ញាបកភារេន បវត្ថនតោ លោកុត្តរំ នាម។ (១)

“លទ្ធាន មាណសត្តំ ទ្វេ, កិច្ចំ អ កិច្ចមេវ ចា” គឺអាទិកា ទ្វេ គាថា វុត្ថា។ ឥហ គាថាសុ “សុកិច្ចំ ចេវ បុញ្ញានី” គឺ យំ គាថាបទញ្ច “បុញ្ញានិ កវិទ្យាន, សត្តា សត្តំ វជន្តិ កតបុញ្ញា” គឺ យំ គាថាបទញ្ច វុត្ថំ, ឥន្ទ្រិយានី គាថាបទំ លោកិយេ អត្ថេ វាចកញ្ញាបកភារេន បវត្ថនតោ លោកិយំ នាម។

ឥហ គាថាសុ “សំយោជនវិប្បហានំ វា” គឺ យំ គាថាបទញ្ច “សំយោជនវិប្បហានា, ជរាមរណាវិប្បមុច្ឆន្តិ” គឺ យំ គាថាបទញ្ច វុត្ថំ, ឥន្ទ្រិយានី គាថាបទំ វុត្ថនយេន លោកុត្តរំ នាម។ ឥន្ទ្រិយានី “លទ្ធានា” គឺអាទិកំ វុត្ថប្បកាវេន លោកិយញ្ច លោកុត្តរញ្ច។

ភិក្ខុវេ, វិញ្ញាណោ អាហារេ អាហារបដិពទ្ធេ ធន្តរាគេ សតិ នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ ហោតិ។ “វិញ្ញាណោ... បេ... ហោតិ” គឺ ឥន្ទ្រិយានី វុត្ថនយេន លោកិយំ នាម។ “វិញ្ញាណោ... បេ... និរោធា” គឺ ឥន្ទ្រិយានី សុត្តំ លោកុត្តរំ នាម។ ឥន្ទ្រិយានី “វិញ្ញាណោ បេ ភិក្ខុវេ” គឺអាទិកំ សុត្តំ លោកិយេ អត្ថេ ច លោកុត្តវេ អត្ថេ ច ឯកទេសវសេន វាចកញ្ញាបកវសេន បវត្ថនតោ លោកិយញ្ច លោកុត្តរញ្ច។ (២)

១១៣. សត្តលោកេ សត្តា ទិសា អនុបរិគម្ម ក្ខិណំ ទិសាយំ ចេតសា អត្តនា អត្តតោ បិយតំ អញ្ញំ នេវ អជ្ឈតា, អត្តាវ បិយតរោ យថា, ឯវំ បរេសំ សត្តានំ បុព្វវិសុំ វិសុំ អត្តាវ បិយោ បិយតរោ, តស្មា អត្តនោវ បិយតវត្តា អត្តកាមោ អត្តនោ ហិតកាមោ បណ្ឌិតោ សត្តលោកោ អត្តានំ ឧបមំ កត្វា បរំ ន ហិសេ

ន ប៉ាសេយ្យាតិ យោជនា។ ៩៨ “សព្វា ទិសា” តិអាទិកំ សុត្តំ សត្តេសុ
វាចកញ្ញាបកកាវេន បវត្តនតោ សត្តាធិដ្ឋានំ នាម។

យេ កេចិ ខីណាសវា បុគ្គលា ភូតាវ ន ភវិស្សន្តិ, សព្វេ តេ ខីណាសវា
បុគ្គលា ទេហំ អត្តការំ បហាយ និព្វានំ គមិស្សន្តិ។ យេ ច បុប្ផដ្ឋនាទយោ សត្តា
បុនព្ភវេសុ ភវិស្សន្តិ, សព្វេ តេ បុប្ផដ្ឋនាទយោ សត្តា ទេហំ អត្តការំ បហាយ
បរលោកំ គមិស្សន្តិ, តំ សព្វជាធិ សព្វស្ស សត្តស្ស ហានី មរណំ, វិនាសំ វា
កុសលោ យោ បុគ្គលោ វិជានាតិ, សោ កុសលោ បុគ្គលោ តំ សព្វជាធិ វិទិត្វា
អាតាបិយោ ព្រហ្មចរិយំ ចរេយ្យាតិ យោជនា។ ៩៩ “យេ កេចិ” តិអាទិកំ
វុត្តនយេន សត្តាធិដ្ឋានំ។

សត្តហិ អង្កេហិ សមន្នាគតំ កល្យាណមិត្តំ យាវជីវំ កុសលេន បុគ្គលេន ន
វិជហិតព្ពំ។ កតមេហិ សត្តហិ? បរិសុទ្ធសីលសម្បត្តិបរិសុទ្ធិទិដ្ឋិសម្បត្តិហិ
សមន្នាគតត្ថា បិយោ ច បិយាយិតព្ពោ ច ហោតិ, ចាសាណានត្ថំ វិយ គរុ ច
ហោតិ, សម្ភាវេតព្ពតាយ ភាវនីយោ ច ហោតិ, “កាលេន វនាមិ, នោ
អកាលេនា” តិអាទិកេ បញ្ចធម្មេ អត្តនិ ឧបដ្ឋាបេត្វា សព្វហ្មចារីនំ វា សិស្សានំ
វា វិនិច្ឆយឧល្លម្បនធិវាទនានកាវេ វត្វា វត្តា ច ហោតិ, សព្វហ្មចារីហិ វា
សិស្សធិហិ វា វុច្ឆមានោ សុវចោ ហុត្វា តេសំ វចនក្ខមោ ច ហោតិ,
សច្ចបដិច្ចសមុប្បាទាទិគម្ពីរំ វា អញ្ចំ គម្ពីរំ វា កងំ កត្តា ច ហោតិ,
ធម្មវិនយាទិវសេនេវ ធិបនតោ អដ្ឋានេ ច ន និយោជកោ ហោតិ។ ៩៩ មេហិ
សត្តហិ អង្កេហិ សមន្នាគតំ កល្យាណមិត្តំ យាវជីវំ ន វិជហិតព្ពំ។ ៩៩
“សត្តហិ” តិអាទិវចនំ ភគវា អវោច។ ៩៩ “សត្តហិ” តិអាទិកំ វចនំ សុគតោ
វត្វា អថាបរំ ឯតំ កាថាវចនំ សត្តា អវោច។ កី អវោច?

“បិយោ គរុ ភាវនីយោ, វត្តា ច វចនក្ខមោ;

គម្ពីរព្យា កថំ កត្តា, ន ចជ្ជានេនិយោជកោ;
តំ មិត្តំ មិត្តកាមេន, យាវជីវម្បិ សេវិយ”ន្តិ។ -

ឯតំ ភាថាវចនំ សត្តា អវោចាតិ យោជនា។ “ន ច អជ្ជានយោជកោ”តិ ថាហោ
អត្ថិ។ ឥទំ “សត្តហិ”តិ អាទិកំ វចនំ សត្តា ធិដ្ឋានំ។

លោកេ យំ កាមសុខញ្ច យំ ឥទំ ធិវិយំ សុខញ្ច អត្ថិ, ឯតេ
កាមសុខធិវិយសុខា តណ្ហាក្ខយសុខស្ស សោឡសី កលំ ន អគ្បន្តិ
យោជនា។ ឥទំ “យញ្ច”តិ អាទិកំ សុត្តំ ធម្មា ធិដ្ឋានំ។

យត្ថ និព្វានេ ទុក្ខំ និរុជ្ឈតិ, សម្មាសម្ពុទ្ធតេសីតំ អសោកំ វិវដំ ខេមំ តំ
និព្វានំ សុសុខំ វតាតិ យោជនា។ ឥទំ “សុសុខ”ន្តិ អាទិកំ សុត្តម្បិ ធម្មា ធិដ្ឋានំ។
(៣)

តីសុ ភវេសុ សត្តានំ ជននតោ តណ្ហាសម្ពាទំ មាតរញ្ច, បិ តរំ និស្សយ
មាស្ស ឧប្បជ្ឈនតោ មាសម្ពាទំ បិ តរញ្ច, រដ្ឋេ លោកោ រដ្ឋិស្សរំ រាជានំ ភជតិ
វិយ ទិដ្ឋំ សស្សតុច្ឆេទទិដ្ឋំ សត្តទិដ្ឋិតេហិ ភជនីយត្ថា
សស្សតុច្ឆេទទិដ្ឋិសម្ពាទេ ខត្តិយេ ទ្វេ រាជានោ ច, អាយសាធកោ បុរិសោ រដ្ឋេ
អត្ថំ អនុចរតិ ឥវ នន្តិរាគស្ស ទ្វាទសាយតនេ អនុចរណតោ នន្តិរាគសម្ពាទេន
អនុចរណេន សហ បវត្តនដ្ឋានំ ទ្វាទសាយតនសម្ពាទំ រដ្ឋញ្ច ទីណាសវោ យោ
ព្រាហ្មណោ បាទតិ, សោ ព្រាហ្មណោ ហន្ធា អនិយោ និទ្ទត្តោ ហុត្វា យាតីតិ
យោជនា។ ឥហ “មាតរ”ន្តិ អាទិកាថាយំ “មាតរំ... បេ... ហន្ធា”តិ ឥទំ ភាថាវចនំ
ធម្មា ធិដ្ឋានំ។ “អនិយោ យាតិ ព្រាហ្មណោ”តិ ឥទំ ភាថាវចនំ សត្តា ធិដ្ឋានំ។ ឥទំ
“មាតរ”ន្តិ អាទិកំ សុត្តំ សត្តា ធិដ្ឋានញ្ច ធម្មា ធិដ្ឋានញ្ច។

“ចត្តារោមេភិក្ខុវេ ឥទ្ធិបាទា” តិ ឥទ្ធិ សុត្តប្បនេសវចនំ ធម្មាធិដ្ឋានំ។ សោ
ចត្វហិ ឥទ្ធិបាទេហិ សមន្មាគតោ បុគ្គលោ កាយេបិ ករណកាយេបិ ចិត្តំ
ចាទកង្ក្ឌានចិត្តំ សមោទហតិ បក្ខិបតិ, សោ បុគ្គលោ ទិស្សមានកាយេន
គន្ធកាមោ ករណកាយគតិកំ ចាទកង្ក្ឌានចិត្តំ អធិដ្ឋហតិ។ ចិត្តេបិ
ចាទកង្ក្ឌានចិត្តេបិ កាយំ ករណកាយំ សមោទហតិ បក្ខិបតិ, សោ បុគ្គលោ
សីយំ អញ្ញំ គន្ធកាមោ ចាទកង្ក្ឌានចិត្តគតិកំ ករណកាយំ អធិដ្ឋហតិ។ កាយេ
ករណកាយេ សុខសញ្ញញ្ច សុខវិហារសញ្ញញ្ច លហុសញ្ញញ្ច
លហុគមនសញ្ញញ្ច ឱក្ខមិត្វា អញ្ញំ គមនេយ្យំ ឥន្ទ្រតដ្ឋានំ ឯកចិត្តក្ខណេនេវ ច
គន្ធា ឧបសម្បជ្ឈវិហារតិ។ ឥទ្ធិ “សោ” តិ អាទិកំ សុត្តប្បនេសវចនំ សត្តាធិដ្ឋានំ។
ឥទ្ធិ “ចត្តារោមេ” តិ អាទិកំ សុត្តំ សត្តាធិដ្ឋានញ្ច ធម្មាធិដ្ឋានញ្ច។ (៤)

១១៤. យំ សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ លោកុត្តរំ លោកំ ឧត្តរិត្វា អភិភវិត្វា បិតំ,
យេន សព្ពញ្ញតញ្ញាណេន ភគវា “សព្ពញ្ញ” តិ វុច្ចតិ, តស្ស សព្ពញ្ញតញ្ញាណស្ស
បរិហានំ នត្ថិ, តំ សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ សព្ពកាលេ ជានិតុំ អារជ្ជនកាលេ បវត្តតីតិ
យោជនា។ ឥទ្ធិ “យំ ត” តិ អាទិកំ ញ្ញាណេ អត្ថេ វាចកញ្ញាបកកាវេនបិ
បវត្តនតោ ញ្ញាណំ នាម។

យាយ និព្វានគាមិនិយា មគ្គបញ្ញាយ ជាតិមរណាសម្ព័យំ បជាធាតិ, សា
និព្វានគាមិនី មគ្គបញ្ញា សព្វាហិ លោកិយាហិ បញ្ញាហិ សេដ្ឋា បសត្តាតិ
យោជនា។ ឥទ្ធិ “បញ្ញា ហិ” តិ អាទិកំ វុត្តនយេន ញ្ញាណំ នាម។

“ឆោតក, វោ តុម្ពាកំ សន្តី អហំ កិត្តយិស្សមី” តិ ភគវា អវោច។ “ទិដ្ឋេ
ធម្មេ ទុក្ខាទិធម្មេ វា អត្តកាវេ វា សតោ អនិច្ចានុបស្សនាទិសតិសម្បន្នោ ហុត្វា
ចរំ ចរន្តោ យោកាវចរោ អនីតិហំ យំ សន្តី យំ និព្វានំ អរិយមគ្គេន វិទិត្វា

លោក សំសារលោក វិសត្តិកំ វិសប្បកំ តណ្ហាំ តវេ តវេយ្យា" តិ ភគវា
អវោច។

ឆោតកោ ភគវន្តំ វេទតិ "មហេសិ មហាន្តេ សីលក្ខន្ធាធិ ឯសនសីល,
គោតម, សតោ 'សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា' តិ អាទិសរណសម្បន្នោ ហុត្វា ចរំ ចរន្តោ
យោការវចរោ ឧត្តមំ យំ សន្និ យំ និព្ពានំ អរិយមគ្គេន វិទិត្វា លោក
សំសារលោក វិសត្តិកំ តណ្ហាំ តវេ តវេយ្យា តិ តញ្ចា វចនំ តញ្ចា សន្និ និព្ពានំ
អហំ អភិនន្ទាមិ អភិបត្តយាមិ, មហេសិ ភូ, យញ្ច សម្បជានាសី" តិ ឆោតកោ
ភគវន្តំ វេទតិ។

"ឆោតកា" តិ អាលបិ ត្វា ភគវា ឆោតកំ អវោច។ "ឧទ្ធុំ អនាគតំ ឧបរិ អនោ
អតីតំ ហេដ្ឋា ច តិរិយញ្ចាបិ មជ្ឈេ បច្ចុប្បន្នំ បរិភោ ច លោក សំសារលោក
ឯតំ តណ្ហាំ ភវាភវាយ ឧទ្ធុកកវមហន្តកវត្ថាយ សង្ខោ លក្ខេតិ វិទិត្វា វិចរន្តោ
ភូ តណ្ហាំ មាកាសិ មា អកាសី" តិ ភគវា ឆោតកំ អវោចាតិ យោជនា។ ឥទំ
"កិត្តយិស្សមី" តិ អាទិកំ ព្រោយ្យេ វិសយេ អត្ថេ វាចកញ្ចាបកភាវេន
បវត្តនតោ ព្រោយ្យំ នាម។

"ឯត្ថកមេវា" តិ វត្តព្ពត្តា "ចតុន្នំ ភិក្ខុវេ" តិ អាទិ វុត្តំ។ ភិក្ខុវេ, ចតុន្នំ
អរិយសច្ចានំ អរិយការករានំ សច្ចានំ អនុពោធា អនុជ្ឈនេន អប្បដិវេធា
អប្បដិវិជ្ឈនេន ឯវំ ឥមិនា ការណេន មមញ្ជៅ តុម្កាកញ្ចា ធីយមច្ចានំ ឥទំ
សន្ធាវិតំ សន្ធាវនំ, ឥទំ សំសរិតំ សំសរណំ អហោសីតិ, ភិក្ខុវេ, អន្ធិ តយិទំ តំ
ឥទំ ធុក្ខំ អរិយសច្ចំ មយា អនុតុទ្ធុំ បដិវិទ្ធុំ... បេ... តយិទំ តំ ឥទំ
ធុក្ខនិរោធភាមិនី បដិបទា អរិយសច្ចំ មយា អនុតុទ្ធុំ បដិវិទ្ធុំ, មម ភវតណ្ហា
ឧប្បន្នា, ភវនេត្តិ តណ្ហា ឡិណា, ឥនានិ មម បុណ្យោ នត្តិ, ឥតិ ឥទំ
"ចតុន្នំ" តិ អាទិកំ ភគវា អវោច, សុគតោ ឥទំ "ចតុន្នំ" តិ អាទិកំ វត្វា អថាបរំ

ឯតំ “ចតុន្ទ”ន្តិអាទិតាថាវចនំ សត្តា អវោចាតិ យោជេត្វា កាថាយញ្ច តថេវ
យោជនា កាតញ្ច។ ឥទំ “ចតុន្ទ”ន្តិអាទិតំ វុត្តនយេន ព្រោយ្យំ នាម។ (៥)

“រូបំ អនិច្ចំ...ខេ... វិញ្ញាណំ អនិច្ច”ន្តិ ឥទំ សុត្តំ ព្រោយ្យ រូចាទិធម្មេ
វាចកញ្ញាបកកាវេន បវុត្តនតោ ព្រោយ្យំ នាម។

ឯវំ “រូបំ អនិច្ច”ន្តិអាទិតា បកាវេន ជានំ ជានន្តោ ឯវំ “រូបំ អនិច្ច”ន្តិអាទិតា
បកាវេន បស្សំ បស្សន្តោ អរិយសាវកោ អរិយស្ស ភគវតោ សាវកោ “ឥទំ
រូបំ អនិច្ច”ន្តិ រូបំ បស្សតិ, “អយំ វេទនា អនិច្ចា”តិ វេទនំ បស្សតិ, “អយំ សញ្ញា
អនិច្ចា”តិ សញ្ញំ បស្សតិ, “ឥមេ សង្ខារា អនិច្ចា”តិ សង្ខារេ បស្សតិ, “ឥទំ
វិញ្ញាណំ អនិច្ច”ន្តិ វិញ្ញាណំ បស្សតិ។ ឥតិ ឥទំ សុត្តំ រូចាទិបស្សនេ ញ្ញាណោ
វាចកញ្ញាបកកាវេន បវុត្តនតោ ញ្ញាណំ នាម។

សោ “រូបំ អនិច្ច”ន្តិអាទិតា បកាវេន បស្សន្តោ អរិយសាវកោ រូបេន
រូបរាគេន បរិមុច្ចតិ...ខេ... វិញ្ញាណាម្ហា វិញ្ញាណាភម្ហា បរិមុច្ចតីតិ ទុក្ខស្មា
បរិមុច្ចតីតិ អហំ វទាមីតិ យោជនា។ ឥទំ “សោ បរិមុច្ចតិ”តិអាទិតំ សុត្តំ
ញ្ញាណោ ច ព្រោយ្យ ច វាចកញ្ញាបកកាវេន បវុត្តនតោ ញ្ញាណោ ព្រោយ្យញ្ច
ហោតិ។

សព្វេ បញ្ចក្ខន្ធា បច្ចយេហិ សង្ខិតត្តា សង្ខារា អាទិអន្តវន្តការតោ,
អនិច្ចន្តិកការតោ, តាវកាលិកការតោ ច ខណបរិត្តការតោ អនិច្ចា ភវន្តិ។
ឥទំ “សព្វេ សង្ខារា អនិច្ចា”តិ សុត្តប្បនេសវចនំ វុត្តនយេន ព្រោយ្យំ នាម។ យទា
វិបស្សនាករណាកាលេ បញ្ញាយ វិបស្សនាបញ្ញាយ បស្សតិ អនិច្ចតាទិកំ
បស្សតិ។ ឥទំ “យទា បញ្ញាយ បស្សតិ”តិ សុត្តប្បនេសវចនំ ញ្ញាណំ នាម។ អថ
បស្សនក្ខណោ ទុក្ខេ បញ្ចក្ខន្ធវិបស្សកោ និព្វិន្ទតិ, និព្វិន្ទន្តោ បុគ្គលោ

ធុត្តាធិដាននាទិវសេន ចត្តាវិ សច្ចានិ បដិវិជ្ឈតិ, ឯសោ ចតុសច្ចបដិវេជោ
វិសុទ្ធិយាវិសុទ្ធត្ថាយ មគ្គោតិ។ ឥទំ “អថា”តិអាទិកំ សុត្តប្បទេសវចនំ
ព្រាណព្វា ព្រោយ្យព្វា ហោតិ។

សោណាតិ សោណំ អាសបតិ។ សមណា ពាហិរ កសមណា ព្រាហ្មណា
ជាតិព្រាហ្មណា អនិច្ចន រូបេន, ធុត្តេន រូបេន, វិបរិណាមធម្មេន រូបេន “អហំ
បរេហិ សេយ្យោ ធុត្តមោ អស្មី”តិ វា សមនុបស្សន្តិ, “អហំ បរេន សទិសោ
សមាធា អស្មី”តិ វា សមនុបស្សន្តិ, “អហំ បរតោ ហីនោ លាមកោ អស្មី”តិ វា
សមនុបស្សន្តិ, យថាភូតស្ស អនស្សនា អញ្ញត្រ វេជ្ជត្វា អញ្ញំ កី នាម ការណំ
សិយា, យថាភូតំ អនស្សនតោ តាវ សមនុបស្សនស្ស អញ្ញំ ការណំ នត្ថិ,
យថាភូតំ អនស្សនមេវ ការណាន្តិ វេទិតព្វំ។ “អនិច្ចាយ វេទនាយា”តិអាទិសុបិ
ឥមីនា វុត្តនយេន វុត្តនយានុសារេន យោជនា កាតព្វា។ ឥទំ “យេ ហិ
កេចី”តិអាទិកំ សុត្តប្បទេសវចនំ ព្រោយ្យំ នាម។ “យេ ច ខោ កេចី”តិអាទិកោ
សុក្កបក្ខោ បន វុត្តវិបរិយាយេន វេទិតព្វា។ ឥទំ “យេ ច ខោ”តិអាទិកំ
សុត្តប្បទេសវចនំ ព្រាណំ នាម។ ឥទំ “យេ ហិ កេចី”តិអាទិកំ សុត្តំ ព្រាណោ ច
ព្រោយ្យេ ច អត្ថេ វាចកព្រាបកកាវេន បវត្តនតោ ព្រាណព្វា ព្រោយ្យព្វា
ហោតិ។ (b)

នាទាវិទំ ព្រាណព្វា ព្រោយ្យព្វា សាសនបដ្ឋានសុត្តំ អាចរិយេន និទ្ទាវិតំ,
អម្ពេហិ ច ព្រាតំ, “កតមំ ទស្សន”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមំ ទស្សន”ន្តិអាទិ
វុត្តំ។ តត្ថាតិ តេសុ លោកិយាទីសុ អដ្ឋវិសតិវិជេសុ សាសនបដ្ឋានេសុ សុត្តេសុ
កតមំ សុត្តំ ទស្សនំ នាមាតិ បុច្ឆតិ។

១១៥. ភម្ពីរបញ្ចេន សព្ពញ្ញុពុទ្ធន សុទេសិតានិ សង្ខេបវិត្តាវាទីហិ តេហិ
តេហិ នយេហិ សុដ្ឋុទេសិតានិ អរិយសច្ចានិ យេ ភាវិតភាវនា អរិយបុគ្គលា

បញ្ញាឱកាសេនវិការយន្តិ, តេ ភាវិតការនា អរិយបុគ្គលា
នេវរដ្ឋបក្កវត្តិរដ្ឋាធិបមាធជ្ជានំ អាគម្ម ភុសំ បមត្តា កិញ្ចាបិ ហោន្តិ, តថាបិ
តេ ភាវិតការនា អរិយបុគ្គលា សោតាបត្តិមគ្គញ្ញាណេន
អភិសម្ពាវិញ្ញាណាស្ស និរោធនេ អដ្ឋមភវាទីសុ ឧប្បជ្ឈនាហានំ នាមរូចានំ
និរុទ្ធត្តា អដ្ឋមក្ខត្តុវសេន អដ្ឋមំ ករំ ន អាទិយន្តីតិ យោជនា។ ៩៨ “យេ
អរិយសច្ចានី”តិអាទិកំ សុត្តំ ទស្សនេ បឋមមគ្គញ្ញាណោ វាចកញ្ញាបកភាវេន
បវត្តនតោ ទស្សនំ នាម។

នគរទ្វារពាហនីរករណត្ថំ ឧម្មារព្ពន្ធរេ បថវិយំ
អដ្ឋហត្ថទសហត្ថប្បមាណំ អាវាជំ ខណ៌ត្វា តស្មី អាវាជេ ឧស្សបិតត្តា
បថវិស្សតោ បថវិនិស្សតោ អន្តោបថវិនិស្សតោ ៩៩ ឡីលោ សារនារុមយោ
ថម្ពោ ចតុត្ថំ ចត្វហិ ទិសាហិ អាគតេហិ វាតេហិ មហាវាតេហិ
អសម្បកម្មិយោ សម្បកម្មិតុំ អសក្កុណោយ្យោ សិយា យថា, យោ សប្បុរិសោ
អរិយសច្ចានិ អវេច្ច បស្សតិ, តំ សប្បុរិសំ សព្ពតិត្តិយវាទវាតេហិ
អសម្បកម្មិយត្តា តដ្ឋបមំ អហំ វទាមីតិ យោជនា។ ៩៩
“យថិន្ទឡីលោ”តិអាទិកំ សុត្តំ វុត្តនយេន ទស្សនំ នាម។

ភិក្ខុវេ, ចត្វហិ សោតាបត្តិយដ្ឋេហិ សមន្នាគតោ អរិយសាវកោ អរិយស្ស
ភគវតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាវកោ អាចិក្ខិតុំ អាកម្ពមាណោ ហុត្វា អត្តនាវ
សយមេវ អត្តានំ ព្យាករេយ្យ “ភោ, មម អត្ត អហំ ឥនានិ ឡីលានិរយោ អម្ពិ,
ឡីលាតិវន្នានយោនិ អម្ពិ...បេ..... ឧក្ខស្សន្តំ ករិស្សាមី”តិ ព្យាករេយ្យ។
ចតុវជ្ជស្សបំ ទស្សតុំ “កតមេហិ ចត្វហិ”តិអាទិ វុត្តំ។ ៩៩ “ចត្វហិ”តិអាទិកំ
ទស្សនំ នាម។

នាងវីដំ ធន្យនំ និទ្ទាវិតំ, “កតមា ភាវនា” តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមា ភាវនា” តិ អាទិ វុត្តំ។

ឥធិ សាសនេ យស្ស អរិយសាវកស្ស អជ្ឈត្ថំ កាមភវេ និព្ពត្តាបកានំ ឡិវម្ពាគិយសំយោជនានំ បដហនវសេន ច ពហិទ្ធា រូបារូបភវេសុ និព្ពត្តាបកានំ ឧទ្ធអាគិយសំយោជនានំ បដហនវសេន ច ឥន្ទ្រិយានិ សទ្ធិន្ទ្រិយានិ ឥន្ទ្រិយានិ សុភាវិតានិ អរិយមគ្គភាវនាវសេន សុដ្ឋ ភាវិតានិ ភវន្តិ, ភាវិតោ ភាវិតមគ្គោ ស ធន្លោ សោ អរិយសាវកោ ឥមំ លោកញ្ច បរំ លោកញ្ច និព្ពិជ្ឈំ និព្ពិជ្ឈិត្វា បដិវិជ្ឈិត្វា កាលំ មរណកាលេ, កាលំ កិរិយំ វា កង្ខតិ បត្តតីតិ យោជនា។ អយំ “យស្ស ឥន្ទ្រិយានី” តិ អាទិកា ចាឡិ ភាវនាយ វា ចកញ្ចាបកភាវេន បវត្តនតោ ភាវនា នាម។

ធម្មបទានិ ឈានវិបស្សនាមគ្គជលនិព្ពានធម្មកោដ្ឋាសានិ។ អនភិជ្ឈា ធម្មបទំ អនភិជ្ឈាសីសេន អធិគតឈានវិបស្សនាមគ្គនិព្ពានធម្មបទំ កោដ្ឋាសំ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ អយំ “ចត្តាវិមាទី” តិ អាទិកា ចាឡិ វុត្តនយេន ភាវនា នាម។ (៧)

នេវ បុត្ត ជិន្នន្តោ បុគ្គលោ បញ្ច ឡិវម្ពាគិយសំយោជនានិ ហេដ្ឋា មគ្គត្ថយេន ជិន្នេ ជិន្នេយ្យ, បដហន្តោ បុគ្គលោ បញ្ច ឧទ្ធអាគិយសំយោជនានិ អរហត្តមគ្គេន ជហោ បដហេយ្យ, ភាវយន្តោ បុគ្គលោ បញ្ច សទ្ធិន្ទ្រិយានី ច ឧត្តរិ ភាវយេ ភាវេយ្យ។ បញ្ចសង្កាតិកោ រាគសង្ក្កេនាសសង្កមោហសង្កមាទសង្កទិដ្ឋិសង្កាតិកោ ភិក្ខុ ឡិវមតិ ឈ្លោតិ កាមោយភវោយធិដ្ឋោយអវិជ្ជោយតិ ឈ្លោតិ វុច្ឆតិ កង្ខយតីតិ យោជនា។ “បញ្ច ជិន្នេ បញ្ច ជហោ” តិ ឥទំ វចនំ ធន្យនំ នាម។ “បញ្ច ចុត្តរិ... បេ... វុច្ឆតិ” តិ

អយំ ចាឡិ ភាវនា នាម។ ឥទំ “បញ្ចា”តិអាធិកំ សុត្តំ ទស្សនញ្ច ភាវនា ច
ហោតិ។

“តីណិមាធិ, ភិក្ខុវេ”តិអាធិសុ យោជនា ចាកដា។ (៨)

១១៦. “សត្តចាបស្ស អករណំ...បេ.... ពុទ្ធាន សាសន”ន្តិ ឥទំ សុត្តំ
សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស វចនភាវតោ សកវចនំ នាម។ អត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តាវ។

ភិក្ខុវេ, ពាលស្ស ពាលលក្ខណានិ ពាលឧបលក្ខណការណានិ
ពាលនិមិត្តានិ “អយំ ពាលោ”តិ គហណាការណានិ ពាលាបទានានិ ពាលស្ស
អបទានានិ ចោរណានិ វិរុទ្ធានិ កម្មានិ យេហិ ពាលលក្ខណានិហិ ពាលំ
“ពាលោ”តិ បវេ បណ្ឌិតា សញ្ញានន្តិ, ឥមាធិ ពាលលក្ខណានិ មយា វុច្ចមាធិ
តីណិ។ កតមាធិ តីណិ? ភិក្ខុវេ, ពាលោ ទុច្ចិតិចិត្តិ ច ទុច្ចិតិ
អភិជ្ឈាព្យាចាទមិច្ឆាទស្សនំ ចិត្តិ ច ហោតិ, ទុញ្ញាសិកាសី ទុញ្ញាសិកំ
មុសាវាទាធិ កាសី ច ហោតិ. ទុក្ខជកម្មការី ច ទុក្ខជំ ចាលាតិចាតាធិកម្ម
ការី ច ហោតិ។ ភិក្ខុវេ, ពាលស្ស...បេ.... ពាលាបទានានិ ឥមិនា មយា វុត្តានិ
តីណិ ខោ ភវន្តិ។ សុក្កបក្ខោ បន វុត្តិវិបរិយាយេន វេទិតញ្ចោ។ ឥទំ “តីណិមាធិ
ភិក្ខុវេ”តិអាធិកំ វចនំ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស វចនភាវតោ សកវចនំ នាម។

បថវីសមោ វិត្តតោ សម្មោធា នាម នត្ថិ។ ចាតំ វុដ្ឋំ ឧទកំ អាគុសោ លាភិ
គណ្ហាតីតិ ចាតាលោ, ចាតាលេន សមោ ចាតាលសមោ និរោ នវិជ្ជតិ។
មេវុសមោ ឧន្ទតោ នត្ថិ, ចក្កវត្តិសធិសោ ចោរិសោ នត្ថិតិ យោជនា។ ឥទំ
“បថវីសមោ”តិអាធិកំ វចនំ បរស្ស ទេវស្ស វចនភាវតោ បរវចនំ ហោតិ។

“ទេវានំ ឥន្ទ, តវ សុភាសិតេន ជយោ ហោតី”តិ វត្ថា “វេបចិត្តិ, តវ
សុភាសិតេន ជយោ ហោតិ”តិ វត្ថា “វេបចិត្តិ, ត្វំ កាជំ ភណ ភណាហី”តិ

អរោច្ច ភិក្ខុវេ, អថ ខោ អសុរិទ្ធោ វេបចិត្តិ ឥមំ វុច្ចមានំ គាថំ អភាសិ “តេ
បដិសេធកោ នោ ច អស្ស នោ ច ភវេយ្យ, វរំ សតិ ពាលា ភិយ្យា
បកុដ្ឋេយ្យំ, តស្មា ជីវេ បណ្ឌិតោ ភុសេន ឧណ្ណាន ពាលំ និសេធយេ” តិ។

គាថាយ, ភិក្ខុវេ, អសុរិទ្ធោ វេបចិត្តិ ភាសិតាយ អសុរា អនុមោធិសុ,
ទេវា តុណ្ហិ អហោសុំ។ ភិក្ខុវេ, អថ ខោ អសុរិទ្ធោ វេបចិត្តិ ទេវានំ ឥន្ទំ សក្កំ ឯតំ
វចនំ អរោច “ទេវានមិទ្ធ, តុំ គាថំ ភណ្ឌ ភណ្ឌាហិ” តិ ឯតំ វចនំ អរោច្ច ភិក្ខុវេ,
អថ ខោ ទេវានមិទ្ធោ សក្កោ ឥមំ គាថំ អភាសិ “ពាលស្ស បដិសេធនំ បរំ
បច្ចតិ កំ សង្កបិតំ ញត្វា សតោ សតិមា យោ បណ្ឌិតោ កោធតោ ឧបសម្មតិ,
តស្ស បណ្ឌិតស្ស ឯតទេវ ឧបសមំ វរន្តិ អហំ មញ្ញេ” តិ។

គាថាយ, ភិក្ខុវេ, ទេវានមិទ្ធោ សក្កោ ភាសិតាយ ទេវា អនុមោធិសុ,
អសុរា តុណ្ហិ អហោសុំ។ ភិក្ខុវេ, អថ ខោ ទេវានមិទ្ធោ សក្កោ អសុរិទ្ធំ វេបចិត្តិ
ឯតំ វចនំ អរោច “វេបចិត្តិ, តុំ គាថំ ភណ្ឌាហិ” តិ ឯតំ វចនំ អរោច្ច ភិក្ខុវេ, អថ
ខោ អសុរិទ្ធោ វេបចិត្តិ ឥមំ គាថំ អភាសិ “វាសវ យទា តិកិក្ខតិ, តទា នំ
តិកិក្ខន្តំ បុគ្គលំ ពាលោ “អយំ មេ ភយា តិកិក្ខតិ” តិ មញ្ញតិ, តិកិក្ខាយ
ឯតទេវ វជ្ជំ អហំ បស្សមិ។ វាសវ គោគណោ បលាយិនំ គរំ អដ្ឋោត្តរតិ ឥវ,
វរំ ទុម្មេធា ឧមន្តំ ភិយ្យា អដ្ឋារុហតិ អដ្ឋោត្តរតិ។

គាថាយ, ភិក្ខុវេ, អសុរិទ្ធោ វេបចិត្តិ ភាសិតាយ អសុរា អនុមោធិសុ,
ទេវា តុណ្ហិ អហោសុំ។ ជាយមា នេ ច កោយុទ្ធេ បឋមំ ទ្វេយេវ គោណា យុដ្ឋន្តិ,
គោគណោ បន យាវ ឯកោ គោណោ ន បលាយតិ, តាវ ឱលោកេន្តាវ
តិដ្ឋតិ។ យទា ច ឯកោ គោណោ បលាយតិ, តទា សញ្ញោ គោណោ តំ
បលាយិនំ គរំ ភិយ្យា អដ្ឋោត្តរតិ តិ កោយុទ្ធសភាវោ វេទិតញ្ញោ។ “អថ
ខោ” តិ អាធិនំ យោជនត្ថោ ចាកដោ។

វេបចិត្តិ, យោ បុគ្គលោ តិចិត្តតិ, តំ ខមន្តំ បុគ្គលំ “អយំ មេ ភយា តិចិត្តតិ” តិ កាមំ មញ្ញាតុ វា, មា មញ្ញាតុ វា, តំ មញ្ញានំ និប្បលមេវ។ អត្ថា សទត្ថបរមា ភវន្តិ។ ខន្យា ខន្តិតោ ភិយ្យោ សទត្ថោ នាម នវិជ្ជតិ។

យោ ពាលវា សន្តោ ទុព្ពលស្ស ហវេ តិចិត្តតិ តស្ស ពាលវន្តស្ស តំ តិចិត្តតិ បរមំ ខន្តិន្តិ សប្បវិសា អាហុ, ទុព្ពលោ និច្ចំ ខមតិ វេ។

យស្ស ពាលស្ស ពាលពាលំ អត្ថិ, តស្ស ពាលស្ស ពាលពាលំ “អពាល” ន្តិ សប្បវិសា អាហុ, យស្ស ធម្មគុត្តស្ស យំ ពាលំ អត្ថិ, តស្ស ធម្មគុត្តស្ស តស្ស ពាលស្ស បដិវត្តា បដិប្បវិទ្យា វត្តា នវិជ្ជតិ។

វេបចិត្តិ, យោ បុគ្គលោ កុទ្ធំ បឋមំ កុដ្ឋន្តស្ស បដិកុដ្ឋតិ, សោ បដិកុដ្ឋន្តោ បុគ្គលោ តេន បដិកុដ្ឋនេន តស្ស បឋមំ កុដ្ឋន្តស្ស ចាបបុគ្គលស្ស ចាបបុគ្គលតោ ចាបិយោ វេ ចាបតរោ ហីនតរោ វេ ភវេ។

វេបចិត្តិ, យោ សប្បវិសោ សតោ សតិមា បរំ សន្តិបិតំ ព្យាត្វា បឋមំ កុដ្ឋន្តស្ស អប្បដិកុដ្ឋន្តោវ ភវេ, សោ សប្បវិសោ ទុដ្ឋយំ សន្តិមំ ជេតិ នាម, អត្ថនោ ច បរស្ស ច ឧភិន្នំ អត្ថំ ចរតិ នាម។

អត្ថនោ ច បរស្ស ច តិកិច្ចន្តានំ ឧភិន្នំ កោដោ ឧបសម្មតិ, យេ ជនា ធម្មស្ស ខន្តិធម្មស្ស អត្ថេ, ចតុសច្ចធម្មេ វា អកោវិទា ភវន្តិ, តេ ជនា ខមន្តំ សប្បវិសំ “អយំ ពាលោ” តិ មញ្ញាត្ថិ, តេសំ អកោវិទានំ ជនានំ តំ មញ្ញានំ និប្បលន្តិ។

កាថាសុ, ភិក្ខុវេ, នេវានមិន្ទេន សក្កេន ភាសិតាសុ នេវា អនុមោទីសុ, អសុរា តុល្លា អហោសុន្តិ យោជនា។ ៩៨ “ភិយ្យោ ពាលា” តិ អាទិកំ វេចនំ សក្កវេបចិត្តិនំ វេចនការតោ បរវេចនំ នាម។ (៩)

១១៧. បត្តំ ឯតវហិ អធិគតំ យញ្ច កាម្មបករណំ, អាយតី បត្តត្ថំ អធិគតំ
យញ្ច កាម្មបករណំ អត្ថិ, ឯតំ ឧភយំ រជាតុកិណ្ណំ រាគរជាតិកិណ្ណំ ឥតិ
អាតុរស្ស អាតុរានំយេវ បុគ្គលានំ សន្តិកេ អនុសិក្ខតោ អនុសិក្ខន្តស្ស
សិក្ខាសារា ហុត្វា ឧបជ្ឈហន្តិ, សីលំ វតំ ជីវិតំ ព្រហ្មចរិយំ ឥមេ សិក្ខាសារា
ហុត្វា ឧបជ្ឈហន្តិ តិ យេ ឧបជ្ឈានសារា បុគ្គលា សារតោ គហេត្វា ឋិតា។ ឯត្ថ
សីលំ នាម “ន ករោមី” តិ ឡិមណំ។ វតំ នាម ភោជនកិច្ចករណាទិ។ ជីវិតំ
នាម អាជីវោ។ ព្រហ្មចរិយំ នាម មេដុនវិវតិវិសេសភារោ វេទិតញ្ចោ។ តេសំ
ឧបជ្ឈានសារានំ បុគ្គលានំ អយំ វាទោ ឯកោ បឋមោ អន្តោ លាមកោ។ យេ ច
បុគ្គលា “កាមេសុ ទោសោ នត្ថិ” តិ ឯវំវាទិនោ ឯវំទិដ្ឋិនោ ហុត្វា ឋិតា, តេសំ
បុគ្គលានំ អយំ វាទោ ឯកោ ទុតិយោ អន្តោ លាមកោ។ ឥច្ឆេតេ ឧភោ អន្តោ
អន្តវាទា បុគ្គលា កជសិវឡនា កជសិយោ ទិដ្ឋិ វឡន្តិ។ ឯតេ ឧភោ អន្តោ
អត្តកិលមថានុយោគេ កាមសុខល្លិកានុយោគេ ឯកេ បុគ្គលា អនភិញ្ញាយ
ឡីលីយន្តិ, ឯកេ បុគ្គលា អតិដាវន្តិ តិ យោជនា។ ឥទំ “យញ្ច បត្ត” តិ អាទិកំ វចនំ
បរេសំ បុគ្គលានំ វចនភាវតោ បរវចនំ នាម។

យេ ច សម្មាទិដ្ឋិបុគ្គលា តេ ឧភោ អន្តោ
អត្តកិលមថានុយោគកាមសុខល្លិកានុយោគេ អភិញ្ញាយ តត្រ ច អន្តេ ន
អហោសុំ។ តេន ច អភិជាននេន តេ ឧភោ អន្តេ ន អមញ្ញីសុ, តេសំ
សម្មាទិដ្ឋិបុគ្គលានំ វដ្តំ តិវិចំ វដ្តំ បញ្ញាបនាយ នត្ថិ។ ឥតិ ឯវំ ឥទំ “យេ
ចា” តិ អាទិកំ វចនំ ភគវតោ វចនភាវតោ សកវចនំ នាម។ អយំ ឧទានោ
“យញ្ច បត្តំ... បេ... បញ្ញាបនាយា” តិ អយំ ឧទានោ វុត្តនយេន សកវចនញ្ច
បរវចនញ្ច ហោតិ។

បសេនធិនាម កោសលោ កោសលិស្សរោ រាជា ភក្កវង្គំ ឯតំ “ឥធម្មំ...បេ... តេសំ បិយោ អត្តា” តិ វចនំ អរោច១ ភន្តេ, ឥធម្មំ រហោគតស្ស បដិសន្ធិនស្ស មម ចេតសោ ចិត្តស្ស ឯវំ បរិវិតក្កោ ឧទទាធិ, កេសំ សត្តានំ អត្តា បិយោ នុ ខោ, កេសំ សត្តានំ អត្តា អប្បិយោ នុ ខោ ឥតិ ឯតំ បរិវិតក្កនំ ឧទទាធិ។ ភន្តេ, តស្ស មម ឯតំ បរិវិតក្កនំ អហោសិ, យេ ច កេចិ សត្តា កាយេន ធុច្ឆរិតំ ចរន្តិ ខោ...បេ... មនសា ធុច្ឆរិតំ ចរន្តិ ខោ, តេសំ សត្តានំ អត្តា អប្បិយោ ខោ។ តេ ធុច្ឆរិតំ ចរន្តា សត្តា “នោ អត្តា បិយោ” តិ ឯវំ កិញ្ចាបិ វន្តេយ្យំ, អថ ខោ តេសំ ធុច្ឆរិតំ ចរន្តានំ សត្តានំ អត្តា អប្បិយោវ។ តំ កិស្ស ហេតុ? អប្បិយោ អប្បិយស្ស អនត្ថាយ យំ ធុច្ឆរិតំ ករេយ្យ, តំ ធុច្ឆរិតំ តេ ធុច្ឆរិតំ ចរន្តា សត្តា អត្តនាវ. សយមេវ។ អត្តនោ អនត្ថាយ ហិ យស្មា ករោន្តិ, តស្មា តេសំ ធុច្ឆរិតំ ចរន្តានំ សត្តានំ អត្តា អប្បិយោវាតិ ឯតំ បរិវិតក្កនំ អហោសិ។

ភន្តេ, យេ ច កេចិ សត្តា កាយេន សុចរិតំ ចរន្តិ ខោ...បេ... មនសា សុចរិតំ ចរន្តិ ខោ, តេសំ សុចរិតំ ចរន្តានំ សត្តានំ អត្តា បិយោ ខោ, តេ សុចរិតំ ចរន្តា សត្តា “នោ អត្តា អប្បិយោ” តិ ឯវំ កិញ្ចាបិ វន្តេយ្យំ, អថ ខោ តេសំ សុចរិតំ ចរន្តានំ សត្តានំ អត្តា បិយោវ។ តំ កិស្ស ហេតុ? បិយោ បិយស្ស អត្ថាយ យំ សុចរិតំ ចរេយ្យ, តំ សុចរិតំ តេ សុចរិតំ ចរន្តា សត្តា អត្តនាវ សយមេវ អត្តនោ អត្ថាយ ហិ យស្មា ករោន្តិ, តស្មា តេសំ សុចរិតំ ចរន្តានំ សត្តានំ អត្តា បិយោវាតិ ឯតំ បរិវិតក្កនំ អហោសិ។ ឯតំ វចនំ អរោចាតិ យោជនា។

“ឯវំមេតំ មហារាជា” តិ វចនំ បឋមំ វត្ថុ “យេ ហិ កេចិ” តិ អាធិកេ ភក្កវតោ វុត្តវចនេបិ យោជនា តថេវ កាតញ្ញា។

គាថាសុ បន យោ បណ្ឌិតោ អត្តានំ “បិយ”ន្តិ ចេ ជញ្ញា, ឯវំ សតិ សោ
បណ្ឌិតោ នំ អត្តានំ ចាបេន កម្មេន នសំយុជេ នសំយោជយ្យ, តំ វចនំ ហិ
សច្ចំ បិយំ អត្តានំ សុលភំ ន ហោតិ, ធុក្កជការិនា សុខំ សុលភំ ន ហោតិ។

អន្តកេន មច្ចុនា អធិបន្នស្ស មាណុសំ ភវំ ជហតោ បជហន្តស្ស តស្ស
មរណាមុខេ បិតស្ស សត្តស្ស កី សកំ ហោតិ, មរណាមុខេ បិតោ សោ សត្តោ
កិញ្ច អាទាយ បរលោកំ គច្ឆតិ, ឆាយា គច្ឆន្តំ សត្តំ អនចាយិនី ឥវ, ឯវំ អស្ស
បរលោកគតស្ស សត្តស្ស កិញ្ច អនុកំ ហោតិ។

ឥតិ ភគវា ឯវំ បុច្ឆតិ, បុច្ឆិត្វា “ឧភោ”តិ អាទិវិស្សជ្ជនវចនញ្ច អាហា។ ឥធ
លោកេ យោ មន្ទោយំ បុញ្ញញ្ចាយំ ចាបញ្ច ឧភោ កម្មេ កុរុតេ ករោតិ, តស្ស
បរលោកគតស្ស មច្ចស្ស តំ បុញ្ញចាបទ្ធិយំ សកំ ហោតិ។ បរលោកំ គតោ
មន្ទោ តំវ បុញ្ញចាបទ្ធិយំ អាទាយ បរលោកំ គច្ឆតិ, ឆាយា គច្ឆន្តំ សត្តំ
អនចាយិនី ឥវ, ឯវំ អស្ស បរលោកគតស្ស មច្ចស្ស តំវ បុញ្ញចាបទ្ធិយំ អនុកំ
ហោតិ។

តស្មា បណ្ឌិតោ សម្មរាយិកំ សម្មរាយេ ជលនិព្ពត្តាបកំ កល្យាណំ
និចយំ និចយន្តោ ហុត្វា ករេយ្យ។ ចាណិនំ បរលោកស្មី បុញ្ញានិ បតិជ្ជា ហោន្តិ,
ឥតិ ភគវា អាហាតិ យោជនា កាតញ្ចា។ ឥទំ “រាជា បសេនទី”តិ អាទិកំ សុត្តំ
កោសលរញ្ជ្រា វចនភាវតោ បរវចនំ ហោតិ។ “ឯវមេតំ, មហារាជ, ឯវមេតំ
មហារាជា”តិ អាទិកា អនុគីតិ ភគវតោ វចនភាវតោ សកវចនំ ហោតិ។ ឥទំ
ទ្ធិយំ វចនំ សកវចនញ្ច បរវចនញ្ច ហោតិ។ (១០)

១១៨. បញ្ជោ បុច្ឆិតេ ឥទំ ធុក្កសច្ចំ អភិញ្ញេយ្យំ, ឥទំ សមុទយសច្ចំ បហាតព្ពំ,
ឥទំ មគ្គសច្ចំ ភាវេតព្ពំ, ឥទំ និរោធសច្ចំ, ជលំ វា សច្ចិកាតព្ពំ, ឥមេ

កុសលាកុសលា ធម្មា ឯវំ កុសលាកុសលភាវេន ភហិតា
អនវដ្ឋសាវដ្ឋភាវេន វា ភហិតា សុខវិចាកទុក្ខវិចាកភាវេន វា ភហិតា, ឥទំ
ឥដ្ឋវិចាកំ ឥទំ អនិដ្ឋវិចាកំ ជលំ និព្ពត្តយឥតិ ឯវំ ភហិតានំ តេសំ
កុសលាកុសលធម្មានំ អយំ វុឡិ អត្ថោ, អយំ ហានិ អត្ថោតិ។ ឥតិ ឥទំ “បញ្ចោ
បុច្ឆិតេ” តិអាទិកំ សុត្តំ វិស្សជ្ជនីយេ អត្ថោ វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ
វិស្សជ្ជនីយំ នាម។

“ឧទ្យាហេ ពុទ្ធា ភកវា” តិ ឥមិនា បទេន ពុទ្ធឧទ្យាវតំ ឯកំសេនេវ
ឯកកោដ្ឋាសេនេវ និទ្ទិសេ។ “ស្វាភ្លាតោ ធម្មោ” តិ ឥមិនា បទេន
ធម្មស្វាភ្លាតតំ ឯកំសេនេវ ឯកកោដ្ឋាសេនេវ និទ្ទិសេ។ “សុប្បដិបន្នោ
សង្ឃោ” តិ ឥមិនា បទេន សង្ឃសុប្បដិបត្តិ ឯកំសេនេវ ឯកកោដ្ឋាសេនេវ
និទ្ទិសេ “សព្វេ សង្ខារា អនិច្ចា” តិ ឥមិនា បទេន សង្ខារានិច្ចតំ ឯកំសេនេវ
និទ្ទិសេ។ “សព្វេ សង្ខារា ទុក្ខា” តិ ឥមិនា បទេន សង្ខារទុក្ខតំ ឯកំសេនេវ
និទ្ទិសេ។ “សព្វេ ធម្មា អនត្តា” តិ ឥមិនា បទេន ធម្មានត្តតំ ឯកំសេនេវ និទ្ទិសេ។
“សព្វេ សង្ខារា អនត្តា” តិ អវត្វា “សព្វេ ធម្មា អនត្តា” តិ វុត្តន ឥមិនា បទេន
សង្ខារេហិ អញ្ញំ យំ វា បន មគ្គជលនិរោធសមាបត្តិធម្មជាតំ អត្ថិ, តំ
មគ្គជលនិរោធសមាបត្តិធម្មជាតម្បិ ឯវំជាតិយំ ឯវំ ឯកំសព្វាករណីយន្តិ
មគ្គជលនិរោធសមាបត្តិធម្មជាតស្សបិ អនត្តតំ ឯកំសេនេវ និទ្ទិសេតិ
យោជនា។ ឥទំ “ឧទ្យាហេ” តិអាទិកំ សុត្តំ វិស្សជ្ជនីយេ ពុទ្ធឧទ្យាវតាទិកេ
វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ វិស្សជ្ជនីយំ នាម។

នវទម្ពសារថិ អាកម្ពតោ តេ ភកវតោ មនសា
សព្វញ្ញតញ្ញាណសហិតាទិមនសា វិចិត្តតំ ព្រោយ្យធម្មំ នេវា មនុស្សា សព្វេ
ចាណីនោ ន ជញ្ញា ន ជានេយ្យំ។ សន្តំ អរណំ សមាធិ និសេវតោ តេ ភកវតោ

មនសាវិចិត្តតា កសិណាបិ សព្វេ ចាណំនោ ន ជញ្ញា ន ជានេយ្យំ។
កសិណាបិ វា កសិណារម្មណាយ បញ្ញាយបិ ន ជញ្ញា ន ជានេយ្យំ។
កសិណាបិតិ ឯត្ថ ច “កសិណាយបិ”តិ វត្ថុព្រឹត្តិ យ-ការ លោបវសេន
“កសិណាបិ”តិ វត្ថុ។ អថ វា “យំ អាកម្ពតិ យំ អាកម្ពនំ ករោតិ, តំ អាកម្ពនំ កី
កតម”ន្តិ បុច្ឆិតំ បញ្ញំ អញ្ញោសំ អវិសយត្តា អវិស្សជ្ជនីយំ ហោតីតិ យោជនា។
ឥទំ “អាកម្ពតោ”តិ អាទិកំ សុត្តំ អវិស្សជ្ជនីយេ វិសយេ វា ចកញ្ញាបកតាវេន
បវត្តនតោ អវិស្សជ្ជនីយំ នាម។

ភគវា សីលក្ខន្ធសីលក្ខន្ធហោតុ ឯត្ថកោ ឯតបរិមាណោ, ភគវា
សមាធិក្ខន្ធសមាធិក្ខន្ធហោតុ ឯត្ថកោ ឯតបរិមាណោ, ភគវា បញ្ញាក្ខន្ធបញ្ញាក្ខន្ធហោតុ
ឯត្ថកោ ឯតបរិមាណោ, ភគវា វិមុត្តិក្ខន្ធវិមុត្តិក្ខន្ធហោតុ
ឯត្ថកោ ឯតបរិមាណោ, ភគវា វិមុត្តិញ្ញាណធស្សនក្ខន្ធវិមុត្តិញ្ញាណធស្សនក្ខន្ធហោតុ
ឯត្ថកោ ឯតបរិមាណោ, ភគវា ឥរិយាប័ន្តិ ឥរិយាប័ន្តិ ឥរិយាប័ន្តិ ឥរិយាប័ន្តិ ឥរិយាប័ន្តិ
កាយវចីសមាចារេ កាយវចីសមាចារេ ឯត្ថកោ ឯតបរិមាណោ, ភគវា
បកាវេ អនុភាវេ ឯត្ថកោ ឯតបរិមាណោ, ភគវា ហិរេសិកាយំ
មេត្តាហោតុ ឯត្ថកោ ឯតបរិមាណោ, ភគវា ករុណាយំ ករុណាហោតុ
ឯត្ថកោ ឯតបរិមាណោ, ភគវា ឥទ្ធិយំ ឥទ្ធិវិធមហោតុ ឯត្ថកោ ឯតបរិមាណោតិ
អវិស្សជ្ជនីយោតិ យោជនា។ ឥទំ “ឯត្ថកោ”តិ អាទិកំ សុត្តំ អវិស្សជ្ជនីយេ
វិសយេ វា ចកញ្ញាបកតាវេន បវត្តនតោ អវិស្សជ្ជនីយំ នាម។

ភិក្ខុវេ, អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស តថាគតស្ស លោកេ ឧប្បាទា
ឧប្បាទហោតុ តិណ្ណំ វតនានំ ឧប្បាទោ សម្ពុតិ, អាយតី ពុទ្ធវតនស្ស ឧប្បាទោ
សម្ពុតិ, ឯកស្ស ពុទ្ធវតនស្ស ជរមានក្ខណោន ហិ អញ្ញាស្ស ពុទ្ធវតនស្ស
អនុប្បជ្ជនតោ អាយតិន្តិ វត្ថុ, ជម្ពរវតនស្ស ឧប្បាទោ សម្ពុតិ, សង្ឃវតនស្ស

ឧប្បាទោ សម្ភវតីតិ តីណិ រតនានិ។ “តានិ តីណិ រតនានិ គុណតោ
កីបមាណានី”តិ បុច្ឆិតេ សតិ តានិ តីណិ រតនានិ គុណតោ
ឯតបរិមាណានីតិ នវិស្សន្និតញ្ញានីតិ យោជនា។ **៩៨** “តថាគតស្ស”តិអាទិកំ
សុត្តំ អវិស្សន្ននិយេ វិសយេ វាចកញ្ញាបកកាវេន បវត្តនតោ អវិស្សន្ននិយំ
នាម។

ពុទ្ធវិសយោ បុគ្គលបរោ បុគ្គលបដានោ បញ្ចោ អវិស្សន្ននិយោ,
ពុទ្ធវិសយាវ បុគ្គលបរោបរញ្ញតា អវិស្សន្ននិយា។ ភិក្ខុវេ, អវិជ្ជានីវរណានំ
សត្តានំ បុញ្ញកោដិ ន បញ្ញាយតិ តណ្ហាសំយោជនានំ, សកី និរយំ សន្ធាវតំ
សំសរតំ សត្តានំ, សកី តិរច្ឆានយោនី សន្ធាវតំ សំសរតំ សត្តានំ, សកី
បេត្តិវិសយំ សន្ធាវតំ សំសរតំ សត្តានំ, សកី អសុរយោនី សន្ធាវតំ សំសរតំ
សត្តានំ, សកី ទេវេ សន្ធាវតំ សំសរតំ សត្តានំ, សកី មនុស្សេ សន្ធាវតំ
សំសរតំ សត្តានំ បុញ្ញកោដិ ន បញ្ញាយតិ ន ទិស្សតិ ន ឧបលព្ពតីតិ។ “សា
បុញ្ញកោដិ កតមា”តិ កេនចិ កតំ បុច្ឆនំ អវិស្សន្ននិយំ សំសារស្ស
បុញ្ញកោដិយា អភាវតោ អវិស្សន្ននិយំ ហោតិ។ “ន បញ្ញាយតី”តិ ទេសនា
សាវកានំ ញ្ញាណាវេកល្លេន កតា, ន អត្តនោ ញ្ញាណាវេកល្លេន។ “ន
បញ្ញាយតី”តិ ទេសនា អត្តនោ ចេវ សាវកានញ្ច ញ្ញាណាវេកល្លេន កាតញ្ញា
សិយាតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា “**ទុរិដា ពុទ្ធានំ ភក្កវន្តានំ ទេសនា**”តិអាទិ វុត្តំ។
អត្តា ឧបនេតញ្ចោ ឯតិស្ស ទេសនាយាតិ អត្ថបនាយិកា។ បរោ ឧបនេតញ្ចោ
ឯតិស្ស ទេសនាយាតិ បរូបនាយិកា។ “កតមា អត្ថបនាយិកា ទេសនា,
កតមា បរូបនាយិកា ទេសនា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា និយមេត្វា ទស្សេតុំ “**ន
បញ្ញាយតី**”តិអាទិ វុត្តំ។ “ន បញ្ញាយតី”តិ ទេសនា សាវកានំ នេតញ្ញានំ វសេន
ទេសិតត្តា បរូបនាយិកា ទេសនា នាម, “**នត្ថិ ពុទ្ធានំ ភក្កវន្តានំ អវិជាននា**”តិ
ទេសនា អត្តនោ នេតព្ពស្ស វសេន ទេសិតត្តា អត្ថបនាយិកា ទេសនា នាម។

“នត្ថិ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ អវិជាននា” តិ វុត្តត្តា បុព្វាយ កោដិយា អភាវតោ ឯ បញ្ញាយតិ វិញ្ញាយតិ, ភគវតោ ព្រាណស្ស បញ្ញាបនំ កាតុំ អសមត្តត្តា ន បញ្ញាយតិ តិ ន វិញ្ញាយតិ តេន អដ្ឋកថាយំ “នត្ថិ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ អវិជាននា ឯ ឯតេន បុរិមាយ កោដិយា អភាវតោ ឯ បញ្ញាយតិ, ន តត្ថ ព្រាណស្ស បដិយាតោ តិ ទស្សេតិ” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១១៨) វុត្តំ។

“កង់ បន ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ អវិជាននាយ នត្ថិភាវេវិជានិតព្ពោ” តិ វុត្តត្តា អវិជាននាយ នត្ថិភាវំ ជានាបេតុំ “យថា ភគវា កោកាលិកំ ភិក្ខុ” ន្តិអាទិ វុត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ បន - “យំ បន អត្ថិ, តំ អញ្ជេសំ អប្បមេយ្យម្បិ ភគវតោ ន អប្បមេយ្យន្តិ ភគវតោ សព្ពត្ថ អប្បដិហតព្រាណាតំ ទស្សេតុំ ‘យថា ភគវា កោកាលិកំ ភិក្ខុ’ អារព្ពា’ តិអាទិមាហា” តិ វុត្តំ។ ភគវា កោកាលិកំ ភិក្ខុ អារព្ព “កីវ ធិយំ នុ ខោ, ភន្តេ, បទុមេ និរយេ អាយុប្បមាណា” ន្តិ បញ្ចំ បុច្ឆិត្វា និសិន្នំ អញ្ញតវំ ភិក្ខុ យថា យេន បការេន “សេយ្យថាបិ... បេ... អាហាតេត្វា” តិ ឯវមាហា។ តតោ តេន បការេន អវិជាននាយ នត្ថិភាវេវិជានិតព្ពោ តិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

ភិក្ខុ, តុំ សល្លក្ខេហិ, កោកាលិកោ វីសតិខារិកោ កោសលកោ តិលវាហោ រាសី កត្វា ឋបិតោ, តតោ តិលតោ បុរិសោ វស្សសតស្ស វស្សសតស្ស អច្ចយេន ឯកមេកំ តិលំ ឧទ្ធកេយ្យ, សោ វីសតិខារិកោ កោសលកោ តិលវាហោ ឥមិនា ឧទ្ធកេយ្យ មេន ទិប្បតវំ បរិក្ខយំ បរិយាធានំ សេយ្យថាបិ គន្ធទ្ប, ឯកោ អត្តុទោ និរយោ បរិក្ខយំ បរិយាធានំ ន ត្រូវ គន្ធទ្ប។ វីសតិ អត្តុទោ និរយោ តត្ថកេ កាលេ បរិក្ខយំ បរិយាធានំ សេយ្យថាបិ គន្ធទ្ប, ឯវមេវ ឯកោ និរយោ តត្ថកេ កាលេ បរិក្ខយំ បរិយាធានំ ន ត្រូវ គន្ធទ្ប។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ សារិបុត្តមោគ្គល្លានេសុ

ចិត្ត អាឃាតេត្វា បទុមំ និរយំ កោកាលិកោភិត្ត ឧបបន្នោខោ, ភិត្ត, តំ ឯវំ
សល្លេត្តហិតិ ភគវា អាហាតិ យោជនា។ ភគវា “អយំ អប្បមេយ្យ អយំ
អសង្ខេយ្យ” តិ វា ន កិញ្ចិ អាហា។ “តស្មី អប្បមេយ្យ កតមោ អប្បមេយ្យ,
តស្មី អសង្ខេយ្យ កតមោ អសង្ខេយ្យ” តិ កេនចិ កតំ បុច្ឆនំ ពុទ្ធវិសយត្តា
អវិស្សន្ធនីយំ។ ឥទំ អប្បមេយ្យអសង្ខេយ្យសុត្តំ វុត្តនយេន អវិស្សន្ធនីយំ។

(១១)

១១៩. “យទាសោ ឧបកោ” តិ អាទិសុ យោជនា ចាកជា។

“កតំ កេន បការេន ជិនោ” តិ ឧបកេន កតំ បុច្ឆនំ
“កិលេសប្បហានបការេន ជិនោ” តិ វិស្សន្ធនីយត្តា វិស្សន្ធនីយំ។ “កេន
បការេន ជិនោ” តិ ឧបកេន កតំ បុច្ឆនំ “ចាបកានំ ធម្មានំ ជិតត្តា ជិនោ” តិ
វិស្សន្ធនីយត្តា វិស្សន្ធនីយំ។ “កតមោ ជិនោ” តិ កតំ បុច្ឆនំ “រូចាទិកោ ជិនោ” តិ
វា “រូចាទិកំ មុញ្ញាត្វា អញ្ញោ ជិនោ” តិ វា វិស្សន្ធនីយត្តំ អសក្កុណោយ្យត្តា
អវិស្សន្ធនីយំ។ “កតមោ អាសវក្ខយោ, កតមោ រាគក្ខយោ, កតមោ
នោសក្ខយោ, កតមោ មោហក្ខយោ” តិ កតំ បុច្ឆនំ “និព្ពានំ អាសវក្ខយោ” តិ វា
“អរហត្តមគ្គោ អាសវក្ខយោ” តិ វា “អរហត្តជលំ រាគក្ខយោ” តិ វា ឥតិ
ឯវមាទិនា វិស្សន្ធនីយត្តា វិស្សន្ធនីយំ។ “កិត្តកោ អាសវក្ខយោ, កិត្តកោ
រាគក្ខយោ, កិត្តកោ នោសក្ខយោ, កិត្តកោ មោហក្ខយោ” តិ កតំ បុច្ឆនំ
“ឯត្តកោ ឯតបរិមាណោ អាសវក្ខយោ” តិ ឯវមាទិនា អវិស្សន្ធនីយត្តា
អវិស្សន្ធនីយំ។ ឥទំ វុត្តប្បការំ សុត្តំ វុត្តនយេន វិស្សន្ធនីយព្វា អវិស្សន្ធនីយព្វា
ហោតិ។ (១២)

“តថាគតោ សត្តោ អត្ថី” តិ បុច្ឆនំ “បញ្ចក្ខន្ធវេ ឧបាទាយ បញ្ញាបេតញ្ញោ
សត្តក្ខតោ អត្ថី” តិ វិស្សន្ធនីយត្តា វិស្សន្ធនីយំ។ “អត្ថី រូប” តិ កតំ បុច្ឆនំ រូបស្ស

វិស្សន្ទដ្ឋមានត្តា “អាមន្តា” តិ វិស្សន្ទដ្ឋនីយត្តា វិស្សន្ទដ្ឋនីយំ, “រូបំ តថាគតោ” តិ កតំ បុច្ឆនំ តថាភារតោ អលព្ពនតោ អវិស្សន្ទដ្ឋនីយត្តា អវិស្សន្ទដ្ឋនីយំ។ “រូបវា តថាគតោ” តិ អាទីសុបិ ឯស នយោ យថាសម្ពុំ យោជេតញ្ចោ។ ឥទំ វុត្តប្បការំ សុត្តំ វុត្តនយេន វិស្សន្ទដ្ឋនីយញ្ចា អវិស្សន្ទដ្ឋនីយញ្ចា ហោតិ។

“បស្សតិ ភគវា ទិព្ពេន ចក្កុនា... បេ... យថាកម្មបកេ សត្តេ បជាធាតី” តិ កតំ បុច្ឆនំ “បស្សតិ ភគវា” តិ វា... បេ... “បជាធាតិ ភគវា” តិ វា វិស្សន្ទដ្ឋនីយត្តា វិស្សន្ទដ្ឋនីយំ។ “កតមេ សត្តា, កតមោ តថាគតោ” តិ កតំ បុច្ឆនំ បរមត្ថតោ អលព្ពនតោ អវិស្សន្ទដ្ឋនីយត្តា អវិស្សន្ទដ្ឋនីយំ។

“អត្ថិ តថាគតោ” តិ កតំ បុច្ឆនំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន វិស្សន្ទដ្ឋនីយំ។ “អត្ថិ តថាគតោ បរំ មរណា” តិ កតំ បុច្ឆនំ “អត្ថិ តថាគតោ បរំ មរណា” តិ វិស្សន្ទដ្ឋមានេ សតិ ច ឥធលោកោ ឯវ បរលោកោតិ អាបជ្ជតិ, “នត្ថិ តថាគតោ បរំ មរណា” តិ វិស្សន្ទដ្ឋមានេ សតិ ច ឥធលោកតោ អញ្ញោ បរលោកោតិ អាបជ្ជតិ, តស្មា អវិស្សន្ទដ្ឋនីយត្តា អវិស្សន្ទដ្ឋនីយំ។ ឥទំ វុត្តប្បការំ សុត្តំ វិស្សន្ទដ្ឋនីយេ វិសយេ ច អវិស្សន្ទដ្ឋនីយេ វិសយេ ច វាចកញ្ញាបកកាវេន បវត្តនតោ វិស្សន្ទដ្ឋនីយញ្ចា អវិស្សន្ទដ្ឋនីយញ្ចា ហោតិ។

១២០. នាធាវិធិំ វិស្សន្ទដ្ឋនីយាវិស្សន្ទដ្ឋនីយសុត្តំ អាចរិយេន និទ្ទារិតំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ, “កតមំ សុត្តំ កម្ម” ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមំ កម្ម” ន្តិ អាទិ វុត្តំ។

“អន្តកេនាធិបន្ទស្ស” តិ អាទីសុ អត្តោ ហេដ្ឋា វុត្តនយត្តា ចាកដោ “មរណោនាភិក្ខុតស្ស... បេ... នាយាវ អនចាយិនី” តិ ឥទំ សុត្តំ បុញ្ញកម្មចាបកម្មទ្វយេ វាចកញ្ញាបកកាវេន បវត្តនតោ កម្មំ នាម។

ភិក្ខុវេ, តុម្ហេ បុន ចបរំ កម្ពុំ សល្លក្ខេដ។ (អនុដ្ឋានគិលានំ)
អនុដ្ឋានគិលានស្ស បីឋសមារុទ្ធាំ បីឋសមារុទ្ធាស្ស ពាលំ ពាលស្ស វា
មញ្ចសមារុទ្ធាំ មញ្ចសមារុទ្ធាស្ស ពាលំ ពាលស្ស វា ធមាយំ ភូមិយំ សេមាណំ
សេមាណស្ស សយន្តស្ស ពាលំ ពាលស្ស វា កាយេន ទុច្ឆរិតានិ វាចាយ
ទុច្ឆរិតានិ មនសា ទុច្ឆរិតានិ ចាបកានិ យានិ កម្មានិ បុព្វេ បុព្វកាលេ វា អតីតេ
អនេកកប្បកោជិសតសហស្សេ វា អស្ស ពាលេន កតានិ, តានិ ចាបកានិ
កម្មានិ តម្ហិ បីឋសមារុទ្ធានិសមយេ ឱលម្ពន្តិវិយ ឧបជ្ឈហន្តិ អដ្ឋោលម្ពន្តិវិយ
ឧបជ្ឈហន្តិ អភិប្បលម្ពន្តិវិយ ឧបជ្ឈហន្តិ។ ភិក្ខុវេ, មហាតំ មហាផ្កានំ បព្វតក្ខដានំ
ឆាយា សាយន្តសមយំ បថវិយំ សេយ្យថាបិ ឱលម្ពន្តិ អដ្ឋោលម្ពន្តិ
អភិប្បលម្ពន្តិ យថា, ភិក្ខុវេ, ឯវមេវ ពាលំ... បេ... អភិប្បលម្ពន្តិ។ ភិក្ខុវេ, តត្រ
តស្មី ឧបជ្ឈានាការេ ឧបជ្ឈានាការហេតុ ពាលស្ស កតចាបស្ស ឯវំ បរិវិតក្កោ
ហោតិ “មេ មយា កល្យាណំ អកតំ វត, មេ មយា កុសលំ អកតំ វត,
ភិក្ខុត្តាណំ កតំ វត, មេ មយា ចាបំ កតំ វត, មេ មយា លុទ្ធិ កតំ វត, មេ មយា
កិព្វិសំ កតំ វត, ភោ អគិលាន សប្បវិស អកតកល្យាណានំ
អកតកុសលានំ អកតភិក្ខុត្តាណានំ កតចាបានំ កតលុទ្ធានំ កតកិព្វិសានំ
យាវតា គតិ ទុគ្គតិ អត្ថិ, តំ គតិ អហំ បេច្ច គច្ឆាមី” តិ ឯវំ បរិវិតក្កោ ហោតិ។
ឯវំ វិតក្កោ ឆោ សោ ពាលោ សោចតិ កិលមតិ បរិទេវតិ, ឧវត្តាឡី កន្ទតិ
សម្មោហំ អាបជ្ជតីតិ យោជនា។

បព្វតក្ខដានំ ឆាយា នាម សូរិយុគ្គមនកាលេបិ បថវិយា ឱលម្ពន្តិបិ ឆាយា
ហាយនវសេន ឱលម្ពន្តិ។ សាយន្តសមយំ បន ឆាយា វឡនវសេន ឱលម្ពន្តិ,
តថេវ កម្មានិបិ តស្មី កាលេ វឡនវសេន ឧបជ្ឈហន្តិ, តស្មា តមេវ វឡនុបជ្ឈានំ
សន្ធាយ “សាយន្តសមយ” ត្ថិ វុត្ថំ។ សុក្កបក្ខេបិ យោជនា កណ្តាបក្ខេ

យោជនានុសាវេន កាតព្វា។ ឥទ្ធិ “បុន ចបរ” ភ្នំអាទិកំ សុត្តន្ធយំ
កុសលកម្មអកុសលកម្មសុ វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ កម្មំ នាម។

នាធាវីធំ កម្មំ អាចរិយេន និទ្ធាវិតំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ, “កតមោវិចារកោ” តិ
បុច្ឆិតព្ពត្តា តត្ថ កតមោវិចារកោ” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តេសុ អដ្ឋវិសតិវិជេសុ
លោកិយាទីសុ សាសនបដ្ឋានេសុ កតមោវិចារកោតិ បុច្ឆតិ។ ភិក្ខុវេ, វោ
តុម្ពេហិ យេ មនុស្សត្ថសទ្ធាបដិលាភាទយោ បដិលទ្ធា, តេ
មនុស្សត្ថសទ្ធាបដិលាភាទយោ វោ តុម្ពា កំ លាភា ភវន្តិ។ តុម្ពេហិ បព្ពជិត្វា យំ
ចតុចារិសុទ្ធិសីលាទិសម្បាទនំ លទ្ធិ, តំ ចតុចារិសុទ្ធិសីលាទិសម្បាទនំ វោ
តុម្ពា កំ សុលទ្ធិ ភវតិ។ ភិក្ខុវេ, យោ ពុទ្ធប្បាទោ នវមោ ខណោ តុម្ពេហិ លទ្ធា,
សោ ពុទ្ធប្បាទោ នវមោ ខណោ វោ តុម្ពា កំ ព្រាហ្មចរិយវាសាយ បដិលទ្ធា
ភវតិ។

ភិក្ខុវេ, មយា ធនេស្សរាយតនិកា នាម និរយា ទិដ្ឋា, តត្ថ តេសុ ទិដ្ឋេសុ
ធនេស្សរាយតនិកេសុ នាម និរយេសុ យំ កិញ្ចិ រូបំ ចក្កនា បស្សតិ, តំ
អនិជ្ឈរូបំ យេវ បស្សតិ, នោ ឥដ្ឋរូបំ។ អកន្តរូបំ យេវ បស្សតិ, នោ កន្តរូបំ។
អមនាបរូបំ យេវ បស្សតិ, នោ មនាបរូបំ។

យំ កិញ្ចិ សទ្ធិ សោតេន... បេ... យានេន... បេ... ជីវ្ហាយ... បេ... កាយេន... បេ...
យំ កិញ្ចិ ធម្មំ មនសាវិជានាតិ, តំ អនិជ្ឈធម្មំ យេវ វិជានាតិ, នោ ឥដ្ឋធម្មំ។
អកន្តធម្មំ យេវ វិជានាតិ, នោ កន្តធម្មំ។ អមនាបធម្មំ យេវ វិជានាតិ, នោ
មនាបធម្មន្តិ ចាហោ យុត្តោ។ “អនិជ្ឈរូបំ យេវ វិជានាតិ, នោ ឥដ្ឋរូប” ភ្នំអាទិចាហោ
អយុត្តោ, កត្តចិ ចាឡិយំ អយុត្តចាហោ ទិដ្ឋោ។ សុក្កបក្ខេ
វុត្តនយវិបរិយាយេន យោជនា កាតព្វា។ អយំ វុត្តប្បកាវា “លាភា វោ,

ភិក្ខុវេ"តិអាទិកោ ចាហេវិចារកេ វាចកញ្ញាបកភារេនេ បវត្តនតោវិចារកោ
នាម។

មារិសា និរយេ បច្ចមាណំ អម្ពាភំ សព្វសោ និមុជ្ជនធម្មជ្ជនវសេន
សង្ខារស្សសហស្សានិ បរិបុណ្ណានិ, និរយស្ស អន្តោ បរិយោសានំ កតា កស្មី
កាលេ ភវិស្សតិ។

និរយស្ស អន្តោ បរិយោសានំ នត្ថិ។ និរយស្ស អន្តោ បរិយោសានំ កុតោ
អត្ថិ? និរយស្ស អន្តោ បរិយោសានំ អម្ពាភំ ន បដិទិស្សតិ។ មារិសា, យទា តុម្ពេ
ច អហញ្ច សេដ្ឋិបុត្តា ជាតា, តទា តុម្ពេ តុម្ពាភញ្ច មម្ពេ មម ច ចាបំ ហិ យស្មា
បកតំ បកាហិ កតំ, តស្មា និរយស្ស អន្តោ បរិយោសានំ អម្ពាភំ ន
ទិស្សតិ តិ អយំ ចាហេវិចារកេ វាចកញ្ញាបកភារេនេ បវត្តនតោវិចារកោ
នាម។ (១៣)

១២១. អធម្មចារី នរោ កុសលធម្មេសុ បមត្តោ ហិ យស្មា ហោតិ, តស្មា សោ
អធម្មចារី បមត្តោ នរោ យហិ យហិ យំ យំ ទុគ្គតិ គច្ឆតិ, តំ តំ គច្ឆន្តំ អធម្មចារី
នំ នំ អត្តនា ចរិតោ សោ ធម្មោ វ ហនតិ។ កិមិវ ហនតិ? សយំ អត្តនា គហិតោ
កណ្តាសប្បោ កណ្តាសំ ជនំ ហនតិ យថា, ឯវំ អត្តនា ចរិតោ អធម្មោ អធម្មចារី
នំ ហនតិ។ “ន ហិ ធម្មោ អធម្មោ ចា”តិអាទិកាថាយ អត្តោ ចាកដោ។ ឥទំ
សុត្តន្ធយំ កម្មេ ចវិចារកេ ច វាចកញ្ញាបកភារេនេ បវត្តនតោ កម្មញ្ញវិចារកោ
ច ហោតិ។

ភិក្ខុវេ, តុម្ពេ បុញ្ញានំ មា ភាយិត្ថ; ភិក្ខុវេ, យទិទំ យំ ឥទំ “បុញ្ញានំ”តិ
អធិវចនំ បវត្តំ; ឯតំ “បុញ្ញានំ”តិ អធិវចនំ ឥដ្ឋស្ស កន្តស្ស បិយស្ស មនាបស្ស
សុខស្ស សុខវិចារកជនកស្ស កម្មស្ស អធិវចនំ ហោតិ។ ភិក្ខុវេ, អហំ ធីយវត្តំ

កតានំ បុញ្ញានំ ធីយវត្ថំ បច្ចុនុក្ខតំ ឥដ្ឋំ កន្តំ បិយំ មនាបំ អភិជានាមិ ខោ។
“កថំ អភិជានាមី” តិ ចេ បុច្ឆេយ្យ, បុព្វេ សត្ត វស្សានិ មេត្តចិត្តំ មេត្តាយ សហិតំ
នុតិយជ្ឈានចិត្តំ ភាវេត្វា សត្ត សំវដ្តវិវដ្តកប្បេ ឥមំ លោកំ មនុស្សលោកំ បុន
ន អាគមាសី។ សត្ត សំវដ្តវិវដ្តកប្បេ តិ ចេត្ត សំវដ្តគ្គហណោន សំវដ្តជ្ជាយី,
វិវដ្តគ្គហណោន វិវដ្តជ្ជាយី បិ គហិតាតិ វេទិតញ្ញា។ សេសេសុបិ ឯវមេវ
គហេតញ្ញា។ ភិក្ខុវេ, សំវដ្តមាណេ កប្បេ អហំ អាគស្សរូបគោ ហោមិ,
វិវដ្តកប្បេ សុញ្ញំ ព្រហ្មវិមាណំ ឧបបជ្ជាមិ។ ភិក្ខុវេ, តត្រ ព្រហ្មវិមាណេ តត្រ
ឧបបជ្ជមាណេ ឧបបជ្ជមាណេហេតុ អហំ ព្រហ្មា ហោមិ, អញ្ញោ មហានុភាវេន
អភិកវនេតោ អភិក្ខុ, អញ្ញោហិ អនភិកវនេតោ អនភិក្ខុតោ មហាព្រហ្មា ហោមិ,
អញ្ញោទត្ថុ ឯកំសេន ទសោ អហំ វសវត្ថុ ហោមិ។

ភិក្ខុវេ, អហំ ទេវានមិដ្ឋោ សក្កោ ធន្តិសក្ខត្ថំ អហោសី ខោ, ធម្មិកោ
ធម្មរាជា ចាតុរន្តោ វិជិតាវី ជនបទត្ថាវិយប្បត្តោ
ចក្កវតនាទិសត្តវតនសមន្នាគតោ ចក្កវត្តិរាជា អនេកសតក្ខត្ថំ អហោសី,
បទេសវជ្ជស្ស រាជភាវេ កោ បន វាទោ។

ភិក្ខុវេ, តស្ស ចក្កវត្តិរាជក្ខតស្ស មយ្ហំ ឯតំ បរិវិតក្កនំ អហោសី “យេន
ជលេន យេន វិចាកេន អហំ ឯតវហិ ឯវមហិទ្ធិកោ ឯវមហានុភាវោ អម្ពិ, តំ
ឥទំ ជលំ កិស្ស កម្មស្ស ជលំ នុ ខោ, សោ អយំ វិចាកោ កិស្ស កម្មស្ស
វិចាកោ នុ ខោ” តិ ឯតំ បរិវិតក្កនំ អហោសី។ ភិក្ខុវេ, តស្ស វិតក្កេន្តស្ស មយ្ហំ
ឯតំ បរិវិតក្កនំ អហោសី “យេន ជលេន យេន វិចាកេន អហំ ឯតវហិ
ឯវមហិទ្ធិកោ ឯវមហានុភាវោ អម្ពិ, មេ បវត្ថំ តំ ឥទំ ជលំ តិណ្ណំ កម្មានំ ជលំ
ខោ, សោ អយំ វិចាកោ តិណ្ណំ កម្មានំ វិចាកោ ខោ, សេយ្យចិទំ កតមេសំ

តិណ្ណាំ កម្មានំ ដលំ វិចារកោ? ទានស្ស ទមស្ស សំយមស្សាតិ តិណ្ណាំ កម្មានំ ដលំ វិចារកោ"តិ ឯតំ បរិវិតក្កនំ អហោសីតិ អរោចាតិ យោជនា។

តត្ថ តស្មី "មា, ភិក្ខុវេ, បុញ្ញានំ ភាយិត្តា"តិ អាទិកេ សុត្តេ យញ្ច ទានំ, យោ ច ទមោ, យោ ច សំយមោ អត្ថិ, ឥទំ ទានាទិត្តយំ កម្មំ, តំវាចកញ្ញាបកំ សុត្តម្បិ កម្មំ នាម។ តប្បច្ចយោ តំកម្មបច្ចយោ បច្ចយុប្បន្នតោ បច្ចនុត្តោ យោ វិចារកោ អត្ថិ, ឯតំ វិចារកេ ដលម្បិ បក្ខិបិតត្ថំ, អយំ វិចារកោ តំវាចកញ្ញាបកោ ចាថេបិ វិចារកោ នាម។ ចូឡកម្មវិភង្គោ ចូឡកម្មវិចារកបុប្ផត្ថវិភាគោ តថា វត្តព្ពោ។

តោទេយ្យបុត្តស្ស សុភស្ស មាណវស្ស យំ សុត្តំ ភក្កតា ទេសិតំ, តត្ថ សុត្តេ វុត្តា យេ ចាណាតិចាតាទយោ ធម្មា អប្បាយុកធិយាយុកតាយ សំវត្តន្តិ, យេ ហិសនាទយោ ធម្មា ពហ្វាពាធអប្បាពាធតាយ សំវត្តន្តិ, យេ ឧស្សយនាទយោ ធម្មា អប្បេសក្ខមហេសក្ខតាយ សំវត្តន្តិ, យេ កោធាទយោ ធម្មា ទុព្ពណ្ណសុវណ្ណតាយ សំវត្តន្តិ, យេ អការវាទយោ ធម្មា និចកុលិកឧច្ចកុលិកតាយ សំវត្តន្តិ, យេ មច្ឆេវាទយោ ធម្មា អប្បភោគមហាភោគតាយ សំវត្តន្តិ, យេ អសល្លក្ខណាទយោ ធម្មា ទុប្បញ្ញបញ្ញវន្តតាយ សំវត្តន្តិ។ ឥទំ ចាណាតិចាតសត្តយុកំ កម្មំ, តំវាចកញ្ញាបកំ សុត្តម្បិ កម្មំ នាម។ តត្ថ សុភសុត្តេ យា អប្បាយុកធិយាយុកតា វុត្តា... បេ.... យា ទុប្បញ្ញបញ្ញវន្តតា វុត្តា, សោ អយំ អប្បាយុកធិយាយុកតាទិកោ វិចារកោ, តំវាចកញ្ញាបកោ ចាថេបិ វិចារកោ។ ឥទំ សុភសុត្តំ កុសលាកុសលកម្មេ ចេវ វិចារកេ ច វាចកញ្ញាបកោ ភាវេន បវត្តនតោ កម្មញ្ញវិចារកោ ច ហោតិ។ (១៤)

១២២. យោ បុគ្គលោ វេទិទុច្ឆរិតបរិវេននេ វាចានុវត្តិ ភវេយ្យ,
អភិជ្ឈាទិអនុប្បាទនេន មនសា សំរុតោ ភវេយ្យ, ចាណាតិចាតាទិបដហនេន
កាយេន អកុសលំ ន កយិរា, ឥតិ តយោ ឯតេ កម្មបថេវិសោធយេ, សោ
បុគ្គលោ ឥសិប្បវេទិតំ មគ្គំ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ អារាធយេ អារាធយេយ្យាតិ
យោជនា។ ឥទំ “វាចានុវត្តិ” តិអាទិកំ សុត្តំ កុសលេ វាចកញ្ញាបកភាវេន
បវត្តនតោ កុសលំ នាម។

យស្ស បុគ្គលស្ស កាយេន ទុក្ខជំ ទុក្ខតិសំវត្ថនិយកម្មំ នត្ថិ, វាចាយ
ទុក្ខជកម្មំ នត្ថិ, មនសា ទុក្ខជកម្មំ នត្ថិ, តិហិ ហ្មានេហិ ឧប្បជ្ឈនជ្ជានេហិ សំរុតំ
តំ បុគ្គលំ “ព្រាហ្មណ” ត្ថិ អហំ វេទាមីតិ យោជនា។ ឥទំ គាថាវចនំ វត្ថនយេន
កុសលំ នាម។

“តីណិមាទិ, ភិក្ខុវេ... បេ.... កុសលមូលាជី” តិ ឥទំ វចនំ វត្ថនយេន កុសលំ។
ភិក្ខុវេ, កុសលានំ ធម្មានំ សមាបត្តិយាវិជ្ជា បុព្វដ្ឋមា ហោតិ, ហិរិ ច ឌីត្តប្បញ្ញា
អនុទេវាតិ យោជនា។ ឥទំ វចនំ វត្ថនយេន កុសលំ នាម។

មាលុវា សាលំ រុក្ខំ ឌីនតំ ភូមិយំ បតនំ ករោតិ ឥវ, តថា យស្ស ជនស្ស
អច្ចន្តំ ទ្វីសុ តីសុ ភវេសុ ទុស្សីល្យំ អត្ថិ, សោ ជនោ អត្តានំ ឌីនតំ អចាយេសុ
ចាកជំ ករោតិ។ អនត្តកាមោ ជនោ យថា អនត្តំ ឥច្ឆតិ, តថា អនត្តំ ករោតិ
យថា, តថា ឡិទិសោ ទុស្សីលោ នំ អត្តានំ អនត្តំ ករោតីតិ យោជនា។ ឥទំ
“យស្ស” តិអាទិកំ វចនំ វត្ថនយេន អកុសលំ។

អស្មមយំ អស្មសម្ពាតំ ចាសាណាមណិមយំ វជិរំ វជិរស្ស ឧជ្ជានសម្ពាតំ
ចាសាណាមណី អភិមត្តតិ វិធិសេតិ ឥវ, តថា អត្តនា ហិ សយមេវ កតំ អត្តជំ

អត្តសម្ព័ន្ធ ចាប់ ធុរ្ម័ន ចាប់ ករោន្ត ជន អភិមត្តតិ យោជនា។ ឥត “អត្តនា ហី” តិអាទិកំ វេចនំ វុត្តនយេន អកុសលំ។

ទេវតេ កុសលេហិ វិវុទ្ធិតា អកុសលា ទស កម្មបថេ និសេវិយ កត្វា គរហា ការយ្ហា កវន្តិ, ពាលមតី មន្តពុទ្ធិនោ និរយេសុ បច្ឆវេតិ យោជនា។ ឥត “ទស កម្មបថេ” តិអាទិកំ សុត្តំ វុត្តនយេន អកុសលំ។

“តិណិមាទិ, ភិក្ខុវេ... បេ.... អកុសលមូលានី” តិ ឥត វេចនំ វុត្តនយេន អកុសលំ។ (១៥)

យាទិសំ យំ ពីជំ វេចនេ, តំ ពីជំ តាទិសំ ជលំ ហរតេ ឥវ, តថា កល្យាណការី បណ្ឌិតោ កល្យាណំ ជលំ ហរតេ, ចាបការី ពាលោ ច ចាបកំ ជលំ ហរតេតិ យោជនា។ តត្ថ “យាទិស” តិអាទិកេ សុត្ត “កល្យាណការី កល្យាណ” តិ យំ វេចនំ អាហា, ឥត វេចនំ កុសលំ។ “ចាបការី ច ចាបក” តិ យំ វេចនំ អាហា, ឥត វេចនំ អកុសលំ។ ឥត ត្វិវេចនំ វុត្តនយេន កុសលញ្ច អកុសលញ្ច ហោតិ។

កល្យាណការី សប្បវិសា សុភេន កម្មេន សុត្តតិ វជន្តិ គច្ឆន្តិ, ចាបការី កាបុរិសា អសុភេន កម្មេន អចាយភូមិ វជន្តិ គច្ឆន្តិ, កម្មស្ស អភិសម្ព័ន្ធវិញ្ញាណសហគត កម្មស្ស ខយា ខយនតោ វិមុត្តចេតសា សមុច្ឆន្តិវិមុត្តិបដិប្បស្សន្តិវិមុត្តិចិត្តា តេ សប្បវិសា អសុភេ និព្វន្តិ។ កិមិវ និព្វន្តិ? ឥន្ទនក្ខយា ជោតិ និព្វាតិ ឥវ, តថា តេ សប្បវិសា កម្មស្ស ខយា អនវសេសខយនតោ និព្វន្តិ យោជនា។ តត្ថ តស្មី “សុភេនា” តិអាទិកាថាវេចនេ “សុភេន... បេ.... សុត្តតិ” តិ យំ វេចនំ អាហា, ឥត “សុភេន... បេ.... សុត្តតិ” តិ វេចនំ កុសលេ វាចកញ្ញាបកកាវេន បវុត្តនតោ

កុសលំ នាម។ “អចាយភូមី អសុភេន កម្ពុជា” តិ យំ វចនំ អាហា, ឥទំ
“អចាយ... បេ... កម្ពុជា” តិ វចនំ អកុសលេ វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ
អកុសលំ នាម។ ឥទំ “សុភេនា” តិ អាទិកំ គាថាវចនំ វុត្តនយេន កុសលញ្ច
អកុសលញ្ច ហោតិ។ (១៦)

១២៣. “យថាបិ ភមរោ បុប្ផំ... បេ... មុនី ចរេ” តិ ឥទំ គាថាវចនំ អនុញ្ញាតេ
ចរណេ វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ អនុញ្ញាតំ នាម។

ភមរោ នាម បុប្ផរសបិវនគហណាវសេន ចរណាកោ មជ្ជករាធិកោ
ភមរោ។ សោ បុប្ផរសំ គណ្ណាន្តោ មន្ទវេតោ ហុត្វា បុប្ផញ្ច វណ្ណញ្ច គន្ធាញ្ច
អវិជានេត្វា យាវទត្ថំ បុប្ផរសំ បិវិត្វា មជ្ជករណាត្ថាយ ច បុប្ផរសំ គហេត្វា
មជ្ជករណាជ្ជានំ វនសណ្ណំ បលេតិ។ បុប្ផវណ្ណគន្ធា ចាកតិការំ ហោន្តិ។ ឯវមេវ
បិណ្ណាយ គាមំ បរិសន្នោ មុនី បសាទជនកំ
អាលោកនវិលោកនគមនតិជ្ជនាទិកំ ជនេត្វា បីតិសោមនស្សសហិតំ បសាទំ
ជនេត្វា សទ្ធានេយ្យំ បិណ្ណាចាតំ យាបនមត្ថំ បដិគ្គហេត្វា គាមតោ និក្ខមិត្វា
ឧទកជាសុកដ្ឋានេ វនេ ភេសជ្ជំ លិម្បន្តោវិយ, កន្តារេ បុត្តមំសំ ខាទន្តោវិយ,
បិណ្ណាចាតំ បច្ឆវេត្វិត្វា បរិភូត្វិត្វា ភមរោ វនេ មជ្ជំ ករោតិវិយ, កម្មដ្ឋានានុរូបំ
វនសណ្ណំ បរិសិត្វា ឈានមគ្គជលនិព្វត្តនត្ថាយ សមណាធម្មករណាត្ថាយ
គាមេ ចរេ ចរេយ្យាតិ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។

“តីណិមាទិ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុនំ ករណីយាទិ... បេ... ឥមាទិ ខោ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុនំ
តីណិ ករណីយាទិ” តិ ឥទំ សុត្ថំ ភគវតោ អនុញ្ញាតេ អាចារេ អត្ថ
វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ អនុញ្ញាតំ នាម។ តស្មី សុត្ថេ យោ ភិក្ខុ សីលំ
ចាតិ វក្ខតិ, ឥតិ វក្ខណតោ សោ ភិក្ខុ ចាតិ នាម។ យំ សីលំ តំ ចាតី ភិក្ខុ
អចាយាទិទុក្ខតោ មោចេតិ, ឥតិ មោចនតោ តំ សីលំ ចាតិមោក្ខំ នាម។ យេន

សីលេនភិក្ខុ សំរឹតព្ពនក្ខន្ធិយាទិកំ សំរវតិ, ឥតិ សំរវណាករណតោ តំ
សីលំ សំរំ នាម, ចាតិមោក្ខំ ឯវ សំរំ ចាតិមោក្ខសំរំ, ចាតិមោក្ខសំរវេន
សំរុតោ សមន្នាគតោ ហុត្វា សំរុណនតោ ចតុស្សីយាបថេសុ ចារកោ ហោតិ,
ឥតិ សំរុណនតោ ភិក្ខុ ចាតិមោក្ខសំរវសំរុតោ នាម។ វិហារតិ ចតុស្សីយាបថេ
បវត្តេតិ។ វារិត្តចារំ វដ្ឋេត្វា ចារិត្តសីលំ អាទាយ ចរណំ អាចារេ, អគោចរេ
វដ្ឋេត្វា គោចរេ ចរណំ គោចរេតិ។ អត្ថោ វុច្ចមានោ អតិវិត្តារោ ភវិស្សតិ,
តស្មា កិញ្ចិមត្តំ កថេត្វា សាសនបដ្ឋានសុត្តការំ កថេស្សាម។

“ឯត្ថកមេវ សុត្តំ ‘អនុញ្ញាត’ន្តិ និទ្ទារិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “ធនយិមេ, ភិក្ខុវេ,
ធម្មា បព្ពជិតេន អភិណ្ណំ បច្ចវេក្ខិតព្ព”តិ អាទិ វុត្តំ។ ឥទំ “ធនា”តិ អាទិកំ
សុត្តម្បិ អនុញ្ញាតេ ធនវិដេ បច្ចវេក្ខិតព្ព ធម្មេ វាចកញ្ញាបកកាវេន
បវត្តនតោ អនុញ្ញាតំ នាម។ “តីណិមាទិ... បេ... ករណីយាទិ”តិ ឥទំ សុត្តម្បិ
អនុញ្ញាតេ តិវិដេ សុចរិតេ វាចកញ្ញាបកកាវេន បវត្តនតោ អនុញ្ញាតំ នាម។

នាធាវិទំ អនុញ្ញាតំ សុត្តំ អាចរិយេន និទ្ទារិតំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ, “កតមំ
សុត្តំ បជិត្តិត្ត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តត្ថ កតមំ បជិត្តិត្ត”ន្តិ អាទិ វុត្តំ។

“នត្ថិ បុត្តសមំ បេមំ, នត្ថិ គោសមិតំ ធនំ;
នត្ថិ ស្វរិយសមា អាភា, សមុទ្ធបរមា សរា”តិ។ -

ឥទំ នេវបុត្តវចនំ បជិត្តិបន្តោ ភកកា -

“នត្ថិ អត្តសមំ បេមំ, នត្ថិ ធម្មសមំ ធនំ;
នត្ថិ បញ្ញាសមា អាភា, វុដ្ឋិវេ បរមា សរា”តិ។ -

គាថំ អាហា។ ឯត្ថ ឯតស្មី គាថាធូយេ យំ “នត្ថិ បុត្តសមំ បេម”ន្តិអាទិកំ បុរិមកំ
ហោតិ។ ៩ធំ “នត្ថិ បុត្តសមំ បេម”ន្តិអាទិកំ ទេវបុត្តវចនំ ភកវតា បដិក្ខិត្តត្ថា,
បដិក្ខិត្តត្ថេ អត្ថេ បវត្តនតោ ច បដិក្ខិត្តំ នាម។

ទុត្តិក្ខកាលេ វា កន្តាវេ វា មាតាបិតារោ បុត្តដីតារោ យាតេត្វាបិ អត្តានមេវ
ចោសេន្តិ, តស្មា “នត្ថិ អត្តសមំ បេម”ន្តិ វុត្តំ។ ទុត្តិក្ខកាលាទីសុ
ហិរញ្ញសុវណ្ណាសារាទីនិ, គោមហីសាទីនិបិ ធម្មាគហណាត្ថាយ ធម្មាស្សាមិកានំ
ទត្វា ធម្មាមេវ គណ្ណាន្តិ, តស្មា “នត្ថិ ធម្មាសមំ ធន”ន្តិ វុត្តំ។ សូរិយាទីនំ អាភា
បច្ចុប្បន្នតមំ ឯកទេសំវិវិនោទេតិ, បញ្ញា បន ទសសហស្សិលោកធាតុម្បិ
ឯកបដ្ឋោតំ ឯកោភាសំ កាតុំ សមត្ថា,
អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នធម្មកោដ្ឋាសេសុបិ បដិច្ឆាទកំ កិលេសតមម្បិវិធមតិ,
តស្មា “នត្ថិ បញ្ញាសមា អាភា”តិ វុត្តំ។ សមុទ្កោភូមិយា ច ឯកទេសេយេវ
តិដ្ឋតិ, សោ ច ទេវេ អវុដ្ឋេសតិ ខយនសភាវោ ភវេយ្យ, វុដ្ឋិ បន
កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុបិ យាវ អាភស្សរា ព្រហ្មលោកាបិ បូរា ភវតិ,
តស្មា “វុដ្ឋិវេ បរមាសរា”តិ វុត្តំ។

“ឥទមេវ បដិក្ខិត្តំ និទ្ទារិតព្ព”ន្តិ វុត្តព្ពត្ថា “តីណិមាទិភិក្ខវេ”តិអាទិ វុត្តំ។
៩ធំ “តីណិមាទិ”តិអាទិកំ សុត្តម្បិ បដិក្ខិត្តត្ថេ ទុច្ឆរិតេ វាចកញ្ញាបកកាវេន
បវត្តនតោ បដិក្ខិត្តំ នាម។ (១៧)

១២២. នាធាវិធំ បដិក្ខិត្តំ អាចរិយេន និទ្ទារិតំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ, “កតមំ
អនុញ្ញាតញ្ច បដិក្ខិត្តញ្ច”តិ បុច្ឆិតព្ពត្ថា “តត្ថ កតមំ អនុញ្ញាតញ្ច”តិអាទិ
វុត្តំ។

ភូមិបញ្ញាភូមិបញ្ញាវន្ត គោតម, តំ ភូមិបញ្ញា គោតម អហំ បុប្ផាមិ។ ឥធិ លោកេ
អនេកាយា ជនតាភីតា, សា ជនតា កីសុ កតមា ភវេ។ យោ ច មគ្គោ
អនេកាយតនោ ឥតិ បុរុត្តោ, សោ ច មគ្គោ កីសុ កតមា ភវេ។ កិស្មី ធម្មេ
បិតោ ជនោ បរលោកំ ន ភាយេ ន ភាយេយ្យាទិ បុប្ផឥតិ យោជនា។

ទេវបុត្ត យោ ជនោ សម្មាសម្ពុទ្ធិ បណិធាយ, សម្មាមនញ្ច បណិធាយ,
កាយេន ចាចានិ អកុញ្ញមាណោ ច ភវេ, អយំ ឯកោ។ ពហុន្នចានំ យំ អាវសន្តោ
ច ភវេ, អយំ ឯកោ។ សន្នោសន្នាសម្បន្នោ ចិត្តមុទុកាវេន មុទុ ច ភវេ, អយំ
ឯកោ។ វេទញ្ញ យាចកានំ យាចនវសេន វុត្តវចនញ្ញ ហុត្វា សំវិភាគី ច ភវេ,
អយំ ឯកោ។ ឥតិ ឯតេសុ ចត្វសុ ធម្មេសុ បិតោ ជនោ ធម្មេសុ បិតោ ហុត្វា
បរលោកំ ន ភាយេ ន ភាយេយ្យាទិ យោជនា។

“តស្មី សុត្តេ កតមំ អនុញ្ញាតំ, កតមំ បដិក្ខិតំ នាមា” តិ បុប្ផិតព្ពត្តា “តត្ថ
យំ អាហា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តស្មី “កីសុ ធា” តិ អាទិ បញ្ញាយ វិស្សន្ននេ “វាចំ
មនញ្ច” តិ អាទិ វេទនេ “វាចំ មនញ្ច បណិធាយ សម្មា” តិ យំ វេទនំ ភគវា អាហា,
ឥទំ “វាចំ... បេ... សម្មា” តិ វេទនំ អនុញ្ញាតេ វេទនីយាទិ កេ អត្ថេ
វាចកញ្ញាបកកាវេន បវត្តនតោ អនុញ្ញាតំ នាម។ “កាយេន ចាចានិ
អកុញ្ញមាណោ” តិ យំ វេទនំ អាហា, ឥទំ “កាយេន ... បេ... មាណោ” តិ វេទនំ
ចាបកុញ្ញេន បដិក្ខិតេ វុត្តនយេន បវត្តនតោ បដិក្ខិតំ នាម។ “ពហុន្ន... បេ... ន
ភាយេ” តិ យំ វេទនំ អាហា, ឥទំ “ពហុន្ន... បេ... ន ភាយេ” តិ វេទនំ វុត្តនយេន
អនុញ្ញាតំ នាម។ ឥទំ “វាច” តិ អាទិ កំ វេទនំ វុត្តនយេន អនុញ្ញាតញ្ច
បដិក្ខិតញ្ច ហោតិ។

“សព្វចាបស្ស អករណ”ន្តិអាទិកោ វុត្តត្ថោ។ “តស្មី
សព្វចាបស្សតិអាទិកោ កតមំ អនុញ្ញាតំ, កតមំ បដិក្ខិត្ត”ន្តិ វុត្តព្ភការតោ
“តត្ថ យ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

ទេវានមិន្ទ, អហំ កាយសមាចារម្បិ ធុរិយេន វនាមិ - សេវិតត្ថំ អនវន្តំ
កាយសមាចារម្បិ វនាមិ, អសេវិតត្ថំ សាវន្តំ កាយសមាចារម្បិ អហំ វនាមិ។
វចីសមាចារាទីសុបិ វុត្តនយានុសារេន យោជនា កាតញ្ចា។

“កិញ្ច វុឡនហាយនំ អាគម្ម កាយសមាចារាទីកំ
សេវិតញ្ចសេវិតញ្ចភេទេន វុត្ត”ន្តិ វុត្តព្ភការតោ “កិញ្ចេតំ បដិច្ចា”តិអាទិ វុត្តំ។
អកុសលធម្មវុឡនំ, កុសលធម្មហាយនញ្ច បដិច្ច កាយសមាចារាទីយោ ន
សេវិតញ្ច, កុសលធម្មវុឡនំ, អកុសលធម្មហាយនញ្ច បដិច្ច
កាយសមាចារាទីយោ សេវិតញ្ចតិ សល្លក្ខេតញ្ច។ (១៨)

១២៥. នាធាវិធំ អនុញ្ញាតញ្ច បដិក្ខិត្តញ្ច អាចរិយេន និទ្ធាវិតំ, អម្ពេហិ ច
ញ្ចាតំ, “កតមោ សុត្តវិសេសោ ជវោ”តិ បុច្ឆិតព្ភត្តា តថា បុច្ឆិត្វា អយំ
សុត្តវិសេសោ ជវោ នាមាតិ វិញ្ញាបេតុ “តត្ថ កតមោ ជវោ”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
តត្តាតិ តេសុ អជ្ឈីសតិវិធសុ លោកិយាទីសុ សាសនបដ្ឋានសុត្តសុ កតមោ
សុត្តវិសេសោ ជវោ នាមាតិ បុច្ឆិតិ។

មគ្គានំ ជង្គមគ្គនិដ្ឋមគ្គានំ អដ្ឋង្គិកោ សម្មាទិដ្ឋមគ្គង្គានិ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ
សេដ្ឋោ ឧត្តមោ។ សច្ចានំ វចីសច្ចខត្តិយាទីសម្មតិសច្ចបរមត្ថសច្ចានំ ចតុរោ
ធុក្ខសមុទយនិរោធនិរោធគាមិនិបដិបទាវសេន ចតុរោ អរិយសច្ចា បទា
សេដ្ឋោ ឧត្តមោ។ ធម្មានំ សព្វសង្ខតសប្បច្ចយធម្មានំ វិរាគោ
អសង្ខតនិព្វានសង្ខាតោ វិរាគោ ធម្មោ សេដ្ឋោ ឧត្តមោ។ ទ្វិបទានំ

សព្វនេះមនុស្សដឹង ឱបទាន ចក្ខុមា បញ្ចវិធចក្ខុមា ភគវា សេដ្ឋោ ឧត្តមោតិ
យោជនា។ អយំ “មគ្គានដ្ឋង្គិកោ” តិអាទិសុត្តវិសេសោ ថវេ អត្ថ
វាចកញ្ញាបកកាវេន បវត្តនតោ ថវោ នាម។

“អយមេវ សុត្តវិសេសោ ថវោ” តិ វត្តព្ពត្តា “តិណិមាទិភិក្ខុវេ” តិអាទិ វុត្តំ។
អបទា អហិមច្ឆាទយោ វា, ឱបទា មនុស្សសកុណាបក្ខិជាតិកាទយោ វា,
ចតុប្បទា ហត្ថិអស្សកោមហីសាទយោ វា, ពហុប្បទា សតបទិអាទយោ វា,
រូបិនោ កាមរូបសត្តា វា, អរូបិនោ អរូបសត្តា វា, សញ្ញិនោ
សត្តវិញ្ញាណដ្ឋិតិសត្តា វា, អសញ្ញិនោ អសញ្ញសត្តា វា, នេវសញ្ញិនាសញ្ញិនោ
ភវេក្កេ និព្ពត្តសត្តា វា យាវតា យត្តកា សត្តា សិរីដ្ឋង្គិ, តេសំ តត្ថកានំ
អបទាទីនំ សត្តានំ យទិទំ យោ អយំ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធា តថាគតោ ឧប្បន្នោ,
សោ អយំ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធា តថាគតោ អគ្គំ អគ្គោតិ អក្ខាយតិ, សេដ្ឋំ
សេដ្ឋោតិ អក្ខាយតិ, បវំ បវោតិ អក្ខាយតិ, អយំ បឋមោ អគ្គោ។

សង្ខតានំ ធម្មានំ វា សប្បច្ចយសកាវានំ វា, អសង្ខតានំ បច្ចយេហិ
អសង្ខិវតានំ បណ្ណាត្តិមត្តក្ខតានំ ធម្មានំ វា យាវតា យត្តកា បណ្ណាត្តិ
វោហរីយន្តិ, តត្ថកេហិ បណ្ណាត្តិហិ បញ្ញាបេតញ្ញានំ តេសំ សង្ខតាសង្ខតានំ
ធម្មានំ យទិទំ យោ អយំ មទនិម្មទនោ... បេ... យោ អយំ និរោធា, យំ ឥទំ
និព្ពានមគ្គដលានមាលម្ពណំ ភវតិ, សោ អយំ មទនិម្មទនាទិកោ ធម្មោ អគ្គំ
អគ្គោតិ អក្ខាយតិ... បេ... អក្ខាយតិ, អយំ ទុតិយោ អគ្គោ។

សង្ខានំ យាវតា បណ្ណាត្តិ, គណានំ យាវតា បណ្ណាត្តិ, មហាជនសន្និទាតានំ
យាវតា បណ្ណាត្តិ វោហរីយន្តិ, តត្ថកេហិ បណ្ណាត្តិហិ បញ្ញាបេតញ្ញានំ តេសំ
សង្ខតណាទីនំ យានិ ឥមាទិ ចត្តារិ បុគ្គលានិ បុរិសយុគានិ, យេ ឥមេ អដ្ឋ
បុរិសបុគ្គលា... បេ... លោកស្ស យំ ឥទំ បុញ្ញក្ខេត្តំ សិរីដ្ឋង្គិ, សោ អយំ

ចតុប្បវិសយុកាធិកោ តថាគតសាវកសង្ឃោ អគ្គំ អគ្គោតិ អក្ខាយតិ...បេ....
អក្ខាយតិ, អយំ តតិយោ អគ្គោ។ ឥមា និ តីណិ
តថាគតនិព្វានអរិយសង្ឃរតនានិ អគ្គានិ ភវន្តិ។

សព្វលោកុត្តរោ អបទាទិសព្វសត្តលោកតោ ឧត្តរោ សត្តា ច,
កុសលបក្ខតោ កុសលអនុវត្តបក្ខភាវតោ ឧត្តរោ ធម្មោ ច, នវសីហស្ស
សត្តនោ គណោ ច ឥតិ តីណិ សត្តធម្មគណារតនានិ អគ្គានិ, តានិ តីណិ
សត្តធម្មគណារតនានិ វិសិស្សរេ គុណាវសេន វិសិស្សន្តិ។

សមណបទុមសញ្ញាយោ សរេ រុបាមាណំ បទុមំ សោភណំ ឥវ សាសនេ
សោភនសមណបទុមសម្មហោ គណោ ច, ធម្មវរោ ច, វិទូនំ សក្កតោ
នវវរទមកោ នវវរាណំ ព្រហ្មនេវមនុស្សរាជរាជមហាមច្ឆាទីនំ ទមកោ
អនុទមកោ ចក្កុមា សម្ពុទ្ធា ច ឥតិ តីណិ គណធម្មពុទ្ធរតនានិ លោកស្ស
ឧត្តរិ ភវន្តិ។

អប្បជិសមោ សត្តា ច, និរុបទាហោ និគ្គតឧបទាហោ, សញ្ញោ ធម្មោ ច
អរិយោ គណាវរោ ច ឥតិ យានិ តីណិ ពុទ្ធធម្មគណារតនានិ អគ្គានិ, តានិ
តីណិ...បេ.... នានិ ខលុ ឯកំសេន វិសិស្សរេ វិសិស្សន្តិ។

សច្ចនាមោ អវិតថសច្ចទេសនតោ សច្ចនាមោ ខេមោ សញ្ញាភិក្ខុ សញ្ញោ
មនុស្សនេវាធិកេ អនភិក្ខវមាណាបិ គុណាតិរេកវសេន អភិក្ខវមាណាវិយ
បវត្តនតោ សញ្ញាភិក្ខុ ជិនោ ច, សច្ចធម្មោ អវិតថសភាវតោ សច្ចធម្មោ ច,
តស្ស សច្ចធម្មស្ស ឧត្តរិ ឧត្តមោ អញ្ញោ ធម្មោ នត្ថិ, វិញ្ញាណំ និច្ចំ បូជិតោ
បូជារហោ អរិយសង្ឃោ ច ឥតិ តីណិ លោកស្ស ឧត្តរិ ឧត្តមានិ ភវន្តិ។

ឯកាយនបទស្ស វចនត្ថា អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១៧០) ពហុធា វុត្តា។
ជាតិខយន្តទស្សី ហិតានុកម្មី ភគវា ឯកាយនំ មគ្គំ បជាធាតិ។ “យំ ឯកាយនំ
មគ្គំ បជាធាតិ, តេន មគ្គេន កី តវតី” តិ វត្តព្ភការវតោ “ឯតេន មគ្គេនា” តិ អាទិ
វុត្តំ។ យំ មគ្គំ ភគវា ជាធាតិ, ឯតេន មគ្គេន បុព្វេ អតីតមន្ទានំ ពុទ្ធានយោ
អរិយា ឱបំ សំសារោយំ តវីសុ, អនាគតមន្ទានំ តវីស្សន្តិ, យេ ចាបិ ពុទ្ធានយោ
បច្ចុប្បន្នេ ឧប្បជ្ឈន្តិ, តេ ចាបិ ពុទ្ធានយោ បច្ចុប្បន្នេ តវន្តិ, វិសុទ្ធិបេក្ខា វិសុទ្ធិ
អបេក្ខមាធា សត្តា ទេវមនុស្សសេដ្ឋំ តាទិសំ យថាវុត្តគុណំ តំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ
នមស្សន្តិ, ឥតិ អយំ នាធាវិធសុត្តវិសេសោបិ ជវេ វតនត្ថយេ, វតនត្ថយគុណោ
ច វាចកញ្ញាបកកាវេន បវត្តនតោ ជវោ នាម។ ឥច្ឆេតំ
សាសនបដ្ឋានសុត្តវិសេសទស្សកោ សំវណ្ណានិសេសោបិ សាសនបដ្ឋានំ
នាមាតិ វេទិតញោ។

អម្ពាភាវិយ តុម្ពេហិ អម្ពាភាវិយេហិ
សោឡសប្បភេទសំកិលេសភាគិយាទិសាសនបដ្ឋានសុត្តញោ អដ្ឋវិសតិវិធំ
លោកិយាទិសាសនបដ្ឋានសុត្តញោ និទ្ធាវិតំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ, “តេសុ
សំកិលេសភាគិយាទិសុ សាសនបដ្ឋានសុត្តវិសេសេសុ កតមំ សុត្តវិសេសំ
កតមេន សុត្តវិសេសេន សំសន្និទ្ធា និទ្ធិសិទ្ធិ” តិ វត្តព្ភត្ថា “តត្ថ លោកិយំ
សុត្ត” តិ អាទិ អារទ្ធី។ អដ្ឋកថាយំ បន - “ឯវំ ធុរិយម្បិ សាសនបដ្ឋានំ
នាធាសុត្តបទានិ ឧទាហរន្តេន វិភជិត្វា ឥទានិ សំកិលេសភាគិយាទិហិ
សំសន្និទ្ធា ទស្សេតុំ បុន ‘លោកិយំ សុត្ត’ តិ អាទិ អារទ្ធី” តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១៧០) វុត្តំ។

តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ សោឡសវិធសុ សំកិលេសភាគិយាទិសុ
សាសនបដ្ឋានសុត្តវិសេសេសុ ចេវ អដ្ឋវិសតិវិធសុ លោកិយាទិសុ
សាសនបដ្ឋានសុត្តវិសេសេសុ ច អកុសលបក្ខេ បវត្ត លោកិយំ សុត្ត

សំគីលេសភាគិយសុត្តន្ត សមាធិត្តភាវេន សំសន្នតិ, កុសលបក្ខេប បវត្ថុ
លោកិយំ សុត្តំ វាសនាភាគិយសុត្តន្ត សមាធិត្តភាវេន សំសន្នតិ, តស្មា
លោកិយំ សុត្តំ ឯកវិជម្បំ សំគីលេសភាគិយេន ច វាសនាភាគិយេន ច ធ្វើហិ
សុត្តហិ និទ្ទិសិតព្ពំ។ ឧស្សនបក្ខេប បវត្ថុ លោកុត្តរំ សុត្តំ ឧស្សនភាគិយេន
សមាធិត្តភាវេន សំសន្នតិ, ភាវនាបក្ខេប បវត្ថុ លោកុត្តរំ សុត្តំ
ភាវនាភាគិយេន សមាធិត្តភាវេន សំសន្នតិ, អសេក្ខបក្ខេប បវត្ថុ លោកុត្តរំ
សុត្តំ អសេក្ខភាគិយេន សមាធិត្តភាវេន សំសន្នតិ, តស្មា លោកុត្តរម្បិ សុត្តំ
ឧស្សនភាគិយេន ច ភាវនាភាគិយេន ច អសេក្ខភាគិយេន ច តីហិ សុត្តហិ
និទ្ទិសិតព្ពំ។ វុត្តនយានុសាវេន សេសេសុបិ សំសន្ននយោជនា កាតព្វា។

អម្ពាភាវិយ តុម្ពេហិ អម្ពាភាវិយេហិ នយឧស្សនវសេន
សុត្តវិសេសសំសន្ននំ ឧស្សិតំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ, “កិមត្ថាយ
សំគីលេសភាគិយាធិតេនេន វិភជិត្វា ភក្កវតា វុត្ត”ន្តិ វុត្តព្ពត្តា
“វាសនាភាគិយំ សុត្តំ សំគីលេសភាគិយស្ស សុត្តស្ស និគ្សាតាយា”តិ អាធិ
វុត្តំ។ ឯត្ថ ច សុត្តវសេន សុត្តត្ថា គហិតា។

“យំ សត្តាធិដ្ឋានំ អាចរិយេន និទ្វារិតំ, តំ សត្តាធិដ្ឋានំ កិត្តកេហិ សុត្តហិ
វិភជិត្វា និទ្ទិសិតព្ពំ”ន្តិ វុត្តព្ពត្តា “លោកុត្តរំ សុត្តំ សត្តាធិដ្ឋានំ ធម្មិសតិយា
បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ”ន្តិ វុត្តំ។ “តេ ធម្មិសតិ បុគ្គលា កតិហិ សុត្តហិ
សមន្ទេសិតព្ពា”តិ វុត្តព្ពត្តា “តេ តីហិ”តិ អាធិ វុត្តំ។ ឧស្សនភាគិយេន
សត្តាធិដ្ឋានេន, ភាវនាភាគិយេន សត្តាធិដ្ឋានេន, អសេក្ខភាគិយេន
សត្តាធិដ្ឋានេន ចាតិ តីហិ សុត្តហិ តេ ធម្មិសតិ បុគ្គលា សមន្ទេសិតព្ពា។

“កតមេហិ កតមេហិ កតមំ កតមំ សុត្តំ និទ្ទិសិតព្ពំ”ន្តិ វុត្តព្ពត្តា “តត្ថ
ឧស្សនភាគិយ”ន្តិ អាធិ វុត្តំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ តីសុ ឧស្សនភាគិយាធិសុ

សុត្តសុ។ តត្ថាតិ វា តេសុ ធម្មិសតិយា បុគ្គលេសុ។ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ
ទស្សនភាគិយំ សុត្តំ ឯកពិជីនា បុគ្គលេន ច និទ្ទិសិតព្ពំ... បេ... ធម្មានុសារីនា
បុគ្គលេន ច និទ្ទិសិតព្ពំ, ឥតិ ឥមេហិ បញ្ចហិ បុគ្គលេហិ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ
ទស្សនភាគិយំ សុត្តំ និទ្ទិសិតព្ពំ។ ឯតុ ច ទស្សនគ្គហណោន
សោតាបត្តិជលដ្ឋាបិ គហិតា, តស្មា ឯកពិជីកោលំកោលសត្តក្ខត្តបរមា
ជលដ្ឋាបិ គហិតា។

សទ្ធានុសារី បន យោ វិបស្សនាក្ខណោ សទ្ធិំ ធុរំ កត្វា សោតាបត្តិមគ្គំ
និព្វេត្តតិ, សោ បុគ្គលោ និព្វេត្តតព្ពសោតាបត្តិមគ្គក្ខណោ សទ្ធានុសារី នាម,
សទ្ធាយ សមាបត្តិ អនុស្សវតិ, ឥតិ សទ្ធាយ សមាបត្តិយា អនុស្សវណាតោ
សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋា បុគ្គលោ សទ្ធានុសារី នាម។ សោ បុគ្គលោ
សោតាបត្តិជលក្ខណោ សទ្ធាយ វិមុត្តត្តា សទ្ធាវិមុត្តោ ហុត្វា
ឯកពិជីកោលំកោលសត្តក្ខត្តបរមោ ភវតិ។ យោ បន បុគ្គលោ
វិបស្សនាក្ខណោ បញ្ញំ ធុរំ កត្វា សោតាបត្តិមគ្គំ និព្វេត្តតិ, សោ បុគ្គលោ
និព្វេត្តតព្ពសោតាបត្តិមគ្គក្ខណោ ធម្មានុសារី នាម, ធម្មេន បញ្ញាយ សមាបត្តិ
អនុស្សវតិ, ឥតិ ធម្មេន បញ្ញាយ សមាបត្តិយា អនុស្សវណាតោ ធម្មានុសារី
នាម។ សោ បុគ្គលោ ជលក្ខណោ ទិដ្ឋិយា បញ្ញាយ និរោជំ បត្តត្តា ទិដ្ឋិបត្តោ
ហុត្វា ឯកពិជី... បេ... បរមោ ភវតិ។ ធម្មាតិ ចេតុ បញ្ញា គហិតា។ ឥតិ
បភេទតោ ទ្វេ មគ្គដ្ឋា, ធន ជលដ្ឋាតិ អដ្ឋហិ អរិយបុគ្គលេហិ, សម្មាសម្ពុទ្ធិតេ បន
បញ្ចហិ អរិយបុគ្គលេហិ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ ទស្សនភាគិយំ សុត្តំ
និទ្ទិសិតព្ពំ។

ឥមេសំ ឯកពិជីអាទីនំ បុគ្គលានំ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសត្តត្តា ចេវ
ទស្សនភាគិយត្តត្តា ច សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ ទស្សនភាគិយំ សុត្តំ ឯតុកេហិ

បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពន្ធនិយមេត្វា អាចរិយេនវិភត្តំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ,
“សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ ទស្សនភាគិយំ សុត្តំ កិត្តកេហិ បុគ្គលេហិ
និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា -

“ការវនាភាគិយំ សុត្តំ ទ្វាទសហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ
សកទាគាមិជលសច្ចិកិរិយាយ បដិបន្នេន, សកទាគាមិនា,
អនាគាមិជលសច្ចិកិរិយាយ បដិបន្នេន, អនាគាមិនា,
អន្តរាបរិនិព្វាយិនា, ឧបហាជ្ជបរិនិព្វាយិនា, អសម្ព័រាបរិនិព្វាយិនា,
សសម្ព័រាបរិនិព្វាយិនា, ឧទ្ធិសោតេន អកនិជ្ជគាមិនា, សទ្ធាវិមុត្តេន,
ទិដ្ឋិប្បត្តេន, កាយសក្ខិនា ចាតិ ការវនាភាគិយំ សុត្តំ ឥមេហិ ទ្វាទសហិ
បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ -

វុត្តំ។ តត្ថាបិ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ ការវនាភាគិយំ សុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។
សកទា...បេ.... បន្នេន សកទាគាមិមគ្គដ្ឋេន បុគ្គលេន, សកទាគាមិនា
សកទាគាមិជលដ្ឋេន, អនាគាមិ...បេ.... បន្នេន អនាគាមិមគ្គដ្ឋេន, អនាគាមិនា
អនាគាមិជលដ្ឋេន, អវិហាទីសុ បញ្ចសុ សុទ្ធាវាសេសុ អាយុវេមជ្ឈំ
អនតិក្កមិត្វា អរហត្តំ បត្វា បរិនិព្វាយនសភាវេន អន្តរាបរិនិព្វាយិនាមកេន
អនាគាមិនា, អាយុវេមជ្ឈំ អតិក្កមិត្វា អរហត្តំ បត្វា បរិនិព្វាយនសភាវេន
ឧបហាជ្ជបរិនិព្វាយិនាមកេន អនាគាមិនា, អសម្ព័រេន អប្បយោគេន អរហត្តំ
បត្វា បរិនិព្វាយនសភាវេន អសម្ព័រាបរិនិព្វាយិនាមកេន អនាគាមិនា,
សសម្ព័រេន សប្បយោគេន អរហត្តំ បត្វា បរិនិព្វាយនសភាវេន
សសម្ព័រាបរិនិព្វាយិនាមកេន អនាគាមិនា, អវិហាទីហិ ឧទ្ធិ អតប្បាទីសុ
ឧបបត្តិសោតេន អរហត្តំ បត្វា បរិនិព្វាយនសភាវេន ឧទ្ធិសោតនាមកេន
អនាគាមិនា, អកនិជ្ជំ គន្ធា អរហត្តំ បត្វា បរិនិព្វាយនសភាវេន

អកនិជ្ជតាមីនាមកេន អនាតាមីនា, សទ្ធាយ វិមុត្តត្តា សទ្ធាវិមុត្តនាមកេន
អនាតាមីនា, ធិដ្ឋិយា បញ្ញាយ និរោធំ បុត្តត្តា ធិដ្ឋិប្បត្តនាមកេន អនាតាមីនា
ចាតិ ឥមេហិ ឯកានសហិ អណ្ណានលាភីបុគ្គលេហិ ច, កាយេន នាមកាយេ
ដុដ្ឋានំ អរូបឈានំ អនន្តរំ និព្វានំ សច្ចិករោតិ, ឥតិ សច្ចិករណតោ
កាយសក្ខីនាមកេន ឈានលាភិនា ចាតិ ទ្វានសហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ។

ឥមេសំ វុត្តប្បការានំ បុគ្គលានំ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសត្តត្តា ចេវ
ការវនាភាគិយត្តត្តា ច សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ ការវនាភាគិយំ សុត្តំ ឯត្តកេហិ
បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពន្ធិ និយមេត្វា អាចរិយេន វិភត្តំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ,
“កិត្តកេហិ បុគ្គលេហិ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ
និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វុត្តព្ពត្តា -

“អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ នវហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ សទ្ធាវិមុត្តន,
បញ្ញាវិមុត្តន, សុញ្ញតវិមុត្តន, អនិមិត្តវិមុត្តន, អប្បណិហិតវិមុត្តន,
ឧកតោភាគវិមុត្តន, សមសីសិនា, បច្ចេកពុទ្ធមហិ, សម្មាសម្ពុទ្ធមហិ ចាតិ
អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ ឥមេហិ នវហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ -

វុត្តំ។ តត្ថ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ និទ្ទិសិតព្ពន្ធិ យោជេតព្ពំ។
សទ្ធាយ កិលេសេហិ វិមុត្តត្តា អរហត្តជលក្ខណោ សទ្ធាវិមុត្តោ អរហា, តេន
សទ្ធាវិមុត្តន។ បញ្ញាយ វិមុត្តត្តា អរហត្តជលក្ខណោ បញ្ញាវិមុត្តោ អរហា,
តេន បញ្ញាវិមុត្តន។ សុញ្ញតវិបស្សនាសម្ពុទ្ធាតេន អនត្តានុបស្សនេន វិមុត្តត្តា
សុញ្ញតវិមុត្តោ អរហា, តេន សុញ្ញតវិមុត្តន។ អនិមិត្តានុបស្សនាសម្ពុទ្ធាតេន
អនិច្ចានុបស្សនេន វិមុត្តត្តា អនិមិត្តវិមុត្តោ អរហា, តេន អនិមិត្តវិមុត្តន។
អប្បណិហិតានុបស្សនាសម្ពុទ្ធាតេន ទុក្ខានុបស្សនេន វិមុត្តត្តា
អប្បណិហិតវិមុត្តោ អរហា, តេន អប្បណិហិតវិមុត្តន។ ឧកតោ

រូបកាយនាមកាយតោ ឧកតោភាគតោវិមុត្តត្តា ឧកតោភាគវិមុត្តោ
អរហា, តេន ឧកតោភាគវិមុត្តេន។ បុរិមា បញ្ច បុគ្គលា អឈានលាភិនោ
គហិតា, ឧកតោភាគវិមុត្តោ បនឈានលាភិគហិតោ។

សមសីសី នាម សីយាបថសមសីសី, រោគសមសីសី, ជីវិតសមសីសីតិ
តិវិធា ហោត្តិ។ ឥមេសុ តីសុ សមសីសីសុ យោ អរហា ចតុសុ សីយាបថេសុ
ឯកេកស្មី សីយាបថេ អរហត្ថំ បត្វា អញ្ចំ សីយាបថំ អសង្កមិត្វា តស្មី តស្មី
សីយាបថេយេវ បរិនិព្វាយតិ, អយំ អរហា **សីយាបថសមសីសី** នាម។ យោ
អរហា យស្មី រោគេ ឧប្បន្នេ អរហត្ថំ បត្វា តតោ រោគតោ អនុជ្ជហិត្វា តស្មី
រោគេយេវ បរិនិព្វាយតិ, អយំ អរហា **រោគសមសីសី** នាម។ យោ អរហា
បច្ចវេក្ខណាវីចិយានន្តរំ ភវន្តំ ឱតិវិត្វា តតោ មរណាសន្នដវនីចិយានន្តរមេវ
បរិនិព្វាយតិ, អយំ អរហា វារសមតាយ **ជីវិតសមសីសី** នាម។ វារសមតាតិ ច
បច្ចវេក្ខណាវីចិ មគ្គវិជ្ជាជុវត្តកត្តា បច្ចវេក្ខណាវីចិអនន្តរំ បវត្តមាធាយបិ
មរណាសន្នដវិចិ មគ្គវីចិអនន្តរំ បវត្តាតិ វត្តញ្ញារហា, តស្មាវីចិអនន្តរតា
វារសមតា នាម។ តាយ វារសមតាយ ច **ជីវិតសមសីសី** វុត្តោ។

សហ បដិសម្ពិទាហិ អរហត្ថំ ចាបុណីតិ ឯត្ថបិ បច្ចវេក្ខណាវីចិយានន្តរំ
ភវន្តំ ឱតិវិត្វា ភវន្តតោ វុដ្ឋាយ បវត្តវីចិយា បដិសម្ពិទាញ្ញាណានិ បវត្តន្តិ។
វុត្តនយេនវីចិអនន្តរតាយ វារសមតាយ “សហ បដិសម្ពិទាហិ”តិ វុត្តំ។
ភគវតោ សព្ពញ្ញតញ្ញាណាម្បិ បច្ចវេក្ខណាវីចិយានន្តរំ ភវន្តំ ឱតិវិត្វា ភវន្តតោ
វុដ្ឋាយ បវត្តវីចិយា បឋមំ បវត្តតីតិ វេទិតព្គំ។ ឥមិនា ជីវិតសមសីសិនា,
សព្វេហិ បច្ចេកពុទ្ធមហិ, សព្វេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធមហិ ចាតិ ឥមេហិ នវហិ
បុគ្គលេហិ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ និទ្ទិសិតព្គំ។

ឥមេសំ បុគ្គលានំ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសត្ថត្តា ចេវ អសេក្ខភាគិយត្ថត្តា ច
ឯវំ ឥមិនា “លោកុត្តរំ សុត្តំ សត្តាធិដ្ឋាន”ន្តិអាទិនា បការេន វុត្ថេហិ ឥមេហិ
ធម្មិសតិយា បុគ្គលេហិ អរិយេហិ
ទស្សនភាគិយវាសនាភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្តានំ វសេន លោកុត្តរំ សុត្តំ
សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ សុត្តំ និទ្ទិសិតព្ពំ។

ឥមេសំ ធម្មិសតិយា បុគ្គលានំ សកលលោកុត្តរសុត្ថត្តា ចេវ
សត្តាធិដ្ឋានេកទេសសុត្ថត្តា ច លោកុត្តរំ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ សុត្តំ។
ឯត្ថកេហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពន្ធ អាចរិយេន និយមេត្វាវិភត្តំ, អម្ពេហិ ច
ញាតំ, “លោកិយំ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ សុត្តំ កិត្តកេហិ បុគ្គលេហិ
និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្ថុព្ពត្តា “លោកិយំ សុត្តំ សត្តាធិដ្ឋានំ ឯក្ខន្ធវិសតិយា បុគ្គលេហិ
និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។ “តេ ឯក្ខន្ធវិសតិ លោកិយា បុគ្គលា កតមេហិ ធម្មេហិ
និទ្ទិដ្ឋា សមន្ទេសិតព្ពា”តិ វត្ថុព្ពត្តា “តេ ចរិតេហិ”តិអាទិ វុត្ថំ។ តេ ឯក្ខន្ធវិសតិ
លោកិយា បុគ្គលា ចរិតេហិ ចរិតវិសេសេហិ និទ្ទិដ្ឋា សមន្ទេសិតព្ពាតិ។ “កម៌
ចរិតេហិ និទ្ទិដ្ឋា”តិ វត្ថុព្ពត្តា “កេចិ រាគចរិតា”តិអាទិ វុត្ថំ។
រាគចរិតទោសចរិតាធិហិ ចរិតេហិ ឯក្ខន្ធវិសតិ លោកិយបុគ្គលា រាគចរិតា,
កេចិ ទោសចរិតា... បេ... មោហចរិតោ ចាតិ និទ្ទិដ្ឋា។ ឥតិ និទ្ទិដ្ឋេហិ ឥមេហិ
ឯក្ខន្ធវិសតិយា បុគ្គលេហិ លោកិយសត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ សុត្តំ និទ្ទិសិតព្ពំ។
“លោកិយ”ន្តិ សាមញ្ញវសេន វុត្ថម្បិ “សំកិលេសភាគិយំ លោកិយ”ន្តិ
វិសេសតោវិញ្ញាតព្ពំ។

លោកិយំ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ សុត្តំ ឯត្ថកេហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពន្ធ
អាចរិយេន និយមេត្វាវិភត្តំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ, “វាសនាភាគិយំ
សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ សុត្តំ កតមេហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្ថុព្ពត្តា

“វាសនាកាគិយ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ វាសនាកាគិយំ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ សុត្តំ
សីលវន្តេហិ បុគ្គលេហិ, ធម្មេហិ ច និទ្ទិសិតព្ពន្ធិ យោជេតព្ពំ។ “កិត្តកា
សីលវន្តបុគ្គលា”តិ វុត្តព្ពន្ធា “តេ សីលវន្តោ បញ្ច បុគ្គលា”តិ វុត្តំ។ “កិត្តកា
ធម្មា”តិ វុត្តព្ពន្ធា “បកតិសីល”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - បកតិសីលវន្តោ
ច សមាធានសីលវន្តោ ច ចិត្តប្បសាទវន្តោ ច សមថវន្តោ ច វិបស្សនាវន្តោ
ចាតិ បញ្ច បុគ្គលា, បកតិសីលធម្មា ច សមាធានសីលធម្មា ច
ចិត្តប្បសាទធម្មា ច សមថធម្មា ច វិបស្សនាធម្មា ចាតិ បញ្ច ធម្មាតិ ឥមេហិ
បញ្ចហិ បុគ្គលេហិ, ឥមេហិ បញ្ចហិ ធម្មេហិ វាសនាកាគិយំ
សត្តាធិដ្ឋានេកទេសធម្មាធិដ្ឋានេកទេសំ សុត្តំ យថាក្កមំ និទ្ទិសិតព្ពន្ធិ។

លោកុត្តរំ សត្តាធិដ្ឋានំ សុត្តំ
ទស្សនកាគិយវាសនាកាគិយអសេក្ខកាគិយសុត្តេហិ និទ្ទិសិតព្ពន្ធិ
អាចរិយេន និយមេត្វា វិភត្តំ, អម្ពេហិ ច ញាតំ, “លោកុត្តរំ ធម្មាធិដ្ឋានំ សុត្តំ
កិត្តកេហិ សុត្តេហិ និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វុត្តព្ពន្ធា “លោកុត្តរំ សុត្តំ ធម្មាធិដ្ឋានំ...បេ....
អសេក្ខកាគិយេនា”តិ វុត្តំ។

“លោកិយញ្ច លោកុត្តរញ្ច សត្តាធិដ្ឋានញ្ច ធម្មាធិដ្ឋានញ្ច កិត្តកេហិ
និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វុត្តព្ពន្ធា “លោកិយញ្ច...បេ.... ឧភយេន និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។
ឧភយេនាតិ លោកិយលោកុត្តរេន, សត្តាធិដ្ឋានធម្មាធិដ្ឋានេន សមាទត្តការេន
និទ្ទិសិតព្ពន្ធិ។

“ញាណំ កិត្តកេហិ និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វុត្តព្ពន្ធា “ញាណំ បញ្ញាយា”តិអាទិ វុត្តំ។
យស្មី យស្មី សុត្តេ ញាណំ អាគតំ, តស្មី តស្មី សុត្តេ ញាណំ
ញាណាចរិយាយេន បញ្ញាទិនា និទ្ទិសិតព្ពន្ធិ។

“ព្រៃយ្យំ កិត្តកេន និទ្ទិសិតព្ព”ន្តំ វត្តព្ពត្តា “ព្រៃយ្យំ
អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នេហី”តិអាទិ វុត្តំ។ យស្មី យស្មី សុត្ត ព្រៃយ្យំ អាគតំ,
តស្មី តស្មី សុត្ត ព្រៃយ្យំ ព្រៃយ្យបរិយាយេន និទ្ទិសិតព្ពន្តិ។

“ព្រាណាព្វា ព្រៃយ្យព្វា កិត្តកេន និទ្ទិសិតព្ព”ន្តំ វត្តព្ពត្តា “ព្រាណាព្វា
ព្រៃយ្យព្វា តទុកយេនា”តិអាទិ វុត្តំ។ យស្មី យស្មី សុត្ត ព្រាណាព្រៃយ្យា
អាគតា, តស្មី តស្មី សុត្ត ព្រាណាព្រៃយ្យា ព្រាណាព្រៃយ្យបរិយាយេន
និទ្ទិសិតព្ពន្តិ។

ធស្សនសុត្ត យថា និទ្ទិដ្ឋំ, តថា ឧបដារយិទ្ធា លព្ពមានតោ និទ្ទិសិតព្ពំ។
ភាវនាសុត្ត យថា និទ្ទិដ្ឋំ, តថា ឧបដារយិទ្ធា លព្ពមានតោ និទ្ទិសិតព្ពំ។
តទុកយំ ធស្សនព្វា ភាវនា ច សុត្ត យថា និទ្ទិដ្ឋំ, តថា ឧបដារយិទ្ធា
លព្ពមានតោ និទ្ទិសិតព្ពំ។

“សកវចនំ បរវចន”ន្តិអាទិសុបិ ឯវមេវ វិសុំ វិសុំ ច ឯកតោ ច សុត្ត យថា
និទ្ទិដ្ឋំ, តថា ឧបដារយិទ្ធា លព្ពមានតោ និទ្ទិសិតព្ពន្តិ យោជនា កាតព្វា។
“ឯត្តកមេវ និទ្ទិសិតព្ព”ន្តំ វត្តព្ពត្តា “យំ វា បនា”តិអាទិ វុត្តំ។

“វិចាកស្ស ហេតុ កម្មមេវ”តិ វត្តព្ពត្តា “ទុរិដោ ហេតុ”តិអាទិ វុត្តំ។
កិលេសា សំកិលេសភាគិយសុត្តន សមាទត្តភាវេន និទ្ទិសិតព្វា។
តណ្ហាសង្ខារោ សមុទយោ វា កិលេសសង្ខារោ សមុទយោ វា
អកុសលសង្ខារោ សមុទយោ វា សំកិលេសភាគិយេន សុត្តន
សមាទត្តភាវេន និទ្ទិសិតព្វា។ លោកិយកុសលហេតុសង្ខារោ សមុទយោ វា
លោកិយកុសលសង្ខារោ សមុទយោ វា វាសនាភាគិយេន សុត្តន
សមាទត្តភាវេន និទ្ទិសិតព្វា។

កម្មញ្ញាវិចារកោ ច យថាវហំ លព្ពមានសុត្តន ធិទ្ទិសិតញោតិ
សាមញ្ញវសេនវិភត្តោ, “កុសលំ កតមេន ធិទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្ថព្ពត្តា “តត្ថ
កុសល”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថាតិ តេសុ អដ្ឋវិសតិយា សាសនបដ្ឋានសុត្តសុ
កុសលំ ចត្វហិ សុត្តហិ សមាធិត្ថភាវេន ធិទ្ទិសិតព្ពំ។ “កតមេហិ ចត្វហិ”តិ
វត្ថព្ពត្តា “វាសនាភាគិយេនា”តិអាទិ វុត្ថំ។ លោកិយកុសលំ វាសនាភាគិយេន
ធិទ្ទិសិតព្ពំ សមាធិត្ថត្តា, លោកុត្តរកុសលំ ធស្សនភាគិយេន,
វាសនាភាគិយេន, អសេក្ខភាគិយេន ច យថាវហំ សមាធិត្ថភាវេន
ធិទ្ទិសិតព្ពំ។ កុសលំ ឯត្ថកេហិ ធិទ្ទិសិតព្ពន្តិ និយមេត្វាវិភត្តំ, “អកុសលំ
កតមេន ធិទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្ថព្ពត្តា “អកុសល”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។ “កុសលញ្ច
អកុសលញ្ច កតមេន ធិទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្ថព្ពត្តា “កុសលញ្ច អកុសលញ្ច
តទុកយេន ធិទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វុត្ថំ។ យស្មី យស្មី សុត្ត តទុកយំ អាគតំ, តស្មី តស្មី
សុត្ត អាគតេន តទុកយេន ធិទ្ទិសិតព្ពំ។

“អនុញ្ញាតំ កតមេន ធិទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្ថព្ពត្តា “អនុញ្ញាត”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។
អនុញ្ញាតំ ភគវតោ អនុញ្ញាតាយ សមាធិតាយ ធិទ្ទិសិតព្ពំ។ “កតិវិធំ
អនុញ្ញាត”ន្តិ វត្ថព្ពត្តា “តំ បញ្ចវិធំ”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។ យំ អនុញ្ញាតំ យាសុ យាសុ
ភូមីសុ ធិស្សតិ, តំ អនុញ្ញាតំ តាសុ តាសុ ភូមីសុ អាគតេន សមាធិន
កប្បិយានុលោមេន ធិទ្ទិសិតព្ពំ។

អនុញ្ញាតំ ឥមិនា ធិទ្ទិសិតព្ពន្តិ អាចរិយេន និយមេត្វាវិភត្តំ, “បដិក្ខត្តំ
កតមេន ធិទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្ថព្ពត្តា “បដិក្ខត្តំ ភគវតា”តិអាទិ វុត្ថំ។ ភគវតា
បដិក្ខត្តំ ភគវតា បដិក្ខត្តការណេន សុត្ត អាគតេន វត្ថនា
ការណាជលភាវេន ធិទ្ទិសិតព្ពំ។ យំ បដិក្ខត្តំ យាសុ យាសុ ភូមីសុ ធិស្សតិ, តំ

បន បដិក្ខត្តំ តាសុ តាសុ ភូមិសុ អាគតេន ចាកដេន អកប្បិយានុលោមេន
និទ្ទិសិតព្ពំ។

“អនុញ្ញាតញ្ច បដិក្ខត្តញ្ច កតមេន និទ្ទិសិតព្ពំ”ន្តិ វុត្តព្ពត្តា “អនុញ្ញាតញ្ច
បដិក្ខត្តញ្ច តទុកយេន និទ្ទិសិតព្ពំ”ន្តិ វុត្តំ។ យស្មី យស្មី សុត្ត អនុញ្ញាតញ្ច
បដិក្ខត្តញ្ច អាគតំ, តស្មី តស្មី សុត្ត អាគតេន តទុកយេន និទ្ទិសិតព្ពំ។

“ថវោ កតមេន និទ្ទិសិតព្ពំ”តិ វុត្តព្ពត្តា “ថវោ បសំសាយា”តិ អាទិ វុត្តំ។
យស្មី យស្មី សុត្ត យា យា បសំសា អាគតា, តស្មី តស្មី សុត្ត អាគតាយ តាយ
តាយ បសំសាយ ថវោ និទ្ទិសិតព្ពំ។ “យោ ថវោ បសំសាយ និទ្ទិសិតព្ពំ, សោ
ថវោ កតិវិជេន និទ្ទិសិតព្ពំ”តិ វុត្តព្ពត្តា “សោ បញ្ចវិជេនា”តិ អាទិ វុត្តំ។
ភគវតោ ថវោ ច ធម្មស្ស ថវោ ច អរិយសង្ឃស្ស ថវោ ច អរិយធម្មានំ សិក្ខាយ
ថវោ ច លោកិយគុណសម្បត្តិយា ថវោ ចាតិ បញ្ចវិជេន វេទិតព្ពំ។ ឥតិ ឯវំ
វុត្តប្បការេន បញ្ចវិជេន ថវោ និទ្ទិសិតព្ពំ។

អម្ពាភាចរិយ អម្ពាភាចរិយេន អជ្ឈាស មូលបទា សាសនបដ្ឋានេ
ទដ្ឋព្ពាតិ វុត្តា, “កតមាទិ តាទិ អជ្ឈាស មូលបទានិ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា
“ឥន្ទ្រិយភូមិ”តិ អាទិ វុត្តំ។ សាសនបដ្ឋានេ ឥន្ទ្រិយភូមិ សទ្ធិន្ទ្រិយាទិឥន្ទ្រិយភូមិ
យេហិ នវហិ បទេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ, សាសនបដ្ឋានេ កិលេសភូមិ យេហិ នវហិ
បទេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ, ឯវំ ឥមិនា បការេន ឯតាទិ មូលបទានិ នវ បទានិ
កុសលបទានិ, នវ បទានិ អកុសលបទានិ តិ អជ្ឈាស មូលបទានិ ហោន្តិ។
សាសនបដ្ឋានេ ទដ្ឋព្ពា, “កេន ការណេន អជ្ឈាស មូលបទា សាសនបដ្ឋានេ
ទដ្ឋព្ពាតិ វិញ្ញាយតី”តិ វុត្តព្ពត្តា “តថា ហិ”តិ អាទិ វុត្តំ។ តថា ហិ តតោ ឯវំ
អជ្ឈាសមូលបទានំ សាសនបដ្ឋានេ ទដ្ឋព្ពត្តា “អជ្ឈាស មូលបទា កុហិ ទដ្ឋព្ពា?
សាសនបដ្ឋានេ”តិ យំ វចនំ វុត្តំ, តេន វចនេន វិញ្ញាយតីតិ។ “កេន មូលបទានំ

នវកុសលបទនវកុសលបទការវេន អដ្ឋាសភារោវិញ្ញាយតី"តិ វត្តពុត្តា
“តេជារា”តិអាទិ វុត្តំ។ តេន មូលបទានំ

នវកុសលបទនវកុសលបទការវេន អាយស្មា មហាកក្ខានោ -

“នវហិ ច បទេហិ កុសលា, នវហិ ច យុជ្ជន្តិ អកុសលបក្ខា;
ឯតេ ខោ មូលបទា, ភវន្តិ អដ្ឋាស បទានី”តិ។ -

យំ វចនំ អាហា, តេន “នវហិ... ឬ... បទានី”តិ វចនេន មូលបទានំ
នវកុសលបទនវកុសលបទការវេន អដ្ឋាសភារោវិញ្ញាយតីតិ។

“យំ យំ សំកិលេសភាគិយាទិសោឡសវិធំ សាសនបដ្ឋានញោវ យំ យំ
លោកិយាទិអដ្ឋវិសតិវិធំ សាសនបដ្ឋានញោ អាចរិយេន និទ្ធារិតំ, ឯត្តកមេវ
បរិបុណ្ណំ, អញ្ញំ សាសនបដ្ឋានំ និទ្ធារេត្វា យុត្តំ យុជ្ជិតព្ពន្ធិ នតី”តិ វត្តពុត្តា
“និយុត្តំ សាសនបដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តំ។ យថានិទ្ធារិតសាសនបដ្ឋានតោ យំ យំ អញ្ញំ
សាសនបដ្ឋានំ និទ្ធារិតំ អត្ថិ, តំ តំ អញ្ញំ សាសនបដ្ឋានំ និយុត្តំ យថាវហំ
និទ្ធារេត្វា យុត្តំ យុជ្ជិតព្ពន្ធិ អត្ថោ គហេតញ្ចេតិ។

“យំ លោកោ បូជយតេ... ឬ... និយុត្តំ សាសនបដ្ឋានន្តិ យត្តកោ
វចនក្កមោ ភាសិតោ, ឯត្តកេន វចនក្កមេន កី នេត្តិ សមត្តា, ឧទាហុ
អសមត្តា”តិ វត្តពុត្តា “ឯត្តាវតា”តិអាទិ វុត្តំ។ អាយស្មតា មហាកក្ខានេន យា
នេត្តិ ភាសិតា, ភគវតា សា នេត្តិ អនុមោទិតា, មូលសង្កឹតិយំ សង្កាយន្តេហិ
ថេរាសភេហិ យា នេត្តិ សង្កឹតា, សា នេត្តិ “យំ លោកោ បូជយតេ... ឬ... និយុត្តំ
សាសនបដ្ឋាន”ន្តិ ឯត្តាវតា វចនក្កមេន សមត្តា បរិបុណ្ណាវ ហោតិ។

ឥតិ សមត្តាយ អាយស្មតា មហាកក្ខានេន ភាសិតាយ ភគវតា
អនុមោទិតាយ មូលសង្កឹតិយំ សង្កាយន្តេហិ ថេរាសភេហិ សង្កឹតាយ នេត្តិយា

អត្ថវណ្ណាជា សទ្ធម្មចាលនាមេន មហាធម្មរាជគុរុនា មហាថេរេន រចិត្តា
ជិនបុត្តានំ ហិតករា នេត្តិវិការីនា ធម្មិសាធិកនវសេតេ សក្ការាជេ
សាវណាមាសេ សុក្កបក្ខេ នវមទិវសេ សូរិយុគ្គមនសមយេ សមត្តា។

ឥតិ សាសនបដ្ឋានេ សត្តិពលានុរូចា រចិត្តាវិការីនា

និដ្ឋិតា។

និកមនកថា

សត្តសត្តត្ថមោ នាថោ, លោកេ ឧប្បន្និ នាយកោ;
សម្ពុទ្ធា កោតមោ ជីវេនា, អនេកគុណាលង្គតោ។

សាសនំ តស្ស វេជ្ជស្ស, អជ្ឈវស្សសតាធិកំ;
ទ្វិសហស្សំ យទា បត្តំ, និម្មលំ វង្សនំ សុភំ។

តទា ភូមិស្សរោ មហាធម្មរាជា មហិទ្ធិកោ;
អាណាចក្រេន សាវេតិ, រាជា នោអនុវត្តកោ។

លទ្ធា សេតកជេ វេរេ, លោកេ វិម្ពយជានកេ;
អប្បមត្តោ មហាវីរោ, បុញ្ញំ កត្វាភិមោទតិ។

តស្មី វស្សេវ សាវណោ, មាសេ នវមទិវសេ;
សូរិយុគ្គមនេ កាលេ, និព្ពត្តាយំ វិការីនា។

យត្តកំ សាសនំ បីតំ, តត្ថកំ រចិតំ មយា;
ថាតុ នេត្តិវិការីនា, ជិនបុត្តហិតាវហា។

ឥតិ តំ រចយន្តេន, បុញ្ញំ អធិគតំ មយា;
ហោន្តុ តស្សនុភាវេន, សព្វេ វិមុត្តិភាគិនោ។

រាជទេវី បុត្តនត្តា, បនត្តា ច សជាតិកា;
សព្វេ រដ្ឋសុខេ ឋត្វា, ចរន្តុ ចរិតំ សុខី។

ទេវោ កាលេ សុវស្សតុ, សព្វោ រដ្ឋជនោ សុខី;
អញ្ញមញ្ញំ អហីសន្តោ, បិយោ ហោតុ ហិតាវហោតិ។

នេត្តិវិភាវិនំ និដ្ឋិតា។

